THEOLOGIA
DOGMATICA
ET MORALIS.

Secundùm ordinem Catechiſmi Concilij Tridentini.

TOMUS DECIMUS

DE DECALOGO PARS SECUNDA
ITEM DE ORATIONE DOMINICA.

AUCTORE

F. NATALI ALEXANDRO,
Ordinis FF. Prædicatorum, in Sacra Facultate Pariſienſi Doctore, & emerito Theologiæ Profeſſore.

VENETIIS. M.DC.XCVIII.
Apud Nicolaum Pezzana.
SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

LIBRI QVARTI
THEOLOGIÆ DOGMATICÆ, ET MORALIS,
PARS ALTERA.

CAPVT VI.
DE QVARTO DECALOGI PRÆCEPTO.

EXPLICATIS tribus prioribus Decalogi Præceptis, quæ ad primam Tabulam pertinent, hominúmque charitatem & officia in Deum ſpectaot; ad ſeptem reliqua Decalogi Præcepta explicanda aggredimur, quæ in ſecunda Tabula erant inſcripta, & quæ dilectiooem proximi ſpectant. Inter hæc autem primum eſt Præceptum de honore parentibus tribuendo, quibus poſt Deum debemus, quod ſumus & viuimus, quod rectè educati ſumus, quòd in Religiooe, pietate, ſtudijs, vel artibus ſumus inſtituti, & rectè collocati. His autem verbis expreſſum Præceptum, eſt, Exodi 20. 12. *Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper serram, quam Dominus Deus euus dabit tibi.*

ARTICVLVS I.

Quo Præcepsi ſenſus, mercéſque exponuntur.

§. I.

Qui Pasentum nomine ſint intelligendi?

PArentum nomine illl in primis ſignificantur, ex quibus geniti ſumus, de quibus *Eccleſiaſtiei* 3. dicitur: *Qui simet Dominum, honorat parentes, & quaſi dominis ſeruies his, qui ſe genuerunt.* Deinde parentes dicuntur in Sacris Litteris Eccleſiæ Præſides & Paſtores, & Sacerdotes, qui ſpiritualiter Chriſto nos genuerunt, & quotidie parturiunt, quemadmodum Apoſtolus 1. ad Corinthios 4. ait: *Nou vt confundam vos, hæc ſcribo, ſed vt filios meos cariſſimos moneo. Nam ſi decem millia pædagogorum habeatis in Chriſto, ſed uou multos patres. Nam in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui.* Et ad Galatas 4. *Filioli mei, quos iterum parsurio, donec formetur Chriſtus in vobis.* De quibus etiam potiſſimùm dictum eſſe videtur Deuteronomij 31. *Interroga Patrem tuum, & dices tibi, Majores tuas, & auntiabunt tibi.* Et Eccleſiaſtici 44. *Laudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua.* Tertiò ij quibus, aut Imperium, aut Magiſtratus, aut Poteſtas commiſſa eſt, qui Rempublicam gubernat, patres appellantur. Sic famulos Naaman Principis viri doininum ſuum patrem appellaſſe, 4. *Regum* Cap. 5. legimus: *Pater* (inquiunt) *etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta certè facere debueras.* Quartò, patres vocantur illi, quorum procurationi, fidei, probitati, ſapientiæque alij commendantur, cuiuſmodi ſunt tutores & curatores, Pædagogi, & Magiſtri. Quare Eliam & Eliſæum filij Prophetarum, ipsſque Reges Iſraël, Patres appellabant. 4. *Regum*, Cap. 4. *Aſcendit Elias per turbinem in cælum; Eliſæus autem videbat, & clamabas; Pater mi, pater mi.* 4. Regum 13. *Eliſæus ægrotabat infirmitate, quâ & mortuus eſt: Deſcenditque ad eum Ioas Rex Iſraël, & flebas coram eo, dicebátque: Pater mi, pater mi, currus Iſraël, & auriga ejus.* Seniores denique patres dicimus, præſertim ſi vitæ ſint inculpatæ. Vnde Leuitici 19. præcipit Deus: *Coram cano oapite conſurge, & honora perſonam Senis: & time Dominum Deum tuum; Ego ſum Domiuus.* Et Sapientiæ 4. *Senectus venerabilis eſt, non diuturna, ueque annorum numero computata: Cani autem ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata.* Hinc Apoſtolus 1. ad Timotheum 5. *Seniorem* (inquit) *ne increpaueris, ſed obſecra, vt paerem.* Quamuis autem ad omne parentum genus hoc præceptum porrigatur, iſque omnes ſint honorandi, de illis tamen præcipuè Diuina Lex loquitur, ex quibus nati ſumus. *Sunt euim* (inquit Concilij Tridentini Catechiſmus) *immortalis Dei quaſi quædam ſimulacra, in iiſque ortûs noſtri imaginem insuemur, ab ijs vita nobis data eſt; ijs Deus vſus eſt, vt nobis animum mentémque impertiret; ab ijs ad Sacramenta deducti, ad Religionem, ad humanum cultum, ciuilémque inſtisuti; ad morum integrisatem & ſanctitatem eruditi ſumus.* Nomen verò matris in hoc precepto expreſſum eſt, vt eius beneficia & merita erga nos conſideremus, quantâ curâ & ſollicitudine nus in vtero geſtauerit, quanto cum dolore, ac labore pepererit, atque educauerit. Vnde Tobiæ 4. Senior Tobias ſuprema ſalutis Munita filio tradens: *Honorem* (inquit) *habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus: Memor enim eſſe debes, quæ & quanta pericula paſſa ſit propter te in vteso ſuo.* Et Eccleſiaſtici 7. *In toto corde tuo bo-*

nora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris: Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses: & retribue illis, quomodo & illi tibi.

§. II.

In quo positus sit honor parentibus debitus ex Dei Mandato?

HOnor autem parentibus debitus in eo positus est, primùm vt parentes summo post Deum amore prosequamur, maximáque obseruantiâ veneremur. Sic Ioseph Ægypti Prorex Iacob patrem suum, qui in Ægyptum venerat, honorificè excepit, Genes. 46. *Iuncto Ioseph curru suo, ascendit obuiam patri suo ad eumdem locum: Vidénsque eum, irruit super collum ejus, & inter amplexus fleuit.* Sic Salomon Matri aduenienti assurrexit, eámque veneratus, Regio in Solio ad dexteram collocauit. 3. *Regum* Cap. 2. *Surrexit Rex in occursum ejus, adorauitque eam, & sedit super thronum suum: Positúsque est thronus Matri Regis, quæ sedit ad dexteram ejus.*

Alterum honoris officium, quod parentibus exhibere debemus, est vt Deum pro ipsis oremus, eísque diuturnam, felicem, tranquillam, ac lætam vitam feruentissimis desiderijs adprecemur; à Deoque postulemus inprimis, vt ipsi grati sint & accepti, diuinæque gratiæ auxilijs ad salutem necessarijs, & omni benedictione spirituali cumulentur: Tum vt in maxima gratia & honore sint apud homines, bonaque temporalia ipsos non deficiant, ad vitam sustentandam, statûsque decorum necessaria.

Tertium reuerentiæ erga parentes officium, quod nobis Deus hoc Mandato imperat, est obedientia: De qua Salomon Prouerb. 1. *Audi fili mi* (inquit) *disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.* Et S. Paulus ad *Ephesios* Cap. 6. *Filij, obedite parentibus vestris in Domino: Hoc enim justum est. Honora patrem tuum, & matrem tuam: Quod est Mandatum primum in promissione: Vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram.* Et ad Colossenses 3. *Filij, obedite parentibus per omnia: Hoc enim placitum est in Domino.* Huius obedientiæ exemplum Dominus noster Iesus Christus præbuit, qui non solùm Patri Æterno *Obediens vsque ad mortem* fuit, sed & Matri, & ipsi Ioseph tamquam parenti, Matris scilicet conjugi, paruit. Lucæ 2. *Et erat subditus illis.* Non infirmitatis, sed pietatis fuit illa subiectio, vt nos parentes honorare doceret. Tu (inquit *S. Ambrosius* Libro 2. in Lucam) *Matri debes pudoris injuriam, virginitatis dispendium, partûs periculum, Matri longa fastidia, matri longa discrimina, cui miseræ in ipsis votorum fructibus majus periculum est: & cùm ediderit quod optauit, partu absoluitur, non timore. Quid anxios patres loquar pro filiorum profectu, & multiplicatos alienis vsibus census, iactáque agricolæ semina posterorum ætatibus profutura? Nonne pro his obsequia saltem oportet rependi?* Id sanctissimorum hominum exemplis confirmatur. Etenim Isaac cùm à patre ad sacrificium vinciretur, modestè ac sine recusatione paruit, *Genes.* 22. Et Rechabitæ, ne à patris mandato vmquam discreparent, à vino in perpetuum temperarunt. Ieremiæ 35. *Posui coram filijs domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos: Bibite vinum, qui responderunt: Non bibemus vinum: Quia Ionadab filius Rechab pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, & filij vestri, vsque in sempiternum: & domum non ædificabitis, & sementem non seretis; & vineas non plantabitis, nec habebitis: Sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergo voci Ionadab filij Rechab patris nostri, in omnibus, quæ præcepit nobis ∴ Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias. Hæc dicit Dominus Exercituum Deus Israël: Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis mandata ejus, & fecistis vniuersa, quæ præcepit vobis: Propterea hæc dicit Dominus Exercituum Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.*

Quartum honoris erga parentes officium, est probitatis illorum, virtutumque, ac rectè factorum imitatio. Iis enim plurimùm tribuere videmur, quorum esse volumus quàm simillimi. Vnde Christus Ioannis 8. Iudæis ait: *Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.* Et Isaiæ 2. dicitur: *Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram quæ peperit vos.*

Quintum honoris erga parentes officium, est eorum consilia non modò exquirere, verùm etiam sequi, nisi euidenter praua sint, ac Dei gloriæ, æternæ saluti, aut Euangelicæ Perfectioni contraria. Tum verò maximè hic honos illis tribuendus est, cùm vitæ status deligendus est, cùm vxor ducenda. Parentes enim, vt plurimùm prudentiores sunt filijs, meliusque ipsis consulunt, quàm ipsi sibi. Sic Isaac & Iacob vxores accepere, quas parentes ipsis elegerunt; *Genes.* 24. & 28. Parentum etiam ad Clericatem, aut Religiosam Vitam inuitantium consilium sequi, laudabile est: Veruntamen *Vnusquisque proprium donum ex Deo habet, alius quidem sic, alius verò sic;* (inquit Apostolus 1. *Corinth.* 7.) *Et Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est;* (ait Christus *Matth.* 19.)

Sextum honoris erga parentes officium est, illis subuenire, cùm in spiritualibus necessitatibus, tum in temporalibus. Quamobrem si filius nouerit parentes graui alicui peccato esse obnoxios, aliena bona retinere, Sacramenta non frequentare, salutis suæ curam non gerere, omni operâ niti debet, vt eos, non quidem acerbè, sed summâ cum reuerentiâ admonitos, ad Pœnitentiam, ad restitutionem faciendam, ad Sacramentorum frequentationem, ad veram pietatem adducat: Quod plerosque Sanctorum feruentissimo studio fecisse legimus. Deinde cura eorum gerenda est, ne quid ei, quod ad corporalem necessitatem attinet, vmquam desit. Honor in Scripturis non tantùm in salutationibus & officijs deferendis, quantùm in eleemosynis & munerum oblatione sentitur. *Honora viduas quæ verè Viduæ sunt;* (inquit Apostolus 1 ad Timotheum 5.) Hîc honor donum intelligitur. Et, *Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: Maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et, Dignus est operarius mercede sua.* Sic Dominus, vel infirmitates, vel grauem ætatem, vel egestatem parentum considerans, quarto Decalogi Mandato præcipit, vt filij parentes honorent, etiam in alimentorum, aliorumque ad vitæ sustentationem necessariorum ministratione. Quamobrem Christus Scribas & Pharisæos acerrimè reprehendit, qui pessimos filios docebant, specie religionis, & munerum, quæ Deo offerebantur, parentum inopiam negligere. *Quare & vos* (inquit) *transgredimini Mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem: &, Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis Mandatum Dei propter traditionem vestram.* Id est, quicumque patri, vel matri dixerit, Munus à me Deo sacratum & oblatum vtile tibi erit; Putatque se Dei legem impleuisse; nec parentes honorare, siue ipsorum necessitatibus subuenire curat, violator est diuini Mandati. Pietatis in parentes exemplum omnibus imitandum *Tobias* junior præbuit, qui manuum suarum labore, patrem suum senem, & luminibus orbum educauit. Longè verò nobilius, ac potentius Christi Saluatoris nostri exemplum est, qui in Cruce pendens, moxque moriturus, Matris dilectissimæ affectu pientissimo memor fuit, eamdemque Virginem perpetuam Discipulo virgini commendauit, Sacrificium suum quodammodo interrupit, (si ita loqui fas est,) ne Matrem inhonoratam relinqueret. *Moralis igitur insinuatur locus* (inquit *S. Augustinus* Tractatu 119. in Ioannem,) *Facit quod faciendum admonet, & exemplo suo suos instruxit Præceptor bonus, vt à filijs pijs impendatur cura parentibus: Tamquam lignum illud vbi fixa erant membra Morientis, etiam* 1. Timot. 5.
Cathedra fuerit Magistri docentis. Ex hac sana doctrina didicerat Paulus Apostolus quod docebat, quando dicebat, Si quis autem suis, & maximè domesticis non prouidet, fidem negauit, & est infideli deterior. Quid autem tam cuique domesticum, quàm parentes filijs, aut parentibus filij? Huius itaque saluberrimi præcepti ipse Magister Sanctorum de se ipso constituebat exemplum, quando non, vt famulæ Deus, quam creauerat & regebat:

sed

sed vt Matri bome, de qua creatus fuerat, & quam relinquebat, alterum pro se quodammodo filium prouidebat.

Aues ipsæ, solâ duce naturâ, pietatem erga parentes exereent. Ciconiarum pietas hominum hâc in re impietatem accusat & damnat. De quâ *S. Ambrosius* Libro 5. *Hexaëmeron* cap. 16. *Quàm verò* (inquit) *rationabilium nonexcedut pietatem, ac prudentiam auis huius clementiu, cousiderundum, quam nec post exemplum quidem irrationubilium quisquam nostrûm imitari potuerit. Nam depositi patris artus per longæuum seuectutis plumarum tegmine ulurúmque remigiu nudatos circumstans soboles peunis proprijs fouet. Et quid dicam, collusitio cibo puscit, quando etiam ipsu reparat naturæ dispendiu, ve binc ut que inde subleuantes senem fulcro ularum suarum ud volandum exerceunt, & in pristiuos vsus desuetu jam reuocat pij patris membra? Quis uostrûm leuare ægrum uou fastidiat patrem? Quie fessum senem suis bumeris imponat, quod iu ipsa Historia vix credibile babetur? Quis vs pius sit, uon hoc seruulis mandet obsequium? At verò auibus uon est graue, quod pietatis est plenum: Non est onerosum, quod soluitur uaturæ debito. Non recusant aues puscere patrem, quod etiam præscriptu necessitato sub terrore pœnarum plerique bominum recusaruut. Aues noa scriptu, sed natu lex stringit. Aues ad boc muuus nulla præcepta conueniunt, sed gratiæ uaturalis officia. Aues non erubescuat reuerendi seuis membra portare; est enim vecturu pietatis, quod eò vsque frequenti testificatione percrebuit, vt congruæ mercedem remuueratiouis inueuerit. Nam Romanorum vsu Piu Auis vocatur. Et quod vix vni Imperatori Consulto-Seuatûs delatum dicitur, boc istæ aues in commuue meruerunt.*

Idem *S. Ambrosius* diuinum de parentum honoratione præceptum accuratè, ac eloquenter explicat Libro 8. in
„ Euangelium sancti Lucæ. *Bene* (ioquit) *Lex quæ*
„ *præmiserat*, Diliges Dominum Deum tuum, & diliges Proximum tuum, *subjecit:* Honora patrem tuum & matrem. *Primus enim gradus iste pietatis est; uamque bos auctores tibi esse voluit Deus. Honora obsequijs, ve abstiueat à contumelijs; quiu ne vultu quidem lædenda pietas est parentum. Sed parum est non lædere, quia*
Exod. 21. 17. „ *Lex prospexit, ne patiantur iniuriam:* QVI *euim maledixerit patri, vel matri, morte moriatur: Tu bouora, vt bonus sis. Aliud est Legis Beaeficium, aliud pietatis*
„ *officium. Houora tuos, quia suos Dei Filius bonorauit.*
Lucæ 2. 51. „ *Legisti enim,* Et erat subditus illis: *Si Deus seruulis, quemadmodum tu purentibus? Houorabat igitur Iosepb & Mariam Cbristus, non uaturæ debito, sed pietatis officio. Honorabat & Patrem Deum, quemadmodum uemo potuit bouorare; vt esset obedieus vsque ud mortem: Houora ergo & tu purentes. Est autem bonor non solùm bouorificen-*
1. Timoth. 5. 3. „ *tiæ, sed etiam lurgitatis:* Viduas honora, quæ verè Viduę sunt. *Honor enim est deferre pro meritis. Pusce patrem tuum, pasce matrem tuam. Et si paueris matrem, adbuc uou reddidisti dolores, uon reddidisti cruciutus, quos pro te passa est: Non reddidisti obsequiu, quibus te illa gestauit: Non reddidisti alimenta, quæ sribuit teuero pietatis affectu, immulgeus labris tuis vbera: Non reddidisti famem, quam pro te illa tolerauit; ne quid quod tibi noxiam esset, ederet; ue quid quod lacti noceret, bauriret. Tibi illa jejuuauit, tibi mauducuuit, tibi illu quem voluis cibum uon accepit, tibi quem noluie cibum sumpsit, tibi vigilauit, tibi fleuit: & tu illam egere paterit? O fili, quantum tibi sumis judicium, si non pascus parentem! Illi debes quod babes, cui debes quod es Quautum judicium, si puscat Ecclesiu, quos tu nolis pascere!* Si quis fidelis, *inquie,*
2. Timoth. 5. 16. „ *aut si qua fidelis* habet Viduas, subministret illis; vt
„ non grauetur Ecclesia, vt his quæ verè Viduæ sunt, sufficiat. *Hoc de extruneis: Quid de pureutibue?* ∴ *Noune audisti, quia Diues ille in bysso & purpura recubant, cujus de mensa micus Lazarus culligebat, pœnis cruciatur æternis; quiu pauperi uon impertiuit ulimeutu? Si non donare extraneis graue est: Quantò grauiùs excludere pareutes? Sed dici te, quod eras parentibus collaturus, Ecclesiæ malle conferre. Nou quærit donum Deus de fame pareutum. Vude reprebendeatibus Iudæis, quia Discipuli Domini manus non lauarent, respondit Iesus:* Quicum-
Matt. 15. 5. & 6. „ que dixerit, Munus quodcumque est ex me, tibi
„ prodetit, non honorificabit patrem aut matrem. ∴ *Id est, cùm petit uliquid ad sumptum egeus pater aut mater à filio, quia Legem timens Iudæus excusationem non dandi requirit, dicere solet:* Munus quod est ex me, tibi proderit; *vt dicatam à filijs Deo pecuniam pater religiosus accipere reformidet. Sed bæc traditio bominum est excusatioues obtexentium auaritiæ suæ. Cęterum Dei traditio est, vt priùs pascus pareutes. Nam si juxta Diuinum Oraculum, contumeliu parentis morte luitur, quantò magis fumes, quæ morte gruuior est?*

Septimum reuerentiæ & honoris erga parentes officium in eo positum est, vt periculosè ægrotaotibus præsto sint filij, dentque operam ne quid illi prætermittant, quod vel ad peccatorum Confessionem, vel ad reliquorum Sacramentorum susceptiooem, & cætera moribundi homiois officia pertinet: Curent denique, vt pij religiosique homines eos crebrò inuisant, qui vel Imbecillos confirment, & consilio iuuent, vel optimè animatos ad spem erigant immortalitatis, & ad Christianè moriendum disponant & adhortentur.

Octauum, ac postremum honoris erga parentes officium, est funeris, exequiarum, atque sepulturæ honorifica procuratio, necnon Sactificiorum anniuersariorum, ae piacularium precum pro illorum animabus: Testamenti ab illis conditi, supremæque voluntatis executio, ac eorum quæ ad pias causas ab ipsis legata suot, diligens & accurata solutio.

§. III.

Reuerentiæ & honoris ergu Pustores & Presbyteros Officiu.

NOn Ij modò honoiandi sunt, ex quibus nati sumus, sed & alij qui patres appellantur, præterim verò patres spirituales & Pastores Animarum oostrarum: De quibus 1. ad *Timotbeum* 5. scriptum est: *Qui beue præsunt Presbyteri, duplici bonore digni babeantur, maximè qui laboraut in verbo & doctrinu.* Ipsis inprimis debetur sincerus & castus amnr, quo vt Dei Ministri præcipua quadam ratione diligantut Cuius erga Apostolum amoris documentum Galatæ dederunt, quibus præclarum illud beneuolentiæ sibi exhibitæ testimonium præbet, Epistolæ ad ipsos scriptæ Cap. 4. *Testimouium perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mibi.* Hinc Galat. 4.
idem Apostolus 1. ad *Tbessaloniceuses* Cap. 5. scribit: *Rogamus uutem vos, fratres, vt uoueritis eos, qui laborant iuter vos, & præsunt vobis in Domino, & mouent vos, vt babeutis illos abundantiùs in cbaritate, propter opus illorum: Pacem babete cum eis.* Hi colendi & diligendi sunt, vt *Ministri Cbristi*, vt *Dispensatores Mysteriorum* Dei, vt Christi ad homines legati, quorum reuerentiam multò magis quàm Sacerdotum antiquæ Legis imperat Spiritus-Sanctus, Ecclesiastici Cap 7. *In totâ* (inquit) *animu tua time Dominum, & Sacerdotes illius sanctifica. Iu omui virtute tuu dilige eum qui te fecit, & Ministros ejus ue derelinquas. Honora Deum ex totu anima tua, & bonorifica Sucerdotes.*

Alterum tenerentiæ & honotis erga Sacerdotes & Pastores officium est, vt quæ ad vitæ vsus necessarios requiruntur, illis abundè, libenter, & ex animo suppeditentur, quemadmodum S. Paulus 1. ad *Corintbios* cap. 9. docet. *Quis* (inquit) *militat suis stipendijs vmquam? Quis plantut vineam, & de fructu ejus uon edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis uon mauducat? Numquid secundùm bominem bæc dico? Au & Lex bæc uou dicit? Scriptum est enim in Lege Mosi: Nau ulligabis os boui trituruuti. Numquid de bobus euru est Deo? An propter nos vtique boc dicit? Num propter uos scripeu sunt.* Deut. 25
Quoniam debet in spe qui urat, arare: & qui trisurat, in spe fructus percipieudi. Si nos vobis spiritualia semiuauimus, maguum est si nos carnalia vestra metamus? Et Ecclesiastici 7. scriptum est: *Houorifica Sacerdotes, & purga te cum brachijs. Da illis partem, sicut mandatum est tibi primitiarum & purgationis.* Huc etiam spectant quæ de primitijs & decimis in Domum Dei conferendis, *Exodi* 22. & 23. *Leuitici* 27. & *Numerorum* 28. præcipiuntur. Hinc *S. Ambrosius* Libro 8. in Euangelium secundùm Lucam: *Du ergo priùs parents* (inquit) *da etiam pauperi, da illi Presbytero quod tibi abuudut terreuum, vt ab illo accipias spirituale quod tibi deest; etenim qui bonorat, bonorabitur. Vide ergu quia ille cùm accipit, trudit: & accipit non quasi inops,*

sed quasi remuneratarus major mensura. Cùm sustentatio Pastoribus diuino & naturali iure debita sit, dicente Christo, Lucæ 10. *Dignus est operarius mercede sua*, rectè Ecclesia Veteris Legis Præceptum de soluendis decimis, quod ad ceremonias non pertinebat, sed ad judicia, siue politiam, renouauit, & eâ quam à Christo accepit in Christianos omnes auctoritate imposuit. Qua de re legendi Canon, *Si quis Laïcas*, & Canon *Decimas*, Causa 16. Quæstione 1. cap. *Peruenit*, cap. *Nuncios*, cap. *Cùm homines*, cap. *Parochianos*, cap. *A nobis*, & alia Extra, *De Decimis*. Et Concilium Tridentinum Sessione 25. cap. 12. *Non sunt ferendi* (inquit) *qui varijs artibus Decimas Ecclesijs obuenientes subtrahere moliuntur; aut qui ab alijs soluendas temerè occupant, & in rem suam vertunt, cùm Decimarum solutio debita sit Deo, & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas inuadunt. Præcipit igitur Sancta Synodus omnibus, cujuscumque gradûs & conditionis sint, ad quos Decimarum solutio spectat, vt eas, ad quas de jure tenentur, imposterum Cathedrali, aut quibuscumque alijs Ecclesijs, vel personis, quibus legitimè debentur, integrè persoluant. Qui verò eas, aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur; nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secutâ absoluantur. Hortatur deinde omnes & singulos pro Christiana Charitate, debitóque erga Pastores suos munere, vt de bonis sibi à Deo collatis, Episcopis & Parochis, qui tenuioribus præsunt Ecclesijs, largè subuenire ad Dei laudem, atque ad Pastorum suorum, qui pro eis inuigilant, dignitatem tuendam non grauentur.*

Decimarum solutio. Decimarum porrò solutio Christianæ Plebi eo nomine persuadenda est, quod Deus qui dignatus est totum dare, Decimam à nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis profuturam. Sic enim per Prophetam promisit: (Malach. 3.) *Inferte omnem decimam in horreis meis, vt sit cibus in domo mea, & probate me in his, dicit Dominus; si non aperuero vobis cataractas cæli, & dedero vobis fructum vsque ad abundantiam.* Et Prouerb. 3. *Honora Dominum Deum tuum de tuis justis laboribus, & deliba ei de fructibus justitiæ tuæ, vt repleantur horrea tua frumento, vino quoque torcularia tua redundent.* Inculcandum est ipsos Dei seruos esse, & colonos, cuius est terra & plenitudo eius: Possessorem proinde, ac Dominum agnoscere debere. Decimas esse tributa Deo debita. Redde ergo (inquit *S. Cæsarius Arelatensis* Sermone 77.) *Redde tributa pauperibus, offer libamina Sacerdotibus: Quòd si Decimas non habes fructuum terrenorum, quod habet agricola; quodcumque te pascit ingenium, Dei est: & inde Decimas expetit, vnde viuis. De militia, de negotio, de artificio redde decimas ∴ Cùm decimas dando & terrena & cælestia possis munera promereri; quare per auaritiam duplici te benedictione defraudas? ∴ Nosti, quid Dei sunt cuncta quæ percipis, & de suo non accommodas rerum omnium Creatori. Non eget Dominus Deus, non præmium postulat, sed honorem, non de tuo aliquid exigit quod refundas. Primitias rerum & Decimas petit, & negas? Auare, quid faceres, si nouem partibus sibi sumptis, tibi decimam reliquisset? Quod certè jam factum est, cùm messis tua pluuiarum benedictione subtractâ jejuna defecit, & vindemiam tuam, aut grando percussit, aut pruina decoxit ∴ Nouem tibi partes retractæ sunt, quia decimam dare noluisti ∴ Hæc enim est justissima Domini consuetudo, vt si tu decimam illi non dederis, tu ad decimam reuoceris.* Sermo erat inter Augustinianos aliàs 219. *De Tempore*, nunc in Appendice 277. Et Canone *Decimæ*, Causa 16. Quæstione 1. sub *S. Augustini* nomine: *Decimæ ex debito requiruntur: & qui eas dare noluerit, res alienas inuasit.* Pastores itaque ius habent decimas exigendi, siue prædiales quæ ex prædijs, locatione agrorum, vel domorum, piscinis, lacubus, molendinis, &c. Siue personales, quæ ex personarum negotiatione, militia, artificio; siue mixtas, quæ ex animalium fœtu, lana, lacte &c. educuntur, *secundùm consuetudinem patriæ, & indigentiam ipsorum Ministrorum*, vt ait *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 87. Articulo 2. ad primum. Horum tamen *honestati non conuenit*, vt de minutis rebus, herbis videlicet, aut leguminibus, quæ in hortis crescunt, decimas exigant, vt loquitur idem Sanctus Doctor in Responsione ad tertiam obiectionem. Nec de huiusmodi minutis rebus tenentur Fideles Decimas dare, *Nisi fortè propter consuetudinem patriæ*. Personales decimæ in Gallijs non soluuntur, sed prædiales dumtaxat, & mixtæ. Cæterùm *Laudabiliter Ministri Ecclesiæ decimas non requirunt, vbi sine scandalo requiri non possent, propter dissuetudinem, vel propter aliquam aliam causam. Ministri* scilicet *Ecclesiæ majorem curam debent habere spiritualium bonorum in Populo promouendorum, quàm temporalium colligendorum.* Vnde Apostolus noluit vti potestate sibi à Domino traditâ, vt stipendia victûs acciperet ab his quibus Euangelium prædicabat, ne impedimentum afferetur Euangelio Christi. *Nec sunt in statu damnationis Christiani*, *qui non soluunt* decimas *in locis illis, in quibus Ecclesia non petit; nisi fortè propter obstinationem animi, habentes voluntatem non soluendi, etiamsi ab eis peterentur*; (inquit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 87. Articulo 1. in Responsione ad quintam obiectionem.)

Idem confirmat Quodlibeto 2. Quæstione 4. Articulo 3. *Nullâ* (inquit) *consuetudo contraria soluit hominem ab obligatione reddendi Decimas, quia hæc obligatio fundatur supra ius diuinum, & supra ius naturale: Vnde semper tenentur homines reddere decimas, si Ecclesia exigat, etiam contraria consuetudine non obstante. Et in terris in quibus est consuetudo, quòd decimæ soluantur, ipsa consuetudo quasi expostulat decimas: Vnde peccaret, qui non redderet. Sed in terris in quibus non est consuetudo, & Ecclesia non petit, videtur Ecclesia remittere, dum dissimulat: Et ideò homines in terris illis non peccant, decimas non dando.*

Vbi ergo Ecclesia Decimas exigit, quod iure suo potest, lethalis peccati rei sunt laïci, qui decimas non soluunt, *Statim fructibus collectis, cum integritate, non deductis sumptibus*, (vt loquuntur *Alexander 3.* cap. *Cùm homines*, Cœlestinus 3. cap. *Non est*, & *Innocentius III.* cap. *Tua nobis*, & cap. *Pastoralis*, Extra, *De Decimis*.) Peccati etiam lethalis reus esset, qui deteriores manipulos, fructus, aut animalium fœtus segregaret ad soluendas Sacerdotibus decimas, sibi verò optima quæque retineret.

Neque verò à peccato lethali immunis est pauper Decimas non soluens diuiti Sacerdoti. *Reddere enim debitum, est actus justitiæ: Et ideò ad hoc quòd alicui reddatur quod ei debetur, non refert vtrum sit diues, vel pauper. Decimæ autem Sacerdotibus debentur, cùm jure naturali*, quia *Naturalis ratio dictat, vt qui pro Populo in spiritualibus laborant, à Populo stipendia suæ sustentationis accipiant*: Tum iure *diuino*, quia *Dominus ordinauit his qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere*, vt dicitur 1. ad Corinthios cap. 9. *Tum etiam ex Statuto Ecclesiæ*. Vnde *quamuis Sacerdos sit diues, nihilominus pauper tenetur ei decimas soluere*. Ita docet *S. Thomas*, Quodlibeto 5. Quæstione 6. Articulo 3.

Tertium reuerentiæ & honoris erga Pastores & Sacerdotes officium, est obedientia in omnibus quæ ordinem & disciplinam Ecclesiæ, ac bonum salutis æternæ spectant. Christus enim monet *Matth. 23.* Scribis & Pharisæis super Cathedram Mosis sedentibus parendum esse. *Quæcumque* (inquit) *dixerint vobis, facite: Secundùm opera verò eorum nolite facere.* Et Apostolus, ad Hebræos 13. *Obedite* (inquit) *Præpositis vestris, & subjacete eis: Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Hinc idem Apostolus perambulans Syriam, & Ciliciam, & confirmans Ecclesias, Præcepta Apostolorum & Seniorum obseruari iussit, vt legimus *Actuum* 15. Mosaicæ Legis Sacerdotibus si quis obedire superbè recusaret, capitali supplicio plectebatur: Deuteronomij 17. *Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, morietur homo ille, & auferes malum de Israël, cunctúsque Populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbiâ.* Grauioribus certè pœnis digni sunt in foro diuinæ iustitiæ, qui Nouæ Legis Sacerdotibus non obediunt, cùm longè sit excellentius Euangelicæ Legis Sacerdotium. Pueros ad venerationem Sacerdotum & Pastorum informandos & assuefaciendos sacra ostendit Historia, quæ in pueros *Elisæum* irridentes Deum vrsos immisisse refert, qui ipsos lacerauerunt. 4. *Regum* cap. 2. *Cùmque ascenderet per viam, pueri parui egressi sunt de ciuitate, & illudebant ei dicentes: Ascende calue, ascende calue. Qui cùm respexisset, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: Egressique sunt duo vrsi de*

fide

fide saltu, & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros. Parentibus vis instigantibus, aut certè non reprehendentibus, pueros Prophetam contempsisse & ludibrio habuisse, verisimillimum est. Vnde vindicis Dei imperio ipsos vrsi discerpserunt, *Vt percussis parvulis majores reciperent disciplinam, & mors filiorum fieret disciplina parentum.* Idque grandi pietate & misericordia factum est: *Vt quia Deo humiliter prædicantibus Prophetis Iudæi nolebant credere, vel cum severitate vindictam irrogantem metuerent, & timentes mortem corporum, vel sic salutem requirerent animarum.* Verba sunt *S. Cæsarij* Arelatensis Episcopi Sermone 22. inter Augustinianos aliàs *De Tempore* 204. nunc in Appendice 41. Christus denique ostendit quàm grave sit peccatum contemptus Sacerdotum & Pastorum, & inobedientia ipsorum mandatis, cùm ait Discipulis (*Lucæ* Cap. 10.) *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit Eum qui misit me.*

Porrò si Ecclesiæ Ministris reverentiam, amorem, obedientiam debemus, multò magis ipsi Christo & Ecclesiæ, cujus Ministri sunt. Christus enim Pater noster est, Ecclesia Mater nostra, qui nos regeneraverunt *Lavacro aquæ, in verbo vitæ;* qui nos Sacramentis & verbo Dei pascunt, divinis monitis erudiunt, & ad vitam æternam, quantùm in ipsis est, perducunt. Ad quam certissimè perveniemus, si ipsis adhæreamus, illorumque Mandatis fideliter pareamus: Tuncque regenerationis nostræ in spem vivam plenissimum fructum re ipsa carpemus, cùm *Occurremus omnes* Christo *in virum perfectum, in ætatem plenitudinis Christi*, corpore pariter & animâ beati in æternum futuri.

§. IV.

Reverentiæ & honoris erga Principes & Magistratus Officia.

PAtrum nomine Principes quoque & Magistratus in Scriptura Sacra appellari observavimus; immò & *Patres patriæ* Principes appellari, & Magistratus *Patres conscriptos*, in veteri Romanorum Republica summo honori ducebatur. Hi enim verò cùm publicam tranquillitatem servent, iustas Leges condant, suum cuique ius reddant, reos supplicio, bene meritos gratiâ afficiant, corpora, vxores, liberos, fortunas & bona ab iniquis invasoribus defendant, quasi communes parentes sunt ex Dei Mandato honorandi, non externa tantùm reverentiæ significatione, sed magis animi iudicio, ac voluntate, vt in eis Dei ministerium & ordinationem agnoscamus, ac veneremur. Hinc Petrus Apostolus Epist. 1. Cap. 2. *Regem* (inquit) *honorificate.* Et rursus: *Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: Sive Regi, quasi præcellenti; sive Ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: Quia sic est voluntas Dei.*

Principibus itaque & Magistratibus, non solùm honor, sed & obedientia debetur, quia Dei vice Populis præsident ac præcipiunt, vt docet Apostolus ad Romanos 13. *Omnis,* (inquit) *anima Potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim Potestas nisi à Deo: Quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit Potestati, Dei Ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Ne autem civilem dumtaxat damnationem intelligas, subdit Apostolus: *Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram,* (id est ad pœnam temporalem vitandam,) *sed etiam propter conscientiam.* Princeps enim & Magistratus *Dei Minister est*, rectè quidem agentibus *in bonum*, *Vindex* verò *in iram ei qui malum agit.* Et ad *Titum* scribit Cap. 3. vt Christianos admoneat, *Principibus & Potestatibus subditos esse, dicto obedire.* Hæc autem obedientia complectitur omnia illa officia, quæ ad Reipublicæ vtilitatem à Principibus, & Magistratibus imperantur, scilicet, militare, tributa persolvere, &c. adeò vt de belli iustitia, aut tributorum seu vectigalium, aliorúmve onerum seu publicarum indictionum æquitate, judicium ad solum Principem, executio & obedientia ad subditos pertineat, qui Principis rationes ad examen vocare non debent, & dubiâ etiam causæ æquitate, illi obedire teneantur, vt docet *S. Augustinus* Libro 22. *Contra Faustum*, Cap. 75. *Ordo ille naturalis* (inquit) *mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes Principem sit; exequendi autem jussa bellica ministerium Milites debeant paci salutique communi.* Igitur. *Vir justus, si fortè sub Rege homine etiam sacrilego militet, rectè* potest *illo jubente bellare civicæ pacis ordinem servans; cui quod jubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est, ita vt fortasse reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem Militem ostendat ordo serviendi.* Tributorum verò solutionem Christus præcipit, Matth. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari.* Et Apostolus ad Romanos 13. *Reddite omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.*

Ferventissimas denique preces ad Deum fundere debemus pro incolumitate, salute, prosperitate, & felicitate Principum quibus subditi sumus. Vnde *Baruch* Propheta Cap. 1. scribit ad Iudæos qui Hierosolymis relicti erant: *Orate pro vita Nabuchodonosor Regis Babylonis, & pro vita Baltassar filij ejus, vt sint dies eorum sicut dies cœli super terram; & vt det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos nostros, vt vivamus sub vmbra Nabuchodonosor Regis Babylonis, & sub vmbra Baltassar filij ejus, & serviamus eis multis diebus, & inveniamus gratiam in conspectu eorum.* Et *Ieremiæ* 29. Iudæis Babylonem deportatis Dominus ait: *Quærite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci: & orate pro ea ad Dominum: Quia in pace illius erit pax vobis.* Et Apostolus 1. *ad Timotheum* Cap. 2. iubet *Fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram Salvatore nostro Deo.* Hinc *Tertullianus* Apologetici Cap. 30. *Nos* (inquit) *pro salute Imperatorum Deum invocamus æternum, Deum verum, Deum vivum, quem & ipsi Imperatores propitium sibi præter cæteros malunt. Sciunt quis illis dederit Imperium. Sciunt qua homines, quis & animam. Sentiunt eum esse Deum solum, in cujus solius potestate sunt, à quo sunt secundi, post quem primi, ante omnes & super omnes Deos. Quidni? Cùm super omnes homines, qui vtique vivunt, & mortuis antistant.* Imperator *Ideò magnus est, quia cœlo minor est. Illius enim est ipse, cujus & cœlum est, & omnis creatura. Inde est Imperator, vnde & homo antequam Imperator. Inde potestas illi, vnde & spiritus. Illùc suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubescimus; denique sine monitore, quia de pectore, oramus pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, Imperium securum, domum tutam, Exercitus fortes, Senatum fidelem, Populum probum, orbem quietum, & quæcumque hominis & Cæsaris vota sunt.*

§. V.

Reverentiæ & honoris servorum erga Dominos Officia.

ET Domini respectu servorum Patres-familiâs sunt; quos proinde Servi honorare iubentur quarto Decalogi Præcepto. Illos itaque vereri debent & colere; illis obsequi, non inviti, sed lubenti animo, absque murmuratione & contradictione; illis adhærere *Non tam conditionis necessitate, quàm officij delectatione;* (vt loquitur *S. Augustinus* Lib. *De Moribus Ecclesiæ Catholicæ*, Cap. 30.) Non solùm opera sibi imposita exequi cum præsentes Domini sunt, verùm etiam cùm absentes; Deum in Dominis suis timere, venerari; cum fidelitate servire, conditionem suam tantò magis amare, quantò humilior est. *Servi* (inquit Apostolus ad Ephesios 6.) *obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed vt servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus: Scientes quoniam vnusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, sive servus, sive liber.* Et 1. ad *Timotheum* Cap. 6. *Quicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & Doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: Sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij*

participes sunt. Et ad *Titum* Cap. 2. Tito præcipit, vt doceat, *Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: Vt doctrinam Saluatoris nostri Dei ornent in omnibus*. Et 1. ad Corinthios 7. Seruos hortatur, vt conditionis suæ humilitatem, ac jugum non solùm patienti animo ferant, sed eam ament, considerantes in ea se Dei prouidentia & voluntate constitutos. *Vnusquisque* (inquit) *in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Seruus vocatus es? Non sit tibi curæ: Sed etsi potes fieri liber, magis vtere. Qui enim in Domino vocatus est seruus, libertus est Domini*. Nec verò minus obedire serui dominis tenentur, quia praui sunt, durique & immites, vt docet *S. Petrus* Epistolæ 1. Cap. 2. *Serui* (inquit) *subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injustè*. Serui igitur *suam seruitutem ipsi quodam modo liberam faciant; non timore subdolo, sed fideli dilectione seruiendo*; (inquit *S. Augustinus* Libro 19. *De Ciuitate Dei*, Cap. 15.) Et Enarratione in Psalmum 124 *Non vult te superbum facere Christus ∴ Non ideò Christianus effectus es, vt dedigneris seruire. Cùm enim Christo jubente seruis homini, non illi seruis, sed illi qui jussit*. Non dixit Christus, Indignum est vt iustus seruiat iniquo, sed vt corroboraret seruum ait: *Exemplo meo serui, prior seruiui iniquis*. Dominus enim tanta in Passione sustinens, à quibus sustinuit, nisi Dominus à seruis? Et à quibus, nisi à malis seruuis? Nam si fuissent boni serui, honorassent Dominum: Sed quia mali serui erant, iniurijs eum affecerunt. Ille verò dilectionem reddidit pro odio. *Si Dominus cœli & terræ, per quem facta sunt omnia, seruiuit indignus, rogauit pro sæuientibus & furentibus, & tanquam Medicum se exhibuit adueniens: (Nam & Medici & arte & sanitate meliores seruiunt ægrotis;) Quantò magis non debet dedignari homo ex toto animo, & ex tota bona voluntate, cum tota dilectione seruire domino etiam malo*.

Sanctus etiam *Ambrosius* Epistola 63. ad Ecclesiam Vercellensem, eadem ratione seruos hortatur, vt duris etiam dominis obediant. *Et vos* (inquit) *contemplatione Domini Iesu etiamsi difficilibus seruiatis dominis cum patientia, mercedem habebitis. Siquidem ipse Dominus justus ab injustis passus est, & patientia mirabili peccata nostra suæ affixit cruci: Vt qui illum imitatus fuerit, peccata sua sanguine suo diluat*.

Habent Serui quos imitandos sibi proponant in Scriptura Sacra, scilicet *Iacob*, qui fidelissimè, ac diutissimè seruiuit *Laban*, socero suo, *Genesis* 29. & 30. & castum fidelemque *Ioseph*, qui à Putiphare *Præpositus omnibus, gubernabat creditam sibi domum, & vniuersa quæ ei tradita fuerant*: Ita vt Dominus eius nihil aliud nosset, *nisi panem quo vescebatur*. Cuius pudicitiam cùm sollicitaret domino libidinis impotens, ille *Nequaquam acquiescens operi nefario*, respondit: *Ecce Dominus meus omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua: Nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ vxor ejus es: Quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?* (Genes. 39.)

His adde Regulam Familiæ traditam à Venerabili *Gersonio*, in Tractatu *De Modo viuendi omnium Fidelium*, Consideratione 18. *Ne fraudem* (inquit) *Dominis suis in seruiendo, negligendo faciant. Fideles sint in rebus suis custodiendis. Nihil ab eis auferant occultè, nec alios facere permittant. Nuncium malum non faciant vxori, vel filijs domini sui. De malè respondendo caueant. Malos rumores fugiant, vnde in domum malum redundare possit: Sed discordias etiam reportare vitent. Missi citò reuertantur. Mercedem suam in superbia vestium non expendant. Ita viuant in humilitate, vt labor eorum sit eis in remissionem peccatorum suorum*.

§. VI.

Præcepti Merces.

HOc Mandatum, *Honora patrem tuum, & matrem tuam*, ab Apostolo Cap. 6. Epistolæ ad Ephesios, dicitur *Primum in Promissione*; vel quia primum est in secunda Tabula, habetque promissionem illam adiunctam, *Vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram*: Vel quia cùm sæpè in Scriptura Sacra obseruantibus mandata Dei, diuturna felixque vita promittatur, ea tamen primò speciatimque promittitur honorantibus parentes. Idque conuenienti ratione. Æquum enim est, vt qui beneficij memores sunt, gratique animi significatione benefactores honorant, beneficio quamdiutissimè perfruantur. Cùm igitur qui parentes colunt, ijs gratiam referant, à quibus, post Deum, lucis & vitæ huius vsuram acceperunt, iure merito diuturna vita illis à Deo promittitur. Vnde Apostolus ait 1. ad Timotheum 4. *Pietas ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ*. Nec solùm tranquillam vitam, sed quietam ac felicem, honorantibus parentes Deus pollicetur. Hinc parentum benedictionem, signum esse voluit, omenque benedictionis à se conferendæ, pignúsque temporalis etiam felicitatis. Id opere comprobatum est in Iacob benedicto ab Isaac, in Ephraim & Manasse, & duodecim Patriarchis à Iacob benedictis. Vnde *Ecclesiastici* 3. dicitur: *In opere, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum: Maledictio autem matris eradicat fundamenta*. Et rursus: *Sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat patrem suum. Qui honorat patrem suum, jucundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur*. Ideò autem magnam vim parentum benedictioni Deus indidit, vt liberi ad honorem parentibus deferendum impellerentur, vt docet *S. Ambrosius* Libro *De Benedictionibus Patriarcharum*, Cap. 1. *Quantam* (inquit) *discimus parentibus referre reuerentiam, cùm legimus, quoniam qui benedicebatur à patre, benedictus erat, & qui maledicebatur, maledictus erat. Ideò hanc parentibus gratiam donauit Deus, vt filiorum pietas prouocetur. Prærogatiua igitur parentum, disciplina est filiorum. Honora ergo patrem, vt benedicat te. Honoret prius patrem propter gratiam, ingratus propter timorem. Et si pauper est pater, & non habet diuitiarum copias quas relinquat filijs; habet tamen vltimæ benedictionis hæreditatem, quà sanctificationis opes successoribus largiatur. Et multò plus est beatum quàm diuitem fieri*. Genes. 9. 25.

Quantùm etiam valeat paterna maledictio, in *Cham & Canaan* ostensum est, *Genes*. 9. Nam in multas Chananæorum generationes est extensa. Quin & *S. Augustinus* Libro 22. *De Ciuitate Dei*, Cap. 8. refert, decem fratres è Cæsarea Cappadociæ suorum ciuium non ignobiles, maledicto matris, quæ iniuriam sibi ab eis illatam acerbissimè tulit, tali pœna diuinitus esse coercitos, vt horrendum in modum quaterentur omnes tremore membrorum: In qua fœdissima specie oculos ciuium suorum ferre non valentes, quaquauersum cuique ire visum est, toto pene Orbe Romano vagabantur. Illorum natu maior grauibus atque intolerandis communem matrem affecerat iniurijs, ita vt ei etiam manus inferre non dubitaret. Alij omnes congregati patienter tulerant, vt ne verbum quidem fratri pro matre sua dicerent. Mulier doloris stimulis incitata, iniuriosum filium maledicendo punire statuit. Dæmonis in specie patrui filiorum adspectabilis instinctu omnibus maledixit. Sacrum Baptismatis fontem prouoluta corripuit, & sparsis crinibus, nudatisque vberibus, à Deo postulauit, vt extorres patriâ, & circumeuntes alienas terras, omne hominum genus suo terrerent exemplo. Mox maternas preces efficax vindicta prosecuta est. Filium ætate culpaque maiorem horrendus membrorum tremor protinus inuasit. Cæteros, seruato ordine quo nati erant, intra vnum annum eadem pœna corripuit. Videns mater maledictionem suam tantam vim habuisse, impietatis suæ conscientiam, & opprobrium hominum diutiùs ferre non potuit: Sed laqueo guttur adstringens, miseram vitam termino funestiore conclusit. Decem filij opprobrij impatientes, communi patriâ relictâ per diuersa regiones dispersi sunt. Natu maior sanatus est Rauennæ ad Memoriam *S. Laurentij* Martyris, sextus nomine *Paulus*, cùm Sorore Hipponem se contulit ad Memoriam *S. Stephani* Protomartyris, monitu Beati *Augustini* Episcopi, qui ipsis adhuc in viuis agens, & nesciens apparuit. Ibique magnis cum lacrymis orans, sanatus est, sorore ad omnium eruditionem cunctis membris adhuc contremiscentes. Rem ita narrat *Paulus*

ipse

ipse in Libello, quem *S. Augustino* lubente obtulit, Feria tertia Paschæ, anno forsitan quadringentesimo-vigesimo-quinto: Quique in publico plebis Hipponensis Conuentu recitatus est in Ecclesia. Ea occasione *S. Augustinus* Sermonem habuit, qui nunc 323 est, aliàs 32. *De Diuersis*, in quo hæc habet: *Misericordiâ quidem Dei, sicut credendum est, omnes isti fratres, quos vnâ Dei ira materaâ plagâ percussis, ad huius de quo gaudemus quandoque peruenturi sunt sanitatem. Verumtamen discant filij* „ *obsequi, timeant parentes irasci. Scriptum est:* Bene- Eccli. 3. „ dictio patris firmat domum filiorum; Maledictio „ matris eradicat fundamenta. *Modò isti per terras in fundamentis patriæ suæ non sunt: Præbens vbique spectaculum, proponunt suum supplicium: Præbent oculis miseriam suam, terrent superbiam alienam. Discite filij, quod dicit Scriptura, reddere honorem parentibus debitum. Sed & vos Parentes, quando offenditimini, parentes vos esse recordamini. Orauit mater contra filios, exaudita est; quia Deus verè iustus est, quia verè iniuriam passa fuerat. Vnus ipsorum, & verba contumeliosa, & manus iniecerat; & cæteri matris iniuriam patienter tulerunt, nec vnum pro ea verbum contra fratrem responderunt. Iustus Deus qui audiuit precantem, audiuit dolentem. Sed quid illa misera? Nonne vnde citiùs exaudita, inde plus punita? Discite hoc petere à Deo vbi non timeatis exaudiri.* Hæc Historia, cuius veritas *S. Augustino*, totáque Ecclesia Hipponensi testibus probata est, ostendit quam graue scelus sit filiorum, qui patrem, & matrem non honorant; quanta vis sit paternæ, aut maternæ maledictionis; quàm graue denique sit peccatum parentum, qui ex irâ, & doloris impatientiâ, vindictæque animo filijs maledicunt, & quàm seriò monendi sint, vt ab huiusmodi imprecationibus caueant.

Rogabit quispiam, Quomodo diuini promissi fides, & constantia indicari potest, cùm interdum filijs, qui maiorem pietatem parentibus præstiterunt, breuior sit vita?

Tribus de causis id contingere docet Concilij Tridentini Catechismus: Vel quòd ijs optimè consulitur, qui priùs vitâ excedunt, quàm à virtutis, & officij religione discedant, quibus illud Sapientis Oraculum iure meri- Sap. 4. tóque accommodatur: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, & ne fictio deciperet animam illius:* Vel quia, dum publica perturbatio, & calamitas impendunt, ad meliorem vitam à Deo vocantur, ne eorum virtus aut salus periclitetur, cùm à mortalibus flagitiorum pœnas repetit. Vnde Isaiæ Cap. 57. scriptum est: *A facie malitiæ collectus est iustus:* Vel ne tristissimis temporibus ex propinquorum amicorúmque calamitatibus acerbissimos luctus sentiant. Quare metuendum est maiorem in modum, cùm viris bonis immatura mors accidit. His explicatur *S. Thomæ* Responsio, *Secunda Secundæ*, Quæstione 122. Articulo 5. ad quartum. *Quia* (inquit) *præsentia bona vel mala non cadunt sub merito vel demerito, nisi in quantùm ordinantur ad futuram remunerationem: Ideò quandoque secundùm occultam rationem diuinorum iudiciorum, quæ maximè futuram remunerationem respiciunt, aliqui, qui sunt pij in parentes, citiùs vitâ priuantur; alij verò qui sunt impij in parentes, diutiùs viuunt.* Quod tempore Legis Gratiæ maximè locum habet, quia promissiones temporalium, & terrenorum bonorum in Veteri Testamento proponebantur carnalibus Iudæis; promissiones verò spiritualium, & æternorum bonorum in Nouo Testamento proponuntur Christianis. Vnde ad Vetus Testamentum præcipuè referendu est promissio longæuitatis super terram istam, in qua mortales habitamus, ijs facta qui parentes honorant: Ad Nouum autem Testamentum immortalis Deuteronom. 3. æternaque vita in *Terra excelsa, Terra noua, Terra vi-* Apoc. 21. *uentium*, quam humilibus promisit Christus *Matth.* 5. Psal. 26. dicens: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Quam quidem non aliud esse, quàm Regnum cœlorum beatitudo sequens ostendit: *Beati* (inquit) *pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum Cœlorum.* Eosdem enim esse humiles siue mites, pauperesque spiritu compertum est, cùm diuitiarum cupiditas superbos, amor verò paupertatis humiles ac mansuetos homines faciat. Terræ huius excelsæ, & inuisibilis typus ac figura fuit Terra Chanaan Populo Iudaico à Deo promissa, terra opima, lacte & melle fluens. Verùm figura ad carnales Iudæos pertinuit; veritas autem, seu res per terram illam significata, ad Christianos pertinet, qui non contemplantur. *Ea quæ videntur, sed quæ non videntur: Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna sunt;* ait Apostolus 2. ad *Corinthios* 4. Sic Abraham, Isaac & Iacob, iam tunc fide Christiani, Terram Chanaan ipsis à Deo promissam spectarunt, teste Apostolo, Epist. ad Hebræos 11. Cap. *Fide* (inquit) *demoratus est* Abraham *in Terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac & Iacob coheredibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex, & conditor Deus .·. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutantes, & confitentes quia peregrini, & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Et si quidem ipsius meminissent, de qua exierunt, habebant vtique tempus reuertendi: Nunc autem meliorem appetunt, id est, cælestem.* Sicut ergo promissiu Abrahæ, alijsque Patriarchis facta, cœlestis simul erat, & terrena; cœlestis, prout ipsam fide intuebantur; terrena, prout posteris eorum terræ adhærentibus, & terrena sola spectantibus, & desiderantibus proponebatur. Ita promissio adiuncta Præcepto de honorandis parentibus litteralis, & carnalis est pro Iudæis carnalibus. Spiritualis potissimum est pro spiritualibus: Israëlitis, scilicet Christianis; quibus non angustam regionem, qualis erat Iudea, sed Regnum nullis finibus circumscriptum; non terram, sed cœlum; non diuturnam in hoc sæculo vitam, *Quæ mors potiùs dicenda est*, quàm vita: Siquidem *quotidianus defectus corruptionis est quædam prolixitas mortis*; (vt loquitur *S. Gregorius* Homilia 37. in Euangelia:) Sed vitam immortalem, & æternam Deus promisit.

Quemadmodum autem ijs, qui grati in parentes sunt, merces à Deo proposita est, promissióque facta vitæ quæ nunc est, & futuræ, sic ingratis impijsque filijs grauissimas pœnas Deus comminatur. Scriptum est enim: *Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.* Prouerb. 19. 26. *Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominiosus erit, & infelix.* Prouerb. 20. 20. *Qui maledicit patri suo, & matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris.* Et Cap. 30. 17. *Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.* Ezechielis 22. *Patrem & Matrem contumelijs affecerunt in te .·. Verecundiora patris discooperuerunt in te .·. Et congregabo vos, & succendam vos in igne furoris mei.* Qui parentibus iniuriam intulerunt, multos fuisse legimus, in quibus vlciscendis ira Dei exarsit. *Chami* qui patrem suum *Noë* ebrium ac nudatum irrisit, nota maledictio in filio *Chanaan*, Genesi 9. Iniuriarum patri *Dauidi* illaturum debitas pœnas dedit *Absalon*, quem ob eius scelus è quercu suspensum, & tribus lanceis transfixum, misera morte perire voluit Deus iustus iudex. (2. *Regum* 18.)

ARTICVLVS II.

De Officijs Parentum erga filios, Pastorum erga plebes, Principum, & Magistratuum erga subditos, Dominorum erga seruos, Toparcharum erga vassallos.

REciproca sunt filiorum erga parentes, & parentum erga filios; ouium in Pastores, & Pastorum in oues; Subditorum in Principes, & Magistratus, & Principum ac Magistratuum in subditos; seruorum in dominos, & dominorum in seruos officia: Vtraque naturæ Lege hominum animis inscripta; vtraque positiuâ Dei Lege præscripta.

§. I.

Parentum erga filios Officia.

VT filij Parentes honorare debent; ita Parentes filios amare, ipsisque prouidere, vt coram Deo hunc honorem mereantur, & tueantur. Debent imprimis filios alere, educare, curam ipsorum gerere diligentem, ne quid ipsis infausti contingat, dum paruuli sunt, ne in ignem vel aquam cadant, ne claudi, gibbosi, aut lusci fiant, quâ

in re

in re negligentia parentes grauis peccati reos facit. Debent ipsis viuendi subsidia, cùm adulti fuerint, subministrare. *Nec enim debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filijs*; (inquit Apostolus 2. ad *Corinthios* 12. 14.) Id autem præstant parentes, non tantùm cùm annuos reditus, aut prædia filijs aggregant, sed etiam cùm artem vel opificium docent, quo vitam honestè transigant.

Secundò, instructionem & disciplinam filijs debent parentes. Eorum officia sunt (inquit Concilij Tridentini Catechismus) vt sanctissimis disciplinis ac moribus filios imbuant, ijsque optima dent viuendi præcepta, vt ad Religionem instructi, & parati, Deum sanctè inuiolatéque venerentur, quod à parentibus Susannæ factum esse legimus, Danielis 13. *Parentes enim illius, cùm essent iusti, erudierunt filiam suam secundùm Legem Moysi*: Idemque Tobiæ filio præstitum à Patre. *Tobiæ* Cap. 1. *Accepit vxorem Annam de Tribu sua, genuitque ex ea filium, quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato*. Et quia plerumque parentes aut non nôrunt, aut alijs impediti negotijs, non valent filios suos instituere, & erudire; tales Magistros ac Præceptores ipsis procurare debent, qui Christianam Fidem, & vitæ secundùm Deum agendæ officia, & præcepta eos optimè doceant. Hoc parentum erga filios officium non vno in loco Scriptura Sacra commendat. Deuteron. 11. *Ponite hæc verba mea in cordibus, & in animis vestris ∴ Docete filios vestros vt illa meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaueris in via, & accubueris, atque surrexeris*. Et Ecclesiastici 30. *Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus; similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, & lætatus est in illo: In obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis. Reliquit enim defensorem domûs contra inimicos, & amicis reddentem gratiam ∴ Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas*. Apostolus etiam ad Ephesios 6. parentum officia erga filios explicans: *Educate illos* (inquit) *in disciplina, & correptione Domini*. Lugenda ergo parentum, quamplurimorum cæcitas, qui in hac vna cogitatione curáque versantur, vt opes, vt pecunias, vt lautum amplúmque patrimonium liberis relinquant: Fidem verò, Religionem, pietatem, charitatem & beneficentiam in pauperes, mansuetudinem, humilitatem, patientiam, modestiam, sæculi contemptum, mortificationem, quibus possint in æternum viuere, eos docere negligunt: Quo fit vt ad illos non tam rerum copias, quàm sua crimina transferant, nec illis ad cœlum se duces præbeant, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Docendi sunt igitur parentes, Nullam esse ampliorem hæreditatem, nec præclarius patrimonium, quod filijs relinquere possint, quàm si effecerint, vt optimi Christiani euadant: Quæ virtus omni terreno thesauro multò pretiosior est censenda, vt loquitur Concilium Mediolanense 5. sub *S. Carolo Borromæo*, Tit. *De ijs, quæ ad Matrimonium pertinent*. Qua de re & *S. Cyprianus* Libro *De Opere, & Eleemosynis*, præclarè Christianos Parentes commonet: *Qui studes* (inquit) *terreno magis quàm cœlesti patrimonio, filios tuos diabolo magis commendare quàm Christo, bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis: & quòd non præparas filijs tuis Dei Patris auxilium, & quòd doces filios patrimonium plus amare quàm Christum. Esto potiùs liberis tuis pater talis, qualis* [Tobiæ 4.] *Tobias extitit. Da vtilia, & salutaria præcepta pignoribus, qualia ille filio dedit: Manda filijs tuis, quod & ille filio mandauit*, dicens:

OMNIBUS *diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & caue ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: Ita enim fiet vt nec à te auertatur facies Domini. Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multùm tibi fuerit, abundanter tribue: Si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Attende tibi ab omni fornicatione, & præter vxorem tuam, numquam patiaris crimen scire. Superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. In ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij apud te omninò non remaneat. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Panem tuum cum esurientibus, & egenis comede, & de vestimentis tuis nudos tege. Consilium semper à Sapiente perquire. Omni tempore benedic Deum: & pete ab eo, vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.*

Inculcare sæpius ipsis debent, vt prauorum hominum societates fugiant; inuigilare ne socios frequentent prauæ indolis, à quibus corrumpantur; Salomonis verbis ipsos admonere, Prouerb. 1. *Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. Fili mi, ne ambules cum eis, pedes enim eorum ad malum currunt*. Prouerb. 4. *Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via. Fuge ab ea, nec transeas per illam; declina & desere eam*. Et Apostoli verbis 1. ad Corinthios 15. *Nolite seduci, corrumpunt mores bonos colloquia mala*. Cauere præterea debent, & prohibere, ne pueri cum puellis ludant; *S. Hieronymi* ad *Gaudentium* scribentis prudens consilium sequi: *Sexus fœmineus sexui suo iungatur: Nesciat puella, imò timeat cum pueris ludere*: Filijs in memoriam identidem reuocare debent Pacta cum Deo in Baptismo inita, monere & hortari, vt ea fideliter seruent, vt tamquam à facie colubri peccatum fugiant, vt præter Dei amorem, & seruitutem, cætera omnia vanitatem censeant. Hæc & similia salutis Monita filijs tradere debent Christiani Parentes, Deumque feruentissimis precibus orare vt hæc præueniente, & adiuuante ipsius gratiâ prosequantur, potiusque illos ex hoc Mundo rapiat, quàm lethali peccato à suo amore, & obsequio permittat auerti.

Nulla re magis quàm optimâ, & Christianâ educatione suum in filios amorem testari parentes possunt, vt docet *Saluianus* Massiliensis Presbyter Libro 1. *Ad Ecclesiam Catholicam*, scribens. *Non solùm* (inquit) *amandos dicimus filios, sed præcipuè ac super omnia amandos; nec quidquam his omninò anteponendum, nisi Deum solùm. Nam & hoc est præcipuè amare illum, filijs anteponere, quem non expediat omnino postponere. Quid est ergo, aut quomodo amandos dicimus filios? Quo absque dubio, nisi quo Deus ipse constituit? Neque enim est vllus melior filiorum amor, quàm quem ille docuit, qui ipsos filios dedit: Neque possunt pignora meliùs amari, quàm si in eo ipso à quo data sunt, ametur. Quomodo igitur Deus amari filios iusserit, non dico ego, dicat sermo ipse diuinus ∴ Pauca sunt quæ mandat, sed salutaria; expedita, sed sancta; præcepto parua, sed fructu grandia; scripto breuia, sed beatitudine sempiterna*. Parentes, (*inquit*) nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: Sed educate illos in disciplina, & correptione [Ephes. 6.] Domini: Vt ponant *scilicet, sicut Propheta dixit*, [Psalm. 77.] in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei sui, & Mandata eius exquirant. *En quales diuitias Deus diligit, en quas pignoribus recondi exigit opes, en quas parari imperat facultates, fidem scilicet, ac timorem Dei, modestiam, sanctimoniam, disciplinam: Non terrena, non vilia, non peritura, non caduca; præclara vtique. Cùm enim Deus viuorum sit, non mortuorum, rectè illa parari filijs iussit, per qua in æternum viuerent, non per quæ in æternitate morerentur. Nemo enim dubitat, omnibus ferme malis, & infidelibus diuitias mundiales causam mortis magis esse quàm vitæ, secundùm illud quod Deus dicit*: Quàm difficilè hi qui pecunias habent, introibunt in [Matth. 19] Regnum cœlorum! *Vnde & illud est quod specialiter iubet dicens*. Nolite thesaurizare vobis thesauros in [Matth. 6.] terra: Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo. *Superioribus ac sequentibus dictis duo thesaurorum genera monstrantur: Vnum scilicet quo filijs thesaurizent patres, aliud quo sibi. Filijs quomodo? Vt erudiant illos officio ac timore diuino. Sibi quomodo? Vt thesaurizent sibi thesauros in cœlo. Mirificè scilicet, vt quia pecunia caduca est, disciplina immortalis, & omnes ferè parentes plus ament filios quàm se ipsos; sibi conferant bona caduca, filijs sempiterna: Ac sic & pietati suæ consulant, & saluti, cùm duplici atque immortali bono, & per ea quæ æterna sunt æternos esse filios faciant; & ad conquirendam sibi beatitudinem, ea quæ naturaliter caduca sunt, bonis operibus in æterna conuertant. Quid ergo æstuas, paterna pietas? Quid ad conquirenda terrena, & peritura distenderis?*

Nihil

Nihil maius præstare filijs potes, quàm si hoc bonum per te habeant, quod namquam peatius amittant. Non necesse est ergo, vt filio tuo terrenos thesaaros recondas: Nulla re eum facies ditiorem, quàm si ipsum filium tuum thesaurum Dei feceris.

Quia verò exempla longè mouent efficaciùs quàm verba, filijs suis omnium virtutum exemplo prælucere debent Parentes Christiani. *Saccrdos pareates commoneas*, (inquit Concilij Tridentini Catechismus) *vt se liberis magistros præbeant virtutis, æqaitatis, modestiæ, & eastitatis*. Hinc *S. Ioannes Chrysostomus* Homilia 5. In Epistolam a. ad Thessalonienses ait, Patrem familiâs magis prodesse posse vxori suæ, filijs & seruis exemplo suo, & Christianâ sanctâque conuersatione, quàm Concionatores. Hos enim rarò audiunt, & statim ac pedem extulerunt è Templo, eorum quæ audierunt in Concione obliuiscuntur: Parentum autem & Dominorum vitam & exempla præ oculis semper habent filij ac serui. *Licet ergo* (inquit S. Chrysostomus) *vnicuique esse doctorem*. Et *S. Augustiuus* In Psalm. 50. *Quomodo ad Nos pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertiaet in domibus vestris agere, vt bonam rationem reddatis de his qui vobis sant subditi*. Hinc *S. Hieronymus* Epistola 7. *Ad Lætam*, De Institutione filiæ scribit: *Nihil in te, & in patre suo videat, quod si feeerit, peccet. Mementote vos parentes Virginis, magis eam exemplo doceri posse, quàm voce*. Huc pertinent *Salaiani* verba, Libro 7. *De Gubernatione Dei*, dicentis: *In domo sua dominus quasi corporis sai caput est, & vita eius cunctis norma viuendi. Pessimùmque hoc est in hoc aegotio, quòd libentiùs omnes deteriora sectaatur: & faciliùs mala institutio deprauat bonos, quàm boaa emendat malos*. Hinc est (inquit idem *Salatanus* Libro 1. *Ad Eeclesiam Catbolicam*) quòd *Pene omaes parentibas sais filij non magis in patrimonia, quàm in vitia succedunt; nec magis facultates paternas sumunt, quàm prauitates: Ac sic transeuntes semper iu mores patram, ante eorum iucipiaat neqaitiam quàm substantiam possidere. Boua euim parentum nonnisi mortuis eis possident; viuentibus autem adhuc, & videntibus, mores. Ac sic priùs quàm in dominio suo habere iucipiaat res paternas, habens ia auimis ipsos patres: & antequam babeant illa quæ falsò dieuatur boua, habent illa quæ verè probantur mala*. Longè igitur grauiora sunt peccata parentum, qui filios suos prauis exemplis, blasphemijs, iuramentis, verbis obscœnis, ebrietate, libidine, inimicitijs, rixis, vindictâ, ludis alearum, impietate ac negligentiâ in frequentandis Saeramentis, in Festis sanctificandis, In verbi diuini auditione, in salutis negotio, quod *Vnum est neeessarium*, agendo, duritie in pauperes, ad similia vitia informant, & prouocant, quàm eorum qui patres familiâs non sunt, (cæteris paribus.) Vnde infelices illi filij meritò dixerint: *Perdidit*

S.Cyprianus Lib De Lapsis. *aos aliean perfidia, parentes sensimus parricidas*. Ob hanc rationem Deus *Visitat iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generatioaem*, vt dicitur Exodi ao. & 24. ipsos puniens in filijs, quos prauis exemplis corruptos, suorum imitatores criminum reliquerunt: & vice versâ, peccata filiorum in parentibus puniuntur, cùm negligenti educatione, aut exemplorum prauitate, ipsis ruinæ auctores extiterunt. 1. *Regum* Cap. 52. 15. *Si non audieritis vocem Domini, sed exasperaueritis sermones eius, eris manus Domini super vos, & super patres vestros.*

Quartum parentum in fillos officium est eorum correptio, & castigatio statim à pueritiâ, quæ prona ad malum est, &, nisi coërceatur, vitia concipit ad alias ætates transitura. Qua in re prudentia, & moderatione opus est, vt videlicet nec austeriores, nec Indulgentiores parentes sint. Præposterâ namque seueritate fit, vt pueri fracto abiectóque animo sint, dum omnia timent, quod summopere cauendum Apostolus docet ad *Ephesios* 6. & ad *Colosseases* 3. parentibus præcipiens ne quid acerbius in liberos loquantur, aut statuant, quo ad iracundiam illi prouocentur, ac in desperationem quodam modo compellantur. *Et vos, Patres, nolite ad iracundiam proaocare filios vestros: Sed educate illos ia disciplina, & correptione Domini* ∴ *Patres, aolite ad indigaationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant*. Sit igitur parentum imperium lenitate ac mansuetudine temperatum. Non quasi seruulis, sed quasi filijs se præesse nouerint: Nun iræ impetu, sed charitatis impulsu peccantes corripiant, & emendent: Liberos corrigere malint, quàm vlcisci: Vel feras ipsas imitentur, quæ cùm homines terreant, & in syluis fremant, sæuitiam omnem ac feritatem deponunt in speluncis vbi filios suos alunt. Doceantur grauis peccati reos esse parentes, qui magis irâ quàm ratione in filios sæuiunt, & correctis etiam, veniámque petentibus placabiles præbere se nolunt.

Verùm non minùs cauere debent parentes, ne quid liberis per indulgentiam dissolutè remittant, si quam culpam commiserunt, quæ obiurgationem, & castigationem postulet. Sæpè enim filij nimia lenitate, & facilitate parentum deprauantur. Quamobrem Scriptura Sacra parentes à dissoluta illa indulgentia deterret, quæ segnes prauósque liberos facit. *Prouerb.* 13. Cap. *Qui parcit virgæ, odit filium suum: Qui autem diligit illum, instaater erudit*. Et Cap. 23. *Noli subtrahere à pucro disciplinam: Si enim percusseris eum virgâ, non morietur. Ta virgâ percuties eum: & animam eius de inferno liberabis*. Et *Eeclesiastici* Cap. 7. *Filij tibi sant? Erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filiæ tibi sunt? Serua corpas illarum, & non osteadas hilarem faciem tuam ad illas*. Et Cap. 30. *Qui diligit filium suum, assiduas illi flagella, vt lætetur in nouissimo sao, & non palpet proximorum ostia* ∴ *Equus indomitas euadit durus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet: Lude cum eo, & contristabit te. Noa corrideas illi: Ne doleas, & in nouissimo obstupescaat dentes tui. Noa des illi potestatem in iuuentate, & tunde latera eius, dum infans est, ne fortè indures, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ*. Negligentiam pa- 1 Regum 4.
ternæ in filios disciplinæ grauissimo supplicio vltus est Deus in *Heli* summo Sacerdote, qui *de sellâ* cadens retrorsum, *fractis ceruicibas mortuas est*, duóque eius filij occisi, Israëlitæ à Philistæis profligati, Arca Domini capta, translatum ab eius familia Summum Sacerdotium, multæque calamitates posteris eius illatæ, vt Dominus per *Samuëlem* prænunciauerat 1. *Regum* Cap. 2. & 3. *Suscitabo* (inquit) *aduersùm Heli omnia quæ locutus sam saper domum eius: Incipiam & complebo. Prædixi enim ei quòd iudicaturus essem domum eius in æternum, propter iniquitatem, eò quòd aouerat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. Idcircò iuraui domui Heli quòd non expictur iniquitas domus eius victimis, & muneribus vsque in æteruum*. Filios tamen suos verbis corripuerat, cùm eorum sacrilegia, & stupra audiuisset: *Quare* (inquit) *facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni Populo? Nolite filij mei: Non* 1. Reg. 2.
enim est bona fama, quam ego audio, vt transgredi faciatis Populum Domini. Si peccauerit vir in virum, placari ei potest Deus: Si autem ia Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo? Verùm non verbis tantùm cum illis agendum erat, cùm grauissima crimina perpetrarent in Templo Dei, cum totius Populi scandalo: Amouendi enim erant ab Officio Sacerdotali, quod indignè administrabant. Quod quia non præstitit *Heli*, filiorum honori magis consulens quàm Dei, maximo supplicio est affectus. *Heli corripait filios, & punitus est, quia non corripere, sed abijcere debuit*; (inquit *S. Hieronymus* Libro 1. *Contra Pelagianos*.)

Præclara sunt quæ isto de argumento *S. Ioannes Chrysostomus* habet Homilia 9. in Epistolam 1. ad Timotheum. *Heli* (inquit) *propter filios perijt: Illos quippe cùm acriùs coercere debuisset, verbis tandem lenibus monuit. Qaapropter dum illis molestus esse seuerâ increpatione recasat, illos & seipsum vnà perdidit. Audite hæc, patres, vestrósque filios in disciplina, & correptione Domini erudite summâ cum diligentiâ. Est enim Iuuentus fera, plurimisque iadiget institutoribus, & magistris. Si igitur illi ab ipsis statim initijs, atque à prima ætate leges optimas imponamus, minimùm posthac laborabimus, verùm consuetudo ipse virtutis in legem transibit. Nihil eos agere permittamus ex his quæ noxiè iucunda sunt, neque illis vt pueris iadulgeamus: Atque ante omnia illos in pudore, & sobrietate seruemus; quippe huic iaimicæ libido omnium maximè huiusmodi perturbat ætatem. Ad hoc igitur vitiam compescendum, magais nobis sudoribas, magnáque intentione opus est: Maturè illos Matrimoaio iungamus, vt munda atque integra illorum corpora Sponsæ admoueatur* ∴ *Admoneamus igitur illos, corripiamus, terreamus, minásque intentemus, & modò istud,*

modò

modò illud faciamus: Magnum habemus, pretiosúmque depositum filios, ingenti illos seruemus curâ; atque omnia faciamus, ne fur id nobis astutus auferat. At verò nunc contra penitus facimus. Nam vt fundus quidem sit optimus, cuncta molimur, eúmque fideli viro magno cum studio tradimus, procuratorémque ac dispensatorem, qui à nobis magna beneuolentia afficiatur, inquirimus: Cæterum, quòd nobis charissimum omnium est, omninò negligimus: Neque curamus quo pacto filium nostrum fideli cuipiam viro permittamus, qui ipsius tueri ac seruare pudicitiam possit. Et certè nulla possessio, nullus fundus æquè nobis gratus atque charus esse debet: Quippe hæc omnia filijs quæruntur. Igitur maior nobis possessionum cura est, quàm eorum, quarum illæ gratiâ comparantur: Quod profectò absurdissimum atque stolidissimum est. Exerceamus igitur ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cætera omnia secundo loco quæramus. Nam si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: Sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur.·.· Filijs non ritè institutis præstat pauperes esse, quàm diuites. Paupertas enim vel inuitos coërcet, atque intra virtutis limites continet: Opes verò ne volentes quidem pudicè temperantérque viuere sinunt; verùm exorbitare faciunt, atque peruertunt, malisque innumeris subigunt. Matres item filiarum vobis curam assumite: Est ea cura vobis perfacilis. Curate solicitè vt domi iugiter sint. Ante omnia pias esse religiosásque docete, aspernari pecunias, exteriorisque ornatûs contemptrices esse: Atque ita demum Nuptijs tradite. Eas si ita institueritis, non ipsas modò seruabitis, verùm & viros qui illas ducturi sunt; neque viros tantùm, sed etiam filios atque nepotes. Quippe ex radice optima surculi prodeunt firmiores, ac semper in meliora proficiunt, horúmque omnium merces vobis reddenda est.

Legenda eiusdem Patris Homilia 21. in Epistolam ad Ephesios, & Libri tertij Aduersùs Vituperatores Vitæ Monasticæ Caput 3. 4. 6. & 18. Iob sanctissimum virum (inquit) cùm ex virtutibus reliquis Scriptura collaudet, quòd fuerit iustus, quòd verax, quòd religiosus, quòd pius; tum ex eo maximè quòd filiorum optimè educandorum habuerit summam diligentiam. Non enim eâ curâ vrebatur, vt aurum illis copiosissimum acquireret, non vt humanâ gloriâ verendos, & illustres cerneret: Sed quid ille tandem requirebat? Audi quid Scriptura dicat:

„ Cùm consummati essent dies conuiuij illorum, mit-
Iob. 1. „ tebat Iob, & purificabat eos, consurgénsque dilu-
„ culo offerebat pro eis Sacrificia ad numerum ipsorum,
„ vitulúmque vnum pro peccatis pro animabus eorum.
„ Dicebat enim Iob in corde suo: Ne fortè filij mei in
„ mente sua mala cogitauerint aduersùs Deum.

Vllane iam nobis erit excusatio eiusmodi scelus admittere audentibus, quando is qui ante Gratiam, ante Legem fuit, qui nullo Sacrarum Litterarum magisterio instructus erat, tantam filiorum ostendit gessitque prouidentiam, vt de incertis quoque eorum, & occultis tremeret, pauerétque delictis? Quænam nos iam excusabit ratio, qui cùm simus sub gratia, cùm tantis & tam insignibus magistris potiamur, cùm eiusmodi exemplis abundemus, totque monitis erudiamur, non modò pro occultis incertisque filiorum peccatis non metuimus, verùm aperta quoque, & manifesta contemnimus? Nec ista saltem pernicie contenti, si qui eos emendare voluerit, eos vndique reijcimus, exagitamus, affligimus. Abraham quoque cùm cætera rectè facta commendant, tum istud quoque clarissimum facit. Igitur cùm tanta summorum virorum teneamus exempla, paremus Deo ministros idoneos, & probatissimos famulos. Nam si is qui vel Athletas Ciuitatibus nutrit, vel exercet ad Regis obsequium Milites, maximis honoribus fruitur: Quanta nos munera, quot coronas accepturi sumus, qui tam magnos, & eximios viros, dicam veriùs, Angelos Deo educamus? Omnia igitur faciamus, cunctáque moliamur, vt eis insignes pietatis opes relinquamus, quæ solæ permanent nobiscum, excedentésque è vita comitantur.

Et rursus Lib. 3. Aduersùs Vituperatores Vitæ Monasticæ. Vnde (inquit) acerbæ & intempestiuæ mores? Vnde morbi perpetui atque grauissimi plerumque nobis, & liberis nostris inferuntur? Vnde casus varios, calumnias, mala innumera quotidie perpetimur? Nonne quòd filios nostros malos aspicimus, & eos emendare negligimus.

Pietatem denique postulare, vt parentes filios quandoque seuerè increpent, & castigent, docet Auctor Sermonis 44. inter eos qui hactenus Sancto Ambrosio sunt adscripti, & in Editione nouissima in Appendicem reiecti. Non osculatur (inquit) semper pater filium, sed & aliquando castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur. Habet enim, & amor plagas suas, quæ dulciores sunt, cùm amariùs inferuntur: Dulcior enim est religiosa castigatio, quàm blanda remissio. Vnde ait Propheta DVLCIORA sunt Prouerb. 27. 6.
vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Refertur Canone, Non osculatur, Causa 5. Quæstion. 5.

Idem docet S. Augustinus, Sermone 13. aliàs De Tempore 94. Adhibeantur pœnæ (inquit) non recusa, non interdico; sed animo amantis, animo diligentis, animo corrigentis. Non enim filium tuum non erudis. Et priùs agis, vt, si fieri potest, pudore & liberalitate erudiatur, erubescat patrem offendere, non tamquam seuerum iudicem timeat; gaudes ad talem filium: Sed si fuerit fortè ista contemnens, adhibes & verbera, incutis pœnam, ingeris dolorem, sed quæris salutem. Multi amore, multi timore correcti sunt: Sed per tremorem timoris ad amorem peruenerunt. Non sic quæritur innocentia, vt pereat disciplina. Scriptum est, Disciplinam qui abijcit, „ Sap. 3. 11
infelix est. Benè potest addi ad istam sententiam, Sicut „ disciplinam qui abijcit, infelix est; sic disciplinam qui negat, crudelis est.·.· Teneo prorsus, & ostendo feriendo pium, parcendo crudelem: exemplum ante oculos pono. Vbi inuenio pium? Non eo ad alios, ad patrem, & filium eo: Pater & quando ferit, amat; & non vult puer cædi: Contemnit voluntatem, consulit ad vtilitatem. Quare? Quia pater est, quia hæreditatem parat, quia successorem nutrit. Ecce feriendo pius est pater, feriendo misericors est. Da mihi hominem parcendo crudelem. Non recedo à personis, eos ipsos ante oculos pono. Sed puer impunitus, & indisciplinatus si sic viuat, vt pereat, & pater dissimulet; pater parens, pater perditum filium disciplinæ asperitate offendere timens, nonne parcendo crudelis est?

Et Enarratione in Psalmum 50. Verumtamen (inquit) in tanta morum diuersitate, & tam detestabili corruptela, regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonam rationem reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Peruersa autem, & falsa innocentia est, habenas laxare peccatis. Valdè inutiliter, valdè perniciosè sentit filius patris lenitatem, vt postea Dei sentiat seueritatem: & hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo. Quid enim si ipse non peccat, & non facit quod filius eius, ideò non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An fortè vt videatur filio eius, quia & pater talia faceret, nisi senuisset? Peccatum quod tibi non displicet in filio tuo, delectat te; sed ætas deseruit, non cupiditas. Sed fortè negligit malus filius vel monita patris, vel obiurgationem, vel seueritatem, Tu imple personam tuam, Deus de illo exigit suam.

Idem docet S. Bernardus Sermone 10. in Psalmum Qui habitat, dicens: Ne ipsi quidem filio expedit sic amari, vt videlicet cui interim caues à flagello paternæ correptionis, thesaurizes iram æternæ damnationis.

§. II.

Pastorum erga Oues Officia.

PAstorum officium est oues pascere, vnde S. Petro dictum est Ioannis 21. Simon Ioannis, amas me? Pasce oues meas. Idémque tertiò repetitum, vt triplex pascendi modus significetur. Debent namque Pastores gregem Pascere exemplo conuersationis, verbo prædicationis, fructu orationis; vt ait S. Bernardus, Tractatu in Euangelium, Ecce nos reliquimus omnia, seu Libro De Colloquio Simonis ad Iesum, §. 11.

Primò pascere debent exemplo conuersationis, Christum Act. 1.
Iesum imitati, qui Cœpit facere, & docere; & qui mag- 1. ad Timot 4. 12
num illum in Regno cœlorum futurum dixit, Qui fecerit, & docuerit. Vnde Apostolus Timotheum suum erudiens: Exemplum (inquit) esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Et de pijs Veteris Testamenti Leuitis Dominus ait Malachiæ 2. Pactum meum fuit cum Leui vitæ, & pacis: & dedi ei timorem, & timuit me, & à facie nominis mei pauebat. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta in labijs eius. In pace, & æqui-

& æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate. Pastores mali, quantùm in ipsis est, oues malè viuendo, & malum exemplum præbendo occidunt. Vnde non
Tit. 2.7. frustra ad Titum scribit Apostolus, Circa omnes te ipsum bonorum operum præbe exemplum. Attendit enim ouis etiam fortis plerumque. Præpositum suum malè viuentem: Si declinet oculos à regulis Domini, & intendat in hominem, incipit dicere in corde suo, Si Præpositus meus sic viuit, ego quis sum, qui non faciam quod ille facit? Occidit ouem fortem. Si fortem ergo occidit ouem; iam de cæteris quid faciet, qui illud quod non ipse fortificauerat, sed fortè aut robustum inuenerat, malè viuendo interfecit? Dico Charitati vestræ, iterum dico, Etsi viuunt oues, etsi fortes sunt oues in verbo Domini, & tenent illud quod audierunt à Domino suo, „Quæ dicunt, facite; quæ autem
Matth. 23. „ faciunt, facere nolite: Tamen qui in conspectu Populi malè viuit, quantùm in illo est, eum à quo attenditur, occidit. Non sibi ergo blandiatur, quia ille non est mortuus. Et ille viuit, & ille homicida est. Quomodo cùm lasciuus homo intendit in mulierem ad concupiscendum eam, ecce illa casta est, & mœchus est iste. Domini enim vera, & aperta sententia
Matth. 5. „ est; Quisquis viderit mulierem ad concupiscendum „ eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Sic omnis qui malè viuit in conspectu eorum quibus præpositus est, quantùm in ipso est, occidit & fortes oues. Qui ergo imitatur Præpositum malum, moritur; qui non imitatur, viuit: Tamen quantùm ad illum pertinet, ambos occidit. ET quod crassum est (inquit) interficitis, & oues meas non pasci-
Ezech. 34. tis. Hæc S. Augustinus, Sermone 46. aliàs De Tempore 165. De Pastoribus inscripto.

Idem confirmat S. Gregorius Magnus, P. 2. Pastoralis Curæ, Cap. 1. Tantùm (inquit) debet actionem Populi actio transcendere Præsulis, quantùm distare solet à grege vita Pastoris. Oportet namque vt metiri sollicitè studeat, quanta tenendæ rectitudinis necessitate constringitur, sub cuius æstimatione populus grex vocatur. Sit ergo necesse est cogitatione mundus, actione præcipuus, discretus in silentio, vtilis in verbo, singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, benè agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum iustitiæ erectus, internorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum prouidentiam in internorum sollicitudine non relinquens.

Et Cap. 3. Sit Rector operatione præcipuus, vt vitæ viam subditis viuendo denunciet, & grex qui Pastoris vocem moresque sequitur, per exempla melius quàm per verba gradiatur. Qui enim loci sui necessitate exigitur summa dicere, hac eadem necessitate compellitur summa monstrare. Illa namque vox libentiùs auditorum cor penetrat, quàm dicentis vita commendat: Quia quod loquen-
Isaiæ 40. do imperat, ostendendo adiuuat vt fiat. Hinc enim per „ Prophetam dicitur: Super montem excelsum ascen- „ de tu, qui euangelizas Sion. Vt videlicet qui cælesti prædicatione vtitur, ima iam terrenorum operum deserens, in rerum culmine stare videatur. Tantòque faciliùs subditos ad meliora pertrahat, quantò per vitæ meritum de supernis clamat. Et P. 3. Admonitione 5. Scire Prælati debent, quia si peruersa vnquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Vnde necesse est vt tantò se cautiùs à culpâ custodiant, quantò per praua, quæ faciunt non soli moriuntur.

Secundò, gregem Christi pascere debent Pastores
Ezech. 33. Verbo Prædicationis. Hinc Dominus Ezechielem Prophetam his verbis compellat: Fili hominis, speculatorem dedi te domus Israël: Audiens ergo ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: Non fueris locutus vt se custodiat impius à via suâ: Ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annuntiante te ad impium, vt à vijs suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua: Ipse in iniquitate sua morietur: Porrò tu animam tuam liberasti. Hæc verò etiam de Pastoribus Noui Testamenti intelligi debere, docet Apostolus cùm eorum officium explicans, Epist. ad Hebræos Cap. 13. ait: Ipsi peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Grauis igitur peccati rei sunt Pastores, qui Populo Christiano sibi commisso verbum Dei non prædicant ex inertiâ, ignorantiâ, vel nimia ad res temporales adhæsione. Quibus conuenit illud Isaiæ 56. Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi: Canes muti, non valentes latrare, videntes vana, dormientes & amantes somnia.·.· Ipsi Pastores ignorauerunt intelligentiam: Omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisque ad auaritiam suam, à summo vsque ad nouissimum. Et rursus Ezechielis 34. Væ Pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: Nonne greges à Pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis: Gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat, non quæsistis: Sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. Et dispersæ sunt oues meæ, eò quòd non esset Pastor: & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri.·.· Propterea Pastores audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super Pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos, vt vltra non pascant gregem, nec pascant ampliùs Pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit vltra eis in escam. Quisquis ita Præpositus est, vt in eo quòd Præpositus est, gaudeat, & honorem suum quærat, & commoda sua sola respiciat, se pascit, non oues. Qui præbet lac, victum præbet; qui præbet lanam, honorem præbet; (inquit S. Augustinus Sermone 46. De Pastoribus, Cap. 3.) Ista sunt duo, quæ à populis quærunt, qui se ipsos pascunt, non oues, commodum supplendæ necessitatis, & fauorem honoris, & laudis. Etenim vestimentum propterea benè intelligitur in honore, quia nuditatem contegit. Est enim vnusquisque homo infirmus. Et quid est quisquis vobis præest, nisi quòd vos estis? Carnem portat, mortalis est, manducat, dormit, surgit, natus est, moriturus est. Si ergo cogitas quid sit secundùm se ipsum, homo est: Tu tamen honorando eum velut Angelum, contegis quod infirmum est. Hæc ab ouibus cùm accipiunt Pastores; & tamen oues negligunt, quærentes quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi; ouium languidarum, ac putridarum vulnera non secant, parcunt putredini, inimici multitudinis fieri timent vitia palam arguendo, & Disciplinæ Christianæ seueritate coërcendo; sunt Pastores semetipsos pascentes, non oues. Illi porrò quod infirmum est, non consolidant, qui ad ferendas tentationes, & aduersa quæque toleranda Christianam Plebem disponere, & confirmare non curant. Infirmum animum gerit ouis, (inquit S. Augustinus Sermone 46. De Pastoribus, Cap. 5.) Quando tentationes sibi futuras non credis. Pastor negligens, quando sic credit talis infirmus, non illi dicit, Fili accedens ad serui- “ Eccli. 2.
tutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara ani- “
mam tuam ad tentationem. Qui enim hoc loquitur, con- “
fortat infirmum, & ex infirmo facit firmum, vt non ille cùm crediderit, prospera huius sæculi speret. Si autem doctus fuerit sperare prospera huius sæculi, ipsa prosperitate corrumpitur: Superuenientibus enim aduersitatibus sauciatur, aut fortassis extinguitur.·.· Sed ne in futuris tentationibus deficiat infirmus, nec falsa spe decipiendus est, nec terrore frangendus. Dic ei, Præpara animam “ 1. Cor. 10.
tuam ad tentationem. Sed fortè incipit labi, contre- “
miscere, nolle accedere. Habes aliud: Fidelis Deus, “
qui non vos sinat tentari suprà quàm ferre potestis. “
Illud autem promittere, & prædicare futuras passiones, infirmum confirmare est. Timenti autem nimiùm, & ex hoc deterrito, cùm polliceris misericordiam Dei, non quia tentationes deerunt, sed quia non permittit tentari supra quàm ferri potest, fractum colligare est.

Quod ægrotum est, non sanant mali Pastores, quia animabus cupiditatum suarum morbis languentibus pharmaca saluberrima ex Scripturis Sacris non applicant. Inter infirmos, & ægrotos quid discriminis intercedat, S. Augustinus Cap. 6. eiusdem Sermonis exponit. Infirmo (inquit) ne accidat tentatio, & eum frangat, timendum est: Languens autem iam cupiditate aliqua ægrotat, & cupiditate aliqua impeditur ab intranda via Dei, à subeundo iugo Christi. Attendite illos homines volentes benè viuere, & minùs idoneos mala pati, sicut parati sunt bona facere. Pertinet autem ad Christianam firmitatem, non solùm operari quæ bona sunt, sed & tolerare quæ mala sunt. Qui ergo videntur feruere in operibus bonis, sed imminentes passiones tolerare nolle, aut non posse, infirmi sunt. Qui verò aliqua cupiditate mala amatores Mundi ab ipsis bonis operibus reuocantur, languidi & ægroti iacent: Quippe qui ipso languore, tamquam sine vllis viribus, nihil boni possunt operari. Talis in anima Marci 2.3.

Para-

Paralyticus ille fuit, quem cùm ad Dominum inferre non possent, qui eum portabant, tectum aperuerant, & deposuerunt: Id est, tamquam si in anima hoc velis facere, vt tectum aperiat, & deponas ad Dominum Animam paralyticam, dissolutam omnibus membris, & vacantem ab omni opere bono, grauatam vtique peccatis suis, & languentem morbo cupiditatis suæ. Si ergo dissoluta sunt membra omnia, & est paralysis interior, vt perueniat ad Medicum, (fortè enim latet Medicus, & intus est, hoc est, iste verus intellectus in Scripturis occultus est,) exponendo quod occultum est, aperi tectum, & depone Paralyticum. Quod qui non faciunt, & qui facere negligunt, audistis quæ audiant: QVOD *malè habuit non corroborastis, & quod contribulatum est, non colligastis.*

Quod ægrotum est, curare debent Pastores, non solùm Verbi diuini Prædicatione, sed Sacramentorum Administratione, ad quam paratos semper ipsos esse, ob idque in Diœcesibus vel Parochijs suis residere oportet. Curare autem debent Animam vulnera secundùm spiritualis Medicinæ Regulas à Christo, & Apostolis, à SS. Patribus, à Concilijs, & Summis Pontificibus, Ecclesiasticæ Disciplinæ arbitris, constitutas: Sicut Medici illi censentur optimi, qui morbos corporis curant secundùm Regulas Artis. Vt enim scitè ait S. Gregorius Nazianzenus: *Diuinæ Animarum Medicinæ nos Ministri, & Adiutores sumus, quicumque alijs præsidemus.* Vtrumque autem coniungere debent, Verbi scilicet diuini prædicationem, & Sacramentorum administrationem, vt ministerium suum impleant, & animas ægrotas atque vulneratas curent. Scriptum est enim Psalm. 106. *Misit verbum suum, & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum.*

Quod abiectum est reducere, & quod perierat quærere Pastores tenentur, quia & Hæreticos à via veritatis, & peccatores quoscumque à via iustitiæ errantes, satagere modis omnibus debent, vt ad Fidem Catholicam, vel ad meliorem frugem reducant, prædicatione, familiari instructione, & adhortatione, obsecrationibus, increpationibus, censuris, doctrina, patientiâ. Vnde
2. Tim. 4. Apostolus Pastores omnes in *Timotheo* suo informans. *Testificor* (inquit) *coram Deo, & Iesu Christo, qui iudicaturus est viuos, & mortuos, per Aduentum ipsius, & Regnum eius: Prædica verbum, insta opportunè, importunè, argue, obsecra, increpa, in omni patientia, & doctrina. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, Ministerium tuum imple.* Et ad *Titum* 1. necessarias inter Episcopi dotes, vult esse *Amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere.* Et 1. ad Timotheum 4. *Attende* (inquit) *lectioni, exhortationi, & doctrinæ ∴ Insta in illis. Hoc enim faciens, & te ipsum saluum facies, & eos qui te audiunt.* Et Epistolæ 2. Cap. 2. *Sollicitè cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis.* Et Cap. 3. gratulatur quòd ab infantia Sacras Litteras nouerit, quia *Omnis Scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia.* Hæc scilicet Pastorum officia, propter quæ Sacræ Scripturæ scientiâ instructi esse debent: Populum Christianum sibi commissum à Christo Summo Pastore, cuius grex est, & oues, docere, arguere, corripere, erudire in Iustitia, *Vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Vnde & ipse Apostolus impositum sibi officium ac ministerium considerans 1. ad Corinthios 9. *Si euangelizauero* (inquit) *non est mihi gloria: Necessitas enim mihi incumbit: Væ enim mihi est, si non euangelizauero.* Aliàs enim se reum perditionis omnium animarum futurum nouerat, quibus Euangelium prædicare neglexisset. Vnde Actuum 20. ait: *Contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis.*

Id confirmat *S. Gregorius*, Homilia 11. in Ezechielem. *Impio* (inquit) *mors debetur; sed ei à speculatore via vitæ nuncianda est, & eius impietas increpanda. Si verò speculator taceat, ipse impius in iniquitate sua morietur: Quia impietatis eius meritum fuit, vt dignus non esset ad quem speculatoris sermo fieret. Sed sanguinem eius Dominus de manu speculatoris requirit; quia ipse hunc occidit, qui eum tacendo morti prodidit. In quibus vtrisque pensandum est, quantùm sibi connexa sunt peccata subditorum atque Præpositorum; quia vbi subiectus ex sua culpa moritur, ibi is qui præest, quoniam tacuit, reus mortis tenetur ∴ O quàm liber à commissorum sibi sanguine fuerat Prædicator egregius, qui dicebat:* Mundus sum Act. 20.
à sanguine omnium: Non enim subterfugi quo minùs annunciarem omne consilium Dei vobis! *Si enim non annunciasset, mundus à sanguine non esset. Sed quibus omne consilium Dei annunciare studuit, ab eorum sanguine mundus fuit. In qua voce nos conuenimur, nos constringimur, nos rei esse ostendimur, qui Sacerdotes vocamur, qui super ea mala quæ propria habemus, alienas quoque mortes addimus: Quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi, & tacentes videmus ∴ Sanguis ergo morientis de manu speculatoris requiritur; quia peccatum subditi culpæ Præpositi, si tacuerit, reputatur. Est ergo quòd faciat, vt etiam moriente subdito se liberum reddat. Surgat, inuigilet, malis actibus contradicat, sicut scriptum est:* Discurre, festina, suscita ami- Prouerb. 6.
cum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. *Vnde hîc quoque additur:* Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia: Ipse Ezech 33
quidem in Impietate suâ morietur, tu autem animam tuam liberasti. *Tunc enim subiectus moritur sine te, quando in causa mortis contradictorem pertulerit te. Nam morti cui non contradicis, adiungeris.* Et infra: *Quia iusto qui in peccato cecidit, Prædicator tacuit, eius sanguinis reus tenetur. Et qui sollicitus esse non studuit in prædicatione, factus est particeps in damnatione.*

Neque verò à quærendis ouibus errantibus deterreri Pastores debent, quòd errores illæ suos ament, & vitia, Pastorúmque diligentiæ, & charitati reluctentur, ac eorum vocem ægrè, & impatienter audiant. Iubet enim Deus, vt nihilominus verbum suum prædicent, instent opportunè, importunè, vt Apostolus loquitur. Qua de re præclarè *S. Augustinus* Sermone 46. *De Pastoribus*, Cap. 7. *Et contumaces sunt oues, quia quæruntur errantes, alienas se à nobis dicunt errore suo, & perditione sua. Quid nos vultis? Quid nos quæritis? Quasi non ipsa causa sit quare eas velimus, & quare quærimus, quia errant, & pereunt. Si in errore, inquit, sum, si in interitu, quid me vis? Quid me quæris? Quia in errore es, reuocare volo: Quia peristi, inuenire volo. Sic volo errare, sic volo perire. Sic vis errare, sic vis perire? Quantò meliùs ego nolo? Prorsus audeo dicere, importunus sum. Audio enim dicentem Apostolum:* Prædica verbum, insta
opportunè, importunè. *Opportunè vtique volentibus,* 2. Tim. 4.
importunè nolentibus. Tu vis errare, tu vis perire; Ego nolo. Non vult postremò ille qui me terret. Si voluero, vide quid dicat, vide quid increpet: Quod errabat, non reuocastis; & quod perijt, non inquisistis. *Reuocabo errantem, requiram perditum, velis nolis, id agam. Et si me inquirentem lanient vepres syluarum, per omnia angusta me coartabo; omnes sepes excutiam; quantùm mihi virium terrens Dominus donat, omnia peragrabo: Reuocabo errantem, requiram pereuntem. Si me pati non vis, noli errare, noli perire.*

Verbi diuini Populo sibi commisso prædicandi officium Pastoribus incumbere, ita vt lethalis peccati rei sint, si legitimo impedimento non detenti id omittant, Sacra Concilia confirmant.

Arelatense 6. anno octingesimo decimotertio Canone 10. *Prouidimus* (inquit) *pro ædificatione omnium Ecclesiarum, & pro vtilitate totius populi, vt non solùm in ciuitatibus, sed etiam in omnibus Parochijs, Presbyteri ad Populum verbum faciant, & vt benè viuere studeant, & Populo sibi commisso prædicare non negligant.*

Valentinum III. anno octingentesimo quinquagesimo-quinto, Canone 16. *Vnusquisque nostrûm* (inquiunt Episcopi) *siue per se, siue per aliquem, vel aliquos ex Ministris Ecclesiæ fideliter doctos, ita verbum prædicationis tam in vrbe, quàm foris in plebibus exhibeat, vt omninò eis admonitio, & exhortatio salutaris deesse non possit: Quia vbi verbum Dei fidelibus non ministratur, quid aliud quàm vita animæ subtrahitur?*

Lemouicense II. anno millesimo tercentesimo quarto, Actione secunda. *Omnes* (inquit) *Sacerdotes, quibus Parochia commissa est, omnibus Dominicis, & Festis diebus admonere prædicando Populum debent, secundùm illud:* Argue, obsecra, increpa: *Quia Sacerdos si sine sonitu prædicationis incedit, interminatione di-*

uina

uina mortis reus est. Episcopus autem qnos doctos viderit ad hoc officium, & idoneos, non tantùm iussu, sed etiam rogatu, ad tam sublime opus incitare debet.

Concilium denique Tridentinum Sessione 5. De Reformatione, Cap. 2. Quia (inquit) Christianæ Reipublicæ non minùs necessaria est Prædicatio Euangelij quàm lectio; & hoc est præcipuum Episcoporum Munus; statuit & decreuit sancta Synodus, omnes Episcopos, Archiepiscopos, Primates, & omnes alios Ecclesiarum Prælatos teneri per se ipsos, si legitimè impediti nou fuerint, ad prædicandum Sanctum Iesu Christi Euangelium. Si verò contigerit Episcopos, & alios prædictos, legitimo detinerè impedimento, iuxta formam Generalis Concilij viros idoneos assumere teneantur ad huiusmodi Prædicationis officium salubriter exeqnendum. Si quis autem hoc adimplere contempserit, districtæ subiaceat vltioni. Archipresbyteri quoque, Plebani, & quicumque Parochiales, vel alias Curam Animarum habentes Ecclesias quocumque modo obtineant, per se, vel alios idoneos, si legitimè impediti fuerint, diebus saltem Dominicis, & Festis solemnibus, plebes sibi commissas pro sua, & earum capacitate pascant salutaribus verbis; docendo, quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annuntiandóque eis cum breuitate, & facilitate sermonis, vitia quæ eos declinare, & virtutes quas sectari oporteat; vt pœnam æternam euadant, & cœlestem gloriam consequi valeant. Id verò si quis eorum præstare negligat, etiamsi ab Episcopi Iurisdictione exemptum se esse prætenderet: Etiamsi Ecclesiæ quonis modo exemptæ dicerentur, aut alicui Monasterio, etiam extra Diœcesim existenti forsan annexæ, vel vnitæ, modò re ipsa in Diœcesi sint, prouida Pastoralis Episcoporum solicitudo non desit, ne illud impleatur: Paruuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis. Itaque vbi ab Episcopo moniti trium mensium spatio Muneri suo defuerint, per Censuras Ecclesiasticas, seu alias, ad ipsius Episcopi arbitrium cogantur; ita vt etiam si ei sic expedire visum fuerit, ex Beneficiorum fructibus alteri qui id præstet, honesta aliqua merces persoluatur, donec Principalis in se resipiscens officium suum impleat. Sed & Catecheses, saltem Dominicis, aliisque Festis diebus in singulis Parochialibus Ecclesijs haberi sanxit ac præcepit eadem sacra Synodus.

Cap. Inter cætera Extr. De Offi. cio Iudic. Ordin.

Lamentat. 4.

Pastoralis Curæ non minima pars est Sacra Diœcesum Visitatio, quam Episcopi obire debent, per se, vel per alium, si legitimè fuerint impediti; ita vt totam biennio saltem quolibet Diœcesim suam lustrent, vt statuit Sacra Synodus Tridentina Sessione 24. De Reformatione, Cap. 3. Harum porrò Visitationum scopus est, Sanam orthodoxámque doctrinam, expulsis hæresibus inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere; populum cohortationibus, & admonitionibus ad Religionem, pacem, innocentiámque accendere, cætera, prout locus, tempus, & occasio feret, ex Visitantium prudentiâ, ad fidelium fructum constituere. Quæ vt faciliùs feliciùsque succedant, (inquit Concilium) monentur prædicti omnes, & singuli, ad quos Visitatio spectat, vt paterna charitate, Christianóque zelo omnes amplectantur; ideóque modesto contenti equitatu famulatúque, studeant quàm celerrimè, debitâ tamen cum diligentia, Visitationem ipsam absoluere; interimque caueant, ne inutilibus sumptibus cuiquam graues onerosiue sint.

4 Tandem cùm nec Visitatio, nec Prædicatio fructuosæ esse possint absque Dei gratiâ: Quia Neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus: Sacrificijs, & assiduis orationibus Deum interpellare debent Pastores pro grege sibi commisso, & oues Pascere fructu orationis, vt loquitur S. Bernardus. Vnde Apostoli Actuum 6. aiunt: Nos orationi, & ministerio verbi instantes erimus. Et S. Paulus ad Hebræos Cap. 5. Omnis Pontifex (inquit) ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs quæ sunt ad Deum: Vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis: Qui condolere possit ijs qui ignorant, & errant: Quoniam & ipse circumdatus est infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Pastor itaque orando pro se ac pro ouibus, Sit orator antequam dictor: & priùsquàm exserat proferentem linguam, ad Deum leuet animam sitientem, vt eructet quod biberit, vel quod impleuerit fundat; (inquit S. Augustinus Libro 4. De Doctrina Christiana Cap. 15.)

§. III.

Principum, & Magistratuum Officia.

1 Officium Principum est pietate ac Dei cultu subditis prælucere; Ecclesiam tueri; Populum cum æquitate, & iustitia regere ac defendere.

Ad Dei legem imprimis vitam suam conformare debent. Vnde Deuteronomij 17. scriptum est: Postquam sederit in solio Regni sui, describet sibi Deuteronomium Legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ Tribus, & habebit secum, legètque illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba, & cæremonias eius, quæ in Lege præcepta sunt. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse, & filij eius. Et Psalmo 2. Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Ex Dei cultu, ex vera pietate, ex Christianarum, & Regiarum Virtutum operibus; non ex diuturnitate imperij, non ex Victorijs, & hostium debellatione, non ex temporali prosperitate, æstimanda est Regum ac Principum felicitas, vt docet S. Augustinus, Libro 5. De Ciuitate Dei, Cap. 24. Neque enim (inquit) nos Christianos Imperatores ideò felices dicimus, quia vel diutiùs imperarunt, vel imperantes filios morte placidâ reliquerunt, vel hostes Reipublicæ domuerunt, vel inimicos ciues aduersùs se insurgentes, & cauere, & opprimere potuerunt. Hæc & alia vitæ huius ærumnosæ vel munera, vel solatia, quidam etiam cultores Dæmonum accipere meruerunt, qui non pertinent ad Regnum Dei, quò pertinent isti: Et hoc ipsius misericordiâ factum est, ne ab eo ista qui in eum crederent, velut summa bona desiderarent. Sed felices eos dicimus, si iustè imperant, si inter linguas sublimiter honorantium, & obsequia nimis humiliter salutantium non extolluntur, sed se homines esse meminerunt; si suam potestatem ad Dei cultum maximè dilatandum, Maiestati eius famulam faciunt; si Deum timent, diligunt, colunt, si plus amant illud Regnum vbi non timent habere consortes; si tardiùs vindicant, facilè ignoscunt; si eamdem vindictam pro necessitate regendæ tuendæque Reipublicæ, non pro saturandis inimicitiarum odijs exserunt; si eamdem veniam non ad impunitatem iniquitatis, sed ad spem correctionis indulgent; si quod asperè coguntur plerúmque decernere, misericordiæ lenitate, & beneficiorum largitate compensant; si luxuria tantò eis est castigatior, quantò posset esse liberior; si malunt cupiditatibus prauis, quàm quibuslibet Gentibus imperare: & si hæc omnia faciunt non propter ardorem inanis gloriæ, sed propter charitatem felicitatis æternæ: Si pro suis peccatis humilitatis, & miserationis, & orationis sacrificium Deo suo vero immolare non negligunt. Tales Christianos Imperatores dicimus esse felices interim spe, postea re ipsa futuros, cùm id quod exspectamus, aduenerit.

Idem confirmat S. Fulgentius, Libro De Veritate Prædestinationis, & Gratiæ, cuius verba refert Concilium Parisiense 6. P. 2. Cap. 1. Clementissimus Imperator (inquit) non ideò est vas misericordiæ præparatum in gloriam, quia apicem terreni Principatus accepit, sed si in imperiali culmine recta fide viuat, & vera cordis humilitate præditus, culmen Regiæ Dignitatis sanctæ Religioni subijcias: Si magis in timore seruire Deo, quàm in tumore dominari Populo delectetur: Si in eo lenitas iracundiam mitiget, ornet benignitas potestatem: Si se magis diligendum quàm metuendum cunctis exhibeat: Si subiectis salubriter consulat; si iustitiam sic teneas, vt misericordiam nou relinquat: Si præ omnibus ita se Sanctæ Matris Ecclesiæ Catholicæ meminerit filium, vt eius paci atque tranquillitati per vniuersum Mundum prodesse suum faciat Principatum. Magis enim Christianum regitur atque propagatur Imperium dum Ecclesiastico Statui per omnem terram consulitur; quàm cùm in parte quacunque terrarum pro temporali securitate pugnatur.

Officium præterea Regum est, Leges ferre in bonum Religionis, & Ecclesiæ. In hoc enim Reges, sicut eis diuinitus præcipitur, Deo seruiunt in quantum Reges sunt, si in suo Regno bona iubeant, mala prohibeant, non solùm quæ pertinent ad humanam societatem, verùm etiam quæ ad diuinam Religionem; (inquit S. Augustinus, Libro 3.

bro 3. *Contra Cresconium* Cap. 2.) Quomodo enim Reges Domino seruiunt in timore, nisi ea quæ contra jussa Domini fiunt, religiosa seueritate prohibendo atque plectendo? (inquit idem Sanctus Doctor Epistola 185. aliàs L. *Ad Bonifacium* Comitem.) *Aliter enim seruit, quia homo est, aliter quia etiam Rex est. Quia homo est, ei seruit viuendo fideliter: Quia verò etiam Rex est, seruit Leges justa præcipientes, & contraria prohibentes conuenienti vigore sanciendo: Sicut seruiuit Ezechias, Lucos & Templa idolorum, & illa Excelsa, quæ contra præcepta Dei fuerant constructa destruendo: Sicut seruiuit Iosias talia & ipse faciendo: Sicut seruiuit Rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo: Sicut seruiuit Darius, Idolum frangendum in potestatem Danieli dando: Sicut seruiuit Nabuchodonosor, omnes in Regno suo positos à blasphemando lege terribili prohibendo. In hoc ergo seruiunt Domino Reges, in quantum sunt Reges, cùm ea faciunt ad seruiendum illi, quæ non possunt facere nisi Reges.*

Et infra: *Posteaquàm cœpit impleri quod scriptum est,*
„ Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gen-
„ tes seruient illi; *Quis mente sobrius Regibus dicat, Nolite curare in Regno vestro à quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri; non ad vos pertineat in Regno vestro quis velit esse siue Religiosus siue sacrilegus; quibus dici non potest, Non ad vos pertineat in Regno vestro quis velit pudicus esse quis impudicus? Cur enim cùm datum sit diuinitus homini liberum arbitrium, adulteria Legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? An fidem non seruare leuius est animam Deo, quàm fœminam viro? Aut si ea quæ non contemptu, sed ignorantiâ Religionis committuntur, mitiùs vindicanda, numquid ideò negligenda sunt?*

Tuitionem Ecclesiæ proprium esse Christianorum Principum officium, *S. Isidorus Hispalensis* confirmat, cuius verba refert Concilium Parisiense 6. P. 2. Cap. 2. *Principes sæculi* (inquit) *nonnumquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, vt per eandem potestatem Disciplinam Ecclesiasticam muniant. Cæterùm intra Ecclesiam Potestates necessariæ non essent, nisi vt quod non præualet Sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, Potestas hoc imperet per disciplinæ terrorem. Sæpè per Regnum terrenum cæleste Regnum proficit, vt qui intra Ecclesiam positi contra Fidem & Disciplinam Ecclesiæ agunt, vigore Principum conterantur; ipsámque Disciplinam, quam Ecclesiæ vtilitas exercere non præualet, ceruicibus superborum Potestas Principalis imponat, & vt venerationem mereatur, Potestas impertiat. Cognoscant Principes sæculi, Deo debere se reddere rationem propter Ecclesiam, quam à Christo tuendam suscipiunt. Nam siue augeatur pax, & disciplina Ecclesiæ per fideles Principes, siue soluatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam Ecclesiam credidit.* Sic Ecclesiam tuiti sunt Religiosissimi Principes Constantinus, Theodosius, Carolus Magnus, Ludouicus Pius, Henricus Pius Imperatores, Clodouæus, Robertus, & Ludouicus Nonus Reges Christianissimi, Reccaredus Hispaniæ, Stephanus Hungariæ, & alij quorum nomina, vel Fastis Ecclesiasticis, vel Libro vitæ sunt adscripta.

Ad sæculares tamen Principes non pertinet cognitio & iudicium causarum Ecclesiasticarum, Fidem præsertim, aut Sacramentorum Administrationem, Sacros Ritus, ac Disciplinam spectantium; aut alia Diuino, vel Ecclesiastico Iure Romano Pontifici, & Episcopis reseruata. Vnde grauis peccati rei sunt, si quando manum ad thuribulum admouere, aut Arcam Domini contingere præsumant, id est, Causarum Ecclesiasticarum cognitionem vsurpare, aut alia Sacerdotum Munia inuadere: Meritóque metuere debent pœnas terribiles Core, Dathan & Abiron, & eorum asseclis, qui thus adolere Domino ausi sunt, cùm non essent de genere Aaron; & Ozæ, qui manum extendit ad Arcam Dei, & tenuit eam, à Deo illatas. Hic enim subitò percussus à Domino propter temeritatem, juxta Arcam mortuus est: Illi verò diruptâ sub pedibus eorum terrâ, descenderunt viui in infernum operti humo, Core scilicet, Dathan, & Abiron, & eorum familiæ: & ignis egressus à Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui thus adolere præsumpserant. (*Numerorum* 16. & 2. *Regum* 6. ac 1. *Paralipomenon* 13.) Sed & *Oziæ* Regis temeritas & pœna Principibus ab oculos ponenda est, qui thus adolere super Altare thymiamatis cùm tentasset, minatúsque fuisset Sacerdotibus, leprâ percussus est ad obitum vsque illi adhærente, ac de Templo eiectus, atque in domo separata extra omne commercium hominum habitare compulsum est, Ioatham filio eius Regnum administrante (2. *Paralip.* 26.)

5 Officium denique Principum, ac Magistratuum est, iustitiam rectè administrare; pauperes, viduas, populos tueri; causas ad tribunal suum delatas diligenter cognoscere & examinare; absque personarum acceptione ius vnicuique reddere; improbos coërcere seueritate legum, probos fouere. Quod Regis, ac Magistratus officium exponitur Iob 29. *Quando* (inquit) *procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi ∴ Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi. Eò quòd liberassem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum. Iustitiâ indutus sum; & vestiui me, sicut vestimento & diademate, judicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam,* Prouerb. 20. *Rex, qui sedet in solio judicij, dissipat omne malum intuitu suo ∴ Dissipat impios Rex sapiens, & incuruat super eos fornicem ∴ Misericordia & veritas custodiunt Regem, & roboratur clementiâ thronus ejus.* Et Cap. 29. *Rex justus erigit terram, vir auarus destruet eam ∴ Rex qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur.* Item Sapientiæ 1. *Diligite justitiam, qui judicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum.* Et Cap. 6. *Audite ergo Reges, & intelligite, discite Iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis Nationum: Quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: Quoniam cùm essetis Ministri Regni illius, non rectè judicastis, nec custodistis Legem justitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis: Quoniam judicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia; Potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujusquam: Quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.* Isaiæ 1. *Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non judicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos.* Et Cap. 3. *Væ qui justificatis impium pro muneribus, & justitiam justi aufertis ab eo. Propter hoc, sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit; sic radix eorum quasi fauilla erit, & germen eorum, vt puluis ascendet.* Cap. 10. *Væ qui condunt Leges iniquas: & scribentes injustitiam scripserunt: Vt opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & populus diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? Ad cujus confugietis auxilium? Et vbi derelinquetis gloriam vestram, ne incuruemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis?* Ecclesiastici 10. *Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diuersos dolos.*

Præclara sunt quæ de Ministerio Principum in Iudicijs ordinandis, vel exercendis, tradita sunt. Concilium Parisiense 6. P. 2. Cap. 2. *Regale Ministerium* (inquit) *est populum Dei gubernare, & regere cum æquitate & justitia, & vt pacem & concordiam habeant, studere. Ipse enim debet primò Defensor esse Ecclesiarum & seruorum Dei, viduarum, orphanorum, cæterorúmque pauperum, nec non & omnium indigentium. Ipsius enim terror & studium hujusmodi esse debet, primò vt nulla injustitia fiat: Deinde si euenerit, vt nullo modo eam subsistere permittat; nec spem delitescendi, siue malè agendi audaciam cuiquam relinquat, sed sciant omnes, quoniam si ad ipsius notitiam peruenerit quidquam mali, quod admiserint, nequaquam incorrectum, vel inultum remanebit, sed juxta facti qualitatem erit & modus justæ correptionis. Quapropter in Throno Regiminis positus est ad judicia recta peragenda, vt ipse per se prouideat & perquirat, ne in judicio aliquis à veritate & æquitate declinet. Scire etiam debet, quòd causa, quam juxta Ministerium sibi commissum* admini-

administrant, non hominum, sed Dei causa existit; *Cui pro Ministerio, quod suscepit, in examinis tremendi die rationem redditurus est. Et ideò oportet vt ipse, qui Iudex est Iudicum, causam pauperum ad se ingredi faciat, & diligenter inquirat: Ne fortè illi qui ab eo constituti sunt, & vicem ejus agere debent in populo, injustè aut negligenter pauperes oppressiones pati permittant.*

Et Cap. 3. *Ad peccatum Regis pertinet, quando Iudicibus Ministrisque iniquis Ministerium suum adimplendum committit. Neque enim Ministerium suum per alios tantùm administrare, & se ab eo debet alienare. Non ergo dicimus, vt solus jurgia & querimonias populi audiat, & inuestiget, & definiat; quoniam nequaquam ad hæc solus sufficere posset: Sed magis, vt tales sub se timentes Deum, & auaritiam odientes constituat, per quos Regem Regum non offendat.* Iudices ergo & Magistratus, scientiâ, probitate, æquitate conspicui esse debent, vt suo Munere digni sint, illóque rectè fungantur. Tales constituere Princeps debet: Omnium alioqui peccatorum reus erit, quæ ipsi in exercendis Iudicijs committent. Prudentissimum, & à Deo probatum consilium Moysi Iethro dedit Exodi 18. *Prouide* (inquit) *de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, & constitue ex eis Tribunos, & Centuriones, & Quinquagenarios, & Decanos, qui judicent Populum omni tempore: Quicquid autem majus fuerit, referant ad se.* Hinc Moyses Deuteronomij Cap. 1. sic Populum alloquitur: *Dixi vobis, Non valeo solus negotia vestra sustinere, & pondus ac jurgia. Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorum conuersatio sit probata in Tribubus vestris, vt ponam eos vobis Principes. Tunc respondistis mihi: Bona res est, quam vis facere. Tulique de Tribubus vestris viros sapientes & nobiles, & constitui eos Principes, Tribunos, Centuriones, & Quinquagenarios, & Decanos, qui docerent vos singula. Præcepique eis, dicens: Audite illos, & quod justum est judicate: Siue ciuis ille sit, siue peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis, vt magnum: Nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est.*

Qui ergo Legum imperiti sunt, & sapientiâ, prudentiámque ad exercendum Iudicium necessariâ destituti, lethalis peccati rei sunt, si Magistratum suscipiant, & in statu peccati, ac damnationis æternæ versantur, quandiu illum retinent ac gerunt, nec absolui possunt in foro Pœnitentiæ, donec abdicauerint. Lethalis item peccati rei sunt, qui personarum acceptione peruertunt judicia; qui munera accipiunt; qui vltra stipendia sibi Legibus, & Regijs Constitutionibus, vel consuetudine constituta aliquid exigunt, vel recipiunt; qui secundùm Leges non iudicant, qui reos absoluunt, aut insontes condemnant; qui Iuris ordinem peruertunt, aliquem sine accusatore, vel denunciatore, & legitimis testibus damnantes, non vocatum, nec auditum. Vnde *Actuum* 25 *Festus* Præses *Agrippæ* Regi ait: *Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priùs quàm is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locúmque defendendi ad abluenda crimina.* Grauis item peccati rei sunt Iudices, qui viduarum, pupillorum, & aliarum miserabilium personarum causas negligunt; qui lites protrahunt cum damno partium; qui facilem audientiam non præbent partibus. Quæ quidem facilitas quàm sit necessaria, inde intelligitur, quòd Iudices antiquitus in porta ciuitatis ad judicandum sedebant, vt nulli difficilis ad ipsos aditus esset; aut quisquam ciuium vim, aut calumniam pati cogeretur.

Denique grauissimum esse peccatum Principum, qui prauos Iudices constituunt, & necessarium ea in re delectum non habent, Concilium Parisiense 6. Cap. 3. ex *S. Isidoro Hispalensi* docet, cujus hæc sunt verba: *Ad delictum pertinet Principum, qui prauos Iudices contra voluntatem Dei populis fidelibus præferunt. Nam sicut Populi delictum est, quando Principes mali sunt, sic Principis est peccatum, quando Iudices iniqui existunt. Bonus Iudex sicut nocere cuibus nescit, ita prodesse omnibus nouit. Alijs enim præstat censuram justitiæ, alios bonitate judicij sine personarum acceptione suscipit. Non infirmat justitiam auaritiæ flammâ, nec studet auferre alteri, quod capiat sibi. Boni Iudices justitiam ad solam obtinendam salutem æternam suscipiunt, nec eam muneribus acceptis distribuunt: Vt dum de justo judicio temporalia lucra non appetunt, præmio æterno ditentur.*

Magistratibus etiam Dei nomine denunciandum est, quod quicquid iudicauerint, in eos redundabit, vt de Iudicibus à se in cunctis ciuitatibus Iuda constitutis significauit *Iosaphat* Rex Pijssimus (2. *Paralipomenon* Cap. 19.) *Videte, ait, quid faciatis: Non enim hominis exercetis judicium, sed Domini: & quodcumque iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite: Non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.*

§. IV.

Dominorum erga Seruos Officia.

Dominorum erga seruos officia sunt beneuolentia sincera & charitas; cura illorum cùm in necessitatibus animæ tum corporis; disciplina & correctio mansuetudine temperata. De quibus præcepta varijs Scripturæ locis tradit Spiritus-Sanctus. Ecclesiastici 7. 22. 23. *Non lædas seruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.* Et Cap. 30. *Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua: Quasi fratrem sic eum tracta.* Ad *Ephesios* Cap 6. vbi Apostolus seruorum erga dominos officia descripsit, ad dominos sermonem conuertit. *Et vos Domini* (inquit) *eadem facite illis, remittentes minas: Scientes quia & illorum, & vester Dominus est in cœlis: & personarum acceptio non est apud eum.* Ad Colossienses 4. *Domini, quod justum est & æquum, seruis præstate, scientes quòd & vos Dominum habetis in cœlo.* Et 1. ad Timotheum 5. *Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior.* Seruis igitur alimenta debent domini, stipendiaque de quibus inter illos conuentum est, sufficientia, secundùm laboris & obsequiorum mensuram, ac regionis consuetudinem, nec vnquam ipsos mercede fraudare, aut eam apud se retinere, vel differre debent contra præceptum Dei, *Leuitici* Cap. 19. *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane.* Debent præterea ipsis subuenire cùm ægrotant, ipsorum curam gerere, Centurionis exemplo, qui ad Iesum supplex accessit, serui sui valetudinem ab Ipso rogaturus, (*Matth.* 8.) Non ipsos velut inutiles statim ad parentes remittere, aut in Xenodochia amandare. Maximè verò eorum saluti consulere debent, curare vt Christianæ Fidei rudimentis imbuantur, Deique & Ecclesiæ Mandata sciant, & opere impleant, vt mane ac vespere Deum orent; vt Dominicis Festisque diebus ab operibus seruilibus vacent, Missæ, ac Vespertino etiam, si fieri potest, Officio, & Doctrinæ Christianæ Expositioni intersint; vt Sacramenta frequentent; vt à vitijs, quibus obnoxij sunt, emendentur. Cùm verò Deum offendunt, illos corripere debent, & cùm delicti grauitas postulat, castigare; non identidem pro leuibus culpis verberare; aut durioribus verbis excipere. Patres tandem se ipsis, ac Pastores exhibere debent, ipsisque vt filijs ad colendum & promerendum Deum consulere; ipsos verbo & exemplo ad Deum ducere, vt illud Ecclesiastici 13. impleant: *Qui misericordiam habet, docet & erudit quasi pastor gregem suum.*

Hæc omnia confirmat *S. Augustinus* Libro 19. *De Ciuitate Dei*, Cap. 14. *Quia* (inquit,) *duo præcipua præcepta, hoc est, dilectionem Dei, & dilectionem proximi docet Magister Deus; in quibus tria inuenit homo quæ diligat, Deum, se ipsum, & proximum; atque ille in se diligendo non errat, qui diligit Deum: Consequens est, vt etiam proximo ad diligendum Deum consulat, quem jubetur sicut seipsum diligere. Sic vxori, sic filiis, sic domesticis, sic cæteris quibus potuerit hominibus; & ad hoc sibi à proximo, si fortè indiget, consuli velit: Ac per hoc erit pacatus, quantùm in ipso est, omni homini, pace hominum, id est, ordinatâ concordiâ. Cujus hic ordo est, primùm vt nulli noceat, deinde vt etiam prosit cui potuerit. Primitus ergo inest ei suorum cura: Ad eos quippe habet opportuniorem faciliorémque aditum consulendi, vel naturæ ordine, vel ipsius societatis humanæ. Vnde Apostolus dicit,* Quisquis autem suis, & maximè domesticis non 1 Tim. 5

„ prouidet, fidem denegat, & est infideli deterior. *Hinc itaque etiam pax domestica oritur, id est, ordinata imperandi obediendique concordia cohabitantium. Imperant enim qui consulunt: Sicut vir vxori, parentes filijs: domini seruis. Obediunt autem quibus consulitur: Sicut mulieres maritis, filij parentibus, serui dominis. Sed in domo Iusti viuentis ex fide, & adhuc ab illa cælesti ciuitate peregrinantis, etiam qui imperant, seruiunt eis quibus videntur imperare. Neque enim dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi; nec principandi superbiâ, sed prouidendi misericordiâ.*

Et Cap. 16. *Etiamsi habuerunt seruos Iusti Patres nostri, sic quidem administrabant domesticam pacem, vt secundùm hæc temporalia bona, filiorum sortem à seruorum conditione distinguerent; ad Deum autem colendum, in quo æterna bona speranda sunt, omnibus domûs suæ membris pari dilectione consulerent. Quod naturalis ordo ita præscribit, vt nomen patrum-familiâs hinc exortum sit, & tam latè vulgatum, vt inique etiam dominantes hoc se gaudeant appellari. Qui autem veri patres-familiâs sunt, omnibus in familia sua tanquam filijs ad colendum & promerendum Deum consulunt; desiderantes atque optantes venire ad cælestem domum, vbi necessarium non sit officium imperandi mortalibus, quia necessarium non erit officium consulendi jam in illa immortalitate felicibus: Quò donec veniatur, magis debent patres quòd dominantur, quàm serui tolerare quòd seruiunt. Si quis autem in domo per inobedientiam domesticæ paci aduersatur, corripitur, seu verbo, seu verbere, seu quodlibet alio genere pœnæ justo atque licito, quantùm societas humana concedit, pro ejus qui corripitur vtilitate, vt paci vnde dissiluerat, coaptetur. Sicut enim non est beneficientiæ adjuuando efficere, vt bonum quod majus est amittatur; ita non est innocentiæ parcendo sinere, vt in malum grauius incidatur. Pertinet ergo ad innocentis officium, non solùm nemini malum inferre, verùm etiam cohibere à peccato, vel punire peccatum; vt aut ipse qui plectitur, corrigatur experimento, aut alij terreantur exemplo.*

Idem confirmat *S. Gregorius*, Pastoralis Curæ P. 3. Admonitione 6 *Aliter* (inquit) *admonendi sunt serui, atque aliter domini. Serui scilicet, vt in se semper humilitatem conditionis aspiciant: Domini verò, vt naturæ suæ quâ æqualiter sunt cum seruis conditi, memoriam non amittant. Serui admonendi sunt, ne dominos despiciant, ne Deum offendant si ordinationi illius superbiendo contradicunt: Domini quoque admonendi sunt, quia contra Deum de munere ejus superbiant, si eos quos per conditionem tenent subditos, æquales sibi per naturæ consortium non agnoscunt. Isti admonendi sunt, vt sciant se seruos esse dominorum: Isti admonendi sunt, vt cognoscant se conseruos esse seruorum.*

Seruos autem qui prauis sunt moribus, nec ad meliorem frugem redire volunt, sed familiæ scandalo sunt, patres-familiâs ejicere ex domo debent, solutisque stipendijs dimittere tenentur: Alioqui grauis peccati rei sunt coram Deo, si ganeones foueant, & pestes hominum in familia retineant. Dicant igitur cum Dauide: *Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam: Qui*
Psal. 100 *loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum: Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat.* Seruis namque vtebatur ijs *Qui virtutis studiosi erant, & cujuslibet sceleris expertes,* (inquit *Theodoretus* in huius Psalmi Commentario.) Ita se gessit *Constantius Augustus* Magni *Constantini* pater, qui homines ad Idolorum cultum propensos è Ministrorum suorum, ac seruorum albo expunxit, & Regijs ex Ædibus eiecit: Illos verò solos retinuit, quos Deos fideles probauerat, teste *Eusebio* Libro 1. *De Vita Constantini*, Cap. 17. *Nam quomodo* (inquiebat) *fidem erga Principem suum seruaturi sunt, qui erga Deum perfidi esse deprehenduntur? Itaque ejusmodi viros à regijs ædibus procul ablegandos esse censuit. Illos verò quos Deo dignos esse veritatis ipsius testimonio constaret, eodem erga Principem animo futuros esse affirmans, protectores atque Imperij ipsius custodes constituit; ejusmodi homines inter præcipuos amicorum & maximè necessarios habendos esse dicens, multóque pluris æstimandos, quàm maximarum opum thesauros.*

Concilium denique Mediolanense 3. sub *S. Carolo Borromæo*, Tit. *De ijs quæ ad Matrimonij Sacramentum pertinent*, agens de officijs patris-familiâs: *Ne patiatur* (inquit) *in familia esse quempiam qui blasphemus sit, qui pejurus; qui corruptis moribus; qui obscænè quidquam vel loquatur, vel agat; qui aleis ludat; qui denique cæteris turpis vitæ exemplum præbeat.*

§. V.

Toparcharum erga Vassallos Officia.

TOparchæ; siue oppidorum, villarum pagorum Domini, de nobilitate sua, diuitijs & potestate extolli non debent, sed in conspectu Dei humiles esse, subditos suos diligere sinceræ Charitatis affectu, illorum saluti consulere, temporalibus etiam vtilitatibus, pro viribus prouidere; curare vt optimi Pastores Parochijs suis præficiantur; vt Concionatores in illas mittantur, Aduentûs & Quadragesimæ temporibus; extraordinariæ etiam Missiones interdum fiant Episcoporum Auctoritate ad Plebem instruendam, & Christianæ Vitæ præceptis informandam, atque Sacramentis expiandam; sumptus etiam pro sua parte ad pium istud opus contribuere; nec non ad Scholarum in suis oppidis & pagis institutionem; in quibus puellæ seorsim à pueris instituantur; isti à Sacerdotibus, aut Clericis, seu integræ vitæ Laicis; illæ à pijs Mulieribus, quæ ipsas non solùm rudimenta fidei, & Doctrinam Christianam, legendique, & scribendi artem, sed aliquod etiam opificium doceant ex ijs quæ mulieribus conueniunt. Parochos aliosque Viros Ecclesiasticos tueri tenentur: Ius vnicuique subditorum suorum, quantùm in ipsis est, reddere; neminem opprimere, concutere, grauare; sumptus suos secundùm redituum suorum, ac facultatum mensuram moderari, debita diligenter soluere: Quæ si accumulent, & sumptus non moderentur, lethalis peccati rei sunt, nec absolui sacramentaliter debent. Grauis etiam peccati rei sunt, si Parochos aut eorum Vicarios solitas Missæ Parochialis, aut aliorum Officiorum Diuinorum horas mutare compellant, contra *Caroli IX.* Christianissimi Regis Edictum datum Parisijs anno millesimo quingentesimo septuagesimo primo. Lethalis item peccati rei sunt Toparchæ, qui Iurisdictiones habent domiiijs suis, ac terris annexas, si Iudices, scientiâ, prudentiâ, experientiâ necessariâ destitutos, vel iniquos & improbos constituant; aut eorum incapacitate, vel iniquitate cognitâ, illos amouent. Ipsis enim iniustæ Sententiæ quas huiusmodi Iudices protulerint, imputantur; & non solùm in diuino iudicio propterea pœnas dabunt, sed etiam secundum Regum Christianissimorum Constitutiones mulctantur. Obseruare denique tenentur id quod ipsis Concilium Turonense 3. anno octingentesimo decimotertio, Canone 49. Qui in Lib 2. Capitularium, Cap. 44. transcriptus est, præscribit: *Admonendi sunt Domini subditorum, vt circa suos piè & misericorditer agant: Nec eos qualibet injusta occasione condemnet, nec vi opprimant, nec illorum substantiolas injustè tollant: Nec ipsa debita, quæ à subditis reddenda sunt, impiè ac crudeliter exigantur.* Debent lites inter suos subditos, ac vassallos impedire, componere, finire; dissidentes ad pacem & concordiam reuocare; illos compellere, vt concubinas, si quas habent, ejiciant; meretrices è terris suis expellere; prauas consuetudines Diuinis, aut Ecclesiasticis Legibus contrarias, eâ quâ pollent auctoritate, abrogare; curare vt piæ Confraternitates instituantur ad pietatem promouendam & fouendam; pietatis, temperantiæ, iustitiæ exemplo omnibus prælucere, diuinæ illius Sententiæ memores: *Secundùm Iudicem populi sic & Ministri ejus: & qualis Rector est ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Rex insipiens perdet populum suum.*

De Toparcharum, Nobilium, & Optimatum officijs breues tradit Regulas Venerabilis *Gersonius* in Tractatu *De modo viuendi omnium Fidelium*, Consideratione 1. REGVLA 1. quæ spectat ad Nobiles, Potentes, & Scabinos: *Ne pauperes videlicet per potentiam suam opprimant, & à subditis suis opprimi permittant. Malos vsus in villis suis destruant. Causas pauperum, viduarum, & orphanorum libenter audiant, & citò justè judicent. Munera pro judicio faciendo, vel festinando, aut retardando non accipiant. Nil à subditis suis extorqueant.*

Et Consideratione septimâ: REGVLA DIVITVM: *Ne aliquid iniustum acquirant. Ne propter diuitias suas vici-*

vicinos pauperes despiciant. Pauperes sustineant. Operarijs suis bene & citò persoluant. Adulatores neque adulatrices in mensa recipiant. Diligenter & libenter ad concordiam vicinorum suorum laborent.

ARTICVLVS III.

Regulæ circa quartum Decalogi Præceptum.

REGVLA I.

Lethalis peccati rei sunt, qui parentibus maledicunt, qui ipsos verberant, spernunt, vel irrident, aut de ipsis erubescunt. Grauiter etiam peccant, qui parentibus mærorem creant, aut senectutis illorum infirmitates impatienter ferunt.

SCriptum est enim Leuitici 20. 9. *Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur; Patri, matrique maledixit, sanguis ejus sit super eum.* Quam graue fuerit crimen impij Cham, qui videns *verenda patris sui esse nudata, nuntiauit duobus fratribus suis foras*, ostendit maledictio quam Noë Chanaan eius filio & illius posteris intulit, quamque Deus confirmauit: Cùm contrà, benedictionem promeriti sint Sem & Iaphet, *Qui pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui; faciésque eorum auersæ erant, & patris virilia non viderunt.* Scriptum est Ecclesiastici 3. *Ne glorieris in contumelia patris tui: Non enim est tibi gloria ejus confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filij pater sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua: Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris* (id est, pro illius defectu, aut morosa indole quam toleras,) *restituetur tibi bonum, & in justitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & sicut in sereno glacies, soluentur peccata tua. Quàm malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem.* Grauiter etiam peccant filij coniugati, cum vxoribus suis reuerentiam erga patrem & matrem suam non imperant; aut eas non corripiunt & emendant, si quando debitam illis reuerentiam violauerint. Imitantur enim impium *Esaü* qui duxit vxores *Iudit* & *Basemoth*, *quæ ambæ offenderant animam Isaac & Rebeccæ*, vt refert Genes. 26. 34. 35.

REGVLA II.

Lethaliter peccant filij, qui parentes egenos deserunt Religionis prætextu.

PRima pars hujus Regulæ nititur Canone 16. Concilij Gangrensis, relato Dist. 30. Can. *Si qui filij*, cujus hæc sunt verba: *Si qui filij parentes, maximè fideles deseruerint, occasione Dei cultûs, hoc justum judicantes esse, & non potiùs debitum honorem parentibus reddiderint, vt hoc ipsum in eis venerentur, quòd fideles sunt; Anathema sit.* Præpostera certè pietas est, immò vera impietas, mandata Dei violare, aut negligere, specie implendi consilia.

Id confirmat *S. Thomas*, Quodlibeto 3. Quæstione 6. Articulo 2. *Qui nondum Religionem intrauit, si videat patrem suum in magna necessitate, cui per alium subueniri non possit, non debet Religionem intrare, sed tenetur ministrare parentibus. Si verò per alium possit ejus parentibus ministrari, potest, si vult, Religionem intrare.* Vnde *S. Chrysostomus*, exponens illud, *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, dicit quòd *Malùm est abducere hominem à spiritualibus; & maximè cùm fuerint qui ministerium parentum compleant: Erant enim alij qui complere possent illius funeris sepulturam.* Colligitur quoad seorsum ex vero *Chrysostomo* Homilia 28. in Matthæum. Et Secunda Secundæ, Quæstione 189. Articulo 6. ait: *Parentibus in necessitate existentibus, ita quòd eis commodè aliter quàm per obsequium filiorum subueniri non possit, non licet filijs, prætermisso parentum obsequio, Religionem intrare.*

REGVLA III.

Religiosus Professus parentibus suis ad inopiam redactis subuenire tenetur, quantùm potest, saluâ obedientiâ: Sed è Claustro egredi non potest absque Superiorum suorum licentiâ, vt illis subueniat.

SIc respondet *S. Thomas*, Quodlibeto 3. Quæstione 6. Articulo 2. *Postquam* (inquit) *aliquis est jam in Religione professus, est mortuus Mundo: Vnde per spiritualem mortem deobligatur à cura impendenda parentibus, sicut etiam deobligaretur per mortem corporalem: Et ideò non peccat, nec contra Dei præceptum agit, si in claustro remaneat sub præcepto Prælati sui, parentum ministratione prætermissa. Est enim factus impotens ad reddendum debitum ministerium absque propria culpâ. Debet interim tamen, quantum potest, saluâ Ordinis obedientiâ, satagere vt per se, vel per alium suis parentibus subueniatur, si in necessitate fuerint constituti.*

Hanc, superiorémque Regulam rursus confirmat Angelicus Doctor Quodlibeto 10. Quæstione 5. Articulo 1. *Dicunt aliqui* (inquit) *quòd si aliquis habet patrem indigentem, debet ei dimittere si quid habet ad ejus sustentationem, & sic potest licitè Religionem intrare, parentum curam Patri cœlesti committens, qui etiam aues pascit. Sed quia hæc opinio nimis videtur aspera, ideò meliùs videtur dicendum, quod aut iste qui habet propositum intrandi Religionem, videt se in seculo non posse viuere sine peccato mortali, vel non de facili. Si timet sibi periculum peccati mortalis, cùm magis teneatur saluti animæ suæ prouidere, quàm corporali necessitati pareatum, non tenetur in seculo remanere. Si autem videt se posse in sæculo conuersari absque peccato, distinguendum videtur: Quia si sine ejus obsequio parentes nullo modo viuere possunt, sic tenetur eis seruire, & alia opera perfectionis prætermittere; & peccaret eos dimittens; si verò sine ejus obsequio possunt aliqualiter sustentari, non autem honorificè, non propter hoc tenetur opera perfectionis dimittere. Secus autem est de illo, qui jam Religionem intrauit, quia cùm jam sit mortuus Mundo per Professionem, solutus est à lege qua in mundanis obsequijs parentibus tenebatur. In alijs autem spiritualibus, (putà, orationibus, & hujusmodi,) eis tenetur seruire. Et hoc quod dictum est de introitu Religionis, potest etiam de obseruantia virginitatis, & de alijs operibus perfectionis dici.*

REGVLA IV.

Parricidij rei sunt filij, qui mortem parentum optant, assequendæ hæreditatis cupiditate: Nec illos excusat, quod eam non optent, vt parentibus malam, sed vt sibi vtilem.

CVm enim Deus non semel morte dignum pronuntiet, *Qui maledixerit patri, vel matri*, multò magis reus est mortis, qui illorum mortem optat, à quibus vitam accepit; quamuis non ex odio, sed ex cupiditate id optet. Vnde Salomon Prouerb. 20. cùm dixisset: *Qui maledicit patri suo & matri, exstinguetur lucerna ejus in medijs tenebris;* statim addit: *Hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit.*

Id confirmat *S. Augustinus*, impium filium esse docens, qui mori vult patrem, quem Deus etiam vult mori. Contra verò pium esse filium, qui patrem vult viuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Sic enim habet *Enchiridij* Cap. 1. *Aliquando* (inquit) *bona voluntate homo vult aliquid, quòd Deus non vult, etiam ipse bona multò ampliùs multóque certiùs voluntate: Nam illius mala voluntas esse numquam potest. Tamquam si bonus filius patrem velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, vt hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona: Velut si malus filius velit mori patrem, velit hoc etiam Deus. Nempe ille vult quod non vult Deus, iste verò id vult quod vult & Deus: & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potiùs consonat, quamuis aliud volentis, quàm hujus idem volentis impietas. Tantùm interest quid velle homini, quid Deo congruat, & ad quem finem suam quisque referat voluntatem, vt aut probetur, aut improbetur.*

Meritò itaque Sacra Facultas Parisiensis in Censura edita die tertia Februarij anno millesimo sexcentesimo

ſexageſimo quinto, inter alias Propoſitiones illam confixit, vt pietati, charitati, iuſtitiæ contrariam, quæ parricidas filios eſſe negat, qui mortis parentum ſibi vota permittunt, non quidem, vt eorum (inquiunt) malum, ſed vt cauſam maximi boni in ſe ex illa deriuandi, conſecutionis nimirum pinguiſſimæ hereditatis. Meritò *Innocentius Vndecimus* Pontifex Maximus die quarta Martij anni milleſimi ſexcenteſimi ſeptuageſimi noni Inter alias prauæ Moralis opiniones, illas Propoſitiones damnauit.

14 *Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem patris, non quidem, vt malum patris, ſed vt bonum cupientis, quia nimirum ei obuentura eſt pinguis hereditas.*

15 *Licitum eſt filio gaudere de parricidio erga parentes à ſe in ebrietate perpetrato, propter ingentes diuitias inde ex hereditate conſecutas.*

REGVLA V.

Filij qui parentibus aliquid ſurripiunt, lethalis peccati rei ſunt, niſi materiæ leuitas veniale faciat.

HÆc Regula Spiritus-Sancti Oraculo nititur, Prouerb. 28. 24. *Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo & à matre: & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt.*

Eam confirmat *S. Antoninus* P. 2. Tit. 1. Cap. 15. §. 1. *Si filius-familiâ abſtulit de bonis parentum contra voluntatem eorum, furtum committit; & ſi eſt quid notabile, mortale eſt.* Et in Summula *Confeſſ.* P. 2. *De modo interrogandi Pænitens*, Cap. 6. De ſeptimo Præcepto: *Si quis* (inquit) *rem aliquam occultè inuito domino, non ſolum ſi abſtulit ab extraneo, ſed etiam filius à parentibus, vxor viro, ſeruus domino, furtum eſt, & ſi eſt aliquod notabile damnum, mortale: Vnde tenetur ad reſtitutionem: Secùs ſi quid minimum, vt aliquos fructus, quatrinum, & huiuſmodi.* Tenentur autem filij ad reſtitutionem faciendam, cùm propria bona habuerint, vel ipſis parentibus, vel cohęredibus; niſi fortè cohęredes, ipſos tantumdem ſurripuiſſe certò ſcirent.

REGVLA VI.

Filij parentibus non obedientes in ijs, quæ juſta ſunt, & quæ pertineat ad diſciplinam vitæ & curam domeſticam, rei ſunt lethalis peccati, ſi res præcepta ſit grauis momenti; verbi gratiâ, ſi pater filio præcipiat, vt certorum hominum ſocietatem vitet; Ne certas domos adeat, ex quarum frequentatione periculum ejus innocentiæ, vel famæ imminere judicat; ne huic, aut illi fęminæ nubat, quam ipſi conuenientem, vel eo dignam non cenſet; ne aleis ludat; vt aliqua opera faciat, vel negotia gerat ad vtilitatem familiæ, &c. Si mater præcipiat filiæ, ne ſola domo egrediatur, ne viros alloquatur, ne dulces litterulas, aut munuſcula furtim recipiat, ne fucis vtatur, ne pectus nudet, &c. vt opera aliqua diſcat, vel exerceat in Gynecæo, vt in Monaſterio maneat donec Matrimonio collocari poſſit, aut Vitam Religioſam eligere, &c. In his etiam quæ leuis aliàs momenti eſſe videntur, lethaliter peccant, ſi ex contemptu non obediant.

VIolant enim Dei præceptum ab Apoſtolo promulgatum & explicatum Cap. 6. Epiſtolæ ad Epheſios: *Filij, obedite parentibus veſtris in Domino; hoc enim juſtum eſt.* Et ad Coloſſenſes 3. *Filij, obedite parentibus per omnia; hoc enim placitum eſt in Domino.* Vnde idem Apoſtolus inter alia Gentium à Dei cognitione & cultu alienarum crimina inobedientiam recenſet, ad *Romanos* Cap. 2. *Parentibus* (inquit) *non obedientes.* Et 2. ad Timotheum 3. homines varijs criminibus inuolutos deſcribens in nouiſſimis diebus futuros. *Erunt* (inquit) *homines ſe ipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes.* Hinc Deus in Lege Veteri pœnam capitalem decreuit in filios contumaces, Deuteronomij 21. 18. *Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audiat patris, aut matris imperium, & coërcitus obedire contempſerit: Apprehendent eum, & ducent ad Seniores ciuitatis illius, & ad portam Iudicij, dicentque ad eos: Filius noſter iſte proteruus & contumax eſt, monita noſtra audire contemnit, comeſſationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs: Lapidibus eum obruet Populus ciuitatis: & morietur, vt auferatis malum de medio veſtri, & vniuerſus Iſraël audiens pertimeſcat.*

Hanc Regulam confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæſtione 104. Articulo 5. *Non tenentur* (inquit) *nec ſerui dominis, nec filij parentibus obedire, de Matrimonio contrahendo, vel Virginitate ſeruanda, aut aliquo alio hujuſmodi. Sed in his quæ pertinent ad diſpoſitionem actuum & rerum humanarum, tenetur ſubditus ſuo Superiori obedire ſecundùm rationem ſuperioritatis: Sicut Miles Duci exercitus, in his quæ pertineat ad bellum: Seruus domino, in his quæ pertinent ad ſeruilia opera exequenda: Filius patri, in his quæ pertinent ad diſciplinam vitæ, & curam domeſticam.*

Et Quodlibetto 2. Quæſtione 5. Articulo 1. *Cùm* (inquit,) *obedientia Prælato debeatur, ad illa ſe extendit debitum obedientiæ, ad quæ ſe extendit jus prælationis: Habet autem pater carnalis jus prælationis in filium; Primò quidem quantùm ad domeſticam conuerſationem: Sic enim eſt pater-familias in domo, ſicut Rex in Regno: Vnde ſicuti ſubditi Regis tenentur obedire Regni in his, quæ pertinent ad gubernationem Regni, ita etiam filij, & alij domeſtici tenentur obedire patri-familiâs in his, quæ pertineat ad diſpenſationem domûs. Secundò, quantùm ad morum diſciplinam: Vnde Apoſtolus dicit ad Hebræos* 12. Patres quidem carnis noſtræ habuimus eruditores, & reuerebamur eos: Non multò magis obtemperabimus Patri ſpirituum, & viuemus? *Debet enim pater filio non ſolùm educationem, ſed etiam diſciplinam. In his ergo filius tenetur obedire patri carnali.* Si autem in rebus, quæ leuis momenti videntur, filij proterui ſint, & contumaces ex parentum contemptu, nihilominus rei ſunt peccati lethalis, quia non homines ſpernunt, ſed Deum; & Præceptum de honorandis parentibus pro nihilo ducunt. *Honorare enim eſt de aliquo honorificè ſentire; & quæ illius ſunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia conjuncta ſunt, amor, obſeruantia, obedientia & cultus;* (inquit Catechiſmus Concilij Tridentini.)

REGVLA VII.

Filij parentibus obedire non tenentur, cùm aliquid præcipiunt contra Dei Præcepta, vel Conſilia Euangelica.

IPſis enim dumtaxat obedire tenentur *in Domino*, vt ait Apoſtolus. Si quid autem jubeant contra Dominum, tunc ſeruanda eſt illa Principis Apoſtolorum regula: Actuum 5. 29. *Obedire oportet Deo magis quàm hominibus.* Atque ea ratione Chriſtus parentes ſibi poſtponi iubet, Matth. 10. *Qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus.* Et Lucæ 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Si quis non oderit, id eſt, ſi præ Deo amauerit, illóſque Deo præpoſuerit. Quo ſenſu & Deuteronomij 33. Moyſes Leuiticæ Tribui benedicens ait: *Qui dixit patri ſuo, & matri ſuæ: Neſcio vos: & fratribus ſuis: Ignoro vos: & neſcierunt filios ſuos. Hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerunt.*

Hanc Regulam confirmant SS. Patres, *S. Hieronymus* in *Matthæum*, Cap. 10. hæc verba Chriſti explicans, *Qui amat patrem, aut matrem plus quàm me &c.* Ait enim: *Qui ante præmiſerat*, Non veni pacem mittere, ſed gladium & diuidere homines aduersùm patrem & matrem, nurum & ſocrum; *Ne quis pietatem Religioni anteferret, ſubjecit dicens*: Qui amat patrem, aut matrem plus quàm me. *Et in Cantico legimus Canticorum*: Ordinate in me Charitatem. *Hic ordo in omni affectu neceſſarius eſt. Ama poſt Deum, patrem, ama matrem, ama filios. Si autem neceſſitas venerit, vt amor parentum, ac filiorum Dei amori comparetur, & nō poſſit vtrumque ſeruari: Odium in ſuos, pietas in Deum ſit.*

Et in Cap. 3. Epiſtolæ ad Titum: *Si bonum eſt, quod præcipit Imperator & Præſes, jubentis obſequere voluntati. Sin verò malum, & contra Deum ſapit, reſponde ei illud de Actibus Apoſtolorum*: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. *Hoc ipſum & de ſeruis intelligamus apud dominos, & de vxoribus apud viros, & de filijs apud parentes: Quòd in illis tantùm debeant domi-*

dominis, viris, parentibus esse subjecti, quæ contra Dei Mandata non veniunt.

Idem Epistola 1 ad Heliodorum: Recordare, (inquit,) tyrocinij tui diem, quo Christo in Baptismate consepultus, in Sacramenti verba jurasti, pro nomine ejus non te patri parciturum esse, non matri. Ecce Aduersarius in pectore tuo Christum conatur occidere. Ecce donatiuum, quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirant. Licet paruulus ex collo pendeat nepos: Licet sparso crine, & scissis vestibus, vbera quibus te nutrierat, mater ostendat: Licet in limine pater iaceat: Per calcatum perge patrem: Siccis oculis ad vexillum Crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem.·:· At contra Scriptura præcipit, parentibus obsequendum. Sed quicumque eos supra Christum amat, perdit animam suam. Gladium tenet hostis, vt me perimat: & ego de matris lachrymis cogitabo? Propter patrem Militiam Christi deseram, cui sepulturam Christi causâ non debeo, quam etiam omnibus ejus causâ debeo.·:· Aries iste pietatis, quo fides quatitur, Euangelij retundendus est muro. Mater mea, & fratres mei hi sunt, quicumque faciunt voluntatem Patris mei, qui in cælis est. Si credant in Christum, faueant mihi pro ejus nomine pugnaturo: Si non credunt, mortui sepeliant mortuos suos. Sed hoc ais in Martyrio. Erras frater, erras, si putas vmquam Christianum persecutionem non pati. Tunc maximè oppugnaris, si te oppugnari nescis.

Matt. 12.

S. Augustinus, Epistola 243. aliàs 38. ad Lætum datâ, qui perfectum Mundi contemptum aggressus, domesticis necessitudinibus, matris præsertim affectu irretitus, à sancti propositi executione retardabatur. Nec succenseant (inquit) parentes, hoc præcipere Dominum, vt eos oderimus, quando nobis hoc de anima nostra præcipitur. Nam sicut nunc de anima jubetur, vt eam propter Christum cum parentibus oderimus: Ita quod alio loco de anima idem Dominus dicit, in parentes quoque potest congruentissimè conuenire: Qui amat (inquit) animam suam, perdet eam. Dicam etiam fidenter, Qui amat parentes suos, perdet eos. De anima quippe hoc ibi dixit, oderit, quod hic, perdet. Sicut autem hoc præceptum, quo perdere jubemur animam nostram, non ad id valet, vt se quisque interimat, quod inexpiabile nefas est; & tamen valet, vt interimat in se carnalem animæ affectum, quo cum impedimento futuræ vitæ præsens vita delectat; hoc est enim quod dictum est, oderit animam suam, & perdet eam: Quod tamen diligendo fit; quandoquidem apertissimè fructum ejusdem animæ acquirendæ in eodem præcepto commemorat, dicens, Qui perdiderit eam in isto sæculo, in vitam æternam inueniet eam: Ita de parentibus rectissimè dicitur, vt qui eos amat, perdat eos, non more parricidarum interficiens, sed spiritali gladio verbi Dei carnalem affectum eorum, quo & se ipsos, & eos quos genuerunt, implicamentis hujus sæculi obligare conantur, piè fidentérque percutiens & occidens, illud in eis viuere faciat, quo fratres sunt, quo cum filijs suis temporalibus, parentes æternos Deum, Ecclesiámque cognoscant.

Ioann. 12. 25.

Ecce rapit te studium veritatis, & cognoscendæ atque percipiendæ voluntatis Dei in Scripturis sanctis: Rapit euangelicæ prædicationis officium. Dat signum Dominus, vt vigilemus in castris, vt ædificemus turrim, de qua hostem sempiternæ vitæ & prospicere & propellere valeamus. Rapit Militem Christi tuba cælestis ad prælium, & retinet Mater. Non planè talis, qualis Machabæorum fuit, nec saltem similis Lacedæmonijs matribus, de quibus memoriæ proditum est, quòd filios suos, vt pro terrena Patria sanguinem funderent, multò ampliùs atque ardentiùs in certamina bellica, quàm signorum sonitus excitabant. Nam mater quæ te ad discendam vitam remoueri à curis sæcularibus non permitti, satis ostendit quemadmodum te, si opus esset, ab obeundam mortem penitus sæculum repudiare permitteret.

Sed quid dicit, aut quid allegat! Fortè decem illos menses, quibus viscera ejus onerasti, & dolores parturitionis, ac labores educationis. Hoc, hoc interfice verbo salutari, hoc perde matris, vt in vitam æternam inuenias eam. Hoc momento, vt oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi es, si turris fundamenta posuisti, ne dicant transeuntes, Hic homo cœpit ædificare, & non potuit perficere. Carnalis enim affectus est iste, & adhuc veterem hominem sonat. Hunc carnalem affectum & in uobis, & in nostris, Militia Christiana, vt perimamus hortatur: Nec tamen ita vt ingratus sit quisque parentibus, & eadem ipsa beneficia, quibus in vitam hanc editus, susceptus atque nutritus est, enumerata irrideat. Seruet potiùs vbique pietatem. Habent hæc locum, vbi majora non vocant.

Mater Ecclesia, mater est etiam matris tuæ. Hæc vos de Christo concepit, hæc Martyrum sanguine parturiuit, hæc in sempiternam lucem peperit, hæc fidei lacte nutriuit & nutrit, cibósque maiores præparans, quòd adhuc paruuli & sine dentibus vagire vultis, horrescit. Hæc mater toto orbe diffusa, tam varijs & multiplicibus errorum infestationibus agitatur, vt abortiui jam filij ejus aduersùs eam infreatis armis belligerare non dubitent. Ignauiâ etiam atque torpore quorumdam quos gremio continet, membra sua frigescere plurimis in locis & fouendis paruulis minùs idonea fieri dolet. Vnde nisi per alios filios, vnde nisi per alia membra, quorum è numero es, justum ac debitum poscit auxilium; Hujus ne tu necessitates deserens, ad carnalia verba conuerteris? Nonne hæc grauioribus querelis insonat auribus? Nonne hæc cariora viscera, & cælestia vbera ostentat? Adde viri ejus susceptionem carnis, ne carnalibus inhæreres, & à Verbo Æterno vniuersa, quæ tibi mater improperat, ne his implicareris assumpta: Adde contumelias, flagella, mortem, mortem autem Crucis.

Talibus concepte seminibus, talique in vitam nouam connubio procreate, languescis & contabescis in veterem hominem? Itane matrem terrenam non habebat Imperator tuus? Quæ tamen cùm ei nuntiaretur agenti cælestia, respondit, Quæ mihi mater, aut qui fratres? Et extendens manum in Discipulos suos, dixit non pertinere ad cognationem suam, nisi qui facerent voluntatem Patris eius. In quo numero profectò etiam ipsam Mariam benignus inclusit: Faciebat enim & illa voluntatem Patris. Ita optimus Magister atque diuinus, & maternum nomen, quod ei quasi priuatam propriúmque nuntiauerant, quia terrenum erat, in comparatione cælestis propinquitatis abjecit: & eamdem cælestem propinquitatem, in Discipulis suis commemorans, quo sibi rursum consortio generis, cum ceteris Sanctis Virgo illa cohæreret, ostendit. Matt. 12. 48.

Hæc ergo interrumpuntur vocibus matris tuæ, & inter hæc locum inueniet commemoratio prægnantis atque lactantis, vt de Adam & Eua alius Adam nascereris & nutrireris? Respice potiùs, respice Adam Secundum de cœlo, & porta jam cælestis imaginem, sicut terreni portasti. Immò & hic habeant locum materna ipsa beneficia, quæ tibi ad eneruationem cordis enumerantur: Habeant prorsus locum; noli esse ingratus, rependε gratiam matri tuæ, rependε spiritalia pro carnalibus, pro temporalibus, sempiterna. Sed non vult sequi? Non impediat. Non vult conuerti in melius? Caue ne te in æternis peruertat, & euertat. Quid interest vtrum in vxore, an in matre, dum tamen Eua in qualibet muliere caueatur? Nam ista vmbra pietatis de folijs illius arboris venit, quibus se primùm Parentes nostri in illa damnabili nuditate texerunt. Et quicquid in illis verbis atque suggestione quasi officium tibi charitatis ostendit, vt à germanissima atque sincerissima Euangelij Charitate te detorqueat, ad astutiam Serpentis pertinet, & ad duplicitatem Regis illius, qui habet viginti millia, quam nos docemur decem millium, hoc est cordis, in qua Deum quærimus, simplicitate superare. Et Enarratione in Psalmum 70. Sermone 1. In ea re sola (inquit) filius non debet obedire patri suo, si aliquid pater ipsius jusserit contra Dominum Deum ipsius. Neque enim debet irasci pater, quando ei præponitur Deus. Vbi autem hoc jubet pater, quod contra Deum non sit; sic audiendus est, quomodo Deus; quia obedire patri jussit Deus.

S. Bernardus Epistola 111. Heliæ Monachi nomine ad eius parentes scriptâ. Sola causa (inquit) quâ non liceat obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit: Qui amat patrem, aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Si me verè, vt boni, vt pij parentes diligitis; si veram, si fidelem erga filium pietatem habetis: Quid me Patri omnium Deo placere satagentem inquietatis, & ab eius seruitio, cui seruire regnare est, retrahere attentatis? Verè nunc cognosco quia Inimici hominis domestici eius. In hoc vobis obedire non debeo, in hoc vos non agnosco parentes, Sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad meum atque vestrum, imo vniuersorum Patrem.

Matt. 10.

Mich. 7. & Matth. 10.

REGVLA VIII.

Mali etiam Sacerdotes propter Ministerium honorandi sunt. Vnde grauis peccati rei sunt, qui ipsos contemnunt, vel irrident, aut ipsis detrahunt & maledicunt.

HAnc Moralis Christianæ Regulam verbo & exemplo *S. Paulus* docuit. Cùm enim *Ananiæ* Principi Sacerdotum, qui ipsum in faciem percuti iusserat, dixisset, *Percutiet te Deus, paries dealbate*: & adstantes Apostolo exprobrarent, quòd Summo Sacerdoti Dei malediceret: Respondit Paulus, *Nesciebam, fratres, quia Princeps est Sacerdotum. Scriptum est enim: Principem Populi tui non maledices:* Dominus etiam noster ipse *Iesus Christus Rex & Iudex & Deus noster,* (inquit *S. Cyprianus* Epistola 65. ad *Rogatianum* Episcopum datâ) *vsque ad Passionis diem seruauit honorem Pontificibus & Sacerdotibus, quamuis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi seruassent. Nam cùm Leprosum emundasset, dixit illi: Vade & monstra te Sacerdoti, offer donum. Humilitate ea, qua nos quoque esse humiles docuit, Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat esse sacrilegum. Item sub ipsa passionis, cùm alapam accepisset, & ei diceretur, Sic respondes Pontifici? Nihil ille contumeliosè locutus est in personam Pontificis, sed magis innocentiam suam tuitus est, dicens: Si malè locutus sum, exprobra de malo: Si autem bene, quid me cædis? Quæ omnia ab eo ideò facta sunt humiliter atque patienter, vt nos humilitatis, ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim Sacerdotes veros legitimè & plenè honorari, dum circa falsos Sacerdotes ipse talis exstitit.* Grauissimum ergo illorum peccatum est, de quibus *S. Augustinus* scribit Epistola 78. aliàs 237. ad Clerum & Plebem Hipponensem: *Ad quid aliud sedent isti, & quid aliud captant, nisi vt quisquis Episcopus, vel Clericus, vel Monachus, vel Sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, iactent, contendant, sed non omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi, cùm aliqua maritata inuenitur adultera, nec proijciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cùm autem de aliquibus qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis, vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. Hos ergo de nostris doloribus suauitatem suæ malæ linguæ captantes, facile est, vt illis canibus comparemus, si fortè in malo intelligendi sunt, qui lingebant vulnera Pauperis illius, qui ante ianuam Diuitis iacebat, & quousque veniret ad requiem sinus Abrahæ laboriosa & indigna omnia tolerabat.*

Act. 23.
Exod. 22. 28.
Lucæ 16.

Imitanda potiùs *Constantini* Magni Imperatoris pietas, cui cùm in Nicænæ Synodi exordio Ariani libellos aduersùs Catholicos Episcopos porrexissent, cunctos libellos comburi iussit, dicens: *Deus vos constituit Sacerdotes, & potestatem dedit de nobis quoque iudicandi; & ideò nos à vobis rectè iudicamur: Vos autem non potestis ab hominibus iudicari: Propter quod Dei solius inter vos exspectate iudicium; & vestra iurgia quæcumque sunt, ad illud diuinum reseruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis Dij: & conueniens non est, vt homo iudicet Deos; sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat.* Refert *Rufinus* Lib. 1. Historiæ Ecclesiasticæ, Cap. 2. Addit *Theodoretus*. Libro 1. Historiæ Ecclesiasticæ, Cap. vndecimo, *Constantinum* iureiurando affirmasse, Se ne verbum quidem libellorum legisse: *Nefas enim esse aiebat, vt Sacerdotum delicta ad vulgi notitiam peruenirent, ne Populus offendiculi occasionem inde arripiens, licentiùs ad flagitia prorumperet.* Illud quoque adiecisse dicitur: *Se si Episcopum adulterium perpetrantem oculis suis videret, illegitimum facinus paludamento suo obtecturum esse, ne huius facinoris spectaculum ipsis spectatoribus noxium esset.*

Lugenda verò illorum insania est, qui ex prauis moribus Præpositorum & Ministrorum Ecclesiæ vitijs suis quærunt auctoritatem. *O miseros homines, qui hos intuendo Christum obliuiscuntur! Qui & tantò ante prædixit, vt legi Dei potiùs obtemperetur, quàm imitandi videamur illi, qui ea quæ dicunt non faciunt: & Traditorem suum tolerans vsque in finem, etiam ad euangelizandum cum cæteris misit. Tam sunt autem isti absurdi & præposteri & miseri, qui Præpositorum suorum malos mores imitari eligunt, quàm per eos prædicata Domini Præcepta seruare; quàm si quisquam viator remanendum sibi esse existimet in itinere, cùm viderit milliaria lapidea litteris plena viam docere, & non ambulare. Cur enim non potiùs, si peruenire desiderat, tales comites intuetur & consequitur, qui & viam bene demonstrant, & in ea perseueranter atque alacriter ambulant? Quòd si isti desint, vel potiùs minùs appareant, nam deesse non possunt: Non enim sic quærunt homines charitate studiosa, quod prædicent ad imitationem; quomodo quærunt iniquitate suspiciosa, quod murmurent ad deceptionem, partim non inueniendo bonos, dum ipsi mali sunt; partim timendo inuenire, dum mali esse semper volunt. Sed tamen concedamus non apparere nunc homines dignos imitatione. Quisquis hoc putas, mente Dominum intuere, qui homo factus est, vt hominem viuere doceret ∴ Christum animo attende, attende Apostolos, quorum nouissimus est ille qui dicit,* "Imitatores mei estote, sicut & ego Christi." *Attende animo tot Martyrum millia ∴ Ibi videbis non solùm viros, sed etiam feminas, postremò pueros & puellas, nec imprudentiâ decipi, nec iniquitate peruerti, nec periculi timore frangi, nec sæculi amore corrumpi. Ita, te non inuenientem quid excuses, non solùm Præceptorum ineuitabilis rectitudo; sed etiam exemplorum innumerabilis multitudo circumdabit.* Verba sunt. *S. Augustini*, Sermone 351. aliàs quinquagesima inter Homilias 50.

Matth. 23. 3.
1. Cor. 4. 16.

REGVLA IX.

Lethalis peccati rei sunt parentes, qui filiorum suorum curam prorsus abijciunt, illósque exponunt.

CRimen istud Ethnicis exprobrant sæpè veteres Patres, scilicet *Tertullianus*, Apologetici Cap. 9. *Imprimis* (inquit) *filios exponitis suscipiendos ab aliqua prætereunte Misericordia extranea, vel adoptandos melioribus parentibus emancipatis. Alienati generis necesse est quandoque memoriam dissipari, & simul error impegerit, exinde iam tradux proficiet incesti, serpente genere cum scelere.*

Minucius Felix, In Octauio: *Meritò igitur incestum penès vos sæpè deprehenditur, semper admittitur. Etiam nescientes miseri potestis in illicita proruere, dum Venerem promiscuè spargitis, dum passim liberos seritis, dum etiam domi natos alienæ Misericordiæ frequenter exponitis, necesse est in vestros recurrere, in filios inerrare.*

Lactantius Libro 5. Cap. 9. *Non enim* (inquit) *de nostro, sed de illorum numero semper existunt, qui vias obsideant armati, maria prædentur, vel si palam grassari non liceat, venena clam temperent; qui vxores necent, vt dotes earum lucrentur, aut maritos, vt adulteris nubant; qui natos ex se pueros, aut strangulent, aut si nimiùm pij fuerint, exponant.* Et Libro 6. Cap. 20. *Quid illi* (inquit) *quos falsa pietas cogit exponere? Non possunt innocentes existimari, qui viscera sua in prædam canibus obijciunt; & quantùm in ipsis est, crudeliùs necant, quàm si strangulassent. Quis dubitet quin impius sit, qui alienæ Misericordiæ locum non tribuit? Qui etiamsi contingat ei, quod voluit, vt alatur, addixit certè sanguinem suum vel ad seruitutem, vel ad lupanar? Quæ autem possint, vel soleant accidere in vtroque sexu, vel per errorem, quis non intelligit, quis ignorat? Quod vel vnius OEdipodis declarat exemplum duplici scelere confusum. Tam igitur nefarium est exponere, quàm necare.*

S. Basilius Epist. ad *Amphilochium*, Canone 33. *Mulier quæ in via peperit, & sui fœtûs curam non gessit, cædis crimine teneatur.* Et Canone 52. *Quæ fœtûs in via nati curam non gessit, si cùm posset quidem seruare, neglexerit, vel se ideò peccatum celare existimans, vel etiam omninò belluina & inhumana cogitatione impulsa, tanquam propter homicidium iudicetur.*

S. Ambrosius, Libro 5. *In Hexaëmeron* Cap. 18. *Discant* (inquit) *homines amare filios ex vsu & pietate cornicum, quæ etiam volantes filios comitatu sedulo prosequuntur; & sollicitæ ne teneri fortè deficiant, cibum suggerunt, ac plurima temporis nutricandi officia non relinquunt. At verò feminæ nostri generis citò ablactant etiam illos quos diligunt: Aut si ditiores sunt, lactare fastidiunt. Pauperiores verò abijciunt paruulos, & exponunt, & deprehensos abnegant ∴ Quis docuit nisi homo filios abdicari?*

S. Augustinus, Libro primo *De Nuptijs & Concupiscentia*, Capit. 15. ait excusari coniuges, &

venia-

venialem habere culpam, qui voluptatis causâ miscentur: *Quia etsi non causâ propagandæ prolis concumbitur, non tamen hujus libidinis causâ propagationi prolis obsistitur, siue voto malo, siue opere malo. Nam qui hoc faciunt, quamuis vocentur conjuges, non sunt, nec vllam Nuptiarum retinent veritatem, sed honestum nomen velandæ turpitudini obtendunt. Produntur autem, quando eò vsque progrediuntur, vt exponant filios, qui nascuntur inuitis. Oderunt enim nutrire vel habere, quos gignere metuebant. Itaque cùm in suos sæuit, quos nolens genuit tenebrosa iniquitas, clara iniquitate in lucem promitur, & occulta turpitudo manifestâ crudelitate conuincitur.*

Apud Thebanos partum exposuisse, capitale erat, vt de illis refert *Ælianus* Libro 2. *Variarum Historiarum*, Cap. 7. quod cum Christianorum Principum Legibus congruit.

Insipiens certè *Plato*, qui contrarium sensit, ac filiorum recens natorum expositionem permisit. Aiebat enim viros, ac mulieres, dum præscriptum à se gignendi tempus excederent, liberè posse conuiuere, hoc tamen excepto, ne quem ampliùs conceptum fœtum in lucem ederent: Si quis autem institutum hoc violasset, vt fœtum ad partum perduceret, ita eum exponi, vt omni alimento careret. Quam Legem meritò sugillat *Theodoretus*, Libro *De Græcarum Affectionum Curatione*, Sermone 9. *De Legibus*, cuius hæc sunt verba: *Quis Echetus, vel Phalaris tales Leges tulit? Quis tam cruentas cædes, vt legitimas, patrauit vnquam? Nam qui prohibet fœtus in lucem edi, abortitijs profectò pharmacis infantes necari jubet. Eos autem qui lethalis poculi vim superarint, in lucémque editi sint, ita exponi, vt nec minima illorum cura geratur, sed fame, gelùue intereant, aut ferarum dentibus discerpantur, quem excessum crudelitas non superat?*

Filios quidem exponi potiùs quàm necari, optandum, vt minus malum ad euitandum grauius, scilicet parricidium; sed non ideò insontes & à labe peccati mortalis, ac Legum censura immunes sunt parentes qui filios exponunt. Hæc mens erat Episcoporum, qui Canonem illum condiderunt à *Burchardo* Vuormatiensi Episcopo relatū Libro 3. Canone 200. & Concilio Matisconensi tributum, (cùm tamen in Matisconensibus, quos habemus, Concilijs non existet.) *Hoc sancto Concilio decretum est* (inquiunt) *vt vnusquisque Presbyter in sua plebe publicè annuntiet, vt si aliqua fœmina clanculò corrupta conceperit, & pepererit, nequaquam Diabolo coarctante, filium aut filiam suam interficiat; sed quocumque præualet ingenio, ante januas Ecclesiæ partum deportari, ibique poni faciat; vt coram Sacerdote in crastinum delatus, ab aliquo fideli suscipiatur & nutriatur: & tali ex causa homicidij reatum, & quod majus est, parricidium euadat: Nam qui filiam, aut filium interficit, parricidii omnimodis tenetur.*

Concilium Gangrense Canone 15. Anathemate percellit parentes, qui filios suos relinquunt, nec enutrire curant & instituere, prætextu diuini cultûs & continentiæ: Quantò magis execratum esset, ac damnasset eorum impietatem, qui filios exponunt? *Si quis* (inquit) *filios suos relinquens non eos enutrit, &, quod ad se pertinet, non ad pietatem diuini cultûs informat, sed per occasionem continentiæ negligit; Anathema sit.*

REGVLA X.

Lethalis peccati rei sunt parentes, qui filios suos in eodem secum lecto collocatos ex somnolentia opprimunt; vel tam negligenter educant, vt in ignem, vel aquam cadant, atque simili casu extinguantur; vel quorum incuriâ sine Baptismo moriuntur.

GRauem Pœnitentiam parentibus huiusmodi negligentiæ reis imponit vetus Pœnitentiale Romanum ab *Antonio Augustino* editum, Tit. 1. Cap. 29. *Oppressisti infantem tuum sine voluntate tua, aut pondere vestimentorum tuorum suffocasti, & hoc post Baptismum factum fuerit, quadraginta dies in pane & aqua & oleribus pœniteas, atque leguminibus; & à coniuge abstineas, donec illi quadraginta dies pertranseant. Post tres annos pœniteas per legitimas ferias, & tres Quadragesimas in anno obserues. Quod si ante Baptismum infans oppressus fuerit, proximos quadraginta dies pœniteas, postea verò quinquennium expleas.*

Et Cap. 30. *Inuenisti infantem tuum juxta te oppressum, vbi tu & vir tuus simul in lecto jacuisti, & non apparuit vtrum à patre, seu à te suffocatus esset, non debetis securi esse, nec esse sine Pœnitentia. Sed tamen in his magna consideratio debet esse pietatis, vbi nulla mala voluntas fuit, sed propria mors; tamen propter negligentiam quadraginta dies debetis pœnitere. Si autem vos non latet interfectores esse infantis, non voluntate, sed negligentia, tres annos pœnitere debetis; vnum ex his in pane & aqua, & tempore Pœnitudinis ab omni luxuria vos custodire debetis.*

Et Cap. 31. *Cujus paruulus sine Baptismo per negligentiam moritur, tres annos pœniteat, vnum in pane & aqua.*

Hos Canones *S. Carolus Borromæus* refert in Instructionibus *De Sacramento Pœnitentiæ, ad 5. Decalogi præceptum.*

Idem confirmat Canon *Consuluisti*, Causa secunda, Quæst. 5. Quod *Stephani* 5. Pontificis Maximi Responsum est: *Monendi sunt* (inquit) *parentes, ne tam tenellos secum in vno lecto collocent, ne negligentiâ qualibet proueniente suffocentur vel opprimantur, vnde ipsi homicidij rei inueniantur. Hi autem qui probantur, vel confitentur talis reatûs se noxios, tua eos castiget moderatio; Quia si ille qui conceptum in vtero per abortum deleuerit; quantò magis qui vnius saltem diei puerum peremerit, homicidam se esse excusare nequibit?*

Et *Lucius III.* Cap. *De Infantibus*, Extra, *De his qui filios occiderunt*, respondet: *De Infantibus qui mortui reperiuntur cum patre & matre: & non apparet vtrum à patre, vel à matre oppressus sit ipse, vel suffocatus, vel propria morte defunctus; Non debent inde securi esse parentes, nec etiam sine pœna: Sed tamen consideratio debet esse pietatis, vbi non voluntas sed euentus mortis causa fuerit. Si autem eos non latet ipsos interfectores esse, scire debent se grauiter deliquisse. Quidam autem Pœnitentiam trium annorum judicant esse debere, quorum vnum peragant in pane & aqua.*

Idem confirmat Collectio Canonum ab *Isaac* Episcopo Lingonensi adornata, Tit. 2. *De Homicidio*, Canone ultimo: *Mulier quæ dormiens filium suum oppresserit, & mortuus fuerit, sex annis pœniteat. Vir eius, si in domo illius fuit, quatuor: Si verò in vno lecto, simili modo pœniteat: Duos in pane & aqua, reliquos quatuor, secundùm quòd Sacerdos viderit, abstinentiam imponat ciborum.*

Idem confirmatur ex Synodo Senonensi anno millesimo quingentesimo vigesimo-quarto. *Prolis oppressioni, quæ ex indiscretione parentum frequenter contingit, obuiare volentes; statuimus quòd omnes Ecclesiarum Rectores sæpè in suis Pronis injungant suis Parochianis, vt curam sollicitam habeant de infantibus in cunalibus existentibus, ne inde periculum eueniat: Inhibeantque suis Parochianis ne pueros secum in lectis suis jacere permittant, antequam ad biennium peruenerint. Quòd si negligentes fuerint, Deo rationem reddent, & pœnâ arbitrariâ punientur.*

Et ex Sinodo Parisiensi anno millesimo quingentesimo, quinquagesimo-septimo. *Presbyteri* (inquit) *hortentur matres, ne nutrices, ne infantes ante biennium secum dormire sinant, ne fortè illarum incuriâ præ somno, vt sæpissimè contingit, opprimantur. In quibus si negligentes fuerint, Deo primùm tamquam de homicidio rationem reddent, & pœnâ condignâ plectentur.*

In Diœcesi Parisiensi, & plerisque alijs Diœcesibus, penè omnibus, *Oppressio paruulorum per incuriam*, Casus est Episcopo reseruatus. In plerisque illius peccati rei sistere se tenentur in Ecclesia Cathedrali Feria Quarta Cinerum publicam Pœnitentiam accepturi, & die Cœnæ Domini solemni Ritu absoluendi.

Denique *S. Antoninus* in Summa Confessorum P. 1. Interrog. De quinto præcepto Decalogi, Cap. vnico: *Si mater* (inquit) *vel nutrix suffocat filium, vel filiam quam tenet juxta se inaduertenter opprimat; mortale est propter negligentiam; & est Episcopalis Casus.*

REGVLA XI.

Grauiter peccant parentes, qui, ob secundarum Nuptiarum societatem, filiorum ex primo thoro susceptorum educationem negligant.

HAnc Moralis Christianæ Regulam tradit *S. Basilius*, Homil. 9. in Hexaëmeron, cuius hæc

ſunt verba: *Si lupas pro ſuis catulis pugnat, quidnam ipſe dixerit homo, ſi neque mandatis obtemperat, & naturam ipſam adulterat, cùm aut filius ſenectutem patris intolerandâ aſpergit ignominiâ, aut pater ob ſecundarum Nuptiarum ſocietatem, priorum obliuiſcitur filiorum?*

Et *Baſilium* imitatus *S. Ambroſius* Libro 6. in *Hexaëmeron*, Cap.4. (inquit) *hoc beſtijs infundit, vt catulos proprios ament, fetus ſuos diligant. Neſciunt illæ odia nouercalia nec mutato concubitu parentes à ſobole deprauantur, neque nouerunt præferre filios poſterioris copulæ, ſuperioris autem negligere. Norunt pignora ſua, neſciunt charitatis differentiam, odiorum incentiua, offenſionum diſcrimina. Quid dicit homo, qui mandatum negligit, naturam oblitterat; Filius patrem deſpicit, pater abdicat filium; & hoc putant jus eſſe, vbi damnatur fœcunditas. Se potiùs pater damnat, qui facit irritum eſſe quod genuit.*

REGVLA XII.

Grauis peccati rei ſunt parentes, qui paternâ prouidentiâ filijs ſuis non conſulunt, ſed eorum neglectâ collocatione, & fortunâ, bona ſua dilapidant; aut tam multa extraneis conferunt, vt filios ſuos neceſſarijs vitæ hujus ſubſidijs eorum ſtatui & conditioni conuenientibus fraudent, aut ſine cauſa exhæredent.

VT enim ait *S. Baſilius* in Pſalmum 7. *Debetur liberis à parente ſecundùm naturalis amoris affectum ſuſtentandæ vitæ prouidentia ſiue prouentus. Parentum enim eſt* (inquit) *colligere ſiue theſaurum recondere liberis, vt præter hoc quòd ad vitam illos genuerunt, etiam viuendi ſubſidia ſubminiſtrent.* Ex quibus etiam patet, grauis peccati reos eſſe parentes pauperes, qui arte aliqua ad conquirenda vitæ huius ſubſidia filios ſuos inſtruere negligunt.

Hanc Regulam confirmat *S. Auguſtinus* Epiſtola 262. aliàs 179 ad *Ecdiciam*, quæ marito ſuo abſente atque neſciente, omnia, vel penè omnia quæ habebat, neſcio quibus duobus tranſeuntibus Monachis tamquam pauperibus eroganda donauerat. *Quid mirum* (inquit) *ſi pater communem filium nolebat hujus vitæ ſuſtentaculis à matre nudari, ignorans quid ſectaturus eſſet, cùm in ætate grandiuſcula eſſe cœpiſſet, vtrum Monachi Profeſſionem, an Eccleſiaſticum Miniſterium, aut conjugalis neceſſitudinis vinculum? Quamuis enim ad meliora excitandi & erudiendi ſint filij ſanctorum, vnuſquiſque tamen proprium donum habet à Deo, alius ſic, alius autem ſic. Niſi fortè talia proſpiciens & præcauens reprehendendus eſt pater, cùm beatus Apo-*
„ *ſtolus dicat*, Quiſquis autem ſuis, & maximè domeſti-
1 Cor. 7. „ cis non prouidet, fidem denegat, & eſt infideli de-
1 Tim 5
2. Cor. 8. „ terior. *Cùm verò de faciendis ipſis eleemoſynis loqueretur,*
„ *ait*, Non vt alijs refectio ſit, vobis autem anguſtia.
Pariter ergo conſilium de omnibus haberetis, pariter moderaremini quid theſaurizandum eſſet in cœlo, quid ad vitæ huius ſufficientiam vobis & veſtris, veſtroque filio relinquendum, ne alijs eſſet refectio, vobis autem anguſtia. Et in his diſponendis atque faciendis, ſi quid tibi fortè melius videretur, ſuggereres viro reuerenter, ejuſdémque auctoritatem tamquam tui capitis ſequereris obedienter.

REGVLA XIII.

Quamuis parentes quandoque ſecundùm Legis, aut Conſuetudinis Municipalis indulgentiam, vnum filiorum præ alijs bonis temporalibus augere poſſint, ejúſque ſortem efficere meliorem: Id tamen, vt faciant, plerumque non expedit, ſed in ſingulos diuidere debent hereditatem ſecundùm quod Lege, aut Conſuetudine præſcriptum eſt.

PArentum enim in filios inæqualis amor, & aliorum præ alijs augendi, ac locupletandi ſtudium, odia filiorum in parentes, fratrumque inter ſe diſſidia implacabilia ſæpè parit. Vnde quicquid Leges hac in ſpecie parentibus permittant, memores eſſe debent Apoſtolicæ illius Sententiæ, *Omnia mihi liceat, ſed non omnia expe-*
1. Cor. 6. *diunt:* Alioqui fieri poteſt, vt præpoſtero affectu grauis peccati coram Deo rei ſint, ipsíſque imputentur filiorum peccata inde oritura.

Hanc Regulam confirmat *S. Ambroſius*, Libro 5. *Hexaëmeron*, Cap.18. *Quis* (inquit) *reperit tam immitia patrum jura? Quis inter naturæ fraterna conſortia fratres impares fecit? Alius totius paternæ ſortis adſcriptionibus inundatur. Alius opulentæ hereditatis patriæ deplorat exhauſtam, atque inopem portionem. Numquid natura diuiſit merita filiorum? Ex pari omnibus tribuit, quod ad naſcendi, atque viuendi poſſint habere ſubſtantiam. Ipſa vos doceat non diſcernere patrimonio, quos titulo germanitatis æquaſtis. Etenim quibus dediſtis communiter eſſe quod nati ſunt, non debetis his, vt id communiter habeant, in quod à natura ſubſtituti ſunt, inuidere.*

Et Libro 2. *De Iacob & Vita Beata*, Cap. 2. *Sed nec parentes nobis inexcuſati relinquendi ſunt, quòd juniorem filium ſeniori prætulerint. Simul cauendum, ne quis dum eorum incedit exemplo, iniquum inter filios habeat judicium; aut alterum diligendum putet, alterum poſthabendum. Hinc enim excitantur odia fraterna, & de vilis incremento pecuniæ facinus parricidale componitur. Eadem foueat prolem menſura pietatis. Eſto tamen, vt aliquid ſibi ampliùs circa blandiorem, aut ſimiliorem rapiat affectus, par debet circa omnes eſſe forma juſtitiæ. Plus confertur dilecto, cui amor fratrum quæritur: Plus autem adimitur ei, qui prælationis iniuſtæ oneratur inuidiâ. Minitabatur Eſaü quòd fratrem ſuum occideret, nec fraterna eum germanitas, nec parentum reuerentia à parricidali furore reuocabat; & dolebat ſibi benedictionem eſſe præreptam, cujus vtique dignum ſe manſuetudine debebat probare, non ſcelere. Sed & Rebecca non quaſi filium filio, ſed quaſi juſtum præferebat iniuſto. Etenim apud matrem piam myſterium pignori præponderabat: Illum non tam fratri præferebat, quàm offerebat Domino, quem ſciebat collatum ſibi munus poſſe ſeruare; in quo & alteri conſulebat, quem diuinæ ſubducebat offenſæ; ne grauiore implicaretur reatu, ſic acceptæ gratiam benedictionis amitteret. Accipe tamen bonum certamen inter parentes. Mater deferat affectum, Pater judicium. Mater circa juniorem tenera pietate propendeat: Pater circa ſeniorem naturæ honorificentiam ſeruet. Hic magis honoret, illa plus diligat: Dum ſinguli ſingulos foueant, non in vnum vterque conſpirent, defraudent alterum. Fiat æqualitas inter diuerſa certamina, & diſparibus ſtudijs par vtrique, ac æqualis parentum amor & gratia conferatur: Compenſet alter, imminuit. Sic pio affectu Iſaac Patriarcha & ſancta Rebecca certabant, vt neutrum inferiorem facerent, ſed vtrúmque æqualem.*

Et Libro *De Ioſeph Patriarcha*, Cap. 2. *Amare liberos dulce; & impenſius amare prædulce: Sed frequenter amor ipſe patrius, niſi moderationem teneat, nocet liberis; ſi aut nimiâ indulgentiâ dilectum reſoluat, aut prælatione vnius cęteros ab affectu germanitatis auertat. Plus acquiritur filio, cui fratrum amor acquiritur. Hæc præclarior munificentia patrum, hæc ditior hæreditas filiorum. Iungat liberos æqualis gratia, quos junxit æqualis natura. Lucrum pietas neſcit pecuniæ, in quo pietatis diſpendium eſt. Quid miraris ſi propter fundum, aut domum oriuntur inter fratres jurgia, quando propter tunicam inter Iacob ſancti filios exarſit inuidia?*

REGVLA XIV.

Famuli & famulæ, quibus ſeruitium occaſio proxima lethalis peccati eſt, quòd exigant Domini, vt eorum peccatis cooperentur, tenentur ab illis diſcedere; nec ipſorum peccatis ſeruire poſſunt abſque lethalis peccati reatu.

NEmo enim alterius mortali peccato cooperari quouis modo poteſt abſque crimine: Nemo in proxima lethalis peccati occaſione manere, abſque peccati mortalis reatu, vt aliàs probatum eſt in hoc Opere: Nemo famulus vel famula domino ſuo, aut dominæ obedire poteſt contra Dei Mandatum. Nec eos excuſat commodi cuiuſuis temporalis intuitus, vt colligitur ex verbis Chriſti, (Matth. Cap. 5.) *Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & projice abs te: Expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam.*

Hanc Regulam confirmat *Tertullianus*, Libro *De Idololatria*, Cap.17. *Ceterùm quid facient ſerui vel liberti fideles? Item Officiales ſacrificantibus Dominis, vel patronis, vel Præſidibus adhærentes? Sed ſi merum quis ſacrificanti tradiderit, immo ſi verbo quoque aliquo Sacrificio neceſſario adiuuerit, miniſter habebitur idololatriæ.*

triæ. Huius Regulæ memores etiam Magistratibus, & Potestatibus officium possumus reddere secundùm Patriarchas, & cæteros Maiores, qui Regibus idololatris vsque ad finem idololatriæ apparuerunt. De alijs peccatis idem esto iudicium. Non magis enim in ijs perpetrandis seruire dominis suis possunt famuli, & famulæ, quàm in ipsa idololatria.

Idem confirmat *S. Augustinus* Enarratione in Psalmum 124. exemplo Christianorum Militum, qui *Iuliano* Imperatori Apostatæ non obtemperabant in ijs, quæ contra Deum iubebat: *Milites Christiani* (inquit) *seruierunt Imperatori infideli; vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cœlo erat. Si quando volebat, vt Idola colerent, vt thurificarent, præponebant illi Deum: Quando autem dicebat, Producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum à domino temporali: & tamen subditi erant propter Dominum æternum etiam domino temporali.*

Et Sermone 62. aliàs 6. *De Verbis Domini*, Cap. 8. *Numquid in superbiam vos erigimus, aut dicimus vobis, vt aduersùs Potestates ordinatas contemtores sitis? ∴ Sed quid si illud iubeat, quod non debes facere? Hic sane contemne Potestatem, timendo Potestatem ∴ Si aliquid iusserit Curator, nonne faciendum est? Tamen si contra Proconsulem iubeat, non vtique contemnis Potestatem, sed eligit Maiori seruire. Nec hinc debet minor irasci, quia maiori prælatus est. Rursum si aliquid Proconsul iubeat, aliud Imperator, numquid dubitatur isto contemto illi esse seruiendum? Ergo si aliud Imperator, & aliud Deus, quid iudicatis? Solue tributum, esto mihi in obsequium. Rectè, sed non in Idolio.* Lege Superioris Libri Caput 7. Articulo 3. Regula 39. quæ istius ad peccata Luxuriæ applicatio est.

C A P V T VII.

DE QVINTO DECALOGI PRÆCEPTO.

CVM post Deum, & Parentes iubeamur diligere Proximos sicut nos ipsos, aptissimè inter ea Mandàta, quæ Proximi læsionem prohibent, primum illud est, quod nocumentum summum vetat, quo Proximus è medio tol-
Exod. 20. 13. litur, hisque verbis exprimitur, *Non occides*: Quod quidem non de plantis, & arboribus dictum, vt Manichæi delirabant; cùm nullos sit eis sensus, & hominibus in es-
Genes. 1. 29. cam datæ sint herbæ, legumina, & fructus: Nec de brutis animantibus, quæ nulla nobis ratione sociantur; & quorum vita, & mors nostris vsibus à Deo destinata est,
Genes. 9. dicente Domino; *Omne quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum; quasi olera virentia tradidi vobis omnia*: Sed de homine ad imaginem Dei condito intelligendum est: Quamuis feræ sit indolis bruta etiam animantia sine causâ occidere, & eorum doloribus delectari, indéque homo quodammodo dicat homini esse crudelis. Vnde Prouerbiorum 12. Scriptum est: *Nouit Iustus iumentorum suorum animas: Viscera autem impiorum crudelia.*

ARTICVLVS I.

Quo Præcepti sensus explicatur.

1 AD Naturæ Legem omnium hominum cordibus inscriptam Præceptum illud pertinere, quo cædes hominis prohibetur, certissimum est. Vnde Cain fraternæ cædis reus, omniúmque homicidarum caput, huius criminis grauitatem cognouit, confiteri illud nolens: *Numquid* (inquit) *custos fratris mei sum ego?* Grauissimas scilicet pœnas ob tantum scelus mereri se nouerat: Quibus cùm iusti iudicis Dei sententiâ fuisset damnatus, dixit ad Dominum: *Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear.* Quocirca Sapientiæ 10.
Genes. 4. de illo scriptum est: *Ab hac* (scilicet Sapientiâ) *vt recessit iniustus in ira sua, per iram homicidij fraterni deperijt.* Et 1. Ioannis III. *Non sicut Cain qui ex Maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant; Fratris autem eius iusta.* Sed & hoc vnum imprimis est, quod post generale diluuium Deus hominibus interdixit, illis etiam prohibens ne sanguine animantium vescerentur, vt eos indito effusi sanguinis horrore, ab homicidio deterreret. Genes. 9. *Carnem cum sanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominis, de manu viri, & fratris eius requiram animam hominis. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: Ad imaginem quippe Dei factus est homo.* In Euangelio etiam vbi veteres Leges à Domino explicantur, hæc primum locum obtinet, Matth. 5. 23. *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides: Qui autem occiderit, reus erit iudicio.*

2 Quàm graue crimen sit homicidium, his verbis explicat Concilij Tridentini Catechismus: *Sunt homicidæ humani generis, atque adeò naturæ hostes acerbissimi: Qui, quantùm in eis est, vniuersum Dei opus euertunt, cùm hominem tollant, cuius causâ is omnia, quæcumque procreata sunt, se fecisse testatur: Imò verò in Genesi cùm prohibitum sit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinem creauit, insignem Deo iniuriam is facit, & quasi violentas illi manus afferre videtur, qui eius imaginem è medio tollit.* Hinc Lex Mosaica morti addicit homicidas. Exod. 21. *Qui percusserit hominem* (inquit) *volens occidere, morte moriatur ∴ Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab Altari meo euelles eum, vt morte moriatur.* Hanc ob causam Ecclesia homicidas publicæ Pœnitentiæ subiecit, per longam annorum seriem, vt ex Patribus, & antiquis Canonibus compertum est. Ancyrani Concilij Canone 22. perpetuæ per omnem vitam Pœnitentiæ addicuntur voluntarij homicidij rei. Deinde benignissimè cum illis actum esse putauit Ecclesia, si Pœnitentia illa, quam per totam vitam agere debuissent, ad magnum annorum numerum contraheretur. Quin vt à voluntarijs cædibus homines magis absterrerentur, acerrimè etiam vindicauit homicidia, quæ quis per imprudentiam admisisset, septennij, aut certè quinquennij Pœnitentiam illis imponens, vt ex eodem Ancyrani Concilij Canone, ex Epistolis Canonicis *SS. Basilij* & *Gregorij Nysseni*, ex *Zachariæ & Alexandri II.* Summorum Pontificum Decretis, & ex antiquo Pœnitentiali Romano constat. Et in Mosaica Lege statutum erat, vt qui homicidium etiam inuoluntarium commisissent, exilio plecterentur, & confugerent ad Ciuitatem Refugij, ibique permanerent vsque ad Pontificis obitum: Ita vt impunitus maneret propinquus occisi, si inuoluntarium homicidam extra fines vrbium refugij occidisset.

3 Quinto autem Decalogi Præcepto non solùm homicidium vetatur, sed omnia quibus contra disciplinæ ordinem læditur hominis corpus, & malè multatur, scilicet verbera, vulnera, mutilatio, iniusta incarceratio, & aliæ id genus violentiæ. Nec solùm suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno vitam homini eripere non licet: Sed consilio, ope, auxilio, vel alia quacumque ratione id fieri prorsus vetitum est. Sic Dauid iubens poni *Vriam* ex aduerso belli, vbi fortissimum esset prælium, eumque derelinqui, vt percussus interiret: Sic *Iesabel* quæ iussit occidi *Naboth*: Sic *Caiphas* qui consilium dedit vt occideretur Christus: Sic Iudæi qui à Pilato petierunt, & clamoribus obtinuerunt vt crucifigeretur, homicidæ fuerunt. Sic reus est homicidij postremus Iudicum, qui sententiæ capitali ab ijs qui ante ipsum suffragati sunt in insontem latæ assensum præbet, quamuis nihilominus morti fuisset addictus, etiamsi reclamasset. Scriptum est enim Exodi 23. *Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies.* Particeps etiam est criminis

homi-

homicidæ socius vel comes, etiamsi non consentiat, si ex eius societate ille ad patrandum scelus reddatur audacior, qui si solus fuisset, hominem aggredi non fuisset ausus. Rei sunt etiam homicidij, qui homicidam laudant, aut ignauiam exprobrant ei qui occidere inimicum veretur, item qui homicidis fauent, aut illos apud se recipiunt: Qui arma suppeditant aggressori: Qui hominem impediunt ne cum moderamine inculpatæ tutelæ vitam suam aduersùs inuasorem defendat: Qui aliquem ad odium alterius inflammant, ex quo homicidium sequitur: Qui vel in sarcinis custodiendis ministerium homicidis præbent: Qui cùm possint, & debeant impedire, non impediunt.

4 Cùm Lex Christi spiritualis sit, quæ non solo externo opere, sed spiritu magis adimpletur, non sufficit ad hoc Præceptum implendum continere manum à cæde, & membrorum mutilatione, seu verberatione, aut quauis alia violentiâ, nisi etiam contineas animum ab omnibus affectibus, qui illuc tendunt, irâ scilicet, odio, prauis mortis alienæ desiderijs, aut gaudio de illa, vel aduersis quibuslibet proximo euenientibus; inuidiâ, contumeliâ, obtrectatione. Ita Christus declarauit, Matth. 5. 21. 22. *Audistis* (inquit) *quia dictum est antiquis: Non occides: Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: Quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: Reus erit Concilio: Qui autem dixerit, Fatue: Reus erit gehennæ ignis.* Ex quibus verbis perspicuum est (inquit Concilij Tridentini Catechismus) eum culpâ non carere, qui fratri succenseat, quamuis iram animo inclusam contineat. Qui verò eius iræ significationem aliquam dederit, grauiter peccare: At multò grauiùs, qui non vereatur durè fratrem accipere, & ei conuicium facere, vt explicat *S. Augustinus* Libro 1. *De Sermone Domini in Monte.* Intelligendus est tamen Christi sermo de ea ira quæ vindictæ libido est, & lædendi affectum coniunctum habet: Alioqui irascimur, & his quos diligimus, non vt lædamus, sed vt corrigamus: & odio habemus in homine, non quod fecit
Psalm. 4. Deus, sed quod fecit ipse; non naturam, sed peccatum;
Psal. 118. idque solo iustitiæ zelo. Vnde scriptum est: *Irascimini, & nolite peccare ∴ Iniquos odio habui; & legem tuam dilexi.* Non ait Dauid, Iniquos odio habui, & iustos dilexi; aut, Iniquitatem odio habui, & legem tuam dilexi: Sed cùm dixisset, *Iniquos odio habui*, exposuit quare, addendo, *& legem tuam dilexit*: Vt demonstraret, *Non se in hominibus iniquis* odisse naturam, quâ homines sunt; *sed iniquitatem, quâ legi quam diligit, inimici sunt*; (inquit *S. Augustinus* Sermone 24. in illum Psalmum.) Rursus scriptum est Psalmo 138. *Nonne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.* Quid est, *perfecto odio?* (inquit *S. Augustinus* hunc Versum explicans) *Oderam in eis iniquitates eorum, diligebam conditionem tuam. Hoc est perfecto odio odisse, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas, Nam ecce vide quid adiungat,* Inimici facti sunt mihi. *Non iam tantùm Dei, sed suos inimicos ostendit. Quomodo ergo in eis implebit, & quod ipse dixit,* Nonne eos qui oderant te, odio habui, *& quod Dominus præcepit,* Diligite inimicos vestros? *Quomodo implebit hoc nisi illo perfecto odio; vt hoc in eis oderit quod iniqui sunt, hoc diligat quod homines sunt. Nam & tempore Veteris Testamenti, quo visibilibus supplicijs carnalis populus coërcebatur, homo ad Nouum Testamentum per intelligentiam* pertinens *famulus Dei Moyses, quomodo oderat peccantes, cùm pro eis orabat; & quomodo non oderat, cùm eos occidebat, nisi quia perfecto odio oderat eos? Ea namque perfectione sic oderat iniquitatem quam puniebat, vt diligeret humanitatem pro qua orabat.* Igitur non fratri irascitur, qui peccato fratris irascitur: Sed qui sine causa irascitur, is non peccato, sed fratri irascitur. In hac igitur Christi sententia, *Omnis qui irascitur fratri suo*, &c. subintelligendum est, *Sine causa*, quod Græci Codices habent; aut si mauis, vindictæ libidine. *Christianis enim hominis ira* (inquit *Concilij* Tridentini Catechismus) *non à carnis sensibus, sed à Spiritu-Sancto proficisci debet: Cùm nos templa Sancti-Spiritus, in quibus Iesus Christus habitat, esse conueniat.*

Porrò cùm ira prohibetur, qui primus gradus est quo à Christiana mansuetudine deflectimus, multò magis odium prohibetur, quæ est ira inueterata. Nam si irasci nefas est fratri sine causa; multò minus licet vltionis affectum, & cupiditatem animo tenere, vt in odium indignatio conuertatur. Vnde Apostolus ait, ad Ephesios 4. *Non occidat sol super iracundiam vestram.* Alioqui festuca crescit in trabem. *Festuca in oculo ira est: Trabes in oculo odium est. Festuca initium trabis est. Nam trabes* Matth. 7.
quando nascitur, priùs festuca est. Rigando festucam, perducis ad trabem: Alendo iram malis suspicionibus perducis ad odium. Multùm autem interest inter peccatum irascentis, & crudelitatem odio habentis. Nam & filijs nostris irascimur: Odisse filios quis inuenitur? ∴ Vsque adeò non omnis qui irascitur, odit; vt aliquando magis odisse conuincatur, si non irascitur ∴ Multùm aliud est quando quisque irascens in aliquo verbi modum excedit, quod postea deleat pœnitendo; & aliud est seruare insidias inclusas in corde. Multùm postremò interest inter hæc verba scripturæ, Turbatus est præ ira oculus meus. *De* “ Psalm. 6.
illo autem quid dictum est? Qui odit fratrem suum, ho- “ 1 Ioannis 3. 15.
micida est. *Multùm interest inter turbatum oculum, &* “
exstinctum. Festuca turbat, trabes exstinguit. Verba sunt *S. Augustini*, Sermone 81. aliàs 16. *De Verbis Domini.*

Odium fraternum esse grauissimum animæ vulnus, multáque peccata hoc vno quasi vinculo quodam teneri, Concilij Tridentini Cathechismus obseruat. Cùm enim is cuius animum prauus hic affectus occupat, inimici sui sanguinem sitiat, illius vlciscendi libidine exæstuet, & dies noctésque cædem, aut graue aliquod incommodum illi inferendum meditetur, nefarijsque cogitationibus continuò agitetur; inde fit vt vel numquam vel difficilè iniurias remittat. Hinc *S. Ioannes*, Epistolæ 1. Cap. 2. ait: *Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est vsque adhuc. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulant, & nescit quò eat: Quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius.* Sæpiùs itaque impingit, & labitur. Quo enim pacto fieri potest, vt dicta aut facta illius probet, quem oderit? Vt illius felicitatem æquis aspiciat oculis? Hinc temeraria, & iniqua iudicia existunt, iræ, inuidiæ, obtrectationes, conuitia, vituperia, derisiones, & alia eiusmodi, quibus illi quoque implicari solent, qui aut cognatione, aut amicitiâ iuncti sunt. Odia namque, & perennes inimicitiæ in familias vt plurimùm propagantur, & ab amicis suscipiuntur. Hinc ampla ex vno peccato criminum seges Quamobrem qui fratres oderunt, iure filij Diaboli nuncupantur, qui *Homicida erat ab initio*. Vnde Christus Pharisæis in vitam suam coniuratis ait: *Vos ex patre Diabolo* Ioann. 8.
estis: & desideria patris vestri vultis facere. Contra verò qui iniurias condonant, *Filij* sunt *Patris Cælestis*, Matth.
qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Sola quippe dilectio discernit inter
filios Dei, & filios Diaboli, vt *S. Augustinus* ait. Christi 1. Petri 2.
sunt imitatores, *Qui cùm malediceretur, non maledicebat:*
Cùm pateretur, non comminabatur: Tradebat autem iudi- Lucæ 23.
canti se iniustè. Qui Cruci affixus, pro Crucifixoribus suis rogauit, dicens: *Pater, dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt*: Nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius: *Tanquàm lignum illud in quo fixa erant membra morientis, etiam cathedra fuerit Magistri docentis* (inquit S. Augustinus.) Qui denique condonant iniurias, certâ fiduciâ sperare possunt peccatorum suorum omnium veniam à Deo misericordiarum Patre impetraturos, secundùm ipsius promissa: Qui verò non remittunt iniurias, vindici Deo se pœnas æternas daturos certò sciant. Matth. 18. *Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: Nonne ergo oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoad vsque redderet vniuersum debitum. Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.*

De irâ porrò, odio, inuidiâ, calumniâ, contumeliâ, obtrectatione quæ hoc Præcepto etiam prohibentur, cùm Libro superiori plenè egerimus, nihil hoc loco dicendum superest.

6 Præceptum istud, *Non occides*, non tantùm omnem vindictæ cupiditatem prohibet, sed multas ac eximias virtutes, ipsósque fructus Spiritus-Sancti includit.

cludit se requirit, velut finem propter quem nobis datum est. In primis humanitatem ac mansuetudinem à nobis postulat, virtutem Christo carissimam, iræque ac rixis oppositam, cuius præsertim se doctorem profitetur. *Discite (inquit) à me, quia mitis sum, & humilis corde.*

Secundò, Concordiæ studium postulat, vt in omni negotio proponamus cum proximo redire in gratiam, quod Christus Dominus indicat, Matth. 5. 23. 24. *Si offers munus tuum ad Altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: Relinque ibi munus tuum ante Altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.* Cùm igitur preces, & spiritualia sacrificia in interiore Dei templo, quod sumus nos, offerenda sunt, & multò magis cùm ad Sacrificium incruentum Pretij nostri, ad Altare visibile in quo Christi Corpus, & Sanguis Deo à Sacerdotibus offertur, & consecratur, & à Fidelibus sumitur, accedendum est, & Eucharistia percipienda, *Pergendum est ad reconciliationem, cùm in mentem venerit quòd nos fortè fratrem in aliquo læsimus: Pergendum autem non pedibus corporis, sed motibus animi, vt te humili affectu prosternas fratri, ad quem cara cogitatione cucurrerit, in conspectu eius cui munus oblaturus es. Ita enim etiam si præsens sit, poteris eum non simulato animo lenire, atque in gratiam reuocare veniam postulando, si hoc priùs coram Deo feceris, pergens ad eum non pigro motu corporis, sed celerrimo dilectionis affectu: Atque inde veniens, id est, intentionem reuocans ad id quod agere cooperas, offeres munus tuum.* Verba sunt S. *Augustini* Libro 1. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 10.

Tertiò Christus Dominus monet hoc Præcepto contineri etiam id, quod & Apostolus docet, vt pacem cum omnibus hominibus (quantùm in nobis est) habeamus, cùm ait, Matth. 5. *Esto consentiens aduersario tuo citò dum es in via cum eo: Ne fortè tradat te aduersarius Iudici, & Iudex tradat te ministro: & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.* Huc spectat quòd Christus beatos pacificos pronuntiat, qui student non solùm inter alios dissidentes sancire concordiam, verùm etiam vltrò inuitare ad pacem illos, à quibus sunt of-
Matth. 5. fensi: *Beati (inquit) pacifici: Quoniam filij Dei vocabuntur.*

Quartò, patientiam à nobis exigit Christus, quâ non tantùm malos toleramus, sed etiam patimur eos abuti nostrâ tolerantia, parati etiam magis grauius damnum ab eis accipere, quàm iniuriam referre. Quod
Matth. 5. 39. 40. 41. Christus significauit ibidem dicens: *Ego autem dico vobis, non resistere malo: Sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam præbe illi, & alteram. Et ei qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei, & pallium. Et quicumque te angariauerit mille passus, vade cum illo, & alia duo.* In patientia nostrâ nos possessuros animas nostras Saluator docet Lucæ 21. 19. Hæc Charitatis indiuidua comes, secundùm Apostolum 1. ad Corinthios 13. *Charitas patiens est.* Hanc facilè assequetur, qui considerabit hominem sibi infensum, seu à quo iniuriam se accepisse putat, & quem vlcisci cupit, detrimentl aut iniuriæ præcipuam causam non fuisse, sed Dei ministrum, & quasi satellitum. Malis scilicet hominibus vtitur Deus ad castigandum nos, & erudiendum vt filios, non vt inimicos. Quamobrem Iob vir rectus ac pius, à Sabæis, Chaldæis, Dæmone grauiter cæsus, calamitates omnes suas ad Dominum retulit, his
Iob. 1. verbis vsus: *Dominus dedit, Dominus abstulit: Sicut Domino placuit, ita factum est: Sit nomen Domini benedictum.* Hac ratione Ioseph ea quæ passus fuerat à fratribus, non impijs ipsorum consilijs, sed Dei voluntati tribuit. Genes. 40. *Ego sum*, ait, *Ioseph frater vester, quem vendidistis in Ægyptum.* . . . *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.* Sic Dauid iniurias sibi à Semei illatas, tamquam Deo permittente, æquo animo tulit, 2. Regum Cap. 16. *Dimittite eum* (inquit) *vt maledicat. Dominus enim præcepit ei vt malediceret Dauid: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit? Et ait Rex Abisai, & vniuersis seruis suis: Ecce filius meus, qui egressus est de latere meo, quærit animam meam: Quantò magis nunc filius Iemini? Dimittite eum, vt maledicat iuxta præceptum Domini: si fortè respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. Ambulabat itaque Dauid, & socij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum Montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersùs eum, terrámque spargens.* Humilis Dauidis verba, *Semei* insultus tam leniter parientis, sic interpretatur *Theodoretus* Quæstione 31. in Lib. 2. *Regum*, quasi diceret: *Est iste lorum Dei, & virga. Non video lorum, sed video eum qui me flagro cædit. Meis iniquitatibus adscribo calamitates. Non tango virgam, ne Eum irritem qui percutit.* Hac ratione Sanctus quidam Galliarum Præsul *Attilæ* Regi occurrens, illum his verbis salutauit: *Aue flagellum iræ Dei.*

Quintò, Præceptum istud bonitatem à nobis postulat, quâ nemini noceamus, sed ad benefaciendum omnibus parati simus. Vnde Christus ait: Matth. 5. 42. *Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris*; quo significat, necessitatem patienti, & reddere fortem cupientiac volenti, mutuum sine spe lucri dare nos debere; egentibus verò, etiam sine spe sortis, de nostro tribuere.

Sextò, vltra bonitatem, eximium etiam illum charitatis gradum à nobis postulat, quo & inimicos etiam nobis grauiter incommodantes toto mentis affectu complectamur, & beneficijs etiam afficiamus; quemadmodum solent parentes paruulos vel phreneticos filios, à quibus multa patiuntur, nihilominùs diligere, atque omnia tentare vt ipsorum saluti consulant. Quamobrem Christus ait: *Ego autem dico vobis:* Matth. 5. 44. *Diligite inimicos vestros, benefacite ijs qui oderunt vos.*

Postremò, Christus præter hæc omnia summum charitatis gradum à nobis exigit, qui in longanimitate positus est, quâ malos non solùm toleramus, maioráque ab eis tolerare parati sumus, potiùs quàm violemus charitatem; sed etiam eorum emendationem inuicto quodam animi robore exspectamus, atque adeò salutem optamus. Quod Christus significauit his verbis: *Orate pro* Matth. 44. *persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est.* Hæc quinti Præcepti vis, secundùm explicationem Christi Domini, ab exteriori cortice Legis, & crassâ Pharisæorum interpretatione immensùm distantem.

ARTICVLVS II.

Quæ Cædes hoc Præcepto non prohibetur?

PROPOSITIO I.

Cædes facinorosorum hominum, quæ fit Magistratuum Sententiâ, hoc Præcepto non prohibetur.

His enim data est necis potestas, quâ ex Legum præscripto iudicióque in facinorosos homines animaduertunt, & innocentes defendunt. *Non enim sine causa gladium portat* Magistratus; *Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malè agit*; (inquit Apostolus Cap. 13. Epist. ad Romanos.) Dum igitur munere suo iustè funguntur, non modò rei non sunt homicidij; sed huic diuinæ legi, quâ homicidium vetatur, maximè obediunt, cuius finis est vt hominum vitæ salutique consulatur. Id autem præstant Magistratus, cùm sceleratorum hominum audaciam, improbitatem, & iniurias supplicijs reprimunt. *Nec enim* (inquit S. *Augustinus* Epistola 153. aliàs 54. ad Macedonium) *frustra instituta sunt potestas Regis, ius gladij Cognitoris, vngulæ carnificis, arma Militis, disciplina dominantis, seueritas etiam boni patris. Habent ista omnia modos suos, causas, rationes, vtilitates. Hæc cùm timentur, & coercentur mali, & quietiùs inter malos viuunt boni: Non quia boni prouantiandi sunt qui talia metuendo non peccant: Nec enim bonus est quispiam timore pœnæ, sed amore iustitiæ: verumtamen non inutiliter etiam metu legum humanarum coercetur audacia, vt & tuta sit inter improbos innocentia: & in ipsis improbis dum formidatur supplicio frenatur facultas, inuocato Deo sanetur voluntas.* Vnde Dauid Psalmo centesimo ait: *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ; vt disperderem de Ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Hinc Moyses, quo nemo clementior fuit, idololatras occidi iussit, cæsaque sunt à Leuitis eius mandato quasi viginti tria millia hominum. (Exod. 32. 27. 28.) Et Principes Populi, qui cum Madianitis mulieribus fornicati erant, suspendi iussit

di iussit in patibulis, vt auerteretur furor Domini: & Iudicibus Israël præcepit, vt vnusquisque proximos suos, qui initiati erant *Beelphegor*, occideret. Sed & *Phinees* Sacetdos virum Israëlitam cum scorto Madianitide commixtum interfecit, zelóque sun perpetuum Sacerdotium promeritus est (*Numerorum* Cap. 25.)

Sed malefactores tantùm, qui Reipublicæ pacem cooturbant, bonóque pubtico nocent, & quos Leges è medio tolli decerount, non iosontes, Magistratibus occidere licet. *Insontem & iustum non occides* (ait Dominus *Exod.* 23.) *Quia auersor impium*. Vode nec Respublica, Tyranno, aut publico Hosti caput innocentis postulanti tradere iure potest, quamuis de Reipublicæ ipsius salute agatur. Nec malefactorem quemlibet occidere licet, sed eum dumtaxat qui iuris ordine seruato capitalis sceleris reus conuincitur. Alioqui si Iudex non seruato iuris ordine Sententiam proferat, contra præceptum Dei, (*Deuteronomij* Cap. 16. 20.) *Iustè quod iustum est persequeris*: Aut si Legibus ad priuatum odium commodúmue abutatur, seu ex cupiditate alióue quocumque prauo affectu, aut cum acceptione personarum iudicet; aut pœnam infligat grauiorem quàm Lex præscribat, is homicidij reus est, etiamsi reus morte dignus sit. *Iudex* itaque *si scit aliquem innocentem esse, qui falsis testibus conuincitur, debet diligentiùs examinare testes, vt inueniat occasionem liberandi innoxium, sicut Daniel fecit. Si autem hoc non potest, debet eum superiori relinquere iudicandum. Si autem nec hoc potest; non peccat, secundùm allegata Sententiam ferens, quia ipse non occidit innocentem, sed illi qui eum asserunt nocentem. Minister autem Iudicis condemnantis innocentem, si Sententia intolerabilem errorem contineat, non debet obedire: Aliàs excusarentur carnifices, qui Martyres occiderunt. Si verò non contineat manifestam iniustitiam, non peccat præceptum exequendo: Quia ipse non habet discutere Superioris Sententiam: Nec ipse occidit innocentem, sed Iudex cui ministerium exhibet*. Ita docet *S. Thomas* Secunda Secundæ Quæstione 64. Articulo sexto, in Responsione ad tertiam Obiectionem. In causis igitur capitalibus Magistratui summa cautione, & accuratissima consideratione agendum est, non solis præsumptionibus aut indicijs, quamuis in speciem grauissimis, quæ quandoque fallunt; sed plenis probationibus dumtaxat, siue legitimis testimonijs, aut propria confessione victus reus morte damnandus est. Sententiam denique ferre debet studio ac zelo iustitiæ, & odio criminum, seruato in homines amore, secundùm præclarum illud *S. Augustini* dictum Epist. 153. aliàs 54. ad *Macedonium*, Cap. 1. *Facile est atque procliue malos odisse, quia mali sunt: Rarum autem, & pium eosdem ipsos diligere quia homines sunt; vt in vno simul, & culpam improbes, & naturam approbes, ac propterea culpam oderis, quòd eâ*
Cap. 6. *fœdatur natura quam diligis. Non est igitur iniquitatis, sed potiùs humanitatis societate deuinctus, qui propterea est criminis persecutor, vt sit hominis liberator. Quamquam etiam cùm homo ab homine occiditur multùm distat vtrum fiat nocendi cupiditate, vel iniustè aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut à latrone; an vlciscendi vel obediendi ordine, sicut à Iudice, sicut à carnifice; an euadendi vel subueniendi necessitate, sicut interimitur latro à viatore, hostis à Milite. Et aliquando qui causa mortis fuit, potiùs in culpa est, quàm ille qui occidit: Velut si quisquam decipiat fideiussorem suum, atque ille pro isto supplicium legitimum luat*.

In mitiorem denique partem semper inclinare debent Iudices in causis vbi de fundendo sanguine disceptatur, & quantùm Leges permittunt, seueritatem misericordiâ temperare, vt *S. Augustinus* ibidem docet Cap. 3.

PROPOSITIO II.

Cædes quæ nominatim iussu Dei fiunt, à crimine sunt immunes.

DEus enim vitæ ac necis omnium hominum Dominus est. Quamobrem *Abraham* filium suum Dei iussu mactare paratus, non solùm à scelere immunis fuit, sed obedientiæ merito insignis. Sic Leui filij, qui vna die tot millia hominum occiderunt, à peccato immunes fuerunt: Immo potiùs maximam laudem sunt adepti. Ea enim cæde factâ dixit illis Moyses, (Exodi 32. 29.) *Consecrastis manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio, & in fratre suo, vt detur vobis benedictio.*

Id confirmat *S. Augustinus*, Lib. 1. *De Ciuitate Dei*, Cap. 21. *Quasdam verò exceptiones* (inquit) *eadem ipsa Diuina fecit Auctoritas, vt non liceat hominem occidi. Sed his exceptis, quos Deus occidi iubet, siue data lege, siue ad personam pro tempore expressa iussione: (Non autem ipse occidit, qui ministerium debet iubenti, sicut adminiculum gladius vtenti. Et ideò nequaquam contra hoc Præceptum fecerunt, quo dictum est,* Non occides, *qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ Potestatis secundùm eius leges, hoc est, iustissimæ rationis imperium, sceleratos mortè punierunt. Et Abraham non solùm non est culpatus crudelitatis crimine, verùm etiam laudatus est nomine pietatis, quòd voluit filium, nequaquam sceleratè, sed obedienter occidere. Et meritò quæritur vtrum pro iussu Dei sit habendum, quòd Iephte filiam, quæ patri occurrit, occidit, cùm se immolaturum Deo id vouisset, quod ei redeunti de prælio victori primitus occurrisset. Nec Samson aliter excusatur, quòd se ipsum cum hostibus ruinâ domûs oppressit, nisi quia Spiritus latenter hoc iusserat, qui per illum miracula faciebat.) His igitur exceptis, quos vel Lex iusta generaliter, vel ipse fons iustitiæ Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominem vel se ipsum, vel quemlibet occiderit, homicidij crimine tenebitur.*

PROPOSITIO III.

Hostium cædes quæ in bello iusto fiunt, non cupiditate, aut crudelitate, sed solo Publicæ vtilitatis studio, quinto Decalogi Præcepto non prohibeatur.

BEllum enim per se, & naturâ suâ malum non esse ex eo constat, quòd *Abraham* bellum gesserit, & reuertenti à cæde quatuor Regum gratulabundus occurrerit *Melchisedech*, panémque & vinum obtulerit, ac benedixerit ei. (*Genes.* 14.) Quòd Deus passim in Veteri Testamento bellum geri iusserit aduersùs Madianitas, Amalecithas, aliásque Gentes; auxilium iustè bellantibus promiserit ac dederit; Deum Exercituum se dixerit; quod Sancti Iudices, Reges ac Duces bella gesserint contra hostes Populi Israëlitici. Quod *S. Ioannes Baptista* Militibus rogantibus quid ipsis facto opus esset ad salutem æternam consequendam, responderit: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis; & contenti estote stipendijs vestris*: Non iusserit vt ab hostium cæde abstinerent. Quòd S. Paulus ad Hebræos 11. laudet *Gedeonem, Barac, Samsonem, Iephte, Samüelem, Dauidem*, & alios, qui *per fidem vicerunt Regna, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum*. Et certè cum Princeps Rempublicam tueri, publicásque iniurias vlcisci possit ac debeat, pro Iniurijs etiam ac damnis sibi illatis satisfactionem exigere, quam nonnisi armorum vi sæpe obtinere potest: & *Dei Minister* sit *vindex in iram ei qui malè agit*, bellum esse licitum compertum est. Quamobrem *Cædes in bellis factas Patres pro cædibus non reputant verè*; (inquit *S. Basilius*, Epist. ad *Amphilochium* Canone 13.) Lucæ 3. 14.

Id confirmat *S. Augustinus* Epistola 138. aliàs 5. ad *Marcellinum*, Cap. 2. vbi Præceptum illud patientiæ, *Si quis te percusserit in maxillam dexteram, præbe illi & sinistram, & similia, semper in cordis præparatione retinenda* esse docet: *Agenda autem esse multa, etiam cum inuitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potiùs vtilitati consulendum est quàm voluntati*: Subdit: *Si terrena ista Respublica Præcepta Christiana custodiat, & ipsa bella sine beneuolentia non gerentur, vt ad pietatis iustitiæque pacatam societatem victis faciliùs consulatur. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, vtiliter vincitur: Quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, quâ pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur*. Et paulò post: *Si Christiana Disciplina omnia bella culparet, hoc potiùs Militibus consilium salutis petentibus in Euangelio diceretur, Vt abijcerent arma, séque omninò Militiæ subtraherent. Dictum est autem eis*: Neminem con- " Matth. 5. Lucæ 3.
" cusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vo-
" bis stipendium vestrum. *Quibus proprium stipendium*

suffice-

sufficere debere præcepit, militare vtique non probibuit. Idem cofirmat Epistola 189. aliàs 205. ad *Bonifacium.*

Tres autem conditiones concurrant necesse est ad iustitiam belli, scilicet auctoritas legitima, quæ in supremo dumtaxat Principe, aut Republica perfecta reperitur: Causa iusta: Intentio recta. Primò quidem requiritur auctoritas Principis, cuius mandato bellum gerendum est. *Non enim pertinet ad personam priuatam bellum mouere: Quia potest ius suum in iudicio Superioris prosequi. Similiter etiam, quia conuocare multitudinem, quod in bellis oportet fieri, non pertinet ad priuatam personam. Cùm autem cura Reipublicæ commissa sit Principibus, ad eos pertinet Rempublicam Ciuitatis, vel Regni, seu Prouinciæ sibi subditæ tueri. Et sicut licitè defendunt eam materiali gladio contra interiores quidem perturbatores, dum malefactores puniunt, secundùm il-*
„ *lud Apostoli ad Romanos* 13. Non sine causa gladium
„ portat: Minister Dei est, vindex in iram ei qui
„ malè agit: *Ita etiam gladio bellico ad eos pertinet Rempublicam tueri ab exterioribus hostibus;* (inquit) *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 40. Articulo 1.) Hinc Principibus dicitur Psalm. 81. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* Et *S. Augustinus* Libro 22. *Contra Faustum*, Cap. 75. *Interest* (inquit) *quibus causis, quibusque auctoribus homines gerenda bella suscipiant: Ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas, atque consilium penes Principem sit; exsequendi autem iussa bellica ministerium Milites debeant paci salutique communi.*

Secundò, requiritur ad bellum mouendum *Causa iusta*, vt scilicet illi qui impugnantur, propter aliquam culpam impugnationem mereantur. Vnde *S. Augustinus*, Quæstione 10. in Iosuë. *Iusta bella* (inquit) *definiri solent, quæ vlciscuntur iniurias, si qua Gens vel Ciuitas quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniurias ablatum est.* Iusti igitur belli causæ sunt, recuperatio terrarum, bonorum, aut iurium, quæ Principi, aut Reipublicæ debentur. 2. Vltio grauis ignominiæ Legatis illatæ. 3. Si Princeps alter hostibus ipsius auxilium præbeat. 4. Si impios, seditiosos, vel perduelles, contra bonum publicum tueatur. 5. Violatio pacti ac fœderis. 6. Negatio iusti tributi. 7. Subditorum seditio vel rebellio. 8. Desertio fœderatorum, qui iniustè opprimuntur, vel causam iustam tuentur. 9. Innoxij transitus negatio; de qua *S. Augustinus*, Quæstione 44. in Numeros: *Notandum* (inquit) *quemadmodum iusta bella gerebantur. Innoxius enim transitus negabatur, qui iure humanæ societatis æquissimo patere debebat.* Non est autem causa legitima inferendi belli amplificatio imperij, aut gloriæ cupiditas. Vnde *S. Augustinus*, Libro 4. *De Ciuitate Dei*, Cap. 6. ait: *Inferre bella finitimis, & inde in cætera procedere, ac Populos sibi non molestos sola Regni cupiditate conterere, & subdere, quid aliud quàm grande latrocinium nominandum est?* Grauis autem sit iniuria necesse est, quæ bello vindicatur; aut certè talis, quæ nisi comprimatur, sensim augenda sit, & in grauem omninò euasura. Cauendum insuper ne grauiora mala in Christianam Rempublicam ex bello redundet: Tunc enim suspendendum esset. Ad arma tandem veniendum non est, si Princeps qui damnum vel iniuriam intulit, congruam satisfactionem offerat. Causam autem belli iustam existimare nequaquam satis est; sed Princeps cum Consilio suo diligenter examinare tenetur an iusta sit: Si dubia sit causæ æquitas, bellum inferre non licet: Quia in dubijs tutior pars eligenda est, in dubijs præsertim tanti momenti, vbi multorum millium hominum vita in discrimen adducitur. Si de causa possessionis agitur, iusque petitoris sit dubium, possessor cedere non tenetur, nec illi bellum inferri iustè potest, vt possessione suâ deturbetur; quia in dubijs melior est conditio possidentis, qui in causa dubia numquam spoliaretur à Iudice. In hac autem hypothesi eligere debent Arbitros, qui ius vtriusque examinent: Qui in Arbitros non suspectos compromittere noluerit, bello peti potest, cùm alteri Principi faciat iniuriam. Milites verò iustitiam belli examinare non tenentur, nec id ad ipsos pertinet, sed parere debent Principi, & Ducibus ab eo constitutis, etiam si dubia illis sit belli iustitia; vt S. Augustinus docet Libro 22. *Contra Faustum*, Cap. 75. *Cùm vir iustus* (inquit) *si fortè sub Rege homine etiam sacrilego militet, rectè possit illo iubente bellare ciuicæ pacis ordinem seruans; cui quod iubetur, vel non esse contra Dei Præceptum certum est, vel vtrum sit certum non est, ita vt fortasse reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem Militem ostendat ordo seruiendi.* Id autem intellige de Militibus subditis Principi qui bellum indicit. Qui enim subditi non sunt, nomen dare Militiæ non possunt, quamdiu de iustitia belli dubitant, cùm nulla ipsis incumbat seruiendi necessitas. Qui verò parati sunt ad pugnam, & ad cædem hostium, siue bellum iustum sit, siue iniustum, hâc animi præparatione tot homicidiorum, & peccatorum mortalium sunt rei, quot hostes perimunt.

Tertiò, ad belli iustitiam requiritur vt intentio bellum gerentium recta sit: Bellum enim gerere non alia intentione debent, quàm vt bonum promoueatur, aut malum vitetur. Vnde *S. Augustinus*, Epistola 189. aliàs 205. ad *Bonifacium*, ait: *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, vt liberet Deus à necessitate, & conseruet in pace. Non enim pax quæritur, vt bellum excitetur, sed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas .˙. Itaque hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti, & resistenti violentia redditur, ita victo vel capto misericordia iam debetur, maximè in quo pacis perturbatio non timetur.*

Et Libro 22. *Contra Faustum*, Cap. 74. *Quid* (inquit) *culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, vt domentur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum. Nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, implacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur; quæ plerumque vt etiam iure puniantur, aduersùs violentiam resistentium, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cùm in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iustè ordo ipse constringit. Alioquin Ioannes, cùm ad eum baptizandi Milites venirent, dicentes, Et nos quid faciemus? Responderit eis, Arma abijcite, Militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate,* Luce 3.
prosternite. Sed quia sciebat eos, cùm hæc militando facerent, non esse homicidas, sed Ministros legis, & non vltores iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores; respondit eis, Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Sed quia Manichæi Ioannem apertè blasphemare consueuerunt, ipsum Dominum Iesum Christum audiant hoc stipendium iubentem reddi Cæsari, quod Matth.
Ioannes dixit debere sufficere Militi. Reddite (inquit) *Cæsari* 22. 21.
quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt. Et ad hoc enim tributa præstantur, vt propter bella necessario Militi stipendium præbeatur. Meritò & illius Centurionis dicentis, Et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me Milites, & Matth 8.
dico huic, Vade, & vadit; & alij, Veni, & venit; & seruo Luce 7. 8
meo, Fac hoc, & facit; fidem laudauit, non illius Militiæ desertionem imperauit.

Quamuis porrò insontes in bello occidi per se, & destinata voluntate non possint absque homicidij crimine, secundùm illud Exodi 23. *Insontem, & iustum non occides;* rei tamen homicidij non sunt Duces, & Milites, qui præter intentionem innocentes occidunt, cùm scilicet ad obtinendam victoriam necesse est turrim vel subiecto puluere, vel tormentis deijci, aut vrbem eo loco concuti, vbi pueri, mulieres, senes, Clerici, aut Monachi fortè inueniuntur.

Denique fides hostibus data seruanda est, quam si fallat Princeps bellum gerens, tot reus est homicidiorum, quot homines illo in bello pereunt. *Fides enim quando promittitur, etiam hosti seruanda est contra quem bellum geritur;* (inquit *S. Augustinus* Epistola 189. aliàs 205.)

PROPOSITIO IV.

Homicidij rei non sunt, qui non sponte neque meditatè, sed fortuitò hominem occidunt.

OMne enim peccatum est voluntarium: Hæc autem homicidia voluntaria non sunt: Quamobrem non sunt peccata. De hoc homicidij genere *Deuteronomij* 19. scriptum

scriptum est: *Qui percusserit proximum suum nescieas, & qai heri & nudiustertias nullum contra eum odium habuisse comprobatur : Sed abiisse cum eo simpliciter in siluam ad ligaa cædeada , & ia succisione lignorum securis fugerit manu, ferrúmque lapsum de manubrio amicum eius percusserit , & occiderit : Hic ad vnam supradictarum vrbium* (Refugij) *confugiet & viuet : Ne forsitan proximus eius, caius effusus est sangais, dolore stimulatus , persequatur & apprehendat eum, si longior via fuerit , & percutiat animam eias, qui non est reus mortis : Quia nullum contra eum, qui occisus est, odium priùs habuisse moustratur.*

Id confirmat *S. Augustiaus* Epistola 47. aliàs 154. ad *Publicolam* datâ . *Nec reus est* (inquit) *mortis alienæ , qai suæ possessioni murum circumduxerit , si aliquis ex ipsius ruiais percussus iatereat . Neque enim reus est Christianus , si bos eius aliquem feriendo , vel equus calcem iaciendo aliquem occidat ; aut ideò non debent Christiaui boues habere cornua , aut equus vngulas , aut dentes canis ? Aut verò quoniam Apostolus Paulus satis egit, vt in Tribuni notitiam perferretur , iasidias sibi à quibusdam perditis præparari , & ob hoc deductores accepit armatos , si in illa arma scelerati homines incidissent , Paulus ia effusione sanguiais eorum suum crimeu agnosceret? Absit vt ea, quæ propter bonum ac licitum facimus aut habemus , si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetar. Alioquia nec ferrameata domestica, & agrestia sunt habeuda , ae quis eis vel se vel alterum interimat : Nec arbor aut restis , ae quis se indesuspendat: Nec fenestra facienda est, ne per hanc se quisque præcipitet* . Si tamen cædis auctor debitam diligentiam non adhibuerit ad vitandum homicidium , aut operam daret rei illicitæ, cùm illud perpetrauit , homicidij reus est ; quia non omninò præter eius voluntatem censetur contigisse malum , quod cauere poterat.

Ita docet Concilij Tridentini Catechismus , post *S. Thomam* Secunda Secundæ , Quæstione 64. Articulo 8. cuius hæc sunt verba : *Qui non remouet ea ex quibas sequitur homicidium , si debeat remouere, erit quodammodo homicidium voluntarium. Hoc autem contingit dupliciter : Vao modo , quando dant operam rebus illicitis , quas vitare debebat , homicidium incurrit . Alio modo quando non adhibet debitam solicitudinem . Et ideò , secandùm Iura , si aliquis det operam rei licitæ, debitam diligentiam adhibens , & ex hoc homicidium sequatur , non incurrit homicidij reatum . Si verò det operam rei illicitæ ; vel etiam det operam rei licitæ noa adhibens diligentiam debitam , non euadit homicidij reatum , si ex eius opera mors hominis seqaatar.*

Et in Responsione ad secundam obiectionem : *Ille* (inquit) *qui percutit mulierem prægnantem , dat operam rei illicitæ ; & ideò si sequatur mors vel mulieris, vel pueri animati , aon effugiet homicidij crimen , præcipuè cùm ex tali percussione in promptu sit qadd mors sequatur.*

Hæc *S. Thomas* , & Catechismi Concilij doctrina nititur Can. *Hi qui arbores* , ex Concilio Vvormatiensi , Can. *Sæpè contingit*, ex Concilio Triburiensi , & Can. *Si duo fratres*, in Collectione *Gratiani*, Distinctione quinquagesima , Item ex Cap. *Dilectus*, & Cap. *Ex litteris*, quæ sunt *Innocentij III.* Responsa , & Cap. *Ioannes* , quud est *Honorij III.* Extra , *De Homicidio* . Hæc enim probant , eos qui dantes operam rei licitæ ; & debitâ diligentiâ adhibitâ , hominem fortuitò occidunt , ab homicidij crimine immunes esse . Nititur etiam Cap. *Presbyterum*, & Cap. *Suscepimus*, quæ sunt *Alexandri III.* Responsa, Cap. *Ad audientiam* , quod est *Clementis III.* & Cap. *Quaatùm dicit* , & Cap. *Sicat ex litterarum*, quod est *Innocentij III.* sub eodem Decretalium Titulo . Ex his enim colligitur , homicidij esse reum, qui in re iniusta & illicita , vel absolutè, vel relatiuè ad statum suum , occupatus , hominem occiderit ; verbi gratiâ , Clericus venationi vacans cum armis , aut aliquid aliud agens Ecclesiæ Decretis aut Canonibus prohibitum : Aut si non omnibus circumspectis negligenter , & incautè aliquem interfecerit.

PROPOSITIO V.

Non est reus homicidij , qui salutis suæ , seu vitæ defendendæ causâ , omni adhibitâ cautione , alterum interemerit.

Ratio huius Propositionis est , quòd *Vim vi repellere omnes Leges, & omnia Iura permittant* : Modò tamen id fiat *cum moderamine inculpatæ tutelæ , non ad sumendam vindictam , sed ad iniuriam propulsandam* ; vt loquitur *Innocentius III.* Cap. *Significasti* , Extra *De Homicidio* . In eo autem positum est moderamen inculpatæ tutelæ, vt non plus faciat aliquis in sui defensionem , quàm sit opus ad malum euadendum, quod illi intentatur . Vnde qui fugiendo, vel debilitando dumtaxat inuasorem , seu ita vulnerando vt mors eius ex vulnere non sequatur , euadere potest necem ab illo intentatam , & nihilominus ipsum occidit ; vel qui armis se se defendit aduersùs inermem aggressorem, eúmque interficit, moderamen excedit inculpatæ tutelæ . *Et ideò* (inquit) *S. Thomas* , Secunda Secundæ , Quæstione 64. Articulo 7.) *Si aliquis ad defendendam propriam vitam vtatur maiori violentia quàm oporteat , erit illicitum : Si verò moderatè violentiam repellat , erit licita defensio . Nam secundùm Iura , Vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ . Nec est necessarium ad salutem , vt homo actum moderatæ tutelæ prætermittat ad euitandam occisionem alterius : Quia plus tenetur homo vitæ suæ prouidere , quàm vitæ alienæ.*

Denique si quis aliud intendat, quàm sui defensionem, vt si statuat aggressorem occidere , quia videt illum sibi mortem moliri ac intentare ; vel illum iam recedentem insequatur , vulnerétque aut occidat ; vel à se vulneratum , nec iam vrgentem interimat, iustæ defensionis metas prætergreditur, homicidijque, seu mutilationis, aut lethalis violentiæ reus est . Ita docet *S. Augustinus* , Epistola 47. aliàs 154. ad *Publicolam* datâ : *De occidendis* (inquit) *hominibus ne ab eis quisque occidatur , non mihi placet consilium ; nisi fortè sit Miles , aut publica sanctione teneatur, vt non pro se hoc faciat , sed pro alijs , vel pro ciuitate , vbi etiam ipse est , accepta legitima potestate , si eius congruit personæ* . Refertur Can. *De occidendis* , Causa 23. Quæst. 5.

Idem confirmat *S. Thomas* , loco superiùs indicato : *Sed quia* (inquit) *occidere hominem non licet , nisi publica auctoritate , propter bonum commune : Illicitum est quòd homo intendat occidere hominem vt se ipsum defendat ; nisi ei qui habet publicam auctoritatem , qui intendens hominem occidere ad sui defensionem , refere hoc ad publicum bonum : Vt patet in Milite pugnante contra hostes , & in ministro Iudicis pugnante contra latrones , quamuis etiam & isti peccent , si priuata libidine moueantur.*

Propositioni porrò nostræ non aduersatur Apostoli Sententiâ ad *Romanos* Cap. 12. scribentis : *Non vos defendentes carissimi* : Ibi enim solùm *Prohibetur defensio , quæ est cum liuore vindictæ* ; (inquit S. Thomas.) Atque ita intelligendus est *S. Ambrosius* Libro 3. *De Officijs Ministrorum* , Cap. 4. *Non videtur* (inquit) *quòd vir Christianus , & iustus & sapiens quærere sibi vitam aliena morte debeat : Vt pote qui etiam si latronem armatum incidat , ferientem referire non possit ; ne dum salutem defendit , pietatem contaminet . De quo in Euangelij Libris aperta , & euidens Sententia est , Recondc gladium tuum; omnis enim qui gladio percusserit , gladio ferietur* . Perfectionis verò , & Euangelici Consilij est , non Præcepti , mortem potiùs pati , exemplo Christi, & Martyrum , quàm occidere inuasorem . Vnde *S. Ambrosius* ibidem subdit : *Quis latro detestabitur , quàm persecutor qui venerat vt Christum occideret ? Sed noluit se Christus persecutorum defendi vulnere , qui voluit suo vulnere omnes sanare* . Et Libro 10. in Euangelium secundùm Lucam , explicans Versum illum Capitis 22. *Qui nunc habet sacculum , tollat similiter , & peram : & qui non habet , vendat tunicam suam , & emat sibi gladium* , ait : *O Domine , cur emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes ? cur habere præcipis, quem vetas promi ? Nisi fortè vt sit parata defensio , non vltio necessaria; & videar potuisse vindicari , sed noluisse . Lex tamen referire non vetat , & ideò fortasse Petro duos gladios offerenti : Satis est, dicis , quasi licuerit vsque ad Euangelium ; vt sit in Lege æquitatis eruditio , in Euangelio bonitatis perfectio . Mul-* Matth. 26.

tis hoc

tis hoc iniquum videtur, sed non iniquus Dominus, qui cùm se posset vlcisci, maluit immolari. Eodem sensu *S. Cyprianus* Epistola 56. ad Thibaritanos, de Christianis loquens, ait: *Quibus occidere non licet, sed occidi necesse est.* Et Epistola 57. ad *Coraclium*, ait, *Milites Christi vigilare, sobrios & armatos ad prælium stare; vinci non posse, mori posse: & hoc ipso inuictos esse, quia mori non timeant; nec repugnare contra impugnantes, cùm occidere innocentibus nec nocentem liceat; sed promptè & animas & sanguinem tradere; vt cùm tanta in sæculo malitia & sæuitia grassetur, à malis & sæuis velociùs recedatur.*

PROPOSITIO VI.

Homicidij reus non est, qui seruato moderamine inculpatæ tutelæ interficit aggressorem illum mutilare volentem: Aut magni momenti bona temporalia quæ aliter defendi, vel recuperari non possunt, & ex quibus vitæ statúsue conseruatio, & sustentatio pendet, illata vi rapientem.

PRima pars Propositionis inde patet, quòd inshabeamus non solùm vitam, sed & membrorum integritatem atque incolumitatem tuendi, & vim vi repellere lex ipsa naturalis permittat. Vnde *Alexander III.* Cap. *Si verò alicuius*, Extra, *De Sententia Excommunicationis*, ait: *Si verò Clericum vim sibi inferentem vi quis repellat, vel lædat; non debet propter hoc ad Sedem Apostolicam transmitti, si incontinenti vim vi repellat: Cùm vim vi repellere, omnes Leges omniáque Iura permittant.*

Pars altera Propositionis nititur Lege Diuina, Exodi 22. 2. *Si effringens fur domum, siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit: Percussor non erit reus sanguinis.* Quæ quidem Lex etsi iudicialis sit, supponit tamen furem nocturnum aliter repelli non posse, nec rem ab eo ablatam posse aliter seruari, quia fur dignosci in tenebris non potest: & alioqui non ad furandum solùm, sed etiam ad occidendum venire præsumitur. De fure verò diurno Lex subdit: *Quòd si orto Sole hoc fecerit, homicidium perpetrauit, & ipse morietur:* Quia videlicet fur diurnus in vrbe, aut locis populosis ac frequentatis furta committens, absque cæde plerumque repelli potest, seu vicinis in auxilium vocatis, seu ipsum insequendo, aut alia ratione. Id *S. Augustinus* confirmat Quæstione 84. in Exodum, *Intelligitur ergo* (inquit) *tunc non pertinere ad homicidium, si fur nocturnus occiditur: Si autem diurnus, pertinere. Hoc est enim quod ait,* Si orietur Sol super eum. *Poterat quippe discerni quòd ad furandum, non ad occidendum venisset, & ideò non deberet occidi. Hoc & in Legibus antiquis sæcularibus, quibus tamen ista est antiquior, inuenitur, Impunè occidi nocturnum furem quoque modo; diurnum autem, si se telo defenderit: Iam enim plus est quàm fur.* Sed tamen seruanda est moderatio inculpatæ tutelæ, vt mors furis aut raptoris non intendatur, quod fieret vltionis libidine, sed rerum, quæ magni sunt momenti necessaria iustaque defensio, & furis compulsio in fugam, vel certè debilitatio aut mutilatio, non ex odio, & cupiditatis æstu, aut desiderio vindictæ, sed vt reddatur impotens ad rapinam & furtum. Vnde *S. Hieronymus in* Cap. 1. *Sophoniæ* Prophetæ ait: *Si quis fortitudinem latronis & piratæ & furis diripiat, infirmósque eos reddat, prodest illis sua infirmitas. Debilitata enim membra, quibus priùs non benè vtebantur, à malo opere cessabunt.* Idem confirmat Cap. *Interfecisti*, *Extra*, *De Homicidio*, quod ex Pœnitentiali Romano sumptum est. Nullam enim Pœnitentiam ex necessitate subeundam imponit illi, qui *Sine odij meditatione, se suáque liberando*, furem qui comprehendi non poterat, interfecit: Quod argumento est illum ab homicidij crimine esse immunem.

Si quis verò furem occidere intendat, vt bona sua seruet aut recuperet, imò vt se ipsum à morte liberet, homicidij reus est, vt respondet *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 64. Articulo 7. ad primum, *S. Augustini* testimonio fretus Libro 1. *De Libero Arbitrio*, Cap. 1. seu potiùs *Euodij* disputantis, an Lex Ciuilis iusta sit, quæ latronem viatori vim inferentem, vel stupratorem violenter irruentem occidere permittit: *Potest* (inquit) *illi legi, quæ tuendorum ciuium causâ vim hostilem eadem vi repelli iubet, siue libidine obtemperari: & de omnibus Ministris, qui iure atque ordine Potestatibus quibusque subiecti sunt, id dici potest. Sed illi homines lege inculpatâ quomodo inculpati queant esse, non video: Non enim lex cogit occidere, sed relinquit in potestate. Liberum eis itaque est neminem necare pro ijs rebus, quas inuiti possunt amittere, & ob hoc amare non debent. De vitæ enim fortasse cuipiam sit dubium, vtrum animæ nullo pacto auferatur, dum hoc corpus interimitur: Sed si auferri potest, contemnenda est; si non potest, nihil metuendum. De pudicitia verò quis dubitauerit, quin ea sit in ipso animo constituta, quandoquidem virtus est? Vnde à violento stupratore eripi nec ipsa potest. Quidquid igitur erepturus erat ille qui occiditur, id totum in potestate nostra non est: Quare quemadmodum nostrum appellandum sit, non intelligo. Quapropter Legem quidem non reprehendo, quæ tales permittit interfici: Sed quo pacto istos defendam qui interficiunt, non inuenio.* Tum Augustinus: *Multò minùs ego inuenire possum, cur hominibus defensionem quæras, quos reos nulla Lex tenet.* Reponit Euodius: *Nulla fortasse, sed earum legum quæ apparent, & ab hominibus leguntur: Nam nescio vtrum non aliqua vehementiore, ac secretissima lege teneantur, si nihil rerum est quod non administret diuina prouidentia. Quomodo enim apud eam sunt isti peccato liberi, qui pro ijs rebus quas contemni oportet, humana cæde polluti sunt? Videtur ergo mihi, & legem istam, quæ populo regendo scribitur, rectè ista permittere, & diuinam prouidentiam vindicare. Ea enim vindicanda sibi hæc lex populi assumit, quæ satis sunt conciliandæ paci hominibus imperitis, & quanta possunt per hominem regi. Illæ verò culpæ aliàs pœnas aptas habent, à quibus sola mihi videtur posse liberare Sapientia.* Ad hæc S. Augustinus: *Laudo* (inquit) *& probo istam, quamuis inchoatam minùsque perfectam, tamen fidentem, & sublimia quædam petentem distinctionem tuam. Videtur enim tibi lex ista, quæ regendis ciuitatibus fertur, multa concedere atque impunita relinquere, quæ per diuinam tamen prouidentiam vindicantur; & rectè.* Quamuis igitur secundùm leges humanas homicidij pœnis non subiaceat, qui furem bona sua rapientem, aut sicarium in se irruentem, vel stupratorem pudicitiæ suæ vim inferre volentem occidere intendit, aut qui iustæ defensionis metas excedit; coram Deo tamen homicidij reus est.

Eamdem Regulam confirmat *S. Antoninus*, 3. P. Tit. 4. Cap. 2. *Licita est* (inquit) *defensio cum moderamine inculpatæ tutelæ, non solùm pro persona, sed etiam pro rebus.* Vult autem aliquis propulsare iniuriam sibi illatam pro rebus quas possidet iustè aut iniustè. *Si iustè, potest hoc incontinenti, & cum moderamine inculpatæ tutelæ, & non solùm pro rebus suis, sed etiam pro rebus sibi depositis, & commodatis, & etiam pro rebus amicorum, & propinquorum suorum, eos scilicet adiuuando* (Dist. 81. 1. Can. *Consentire*, & Causa 11. Quæst. 3. Can. *Qui consentit.*) Si autem ex interuallo vult vim vi repellere, postquam diuertit ad actus contrarios, *Tunc non potest.*

Addit *S. Antoninus*, licitum esse etiam pro rebus vim vi repellere contra omnes, contra quos licitum est pro personis: *Si tamen illæ personæ quæ vim vi repellere volunt, possunt habere bona, vt excludantur Serui & Monachi, & similes: Tamen moderamen tutelæ diuersificari debet attentâ variâ personarum qualitate. Nam aliter & mitiùs contra patrem, quàm contra penitus extraneum, & sic de singulis quæ consideranda veniunt inspectis circumstantijs, cùm non sit hæc iure limitata.*

Obseruat denique, quòd vim vi repellendo pro rebus, si quis occidat vel mutilet, Irregularitatem incurrit: Sed si Clericum percutiat, seruando moderamen inculpatæ tutelæ, Excommunicationem non incurrit: Quia Excommunicatio non incurritur sine dolo vel diabolica suasione, vt colligitur ex Cap. *Si quis suadente*: Sed in Irregularitatem incidit quis etiam sine dolo, vt patet in Iudice reum condemnante. Irregularem esse illum qui pro rebus suis conseruandis alterum occidit, docet etiam *Innocentius Quartus* in Cap. *Si verò*, De Sententia Excommunicationis.

A R-

ARTICVLVS III.

De Homicidio spirituali siue Scandalo.

SCandalum homicidij genus esse cèrtum est, cùm proximis mortem animæ inferat, eósque vitâ spirituali, & æternâ priuet. Vnde S. Paulus 1. ad Corinthios 8. postquam dixit non esse per se illicitum vesci cibis qui idolis sunt immolati, ait: *Videte autem ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum, qui habes scientiam, in idolio recumbentem: Nonne conscientia eius cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothysa? Et peribit infirmus in tua sciensia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: Non manducabo carnem in æternum: ne fratrem meum scandalizem.*

Hinc *Origenes*, Homilia 3. in Psalmum 36. illum Versum, *Vt deijciant pauperem & inopem, vt trucident rectos corde*, explicans, ait: *Trucidantur autem hoc modo: Si quis simplici mente ac desiderio veniat ad Ecclesiam vt proficiat, vt melior se fiat, iste si videot nos, qui multo iam tempore in fide stetimus, vel non rectè agentes, vel cum offendiculo loquentes, efficimur illi nos lapsus ad peccatum. Cùm autem peccauerit, trucidatus est, & sanguis animæ eius profluit, omnis ab eo virtus vitalis abscedit. Et si audis dici in Genesi, quia Sanguinem animarum vestrarum exquiram ab omni fratre, & ab omni bestia, non putes quia de hoc sanguine magnopere præcipiat corporali, quantùm de interioris hominis sanguine, id est, de vita animæ, & sanguine spirituali. Scandalizati enim animæ sanguis effunditur, cùm ceciderit in peccatum: & propterea dixit, Quia requiritur sanguis eius à fratre. Et quare etiam à bestia? Si fidelis est qui te scandalizauit, frater est à quo requirendus est sanguis tuus. Cùm verò contraria Potestas fera, & nequam perurget hominem, & infidelis est per quem insidiatur, si potuerit fundere sanguinem animæ tuæ, & deijcere te in peccatum, bestia est per quam exquirit Dominus sanguinem tuum. Sed & Ezechiel Propheta*, Ezech. 3. *cùm dicit se Speculatorem positum domui Israël, qui, si annunciauerit romphæam venientem, reus non fiat sanguinis; si non nuntiauerit, reus fit sanguinis: Et in Lege cùm dicitur, Si hæc & hæc fecerit, innocens erit à sanguine: Sine dubio etiam hîc animæ sanguinem designat, qui effunditur per peccatum. Propterea ergo timeamus omnes, ne fortè sanguis alicuius qui scandalizatur, requiratur à nobis.*

Et *S. Gregorius* Magnus, Pastoralis Curæ P. 3. Admonitione 5. *Scire* (inquit) *Prælati debent, quia si peruersa vmquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Vnde necesse est vt tantò se cautiùs à culpâ custodiant, quantò per praua quæ faciunt non soli moriuntur; sed aliorum Animarum, quas prauis exemplis destruxerunt, rei sunt.*

2 *Scandalum est dictum vel factum minùs rectum, præbens alteri occasionem ruinæ.* Quamuis enim secundùm Græci nominis significationem nihil aliud sit quàm offendiculum in via positum, ad quod impingens cadit, aut læditur, secundùm illud Psalmi 139. *Iuxta iter scandalum posuerunt mihi*: Translatione tamen à re corporali ad spiritualem factâ, passim à Sacris Scriptoribus vsurpatur pro spirituali offendiculo. Definitur *Dictum vel factum*, quia cogitatio vel concupiscentia mali, cùm in corde lateat, non proponitur alteri vt obex disponens ad ruinam, adeóque non est scandalum. Actu quidem interno committi potest peccatum scandali, si quis ita sit animo comparatus, vt velit alicui peccandi occasionem præbere: Numquam tamen reuera scandalum alteri præbebit, nisi verbo aut exemplo alterum trahat ad peccatum.

Dicitur *Minùs rectum*, non quòd superetur ab alio in rectitudine; sed quod habeat aliquem rectitudinis defectum, vel quia secundùm se malum est, vel quia speciem habet mali; sicut cùm aliquis recumbit in idolio, id est, in loco vbi comedentur carnes idolis immolatæ. Quamuis enim id per se peccatum non sit, si praua intentione non fiat: Quia tamen speciem quamdam habet mali, vel similitudinem venerationis idoli, potest alteri præbere occasionem ruinæ. Et ideò Apostolus 1. ad Thessalonicenses 5. ait: *Ab omni specie mala abstinete vos*. Dicitur itaque *minùs rectum*, vt scandali notio complectatur tam illa quæ per se peccata sunt, quàm quæ mali speciem aliquam habent.

Dicitur *Dans occasionem*, non causam *ruinæ*: Quia nihil potest esse homini sufficiens causa peccati, quod est spiritualis ruina, nisi propria voluntas: Et ideò dicta vel facta alterius hominis possunt esse solùm causa imperfecta aliquo modo inducens ad ruinam.

Hanc scandali definitionem tradit, & explicat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 43. Articulo 1. Non multùm differt, immo eadem est quoad sensum cum illa *Tertulliani* Libro *Virginibus Velandis*, Cap. 3. *Scandalum* (inquit) *non bonæ rei, sed malæ exemplum est, ædificans ad delictum.*

3 Scandalum aliud *Actiuum*, aliud *Passiuum* est. Actiui scandali notionem iam explicui. Passiuum est spiritualis ruina proximi, ex alterius verbis aut factis velut ex occasione nata.

Actiuum aliud *Per se*, aliud *Per accidens* est. *Per se*, cùm aliquis verbo vel facto prauo intendit alterum ad peccatum pertrahere; vel etiamsi ipse hoc non intendat, tale tamen factum est, quod per se inducat ad peccandum; putà, cùm aliquis publicè peccatum committere non veretur, vel aliquid facere quod habet similitudinem peccati. Scandalum *per accidens* est, quando & *præter intentionem operantis*, & *præter conditionem operis*, aliquis malè affectus ad peccandum inducitur ex alterius opere, putà, cùm aliquis inuidet bonis. Illud autem minùs propriè scandalum vocatur.

Passiuum, aliud est *Datum*, aliud *Acceptum*. Datum est, quod ex alterius verbis vel factis verè oritur, & scandalum infirmorum vulgò vocatur, de quo Christus *Matth.* 18. ait: *Quicumque scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo à scandalis. Necesse est enim vt veniant scandala: Verumtamen væ homini illi per quem scandalum venit.* Scandalum acceptum est ruina, non ex alterius verbis aut factis, sed ex illius, qui in peccatum impingit malitiâ orta: & Pharisaicum appellatur, de quo rogatus Christus à Discipulis, Matth. 15. *Scis quia Pharisæi audito verbo hoc scandalizati sunt?* Respondit: *Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus Cælestis, eradicabitur. Sinite illos: Cæci sunt, & duces cæcorum.* Hanc scandali diuisionem ex *S. Basilio* in Regulis breuioribus, Interrogatione 64. accepere Theologi.

4 Viri perfecti nec scandalum alijs præbent, nec scandalum patiuntur, quamdiu à iustitia non excidunt. Scandalum præbent nemini, quia omnia verba sua, factáque ad regulam rectæ rationis, & diuinam legem exigunt: Et hanc præcipuè cautionem adhibent in his, in quibus non solùm ipsi offenderent, sed etiam alijs offensionem pararent. Et si quidem in eorum manifestis dictis vel factis aliquid moderationis huius desit, hoc prouenit ex infirmitate humana, secundùm quam à perfectione deficiunt: Sed quia non ita deficiunt, vt multùm ab ordine rationis recedant, sed modicùm & leuiter; ex hoc peccandi occasio ab alio sumi iure meritò non potest. Ita docet *S. Thomas*, loco mox indicato, Articulo 6. vbi & in Responsione ad tertium ait: *Peccata venialia perfectorum præcipuè consistunt in subitis motibus, qui cùm sint occulti, scandalizare non possunt. Si qua verò etiam in exterioribus dictis vel factis venialia peccata committant, tam leuia sunt, vt de se scandalizandi virtutem non habeant.*

Nec etiam scandalum patiuntur viri perfecti. Scandalum enim passiuum (inquit *S. Thomas* Articulo 5.) commotio quædam est animi, quâ diuellitur à bono. Nullus autem commouetur, qui rei immobili firmiter inhæret. Cùm itaque viri perfecti soli Deo inhæreant, cuius immutabilis bonitas est; prauis aliorum verbis vel factis non mouentur, nec à sua rectitudine recedunt, secundùm illud Psalmi 124. *Qui confidunt in Domino, sicut Mons Sion: Non commouebitur in æternum qui habitat in Ierusalem.* Et ideò *In his qui perfectè Deo adhærent per amorem, scandalum non inuenitur*, secundùm illud Psalmi 118. *Pax multa diligentibus legem tuam; & non est illis scandalum.* Vnde cùm Christus Dominus Petro dixit, *Scandalum mihi es*: Scandali vocem vsurpauit, prout latiori quadam significatione quoduis impedimenti genus designat. Nitebatur scilicet

Petrus

Petrus propositum Saluatoris nostri impedire circa Passionem subeundam. Cæterùm viros perfectos scandalum non pati, confirmat *S. Hieronymus* in Cap 18 S. Matthæi. *Qui scandalizatur* (inquit) *paruulus est. Maiores enim scandala non recipiunt*. Non minùs tamen mala aliorum verba, vel facta, quæ infirmis scandalum præbent, auersantur, & improbant.

ARTICVLVS IV.

Regulæ Moralis Christianæ circa quintum Præceptum.

REGVLA I.

Omnis, qui sine vlla legitimæ Potestatis auctoritate hominem occidit, homicida est.

IPsis *Sanct. Augustini* verbis Epistola 204. aliàs 61. concepta hæc Regula est. Et Epistola 44. aliàs 163. ad *Eleusium*, ait: *De Nouo Testamento ostendi non posse, quòd iustus quisquam interfecerit aliquem: Sed tamen illud probari posse ipso exemplo Domini, sceleratos ab innocentibus fuisse toleratos*. Et Epistola 47. aliàs 154. ad Publicolam; *De occidendis* (inquit) *hominibus ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium; nisi fortè sit Miles, aut publica functione teneatur, vt non pro se hoc faciat, sed pro alijs, vel pro ciuitate, vbi etiam ipse est, acceptâ legitima potestate, si eius congruit personæ*. Non congruit autem personæ Clericorum, vel Monacorum, de quibus Cap. *Sententiam*, Extra, *Ne Clerici, vel Monachi, &c.* scriptum est: *Sententiam sanguinis nullus Clericus dictet, aut proferat; sed nec sanguinis vindictam exerceat; vel vbi exerceatur intersit*. Alioquin fit irregularis, seu incapax, qui Sacrum Ministerium obeat. Et Libro 1. *De Ciuitate Dei*, Cap 21. idem *Sanct. Augustinus* ait: *His exceptis, quos aut lex iusta generaliter, aut fons iustitiæ Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominem occiderit, homicidij crimine innectitur*. Et Cap 26. *Miles cùm obediens Potestati sub qua legitimè constitutus est, hominem occidit, nullâ suæ ciuitatis lege reus est homicidij. Immò nisi fecerit, reus est imperij contempti: Quod si sua sponte atque auctoritate fecisset, in crimen effusi humani sanguinis incidisset*.

Meritò igitur ab *Alexandro VII.* Pontifice Maximo die vigesima quarta Septembris anni millesimi sexcentesimi sexagesimi-quinti damnata est hæc Propositio ordine 19 *Non peccat Maritus occidens propria auctoritate vxorem in adulterio deprehensam*.

Leges quidem Ciuiles maritum, qui vxorem in flagranti adulterij crimine deprehensam occidit, vt homicidam non puniunt. *Sed Ecclesia in hoc non est adstricta legibus humanis, vt iudicet eum sine reatu pœnæ æternæ, vel pœnæ Ecclesiastico Iudicio infligendæ, ex hoc, quòd est sine reatu pœnę infligendæ per iudicium sæculare. Et ideò in nullo casu licet viro interficere vxorem propria auctoritate*; (inquit *S. Thomas*, lo 4. *Sententiarum*, Dist. 37. Quæst. 2. Artic. 1.)

REGVLA II.

Homicidij rei sunt, qui Tyrannum quemlibet priuatâ auctoritate occidunt: Paricidæ sunt, si vassalli sint illius, siue subditi.

CVius libet enim hominis, etiam publici malefactoris cædes priuatis hominibus diuina Lege prohibetur, tum generali Præcepto de dilectione proximi; tum singulari præcepto, *Non occides*: Tum verbis illis Christi, Matth. 26. 52. *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt*. Subditi verò diuino iure tenentur obedire Principibus, ac Dominus suis, quamuis sæuis, improbis, & tyrannis, vt docet S. Petrus Epist. 1. Cap. 1. *Deum timete*, (inquit) *Regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore Dominis, non tantùm bonis, & modestis, sed etiam dyscolis*.

Hanc Regulam confirmat Concilium Constantiense Sessione 15. vbi Propositionem illam, *Quilibet Tyrannus*, &c. ab Episcopo Parisiensi, & Inquisitore, ac Sacrę Facultatis Theologicæ Doctoribus in Consilium Fidei vocatis prædamnatam, velut Hæreticam meritò confixit. *Præcipua solicitudine volens hæc Sacrosancta Synodus ad extirpationem errorum, & hæresum in diuersis Mundi partibus inualescentium prouidere, sicut tenetur, & ad hoc collecta est; nuper accepit, quòd nonnullæ Assertiones erroneæ in fide, & bonis moribus, ac multipliciter scandalosæ, totiusque Reipublicæ statum, & ordinem subuertere molientes, dogmatizatæ sunt, inter quas hæc Assertio delata est*: QVILIBET *Tyrannus potest, & debet licitè, & meritoriè occidi per quemcumque vassallum suum, vel subditum, etiam per clanculares insidias, & subtiles blanditias, vel adulationes, non obstante quocumque præstito iuramento, seu confœderatione factis cum eo, non exspectatâ Sententiâ, vel Mandato Iudicis cuiuscumque*.

Aduersus hunc errorem satagens hæc Sancta Synodus insurgere, & ipsum funditus tollere, præhabita deliberatione matura, declarat, decernit, & definit huiusmodi doctrinam erroneam esse in Fide, & in Moribus, ipsamque tanquam hæreticam, scandalosam, & ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, periuria vias dantem, reprobat, & condemnat. Declarat insuper, decernit, & diffinit, quòd pertinaciter doctrinam hanc perniciosissimam asserentes, sunt Hæretici, & tamquam tales iuxta Canonicas Sanctiones puniendi. De obligatione seruandi fidem Principibus supremis, ac Regibus debitam ab eorum subditis, ac iuramenti ipsis præstiti vinculo, necnon de scelere subditorum in ipsos coniurantium Censuris Ecclesiasticis coercendo, & vindicando, lege Concilij Toletani quarti anno 634. celebrati Canonem septuagesimum-quintum; Toletani quinti anno 636 Canones quartum, quintum, & septimum; Toletani sexti, anno 638. Cannnes decimum-quartum, decimum-septimum, decimum-octauum; Toletani septimi, anno 652. Canonem primum; Toletani Decimi Canonem secundum; Toletani duodecimi, anno 681. Canonem primum; Toletani decimi-sexti, anno 693. Canonem nonum; Parisiensis sexti, anno 829. P. 2. Cap. 8. Concilij apud Lauriacum in Pugo Andeguuensi anno 843. Cap 2. & 3 Concilij Engilenheimensis anno 948 Canonem primum; Oxoniensis, anno 1222. Canonem secundum. Legantur preterea Venerabilis *Gersonij* Cancellarij Parisiensis Tractatus, & Sermn *De Erroribus circa Fidem, & Preceptum* NON OCCIDES.

REGVLA III.

Damnationem æternam incurrunt, quicumque sibi ipsis violentes manus inferant.

SI enim rei sunt homicidij, qui proximum occidunt; Multò magis rei sunt, qui occidunt se ipsos, cùm nemo sit homini propinquior se ipso, seque ipsum diligere magis debeat quàm alterum. Hinc *Lactantius*, Libro 3 Cap 18 scribit; *Sicut in hanc vitam non nostra spontè venimus, ita rursus ex hoc domicilio corporis, quod tuendum nobis assignatum est, eiusdem iussu recedendum est, qui nos in hoc corpus induxit, tamdiu habitaturos, donec iubeat emitti: & si vis aliqua inferatur, æqua mente id ferendum est, cùm extincta innocentis anima inulta esse non possit; habeamusque Vindicem magnum, cui soli vindicta integra semper est*.

Et *Sanct. Augustinus*, Libro *De Patientia*, Cap 13. Donatistarum impatientiam arguens, sibi manus inferentium, quando à Catholicis quærebantur: *Iob intuebatur* (inquit) *qui sibi ingerunt mortem, quando quæruntur ad vitam; & sibi auferendo præsentem, abnegant & futuram. Qui si ad Christum negandum, vel aliquid contra iustitiam faciendum, sicut veri Martyres, cogerentur, omnia potiùs patienter ferre, quàm sibi impatienter mortem inferre debuerant*.

Et Cap. 3. *Si parricida eò scelerator est quàm quilibet homicida, quia non tantùm hominem, verùm etiam propinquum necat; inque ipsis parricidis, quantò propinquiorem quisque peremerit, tantò iudicatur immanior: sine dubio peior est, qui se occidit; quia nemo est homini se ipso propinquior*.

Idem Tractatu 51. in Ioannis Euangelium, hæc verba Christi, *Qui odit animam suam in hoc Mundo, in vitam æternam custodiet eam*, explicans: *Vide* (inquit) *ne tibi subrepat, vt te ipsum velis interimere, sic intelligendo, quòd debes odisse in hoc mundo animam tuam. Hinc enim quidam maligni, atque peruersi, & in se ipsis crudeliores, & sceleratiores homicidæ, flammis se donant*,

aquis præfocant, præcipitio collidunt, & pereant. Hoc Christus non docuit, immò etiam Diabolo præcipitium suggerenti respondit, Redi retrò Satanas, scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum. Petro autem dixit significans, qua morte glorificaturus erat Deum, Cùm esses iunior, cingebas te, & ibas, quò volebas: Cùm autem senueris, alter te cinget, & feret, quò tu non vis. Vbi satis expressit, non à se ipso, sed ab alio debere occidi, qui vestigia sequitur Christi. Lege, & Epistolam 204 aliàs 61 ad Dulcitium Tribunum.

[Margin: Matth. 4. — Ioa 21 18.]

Idem Libro 1. De Ciuitate Dei, Cap. 20. Neque enim (inquit) frustra in Sanctis Canonicis Libris nusquam nobis diuinitus præceptum permissumve reperiri potest, vt vel ipsius adipiscendæ immortalitatis, vel vllius carendi cauendive mali causâ, nobismetipsis necem inferamus. Nam & prohibitos nos esse intelligendum est, vbi Lex ait, Non occides. Præsertim quia non addidit, Proximum tuum: Sicut falsum testimonium cùm vetaret; Falsum (inquit) testimonium non dices aduersus proximum tuum. Nec ideò tamen si aduersus se ipsum quisquam falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putaverit alienum. Quoniam regulam diligendi proximum à semetipso dilector accepit: Quandoquidem scriptum est, Diliges proximum tuum tamquam te ipsum. Porrò, si falsi testimonij non minùs reus est, qui de se ipso falsum fatetur, quàm si aduersus proximum hoc faceret; cùm in eo Præcepto, quo falsum testimonium prohibetur, aduersus proximum prohibeatur, possitque non rectè intelligentibus videri non esse prohibitum, vt aduersus se ipsum quisque falsus testis adsistat: Quantò magis intelligendum est non licere homini se ipsum occidere, cùm in eo, quod scriptum est, Non occides, nullo deinde addito, nec ipse vtique cui præcipitur, intelligatur exceptus.

[Margin: Exod. 20.]

Et Cap. 24. Quis ergo tam malus error obrepit, vt homo se occidat, vel quia in eum peccauit, vel ne in eum peccet inimicus, cùm vel peccatorem, vel peccaturum ipsum occidere non audeat inimicum?

Cap. 25. probat non licere se ipsum occidere, ne libidini hostili subditum corpus illecebrosissima voluptate animum alliciat ad consentiendum peccato. Si detestabile facinus (inquit) & damnabile scelus est, etiam se ipsum hominem occidere, sicut veritas manifesta proclamat, quis ita desipiat, vt dicat, Iam nunc peccemus, ne postea fortè peccemus; iam nunc perpetremus homicidium, ne fortè postea incidamus in adulterium? Nonne si tantùm dominatur iniquitas, vt non innocentia, sed potiùs peccata eligantur, satius est incertum de futuro adulterium, quàm certum de præsenti homicidium? Nonne satius est flagitium committere, quod pœnitendo sanetur, quàm tale facinus vbi locus salubris pœnitentiæ non relinquitur. Hæc dixi propter eos, vel eas, quæ non alieni, sed proprij peccati deuitandi causâ, ne sub alterius libidine etiam excitatæ suæ fortè consentiant, vim sibi, quâ moriantur, inferendam putant. Cæterum absit à Mente Christiana, quæ Deo suo fidit, in eoque spe positâ, eius adiutorio nititur; absit, (inquam) vt mens talis cuiuslibet carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quòd si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem quasi lege sua mouetur: Quantò magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis.

Cap. denique 26. diluit obiectionem ex Sanctarum quarumdam exemplis petitam, quæ vt insectatores suæ pudicitiæ deuitarent, tempore persecutionis, in rapturum, atque necaturum se flumen pruiecerunt, eoque modo defunctæ sunt, quorum Martyria in Catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequentantur. Quò Martyrij genere obierunt Pelagia, eiusque Sorores, & Mater, laudatæ à Sanct. Ambrosio, Libro 3. De Virginibus, & Epistola ad Simplicianum. De his (inquit Sanct. Augustinus) nihil temerè audeo iudicare. Vtrum enim Ecclesiæ aliquibus fide dignis testificationibus, vt earum Memoriam sic honoret, Diuina persuaserit Auctoritas, nescio: & fieri potest, vt ita sit. Quid si enim hoc fecerunt non humanitus deceptæ, sed diuinitus iussæ; nec errantes, sed obedientes? Sicut de Sampsone aliud nobis fas non est credere. Cùm autem Deus iubet, seque iubere sine vllis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? Quis obsequium pietatis accuset? Sed non ideò sine scelere facit, quisquis Deo immolare filium decreuerit, quia hoc Abraham etiam laudabiliter fecit. . . . . Qui ergo audit, non licere se occidere, faciat, si iussit cuius non licet iussa contemnere. Tantummodo videat vtrum diuina iussio nullo nutet incerto. Nos per aurem conscientiam conuenimus, occultorum nobis iudicium non vsurpamus. Nemo scit quid agatur in homine, nisi spiritus hominis, qui in ipso est. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus; Neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas: Neminem propter aliena peccata, ne hoc ipse incipiat habere grauissimum proprium, quem non polluebat alienum: Neminem propter sua peccata præterita, propter quæ magis hâc vitâ opus est, vt possit pœnitendo sanari: Neminem velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur; quia reos suæ mortis melior post mortem vita non suscipit.

[Margin: 1. Cor. 2.]

Hanc Regulam confirmat S. Thomas, Secunda Secundæ, Quæst. 64. Art. 5. Seipsum occidere (inquit) est omninò illicitum triplici ratione. Primò quidem, quia quælibet res naturaliter se ipsam amat, & ad hoc pertinet, quòd conseruat se in esse, & corrumpentibus resistit, quantùm potest. Et ideò, quod aliquis se ipsum occidat, est contra inclinationem naturalem, & contra charitatem, qua quilibet debet se ipsum diligere. Et ideò sui ipsius occisio semper est peccatum mortale, vtpotè contra naturalem legem, & contra charitatem existens. Secundò, quia quilibet homo est pars communitatis: Vnde in hoc, quòd se ipsum interficit, iniuriam communitati facit. Tertiò, quia vita est quoddam donum diuinitus homini attributum, & eius potestati subiectum, qui occidit, & viuere facit. Et ideò, qui se ipsum vitâ priuat, in Deum peccat: Sicut qui alienum seruum interficit, peccat in dominum, cuius est seruus; sicut peccat ille, qui vsurpat sibi iudicium de re sibi non commissa. Ad solùm enim Deum pertinet iudicium mortis, & vitæ, secundùm illud Deuteronomij 32. Ego occidam, & ego viuere faciam.

Nec suicidis suffragatur exemplum Raziæ, 2. Machab. 14 cuius facinus narratum est, non laudatum, & iudicandum potiùs quàm imitandum, quasi ante oculos constitutum: Non sanè nostro iudicio iudicandum, quod nos quoque, vt homines habere possemus, sed iudicio doctrinæ sobriæ, quæ in ipsis Scripturis Sacris expressa est. Longè quippè fuit à verbis illis, Omne, quod tibi applicitum fuerit, accipe, & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe. (Ecclesiastici 2. 4.) Non ergo fuit iste vir eligendæ mortis sapiens, sed ferendæ humilitatis impatiens. Scriptum est, quòd voluerit Nobiliter & viriliter mori, sed numquid ideò sapienter? Nobiliter scilicet, ne libertatem sui generis captiuus amitteret: Viriliter autem, quòd tantas vires animi haberet, quibus idoneus esset, vt se ipse perimeret, quod gladio cùm implere non posset, de muro se præcipitem dedit, & sic adhuc viuus abruptam cucurrit ad petram, atque ibi iam exsanguis intestina sua produxit; quæ vtraque manu dissipata spargebat in populum, ac deinde postea defessus occubuit. Magna hæc sunt, nec tamen bona. Non enim bonum est omne, quod magnum est; quoniam sunt magna etiam mala. Deus dixit, Innocentem, & iustum Non occides. Si ergn iste innocens, & iustus non fuit, cur proponitur imitandus? Si autem innocens, & iustus fuit, quare interfector innocentis, & iusti, idest ipsius Raziæ, insuper putatur esse laudandus? (inquit Sanct. Augustinus Epistola 204. aliàs 61. ad Dulcitium Tribunum.)

[Margin: Exo. 23.]

Nec etiam eiusdem suffragatur Sampsonis exemplum: Qui non aliter excusatur, quòd se ipsum cum hostibus ruinâ domûs oppressit, nisi quòd Latenter Spiritus Sanctus hoc iusserat, qui per illum Miracula faciebat; (vt respondet Sanct. Augustinus, Libro 1. De Ciuitate Dei, Cap 21.) Idemque de Sanctis quibusdam fœminis dicendum est, quæ vel sibi ipsis mortem procurarunt, vel se ipsas mutilarunt, ne ab hostibus Christiani Nominis violarentur. Id enim Spiritus-Sancti impulsu pariter ipsas fecisse piè creditur: & hęc exempla suspicienda, non imitanda sunt: Ne violemus pręcepta, dum passim sectamur exempla; (vt loquitur Sanct. Augustinus Libro Contra Mendacium, Cap. 9.)

Nec denique illis suffragatur Can. Non est nostrum, Causa 23. Quæstion. 5. qui ex Sanct. Hieronymo in Cap. 1. Ionæ Prophetæ sumptus est, cuius hæc sunt verba: In persecutionibus non licet propria perire manu, absque eo, vbi castitas periclitatur. Hæc enim verba, absque eo, in sensu inclu-

inclusiuo intelligenda sunt, id est, etiam dum castitas periclitatur; quemadmodum illud Canticorum 4 *Absque eo, quod intrinsecus latet*; vel Cantic. 6. *Absque occultis eius*; Vt occultorum quoque pulchritudo cum externo decore designetur.

REGVLA IV.

Homicidij rei non sunt, qui vitam suam pro Dei honore, vel Reipublicæ vtilitate, vbi id necessitas postulat, certo periculo exponunt.

CVm enim Deum super omnia diligere teneamur, & Reipublicæ partes, ac membra simus; debeat autem quodlibet membrum pro totius conseruatione se periculo exponere: Nemo se ipsum deuouere, certoque vitæ discrimini exponere non tenetur pro Dei honore, & Reipublicæ vtilitate. Quamobrem nautis, vel Militibus naualibus licet iniecto igne in puluerem tormentarium nauim comburere, & naufragij periculo se exponere, si extra nauim comburendam positi sint, & spes aliqua supersit euadendi: Tunc enim sibi ipsis mortem afferre non decernunt, sed se ipsos morti ab hostibus inferendæ eripere, atque impedire, ne captâ naui hostium vires augeantur. At in naui manentibus ignem admouere non licet, vel in mare ad certum exitium se demergere; alioquin suicidij rei essent. Nec etiam se ipsos occidere censendi sunt Milites, qui ad euertenda hostium propugnacula ignem in puluerem tormentarium inijciunt, qui hostiles muros, aut turres primi conscendunt, etiam non iussi; quia mortem sibi procurare non intendunt, sed periculo se exponere pro vtilitate Reipublicæ minimè dubitant. Sic *Eleazar* elephantem cuius in dorso superexstructa turri lignea Rex *Antiochus* inclusus putabatur, aggressus, supposuit se ei, & occidit eum, ab eoque oppressus est, non sui necem, sed Populi sui liberationem sibi proponens: De quo 1. *Machab.* 6. scriptum est: *Dedit se, vt liberaret Populum suum, & acquireret sibi nomen æternum*. Hunc mirificè prædicat *S. Ambrosius*, Libro 1. *De Officijs Ministrorum*, Cap. 40. *Quanta* (inquit) *virtus animi! Primò, vt mortem non timeret: Deinde vt circumfusus legionibus inimicorum, in confertos raperetur hostes, medium penetraret agmen; & contemptâ morte ferocior, abiecto clypea, vtraque manu vulneratæ molem bestiæ subiret, ac sustineret: Post infra ipsam succederet, quo pleniori feriret ictu: cuius ruinâ inclusus magis, quàm oppressus, suo est sepultus triumpho. Nec fefellit opinio virum, quamuis regius fefellerit habitus; tante enim virtutis spectaculo defixi hostes, inermem, occupatum incursare non ausi, post casam ruentis bestię sic trepidauerunt, vt imparet se omnes vnius virtuti arbitrarentur. Denique Rex Antiochus. . . . vt territus fortitudine, pacem rogaret. Itaque Eleazarus hæredem virtutis suæ pacem reliquit.*

REGVLA V.

Suicidij reus est, qui damnatus, vt fame pereat, cibum occultè sibi appositum non comedit: Vel damnatus, vt veneno exstinguatur, venenum sibi propinatam sumit.

QVamuis enim Reus Sententiam in se iustè latam pati teneatur; quia *Qui resistit Potestati, Dei ordinationi resistit: Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt*. Proindeque Iudicibus, aut Iustitiæ Ministris vim inferre non possit, ipsosque vulnerare, mutilare, occidere, vt mortem euadat: Sententiam tamen in se latam exequi non potest, vel ea facere, ex quibus mors per se, immediatè, ac necessariò sequitur. Ita docet *Sanct. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 69. Articulo 4 in Responsione ad secundam obiectionem: *Nullus* (inquit) *ita condemnatur, quòd ipse sibi inferat mortem, sed quòd ipse mortem patiatur. Et ideò non tenetur facere id vnde mors sequatur: Quod est manere in loco, vnde ducatur ad mortem. Tenetur tamen non resistere agenti, quin patiatur, quod iustum est eum pati. Sicut etiamsi aliquis sit condemnatus, vt fame moriatur, non peccat si cibum sibi occultè ministratum sumat, quia non sumere, esset se ipsum occidere.*

Idem confirmat Articulo 6. Quæstionis 32. vbi ait: *Si aliquis in articulo necessitatis constitutus, haberet solùm vnde posset sustentari, & filij sui, vel alij ad eum pertinentes; de hoc necessariò eleemosynam dare, est sibi, & suis vitam subtrahere. Sed hoc dico, nisi fortè talis casus immineret, vbi subtrahendo sibi, daret alicui magnæ personæ, per quam Ecclesia, vel Respublica sustentaretur: Quia pro talis personæ liberatione se ipsum, & suos laudabiliter periculo mortis exponeret; cùm bonum commune sit proprio præferendum.*

REGVLA VI.

Suicidij rei sunt, qui per crapulam, ebrietatem, vel obscœnam libidinem, aut alias animi perturbationes seipsos occidunt.

ITa perspicua Regula est, vt probatione non egeat. Hanc nihilominus Scripturæ Sacræ confirmat auctoritas, *Ecclesiastici* Cap. 31. 30. 33. *Multos exterminauit vinum. . . . Quæ vita est ei, qui minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors*. Et Cap. 37. 33. 34 *In multis escis erit infirmitas. . . . Propter crapulam multi obierunt: Qui autem abstinens est, adijciet vitam*. Prouerbiorum 17. 22. *Animus gaudens ętatem floridam facit: Spiritus tristis exsiccat ossa*. Ecclesiastici 30. 25 *Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa*. 2. ad Corinth Cap. 7. 10. *Sæculi tristitia mortem operatur*. Ecclesiastici 30. 26. *Zelus, & iracundia minuunt dies, & ante tempus senectam adducet cogitatus*. Et Prouerbiorum 14. 30. *Vita carnium, sanitas cordis: Putredo ossium, inuidia*.

REGVLA VII.

A peccato non sunt immunes, qui studiorum, laborum, ieiuniorum, vigiliarum, aliarumque corporis mortificationum immoderatione se conficiunt.

PEccant enim contra Charitatem, qui seipsos corpusque suum diligere propter Deum, & secundum Deum debent, Mandati diuini memores: *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum*: Apostolicæ item Sententiæ, ad Ephesios 5. 29. *Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eam*. Et ad Romanos 1. 20. *Noli destruere opus Dei*. Quamuis enim Vir Christianus corpus suum castigare debeat, & in seruitutem redigere; ne caro petulans aduersus spiritum ita concupiscat, vt ipsum pertrahat ad seruiendum legi peccati: Quamuis debeat mortificationem Iesu in corpore suo circumferre: Quamuis blandiri sibi ipsi non debeat, nimisque timere ne *Ieiunium, quod animabus corporibusque curandis salubriter institutum est*, ne *Medicinalis parsimonia*, (vt Ecclesiæ verbis vtar) suæ noceat valetudini: Prudentia tamen Christiana, sine quâ non est vera *Pietas ad omnia vtilis*, & *promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ*, studia, labores, ieiunia, vigilias, cæterasque corporis mortificationes moderari debet, vt castigetur corpus, dometur caro, non destruatur; vt ad seruiendum Deo promptior sit homo, & alacrior, non vt impotens ad officia sui statûs obeunda reddatur: Vt animus à vitijs purgatus, & prauarum cupiditatum vinculis expeditus, & liber ad Deum erigatur; non vt fatiscentis, & oppressi corporis pondere prægrauetur, ac deprimatur: Vt parcatur corpori, non peccato in corpore inhabitanti, siue concupiscentiæ; cuius domandæ, coercendæ, & subijciendæ legi mentis necessitas regula mortificationum, & austeritatum esse debet, vsque adeò vt *Sanct Augustinus* Libro 6. *Aduersus Iulianum*, Cap. 15. de homine Christiano corpus suum castigante scribat: *Nonne membra eius membra sunt, vtique Templi Dei? Cur ergo non suaui odore, sed pędore templi eius, aut inuisat præsentiam, aut impetrat misericordiam, aut placat iram eius? Nihil ne mali castigat, domat, vincit, opprimit in templo Dei, etiam liuore, & pędore ipsius templi Dei? Nonne attendis, nonne perspicis, quia tam vehementer corpus suum persequens, si nihil ibi persequitur, quod displicet Deo, frustra persequendo templum eius facit iniuriam magno Deo?* Scimus tamen, quod non eo solùm nomine mortificare corpus suum Christiani debeant, sed etiam, vt socij passionum Christi fiant, certi quòd si compatiuntur, & conglorificabuntur: Sed modus in his seruandus est à prudentiâ Spiritus præscriptus; & Patris spiritualis, seu conscientiæ Moderatoris,

1. ad Tim. 4

sis, vel Superioris lumen, & arbitrium, potiùs quàm priuatus spiritus, propriáque voluntas sequenda. Vnde Sanct. Beaedictus Cap 49. Regulæ suæ, vbi Fratres suos hortatur, vt Quadtagesimali Tempore aliquid ad solitas austeritates adijciant, & Vnusquisque super mensuram, sibi indictam aliquid propria voluntate cum gaudio Sancti Spiritus offerat Deo; idest, subtrahat corpori suo de cibo, de potu, de somno, de loquacitate, de scurrilitate: Subdit, Hoc ipsum tamen, quod vnusquisque offert, Abbati suo suggerat, & cum eius fiat oratione, & voluntate; quia quod sine permissione Patris spiritualis fit, præsumptioni deputabitur, & vanæ gloriæ, non mercedi. Hinc Sanct. Bernardus, Sermone 3. De Circumcisinne: Illis (inquit) qui ad hanc deuotionis gratiam perueniunt, vnum videtur restare periculum, & omninò timendum eis à Dæmonio meridiano. Ipse enim Satanas transfigurat [1. Cor. 2.] se in Angelum lucis. Hoc ergo timendum ei, qui santa delectatione omnia facit; ne dum sequitur affectionem, corpus destruat per immoderatam exercitationem; ac deinde necesse habeat, non sine magno spiritualis exercitij detrimento, circa debilitati curam corporis occupari. Ergo ne incurrat, qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ mater virtutum est, & consummatio perfectionis. Hæc nimirum docet, Ne quid nimis; atque hæc est octaua dies, in qua circumciditur puer; quia discretio verè circumcidit, vt non plus, nec minus fiat. Nam & qui nimis est, fructum boni operis abscindit, non circumcidit: Sicut qui tepidus est, minùs facit. At verò quia omninò rara ista auis est in terris, huius discretionis locum in nobis, Fratres, suppleat virtus obedientiæ, vt nihil plus, nihil minus, nihil aliter quàm imperatum sit, faciatis.

Hanc Regulam ante Sanct. Bernardum tradiderat Sanctus Gregorius Magnus, Libro 30. Moralium, Cap. 14. Sic necesse est (inquit) vt artem quisque continentiæ teneat, quatenus non carnem, sed vitia carnis occidat. Nam Adiutorem quippè habemus intentionis internæ hunc hominem quem exterius gestamus; & ipsi insunt motus lasciuiæ, ipsi effectus suppetunt operationis bonæ. Sæpè verò dum in illo hostem insequimur, etiam ciuem, quem diligimus, trucidamus: & sæpè dum quasi concivi parcimus, ad prælium hostem nutrimus. Eisdem namque alimentis vitia superbiunt, quibus nutritæ virtutes viuunt. Et cùm virtus alitur, plerumque vires vitijs augentur. Cùm verò immensa continentia vitiorum vires extenuat, etiam virtus deficiens anhelat. Vnde necesse est, vt interior homo noster æquus quidam arbiter præsideat inter se, & eum quem exterius gestat: Quatenus ei homo suus exterior semper ad debitum ministerium seruire sufficiat, & numquam superbè libera ceruice contradicat. Nec moueat si quid suggerendo submurmurat, dummodo eum semper interposita calce dominationis premat. Sicque fit, vt dum repressa vitia reniti quidem nobis patimur, & tamen hæc nobiscum congedi ex æquo prohibemus, nec vitia contra virtutem præualeant, nec rursum virtus cum vitiorum omnimoda extinctione succumbat.

Eandem Regulam confirmat Guillelmus Abbas Sanct. Theodorici in Tractatu de vita Solitaria ad Fratres de Monte Dei, cum Operibus Sanct. Bernardi edito, Cap. 11. Sunt (inquit) & alia corporis exercitia, in quibus necesse est corpus laborare, sicut sunt vigiliæ, ieiunia, & alia huiusmodi, quæ spiritualia non impediant, sed iuuant, si cum ratione discretionis fiant, quæ si ex indiscretionis vitio sic agantur, vt vel deficiente spiritu, vel languente corpore spiritualia impediantur: Qui sic est, corpori suo tulit boni operis effectum, spiritui affectum, proximo exemplum, Deo honorem. Sacrilegus est, & horum omnium in Deum reus. Non quòd secundùm Apostoli sensum non videatur humanum etiam hoc, & non deceat, & iustum non sit caput aliquando dolere in seruitio Dei, quod olim sæpè vsque ad dolorem laborauit in vanitate sæculi: Esurire ventrem vsque ad rugitum, qui sæpè repletus est, vsque ad vomitum. Sed modus in omnibus habendus est. Affligendum est corpus aliquando, sed non conterendum. Nam Corporalis exercitatio ad modicum quidem valet, & pietas ad omnia vtilis est. Propter quod & ad modicum, hoc est, non in concupiscentijs, sed tamen cura carnis agenda est.

Sanctum Bernardum se ipsum accusasse, quòd corpus suum ieiunijs, & vigilijs immodicis confecisset, testis est Guillelmus Abbas in eius Vita, Libro 1. Cap. 8. (inquit) nimietate forsan excessit, quid eum excusare nitimur, in quo non confunditur accusare se ipsum, quòd seruitutí Dei, & Fratrum abstulerit corpus suum, dum indiscreto feruore imbecille, ac penè inutile reddidit.

Hanc Regulam præclaro confirmat ratiocinio Sanct. Thomas, Quodlibeto 5. Quæstione 9. Articulo 2. Aliter (inquit) est iudicandum de fine, aliter de his, quæ sunt ad finem. Illud enim quod quæritur tamquam finis, absque mensura quærendum est: In his autem, quæ sunt ad finem, est adhibenda mensura secundùm proportionem ad finem: Sicut Medicus sanitatem, quæ est finis eius, facit quantumcumque potest maiorem; sed adhibet medicinam, secundùm quòd conuenit ad sanitatem faciendam. Est ergo considerandum, quòd in spirituali vita dilectio Dei est sicut finis: Ieiunia autem, & vigiliæ, & alia exercitia corporalia, non quæruntur tamquam finis; quia, sicut dicitur ad Romanos 14. Non est regnum Dei esca, & potus: Sed adhibentur tamquam necessaria ad finem, id est, ad domandas concupiscentias carnis; secundùm illud Apostoli 1. ad Corinthios 9. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, &c. Et ideò huiusmodi sunt adhibenda cum quadam mensura rationis; vt scilicet concupiscentia deuitetur, & natura non extinguatur; secundùm illud ad Romanos 12. Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem; & postea subdit: Rationabile obsequium vestrum. Si verò aliquis in tantum virtutem naturæ debilitet per ieiunia, & vigilias, & alia huiusmodi, quòd non sufficiat debita opera exequi (putà, Prædicator prædicare, Doctor docere, Cantor cantare, & sic de alijs) absque dubio peccat; sicut etiam peccaret vir, qui nimiâ abstinentiâ se impotentem redderet ad debitum vxori reddendum. Id confirmat ex Can. Non mediocriter, Dist. 5. De Consecratione, sub nomine S. Hieronymi citato, cuius hæc sunt verba: De rapina holocaustum offert, qui vel ciborum nimiâ egestate, vel somni penuriâ immoderatè corpus affligit. Et iterum: Rationalis hominis dignitatem amittit, qui ieiunium Charitati, vigilias sensûs integritati præfert.

Sed tamen carnis mortificatio, castigatio corporis prudens, & temperata à Christiano intermitti non debet, qui se peccatorem semper agnoscat, & profiteatur necesse est, nulli rei, nisi Pœnitentiæ natum: quia quamuis iustus sit, semper tamen ex aliqua parte est peccator, ideòque semper gemere, & corpus castigare debet, ac emendare, sed in misericordia. Qua de re præclarè Sanct. Augustinus, Enarratione in Psalmum 40. Humilia cor tuum, contere cor tuum, crucia cor tuum; & tu te ipsum emendabis in misericordia. Non enim odisti te, cùm sæuis in te. Eris in parte emendante iustus, quamuis sis adhuc in emendanda peccator. Ex qua parte enim tibi displicos, iniustus es: Ex qua tibi displicet in te, quod iniustum est, iustus es. Vis videre quàm iustus es? Hoc in te tibi displicet, quod & Deo: iam coniunxisti te voluntati Dei, & in te ipso, non quod ille fecit, sed quod ille odit odisti. Ex eo, quòd odisti in te, quod fecisti, quod odit & ille, qui hoc non fecit, cœpisti in te esse seuerus, erit ille misericors: Parcet, quia tu non pepercisti. Quomodo, inquies, ex quadam parte iustus, ex quadam parte peccator? Audi illud ab Apostolo: Condelector (inquit) Legi Dei secundùm interiorem hominem. [Rom. 7.] Ecce iustus. Vnde ergo peccator? Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ; & captiuum me ducentem in lege peccati. Adhuc bellum aduersus me gero, nondum sum totus instauratus ad imaginem Fabricatoris mei, cœpi resculpi, & ex ea parte, quâ reformor, displicet mihi, quod deforme est. Ergo quamdiu ita sum, quid spero? Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Gratia Dei, quæ cœpit iam resculpere, Gratia Dei, qui infaad it suauitatem, vt iam per interiorem hominem condelecteris legi Dei: Inde cætera sanabuntur, vnde & ista sanata sunt. Geme adhuc vulneratus, castiga te, displice tibi. Non sic pugno (inquit) quasi aerem cædens; [1. Cor. 9.] sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè alijs prædicans ipse reprobus inueniar. Numquid qui castigat corpus, odit corpus? Si quis castigat seruum, odit seruum? Si quis verberat filium, odit filium? Et vt aliquid coniunctius eloquamur, caro tua tanquam coniux tua est. Hoc ipse Apostolus dicit, Nemo vnquam carnem suam odio habuit, [Galat. 5.] sed nutrit, & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam. Tamen quid alio loco? Caro concupiscit aduersus spi-

„ spiritum, & spiritus aduersus carnem. *Concupiscit aduersus te, tamquam coniux tua: Ama, & castiga, donec fiat in vna reformatione vna concordia. Quando* „ *istud erit? Quoniam modò clamas*, Infelix ego homo, „ quis me liberabit de corpore mortis huius? *Numquid* „ *separabitur à te hoc corpus, & tunc securus eris? Et* „ *quid est*, In nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem exspectantes, redemptionem corporis nostri? *Reparatur ergo à mortalitate ad immortalitatem, & iam non resistit, quia non est mortalitas, quæ resistat. Propterea castiga corpus tuum; modò doma, quod postea recipias;* „ *modò deficiat, vt tunc sufficiat. Ergo cùm dicitur*, emen„dabit me, & arguet me: *Siue sit frater, siue sit proximus, siue sit vicinus, siue tu ipse, in misericordia debes argui, & emendari.*

R E G V L A VIII.

Qui vitam suam defendens alterum occidit, Pœnitentiæ subijciendus est, & si Clericus sit, ab Altaris Ministerio est arcendus, donec ipsi dispensatio Sedis Apostolicæ Auctoritate concessa fuerit.

VIx enim contingit, vt debitam moderationem seruet, vt aggressorem iræ impetu abreptus, occidere non intendat; adeòque vt homicidij reus non sit in foro conscientiæ. Quod à Pœnitentiarijs Sacerdotibus diligenter examinandum, & pro grauitate culpæ, ex circumstantijs omnibus iudicanda, Pœnitentia huiusmodi cœdis Authori imponenda est: Qui si Clericus sit, seruandum erga ipsum est Concilij Tridentini Decretum Sessione 14. *De Reformatione* Cap. 7 *Si verò* (inquit) *homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, vt quis se à morte defenderet, fuisse commissum narretur; quam ob causam etiam ad sacrorum Ordinum, & Altaris Ministerium, & Beneficia quæcumque, ac Dignitates iure quodammodo dispensatio debeatur; committatur loci Ordinario, aut ex causa Metropolitano, seu viciniori Episcopo; qui nonnisi causâ cognitâ, & probatis precibus, ac narratis, nec aliter dispensare possit.*

Hanc Regulam confirmat *Hildebertus* Cenomanensis Episcopus, deinde Turonensis Archipræsul, Epistola 60. ad Episcopum Carnotensem *Sicut* (inquit) *Paruitatem meam vestra docuit pagina, cùm latro quidam portitorem præsentium Sacerdotem inuaderet, & pannis eius lanceâ perforatis eum vellet occidere; Sacerdos latronem lapide percussit; & ictus ipsius percussione, & occasione latro mortuus esse putatur. Pro quo scilicet delicto iam per septennium ab Officio Dominicæ Mensæ prouidentia vestra eumdem suspendit Sacerdotem. Sanè super hoc dignitati estis meum quærere Consilium: Nisi fallor, & id ad vestram rescribi inquisitionem, Si Sacerdoti ad sacrum liceat redire Officium, quod ei medicinaliter abstulistis. Consideranti igitur mihi quanta in Sacerdote postuletur innocentia, & maximè, quòd immunis esse debeat à sanguine: Non videtur Sacerdotem reum sanguinis oportere deinceps ministrare: Quamuis tuendæ salutis necessitate homicidium incurrerit. De reformatione igitur Sacerdotis mihi rem intuenti nihil aliud, quàm quod supra dictum est, videtur. Quod etiamsi liceat, non tamen expedit; quoniam & exemplo offendit, & vlciscendi sobrietatem adducit. Si autem simile aliquid in commissa mihi Parochia contigisset, Reum ad Apostolicam misissem Audientiam, quatenus ex consilio illius, & ego instruerer, & peccator de reformatione sententiam susciperet certiorem.*

Idem confirmat Collectio Canonum ab *Isaac* Episcopo Lingonensi adornata, & ex duorum Conciliorum à *S. Bonifacio* Moguntino Archiepiscopo, & Sedis Apostolicæ Legato celebratorum Decretis à *Zacharia* Pontifice Maximo confirmatis constans. Sic enim habet Titulo 2. Canone 13. *Si quis quietè gradiens per viam, aut si etiam in domo sua fuerit, aut in platea ciuitatis, aut in villa, subitò ab alio sit superuentus, aut litis commotione voleat se defendere, non habens contra illum ante odium, interfecerit hominem, septem annis secundùm Canonicam Institutionem peniteat, tres verò à Communione priuetur; quatuor verò in Communione orationum, & oblatione susceptus, in Sacerdotis pendeat arbitrio vtrum dignus sit Corpus Christi accipere, aut vsque ad plenitudinem Pœnitentiæ ab eo separari. Abstinentia ciborum in prouidentia Sacerdotis erit, secundùm possibilitatem Sacerdotis, & deuotionem, & affectum.*

R E G V L A IX.

Pro leuis momenti rebus defendendis, qui furem occiderit, homicidij reus est.

QVamuis enim hæc Christi Domini verba, Matth. 5. *Et qui vult secum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*, Consilium dumtaxat proponant, si de opere ipso intelligantur; Præceptum tamen continent, si animi præparatio spectetur: Id est, si quis à nobis tollat tunicam, non semper tenemur illi dimittere pallium, sed ita animo affecti esse debemus, vt potiùs pallium, & alia id genus dimittamus, quàm iniuriam vlciscamur, & charitatem violemus, qua proximum diligere sicut nos ipsos debemus. *In his omnibus generibus iniuriarum Dominus docet patientissimum, & misericordissimum, & ad plura perferenda paratissimum animum Christiani esse oportere;* (inquit *Sanct. Augustinus* Libro 1. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 20.) At qui pro leuis momenti rebus defendendis siue conseruandis hominem occidit, hoc patientiæ Christianæ præceptum in præparatione animi non obseruat, vt tunicam tollenti dimittat, & pallium; nec proximum sicut seipsum diligit, cùm leuis momenti res ad vitæ, vel status sui conseruationem non omninò, & absolutè necessarias magis diligat, quàm proximi vitam.

Id confirmat *Alexander III.* Cap. *Suscepimus*, Extra, *De Homicidio*, cuius hæc sunt verba: *Cum lator præsentium in custodia cuiusdam domûs cum altero fratre maneret, ingredientes de nocte quidam latrones ad eos, turpiter ipsos in personis afflixeris, & denudare vestimentis proprijs præsumpserunt: In quos isti resumptis viribus insurgentes, ligauerant illos, & detinere vsque ad notitiam Capituli voluerant. Cùm autem iste rem ad tuam Audientiam perlaturus, ligatos eos in fratris sui custodia dimisisset, & fures se soluere niterentur, frater illos (ne ipse ab eis interimeretur) occidit. Verùm quoniam expediebat potiùs post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere iacturam, quàm pro conseruandis vilibus rebus, & transitorijs tam acriter in alios exardescere, abstineat iste humiliter ab Altaris Ministerio: & vterque peccatum suum ad arbitrium tuum studeat expiare.*

Meritò itaque inter alias praui dogmatis opiniones ab *Innocentio XI.* Pontifice Maximo die secunda Martij anni millesimi sexcentesimi septuagesimi noni, hæc etiam Propositio 31. damnata est: *Regulariter possum occidere furem pro conseruatione vnius aurei.*

R E G V L A X.

Homicidij reus est, quisquis ius, quod habet in res quascumque temporales, eorum qui consecutionem, vel possessionem illarum impediunt cæde defendit.

MOderamen quippè inculpatæ tutelæ excedit crudelis ille defensionis modus; aliæque viæ, ac iuria remedia præsto sunt homini ad iua vindicandum. Præterea, hoc Domini Præceptum, *Et qui voluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, remitte illi & vestimentum*, (Matth. 5) *Ad præparationem cordis* pertinere intelligitur, vt explicat *Sanct. Augustinus* loco supra indicato: Quam certè præparationem non habet, qui iura sua ad res quascunque temporales, eorum cæde, qui ipsa oppugnant, seu illarum consecutionem aut possessionem impediunt vindicat, aut vindicare statuit. Nam *De tunica, & vestimento, quod dictum est, non in eis solis, sed in omnibus faciendum est*, (inquit *Sanct. Augustinus* ibidem) *quæ aliquo iure temporaliter nostra esse dicimus. Si enim de necessarijs hoc imperatum est, quantò magis superflua contemnere conuenit? Verumtamen ea, quæ nostra dixi, eo genere includenda sunt, quo Dominus ipse præscribit, dicens*, Si quis vult iudicio “ tecum contendere, & tunicam tuam tollere *Omnia er-* “ *go illa intelligantur, de quibus iudicio nobiscum contendi potest, ita vt à nostro iure in ius illius transeant, qui contendit, vel pro quo contendis: Sicut est vestis, domus, fundus, iumentum, & generaliter omnis pecunia.*

Meritò igitur ab *Innocentio Vndecimo* Pontifice

maximo damnatæ sunt & illæ Propositiones:

32 *Non solùm licitum est defendere defensione occisiua, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ ius inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.*

33 *Licitum est tam hæredi, quàm legatario contra iniustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata soluantur, se taliter defendere, sicut & ius habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem iniustè impedientem.*

REGVLA XI.

Homicidij reus est, qui pro honoris defensione hominem occidit, quod numquam licet.

PRæceptum enim diuinum, *Non occides*, hanc exceptionem non patitur, vt homicidij crimine rei non sint, qui pro honoris defensione aliquem occidunt. *His exceptis, quos vel lex iusta generaliter, vel ipse fons iustitiæ Deus specialiter occidi iubet, quisquis hominum, vel se ipsum, vel quemlibet occiderit, homicidij crimine innectitur*; (inquit *S. Augustinus* Libro 1. *De Ciuitate Dei*, Cap. 21.) Cùm itaque nec Lex iusta generaliter, nec ipse fons iustitiæ Deus, occidi iubeant, vel permittant hominem pro defensione honoris; homicidij reus erit, quisquis pro honoris defensione hominem occiderit.

Præterea, Christi Præceptum de altera maxilla percutienti præbenda, cęteræque Christianæ Patientiæ leges, saltem in animi præparatione retinendæ sunt, vt iam diximus, & pluries repetere non piget. Quis verò cum hac patientia consistere posse dixerit contumeliosi, vel calumniatoris, vel alapam nobis impingentis cędem? De hac animi præparatione, quæ in iniurijs ferendis necessariò retinenda est, audiendus *Sanct. Augustinus* Epistolâ 138. aliàs 5. ad Marcellinum. *Quanta verò* (inquit) *Præcepta concordiæ non humanis disputationibus exquisita, sed Diuinâ Auctoritate conscripta in Christi Ecclesijs lectitentur, quis vel ab illa Religione alienus ita surdus est, vt ignoret? Ad hoc enim, & illa pertinent, quæ malunt exagitare quàm discere, Alteram percutienti præbendam esse maxillam; volenti auferre tunicam dandum etiam pallium; cum angariante duplicandam viam. Hoc quippè fit, vt vincatur bono malus, immò in homine malo vincatur bono malum, & homo liberetur à malo, non exteriore, & alieno, sed intimo, ac suo, quo grauius, & perniciosius quàm cuiusuis hostis extrinsecus immanitate vastatur. Qui ergo vincit bono malum, patienter amittit temporalia commoda, vt doceat quàm pro fide, atque iustitia contemnenda sint, quæ ille nimis amando fit malus; ac sic iniuriosus ab eo ipso, cui fecit iniuriam, discat qualia sint propter, quæ fecit iniuriam, atque in concordiam, qua nihil est vtilius ciuitatis, pęniteas acquiratur, victus non sęuientis viribus, sed beneuolentiâ patientis.* Quomodo verò impleatur hoc præceptum, etiamsi semper dextera maxilla non offeratur, his verbis exponit. *Nunc verò cauendum est, ne vindicandi cupiditate amittatur (vt nihil aliud dicam) ipsa patientia, quæ pluris est habenda quàm omne, quod potest etiam inuito inimicus auferre.∴∴ Paratus itaque debet esse homo iustus, & pius, patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quærit, vt numerus potius crescat bonorum, non vt pari malitia se quoque numero addat malorum. Denique ista præcepta magis ad pręparationem cordis, quę intus est, pertinere, quàm ad opus, quod in aperto fit, vt teneatur in secreto animi patientia cum beneuolentia, in manifesto autem id fiat, quod eis videtur prodesse posse, quibus bene velle debemus, hinc liquidò ostenditur, quòd ipse Dominus Iesus exemplum singulare patientię, cum per-*

Io. 18. „ *cuteretur in faciem respondit*, Si malè dixi, exprobra „ de malo: Si autem benè, quid me cædis? *Nequaquam igitur pręceptum suum, si verba intueamur, impleuit. Neque enim prębuit percutienti alteram partem, sed potiùs prohibuit, ne qui fecerat iniuriam augeret: & tamen paratus venerat non solùm in faciem percuti, verùm etiam pro his quoque à quibus hęc patiebatur Crucifixus occidi.* Et paulò post: *Sunt ergo ista pręcepta patientię semper in cordis pręparatione retinenda, ipsaque beneuolentia, ne reddatur malum pro malo, semper in voluntate complenda est. Agenda sunt autem multa, etiam cum inuitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potiùs vtilitati consulendum est, quàm voluntati.* Simul docet *Sanct. Augustinus*, & quid intus in animo agendum sit, & quid extra: Monet intus complendam beneuolentiam; extra autem id faciendum, quod eis prodesse possit, quibus benè velle debemus. Numquam porrò vtile est alicui interfici, præsertim in lethali peccato: Numquam igitur occidere licet contumeliosos, aut calumniatores pro defensione honoris nostri. Reijcienda ergo cum execratione illorum doctrina est, qui asserere non dubitarunt, Licitum esse occidere calumniosum Actorem, Testes & Iudices, ad honorem tuendum; Non esse reum homicidij Virum Religiosum, vel Clericum, qui occiderit calumniatorem, grauia crimina de se, vel de Ordine suo spargentem, aut spargere minantem: Nec eum, qui fragilitati cedens fœminam vilem cognouit, quæ honori ducens se prostituisse tanto viro, rem enarrat, & eumdem infamat: Nec eum, qui occiderit inuasorem, etiam fugientem, post alapam sibi impactam, aut calumniam illatam: Hæc (inquam) opinionum monstra cum execratione reijcienda sunt, vtpotè quæ non modò quintum Decalogi Præceptum, sed omnia generatim Christianæ patientiæ Mandata conculcant, & violare docent. Hæc enim Mandata saltem in præparatione animi complenda sunt: Præparatio autem ista postulat, vt intus beneuolentia retineatur, foris id fiat, quod vtile sit, non nobis, sed inimico, cui prodesse velle debemus.

Eadem hac de re fuit *Sanct. Hieronymi*, quæ *Sanct. Augustini* Sententia, idemque omninò animus. Calumnijs impetitus est à *Ruffino*, de quo scribit Libro 3. aduersus ipsum edito: *De sene senex tanta confingis, quanta non diceret de latrone homicida, de scorto meretrix, scurra de mimo: Qui parturis mihi montes criminum, & gladios, quos defigas in iugulum meum, tanto ante tempore exacuis.* Tantùm autem abest, vt Author honorem suum cæde calumniatoris defendere sibi licitum existimauerit, vt etiam mutuis calumnijs vim eius repellere nefas iudicauerit. *Absit* (inquit) *vt imitator tui sim, & quod in te reprehendo, ipse faciam. Ille loquatur spurcitias, qui potest spurca committere.* Malus homo de malo cor- „ dis sui thesauro profert ea, quæ mala sunt: Ex abun- „ dantia cordis os loquitur. *Habeto interim lucrum, quòd amicus quondam tuus, nunc accusatus, turpia tibi non vale obijcere. Et hoc dico, non quod accusationis tuæ gladios pertimescam, sed quòd magis accusari velim, quàm accusare; & pati iniuriam, quàm facere: sciens præceptum ab Apostolo; NON vosmetipsos vlciscentes, carissimi, sed date locum irę. Scriptum est enim: Mihi vindicta, & ego retribuam.* Matt. 12. Rom. 12. 24.

At (inquiunt) Honor vita carior est: Ergo licet pro honoris, vt pro vitæ defensione alterum occidere.

Non minùs certè futile, & fallax, quàm crudele ratiocinium! Nam si honor consideretur, quatenus est bonum eius, qui dicitur honorari, nec ad aliorum refertur vtilitatem, falsum est, quòd honor sit potior vitâ. Nullū enim cōtra exilius bonum, quàm illud, quod in alienis iudicijs, nō in ipso cuius bonum dicitur, positum est. Hoc bonum propter se desiderare, mera est ambitio; gaudere de eius adeptione, mera vanitas; rectéq; omninò Stoicus ille apud Ciceronem, qui glorię causa negabat digitum à Sapiente commotum iri. Vitæ autem naturalis quidam est amor; & dum intra limites à Deo præscriptos manent, etiam legitimus: *Mortem enim (vt S. Augustinus ait) horret non opinio, sed natura.* Accedit, quod vitę tuendę seruandęque nulla quandoq; ratio superest altera præter cędem inuasoris; & vita semel amissa recuperari non potest: Honor verò aliter defendi potest, ac resarciri: Imò cede calumniatoris non abstergitur iniusta infamię labes. Hinc enim non probatur falsò, aut iniustè dicta esse, quæ in occisoris famam vulgata sunt, sed solùm, quod occisor ea iniquo animo tulerit: Sæpè autem iniquo animo feruntur etiam illa, quæ verè, ac iustè dicta sunt. Si verò spectetur honor, quatenus ad aliorum vtilitatem pertinet, vita quidem potior est, illumq; defendere licet, sed non licet crimine, adeòque nec homicidio, nec adulterio, nec periurio, nec calumnia, nec vlla alia ratione quam diuinæ humanæque leges prohibent. Honoris tuendi causa vitam alteri eripere numquam licet: Admittenda verò quandoque vita est potiùs quàm aliquid committatur, vnde aliqua honori nostro labes aspergi possit. Sic Sacerdos, & Vir Religiosus potiùs vitam suam in discrimen adduci patietur, quàm vt meritò in alicuius criminis suspicionem

nem veniat: Morietur etiam potiùs Vir Militaris, quàm vt in bello ignavè se gerat, stationem deserat, fugam arripiat, aut quid aliud committat propter, quod gradu moueri, & exauctorari mereatur. Hæc est famæ, & boni nominis cura, quam Sacra Scriptura commendat, ad quam hortantur Patres, quam præcipiunt Concilia, Toletanum quartum anno sexcentesimo trigesimo tertio, Cap. 22. & 23. Aquisgranense anno octingentesimo decimo-sexto, Libro 1. Cap. 112. Parisiense sextum anno octingentesimo vigesimo-nono Cap. 20. quorum Conciliorum mentem egregiè complexus *Iuo Carnotensis* Epistola 260. ad *Gaufridum* Anachoretam data, sic loqoitur: *Cùm omnis castæ Religionis Professor visceribus charitatis abundare debeat, vt tam saluti proximorum quàm suæ prouidere studeat, necesse est, vt hæc duo principaliter appetat, puram conscientiam, & bonam famam; conscientiam propter se, famam propter proximum. Qui enim negligit famam suam, crudelis est: Occidit enim proximum quantùm in se est. Qui ergo vult famam suam conseruare, non tantùm debet, quæ bona sunt facere, sed etiam, quæ probabiliter fingi possunt mala euitare.*

1 Cor. 4. „ *Hæc Paulus in se considerans confidenter dicebat:* Pro „ minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die, sed „ neque me ipsum iudico. Nihil enim mihi conscius „ sum. *Nos itaque quamuis sanctitati Pauli longè impares simus, tamen quantùm Dei gratiâ donante possumus, cum bona conscientia famam nostram conseruare studeamus: Ne ecce, & infirmo fratri offendiculum, aut scandalum ponamus, & pereat, secundùm Apostolum, infirmus in conscientia nostra frater. Quod euenire aliquando solet, cùm vicini curiosi corrosores vitæ nostræ, desidiosi autem correctores vitæ suæ, simplicia facta nostra inspiciunt, quæ in vtramque partem verti possunt adhibitis coniecturis, quibus aliquando credi oportet, aliquando non oportet. Vnde infirmitati fraternæ consulentes, ea facere non debemus in oculis infirmorum, quibus tanquam argumento vtuntur ad velandam suam peruersitatem, vel ad infuscandam mentis nostræ fernam simplicitatem.* Sic honoris, & famæ cura gerenda est, non crimina patrando, sed vel vmbram suspicionemque criminum fugiendo.

Ex his colligitur, meritò ab *Alexandro VII.* Pontifice Maximo die 24. Septembris anni millesimi sexcentesimi sexagesimiquinti damnatam inter alias plerasque illam Propositionem ordine decimam octauam: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, & etiam Iudicem à quo iniqua certò imminet Sententia, si aliâ viâ innocens damnum non potest euitare.*

Item istam ordine decimam-septimam: *Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem grauia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, vti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel eius Religioni publicè & coram grauissimis viris prædicta crimina impingere, nisi occidatur.*

Meritò denique ab *Innocentio XI.* Mense Martio Anni millesimi sexcentesimi septuagesimi noni inter alias pariter praui Dogmatis Propositiones hanc ordine trigesimam proscriptam fuisse, ac damnatam: *Fas est viro honorato occidere inuasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit: Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.*

REGVLA XII.

Homicidij rei sunt, qui duello pugnant, quod per se illicitum, & mortale peccatum est.

NOn sumitur hîc duellum pro pugna duorum, qui repente, & sine pacto pugnant, neque pro rixa duorum, qui ex conuentione pugnant sine armis, quamuis & huiusmodi pugnæ grauia peccata sint: Sed pro pugna duorum, qui certo loco, & tempore ex pacto conueniunt, aut sibi occurrunt certaturi cum vitæ periculo.

Id autem pugnæ genus illicitum per se est, siue vlciscendæ iniuriæ causa, quam priuata auctoritate vlcisci non licet: Siue priuatæ, aut publicæ defensionis: Quia duello certare non est vim vi repellere, quod vnum licet in sui defensionem, sed in alterius sanguinem armari; & iustam Reipublicæ causam vnius periculo committi, medioque prorsus incerto, à ratione alienum est: Siue vt innotescat veritas, aut iustitia, quasi Deus innocenti victoriam sit concessurus; Duellum namque medium inutile, & fallax est ad eum finem consequendum, cùm is frequenter cadat, qui iustam causam tuetur: Perniciosum etiam medium est, cum vita certo periculo exponatur absque necessitate, & publica vtilitate, & conatus ad mortem alteri inferendam adhibeatur, quæ violatio est manifesta Præcepti, *Non occides*. Aperta denique Dei tentatio est, à quo expectatur absque necessitate, vt veritatem, vel iustitiam medio extraordinario manifestet: vt respondit *Nicolaus I.* in causa *Lotharij*, & *Thetbergæ* Reginæ falsis criminibus impetitæ, Causa 2. Quæst. 5. Can. *Monomachiam*. Sed neque ad defensionem honoris, & ne ignauus habeatur, licitum est viro Equestri duello pugnare, cùm honorem alterius cæde redimere non liceat, vt superiùs probatum est; cùm etiam gloriæ sæcularis, & vanæ cupiditas, cui Dei timor, vel amor postponitur, grande peccatum sit, vt docet *Sanct. Augustinus* Libro 5. *De Ciuitate Dei*, Cap. 14. *Tam enim* (inquit) *est hoc vitium inimicum piæ fidei, si maior in corde sit cupiditas gloriæ, quàm Dei timor, vel amor, vt Dominus diceret*, (Ioan. 5. 44.) QVOMODO *potestis credere, gloriam ab inuicem expectantes, & gloriam, quæ à solo Deo est non quærentes?* Quamuis autem apud insipientes, & stultè feroces duelli detractione ignauus habeatur Vir Equestris, non tamen apud sapientes, & probos, qui reiecta duelli conditione verum illum honorem sartum tectum manere perspectum habent, qui seruandis Dei, Ecclesiæ, Regumque Legibus hæc furiosa certamina prohibentibus continetur.

Illa certè Diuina Lex prohibet, cùm detestabilius illud sit homicidij genus, quo non solùm proximo necem inferre nititur, sed ex eius cęde gloriam captat vir Equestris: Nec proximum solùm, & seipsum exponit certo periculo moriendi in statu lethalis peccati, sed & ipso lethalis peccati actu mortem vtrique inferendi, quæ certè mors omnium pessima est.

Duella siue singularia certamina prohibent Ecclesiæ Leges, scilicet Concilium Toletanum anno millesimo quadringentesimo septuagesimotertio, Canone 20. Celestinus III. Cap *Cum*, Extra; *De Purgatione vulgari*: Iulius II. Leo X. Pius Quartus Constitutione vigesima prima, quæ incipit, *Ea quæ*, edita Mense Nouembri anno millesimo quingentesimo sexagesimo; Concilium Tridentinum Sessione 25. *De Reformatione*, Cap. 19. cuius hæc sunt verba: *Detestabilis duellorum vsus, fabricante Diabolo introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano Orbe penitus exterminetur.·.·.·.Qui pugnam commiserint, & qui eorum Patrini vocantur, Excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant; & vt homicidę, iuxta sacros Canones, puniri debeant: & si in ipso conflictu decesserint, perpetuò careant Ecclesiasticâ Sepulturâ. Illi etiam, qui consilium in causa duelli tam in iure quàm facto dederint; aut alia quacumque ratione ad id quemquam suaserint, necnon spectatores, Excommunicationis, ac perpetuę maledictionis vinculo teneantur: Non obstante quocumque Priuilegio, seu praua consuetudine, etiam immemorabili.* Quia verò Decretum istud Sacrosancti Concilij Tridentini de priuatis duellis loqui videbatur, quæ cum solemnitatibus indicuntur, & fiunt, *Gregorius XIII.* Pontifex Maximus illud ampliauit Constitutione Romæ promulgata die 24. Decembris, anni millesimi quingentesimi octogesimi secundi, quæ incipit, *Ad tollendum*, pœnasque illo Decreto latas in eos etiam decreuit, *Qui ex condicto statuto tempore, & in loco conuentu Monomachiam commiserint, etiamsi nulli patrini, socijve ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullęve prouocatorię litterę, aut denunciationis chartulę præcesserint. Locorum etiam Dominos, si certamen ex condicto huiusmodi permiserint, aut quantum in se fuerit, non prohibuerint, omnesque illud fieri mandantes, instigantes, auxilium, consilium, vel fauorem dantes; equos, arma, pecuniam, commeatum, & alia subsidia scienter subministrantes, aut ex composito spectatores, vel socios, quouis modo se præbentes, eisdem censuris, & pęnis subiacere* declarat, *etiamsi illi, qui ad locum destinatum pugnaturi accesserunt, impediti pugnam non commiserint, si per se ipsos non steterit, quo minus illa committatur.*

Idem Concilij Tridentini Decretum, Decessorum-

que suorum Constitutiones, *Detestandum, diuinâ naturalique lege, ac Sacris Canonibus damnatum duellorum abusum* seuerè prohibentes, confirmat *Clemens VIII.* Constitutione, quæ incipit, *Illius vices*, edita quarto Septembris anni millesimi quingentesimi nonagesimi-secundi. Ac insuper decernit, & declarat, easdem Constitutiones, ac Decretum locum habere vbique gentium, & terrarum, inter quascumque personas, etiam armatas, & in Castris, seu Propugnaculis militantes, etiam vbi Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, aut Catholicæ Fidei hostium furor impunè grassatur, vel in Dominijs per eos occupatis, & detentis. *Idem quoque iuris censendum esse, si publico, & forsan iusto bello indicto, Miles aliquis alterum in aduersariorum exercitu Militantem, siue aliàs in hostium Castris, Præsidijs, aut Terris degentem, priuatis simultates, atque inimicitias publicæ causæ intermiscendo, etiam Ducum permissa, ex condicto ad singulare certamen descendat, aut illum prouocet. Necnon ijsdem pœnis, Decreto, & Constitutionibus teneri eos, inter quos pactiones initæ sint de dirimendo certamine, cùm primùm alteruter vulneratus fuerit, seu sanguinem effuderit, aut certus ictuum numerus vtrimque illatus fuerit. Vel si conuenerint, vt non singuli, sed bini, terni, aut plures hinc inde pugnent. Et non solùm locorum Dominos, sed etiam Magistratus, Præsides, Locumtenentes, aut etiam Militum Duces, & Capitaneos in Castris, vel extra ea, in alieno, vel hostili solo, vel cum Militibus Exercitus aduersariorum Monomachiam in quocumque casu permittentes, vel quantùm in ipsis est, non prohibentes, aut post admissum crimen veniam, & impunitatem concedentes.*

Duella denique prohibent Principum Leges, Edicta præsertim Regum Christianissimorum *Ludouici XIII. & Ludouici Magni*.

Meritò igitur ab *Alexandro VII.* Pontifice Maximo inter alias Propositiones Mense Septembri Anni millesimi sexcentesimi sexagesimi quinti proscriptas, hæc ordine secunda damnata est: *Vir Equestris ad duellum prouocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

REGVLA XIII.

Quamuis grauius crimen sit animati fœtus extinctio, quàm excussio fœtus inanimis; homicidij tamen rei sunt, lethalisque peccati grauissimi, qui Abortum procurant, siue fœtus sit animatus, siue inanimis.

HÆc Regula Traditione nititur, Patrum & Conciliorum testimonijs firmata, scilicet *Tertulliani*, Cap. nono Apologetici. *Nobis* (inquit) *homicidio semel interdicto, etiam conceptum vtero, dum adhuc sanguis in hominem deliberatur, dissoluere non licet. Homicidij festinatio est prohibere nasci: Nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo est, & qui est futurus. Etiam fructus omnis iam in semine est.*

Minucij Felicis, in *Octauio*, vbi Ethnicos sic compellat: *Vos video procreatos filios nunc feris, & auibus exponere, nunc adstrangulatos misero mortis genere elidere. Sunt, quæ in ipsis visceribus medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguant, & parricidium faciunt antequam pariant. Ex hac vtique de Deorum vestrorum disciplina descendunt.∴ Nobis homicidium, nec videre fas, nec audire.*

Athenagoræ in Legatione pro Christianis, vbi scribit, *Eas, quæ abortiuis poculis vtuntur, homicidium perpetrare, & abortionis rationem Deo reddituras.*

Lactantij Libro 6. *Diuinarum Institutionum*, Cap. 20. *In hoc Dei Præcepto* (inquit) *nullam prorsus exceptionem fieri oportet, quin occidere hominem semper sit nefas, quem Deus sanctum animal esse voluit. Ergo ne illud quidem concedi aliquis existimet, vt recentes natos liceat oblidere, quæ vel maxima est impietas. Ad vitam enim Deus inspirat animam, non ad mortem. Verùm homines, ne quod sit facinus, quo manus suas non polluant, rudibus adhuc, & simplicibus animis abnegant lucem non à se datam. Exspectet verò aliquis, vt alieno sanguini parcant, qui non parcunt suo: Sed hi sine vlla controuersia scelerati, & iniusti.∴ At enim parricidæ facultatum angustias conqueruntur, nec se pluribus liberis educandis sufficere posse prætendunt: Quasi verò aut facultates in potestate sint possidentium, aut non quotidie Deus ex diuitibus pauperes, & ex pauperibus diuites faciat. Quare si quis liberos ob pauperiem non poterit educare, satius est, vt se ab vxoris congressione contineat, quàm sceleratis manibus Dei opera corrumpat.*

Concilij Illiberitani Canone 68. *Si qua mulier* (inquit) *per adulterium absente suo marito conceperit, idque post facinus occiderit; placuit, et nec in fine dandam esse Communionem, eò quòd geminauerit scelus.*

Concilij Ancyrani Canone 21. *De Mulieribus* (inquit) *quæ fornicantur, & partus suos necant, vel quæ agunt secum, vt vtero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio vsque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia remouet. Humaniùs autem nunc definimus, vt eis decem annorum tempus secundùm præfixos gradus Pœnitentiæ largiamur.* Idem Canon legitur in Pœnitentiali Romano Tit. 1. *De Homicidio*, Cap. 28.

Sanct. Basilij, Epistolæ ad *Amphilochium*, Canone secundo: *Quæ* (inquit) *de industria fœtum corrupit, homicidij pœnas luat. Formati autem, vel informis subtilitas à nobis non attenditur: Hic enim non solùm quod nasciturum fuit vindicatur, sed etiam ipsa, quæ sibi insidias parauit, quoniam vt plurimum eiusmodi inceptis ipsæ quoque mulieres intereunt. Ei autem accedit fœtus quoque interitus, alia cædes, eorum quidem certè, qui hæc audent existimatione. Oportet autem non vsque ad obitum earum exomologesim extendere, sed decem quidem annorum mensuram admittere: Definire autem non tempore, sed modo Pœnitentiæ medicinam.*

Et Canone 8. *Itaque & quæ abortum facientia præbent medicamenta, sunt & ipsæ homicidæ, sicut & quæ fœtus necantia venena accipiunt.*

Sanct. Hieronymi, Epistola 22. ad *Eustochium*, De Custodia Virginitatis. *Videas* (inquit) *plerasque Viduas antequam nuptas, infelicem conscientiam mentitâ tantùm veste protegere: Quas nisi tumor vteri, & infantum prodiderit vagitus, sanctas & castas se esse gloriantur, & erecta ceruice, & ludentibus pedibus incedunt. Aliæ verò sterilitatem præbibunt, & necdum sati homicidium faciunt. Nonnullæ, cum se senserint concepisse de scelere, abortij venena meditantur, & frequenter etiam ipsæ commortuæ, trium criminum reæ, ad inferos perducuntur, homicidæ sui, Christi adulteræ, necdum nati filij parricidæ.*

S. Ambrosij, Libro 5. *Hexaemeron* Cap. 18. *In vtero* (inquit) *proprios necant fœtus, & parricidalibus succis in ipso genitali aluo pignora sui ventris extinguunt, priusque aufertur vita, quàm tradatur.*

Sanct. Augustini, Libro 1. *De Nuptijs, & Concupiscentia*, Cap. 15. *Aliquando* (inquit) *eousque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam sterilitatis venena procuret, & si nihil valuerit, conceptos fœtus aliquo modo intra viscera extinguat, ac fundat, volendo suam prolem prius interire quàm viuere; aut si in vtero iam viuebat, occidi ante quàm nasci.*

Sanct. Cæsarij Arelatensis, siue alterius Authoris Sermonis inter Augustinianos aliàs *De Tempore* ducentesimi quadragesimi-quarti, nunc in Appendice ducentesimi nonagesimi secundi: *Nulla mulier* (inquit) *potationes ad abortum accipiat, nec filios, aut conceptos, aut iam natos occidat; quia quæcumque fecerit hoc, ante Christi tribunal sciat se illic eorum causam, quas occiderit, esse dicturam. Sed nec alias diabolicas potationes mulieres debent accipere. Mulier autem quæcumque fecerit hoc per quod iam non possit concipere, quantoscumque parere poterat, tantorum homicidiorum se ream esse cognoscat. Mulier autem ingenua, quæ mortiferas potiones accipit, vt non concipiat, velim scire, si hoc ancillas, vel colonas suas facere velit. Et ideò sicut vnaquæque vult, vt sibi mancipia nascantur, quæ illi seruiant; ita quantoscumque conceperit, aut ipsa nutriat, aut nutriendos alijs tradat, ne forte illos, aut concipere nolit; aut, quod grauius, occidere velit, qui boni Christiani fieri poterant generati.*

Concilij Ilerdensis, anno Christi quingentesimo vigesimoquarto celebrati, Canone secundo: *Hi verò* (inquit) *qui malè conceptos ex adulterio fœtus, vel editos necare studuerint, vel in vteris matrum potionibus aliquibus colliserint, in vtroque sexu adulteris, post septem annorum curricula, Communio tribuatur: Ita tamen, vt omni tempore vitæ suæ fletibus, & humilitati insistant. Si verò Clerici fuerint, Officium eis ministrandi recuperare non liceat.∴ Ipsis veneficis in exitu tantùm, si facinora sua omni tempore vitæ suæ defleuerint, Communio tribuatur.*

Colle-

Collectionis Canonum *Martini Bracarensis* Episcopi Canone 77. *Si qua mulier fornicata fuerit, & infantem, qui exinde fuerit natus occiderit; & quæ studuerit abortum facere, & quod conceptum est necare; aut certè vt non concipiat elaborat; siue ex adulterio, siue ex legitimo coniugio, Has tales mulieres in morte recipere Communionem, priores Canones decreuerunt: Nos tamen pro misericordia, sine tales mulieres, siue conscias scelerum ipsorum, decem annis agere Pœnitentiam iudicauimus.*

Concilij Trullani Canone nonagesimo-primo: *Eas quæ dant abortionem facientia medicamenta, & quæ fœtus necantia venena accipiunt, homicidæ pœnis subijcimus.*

Concilij Vuormaciensis Canone 35. *Mulieres* (inquit) *quæ ante temporis plenitudinem, conceptos vtero infantes voluntate excutiunt, vt homicidæ proculdubio iudicandæ sunt; illæ verò quæ dormiendo filios suffocare videntur, leuiter de his iudicare oportet; quia nolentes & non consentiendo ad hunc deuolutæ sunt casum.*

Idem confirmatur ex Cap. *Si aliquis*, Extra, *De Homicidio*, quod Concilio Vuormaciensi pariter tribuitur, & habetur in Pœnitentiali Romano, Tit. *De Homicidio*, Cap. 22. *Si aliquis causâ explendæ libidinis, vel odij meditatione, homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, vt non possit generare aut concipere, vel nasci soboles; vt homicida teneatur.* Distinguit ibi Glossa triplicem pœnam, legalem, spiritualem, & canonicam, quæ est Irregularitas. In pœnam legalem homicidij incurrit, quicumque sterilitatis vel abortionis pocula dederit, siue fœtus animatus fuerit, siue non fuerit, ff. *De Pœnis*, 50. *Si quis aliquid.* §. *Qui abortionis.* & ff. *Ad Legem Corneliam De sicarijs* 50. *Si mulierem.* Et 50. 15. *Ad Legem Pompeiam De Parricidijs*. Id *Cicero* Oratione *Pro Cluentio* confirmat: *Memoriâ teneo* (inquit) *Milesiam quamdam Mulierem, cùm essem in Asia, quòd ab hæredibus secundis acceptâ pecuniâ partum sibi ipsa medicaminibus abegisset, rei capitalis esse damnatam.* Et *Cindasuindus* Rex Vuisigothorum, Mulierem quæ po-

Lib. 6. Leg. Vuisig. Tit. 3. l. 7. tionem ad abortum acceperit, morte damnari, aut oculos ipsi erui sanxit: Eædem Leges pœnam capitalem decernunt in eos qui mulieri prægnanti *Poculum* dederint *ad necandum infantem, vel ad faciendum abortum.* Pœnæ spirituali homicidij pariter obnoxij sunt quicumque procurant abortum, siue fœtus sit animatus, siue inanimis: Lethalis scilicet peccati rei sunt, æternamque damnationem incurrunt. Sed pœnam Canonicam, nempè Irregularitatem non incurrunt, nisi fœtus sit animatus, vt respondet *Innocentius III.* Cap. *Sicut*, Extra, *De Homicidio*.

Sixtus V. Pontifex Maximus Constitutionem edidit anno millesimo quingentesimo octogesimo-octauo aduersùs abortum procurantes, aut sterilitatis potiones dantes vel sumentes, eisque auxilium, consilium, vel fauorem præbentes, quæ incipit, *Effrænatam*; Quâ pœnas tam diuino quàm humano Iure, Canonico & Ciuili aduersùs homicidij voluntarij reos propositas & inflictas illos incurrere declarauit, siue fœtus sit animatus, siue inanimis, siue formatus, siue informis. In Clericos verò huius sceleris reos pœnas Irregularitatis, priuationis Beneficiorum, & inhabilitatis ad ea decreuit, easdem quas Canones & Concilium Tridentinum decreuerunt in eos, qui homicidium voluntarium perpetrassent, quamuis crimen illud occultum fuerit. In omnes denique immanis huius criminis reos, cuiuscumque status, ordinis, conditionis, gradus, & eorum socios vel conscios, cuiuscumque sexus, qui nimirum ad hoc facinus committendum opem, consilium, fauorem, potionem, vel alia cuiuscumque generis medicamenta scienter dederint, ac etiam scribendo litteras priuatas, vel apochas, vel aliàs verbis aut signis iuuerint aut consuluerint, Excommunicationem tulit ipso facto incurrendam, cuius Absolutionem summo Pontifici voluit esse reseruatam, præterquàm in articulo mortis.

Sixtinam Constitutionem moderatus est *Gregorius Decimus-quartus* anno millesimo quingentesimo nonagesimo-primo, Pontificio Diplomate quod incipit, *Sedes Apostolica*. A peccato & Excommunicatione contra personas in *Sixti V.* Constitutione expressas absoluere posse declarauit quoslibet Sacerdotes tam seculares, quàm Regulares, ad Confessiones audiendas & ad hos Casus specialiter per loci Ordinarium deputatos. Pœnas verò procurantium abortum fœtûs inanimis, aut exhibentium mulieribus, vel sumentium venena sterilitatis, aut quocumque modo auxilium eis dantium, in Sixtina Constitutione contentas redigit ad terminos Iuris communis, ac Sacrorum Canonum, & Concilij Tridentini dispositionem. Quamobrem nullius est roboris Sixtina Constitutio, quatenus decernit priuationem Beneficiorum, & inhabilitatem ad ea, necnon Irregularitatem in eos, qui fœtus inanimis abortionem procurauerint, & eorum complices: Et quatenus decernit Excommunicationem latæ Sententiæ in eos etiam, qui procurant abortum fœtûs inanimis, aut Mulieribus præbent venena sterilitatis, vel quo minùs fœtus concipiatur impedimentum præstant, seu consilium vel auxilium ad hoc præbent. *Gregorius*, tamen *Decimus-quartus* vtrumque, id est tam animati, quàm inanimis fœtus abortum, *grauissimum scelus* vocat, nec eleuat ea quæ de istius facinoris immanitate scripsit *Sixtus V.* his verbis: *Quis non detestetur tam execrandum facinus, per quod nedum corporum, sed quod grauius est, etiam animarum certa iactura sequitur? Quis non grauissimis supplicijs damnet illius impietatem, qui animam Dei imagine insignitam, pro qua redimenda Christus Dominus noster pretiosum Sanguinem fudit, æternæ capacem beatitudinis, & ad consortium Angelorum destinatam, à beata Dei visione exclusit, reparationem cœlestium sedium, quantùm in ipso fuit, impediuit, Deo seruitium suæ creaturæ ademit? Qui liberos priùs vitâ priuauit, quàm illi à natura propriam lucem accipere, aut se materni custodia corporis ab efferata sæuitia tegere potuerint? Quis non abhorreat libidinosam impiorum hominum crudelitatem, vel crudelem libidinem, quæ eò vsque processit, vt etiam venena procuret ad conceptos fœtus intra viscera extinguendos & fundendos, etiam suam prolem priùs interire quàm viuere; aut si iam viuebat, occidi antequam nasci nefario scelere moliendo?*

Fœtus quidem inanimis, & informis abortio, Physicè loquendo non est homicidium, cùm fœtus huiusmodi non sit completè homo: Moralium tamen æstimatione, homicidium censetur, eiusque perpetratio quinti etiam illius Præcepti, *Non occides*, violatio est. Sicut enim is qui non quidem aliena tollit, sed tamen alterum impedit ne ditescat, aut lucrum faciat, quamuis propriè non furetur, peccat tamen contra septimum Præceptum Decalogi: Ita qui futurum hominem impedit, & si propriè non occidat, in eodem tamen genere peccat, eo nimirum peccato quod ad homicidium reducatur.

Mirum porrò est, quod nonnulli in rebus Moralibus Nouatores, Medici nescio cuius, *Marci Pragensis*, errori, qui asserere ausus est, non geri in vtero fœtum animatum anima rationali, sed tunc tantùm ei donari, cùm in lucem emittitur; tantùm tribuerint, vt procurantes abortum numquam esse homicidij reos scribere non dubitauerint, aut certè id vt probabile obtruserint. Nihil enim est huius Medici opinatione absurdius, vt præter cæterorum omnium Medicorum consensum, & Physicas rationes omninò inuictas, *S. Augustini* verba probant, *Enchiridij* Cap. 86. *Negare* (inquit) *vixisse puerperia, quæ propterea membratim exsecantur & eijciuntur ex vteris prægnantium, ne matres quoque, si mortua ibi relinquantur, occidant, imprudentia nimia videtur.* Ac nisi communem opinionem sequi mallemus, cuius veritatem supponunt Ius vtrumque, & Constitutiones Pontificiæ, longè probabilior videretur sententia *Senuerti* Medici doctissimi, qui fœtum quemuis quamuis informem, animatum esse probat, Animamque rationalem infundi statim atque semina & sanguis in vnam materiam coagmentata sunt, ipsamque suum sibi formare corpus ac organa delineare, sicut limax concham suam domumque fabricatur, in qua delitescit, opportuno tempore se proditurus. Quam opinionem maximè absurdam *S. Augustinum* censuisse, verba eius indicant, eiusdem Libri Cap. 85. vbi de carnis Resurrectione tractans, ait: *Primò occurrit de abortiuis fœtibus quæstio, qui iam quidem nati sunt in vteris matrum, sed nondum ita vt iam possent renasci. Si enim resurrecturos eos dixerimus; de ijs qui iam formati sunt, tolerari potest vtcumque quod dicitur: Informes verò abortus quis non procliuiùs perire arbitretur, sicut semina quæ concepta non fuerint? Sed quis negare audeat, etsi affirmare non audeat, id acturam Resurrectionem, vt quicquid formæ defuit impleatur? Atque ita non desit perfectio, quæ accessura erat tempore, quemadmodum*

dum non erunt vitia quæ accesserant tempore: Vt neque in eo quod aptum & congruum dies allaturi fuerant natura fraudetur; neque in eo quod aduersum atque contrarium dies attulerant, natura turpetur; sed integretur quod nondum erat integrum, sicut instaurabitur quod fuerat vitiatum? Ac per hoc scrupulosissimè quidem inter Doctissimos quæri ac disputari potest, quod vtrum ab homine inueniri possit ignoro, Quando incipiat homo in vtero viuere, vtrum sit quædam vita & occulta quæ nondum motibus viuentis appareat. Quod quidem si ita esset, nulla esset abortûs procuratio, etsi fœtus informis esset, quæ verum & propriè dictum homicidium non esset.

Ex his perspicuum est, inter alias praui dogmatis Propositiones ab *Innocentio Vndecimo* Pontifice Maximo mense Martio anni millesimi sexcentesimi septuagesimi noni proscriptas, meritò quoque istas damnatas fuisse.

34 *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa grauida occidatur, aut infametur.*

35 *Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in vtero est, carere Anima rationali, & tunc primùm incipere eamdem habere cùm paritur; ac consequenter dicendum erit in nullo abortu homicidium committi.*

Censetur autem fœtus animatus circa diem quadragesimum, si sit masculus, circa octogesimum, si sit fœmina: In dubio másne sit an fœmina, præsumitur animatus post diem à conceptu quadragesimum, iuxta Praxim sacræ Pœnitentiariæ Romanæ.

REGVLA XIV.

Non licet Medico præbere Mulieri prægnanti in certo etiam periculo mortis constitutæ, potionem ad procurandum Abortum, siue fœtus sit animatus, siue inanimis.

PRocuratio enim abortûs, etiam ante animationem fœtûs, est mortale peccatum, iuri naturali contrarium Prolis nempè conceptionem, quæ ex carnali copulâ secuta fuisset, impedire, est contra naturam, speciemque naturalem generationis; ac proinde nullius boni finis intentione honestum ac licitum fieri potest. Et certè cùm ad vitandum mortis periculum quod mulier sibi ex partu imminere experta est, aut quod ex detectione criminis certò imminet, si mulier concipiat, & fœtus in lucem prodeat, non liceat impedire conceptionem: Id etiam non licet ad vitandum mortis periculum aliunde impendens: Quia *Homicidij festinatio est prohibere nasci.* Tandem si matri subueniri non potest, sine periculo perdendi fœtum, quem animatum esse vel certum est, vel certè dubium, sinat Medicus perire matrem, potiùs quàm vitam infantis tam corporalem quàm spiritualem periculo committat, secundùm illam sententiam, quæ in corpore Iuris Canonici, Causa 14. Quæstione 5. Can. *Denique*, ex *S. Ambrosio* refertur: *Si non potest subueniri alteri, nisi alter lædatur, commodius est neutrum iuuari, quàm grauari alterum.*

REGVLA XV.

Homicidij rei sunt, quicumque dant proximam occasionem Abortui, etiam præter intentionem, si vel rei illicitæ dent operam, vel debitam cautionem non adhibeant.

HVius Regulæ prima pars disertis verbis legitur apud *S. Thomam*, Secunda Secundæ, Quæstione 64. Articulo 8. in Responsione ad secundam obiectionem: *Ille* (inquit) *qui percutit mulierem prægnantem, dat operam rei illicitæ; & ideò si sequatur mors vel mulieris, vel pueri animati, nõ effugiet homicidij crimen; præcipuè cùm ex tali percussione in promptu sit quòd mors sequatur.*

Pars altera apud *S. Antoninum* in Summa Confessorum, Interrogatione de quinto Decalogi Præcepto: *Si mulier grauida* (inquit) *præter intentionem abortitur: Si commisisset ibi notabilem negligentiam, putà quia nimis saltauit, vel nimis inordinatè laborauit, vel propter inordinatas lasciuias, non esset absque peccato mortali. Idem in viro, vel alio percutiente eam vnde hoc sequitur.* Idem dicendum de Chirurgis, & alijs venæ aperiendæ peritis, qui puellas viro maturas, aut iuniores mulieres, de quibus aliqua suspicio esse possit, quòd prægnantes sint, sanguine minuunt inconsulto Medico, apertâ præsertim pedis venâ.

REGVLA XVI.

Homicidij reus esset Iudex, qui Iuris ordine non seruato morte damnaret hominem capitalis alioquin criminis reum.

PVblica enim potestas Iudici non est commissa, nisi vt secundùm Leges, ac Iuris ordinem facinorosos ac sceleratos homines ac Reipublicæ noxios damnet: Neque hanc Principibus & Magistratibus potestatem dedit Deus, cuius iudicium exercent, vt aliter damnent nocentes; Sed vt *Iustè quod iustum est* exequantur. Vnde *S. Ambrosius* Concione 20. in Psalm. 118. ait: *Bonus Iudex nihil ex arbitrio suo facit, sed secundùm Leges & Iura pronuntiat.* Vt autem iuris ordo seruetur in causis capitalibus, accusatum esse Reum necesse est; quod ex instinctu quodam naturæ apud Gentes ipsius fidei lumine destitutas obseruatum legimus. (Actuum 25.) *Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priùs quàm is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.* Accusatore tamen non est opus, vbi crimen publicum & omninò notorium est, vel publica infamia præcessit, vel *clamosa insinuatio*, aut iuridica denuntiatio facta à viris honestis, & nulla maleuolentiæ suspicione laborantibus. Nam *Publica infamia habet locum accusatoris*, vt notat *S. Thomas* Secunda Secundæ, Quæstione 67. Articulo 3. in Responsione ad secundum: & *Euidentia patrati sceleris non indiget clamore accusatoris*; (vt dicitur Cap. *Euidentia*, Extra, *De Accusationibus*.) Violatur etiam ordo iuris, cùm non datur accusato defensionis locus: Quod tamen minimè necesse est, quando factum est euidens, aut Reus in flagranti crimine deprehensus est. Violatur denique, cùm damnatur Reus duorum saltem testium legitimis & concordibus testimonijs non conuictus: Numerorum enim 35. scriptum est: *Homicida sub testibus punietur: Ad vnius testimonium nullus condemnabitur.* Et Deuteronomij 17. *In ore duorum aut trium testium peribit qui interficietur: Nemo occidatur vno contra se dicente testimonium.* Vbi tamen publica infamia præcessit, & secundùm iuris ordinem interrogatus Reus crimen confitetur, vel in flagranti crimine deprehenditur, seu ipsâ euidentiâ facti conuincitur, alijs testibus non est opus.

Ad Iuris etiam ordinem pertinet, vt ab accusatione & testimonio ferendo repellantur personæ, quas Leges admitti vetant, scilicet infames, calumniæ iam damnati, inimici, & qui cum inimicis habitant, & alij qui recensentur in L. *Qui accusare*, 8. & *seqq.* D. Tit. *De Accusationibus*, & Causa 6. Quæst. 1. & Extra, *De Accusationibus*. item, Extra, *De Testibus & Attestationibus*.

Cauere autem Iudex debet ne Accusator calumnietur, præuaricetur, aut tergiuersetur. Calumniæ reus est, si ex malitia falsum crimen imponat: Præuaricationis, si fraudulenter abscondat ea de quibus accusationem proposuit, propriasque probationes dissimulet, ac falsas excusationes admittat, cum Reo colludens: Tergiuersationis reus est, cùm cœptam accusationem deserit absque ratione. Non enim tergiuersatur, qui accusatoris animum officiumque deponit, quia falsum esse crimen agnoscit, cuius aliquem leuiter ac temerè, vel ex iusto errore accusauerat; vt docet *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 68. Articulo 3. immò grauiter in his rerum circumstantijs peccaret, nisi accusatoris personam exueret.

REGVLA XVII.

Homicidij, & cuiuslibet damni proximo illati rei sunt Principes, Toparchæ Iurisdictiones habentes, & Magistratus, qui homicidas latrones, & grassatores comprehendi, in vincula conijci, & secundùm Leges plecti non curant; & omnè damnum à perditis illis hominibus illatum resarcire tenentur.

ILlos enim spectat Diuinum illud Præceptum Leuitici 19. *Auferet malum de medio sui: Non parcet*

oculus

oculus tuus vt misereatis. Non misereberis, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiget. Illisque meritò dici potest quod Propheta dixit Regi Achab. 3. *Regum* Cap. 20. *Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius.*

Id confirmatur Canone, *Qui potest*, Causa 23. Quæstione 3. *Qui potest obuiare & perturbare peruersos, & non facit, nihil aliud est quàm fauere eorum impietati. Nec enim caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.*

Et Canone, *Ostendit*, qui ex *S. Augustino* sumptus est: *Qui desinit obuiare, cùm potest, consentit.*

REGVLA XVIII.

Grauis peccati reus est, qui homicidas non accusat, aut testimonium aduersùs illos ferre recusat, cùm tenetur, & potest. Idemque de alijs criminibus in perniciem Reipublicæ vergentibus esto iudicium.

HÆc Regula nititur verbo Dei, Leuitici 5. *Si peccauerit anima, & audiuerit vocem iurantis, testisque fuerit quòd aut ipse vidit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam.*

Idem confirmatur Canone *Non est*, Causa secunda, Quæstione 7. ex *S. Augustino* Libro 19. *De Ciuitate Dei*, Cap. 16. *Non est* (inquit) *innocentiæ parcendo sinere vt in grauius malum incidatur. Pertinet ergo ad innocentis officium non solùm nemini malum inferre, verùm etiam cohibere à peccato, vel punire peccatum; vt aut ipse qui plectitur, corrigatur experimento, aut alij terreantur exemplo.*

Idem confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 68. Articulo 50. *Si crimen* (inquit) *fuerit tale, quod vergat in detrimentum Reipublicæ, tenetur homo ad accusationem, dummodo sufficienter possit probare, quod pertinet ad officium accusatoris; puta, cùm peccatum alicuius vergit in multitudinis corruptelam corporalem, seu spiritualem. Si autem non fuerit tale peccatum quod in multitudinem redundet; vel etiam si sufficientem probationem adhibere non possit, non tenetur ad intentandum accusationem: Quia ad hoc nullus tenetur, quod non potest debito modo perficere.*

Testimonium verò ferre in causa criminis nemo tenetur, nisi in ius vocatus & compulsus à Iudice secundùm ordinem iuris, vbi scilicet de publicis criminibus quæstio habetur, aut de quibus infamia præcessit; & quando ex eius silentio qui testimonium ferre potest, Reipublicæ, Principi, aut alicui tertio graue damnum crearetur. Ita docet *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 70. Articulo 1. Idque confirmat *Innocentius III.* Cap. *Qualiter & quando*, & Cap. *Inquisitionis*, Extra, *De Accusationibus*.

Quædam autem personæ ab accusatione, & ferendi testimonij obligatione in causis criminis exceptæ sunt, scilicet Clerici, qui tamen proditiones, crimina læsæ Maiestatis; &c. denuntiare possunt, ac tenentur: Præmissa contestatione quòd effusionem sanguinis, seu mortem aut mutilationem Rei, vel pœnam (vt aiunt) deformantem non intendant. Immò, secundùm Iurisprudentiam Galliorum, ad ferendum testimonium in causis etiam capitalibus à Magistratu compelluntur, vbi probationes aliæ deficiunt, & boni publici interest: Eaque in re cõsuetudo præscripta iuri communi derogauit. Accusare etiam non tenentur filij parentes, nec illi filios, aut frater fratrem, aut coniux coniugem, vel seruus dominum; aut contra illos testimonium ferre, nisi de crimine læsæ Maiestatis agatur, quod aliter impediri non potest, aut si quod aliud sit Legibus exceptum. Nam *Contra publicos hostes & Maiestatis reos omnis homo miles est*, (inquit *Tertullianus*.) Alioqui rectè *S. Ambrosius* Lib. 2. *De Cain & Abel*, Cap. 9. *Cainum* compellans: *Cur nescis vbi est frater tuus? Soli eratis cum duobus parentibus, inter paucos frater te latere non debuit. An quia parentes tui accusatores esse non possunt? Nolo enim vt ea necessitudo quæ est auctor salutis, fiat auctor periculi. In te solo leges suas natura amiserit. Ideò ergo putas crimen latere, quia parentes accusare non debent? Sed eò maior est condemnatio tua. Nam si cara necessitudinis nomina accusare non debent, multò magis non debent occidere.*

REGVLA XIX.

Homicidij rei fiunt, qui damnationem & occisionem innocentum non impediunt, cùm possint; vel iniustè damnatos à morte non liberant.

QVi enim iniuriam à proximo non repellit, cùm sine suo periculo potest, eiusdem reus est criminis ac ille qui facit. Vnde scriptum est *Prouerb.* 24. 2. & 12. *Erue eos qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Si dixeris, Vires non suppetunt: Qui inspector est, ipse intelligit, & seruatorem animæ tuæ nihil fallit, redditque homini iuxta opera sua.*

Idem confirmatur ex Canone *Non in inferenda*, Causa 23. Quæstione 3. *Qui* (inquit) *non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit.* Sententia est *S. Ambrosij*, Libro 1. *De Officijs Ministrorum*, Cap. 36.

Idem confirmat *S. Thomas* Secunda Secundæ, Quæstione 70. Articulo 1. *Si testimonium* (inquit) *requiratur ad liberandum hominem, vel ab iniustâ morte seu pœna quacumque, vel à falsa infamiâ* (id est, quæ per calumniam ipsi aspersa est,) *vel ab aliquo damno, tunc tenetur homo ad testificandum. Et si eius testimonium non requiritur, tenetur facere quod in se est, vt veritatem denuntiet alicui, qui ad hoc possit prodesse. Dicitur enim* Psalmo 81. *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.* Et Prouerb. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem.* Et ad Romanos 1. *Digni sunt morte non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Vbi Glossa habet: *Consentire, est cùm possis redarguere.* Huic etiam speciei accommodari potest *S. Isidori Hispalensis* Sententia Libro 3. *De summo bono*, Cap. 59. *Vnum penè crimen habent, & qui falsitatem promit, & qui supprimit veritatem; quia ille obesse vult, & iste prodesse non vult.*

Hinc etiam *S. Augustinus*, Enarratione in Psalmum 81. explicans hunc Versum, *Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*, hæc dicta esse notat, *Vt sciretur in eo Populo, in quo natus & occisus est Christus, nec illos fuisse immunes à tanto scelere, qui cùm essent tantæ multitudinis, vt eos, sicut Euangelium loquitur, timerent Iudæi, & propterea in Christum manum mittere non auderent, postea conniuerunt, eumque interimi à malignis & inuidis Iudæorum Principibus permiserunt: Qui si voluissent, timerentur semper, vt numquam in illum sceleratorum præualerent manus. De his quippè & alibi dicitur:* Isai. 56.
CANES *muti non valentes latrare.*

REGVLA XX.

Homicidij rei sunt Medici, Chirurgi, Pharmacopolæ, si æger, cuius curam susceperunt, eorum negligentiâ, vel imperitiâ moriatur.

HAnc Regulam *S. Antoninus* explicat P. 3. Tit. 7. Cap. 2. *Vbi* (inquit) *ex negligentia notabili in curis suis nocent infirmis, semper peccant mortaliter, facientes contra illud præceptum* NON OCCIDES. De Pœnit. Dist. 1. Cap. Homicidium. *Nec excusantur ex hoc quòd illud non intendunt*, quia voluntariè dant operam rei vnde hoc sequitur. *Immò etiamsi sequatur sanitas, non excusantur à peccato, quia exponunt se periculo peccati mortalis, ei scilicet operi, vnde potest sequi notabile nocumentum proximo.* Quamobrem periti sint Medici necesse est, atque insuper debitam diligentiam adhibeant in lectione librorum, studioque, in infirmi visitatione & obseruatione morbi, in qualitate remediorum disquirenda & pro morbi ratione temperanda & decernenda: Si enim aliquid eorum Medicus prætermittat, eiusque culpâ mors sequatur, *Peccat mortaliter, & est irregularis. Si etiam sequatur magna aggrauatio infirmitatis ex hoc, etsi non mortis, non excusatur à mortali. Si dubitet de medicina, quia non constat ei secundùm artem Medicinæ, vtrum debeat ei nocere vel prodesse, malè facit dando, quia, vt dicit Innocentius, In dubio potius debet dimittere infirmum in manu Creatoris, quàm exponere medicinæ de qua nescit.* Extra, De Homicidio, *Cap.* Petitio. *Tertiò, debet Medicus quàm citiùs potest, curare infirmum: Vnde si ex industria omittit debitam medicinam, & citò curatiuam, vt dimittendo eum in infirmitate ampliùs lucretur, grauiter peccat, & furatur. Et similiter, si in* com-

compositione medicinæ permittit Aromatariium ponere vetustas species, & parum vel nihil operantes, grauiter peccat, & si quid detrimenti inde accedat infirmo, imputatur vtrique.

Contra quintum Præceptum etiam Mortaliter peccant Medici, si dant aliquod consilium vel remedium pro salute corporis in periculum animæ, vt scilicet fiat aliquid contra diuina præcepta, putà, quòd cognoscat mulierem extra Matrimonium, vel quòd inebrietur, & huiusmodi. Et quamuis hoc prohibeatur per Ius Canonicum sub pœna Excommunicationis latæ sententiæ, Extra, De Pœnitentijs & Remiss. Cùm infirmitas. Tamen absque illo præcepto est illud peccatum mortale & Medico, & infirmo; quia contra ordinem charitatis, secundùm quem præponenda est salus animæ corpori. Nec excusaret in hoc ignorantia. Addit ex Ioanne Andrea: Medicum qui dicit infirmo, Non consulo, sed si accederes ad aliquam mulierem, sanaberis, transgredi illam Constitutionem. Nam & cùm vendo tibi aliquid, adijciens, si vitiosum aut læsum est, nolo teneri, cùm sciam illud esse tale, teneor. ff. De act. empt. & vendit. L. 1. Debet ergo cauere sibi Medicus in loquendo, ne ex assignatione causæ infirmitatis ille incitetur ad aliquod malum agendum.

R E G V L A XXI.

Homicidij rei sunt, qui proximis in extrema necessitate positis non succurrunt, cùm possint.

IDetsi iam alibi docuerim, hîc repetere non piget, & cum S. Ambrosius, (vt quidem refertur Cap. Pasce, Dist. 86.) dicere: Pasce fame morientem. Quisquis enim pascendo hominem seruare poteras, si non pauisti, occidisti. Hinc S. Gregorius Magnus, referente Ioanne Diacono in eius Vita, Libro 2. Cap. 29. Dum quemdam pauperem in angustis andronarum recessibus à vespillonibus inueniri mortuum contigisset, æstimans eum stipis inopiâ perijsse, ita per aliquot dies à Missarum celebratione vacando, tristatus est, tanquam si eum proprijs manibus, quod dictu nefas est, peremisset.

R E G V L A XXII.

Lethaliter peccat in quintum Decalogi præceptum, qui se, vel alterum mutilat, nisi ad conseruationem totius corporis abscissio membri omninò necessaria de consilio Medicorum iudicetur.

CVm enim nemo sit dominus membrorum suorum, sicut nec vitæ suæ: Nec ipse sibi, nec alius, etiam ipso consentiente, aut ipse alteri membrum auferre potest. Grauem alioqui corpori suo, quod ex charitate diligere debet, vel proximo, quem diligere tenetur sicut seipsum, immò & Reipublicæ iniuriam inferret. Sententiâ dumtaxat Iudicis decerni potest mutilatio in facinorosis hominibus infligenda ad crimen puniendum: Vel Medici consilio, si membrum putridum sit, propter salutem totius corporis: Eo cuius membrum est consentiente, aut eius iussu, cui salutis illius cura incumbit. Aliter aliquem membro mutilare, est omninò illicitum; (inquit S. Thomas, Secunda Secundæ, Quæstione 65. Articulo 1.)

R E G V L A XXIII.

Non licet parentibus filium Eunuchum facere, etiam consentientem, vt sonoram vocem habeat, stipendioque opulento propter vocis excellentiam à Principe donetur. Et qui Eunuchum faciunt, nec non parentes, aut alij iubentes vel suadentes; & ipse qui se castrari consentit propter hunc aut similem finem, lethalis peccati rei sunt.

MEmbrum enim non est præscindendum propter corporalem salutem totius, nisi quando aliter toti subueniri non potest; inquit S. Thomas loco mox indicato, in Responsione ad tertiam obiectionem.) Multò minus igitur membrum præscindere licet propter lucrum temporale.

R E G V L A XXIV.

Nemini licet se ipsum Eunuchum facere, vt careat tentationibus carnis, vel ne ipsis succumbat. Qui id fecerit, lethalis peccati reus erit, & Irregularis.

HAnc Regulam tradit S. Thomas, Ibidem S. Ioannis Chrysostomi auctoritate fultam. Saluti spirituali (inquit) semper potest aliter subueniri, quàm per membri præcisionem, quia peccatum subiacet voluntati: Et ideò in nullo casu licet membrum præcidere propter quodcumque peccatum vitandum. Vnde S. Chrysostomus exponens illud Matthæi 19. Sunt Eunuchi qui se ipsos castrauerunt propter Regnum cœlorum, dicit, (Homilia 63. in Matthæum:) Non per membrorum abscissionem, sed malarum cogitationum interemptionem. Maledictioni enim est obnoxius, qui membrum abscindit: Etenim qui homicidæ sunt, talia præsumunt. Et paulò post: Neque concupiscentia mansuetior ita fit, sed molestior. Aliunde enim habet fontes sperma quod in nobis est, & præcipuè à proposito incontinenti & mente negligente. Nec ita abscissio membri comprimit tentationes, vt cogitationis frenum. Idem docet S. Basilius, Libro De vera Virginitate, & Epistola 87. ad Simpliciam: Idem S. Ambrosius, Lib. De Viduis, Cap. 13. Sunt (inquit) qui virtutis loco ponant ferro culpam compescere. De quibus etsi nostram nolumus proferre sententiam, quamuis sint Statuta Maiorum; considerent tamen ne quis id ad professionem infirmitatis trahat, non ad firmitatis gloriam. Ergo nemo militet, ne aliquando vincatur: Nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat: Nec oculi intendat officio, qui concupiscentiæ timet lapsum. Sed quid prodest carnem abscindere, cùm etiam culpa sit in ipso aspectu? Nam & qui viderit mulierem ad concupiscen- "
dum, iam mœchatus est eam in corde suo. Castos "
ergo, non infirmos nos esse conuenit: Pudicos oculos habere, non debiles. Matt. 5. 28.
Nemo igitur, vt plerique arbitrantur, debet se abscindere, sed magis vincere; victores enim recipit Ecclesia, non victos. His concordat S. Hieronymus Epistola 65. Valesianos Hæreticos S. Epiphanius eo nomine insectatur, Hæresi 58. quòd violentam hanc exsectionem non in se ipsos tantùm, sed etiam in peregrinos adhibere consueuissent. S. Augustinus Calligonum Valentiniani Iunioris Imperatoris Eunuchum in pœnam suæ salacitatis capite mulctatum fuisse refert Libro 6. Contra Iulianum, Cap 14. vt vel hinc discamus, exsectionem non esse idoneum vitandæ incontinentiæ remedium. Calligonum (inquit) Valentiniani Iunioris Eunuchum, gladio nouimus vltore punitum, meretricis confessione conuictum. Neque enim in Libro Ecclesiastico adhiberetur similitudo, atque diceretur, Videns oculis, Eccl. 30. 21.
& ingemiscens, quasi spado complectens virginem, "
& suspirans; nisi & ipsi mouerentur concupiscentiæ car- "
nalis affectibus, licet destituti carnis affectibus. Improbatum ab Ecclesia fuit Origenis facinus, qui se ipsum vitandæ Incontinentiæ causâ exsecuit, Zelo quidem Dei, sed non secundùm scientiam, vt loquitur S. Hieronymus Epistola 65. Apostolorum nomine inscriptis Canonibus à Clero arcentur, qui se absciderunt. Canone 22. Si quis abscidit semetipsum, non fiat Clericus: Quia sui ipsius homicida est, & Dei opificij inimicus. Canone 23. Si quis, cùm Clericus fuerit, absciderit semetipsum, omninò damnetur: Quia suus est homicida. His consonat Nicænus Canon primus: Si quis (inquit) à Medicis propter languorem desectus est, aut à Barbaris abscissus, hic in Clero permaneat. Si quis autem se ipsum sanus abscidit, hunc & in Clero constitutum abstinere conuenit, & deinceps nullum debere talium promoueri. Sicut autem hoc claret, quòd de his qui hanc rem affectant, audentque semetipsos abscindere, dictum sit: Sic eos, quos aut Barbari, aut domini castrauerunt, si inueniuntur alias dignissimi, tales ad Clerum suscipit Regula.

R E G V L A XXV.

In quintum Decalogi Præceptum lethaliter peccat, qui aliquem sibi non subditum grauiter verberat: Immò & parentes, præceptores & domini, qui cùm disciplinæ causâ verberant filios, discipulos, vel seruos, modum correptionis excedunt.

Quin-

QVinto enim Decalogi Præcepto nocumentum nmne prohibetur, quod proximi corpori inferri potest Verberatio porrò nocumentum infert corpori, cùm dolore sensum afficiat. Cùm igitur nocumentum inferre nemini liceat, nisi per modum pœnæ, propter Iustitiam: Nullius verò iustè puniat alterum, nisi sit eiua iurisdictioni subditus: *Ideò verberare aliquem non licet, nisi habenti potestatem aliquam super illum qui verberatar. Et quia filias subditar potestati patris, & seruus potestati domini, licitè potest verberare pater filium, & dominus seruum causâ correptionis & disciplinæ.* Vnde Prouerbiorum 13. scriptum est: *Qui parcuit virgæ, odit filium suum.* Et Ecclasiastici 23. *Seruo maleuolo tortara & compedes.* Prohibet tamen Apostnlus ad Ephesins 6. ne patres ad iracundiam prouocent filios suos, id est, *Ne immoderatè eos affligant verberibat.* Dnmini item iubet vt seruis suis remittant miuas, quod dupliciter intelligi potest: Primò, *Vt remissè minis vtantur, quod pertinet ad moderationem disciplinæ,* Secundò, *Vt aliquis non semper impleat quod comminatus est: Quod pertinet ad hoc, quòd iudiciumquo quis comminatus est pœnam, quandoque per remissionis misericordiam temperetar.* Verba sunt *S. Thomæ*, Secunda Secundæ, Quæstinne 65. Articulo 2.

. Quod autem lethaliter peccent parentes, præceptores, dnmini, qui in verberibus infligendis modum iustæ correptionis excedunt, aut ex iræ præcipitis & impotentis motu, vel odio, & vindictæ libidine filios, discipnlos, seruos aut ancillas immoderatè verberant: Reique sint homicidij, si ex inflictis verberibus illos mori contingat, constat ex Concilij Illiberritani Canone quinto. *Si qua* (inquit) *domina furore zeli accensa, flagellis verberauerit ancillam suam, ita vt intra tertium diem animam cum cruciatu effundat, eò quòd incertum sit voluntate, an casu occiderit: Si voluntate, post septem annos: Si casu, per quinque annorum tempora, actâ legitimâ Pœnitentiâ, ad Communionem placuit admitti.* Quod Concilij Vuormatiensis Canone 37. & Moguntini Canone 22. confirmatum est. Concilium item Epaonense Canone 34. *Si quis* (Inquit) *seruum proprium sine conscientiâ Iudicis occiderit, Excommunicatione biennij effusionem sanguinis expiabit.* Et Concilium Agathense Canone 62. *Si quis seruum propriam siue conscientia Iudicis occiderit, Excommunicatione vel Pœnitentiâ biennij reatum sanguinis emendabit.*

R E G V L A XXVI.

Incarcerare aliquem, vel qualiter cumque detinere, est illicitum, nisi fiat secundùm ordinem iustitiæ, aut in pœnam, aut ad cautelam alicuius mali vitandi.

IPsis Sancti *Thomæ* verbis concepta Regula est, Secunda Secundæ, Quæstinne 65. Articulo 3. Qui aliàs aliquem incarcerat, ligat, aut vi detinet, lethalis peccati reus est. Grauem quippè iniuriam, graueque nocumentum infert proximn, quem motu & vsu libero membrorum suorum priuat. *Detinere* igitur *hominem ad horam ab aliquo opere illicito statim perpetrando, cuilibet licet: Sicut cùm aliquis detinet aliquem ne se præcipitet, vel ne alium feriat. Sed simpliciter aliquem includere vel ligare, ad eum solum pertinet, qui habet disponere vniuersaliter de actibus & vita alterius: Quia per hoc impeditur non solùm à malis faciendis, sed etiam à bonis agendis;* (inquit *S. Thomas*.) Parentibus tamen & dominis licet per aliquod tempus domi recludere & detinere filios & filias, seruos & ancillas; tum vt corrigantur; tum vt à maln quod conceperunt, abstineant; maximè si velint inhonestè viuere, aut ludis, comessationibus, libidine bona dilapident: Verùm illos incarcerare iure non possunt: Prius enim illud medium est ad emendationem, quam curare tenentur parentes & dnmini: Posterius verò medium est ad punitionem iuridicam, vel ad commune Reipublicæ bonum, ideòque snlùm pertinet ad Potestatem publicam.

R E G V L A XXVII.

Qui aliquem occidit, mutilauit, vulnerauit, aut verberauit, ad Restitutionem tenetur.

QVisquis enim damnum intulit proximo, illud resarcire tenetur prn viribus, & satisfacere, vel compensare, vt iustitiæ ratio postulat. Quamuis ergo homini occisn vita, mutilato membrorum integritas, vulnerato sanitas ab eo qui occidit, mutilauit, aut vulnerauit, restitui non possint: *Debet* tamen *fieri compensatio qualis possibilis est, vel in pecunia, vel in aliquo honore, consideratâ conditione vtriusque personæ, secundùm arbitrium boni viri* (Inquit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 62. Articuln 2. in Responsione ad primam obiectionem) Idemque colligitur ex *S. Anselmo* Libro 1. *Cur Deus homo*, Cap. 11. *Sicut* (inquit) *qui lædit salutem alterius, non sufficit, si salutem restituit; nisi pro illata doloris iniuria recompenset aliquid: Ita qui honorem alicuius violat, non sufficit honorem reddere; si non secundùm exhonorationis factam molestiam, aliquid quod placeat illi, quem exhonorauit, restituat.*

Præ damnis etiam realibus ex alicuius cæde ininsta, mntilatinne, aut vulneratione consecutis, nempè expensis factis in Medicos, lucrn cessante, damnisque cæteris emergentibus, restitutio necessariò facienda est: Ratione quidem homicidij, hæredibus defuncti qui à testamento repelli non possunt, scilicet filijs, parentibus, vxori: Quibus alimenta & sustentationem honestam, spectatâ illorum conditinne, debet interfector, si interfectus id ipsis erat præstiturus; necnon compensatinnem damnnrum nmnium ex morte illius emergentium, ex prudentum arbitrin. Ratione autem mutilationis, aut grauis læsionis, restitutio fieri debet illi qui mutilatus aut vulneratus est, aut alioqui eius hæredibus necessarijs ac legitimis, damnorum omnium emergentium, & totius lucri cessantis: Si quis, verbi gratiâ, brachium abscidit artifici, debet illi restituere quicquid artificio sun lucratus esset. Quod virorum prudentum iudicin æstimandum est, spectatâ ætate, valetudine, viribus, industriâ, incertitudine vitæ, operarum, aut conductionia eius qui occisus, aut mutilatus est; ex quibus lucrum augeri contingit vel minui. Nihil autem restitui necessariò debet ratione solius deformitatis, aut cicatricum, nec ratinne damni ex deformitate consecuti restitutio necessariò facienda est: Si, verbi gratia deformitas in puellæ vultu manens ex verberibus, & vulnere impediat ne ita commodè & hnnestè collocetur. Ista constant ex Cap. 1. *De Iniurijs & Damno dato*, & ex L. vltima, *De his qui effuderint, vel deiecerint*, in Digestis. Rationem cur snlius deformitatis ratione nihil restitui ex necessitate debeat, Lex tradit: *Quia liberum corpus nullam recipit æstimationem.*

Nec verò à restitutionis nnere sunt liberi, qui pœna corporali à Iudice damnati sunt, cùm restitutio damnorum à pœna distinguatur: Nec remittatur peccatum, nisi restituatur ablatum, si restitui potest. At Iudices prouidere snlent eorum indemnitati, qui læsi sunt, vel hæredem necessariorum & legitimorum, indictione mulctę quâ resarcitur & compensatur quicquid ipsorum ciuiliter interest.

Si tamen is qui occisus, mutilatus, aut læsus ast, alium est aggressus, aut vterque libenter in certamen descendit, nulla est restitutionis obligatio, quia in priori casu aggressor, in altero vterque censetur renuntiasse iuri quod habuisset exigendi satisfactionem aliquam aut restitutionem.

A R T I C V L V S V.

Regulæ circa Scandalum.

R E G V L A I.

Scandalum actiuum, si sit per accidens, quandoque veniale, quandoque mortale peccatum est.

VEniale quidem peccatum est, *cùm aliquis vel actum venialis peccati, vel actum qui non est secundùm se peccatum, sed habet aliquam speciem mali, cum aliqua leui indiscretione committit.* Mortale verò peccatum est, cùm aliquis *committit actum peccati mortalis*, vel *contemnit salutem proximi, vt si pro ea conseruanda non prætermittat facere quod sibi libuerit.* Ita docet *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Questione 43. Articulo 4.

R E-

REGVLA II.

Scandalum actiuum per se, lethale vt plurimùm peccatum est: Interdum tamen veniale.

ITa docet *S. Thomas*, ibidem: *Si scandalum actiuum fit per se* (inquit) *putà, cùm intendit inducere alium ad peccandum; si quidem intendat inducere ad peccandum mortaliter, est peccatum mortale: Et similiter si intendat inducere proximum ad peccandum venialiter per actum peccati mortalis. Si verò intendat inducere proximum ad peccandum venialiter per actum peccati venialis, est peccatum veniale.* Cæterùm etsi scandalum actiuum sit, quandoque veniale dumtaxat peccatum, spectatà leuitate materiæ, vel imperfectione actus non planè deliberati: ex genere tamen suo lethale peccatum est, vt colligitur ex Christi Domini, & Apostoli eius verbis. Matthæi 18. *Væ homini illi per quem scandalum venit.* Ad Romanos 14. *Si propter cibum frater tuus contristatur, jam non secundùm charitatem ambulas. Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.* 1. ad Corinthios 8. *Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.* Grauissimum esse peccatum nemo dubitabit, quod describit *S. Bernardus* Sermone 72. *De Diuersis*, hæc verba Psalmi primi explicans, *Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit. Sedet* (inquit) *qui docet exemplo suo faciens peccare alios. Cathedra est hæc, & quatuor pedibus subsistit. Primus pes est malitia; secundus contemptus Dei; tertius irreuerentia; quartus astutia. Malitia est amare malum, & saporem mali habere, & malum, quia malum est, diligere, sicut facit Diabolus, & nonnulli iniqui. Sed quia fit aliquando, vt tales timeant Deum non timore bono, sed ne incurrant vel damnum rerum, vel corporis cruciatum: Vt ampliùs fiant mali, contemnunt & ipsum Deum, & fit secundus pes contemptus Dei. Item posset fieri, vt malum amarent, Deum contemnerent, sed inhiberet eos pudor hominum, cum quibus habitant: Ideò ad augmentum mali sequitur tertius pes irreuerentia, vt nec Deum timeant, nec homines reuereantur. Ad consummationem verò malitiæ adest quartus pes astutia, vt sciant vti tribus prædictis, miscentes oleo venenum, & melli acetum. Eminens pars cathedræ cui sedens inhæret, est potentia. Si enim potens est qui prædicta habet, tunc plurimùm nocet; vel si potentem sibi allicere potest, quem consilio suo seducat, & ad malum impellat. Deinde apponitur puluinar, vt suauiter sedeat. Puluinar fit de leuibus pennis auium, significans vanam gloriam, & fauorem popularem, quibus homines delectati extolluntur. Scabellum pedibus supponitur, ne terram tangant. Tales enim nonnulli terrenas actiones non faciunt, sed spiritales simulant, vt magis decipiant.* Talis fuit *Balaam* Ariolus, *qui docebat Balaac* Regem *mittere scandalum coram filijs Israel, edere & fornicari*, vt dicitur Apocalypsis Cap. 2. Regi scilicet auctor fuit, vt mulieres Moabitides eleganti specie in castra Israelitarum immitteret cum Idolis, quæ illos ad fornicationem simul & idololatriam pellicerent. (Numer. 24. 14. & Cap. 25.)

REGVLA III.

Omnis actio vel omissio, quæ verè est, vel probabiliter censetur esse occasio ruinæ Proximi, speciale peccatum est, scilicet scandalum, quamuis in spiritalem huiusmodi ruinam agentis intentio, & voluntas expressè non feratur.

SVfficit enim intentio virtualis, siue interpretatiua ruinæ proximi, vt quis scandali reus sit: Sicut qui sagittam imprudenter vibrans hominem occidit, reus est homicidij, etsi expressam occidendi voluntatem non habuerit: & qui in loco sacro fornicatur, sacrilegij reus est, quamuis de loci sacri violatione non cogitet: & qui famæ alterius detrahit, verè maledicus est, quamuis expressam intentionem nocendi non habuerit. Hæc *S. Thomæ* doctrina est, Secunda Secundæ, Quæstione 43. Articulo 1. in Responsione ad quartam obiectionem. (inquit) *vel factum alterius potest esse alteri causa peccandi per se, quando aliquis suo malo verbo, vel facto intendit alium ad peccandum inducere: Vel, etiam si ipse hoc non intendat, ipsum factum est tale, quòd de sui ratione habet quòd sit inductiuum ad peccandum: Putà, cùm aliquis publicè facit peccatum, vel quod habet similitudinem peccati. Et tunc ille qui huiusmodi actum facit, propriè dat occasionem ruinæ.* Atque hic sensus est verborum eiusdem Angelici Doctoris Articulo 3. vbi scandalum per accidens esse ait, adeòque non esse speciale peccatum, *Quando est præter intentionem agentis, vt putà cùm aliquis facto suo, vel verbo inordinato non intendit alteri dare occasionem ruinæ, sed solùm suæ satisfacere voluntati.* Per se autem esse actiuum scandalum, *Quando aliquis suo inordinato dicto, vel facto intendit alium trahere ad peccandum:* Sicque speciale peccatum esse. Intelligendus est (inquam) de intentione siue expressa, quasi ex fine operantis, siue interpretatiuà dumtaxat ex naturà operis. Idque verba sequentia confirmant. *Vnde* (inquit) *sicut furtum est speciale peccatum, aut homicidium, propter speciale nocumentum proximi quod intenditur: Ita etiam scandalum est speciale peccatum, propter hoc quòd intenditur speciale proximi nocumentum.* Quis verò negauerit furtum, & homicidium esse specialia peccata, quamuis expressam intentionem non habeant fur & homicida corporale damnum inferendi proximo, sed cupiditati dumtaxat suæ satisfaciendi? Quamuis igitur absit expressa & formalis intentio inferendi spiritale damnum proximo, seu ipsum impellendi in peccatum, nihilominus speciale delictum est, modò adsit intentio virtualis & interpretatiua, ex naturà & circumstantijs operis æstimanda.

Hanc Regulam confirmat *S. Antoninus*, P. 2. Tit. 7. Cap. 4. vbi ait, quòd *Si mulier perpendens, vel æstimans ex signis aliquem trahi ad concupiscentiam sui extra Matrimonium, offerat se indifferenter aspectui illius, non intendens illum inducere ad concupiscentiam suam, sed nec etiam de hoc curans, sed volens satisfacere voluntati suæ seu leuitati in discurrendo per loca; vel morando ad ostium domûs, vel fenestras, ex quadam curiositate vel vanitate, vt laudetur de pulcritudine, mortale esset. Secùs autem si hoc non æstimaret, vel non benè posset illa dimittere, vt quia oportet ire ad Ecclesiam, vel alia loca, & aliquando cum vicinis morari in via, ne reddat se alijs onerosam, & de ea re displicentiam habeat. Similiter cùm quis habet nimiam familiaritatem cum aliqua persona suspecta, & sentit homines scandalizari, nefaria de eis iudicando & loquendo, nec vult dimittere, non curans quòd alij scandalizentur, quamuis non intendat aliquod nefarium, nec illos scandalizare, cùm non subsit causa necessaria illius familiaritatis, peccat mortaliter dando occasionem talis ruinæ. Et de hoc intelligitur illud Matth. 18.* Væ illi per quem scandalum venit. *VAE autem importat damnationem æternam & signanter dicit, venit, quasi dicat, etiamsi hoc non intenderet, scilicet scandalizare, tamen eius opus tale est, quòd inde venit scandalum. O quàm hoc miserabile peccatum in mundo abundat, & nullam sibi videatur homines facere conscientiam! Ornatus mulierum tam vanus, tripudiatus, & cantus, quid est nisi magnum scandalum, & laqueus animarum?* Ecce mulier (*inquit Salomon Prou. 7.*) in habitu ornata meretricio ad capien- “ das animas. *Quasi dicat, Operatur ille ornatus ad scan-* “ *dalizandum, & capiendum animas peccato luxuriæ. Verba & gestus lasciuijs plena, quæ dicunt quotidie iuuenes inuicem ex loquacitate, vel solatio, quid sunt nisi magnum scandalum sibi & alijs audientibus?* Corrumpunt enim “ bonos mores colloquia mala, (*ait Apostolus 1. Corinth.*) *Contumeliæ, detractiones, derisiones, susurrationes, contentiones & perturbationes, generant vtique magnum scandalum alijs. Eccli. 32.* Superbus & maledicus scandalizabit, *scilicet alios. Blasphemiæ, periuria, maledictiones, fraudes, non audire Diuina, & non sumere Sacramenta, quæ vident filij in parentibus suis, quid sunt nisi magna scandala eis, vt similia discant operari? Mala vita manifesta Rectorum & Prælatorum Ecclesiæ, ambitio, auaritia, simonia, pompa vestium, exquisitæ epulæ, species variæ luxuriæ, nonne magnum scandalum totius Populi Christiani? Vnde Dominus Malachiæ 2.* Scandalizatis plurimos in Lege; *scilicet propter exempla mala vitæ vestræ.*

R E-

REGVLA IV.

Facere ceram alijs id quod speciem mali præ se fert, scandali peccatum est, quoties nulla subest id faciendi ratia legitima, præsentibus, quoad fieri potest, manifestata.

HÆc Regula nititur verbis Apostoli 1. ad Corinthios 8. *Videte ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si euim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolia recumbentem: Nonne conscientia eius, cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes cousciestiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum; non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.* Et 1. ad Thessalonicenses 5. 22. *Ab omni specie mala abstinete vos.*

Eamdem Regulam confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 43. Articulo 2. *Actiuum Scandalum* (inquit) *semper est peccatum in eo qui scandalizat; quin vel ipsum opus quod facit, est peccatum: Vel si habet speciem peccati, dimittendum est semper propter proximi charitatem, quâ vnusquisque tenetur saluti proximi prouidere. Et sic qui non dimittit, contra charitatem agit.*

Si tamen: subsit ratio legitima id faciendi quod mali speciem præ se fert, vt necessitas, vel magna vtilitas; & cauetur, quantùm fieri potest, vt qui operis conscij sunt, illud & recta intentione, & ex causa legitima fieri, neque reuera malum esse nouerint; nullius est scandali reus qui ab eo opere non abstinet, quia vtitur iure suo: Quòd autem aliquis ex eo offendatur, non ex ipso prouenit opere, sed ex illius malitiâ. Sic *Naaman* Syro permisit *Elisæus* vt Regi Syriæ Domino suo Idolum adoranti obsequium præstaret, corpusque ad illum sustentandum incuruaret, quod mali quidem speciem præ se ferebat: Sed tamen cùm *Naaman* vnius veri Dei cultum palam profiteretur, perspectum satis & exploratum erat, illum ad fulciendum Regem pro ratione & necessitate officij sui, non ad cultum Idoli genuflectere. Sic *Iudith* ornauit se, & ornata *Holofernem* adijt, non eo animo vt ipsum ad amorem illicitum pelliceret: (Nam illi etiam *Dominus contulit splendorem: Quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat: & ideò Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliauit, vt incomparabili decore omnium oculis appareret:*) Sed ad honestam familiaritatem. Et quamuis *Holofernem* laqueo oculorum suorum posse capi non ignoraret, iure tamen suo vsa est, sciens eius peccatum imputandum sibi non fore. Sic *Dauid* panes propositionis vrgente necessitate comedit (1. *Regum* 21.) & Machabæi die Sabbati pugnauerunt (1. *Machabæorum* 2.) Quoniam compertum erat iustam necessitatem id postulare.

REGVLA V.

Qui iussu, iussione, consilio, precibus, auctor est alteri vt id faciat, quod absque peccato fieri non potest, Reus est scandali.

IPsum enim directè impellit ad peccatum. Nec refert quòd paratum inueoias: Non enim prauum propositum opere exequeretur, nisi occasione datâ, quam tu Dęmonis su uctus officio, & tentatoris personam agens, ipsi offers & præbes. Vnde *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 78. Art. 4. docet, Nusquam licere impellere seu inuitare alterum ad iurandum per falsos Deos, vel ad dandum mutuum cum vsurarum conditione; quamuis huiusmodi iuramentum & mutuum recipere liceat, si postulet necessitas.

REGVLA VI.

Scandali reæ sunt Mulieres Christianæ, quæ vel ea se ornant intentione, vt viros ad amorem alliciant inhonestum: Vel habitu dissoluto & immodeste vtuntur, qui virorum concupiscentiam excitare possit.

MVliebris enim cultus viros ad lasciuiam prouocat, secundùm illud Prouerb. 7. *Ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas.* Potest tamen mulier licitè operam dare vt viro suo placeat, ne per eius contemptum in adulterium labatur. Vnde 1. ad Corinthios 7. dicitur: *Mulier quæ nupta est, cogitat quæ sunt Mundi, quomodo placeat viro.* Et ideò (inquit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 169. Articulo 2.) *Si mulier coniugata ad hoc se ornet, vt viro suo placeat, potest hoc facere absque peccato. Illæ autem mulieres quæ viros non habent, nec volunt habere, vel sunt in statu non habendi, non possunt absque peccato appetere placere virorum aspectibus ad concupiscendum; quia hoc est dare eis incentiuum peccandi. Et, siquidem hac intentione se ornent, vt alios prouocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant.*

Et in Responsione ad primum, explicans verba *S. Petri* Epist. 1. Cap. 3. *Quarum non sit extrinsecùs capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultûs;* ait, Illum non prohibere mulieribus coniugatis ornari, vt placeant viris, ne detur eis occasio peccandi cum alijs. Vnde Apostolus 1. ad Timotheum 2. ait: *Mulieres in habitu ornato cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa.* Itaque *Sobrius & moderatus ornatus non prohibetur mulieribus; sed superfluus, & inuerecundus, & impudicus.*

Hæc *Tertulliani* doctrinæ consona sunt Libro 2. *De Cultu Fęminarum*, Cap. 2. *Perfectæ* (inquit) *id est, Christianæ Pudicitiæ, appetitionem sui non tantùm non appetendam, sed etiam execrandam vobis sciatis. Primò quòd non de integra conscientia venit studium placendi per decorem, quem naturaliter inuitatorem libidinis scimus. Quid igitur excitas in te malum istud? Quid inuitas, cuius te profiteris extraneum? Tum quòd tentationibus viam aperire non debemus, quæ nonnumquam (quod Deus à suis abigat) instando perficiunt, certè vel Spiritum scandalo permouent. Debemus quidem ita sanctè & totâ fidei substantiâ incedere, vt confisæ & securæ simus de conscientiâ nostrâ, optantes perseuerare id in nobis, non tamen præsumentes. Nam qui præsumit, minùs iam veretur; qui minùs veretur, minùs præcauet; qui minùs præcauet, plus periclitatur. . . . Quid autem alteri periculo sumus? Quid alteri concupiscentiam importamus? Quam si Deus non amplians legem facto stupri non discernat in pœna, nescio an impune habeat, quæ alicui fuerit causa perditionis? Perit enim ille simul, vt tuam formam concupierit, & facta es tu gladius illi: Vt, etsi à culpa vaces, ab inuidia non libereris. Vt cùm in alicuius agro latrocinium gestum est, crimen quidem dominum non contingit: Dum rus tamen ignominiâ notatur, ipse quoque in familiâ aspergitur.*

Et Cap. 9. *Hæ Pompæ* (inquit) *quàm de proximo curent luxuriæ negotium, dignoscere in facili est, quòd gratiam decoris cultûs societate prostituant. Adeò si desint, irritam & ingratam reddunt, velut exarmatam & naufragam. Contra si forma defecit, adminiculum nitaris quasi de suo gratiam supplet. Ætates denique requietas iam & in portum modestiæ subductas splendor & dignitas cultûs auocant, & seueritatem appetitionibus inquietant, compensantibus scilicet habitûs irritamentum pro frigore ætatis.*

Idem confirmat *S. Cyprianus* Libro *De Disciplina & Habitu Virginum*, vbi ornamentorum ac vestium insignia, & lenocinia formarum, nonnisi prostitutis & impudicis fœminis congruere ait: & nullarum ferè pretiosiorem cultum esse, quàm quarum pudor vilis est. In Scripturis (scilicet *Apocalypsis* 17.) describi ciuitatem meretricem comptam pulcriùs & ornatam, & cum ornamentis suis, ac propter ipsa potiùs ornamenta perituram. Isaiam quoque Spiritu-Sancto plenum filias Sion propter ornatûs immoderationem, lasciuiam & superbiam, increpare, Cap. 3. *Dixit Dominus; pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant, ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant: Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas,*

vittas, & theristra. Et erit pro suaui odore fœter, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Atque hinc colligit. *S. Cyprianus*, Mulieres immoderato, superbo, ac dissoluto ornatu corruptas esse, exultatas cecidisse, comptas turpitudinem fœditatemque meruisse; sericum & purpuram indutas vix Christum induere posse; auro, margaritis, & monilibus adornatas, eâ nimirum intentione vt viros ad amorem inhonestum alliciant; vel eâ immoderatione, dissolutione, ac elegantiâ quæ virorum concupiscentiam excitare possit, ornamenta cordis ac pectoris perdidisse. Tum subdit: *Quis non id execretur & fugiat, quod alij fuerit exitio? Quis id appetat & assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit & telo? Si hausto pocalo mereretur ille qui biberat, venenum scires esse quod ille potauit. Si accepto cibo, qui acceperat, interiret; scires esse lethale quod acceptum potuit occidere, nec ederes inde, nec biberes, vnde interijsse alios ante conspiceres. Nunc quanta ignorantia veri est, animi quanta dementia, id velle, quod & nocuerit semper & noceat: & putare quòd inde ipsa non pereas, vnde alios perijsse cognoscas?*

Et in eodem Libro: *Cæterùm si tu te sumptuosius comas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis illicias, suspiria adolescentium post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, suspirandi fomenta succendas, vt etsi ipsa non pereas, alios tamen perdas, & velut gladium te & venenum videntibus præbeas; excusari non potes quasi mente casta sis & pudica.*

Eamdem Regulam confirmat *S. Ioannes Chrysostomus*, Homilia 17. in Euangelium S. Matthæi: *Si qua verò* (inquit) *ideò ornatur & comitur, vt in se oculos omnium irritet, etiamsi nullum pulchritudine sua potuerit vulnerare, dabit tamen extrema supplicia. Parauit quippè virus, temperauit venenum, porrexit poculum, etiamsi nullus qui biberet, inuentus est.*

Hanc denique Regulam confirmat *S. Carolus Borromæus*, in Instructionibus. *Reum* (inquit) *peccati mortalis non solùm facit in veste sumptus; facit aliquando & modus, si nempè immunditiam inspiret, vel ex se, vel iuxta communem hominum opinionem; vel si videat, conijciátue saltem probabiliter, ex occasione illius, quòd inter honestos conditionis suæ viros ac mulieres nondum sit vsitata, non defuturos qui amorem impudicum concipiant, conceptumque (nisi protinus abijciat) retineant diutiùs: Contemnens, aut certè paruifaciens illorum hominum salutem, si eodem ornatu vti pergit, haud dubium quin mortaliter peccet.*

REGVLA VII.

Superfluus & immoderatus Mulierum ornatus & cultus nusquam absque peccato est.

CHristianæ enim Disciplinæ ab Apostolis traditæ repugnat. I. ad *Timotheum* Cap. 2. *Mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa: Sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.* Et 1. Petri Cap. 3. *Quarum non sit extrinsecùs capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultûs: Sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritûs, qui est in conspectu Dei locuplex.*

Et certè quamuis in vestibus totoque cultu exteriori nullum vitium sit, ex parte tamen eorum qui his immoderatè vtuntur, multiplex peccatum committi potest: Primò, si hominum inter quos viuimus, laudabilem consuetudinem violemus: Vnde *S. Augustinus*, Libro 3. *Confessionum*, Cap. 8. ait: *Quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diuersitate vitanda sunt; vt pactum inter se ciuitatis aut gentis consuetudine vel lege firmatum, nullius ciuis aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est suo vniuerso non congruens.*

Secundò, cùm prauo affectu ornatus & cultus externus adhibetur, siue seruetur consuetudo eorum quibus conuiuimus, siue violetur. Vnde *S. Augustinus*, Libro 3. *De Doctrina Christiana* Cap. 12. *Sicut* (inquit) *talares & manicatas tunicas habere apud Romanos veteres flagitium erat, nunc autem honesto loco natis, cùm tunicati sunt, non eas habere flagitium est, sic animaduertendum est in cætero quoque vsu rerum abesse oportere libidinem, quæ non solùm ipsâ eorum, inter quos viuit, consuetudine nequiter abutitur; sed etiam sæpè fines eius egressa, fœditatem suam, quæ inter claustra morum solemnium latitabat, flagitiosissimâ eruptione manifestat.*

In his ergo etsi non rerum vsus, libido tamen vtentis in culpa est. Quod tripliciter contingit: Primò, si quis ex superfluo & immoderato vestium cultu inanem gloriam quærat, vt vulgò quærunt, qui ornatum cultumque suo statui & conditioni minimè conuenientem, & pretiosiorem quàm par sit, affectant & vsurpant. De quibus *S. Gregorius Magnus*, Homilia 40. in Euangelia ait: *Sunt nonnulli, qui cultum subtilium pretiosarumque vestium non putant esse peccatum; quod si culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quòd Diues qui torquebatur apud inferos, bysso & purpura indutus fuisset. Nemo quippè vestimenta pretiosa nisi ad inanem gloriam quærit: Videlicet vt honorabilior cæteris videatur. Nam quia pro sola inani gloria vestimentum pretiosius quæritur, res ipsa testatur, quòd nemo vult ibi pretiosis vestibus indui, vbi ab alijs non possit videri.*

Secundò, peccatum est in cultu vestium immoderato, si quis illis abutatur ad delicias.

Tertiò, si nimiam solicitudinem adhibeat in corporis ornatu cultuque quærendo, retinendo, aptando, vt solent mulieres in mundo muliebri: Quem tamen si exquirant, & adhibeant *Ex quadam leuitate, vel etiam ex quadam vanitate, propter iactantiam quamdam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale. Et eadem ratio quantum ad hoc est de viris.* Ita docet *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 169. Articulis 1. & 2. Et in Cap. 1. Epistolæ 1. ad *Timotheum*, Lectione 1. *Secundùm Augustinum* (inquit) *duo sunt consideranda in ornatu mulierum, scilicet simplex ornatus, & fucatus. Simplex ornatus, puta in veste, & in auro, & huiusmodi: Quod potest fieri cum peccato tribus modis, scilicet ex praua intentione, vt si intendant commotionem concupiscentiæ, ostentationem, vel inanem gloriam. Prouerb. 7.* Præparata ad capiendas animas. *Secundò, si fiat præter consuetudinem patriæ; quod fit diuersimodè: Quod enim excedit modum consuetum patriæ, hoc ex leuitate animi est. Tertiò, si conditionem sui status excedit. Sed seruatâ intentione rectâ, consuetudine patriæ, & conditione status, non est peccatum.*

Cæterùm quàm indignum sit Christianis Mulieribus aut Viris, qui humilitatem profiteri debent, gloriam ex decore cultuque corporis & ornatu vestium aucupari, egregiè ostendit *Tertullianus*, Libro 2. *De Cultu Feminarum*, Cap. 3. *Viderit* (inquit) *quem iuuat de carne gloriari. Nobis autem primò quidem nullum gloriæ studium est: Quia gloria exaltationis ingenium est. Porrò exaltatio non congruit professoribus humilitatis ex præscriptis Dei. De hinc si omnis gloria vana & stuporata, quantò magis quæ in carne? Nam etsi gloriandum est, in spiritus bonis, non in carne placere velle debemus, quia spiritalium sectatores sumus. Quibus operamur, illis gaudeamus. De his gloriam carpamus, de quibus salutem speramus. Planè gloriabitur Christianus etiam in carne, sed cùm propter Christum lacerata durauerit, vt spiritus in ea coronetur, non vt oculos & suspiria adolescentum post se trahat.* Præterea Feminas Christianas decet, primi delicti memores, *Euam lugentem & pœnitentem* in se circumferre, quò pleniùs id quod de Eua trahunt, ignominiam scilicet primi peccati, & inuidiam perditionis humanæ, omnis satisfactionis habitu expiare studeant. *Viuit sententia Dei super sexum istum in hoc sæculo; viuat & reatus necesse est. Tu es Diaboli ianua, tu es arboris illius resignatrix, tu es diuinæ legis prima desertrix, tu es quæ eum persuasisti, quem Diabolus aggredi non valuit. Tu imaginem Dei, hominem, tam facile elisisti. Propter tuum meritum, id est, mortem, etiam Filius Dei mori habuit: & adornari tibi in mente est super pelliceas tuas tunicas? .·. Omnia ista damnatæ & mortuæ Mulieris impedimenta sunt, quasi ad pompam funeris constituta;* (Inquit idem *Tertullianus*, Lib. 1. Cap. 1.)

Et Cap. 4. rursus docet, Castitatis, Humilitatisque professionem postulare vt Mulieres Christianæ modesto cultu & habitu incedant. *Habitus feminæ* (inquit) *duplicem speciem circumfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant: Ornatum,*

quem

quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in uuro, & argeuto, & gemmis, & vestibus depututur: Iste in cura capilli, & cutis, & eurum purtium corporis, quæ oculos trabunt. Alteri umbitiouis crimen intendimus, ulteri prostitutionis: Vt ium binc prospicias, Dei Ancilla, quid ex bis Disciplinæ tuæ conuenint, quæ de diuersis institutis censearis, scilicet bumilitatis, & custitatis.

Et Cap. 11. *Propter istos* (inquit) *conuentus, & mutuum videre ac videri, omnes pompæ iu publicum proferuntur, uut vt luxuriu negotictur, aut gloria iusolescut. Vobis uutem uullu procedendi cuusa non tetrica. Aut imbecillus uliquis ex fratribus visitatur, aut Sacrificium offereur, aut Dei Sermo udministratur. Quiduis borum grauitatis, & sanctitutis uegotium est, cui opus non sit babitu uxtraordinario, & composito, & soluto.*

Non tetrica, id est, non grauis, non seria, non fusca.

R E G V L A VIII.

Scandali reæ sunt Mulieres, quæ collum, pectus brachiáue nuduut, & itu compositæ in publicum prodeunt.

DIssoluta enim huiusmodi nuditate occasionem ruinæ viris præbent. Vnde quamuis ipsæ castæ essent, insontes tamen non essent. Sed verum & plenum pudicitiæ bonum in ipsis æquus rerum æstimator nemo agnoscet: *Pudicitiæ* enimuerò *Christianæ satis non est esse, verum & videri. Tuntu enim debet esse plenitudo eint, vt emanet ab animo ud babitum; & eructet à conscieutia in superficiem.* Cùm fęminæ Christiunæ meritò *Sacerdotes pudicitiæ* dicantur, indignum plunè est vt impudicarum ritu comptæ, & ornutæ procedunt. *Quid* enim *minus babent infęlicissimæ illæ publicurum libidinum victimæ? Quas si quæ Leges à muritulibus, & matroualibus decorumentis coërcebant, iam certè sæculi improbitus quotidie insurgens, bonestissimis quibusque fæminis, vsque ud errorem dignoscendi coæquauit;* (inquit *Tertullianus*, Libro 2. *De Cultu Fæminarum.*)

Nec refert, quòd impudicam intentionem non habeant, sed vanum dumtaxat gloriam captent de pulchritudine, uut commoditati tuntùm suæ consulere velint. Nihilominus enim se ipsus, viròsque in periculum peccati mortalis conijcientes, lethuliter peccant. Vt enim ait: *Tertullianus*, Libro *De Virginibus Velandis*, Cap. 13. *Vbi gloria, illic sollicitutio; vbi sollicitutio, illic couctio; vbi coactio, illic necessitas; vbi necessitus, illic infirmitas. Meritò itaque dum caput nou teguut, vt solliciteutur gloriæ euusâ, ventres tegere coguutur infirmitatis ruinâ.*

Nec ipsas excusat consuetudo, quæ veriùs corruptelu dicenda est, Nuturæ, Scripturæ, Disciplinæ contraria, quæ mulieres vęlatas incedere iubent, non caput, collum, pectus, bruchiu nudu, & nundinatitiu proferre. *In bis* (inquit *Tertullianus*, Cap. 15. eiusdem Libri) *consistit defeusio nostræ opiniouis secundùm Scripturam, secundùm Naturum, secundùm Disciplinam. Scripturu legem condit, Nuturu contestatur, Disciplinu exigit. Cui ex bis consuetudo opinionis prodest, vel qui diuersæ sententiæ color est? Dei est Scriptura, Dei est Naturu, Dei est Disciplinu; quicquid contrurium est istis, Dei non est. Si scripturu incertu est, Naturu manifestu est, & de eius testimouio Scripturu incerta non potest esse: Si de Naturu dubitutur, Disciplina quid magis Deo rutum sit ostendit. Nibil est illi carius bumilitate, nibil acceptius modestiâ, nibil perosius gloriâ, & studio hominibus pluccudi ∴. Oro te, siue muter, siue soror, siue filia virgo, vęlu caput: Si mater, propter filios: Si soror, propter frutres: Si filiu, propter putres. Omnes in te ætutes periclituntur: Indue armaturum pudoris, circumduc vullum verecundiæ, murum sexui tuo strue, qui nec tuos emittat oculos, nec udmittat ulienos ∴ Christus est, qui & ulienus sponsus, & muritutas velari iubet, vtique multò mugis suas. Sed & vos admonemus alterius pudicitiæ mulieres, quæ in nuptias incidistis, ne sic à disciplinu velaminis exolescatis, ne quidem in momento boræ, vt quia reijcere illum non potestis, alio modo destruatis, neque tectæ, neque nudæ incedentes. Mitris enim, & lanis quædum non velant cuput, sed conligant, à fronte quidem protectæ; quà propriè autem cuput est, renudæ. Aliæ modicè linteolis, credo ne cuput premunt, nec ad aures vsque demissis cerebro tenus operiuntur ∴ Sciant quia totum caput mulier est. Limites, & fines eius eo vsque porriguntur, vnde incipit vestis. Quantum resoluti crines occupare possuut, tantu est velaminis regio, vt ceruices quoque ambiantur. Ipsæ enim sunt quus subiectas esse oportet, propter quas potestus supra caput baberi debet: Velamen iugum illurum est. Iudicubuut vos Arabiæ fæminæ Ethnicæ, quæ non cuput, sed faciem quoque itu totam teguut, vt vno oculo liberato contentæ siut dimidium frui lucem, quam totam faciem prostituere. Quus propterea infęlicissimas ait Romanu quædam Regina, quod udamure mugis quàm udumari possiut: Cùm sint ex ulterius infęlicitutis, & quidem frequentioris, immunitute fœlices, quia faciliùs adamari quàm adamure fæminæ possunt.*

Hanc Regulum confirmat *Clemens Alexundrinus* Libro 2. *Pædagogi*, Cap 2. *Nullo* (inquit) *permittendum est mulieribus, vt nudam aliquam corporis partem offerunt viris, ne ambo prolabantur: Hi quidem vt qui ad videudum incitentur; illæ verò, vt quæ in se virorum intuitum uttrabuut.*

Et *S. Hieronymus* Epistola 8. ad *Demetriudem* de Virginitate seruundu: *Illa* (inquit) *tibi sit pulcbra, illu amabilis, illa babendu inter socias, quæ se nescit esse pulcbram, quæ negligit formæ bonum; & procedens ad publicum, non pectus, & colla denudut, nec pullio reuoluto ceruicem operit.* Quamobrem mulieres, quæ pectore, humeris, bruchiisue nudis prodire in publicum non erubescuot, Absolutione Sucrumentali, & Sacru Communione donuri vetunt Synodus Andeguuensis unni 1607. Statutu Synodalia Bisuntinæ Ecclesiæ, Tit. 14. Stat. 11. Statuta Synodica Dięcesis Cadurcensis anno 1638. Cap. 9. Rituale Bituricense editum anno 1666. Cap. 4. *De Sacramento Pœnitentiæ*. Constitutiones & Instructiones Syoodicæ *S. Francisci Salesij*, & Illustrissimi *Areutonij d'Alex*, Geneuensium Episcoporum P. 4. Tit. 10. Num. 4. Statuta Synodica Diœcesis Aginnensis. Tit 30. nu. 10. Constitutiones Synodicę Eminentissimi Cardinulis *Grimaldi*, Aquensis Archiepiscopi, &c.

R E G V L A IX.

Scandali reæ sunt Mulieres, quæ fucis vultum adulterant, uut cupillos tingnut, & lethalis plerumque peccati reutum incurrunt.

FVcos à Dœmonibus Inuentos, eorúmque vsum edoctas ab illis Mulieres, asserere non dubitat *Tertullianus* Libro 1. *De Cultu Fæminarum*, Cap. 2. Et Libro 2. Cap. 5. & sequentibus ostendit quàm sit contrarius Christianæ Morum Disciplinæ fucorum vsus, & quàm graue sit peccutum. Vbi enim præmisit, *iniustitia corporis excolendi*, non supergrediendum vltrà quàm simplex, & sufficiens munditiu postulut, vltra quàm Deo plucet; subdit: *In illum enim delinquunt, quæ cutem medicaminibus vrgent, genas rubore maculant, oculos fuligine porrigunt. Displicet nimirum illis plastica Dei: In ipsis se nimirum arguuut, & reprebeudunt Artificem omnium. Reprebenduut enim cùm emendant, cùm adijciunt, vtique ab aduersario Artifice sumentes udditamenta. Is est Diabolus. Nam quis corpus muture monstraret, nisi, qui & hominis spiritum mulitiâ truusfigurauit? Ille indubitatè huiusmodi ingeniu concinnauit, vt in vobis pureat manus vos quodammodo Deo inferre. Quod nascitur, opus Dei est. Ergo quod iufingitur, diaboli negotium est. Diuino operi Sutanæ ingeniæ superducere, quàm scelestum est? Serui nostri ab inimicis nostris ubil mutuantur. Milites ab boste Imperutoris sui uibil concupiscuut. De uduersario enim eius in cuius manu sis, uliquid vsui postulure, trunsgressio est. Christianus à Malo illo adiuuabitur in uliquo? Nescio an boc nomen ei perseueret. Erit enim eius, de cuius doctriuis instrui concupiscit. Quantùm autem à vestris disciplinis & professionibus ulieuu sunt, quàm indigua Nomine Christiano, faciem fictam gestare, quibus simplicitus omnis indicitur? Effigie mentiri, quibus linguâ non licet? Appetere quod datum nou sit, quibus alieni ubstinentia traditur? Adulterium in specie exercere, quibus studium pudicitiæ sit? Credite, Benedictæ, quomodo præceptu Dei custodietis, lineamenta eius in vobis non custodientes? ∴ Dominus aie, Quis vestrûm potest cupillum atrum ex ulbo facere aut album ex utro? Itaque reuincunt Deum. Ecce (inquiunt) pro ulbo vel atro flauum facimus, gratiâ faciliorem. Quamuis & atrum ex ulbo conantur facere, quas pœni-*

teat senectam vsque vixisse. Proh temeritas! Erubescit ætas exoptata votis, sartum coaficitur, adolescentia in qua delinquimus suspiratur, occasio grauitatis interpolatur. Absit Sapientiæ filiabus stultitia tanta ∴ Quid tanta ordinandi crinis operositas ad salutem submiaistret? Quod crinibus vestris quiescere non licet, modò substrictis, modo relaxatis, modo elisis? Aliæ gestiunt in cinciaaos coërcere, aliæ vt vagi, & volucres elabantur, non bona simplicitate ∴ Prodite vos medicamentis, & ornamentis exstructæ Prophetarum, & Apostolorum, sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos verecundiâ, & os taciturnitate, inserentes in aures Sermones Dei, adnectentes ceruicibus iugum Christi, caput maritis subijcite, & satis ornatæ eritis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, & plus quàm in auro placebitis. Vestite vos serico probitatis, bysino sanctitatis, purpurâ pudicitiæ. Taliter pigmentatæ, Deum habebitis amatorem.

Eamdem Regulam confirmat S. Cyprianus, Libro De Disciplina, & Habitu Virginum, vbi non Virgines tantùm aut Viduas, Sed & nuptas, & omnes omnino fœminas admonet, quod opus Dei, & factura eius, & plastica adulterari nullo modo debeat, adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet denique lineamenta natiua corrumpente medicamine. Dicit Deus, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram; & audet quisquam mutare, & conuertere quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, quando id quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt; nescientes quia opus Dei est omne, quod nascitur, Diaboli quodcumque mutatur. Si quis pingendi artifex vultum alicuius, & speciem, & corporis qualitatem, æmulo colore signasset, & signato iam consummatóque simulacro manus alius inferret, vt iam formata, iam picta quasi peritior reformaret; grauis prioris artificis iniuria, & iusta indignatio videretur. Tu te existimas impunè laturam tàm improbæ temeritatis audaciam, Dei artificis offensam. Vt enim impudica circa homines, & incesta fucis lenocinantibus non sis; corruptis violatisque quæ Dei sunt, peior adultera detineris. Quod ornari te putas comi, impugnatio est ista diuini operis, præuaricatio est veritatis. Monentis Apostoli vox est: „ Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, „ sicut estis azymi; nam & Pascha nostrum immola„ tus est Christus: Itaque festa celebremus non in fer„ mento vetere, neque in fermento malitiæ & nequi„ tiæ, sed in azymis sinceritatis, & veritatis. Num sinceritas perseuerat, & veritas, quando quæ sincera sunt polluuntur colorum adulterijs, & medicaminum fucis in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dicit, Non potes facere capillum vnum album aut nigrum: Et tu ad vincendam Domini tui vocem vis te esse potiorem? Audaci conatu, & sacrilego contemptu crines tuos inficis, malo præsagio futurorum capillos iam tibi flammeos auspicaris, & peccas, proh nefas! capite, id est, corporis parte meliore: & cùm scriptum sit de Domino: Caput autem eius, & capilli erant albi velut lana, aut nix; & tu execraris caniciem, detestaris alborem, qui sit ad Dominicæ caput similis. Non metuis oro, quæ talis es, ne cùm Resurrectionis dies aduenerit, Artifex tuus te non recognoscat, & ad sua præmia, & promissa venientem remoueat, & excludat? Increpans vigore Censoris, & Iudicis dicat: Opus hoc meum non est, nec imago hæc nostra est; cutem falso medicamine polluisti, crinem adultero colore mutasti, expugnata est mendacio facies, figura corrupta est, vultus alienus est, Deum videre non poterit, quando oculi tibi non sunt quos Deus fecit, sed quos Diabolus infecit. Illum tu secuta es, rutilos atque depictos oculos serpentis imitata es; de inimico tuo compta, cum illo pariter, & arsura.

Legendi in eandem sententiam Clemens Alexandrinus, Libro 3. Pædagogi Capp 2. 3. & 11. S. Gregorius Nazianzenus, Oratione De Laudibus Gorgoniæ Sororis, S. Ambrosius, Libro 1. De Virginibus, Cap. 6. vbi nequidem fucorum vsum licitum esse feminis docet, vt maritis placeant. Hinc illa (inquit) nascuntur incentiua vitiorum, vt quæsitis coloribus ora depingant, dum viris displicere formidant; & de adulterio vultûs meditantur adulterium castitatis. Quanta hîc amentia, effigiem mutare naturæ, picturam quærere; & dum verentur maritale iudicium, prodere suum? Prior enim de se pronuntiat, quæ cupit mutare quod nata est. Ita dum alijs student placere, prius sibi ipsa displicet. Quem iudicem, mulier, veriorem requirimus deformitatis tuæ, quàm te ipsam, quæ videri times? Si pulchra es, quid absconderis? Si deformis, cur te formosam esse mentiris, nec tuæ conscientiæ, nec alieni gratiam erroris habitura? Ille enim alteram diligit, tu alteri vis placere. Et irasceris si amet aliam, qui adulterare in te docetur? Malu magistra es iniuriæ tuæ. Lenocinari enim refugit, etiam quæ passa lenonem est, ac licet vilis mulier, non alteri tamen sed sibi peccat: Tolerabiliorâque propemodum in altero crimina sunt; ibi enim pudicitia, hîc natura adulteratur.

Ante S. Ambrosium eamdem coniugatarum mulierum excusationem velut inanem reiecerat S. Cyprianus, loco supra laudato. Viderint (inquit) quid sibi nuptæ per placendi studium de coniugum solatio blandiantur; quos dum in excusationem suam proferunt, ad societatem criminosæ consensionis adsciscunt.

Et ante hunc Tertullianus, Libro 2. De Cultu Fœminarum, Cap. 2 & 4. Expingamus nos, vt alteri pereant. Vbi est ergo, Diliges proximum tuum sicut te ipsum? Nolite vestra tantùm curare, sed alterius ∴ Cùm igitur, nostra, & aliorum causa versetur in studio periculosissimi decoris, iam non tantùm confictæ, & elaboratæ pulchritudinis suggestum recusandum à vobis sciatis, sed etiam naturalis speciositatis obliterandum dissimulatione, incuriâ, vt perinde oculorum incursibus molestam ∴ Sanctæ fœminæ si naturaliter speciosæ, non adeò sit occasio. Certè si & fuerit, non adiuuare, sed etiam impedire debeo. Quasi Gentilibus dicam, Gentili, & communi omnium præcepto alloquens vos, Solis maritis vestris placere debetis. In tantùm autem placebitis eis, in quantum alijs placere non curaueritis ∴ Vxor nulla deformis est marito suo. Satis placuit cùm electa est, seu moribus, seu formâ commendata. Ne qua vestrûm putet, si temperauerit à compositione sui, odium & auersionem maritorum prosecuturam. Omnis maritus castitatis exactor est. Formam verò Fidelis non expostulat, quia non ijsdem bonis, quæ Gentiles bona putant, capimur: Infidelis contra, etiam suspectam habet. Cui ergo pulchritudinem tuam nutris? Si Fideli, non exigit: Si Infideli, simplicem non credit. Quid gestis aut suspecto, aut non desideranti placere?

Hanc Regulam confirmat, & S. Hieronymus, Epistola 23. ad Marcellam de Blesillæ, ægrotatione. Illæ (inquit) Christianos oculos scandalizent potiùs, quæ purpurisso, & quibusdam fucis ora oculósque depingunt, quarum facies gypseæ, & nimio candore deformes idola mentiuntur; quibus si forte improuidis lachrimarum stilla erupit, sulco defluit: Quas nec numerus annorum potest docere quòd vetulæ sint; quæ capillis alienis verticem struunt, & præteritam iuuentutem in rugis anilibus poliunt. Quæ denique ante nepotum gregem trementes virgunculæ componuntur. Erubescat Mulier Christiana si naturæ cogit decorem, si carnis curam facit ad concupiscentiam; in qua qui sunt, secundùm Apostolum, Deo placere non possunt.

Et S. Paulinus, Epithalamio in Iulianum, & Clarissimam eius Vxorem:

Absit vt idolici videatur filia Templi,
Gentis Apostolicæ filia facta domo.
Non fucis malè ficta cutem, neque lumina nigro
Puluere, nec flauo tincta colore comam.
Purum naturæ decus aspernata superbo
Crimine, diuinum in se sibi damnat opus.
Frustra hæc se Mulier iactauerit esse pudicam,
Quæ se tàm varijs ornat adulterijs.
Vos autem Iuuenes Christi, fugite omnia, quorum
In damno pretium est, vsus in interitu.
Credite diuinis verbis, de cultibus istis
Pœnalem capitis surgere materiam.

Idem confirmat S. Augustinus, Epistola 245. aliàs 73. ad Possidium data. Nolo tamen (inquit) de ornamentis auri, vel vestis præproperam habeas in prohibendo sententiam, nisi in eos, qui neque coniugati, neque coniugari cupientes, cogitare debent quomodo placeant Deo. Illi autem cogitant, quæ sunt Mundi, quomodo placeant vel viri vxoribus, vel mulieres maritis. Nisi quòd capillos nudare fœminas, quas etiam caput velare Apostolus iubet, nec maritatas decet. Fucari autem pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est, qua non dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittendæ sunt feminæ ornari, secundùm veniam, c. Cap. 11.

non

non secundùm imperium. Nam verus ornatus maximè Christianorum, & Christianarum, non tantùm nullus fucus mendax, verùm ne auri quidem vestisque pompa, sed mores boni sunt. Hic locus refertur *De Consecratione* Dist. 5. Can. *Fucari*.

Ad huius Regulæ plenam explicationem addenda est *S. Thomæ* Responsio, Secunda Secundæ, Quęstione 169. Articulo 2. ad secundùm. *Mulierum fucatio* (inquit) *est quædam species fictionis, quæ non potest esse sine peccato. Non semper tamen talis fucatio est cùm peccato mortali, sed solùm quando fit propter lasciuiam, vel in Dei contemptum; in quibus casibus loquitur S. Cyprianus. Sciendum tamen quòd aliud est fingere pulchritudinem non habitam, & aliud occultare turpitudinem ex aliqua causa prouenientem, putà ægritudine, vel aliquo huiusmodi. Hoc enim est licitum; quia secundùm Apostolum* 1. ad Corinthios 12. *Quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundatiorem circumdamus.*

R E G V L A X.

Scandali reæ sunt Mulieres, alienos capillos ad ornandum caput adhibentes.

SI enim mulieres velato capite procedere, & orare iubet Apostolus, *Non in tortis crinibus*; Si tales esse vult Apostolorum Princeps, *Quarum non sit extrinsecus capillatura*: Alienis certè capillis luxurianti, & adulterinatitia Christianarum Fœminarum capita multò magis damnat Christiana Disciplina.

Hanc Regulam confirmant Patres; *Tertullianus*, Imprimis Libro 2. *De Cultu Fœminarum*, Cap. 7. *Affigitis præterea* (inquit) *nescio quas enormitates capillamentorum, nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis, & operculum verticis, nunc in ceruicem retro suggestam. Mirum quòd non contra Dominica Præcepta contenditur. Ad mensuram neminem sibi adijcere posse, pronunciatum est. Vos verò adijcitis ad pondus collyras quasdam, vel scutorum umbilicos ceruicibus adstruendo. Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti: Ne exuuias alieni capitis, forsan immundi, forsan nocentis, & gehennæ destinati, sancto & Christiano capiti supparetis. Imò omnem hanc ornatus seruitutem à libero capite depellite. Frustra laboratis ornatæ uideri, frustra peritissimos quosque structores capillaturæ adhibetis. Deus vos velari iubet. Credo ne quarundam capita videantur. Atque vtinam miserrimus ego in illa die Christianæ Exultationis, vel infra calcanea vestra caput eleuem: Videbo an cùm cerussa, & purpurisso & croco, & illo ambitu capitis resurgatis: An taliter expictas Angeli in nubila subleuent obuiam Christo in aëra. Si nunc bona, & Dei sunt, tunc quoque occurrent resurgentibus corporibus, & sua loca agnoscent. Sed non potest resurgere nisi caro, & spiritus solus ac purus. Damnata sunt igitur, quæ in carne & spiritu non resurgunt, quia Dei non sunt. Damnatis hodie abstinete. Hodie vos Deus tales videat, quales tunc videbit.*

Eamdem Regulam confirmat *S. Clemens Alexandrinus*, Libro 3. Pædagogi: *Alienorum* (inquit) *capillorum appositiones sunt omninò reijciendæ, & externas comas capiti adhibere, est maximè impium, quæ mortuis pilis caluam induunt. Cui enim manuum imponit Presbyter? Cui autem benedicet? Non mulieri quæ est ornata, sed alienis capillis, & per ipsos alij capiti. Si autem mulieris quidem caput est vir, viri autem caput est Christus, quomodo non est impium eas in duplex peccatum incidere? Per immodicam enim comam viros decipiunt: Dominum autem, quantùm in ipsis est, dedecore afficiunt, dum meretriciè ornantur in fraudem veritatis, & caput quòd verè pulchrum est, vt maledictum sit, efficiunt.*

Idem confirmant *S. Gregorius Nazianzenus*, Carmine in Mulierum Ornatum, *S. Hieronymus* Epistola ad *Demetriadem*, alijque Patres, & *Iuo* Carnotensis Episcopus Sermone 24 *De adulterino habitu virorum, vel mulierum.*

S. Bernardinus Senensis, Sermone 47. habito Feria 6. post Dominicam in Passione, ait, *Alexandrum Alensem* peccati mortalis reas pronuntiare mulieres, quæ fucis, aut adulterinis crinibus ad ornatum vtuntur. Quærit *Alexander De Hales* (inquit) *vtrum fucatæ, aut adulterinos crines seu viuorum, seu mortuorum, ad ornatum sibi vsurpantes, debeant accedere ad sacram Communionem. Et respondet, quod tales mortaliter peccant, & indignas se efficiunt Sacra Communione. Et hoc maximè propter tria, quæ inde sequuntur; primò offensio Dei, secundò offensio proximi, tertiò offensio sui. Offensio Dei, quia non solùm sinceritas Summi Opificis impugnatur, verùm etiam verbum Dei contemnitur, & infirmatur.* Offensio proximi, *scilicet fictio, & mendacium inducens errorem ex certa scientiâ.* Offensio sui, *quia iniuriatur propriæ naturæ. Proptorea dicendum est, quod siue sint solutæ, siue coniugatæ, mortaliter peccant huiusmodi abutentes abusionibus. Non tamen nego, quin permissum sit coniugatis ornare se honesto ornatu vestium propter Maritos, dum tamen nihil falsitatis, aut adulterinæ picturæ, aut capillaturæ vsurpent. Sed dices, Hoc faciunt, scilicet quia se fucant, & capillis talibus abutuntur, vt placeant maritis suis. Dicendum, quod voluntas hæc placendi maritis suis, seu ipsum placitum, non excusat eas à peccato mortali: Quia modus per quem placeat seu placere intendunt, nec Deo placet, nec maritis.* Alio- “
rum subinde refert opinionem, dicentium, quod si “
coniugata non vt laudetur de pulchritudine, vel pro- “
uocet alios ad sui concupiscentiam, aut aliâ corruptâ “
intentione; sed tantùm ne maritus eius propter eius “
deformitatem scandalizatus exhorrens eam adulte- “
rium incurrat; aut tincturis aliquibus vteretur, aut “
capillis alienis, non mortaliter peccaret. Et hi dicunt, “
quod *S. Cyprianus* & alij hanc abusionem detestantes, “
intelligunt de illis, quæ huiusmodi faciunt intentione corruptâ. *Ista autem diffinitio.* (inquit) *mihi videtur melior, & certior. Hæc S. Bernardini Senensis, Syluestri*, Caietani Cardinalis, & aliorum paulò indulgentior opinio, veniale dumtaxat peccatum agnoscentium in vsu fuci, & capillorum alienorum, cum ex sola vanitate, non ex impudico affectu adhibentur, & alioqui nullum imminere videtur grauis scandali probabile periculum, probabilis est & tuta, eamque Conscientiarum Moderatores sequi possunt, cùm sit & *S. Thomæ*, Secunda Secundæ, Quæstione 169. Articulo secundo, tùm in corpore Articuli, cùm in Responsione ad secundam obiectionem. Sed Concionatores, & Confessarij omni studio zelóque Mulierum vanitatem reprehendere debent, & verbi Dei cauterio curare prauæ consuetudinis malum.

In Summa, verbo Ornatus.

S. Bernardinus Senensis definit ibidem caput ornatum Mulieris vanæ. *Si quæratur*, (Inquit) *quid est caput ornatum Mulieris vanæ? Responderi potest quòd Tumor superbiæ, Babylonica turris, vexillum Diaboli, derisio Christi, luxuriæ signum, duplicitas cordis, sanctificatio criminis, lucifuga Animarum, laquei Dæmonum, diabolicum monstrum, sedes Satanæ, & remuneratio passionum.* Quæ omnia singillatim explica.

R E G V L A XI.

Scandali rei sunt, & viri in corporis cultu, & capillaturæ curâ modum excedentes.

SIquidem (inquit *Tertullianus* Libro 2. *De Cultu Fœminarum*, Cap. 8) *& viris propter fœminas, vt fœminis propter viros vitio naturæ ingenita est placendi voluntas; propriásque præstigias formæ, & hic sexus sibi agnoscit, barbam acriùs cædere, interuellere, circumradere, capillum disponere, & decolorare caniciem, primam quamque subducere totius corporis lanuginem, pigmento quoque muliebri distringere, cætera pulueris cuiusdam asprisudine leuigare, tum speculum omni occasione consulere, anxiè inspicere: Cùm tamen cognito Deo, adempta placendi voluntate per luxuriæ occasionem, omnia illa vt otiosa aut hostilia recusantur. Nam vbi Deus, ibi pudicitia, ibi grauitas adiutrix, & socia eius. Quo ergo pacto pudicitiam sine instrumento suo, id est, sine grauitate tractabimus? Quomodo autem grauitatem administrandæ pudicitiæ adhibebimus, nisi & in facie, & in cultu, & in totius hominis contemplatione seueritas circumferatur? Quamobrem erga vestitum quoque, & reliqua compositionis vestræ impedimenta, perinde vobis curanda est amputatio, & decussio redundantioris nitoris. Nam quid prodest, faciem quidem frugi, & expeditam, & simplicitatem condignam diuinæ Disciplinæ exhibere, cætera verò corporis laciniosis pomparum, & deliciarum ineptijs occupare?*

Hanc Regulam confirmat *S. Hieronymus*, in Cap. 1.

Sophoniæ Prophetæ. *Neque verò* (inquit) *æstimandum est eos solos perijsse, qui argento erecti sunt: Sed iuxta hanc diffinitionem peribit & ille, qui in generis nobilitate se iactat: Qui gloriatur in dignitatibus, peribit; qui inflatur, peribit: Qui in fortitudine corporis gloriatur, peribit: Peribit, qui in fœmineo languore mollitus comam nutrit, vellit pilos, cutem polit, & ad speculum comitur, quæ propriè passio, & insania fœminarum est.*

Id denique confirmant Acta *S. Tiburtij* Martyris, apud *Baronium*, ad annum 286. Sanctus enim Martyr *Torquatum* testem Apostatam recusans ait: *Credisne hunc esse Christianum, qui in sui lenocinio moliendo, capitis fimbrias admittit, qui tonsorem diligit, qui scapulis molliter gestit, qui fluxum gressum improbo nixu distendit, qui neglectis viris fœminas intuetur? Nunquam tales pestes Christus dignatus est habere seruos suos.*

REGVLA XII.

Lethalis scandali rei sunt, qui alterius sexûs veste absque necessitate vtuntur. Non leuis etiam scandali rei sunt, qui laruati incedunt.

1 PRima pars istius Regulæ nititur hoc Dei Præcepto, Deuteronomij 22. quod non ceremoniale tantùm, sed etiam morale est: *Non induetur mulier veste virili, nec vir vtetur veste fœminea: Abominabilis enim apud Deum qui facit hæc.* Quem locum expendens *S. Ambrosius*, Epistola 69. ad *Irenæum* data, ait: *Incongruum est, quod ipsa etiam abhorret natura. Cur enim homo, non vis videri esse quòd natus es? Cur alienam tibi adsumis speciem? Cur mentiris fœminam; vel tu fœmina virum? Suis vnumquemque sexum induit natura indumentis. Mendacium & in verbo turpe est, nedum in habitu. Denique in Templis, vbi mendacium fidei, ibi mendacium naturæ. Illic adsumere viros muliebrem vestem, gestùmque fœmineum, sacrum putatur.* Et infrà: *Meritò illic non seruatur castimonia, vbi non tenetur sexûs distinctio; in quo euidentia naturæ magisteria sunt.*

Idem confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 169. Articulo 2. in Responsione ad tertium. *Cultus* (inquit) *exterior debet competere conditioni personæ secundùm communem consuetudinem: Et ideò de se vitiosum est, quòd mulier vtatur veste virili, aut è conuerso, & præcipuè quia hoc potest esse causa lasciuiæ: & specialiter prohibetur in Lege; quia Gentiles tali mutatione habitus vtebantur ad idololatriæ superstitionem. Potest tamen quandoque hoc fieri sine peccato, propter aliquam necessitatem, vel causâ se occultandi ab hostibus, vel propter defectum alterius vestimenti, vel propter aliquid huiusmodi.* Sic *S. Antoniam* Virginem *Alexander*, ac *Theodoram* item Virginem *Didymus*, commutatis vestibus è lupanari liberauit, vt in Martyrologio legimus ad diem 22. Aprilis, & ad 3. Maij. Sic *S. Ambrosius* Libro 2. *De Virginibus*, Cap. 4. simile factum narrat Antiochenæ cuiusdam Virginis, quam & ignotus Miles ad eam liberandam in lupanar ingressus, sic alloquitur: *Ne quæso paueas, soror. Frater huc veni saluare animam, non perdere. Serua me, vt ipsa serueris. Quasi adulter ingressus, si vis, Martyr egrediar. Vestimenta mutemus, conueniunt mihi tua, & mea tibi: Sed vtraque Christo. Tua vestis me verum Militem faciet, mea te Virginem. Sume habitum, qui abscondat fœminam: Trade, qui consecret Martyrem. Induere chlamydem quæ occultet membra Virginis, seruètque pudorem. Sume pileum quod tegat crines, abscondat ora, &c. Quid plura? Mutato habitu euolat puella de laqueo. Damnatus est pro Virgine, qui pro Virgine comprehensus est. Ita de lupanari non solùm Virgo, sed etiam Martyres exierunt. Fertur puella ad locum supplicij cucurrisse, certasse ambos de nece. Duo contenderunt, & ambo vicerunt: Nec diuisa est corona, sed addita.* Sic *Eugeniam*, *Euphrosinam*, *Apollinarem* refert Metaphrastes mutatâ veste sexum dissimulasse, vt apud viros Monasticam Vitam profiterentur, cùm in illarum patria Monasteria fœminarum nulla essent. (apud *Surium* ad diem 25. Decembris, & ad primam, & 5. Ianuarij.) Sic ipse rursus *Theodoram*, Iacobus autem Diaconus Heliopoleos *Pelagiam* ad expiandum lapsum suum idem fecisse, ad diem 11. Septembris, & 8. Octobris narrant. Sic *Ioanna* Puella Aurelianensis, vt instinctu diuino auxilium *Carolo VII.* Regi Christianissimo ad hæreditarium Regnum recuperandum ferret, militarem vestem induit: Quæ ab hostium calumnijs eam ob causam irrogatis plenè per Commissarios à *Calisto III.* Pontifice Maximo delegatos anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto vindicata est. Quæ tamen facta non sunt in consequentiam, & in exemplum trahenda.

Extra casus necessitatis vrgentis, dissimulare sexum, & veste alterius sexûs vti, lethale peccatum est. Vnde *S. Augustinus*, Libro 2. *Soliloquiorum*, Cap. 16. *Credo* (inquit) *iure infames intestabilésque haberi, qui muliebri habitu se ostentant, quos nescio vtrùm falsas mulieres, an falsos viros melius vocem. Veros tamen histriones veróseque infames sine dubitatione possumus vocare: Aut si latent, nec infame quidquam nisi à turpi fama nominatur, veros nequam non sine veritate dicimus.* Et paulò post: *Magna quæstio est, vtrum patriæ liberandæ causâ muliebri tunicâ indutus, debeat hostem decipere, hoc ipso quo mulier falsa sit, fortasse verior vir futurus. Et vtrum Sapiens, qui aliquo modo certum habeat, necessariam fore vitam suam rebus humanis, malit emori frigore, quàm fœmineis vestibus, si aliud non sit, amiciri. Sed de hoc aliàs videbimus. Profectò enim cernis quantæ inquisitionis indigeat, quatenus ista progredi debeant, ne in quasdam inexcusabiles turpitudines decidatur.*

Ante S. Augustinum eius conterraneus *Tertullianus* Libro *De Pallio*, sententiosè pro more ait: *Habitum transferre ita demum culpæ propè est, si non consuetudo, sed natura mutetur. Sat refert inter honorem temporis, & Religionem. Det consuetudo fidem tempori, natura Deo.*

Concilium Gangrense Canone 13 damnat Anathemate mulieres, quæ Continentiæ, & Religionis causâ virilem habitum vsurparent. *Si qua mulier* (inquit) *propter continentiam, quæ putatur, habitum mutat, & pro solito muliebri amictu virilem sumit, Anathema sit.* In Ius Canonicum relatus est, Can. *Si qua mulier*, Dist. 30. Multò magis damnandi viri, qui muliebrem amictum sumunt. Vt enim *S. Ambrosius* Epistola 69. ad *Irenæum* ait: *Græco more influxit, vt fœminæ virilibus quasi succinctioribus tunicis vtantur. Esto tamen vt illæ imitari videantur melioris sexûs naturam, quid viri inferioris sexûs mentiri speciem volunt?*

Concilium Trullanum Canone 62. statuit. *Vt nullus vir deinceps muliebri veste induatur, vel mulier veste viro conueniente. Sed neque comicas, vel satyricas, vel tragicas personas induat. Qui deinceps aliquid eorum, quæ scripta sunt, aggredientur, si sint quidem Clerici, deponi iubemus: Si verò Laici, segregari.*

Regulæ pars altera, quæ laruarum vsum spectat, adstruitur *Tertulliani* verbis, Libro *De Spectaculis*, Cap. 23. *Iam verò* (inquit) *ipsum opus personarum, quæro an Deo placeat, qui omnem similitudinem vetat fieri, quantò magis imaginis suæ? Non amat falsum Auctor Veritatis: Adulterium est apud illum omne, quod fingitur. Cæterùm cùm in Lege præscribit Maledictum esse, qui mulieribus vestietur, quid de pantomimo iudicabit, qui etiam mulieribus curatur?* Id est, voce, gestu, incessu accuratissimè effœminatur.

Item *S. Ioannis Chrysostomi*, Homilia 38. in Matthæum: *Quis est* (inquit) *ille theatralium hominum adeò magnus sonitus? Quis tantus tumultus? Qui diabolici clamores? Qui vestitus satanicus? Alius cùm adolescens sit, comam pone reductam habet, & naturam aspectu, vestitu, incessu, cæterisque huiusmodi effœminando, ad teneriusculæ imaginem puellæ deducere contendit. Alius è contra cùm sit senex, nouaculâ pilos, & pudorem omnem abrasus, cinctus assisteus, ad dicendum ac faciendum omnia paratus est.*

Eamdem Regulam confirmat Auctor Sermonis in Augustiniana Appendice 130. *Dæmonum est* (inquit) *suaue sacrificium, cum aut dicitur à nobis aliquid, aut fit, quo honestas, quæ est amica iustitiæ, improbis actibus violatâ discedat. Quid enim est tam demens, quàm virilem sexum in formam mulieris turpi habitu commutare? Quid tam demens, quàm deformare faciem, & vultus induere, quos ipsi etiam Dæmones expauescant? Quid tam demens, quàm incompositis motibus, & impudicis carminibus vitiorum laudes inuerecunda delectatione cantare? Indui ferino habitu, & capreæ aut ceruo similem fieri, vt homo ad imaginem Dei, & similitudinem factus sacrificium Dæmonum fiat? Per hæc ille malorum Artifex se intromittit,*

mittit, vt captis paulatim per ludorum similitudinem mentibus dominetur.

Calculum suum addit *S. Petrus Chrysologus*, Sermone 155. vbi in illos inuehitur, qui laruas idolorum ioci causâ assumebant. *Quis* (inquit) *satis lugeat eos, qui simulacra faciunt semetipsos? Nonne isti amiserunt imaginem Dei, similitudinem perdiderunt Christi; exuti sunt indumentum, qui se simulacrorum formis sacrilegis formauerunt? Sed dicet aliquis: Non sunt hæc sacrilegiorum studia, vota sunt hæc iocorum: & hoc esse nouitatis lætitiam, non vetustatis errorem: Esse hoc anni principium, non Gentilitatis offensam. Erras, homo, non sunt hæc ludicra, sunt crimina. Quis de impietate ludit, de sacrilegio quis iocatur, piaculum quis dicit visum? Satis se decipit, qui sic sentit. Tyrannus est, tyranni habitum qui præsumit. Imaginem Dei portare noluit, qui idoli voluerit portare personam. Qui iocari voluerit cùm Diabolo, non poterit gaudere cùm Christo. Nemo cùm serpente securus ludit; nemo cùm Diabolo iocatur impunè. Si quæ sunt ergo viscera pietatis in nobis, si qua est in nobis contemplatio humanitatis, si quos nos habet fraternæ salutis affectio, abstrahamus eos qui sic ad perditionem currunt, rapiantur ad mortem, trahuntur ad tartara, festini sunt in gehennam. Abstrahat ergo pater filium, seruum dominus, parens parentem, ciuem ciuis, homo hominem, Christianos omnes qui se bestijs compararunt, exequarunt iumentis, aptauerant pecudibus, Dæmonibus formauerunt. Et ille qui liberat, inuenit præmium: Qui negligit, acquirit offensam.*

Quamquam verò Clericis præcipuè laruas assumere Canones prohibeant, scilicet Synodus Lingonensis anno millesimo quadringentesimo-quarto, Tit *De Ludis prohibitis*, Concilium Narbonense anno millesimo quingentesimo quinquagesimo-primo Canone 19 Mediolanense primum anno millesimo quingentesimo sexagesimo-quinto, Constit. P. 2. Tit. 15 Burdigalense anno quingentesimo octogesimo-tertio, Tit. 21. Bituricense anno sequenti, Tit. 2. Canone 6. Aquense anno millesimo quingentesimo octogesimo-quinto, Tit. *De Vita, & Honestate Clericorum*; Narbonense anno millesimo sexcentesimo nono, Canone 41. & Synodi pleræque Diœcesanæ: Id tamen omnibus qui Christiano Nomine gloriantur, illicitum esse, constat ex supra dictis Patrum testimonijs; constat ex vitijs quæ sub laruarum tegmine licentiùs committuntur: De quibus legi possunt *Ioannes Ludouicus Viues* Lib. 1. *De Institutione Christianæ Fœminæ*, Tit. *De Saltationibus*, & *Polydorus Virgilius* Lib. 5. *De Inuentione Rerum*, Cap. 2. vbi apud Anglos capitale fuisse testatur, si quis personas indueret: Necnon *Petrus Gregorius Tolosanus* celebris Iurisconsultus Lib. 39. Syntagmatis Iuris Vniuersalis, Cap. 11. Num 1 & 2 vbi & multis Tolosanæ Curiæ Senatusconsultis laruarum venditionem, & vsum, etiam Bacchanalium diebus, prohibitum fuisse refert.

Sed *S. Caroli Borromæi*, de laruarum vsu iudicium hîc prætermittere nefas Sic enim de his loquitur in *Memoriali Libro*. P. 2. Cap. 6. *Maledicti* (inquit) *& execrandi laruarum vsus; id præter alia impietatis, & deprauationis habentes, quod antiquæ nostræ ruinæ, cuius Satanas serpentis formam induens, sic laruatus auctor fuit, quasi memoria festiua agatur. Detestandi laruarum vsus, quarum priuilegio fas est cuilibet obscœna, & impudica verba profari, gestus & actus omnimodè impuros edere: Impiæ laruæ, honestatis oppugnatrices, grauitatis inimicæ, ruina piæ huius vigilantiæ, cui foris & intus Christianus tenetur indulgere.*

R E G V L A XIII.

Peccant, quicumque in exteriori ornatu Morem Patriæ, modúmque conditioni, & statui suo conuenientem excedunt.

PAtrum testimonijs hæc Regula firmatur, scilicet *Tertulliani* Libro 2. *De Cultu Fœminarum*, Cap 9. *Si quos diuitiarum* (inquit) *vel natalium, vel retro dignitatum ratio compellit ita pompaticas progredi, vt sapientiam non videantur consecutæ, temperate malum huiusmodi curate, ne totis habenis licentiam vsurpetis prætextu necessitatis ∴. Non enim vtemur nostris? Quis autem prohibet vti? Secundùm Apostolum tamen, qui nos vti monet Mundo isto, quasi non abutamur.* Abutuntur autem facultatibus suis, quæ pretiosioribus, & elegantioribus vestibus vtuntur, quàm ferat earum conditio, vel status; aut nimijs sumptibus in pompam vestium, mundúmque muliebrem factis dant causam maritis fraudandi creditores, nouum æs alienum contrahendi, cui soluendo etiam per tempus pares esse nequeant; vel resecandi eleemosynas, quas alioqui erogare tenentur. De qua immoderatione *Tertullianus*, Libro 1. *De Cultu Fœminarum*, Cap. 8 *De breuissimis* (inquit) *loculis patrimonium grande profertur. Vno lino decies sestertiûm inseritur. Saltus, & insulas tenera ceruix circumfert. Graciles aurium cutes calendarium expendunt, & sinistra per singulos digitos de saccis singulis ludit. Hæ sunt vires ambitionis, tantarum vsurarum substantiam vno, & muliebri corpusculo baiulare.*

S. Cypriani, Libro *De Disciplina, & Habitu Virginum*, scribentis: *Locupletem te dicis, & diuitem, sed diuitijs tuis Paulus occurrit, & ad cultum atque ornatum tuum iusto fine moderandum, sua voce præscribit ∴. Locupletem te dicis, & diuitem; & vtendum putas ijs, quæ possidere te Deus voluit. Vtere, sed ad res salutares vtere, sed ad bonas artes vtere, sed ad illa quæ Deus præcepit, quæ Dominus ostendit, Diuitem te sentiant pauperes, locupletem sentiant indigentes. Patrimonium tuum Deo fœnera, Christum ciba, vt virginitatis perferre gloriam liceat, vt ad Domini præmia venire contingat, multorum precibus exora ∴. Nam delinquis, & hoc ipso in Deum, si ad hoc tibi ab illo diuitias datas credis, vt illis non salubriter perfruaris. Nam & vocem Deus homini dedit, & tamen non sunt idcircò amatoria cantanda nec turpia; & ferrum esse ad culturam terræ Deus voluit, nec homicidia sunt idcircò facienda: Aut quia thura, & merum, & ignem Deus instituit, sacrificandum est inde idolis; vel quia abundant pecudum greges in agris tuis, victimas, & hostias immolare debebis. Alioqui tentatio est patrimonium grande, nisi ad vsus bonos sensus operetur; vt patrimonio suo vnusquisque locupletior, magis redimere debeat quàm augere delicta.*

S. Augustini, Epistolâ 262. aliàs 199. ad *Ecdiciam*, quæ vidualem habitum inconsulto marito induerat. *De habitu* (inquit) *atque vestitu nihil tibi præter eius arbitrium mutandum, vel vsurpandum fuit, vnde nihil diuinitus legimus imperatum. Scriptum est quidem, Mulieres esse debere in habitu ornato; auríque circumpositio, & intortio crinium, & cætera huiusmodi, quæ vel ad inanem pompam, vel ad illecebram formæ adhiberi solent, meritò reprehensa sunt. Sed est quidam pro modulo personæ habitus matronalis à viduali veste distinctus, qui potest fidelibus coniugatis saluâ Religionis obseruantiâ conuenire.* 1. Tim. 2

Eamdem Regulam confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 169 Articulo 1. in Responsione ad primum: *Ad naturalem* (inquit) *rationem pertinet, vt exteriorem cultum moderetur. Et secundùm hoc nati sumus hanc virtutem suscipere, quæ exteriorem cultum moderatur.* Et Articulo 2. in Responsione ad tertium: *Cultus exterior* (inquit) *debet competere conditioni personæ secundùm communem consuetudinem.*

Et *S. Thomæ* coæuus *Alexander Halensis* 2. P. Quæstione 101. Membro 1. *Licet* (inquit) *secundùm nobilitatem personæ, secundùm consuetudinem terræ, secundùm dignitatem officij ornare se vestibus pretiosis; ita tamen quòd absit libido in voluntate, & scandalum in exteriori opere.*

R E G V L A XIV.

Scandali rei sunt, qui nouas illiciti ornatûs ac vestimentorum formas excogitant, adinueniunt & conficiunt; & lethaliter quidem peccant, si modus vestium, ornatûsque pretiosioris, vel elegantioris, inuerecundus sit aut impudicus: Venialiter verò si vanitatem dumtaxat, & curiositatem alat, pretij, aut elegantiæ immoderatione.

HÆc enim adinuentio nouitatum in cultu, & habitu muliebri aut virili multis grauibúsque deformitatibus scatet, *Dum & consuetudo violatur, & occasio damni datur, & inanis gloria ac stultitia non sine scandalo committitur;* (inquit Cardinalis *Caietanus* Commentario In Secundam Secundæ, ad Articulum secundùm Quæstionis 169) Et si modus formáque ornatus aut vestium dissoluta sit, & impudica, rei sunt lethalis

peccati inuentores, & auctores, siue inuentrices, & promotrices talis modi ac formę, nec non artifices vtriusque sexûs, qui vestes illas seu ornamenta conficiunt, sicut & qui vtuntur. In his enim, quæ absque mortali peccato fieri non possunt, vel vtplurimum fiunt, aut incitamenta sunt, vel occasiones ad peccatum mortale, *Digni sunt morte non solùm qui eu faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*; (inquit Apostolus ad *Romanos* Cap. 1.) Insignis præterea, & enormis abusus artium est, quas hominum generi Deus optimus maximus dedit ad necessitatem, & vtilitatem, non ad ambitionem, & vanam curiositatem alendam, multò minùs ad libidinem, & impudicitiam excitandam aut fouendam. Vnde *Tertullianus*, Libro *De Pallio*, ait: *Tantam igitur paraturam materiarum ingenia quoque vestificinæ prosecuta, primùm tegendo homini, qua necessitas præcessit, dehinc & ornando, imò & inflando, quâ ambitio successit, varias indumentorum formas promulgauere*. Et *S. Ioannes Chrysostomus*, Homilia 50. in Matthæum. *Necessitate* (inquit) *superatâ, ad delicatissima atque superflua artes peruenerunt, & veræ arti vanam admiscuerunt curiositatem: Quod ædificatoria quoque ars passa est. Sed quemadmodum ipsum, quousque domus, non theatra construit, & in domibus necessaria, non superuacanea componit, artem appello: Textoris artificium, quousque pannos vestitui necessarios texit, nec ultra eius imitatur, vt multa ridicula inserat, artem nominare soleo. Similiter calceamentorum sutores, donec necessarios faciunt calceos, artificis vocabulo dono: Cùm verò virorum calceos mulieribus adaptant, & è contra, tunc quia vtrumque sexum enerauant, superfluam, imò maleficam artem appellamus*.

Hanc Regulam confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 169. Articulo secundo, in Responsione ad quartam obiectionem. *Si qua ars est* (inquit) *ad facienda aliqua opera, quibus homines vti non possunt absque peccato, per consequens artifices talia faciendo peccarent, vtpotè præbentes directè aliis occasionem peccandi; putà, si quis fabricaret idola, vel aliqua ad cultum idololatriæ pertinentia. Si qua verò ars sit, cuius operibus possunt homines benè, & malè vti (sicut gladij, sagittæ, & alia huiusmodi) vsus talium artium non est peccatum, & hæ solæ artes sunt dicendæ. Vnde Chrysostomus*
Homil. 50. in Matth. „ *dicit*: Eas solas artes oportet vocare, quæ necessa-
„ riorum, & eorum quæ continent vitam nostram,
„ sunt tributiuæ, & constructiuæ. *Si tamen operibus alicuius artis, vt plures aliqui malè vtuntur, quamuis de se*
Lib. 3. de Republica. *non sint illicitæ, sunt tamen per officium Principis à ciuitate exstirpandæ, secundùm documenta Platonis. Quia ergo mulieres licitè se possunt ornare, vel vt conseruent decentiam sui status; vel etiam aliquid superaddere, vt placeant viris; consequens est quòd artifices talium ornamentorum non peccant in vsu talis artis, nisi fortè inueniendo aliqua superflua, & curiosa*.

Eamdem confirmat *S. Antoninus*, P. 2. Tit. 2. Cap. 23 §. 13. *Videtur dicendum* (inquit) *de factoribus, vel venditoribus alearum, taxillorum, chartarum; quod quia vt in pluribus homines vtuntur his ad peccatum mortale, propter auaritiam, ideò non videatur tales posse excusari à mortali: Vnde nec absoluendi, nisi talia dimittunt*. Idque probat ex Canone *Falsus*, Canone *Fratres*, & Canone *Negotium*, Dist. 5. *De Pœnitentia*. De laruarum factoribus, & venditoribus idem dixerim. *Sed de factoribus, & venditoribus fucorum*, (inquit S. Antoninus) *& aliorum ornamentorum, videtur dicendum, quod vendendo his de quibus scit, vel credit quòd vtantur ad prouocandum ad lasciuiam, est mortale, quia cooperantur tali in crimine*. 2. Q. 1 C. Notum. *Quod tamen non debet de facili credere, nisi appareant signa manifesta, vt in meretricibus. Nemo enim est iudicandus immemor salutis æternæ*. De Consecrat. Dist. 1. C Iubemus. *Vbi autem hoc ignorat, vel non considerat, sed solùm de vanitate: Cùm talibus possint mulieres vti cùm peccato, & sine peccato, cùm mortali, & cùm veniali, secundum intentionem earam, & quantitatem excessûs: Et quod intentio earum vt in pluribus sit lasciuia, vel mortalis superbia aut inanis gloria, durum est dicere, & temerarium iudicare. Quando etiam sit tantus excessus quòd faciat mortale difficile est discernere: Vnde non videtur quòd in huiusmodi peccent mortaliter. Minùs enim est ista facere, vel vendere, quam portare: Sed ista portare, vel vti, vt fucis, quod videtur præcipuè inter ornamenta prouocantia ad lasciuiam, de se non est mortale, secundùm B. Thomam Secunda Secundæ, Quæst. 169. ∴ Persuadendi sunt igitur tales ad dimittendum opera, & venditionem talium vanitatum, non tamen cogendi per negationem Absolutionis. Dubia enim in meliorem partem sunt interpretanda*. Extra *De Regulis Iuris. Cap.* Estote.

Quod verò superflui, curiosique, & multò minùs dissoluti, & impudici ornatûs formas, & modos adinuenire, & introducere non liceat; nec minoris peccati rei sint horum auctores, & artifices, quam qui vtuntur; nec excusari possint lucri cessantis ratione, probat à simili egregius *Tertulliani* locus Libro *De Idololatria*, Cap. 11. *In nullo* (inquit) *necessarius esse debeo alij, cum facit quòd mihi non licet. Ex hoc quòd vetor facere, intelligere debeo curandum mihi esse ne fiat per me. Nam quòd mihi de stupro interdictum sit, alijs ad eam rem nihil aut operæ, aut conscientiæ exhibeo. Nam quòd ipsam carnem meam à lupanaribus segregaui, agnosco me, neque lenocinium, neque id genus lucrum, alterius causâ exercere posse. Sic & homicidij interdictio ostendit mihi lanistam quoque ab Ecclesia arceri: Nec per se non faciet quòd faciendum alijs subministrat. Ecce magis proximum præiudicium. Si publicarum victimarum redemptor ad fidem accedat, permittes ei in eo negotio permanere? Aut si iam fidelis agere susceperit, retinendum in Ecclesia putabis? Non opinor. Nisi quis & de thurario dissimulabit. Scilicet ad alios peruenit procuratio sanguinis, ad alios odorum. Si antequam idola in seculo essent, his mercibus adhuc informis idololatria transigebatur, si & nunc ferè sine idolo opus idololatriæ incendijs odorum perpetratur, ecquid maioris operæ, & ergo Dæmonia thurarius: Num faciliùs sine idolo idololatria, quam sine thurarij merce ∴ Nulla igitur ars, nulla professio, nulla negotiatio, quæ quid instruendis aut formandis idolis administrat, carere poterit titulo idololatriæ*. A simili dicere possumus: Nulla ars, nulla professio, nulla negotiatio, quæ quid excitandæ aut fouendæ dissolutioni, impudicitiæ, aut ambitioni administrat, carere poterit titulo dissolutionis, impudicitiæ, aut ambitionis: Imò nec idololatriæ quadam veluti labe carere poterunt, qui superflui, vani, supra modum curiosi, exquisiti, pretiosi, vel dissoluti, & impudici ornatûs, mundique muliebris nouas formas, nouósque modos adinueniunt, introducunt, operantur: Cùm Mulieribus velut idolis quibusdam instruendis, & ornandis ministerium, & famulatum præstent: De quibus dictum est: *Filiæ eorum compositæ, circumornatæ vt similitudo templi*. Pergit Tertul- Psal. 143.
lianus: *Malè nobis de necessitatibus humanæ exhibitionis supplaudimus, si post fidem obsignatam dicimus, Non habeo quo viuam ∴ Habet dicta Domini, & exempla adimentia tibi omnem causationem. Quid enim dicis? Egebo. Sed fœlices Dominus egenos appellat. Victum non habebo? Sed nolite, inquit, cogitare de victu. Et vestitus habemus exemplum, lilia. Substantiâ mihi opus erat? Atquin omnia vendenda sunt, & egentibus diuidenda. Sed filijs, & posteritati prouidendum: Nemo aratro manum imponens, & retro spectans, aptus est operi. Sed conditionalis eram: Nemo duobus dominis seruire potest. Si vis Domini discipulus esse, Crucem tuam tollas, & Dominum sequaris necesse est, id est, angustias & cruciatus tuos, vel corpus solùm, quod in modum crucis est. Parentes, coniuges, liberi propter Deum relinquendi erunt. De artibus, & negotiationibus, & de professionibus etiam liberorum, & parentum causâ dubitas? Iam tunc demonstratum est nobis, & pignora, & artificia, & negotia propter Dominum derelinquenda, cùm Iacobus, & Ioannes vocati à Domino, & patrem nauémque derelinquunt; cùm Matthæus de telonio suscitatur; cùm etiam sepelire patrem tardum fuit fidei. Nemo eorum quos Dominus allegit, Non habeo, dixit, quo viuam. Fides famem non timet. Scit etiam famem non minùs sibi contemnendam propter Deum, quàm omne mortis genus. Didicit non respicere vitam, quantò magis victum? Quotusquisque hæc adimpleuit? Sed quæ penes homines difficilia, penes Deum facilia*.

R E G V L A XV.

Lethales scandali rei sunt Histriones, & Mimi, qui verbis, & factis illicitis ad ludum vtuntur, aut locis, & tempo-

temporibus indebitis ludunt. Verba autem illicita censeri debent, quæcumque amori profano, cæterisque prauis animi cupiditatibus excitandis aut fouendis inseruiunt, non solùm quæ apertè obscœna sunt, & turpia, vel scurrilia.

SPectatoribus enim, & auditoribus plerisque occasionem ruinæ præbent. Hinc Illiberritanum Concilium Canone 62. statuit, vt *Si Pantomimi credere voluerint, priùs artibus suis renuncient, & tunc demum suscipiantur, ita vt vlterius ad eas non reuertatur. Quod si facere contra interdictum tentauerint, proijciantur ab Ecclesia.* Et Canone 67. prohibet. *Ne qua Fidelis aut Catechumena aut Comicos aut Viros Scenicos habeat: Quæcumque hoc fecerit, à Communione arceatur.*

Et Concilium Arelatense 1. Canone 5. *De Theatricis, & ipsos placuit, quamdiu agunt, à Communione separari.* Quod & Arelatense 2. Canone 20. ijsdem verbis confirmat.

Item Concilium Africanum anno 424. Canone 30. vel 63. secundùm Codicem Canonum Ecclesiæ Africanæ: *De his etiam petendum* (inquit) *vt si quis ex qualibet ludicra arte ad Christianitatis gratiam venire voluerit, ac liber ab illa macula permanere, non eum liceat à quoquam iterum ad eadem exercenda reduci, vel cogi.*

Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ, Canone 129. *Omnes etiam infamiæ maculis aspersi, id est, Histriones, &c. ad accusationem non admittantur.*

Concilium Trullanum Canone 51. *Omninò prohibet hæc Sancta, & vniuersalis Synodus eos, qui dicuntur Mimi, & eorum Spectacula, &c. eásque quæ fiunt in scena saltationes perfici. Si quis autem præsentem Canonem contempserit, & se alicui eorum, quæ sunt vetita dederit, si sit quidem Clericus, deponatur: Si verò Laicus, excommunicetur.*

Ecclesiæ Regulas sequuti Imperatores. *Valentianus, Valens*, & *Gratianus*, Lege latâ prohibuerunt Comedos, Mimos, Histriones, etiam in mortis periculo constitutos, Ecclesiæ Sacramentis donari, nisi artem eiurauerint, ac Theatrum se deinceps non conscensuros, si fortè restituti fuerint pristinæ sanitati, spoponderint: Lib. 15. Cod. Theodos. Tit. 7. *De Scenicis*, L. *Scenici*, cuius hæc sunt verba: *Scenici, & Scenicæ, qui in vltimo vitæ, necessitate cogente interitûs imminentis, ad Dei summi Sacramenta properarunt, si fortassis euaserint, nullâ posthac in theatralis spectaculi conuentione reuocentur. Ante omnia tamen diligenti obseruari ac teneri Sanctione iubemus, vt verè & in extremo periculo constituti, id pro salute poscentes, si tamen Antistites probant, beneficij consequantur: Quod vt fideliter fiat, statim eorum ad Iudices, si in præsenti sunt, vel Curatores vrbium singularum, desiderium perferatur: Quod vt inspectoribus missis, sedulâ exploratione quæratur, an indulgeri his necessitas poscat extrema suffragia.*

Eamdem Regulam Patres confirmant, imprimis *Tertullianus*, Libro *De Spectaculis* Cap. 22. *Ipsi auctores, & administratores spectaculorum .·. Scenicos ex eadem arte quâ magnifaciunt, deponunt, immo manifestè damnant ignominia, & capitis minutione, arcentes Curiâ, Rostris, Senatu, Equite, cæterisque Honoribus omnibus, simul & ornamentis quibusdam. Quanta peruersitas! Amant quos multant, depretiant quos probant; Artem magnificant, Artificem notant. Quale iudicium est vt ob ea quis offuscetur, per quæ promeretur? Imò quanta confessio est malæ rei, cuius Auctores cùm acceptissimi sint, sine nota non sunt?* Et Cap 23. *Cùm igitur humana recordatio etiam obstrepente gratiâ voluptatis, damnandos eos censeat, ademptis bonis dignitatum, in quemdam scopulum famositatis; quantò magis diuina iustitia in eiusmodi Artifices animaduertit?*

S. Cyprianus, Epistolâ 61. ad *Eucbratium* datâ, *Pro dilectione tua* (inquit) *& verecundia mutua consulendum me existimasti, Frater carissime, quid mihi videatur de Histrione quodam, qui apud vos constitutus in eiusdem adhuc artis suæ dedecore perseuerat, & magister, & doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum, id quòd male didicit, cæteris quoque insinuat; an talis debeat communicare nobiscum. Puto nec Maiestati Diuinæ, nec Euangelicæ Disciplinæ congruere, vt pudor, & honor Ecclesiæ tàm turpi, & infami contagione fœdetur. Nam cùm in Lege prohibeantur viri induere muliebrem vestem, & maledicti eiusmodi iudicentur; quantò maioris est criminis, non tantùm muliebria indumenta accipere; se & gestus quoque turpes, & molles, & muliebres magisterio impudicæ artis exprimere? Nec excuset se quisquam si à Theatro ipse cessauerit, cum tamen hoc cæteros doceat. Non potest eum videri cessasse, qui vicarios substituit, & qui pro se vno plures succidaneos suggerit contra institutionem Dei, erudiens & docens quemadmodum masculus frangatur in fœminam, & sexus arte mutetur, & diabolo diuinum plasma maculanti per corrupti atque eneruati corporis delicta placeatur. Quod si penuriam talit, & necessitatem paupertatis obtendit; potest inter cæteros, qui alimentis Ecclesiæ sustinentur, huius quoque necessitas adiuuari; si tamen contentus sit frugalioribus, sed innocentibus cibis. Nec putet salario se esse redimendum, vt à peccatis cesset, quando hoc non nobis, sed sibi præstet. Cæterum quantum velit inde quærat, qualis quæstus est, qui de conuiuio Abraham, Isaac, & Iacob homines rapit, & malè ac perniciosè in sæculo saginatos, ad æternæ famis ac sitis supplicia deducit? Et ideò, quantùm potes, eum ab hac prauitate, & dedecore ad viam innocentiæ atque ad spem vitæ suæ reuoca; vt sit contentus Ecclesiæ sumptibus parcioribus quidem sed salutaribus. Quod si illic Ecclesia non sufficit, vt laborantibus præstet alimenta, poterit se ad nos transferre, & hic quòd sibi ad victum atque ad vestitum necessarium fuerit accipere; nec alios extra Ecclesiam mortalia docere, sed ipse salutaria in Ecclesia discere.*

Lactantius, Libro 6. *Diuinarum Institutionum*, Cap. 20. *Histrionum quoque impudicissimi motus quid aliud nisi libidines docent, & instigant? Quorum eneruata corpora, & in muliebrem incessum habitúmque mollita, impudicas fœminas inhonestis gestibus mentiuntur. Quid de Mimis loquar corruptelarum præferentibus disciplinam? Qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera.*

S. Augustinus, Concione in Psalmum 102. *Cùm dico, Occurrit tibi homo peccator, duo nomina dixi: Hæc duo nomina non superflua sunt. Aliud quod homo, aliud quòd peccator. Quod homo, opus est Dei: Quod peccator, opus hominis est. Da operi Dei, noli operi hominis. Et quomodo (inquit) me prohibes dare operi hominis? Quid est dare operi hominis: Peccatori dare propter peccatum, placenti tibi propter peccatum. Et quis hoc facit?* (inquit) *Vtinam nemo, vtinam pauci, vtinam non publicè .·. Qui donat ab Histrionibus .·. Quare donat? .·.. Nunquid non & ipsi hominibus donant? Non tamen ibi attendunt naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani.*

S. Isidorus Pelusiota, Epistolâ 336 Libri 3. *Scenicis* (inquit) *summum hoc studium est, non vt per ipsorum cauillos multi meliores reddantur .·. Verùm vt multi peccent. Etenim in spectatorum improbitate felicitatem suam constitutam habeat. Ita fit, vt si illi meliores efficiantur, sua his ars peritura sit. Quamobrem nec vnquam eos, qui delinquunt, corrigere in animum induxerint; nec si velint, id possint. Mimica enim eorum ars naturâ tantummodo ad nocendum comparata est.*

Quamobrem existimo *S. Thomam*, qui Patrum, & Conciliorum doctrinam, eastámque ac seueram Moralis Christianæ Disciplinam vbique sectatur, Histrionum nomine Comicos, & scenicos homines siue Mimos propriè dictos non intellexisse, sed latiori quadam significatione vsurpasse Histrionum nomen ad designandum homines qui honestis facetijs, & corporis agilitate, dexteritate, industria quædam efficiunt præstigijs similia, & quæ admirationem simul ac delectationem pariunt: De hoc (inquam) ludionum genere loqui videtur Secunda Secundæ, Quæstione 169. Articulo 2. ad tertium, cùm ait: *Officium Histrionum, quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendum, non est secundùm se illicitum, nec sunt in statu peccati, dummodo moderatè ludo vtantur, id est, non vtendo aliquibus illicitis verbis, vel factis ad ludum, & non adhibendo ludum negotijs, & temporibus indebitis. Et quamuis in rebus humanis non vtantur alio officio per comparationem ad alios homines; tamen per comparationem ad se ipsos, & ad Deum, aliàs habent seriosas, & virtuosas operationes, putà, cùm orant, & suas passiones, & operationes componunt, & quandoque etiam pauperibus eleemosynas largiuntur. Vnde illi, qui moderatè eis subueniunt, non peccant,*

sed iustè faciunt mercedem ministerijs eorum eis tribuendo. Si qui autem superfluè sua in tales consumunt, vel etiam sustentant illos Histriones, qui illicitis ludis vtuntur, peccant, quasi eos in peccatis foueutes. Vnde S. Augustinus, Tractatu 10. in *Ioannem* ait: *Donare res suas Histrionibus, vitium est immane, non virtus*. Et quomodo *S. Thomas* primi generis histriones, qui scilicet in Theatris, & Comedijs personas agunt, aut ludicris scurrilibusque actionibus, & verbis spectatorum, & auditorum risum prouocaot, approbasset, cum ea dumtaxat Spectacula approbet, *Quæ sunt de rebus vtilibus, & ad vitam necessarijs, sicut sunt venationes, & cætera huiusmodi, quæ animum* honestè *distrahunt*, & quibus *sine peccato* potest *inteudi, seruatâ discretione debitâ quantum ad conditiones personæ, & aliarum circumstantiarum*; vt loquitur in 4. *Sententiarum*, Dist. 16. Quæst. 4. Articulo 2. Quæstiunc. 2. Et ludos tantùm *liberales* probet, qui *materia virtutis* esse possunt, quod de Mimorum scurrilibus actionibus ac verbis oemo cordatus senserit ac dixerit.

R E G V L A XVI.

Lethalis scandali rei sunt, qui ad ludos aleatorios ædes suas locant, vel commodant, aut publicas, vel priuatas huiusmodi ludorum academias aperiunt.

Spiritualis enim ruinæ occasionem præbent omnibus, qui eo confluunt ad colludendum, eorûmque peccatis cooperantur. Peccant præterea in Leges Ecclesiasticas, & Ciuiles, quæ huiusmodi Academias prohibent, grauibus pœnis statutis. Cum illis qui aleâ ludunt, vel domos ad ludos taxillorum, & tesserarum, aut chartarum aperiunt, velut cùm publicis peccatoribus agi ex Ecclesiæ Disciplina, statuit Concilium Mediolanense 4. anno millesimo quingentesimo-septuagesimo-sexto, iisque qui domos suas locant, vel commodant ad huiusmodi ludos, Absolutionem Sacramentalem impertire vetat, velut hominibus in proxima peccati mortalis occasione constitutis. Diœcesana Synodus Montis Cassini illos Excommunicatione plectit. His Absolutionem Sacramentalem negari iubent Statuta Synodalia Diœcesis Bisuntinæ, & Diœcesis Aquensis. Sed & Leges Ciuiles alearum Academias prohibent, ludósque illos Laïcis æquè ac Clericis vetant. Lib. 1. *Cod.* Tit. 4. *De Episcopali Audientia*, L. *Certissimè*, & Lib. 10 D. Tit. 5. *De Aleatoribus*, L. *Prætor*. Et *S. Ludouicus*. Rex Francorum Constitutione editâ anno millesimo ducentesimo quinquagesimo-quarto: *Scholas deciorum prohibemus* (inquit) *& tenentes eas districtiùs puniantur*. Quam Legem transcripsit Concilium Biterrense anno sequenti celebratum, Canone 24. Idem sub graui mulcta prohibitum est Blesensi Constitutione *Caroli IX.* Regis Christianissimi, Articulo 101. Edicto *Henrici III.* dato Mense Martio, anno millesimo quingentesimo septuagesimo-septimo; Declaratione *Ludouici XIII.* quâ præter mulctam arbitrariam, aliásque pœnas in eos, qui ædes ad ludos aleæ, taxillorum scilicet, & chartarum locauerint, aperuerint, commodauerint, siue aleatores in ijs susceperint, constitutas; vult dictarum ædium dominos, proprietarios seu locatores proprijs priuatisque nominibus pecuniarum ac rerum omnium illis ludis ibi amissarum ab illis repetundarum lege teneri, & ad restitutionem obligari. Quocirca Iudicibus Ordinarijs toto Regno præcipit, vt in ædes & loca, vbi huiusmodi Iudorum academias, & aleatorum conuentus haberi moniti fuerint, descendentes, captis hominibus, pecunijsque, gemmis, alijsque rebus ludo expositis, quas Xenodochijs distribui iubet, ex Legum, & Regiarum Constitutionum seueritate, tam contra aleatores ipsos, quàm contra dominos, proprietarios, siue locatores dictarum ædium, vel locorum agant, & decernant. Edita est hæc Declaratio die trigesima Maij anno vndecimo supra millesimum sexcentesimum, & in Senatu Parisiensi promulgata die 23. Iunij eiusdem anni. Rex idem Iustus Articulo 137. Constitutionis editæ die 15. Ianuarij anni millesimi sexcentesimi vigesimi noni omnibus suæ ditioni subditis prohibet, ne suas in ædes conuentus ad ludum, quæ vulgò academiæ nominantur, recipiant; vel domos eum in finem locent aut commodent. Qui id fecerint, infames, intestabiles, Officiorum Regiorum in perpetuum incapaces declarantur: Exilio perpetuo à ciuitatibus, in quibus hanc Legem violauerint, damnantur. Dictas domos, in quibus aleâ per sex menses lusum fuerit, Fisco addici: Illos omnes, qui ad huiusmodi ludorum academias ter adierint, infames & intestabiles pariter fore, & abomnibus Officijs, & Magistratibus repelli debere statuit ac decernit.

Hæc Regum Christianissimorum Edicta Christianæ Morum Disciplinæ omninò consona sunt, quæ Aleatores lethalis peccati reos esse docet, vt probauimus superiori Libro, Tractatu *De Sacramento Ordinis*, Articulo 16. *De Vita, & Honestate Clericorum*, Regula 3. prolatis Patrum, & Conciliorum testimonijs, quæ hic repetere minimè necesse est.

Hanc Regulam confirmat *S. Bernardinus Senensis* Sermone 33. in Dominicam 5. Quadragesimæ, P. 1. *Dans domum, vt intus ludatur* (inquit) *fit particeps tot peccatorum, quot ibi fiunt. Dans tabulam, & præstans taxillos, toties peccat mortaliter, quoties præstat. Nullus Confessor poterit eum absoluere, donec remouerit domum à tali pessimo vsu ludendi impossibile est illum saluari, nisi relinquat illas suas artes maledictas.*

Denique *S. Carolus*, in *Instructionibus Prædicatorum verbi Dei*, iubet vt Concionator è Sacro Suggestu *Omnem aleam, omnemque eius generis ludum, vnde iurgijs, furto, maledictis, ac alijs malis maleficijsque quasi fores aperiuntur*, grauiter obiurget atque exagitet: Atque *Eorum peccatum insectetur, qui ædes suas quasi Ludum aleatorium exponunt.*

R E G V L A XVII.

Lethalis scandali rei sunt, qui publicis concubinarijs, meretricibus, lenonibus aut lenis ædes locant.

Præbent enim occasionem ruinæ proximo, & omnibus prostitutionibus, fornicationibus, adulterijs, lenocinijs, turpibusque commercijs, & operibus quæ ibi fiunt, cooperantur. Id confirmat Nouella *Iustiniani* Imperatoris 14. Tit. 1. *De Lenonibus*, Collat. 3. *Si quis autem* (inquit) *patiatur in sua domo quemdam lenonem, & hæc denuntiata cognoscens, non etiam domo suâ expulerit: Sciat se & decem librarum auri sustinere pœnam, & circa ipsam periclitaturum habitationem*. Nec eos excusat temporale damnum inde emergens, quòd domus tardius aut viliori pretio locetur, nisi huiusmodi pestibus locetur. Nam si oullus affectus, propinquorum, filiorum, parentum, amori Dei, studióque salutis æternæ præponendus est, multò mioùs lucrum temporale. Vnde *S. Hieronymus*, in Cap. 17. *S. Matthæi* ait: *Melius est vt emolumentis carnalibus careas: Ne dum vis lucrifacere cognatos, & necessarios, causam hebeas ruinarum. Itaque non frater, non vxor, non filij, non amici, non omnis affectus, qui nos excludere potest à Regno cœlorum, amori Domini præponatur. Nouit vnusquisque credentium quid sibi noceat, vel in quo sollicitetur animus, ac sæpe tentetur. Melius est vitam solitariam ducere, quàm ob vitæ præsentis necessaria perdere.*

R E G V L A XVIII.

Bona spiritualia ad salutem necessaria nunquam omittenda sunt ad vitandum aliorum scandalum, siue ne alius in peccatum ruat.

Manifestum est enim (Inquit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 43. Articulo 7.) quòd *Nullus debet mortaliter peccare, vt alterius peccatum impediat, quia secundùm ordinem charitatis plus debet homo suam salutem spiritualem diligere quàm alterius. Et ideò ea quæ sunt de necessitate salutis, prætermitti non debent propter scandalum vitandum*. Vnde nec veniale peccatum committere vnquam licet, ne alius mortaliter peccet, quia *Non sunt facienda mala, vt eueniant bona*; (quemadmodum docet Apostolus ad *Romanos* 3.) Idque *S. Thomas* confirmat in Responsione ad quartum.

RE-

REGVLA XIX.

Falsitatem docere, aut veritatem doctrinæ dissimulare vel silere, cùm ad salutem aut Christianam Perfectionem necessaria est, vel eam docere seu prædicare alicui incumbit ex officio, numquam licet ad vitandam aliorum offensionem seu ruinam.

ITa docet *S. Gregorius*, Homilia 7. in Ezechielem: *Ecce* (inquit) *Magistra Veritas, ne in quorundam cordibus gigneretur scandalum, quod non debuit tributum dedit. Et rursum quia generari scandalum in quorumdam cordibus contra veritatem vidit, in suo eos scandalo remanere permisit. Ex qua re nobis considerandum est, quia in quantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, vtiliùs nasci permittitur scandalum, quàm quod veritas relinquatur.* (Matt. 17. Matt. 15.)

Idem confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 43. Articulo 7. in Responsione ad secundum. *Circa doctrinam* (inquit) *duo sunt consideranda, scilicet veritas quæ docetur, & ipse actus docendi. Quorum primum est de necessitate salutis, vt scilicet contrarium veritati non doceat, sed veritatē secundùm congruentiam temporis & personarum proponat ille cui incumbit docendi officium. Et ideò propter nullum scandalum quod sequi videatur, debet homo prætermissa veritate falsitatem docere. Sed ipse actus docendi inter spirituales eleemosynas computatur: Et ideò eadem ratio est de doctrina, & de alijs misericordiæ operibus.* De quibus Doctor idem Angelicus in Responsione ad quartum ait: *In veritate vitæ, doctrinæ, & iustitiæ, non solùm comprehenditur id quod est de necessitate salutis, sed etiam id per quod perfectiùs peruenitur ad salutem, secundum illud 1. Corinth. 12.* „Æmulamini charismata meliora. *Vnde etiam consilia non sunt simpliciter prætermittenda, nec etiam misericordiæ opera, propter scandalum: Sed sunt interdum occultanda vel differenda propter scandalum pusillorum. Quandoque tamen consiliorum obseruatio, & impletio operum misericordiæ sunt de necessitate salutis. Quod patet in his qui vouerunt consilia: & in his quibus ex debito imminet defectibus aliorum subuenire; vel in temporalibus, putà, pascendo esurientem; vel in spiritualibus, putà, docendo ignorantem: Siue huiusmodi fiant debita propter iniunctum officium, vt patet in Prælatis, siue propter necessitatem indigentis. Et tunc eadem ratio est de huiusmodi, sicut de alijs quæ sunt de necessitate salutis:* Id est, non sunt propter scandalum dimittenda.

Secundùm hanc Regulam, Concionatores & Doctores abstinere debent ab ijs quæstionibus tractandis coram Populo, aut in Scholis, quas *stultas & sine disciplina* vocat Apostolus, quæ *generant lites*, & quæ ad nihil sunt vtiles *nisi ad subuersionem audientium*; vel quæ, cùm nihil conferant ad agnitionem veritatis, quæ secundùm pietatem est, & *Ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus*, offensionem pusillis mouere possunt, siue ratione ipsius doctrinæ, quam ferre non valent, siue ratione modi quo proponitur aut docetur; siue ratione temporis & loci, aliarumque circumstantiarum. Sed tamen subterfugere non debent quo minùs annuntient quicquid ad salutem, ad fidem, spem, charitatem, certasque virtutes inserendas; ad destruendam cupiditatem, vitiáque omnia euellenda; ad ædificandum corpus Christi, ad reformandam & perficiendam imaginem Dei, ad formandum nouum hominem qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis, pertinet. Vnde Apostolus Maioribus natu Ephesinæ Ecclesiæ aiebat, vt *Actuum* 20. refertur: *Vos scitis à prima die qua ingressus sum in Asiam.·. Quomodo nihil subtraxerim vtilium, quò minùs annuntiarem vobis & docerem vos publicè & per domos, testificans Iudæis atque Gentilibus in Deum Pœnitentiam, & Fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.·. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi quò minùs annuntiarem omne consilium Dei vobis.* Si enim à vitiorum, prauarumque consuetudinum reprehensione supersedeant, ne displiceant auditoribus, ipsis conuenit Propheticum illud: *Canes muti, non valentes latrare.* (2. ad Timot. 2. & 3.)

Publicorum itaque peccatorum illecebras, quas homines deprauatæ consuetudinis errore decepti pro nihilo putant, Concionator perpetuò reprehendat, atque in summum odium adducere contendat, spectacula, choreas, saltationes, scenicas personatasque actiones, omnem in muliebri vestitu luxum, deformem illam capitis ornandi speciem, muliebres fucos ac pigmenta, cæteraque ad mollitiem, atque adeò ad libidinis incitamentum fœdè excogitata; effusam etiam virorum impensam, & omnem intemperantiam; seruorum, quorum opera nulla est neque domi neque foris, multitudinem inutilem ac desidem; epulas illas sumptuosas, & comessationes immoderatas; omnis intemperantiæ, libidinis, aliorumque vitiorum illecebras; ludos aleatorios, omneque peccatorum genus, quæ frequentiora sunt, grauiter & quàm maximo poterit zelo è Suggestu insectetur, prout præscribit *S. Carolus Borromæus*, in *Instructionibus Prædicatorum verbi Dei*: Nec timeat ne auditores inde offendantur, quia si qui ex tam salutiferis adhortationibus & reprehensionibus vitiorum offenderentur, scandalum esset Pharisæorum, non pusillorum. Veruntamen caueant, quod Mediolanensi Concilio 1. prohibitum, & in easdem *S. Caroli* Instructiones transcriptum est, *Ne quemquam nominatim aut tacitè illum designantes, insectentur, ne in Ordinem vllum, Statum, aut vitæ genus ab Ecclesia receptum inuehantur. Ne Episcopos, aliosue Prælatos, neue Ciuiles Magistratus cum auditorum offensione asperiùs obiurgent, sed piè potiùs admoneant. Populumque doceant Præpositis suis etiam dyscolis obedire.·. Ne cùm reprehendit Concionator, id hominum, sed peccatorum odio; immò pietatis & charitatis studio ductus faciat. Ne vitijs exagitandis quasi furenter iratus, excandescat nimis. Ne iniuriosa verba proferat, neue ignominiosa. Ne obtrectationibus quæ aliquando fiunt, & querimonijs de suggestu respondeat.·. Ne aures facilè præbeat Laicis Clericorum vitæ detrahentibus, aut Ciuitatis Rectorum Præsidumue culpam aliquam calumniantibus; Sed omnia ante diligenter diuque perpendat, quàm ad reprehensionem descendat.* (S. Carolus in Instructionibus.)

REGVLA XX.

Omne quod fieri potest vel non fieri, saluâ triplici veritate doctrinæ scilicet, vitæ, & iustitiæ, dimitti debet ob vitandum scandalum pusillorum.

REgula est à Theologis recepta, & sub nomine *S. Hieronymi* laudari solita, cùm tamen illius non sit. Habetur autem in Glossa *Nicolai De Lyra*, absque *S. Hieronymi* nomine. Sed triplex illa veritas numquam dimittenda est propter scandalum passiuum, siue ne alius peccet. Rationem affert *S. Thomas*, in 4. *Sententiarum* Distinctione 38. Quæstione 2. Articulo 4. *Cùm homo* (inquit) *ex ordine charitatis se plus quàm proximum in spiritualibus bonis diligere teneatur, nullo modo aliquis peccare debet, vt peccatum alterius vitet. Quicumque autem veritatem relinquit, peccat. Veritas autem, de qua loquimur, consistit in hoc quòd homo in dictis & factis suis rectitudini diuinæ, seu diuinæ Legis regulæ se conformet. Cui quidem homo conformari debet & in his quæ ad cognitionem pertinent; & hoc pertinet ad veritatem doctrinæ: & in his quæ ad actionem spectant; siue ea debeat aliquis per se ipsum agere, quod pertinet ad veritatem vitæ; siue ea debeat alijs obseruanda promulgare, quod pertinet ad veritatem iustitiæ, quæ consistit in rectitudine iudicij. Non tamen quicumque prætermittit aliquid, in quo se diuinæ legi conformare potest, dicitur veritatem dimittere; quin illo remoto veritas adhuc remanere potest: Sed tunc dicitur aliquis veritatem dimittere, quando dimittit vel facit aliquid, quo omisso & facto veritas non manet; quod sine peccato esse non potest. Et ideò nullo modo veritas propter scandalum passiuum alterius dimittenda est.*

Cæterùm *Veritas doctrinæ non prætermittitur, quando aliqua res vera tacetur, sed quando veritati illius rei præiudicium generatur, siue ex contraria doctrina, siue ex taciturnitate aliquorum: & sic propter nullum scandalum est veritas doctrinæ relinquenda*; vt rursus obseruat *S. Thomas*, ibidem, Articulo 3. in Responsione ad secundum. Alioqui eo reatu Doctor vel Concionator se obstringit, quem reprehendit Apostolus ad *Romanos* Cap. 1. dicens: *Reuelatur ira Dei de cœlo super omnem impietatem*

tatem & iniustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniustitia detinent. Sed cùm veritas non est ad salutem aut ad perfectionem salutis necessaria; aut nullum ipsi præiudicium creatur ex silentio, immò ipsius veritatis charitas, & charitatis veritas postulant, vt tunc taceatur, & opportuno tempore docenda vel prædicanda differatur, silentio interim premi potest. Vnde Christus Dominus Discipulis suis ait, Ioan. 16. *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.* Et *S. Gregorius Nazianzenus* Epistola 26. quæ ad *S. Basilium* vigesima est, ipsius œconomiam excusat, quòd Spiritus-Sancti Diuinitatem alijs dictionibus satis significans, ipsum expressè Deum aliquando non appellauerit, vt tempestates & fragores vitaret aduersùs ipsam veritatem concitandas. *Præstat itaque* (inquit) *œconomiam quamdam ad veritatem adhibitam fuisse, nobis videlicet tempori, quasi nebulæ cuidam, nonnihil cedentibus, quàm vt ea ob prædicationis perspicuitatem opprimeretur. Nec enim ex ea re nihil damni facimus, si ex alijs quoque dictionibus, quibus id certò colligatur, Spiritum-Sanctum Deum agnoscamus. Neque enim in verborum sono potiùs quàm in mente & sententia veritas sita est. Ecclesia autem graue vulnus acceptura est, si ob vnius hominis eiectionem veritas profligetur.*

REGVLA XXI.

Bona spiritualia, quæ ad salutem non sunt omninò necessaria, ob scandalum pusillorum vitandum, quandoque differenda vel occultanda sunt, non absolutè & in perpetuum dimittenda.

HAnc Moralis Christianæ Regulam dilucidè *S. Thomas*, explicat In 4. *Sententiarum*, Distinctione 38. Quæstione 2. Articulo 4. Quæstiuncula secunda. *Omnia* (inquit) *opera perfectionis, quæ non sunt in præcepto, consilia dicuntur: Vnde prætermitti possunt saluâ triplici veritate. Sed aliquando cadunt sub præcepto, vel ex voto, vel ex aliqua alia circumstantia: Et tunc prætermitti non possunt sine præiudicio veritatis vitæ.* Scandalum porrò passiuum duplici ex causa oriri posse obseruat: *Quia quandoque oritur ex malitia odientium veritatem, qui turbantur & alios turbant propter opera lucis, quasi filij tenebrarum; & hoc est scandalum Pharisæorum, vt S. Bernardus dicit* (Tractatu *De Præcepto & Dispensatione*, Cap 9.) *Et propter hoc scandalum passiuum nullo modo consilia sunt dimittenda; quia sic daretur locus iniquis impediendi opera perfectionis cùm vellent. Vnde Dominus dixit de Pharisæis, qui ex malitia scandalizabantur ex fa-„ ctis & dictis eius;* Sinite illos, cæci sunt, & duces „ cæcorum. *Quandoque autem oritur, ex ignorantia vel infirmitate: & hoc dicitur, secundùm S. Bernardum, scandalum pusillorum, qui non cognoscunt veritatem; & propter hoc de operibus veritatis turbantur. Et hoc scandalum cauit Dominus,* (Matth. 17.) *vbi dixit Petro,* Vt autem non scandalizemus eos, &c. *& cauere docuit;* (Matth. 18.) *Vnde propter tale scandalum passiuum consilia sunt ad tempus intermittenda, vel occultè agenda; non autem omninò dimittenda; quia homo plus sibi quàm proximis in spiritualibus prouidere debet; & ignorantia, si diu duret, in malitiam per obstinationem commutatur.*

Et *Secunda Secundæ*, Quæstione 43. Articulo 7. *In spiritualibus bonis* (inquit) *quæ non sunt de necessitate salutis, videtur distinguendum: Quia scandalum quod ex eis oritur, quandoque malitia procedit, cùm scilicet aliqui volunt impedire huiusmodi bona, scandala concitando. Et hoc est scandalum Pharisæorum, quod esse contemnendum Dominus docet. Quandoque verò scandalum procedit ex ignorantia vel infirmitate; & huiusmodi est scandalum pusillorum, propter quod sunt spiritualia bona vel occultanda, vel etiam interdum differenda, vbi periculum non imminet; quousque redditâ ratione, huiusmodi scandalum cesset. Si autem post redditam rationem huiusmodi scandalum duret; iam videtur ex malitia esse. Et sic propter ipsum non sunt huiusmodi spiritualia opera dimittenda.*

Secundùm hanc Regulam, filij qui spiritualem ruinam parentibus imminere vident, si Statutum Ecclesiasticum amplectantur, aut Monasterium ingrediantur; nempe si inde grauis oriatur in familia perturbatio, si iuramenta, imprecationes, maledicta, differre debent ad tempus pij propositi executionem, donec parentum consensum rationibus, precibus, constantia, piorum hominum consilio, amicorum intercessione, & maximè feruentissimis ad Deum fusis orationibus, qui habet inclinandorum quocumque voluerit humanorum cordium omnipotentissimam potestatem, obtinuerint. Quòd si animos ipsorum sedare, & offensionem remouere non possint, Pharisæorum scandalum erit: Tunc itaque filij magis obediant Deo ipsos vocanti, quàm hominibus à via perfectionis, & à meliori bono ipsos reuocantibus. Id confirmat *S. Thomas*, in 4. *Sententiarum*, Dist. Quæstione, & Articulo mox indicatis, in Responsione ad secundam obiectionem. *Ideo* (inquit) *qui Religionem vult intrare, distinguendum est. Quia autem sibi timet de periculo salutis imminente, si in sæculo remaneat; & tunc debet omnibus modis obuiare periculo vitæ, scandalo non obstante. Si autem non immineat, & voto non obligatur, debet pro vitando iusto scandalo parentum, quibus subuenire tenetur, ad tempus suspendere propositum perfectionis; vt præceptum impleat pro suo tempore de honorandis parentibus, & postmodum consilium tempore magis idoneo. Si autem scandalum propinquorum vel aliorum sit irrationabile, iam accedit ad scandalum Pharisæorum: Vnde tunc propter scandalum non debet prætermittere bonum propositum.* Quò pertinet illud *S. Hieronymi* Epist. 1. ad Heliodorum. *Licet paruulus in collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus vbera sua ostendat mater, licet in limine pater iaceat, per calcatum perge patrem; siccis oculis ad vexillum Crucis euola: Solum genus pietatis est in hac re esse crudelem.*

Secundùm eamdem Regulam, mulieres coniugatæ dimittere debent bona spiritualia, quæ ad salutem minimè necessaria sunt, & quæ ad officia Christianæ Vitæ, secundùm Legis Diuinæ vel Ecclesiasticæ præscriptum non pertinent, si mariti inde peccandi occasionem sumant, maledicendi scilicet, iurandi, popinas frequentandi, adulterium committendi: Præsertim verò si ex diuturniori illarum in Templis mansione prolixioribusque precibus, aut frequentiori & intempestiua diebus etiam profestis Communione res domestica & familiæ cura negligatur. Tunc enim non solùm passiuum ex parte maritorum, sed etiam actiuum & datum ex parte mulierũ ipsarum scandalum est, qui cùm nullum spirituale bonum Deo gratum est; siquidem scandalum actiuum semper est peccatum.

Denique in vitando pusillorum scandalo ita se gerere debet Christianus homo, cùm aliquid agere vult vel omittere, cuius executio vel omissio non est omninò necessaria ad salutem, sed tamen opus illud vel omissio operis spirituale bonum est; vt si reddita facti sui ratione perturbatio infirmorum & pusillorum non sedetur, nec scandalum remoueatur, quia vel rationem non capiunt propter hebetudinem mentis, vel ob alias rationes quibus mens eorum pulsatur magis & afficitur, ob præiudicia, ob consuetudinem: Tunc (inquam) Vir Christianus abstineat ab huiusmodi operibus, vel ne omittat id cuius omissio pusillos & infirmos offendit, donec pleniùs informentur. Verumtamen *Attendenda est quantitas scandali, & boni quod contingit ex consilio seruato: Et secundùm hoc aliquando consilia sunt prætermittenda propter scandalum pusillorum, vel scandalum contemnendum propter consilia;* (vt docet *S. Thomas* in 4. *Sententiarum*, Distinct. 38. Quæstione 2. Articulo 4. Quæstiuncula 2.)

REGVLA XXII.

Bona temporalia, quorum administratio vel custodia fidei suæ commissa est, nemini dimittere licet ob vitandum scandalum.

ITa docet *S. Thomas*, in 4. *Sententiarum*, Distinctione 38. Quæstione 3. Articulo 4. *Aliquando* (inquit) *sequitur scandalum passiuum ex hoc quòd aliquis rem temporalem non donat: Et in hoc distinguendum est: Quia quandoque non potest dare sine peccato; vel quia scit illum cui dat, vsurum re data in malos vsus; vel quia non potest dare rem temporalem vni sine præjudicio alterius; sicut si illi qui gerunt alicuius communitatis curam, dent aliqua ex quorum subtractione fiat peior conditio illius*

illius communitatis. Et tunc non debet dare temporalem rem propter scandalum vitandum; quia hoc esset facere contra veritatem iustitiæ aut vitæ.

Et *Secunda Secundæ*, Quæstione 43. Articulo 8. *Temporalia bona* (inquit) *aut sunt nostra, aut sunt nobis ad conseruandam pro alijs commissa; sicut bona Ecclesiæ committuntur Prælatis, & bona communia quibuscumque Reipublicæ Rectoribus. Et talium conseruatio, sicut & depositorum, imminet his, quibus sunt commissa, ex necessitate. Et ideò non sunt propter scandalum dimittenda; sicut nec alia quæ sunt de necessitate salutis.* Vnde *S. Thomas* Cantuariensis Archiepiscopus, Ecclesiasticæ Libertatis vindex & Martyr, Ecclesiæ bona iuraque repetijt, posthabito *Henrici* Angliæ Regis, Procerumque scandalo.

REGVLA XXIII.

Bona temporalia, quorum domini sumus, quandoque ob vitandam scandalum pusillorum negligenda sunt; vel certè scandalum aliâ ratione sedandum est.

HAnc Moralis Christianæ Regulam tradit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione & Articulo supra indicatis. *Temporalia bona* (inquit) *quorum nos sumus Domini, dimittere, ea tribuendo, si penes nos ea habeamus: Vel non repetendo, si apud alios sint, propter scandalum quandoque quidem debemus, quandoque autem non. Si enim scandalum ex hoc oriatur propter ignorantiam, vel infirmitatem aliorum, quod supra diximus esse scandalum pusillorum; tunc vel totaliter dimittenda sunt temporalia, vel aliter scandalum est sedandum, scilicet per aliquam admonitionem. Vnde S. Augustinus* Lib. 1. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 20. hæc *verba*, Christi, *Omni petenti da*, explicans, ait: OMNI PETENTI; *non omnia petenti: Vt id des quod dare honestè & iustè potes. Quid si enim pecuniam petat, qua innocentem conetur opprimere? . . . Sed ne multa persequar, quæ sunt innumerabilia, id profectò dandum est, quod nec tibi nec alteri noceat, quantum sciri aut credi ab homine potest: & cui iustè negaueris quod petit, indicanda est ipsa iustitia, vt non eum inanem dimittas, ita omni petenti te dabis, quamuis non semper id quod petit dabis; & aliquando melius aliquid dabis, cùm petentem iniusta correxeris.*

Hinc idem *S. Thomas*, loco suprà citato ex 4. *Sententiarum*, ait: *Quandoque scandalum passiuum procedit ex ignorantia: Et tunc potest dare quasi ex consilio, sed non tenetur quasi ex præcepto; quia potest petentem repellere instruendo eum. Et hoc quandoque magis prodesset, (Quando scilicet esset talis ignorantia, quæ vergeret in præiudicium veritatis doctrinæ) quàm si daretur res temporalis; quia per hoc ille in suo errore foueretur; sicut patet de Hæreticis illis, qui dicunt, quod quilibet debet bona sua pauperibus dare petentibus, etiam extra casum necessitatis extremæ.*

Cùm verò scandalum nascitur ex malitia, quod est scandalum Pharisæorum (inquit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione & Articulo mox laudatis) *propter eos qui sic scandala concitant, non sunt temporalia dimittenda; quia hoc & noceret bono communi: Daretur enim malis rapiendi occasio: & noceret ipsis rapientibus, qui retinendo aliena in peccato remanerent.*

CAPVT VIII.

DE SEXTO DECALOGI PRÆCEPTO.

INiuria in proximum atrocissima homicidium est; proxima adulterium: Vt enim viro nihil charius, nihil coniunctius vxore legitimâ, ita nulla grauior contumelia est, quàm vxoris per adulterium constupratio. Conuenienti itaque ordine sextum Præceptum, NON MOECHABERIS, quod coniugia munit, Præceptum illud sequitur quod corpora & vitam proximorum tuetur ac defendit. Exod. 20.

ARTICVLVS I.

Præcepti sensus explicatur.

PRæcepti huius duplex vis est: Altera quâ disertis verbis adulterium vetatur; altera quæ ad animi corporisque castitatem colendam nos obstringit: Hoc autem Mandatum Christus *(Matth. 5)* eodem modo interpretatur ac superius. Docet nimirum eo summoueri non externum tantùm adulterium, sed & omnem penitus adulterij causam ac radicem, adeoque omnes affectus qui hùc tendunt. *Audistis* (inquit) *quia dictum est Antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: Quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.*

Mœchiæ porrò nomen etsi Græci ad significandum adulterium frequentiùs vsurpent: Tamen sicut furti nomine intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ, in septimo Præcepto, *Non furtum facies:* (Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed vtique à parte totum intelligi voluit, quicquid illicitè rerum proximi aufertur:) Ita in hoc Præcepto, *Nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi;* (inquit *S. Augustinus*, Libro 2. Quæstionum in *Exodum*, Quæstione 71.) Corruptio igitur omnis, luxuriæ genus omne, seu adulterium, seu fornicatio, seu stuprum, seu incestus, seu sacrilegium, seu demùm peccata contra naturam, hoc præcepto Decalogi prohibentur: De quibus luxuriæ generibus satis actum est, cùm de peccatis tractaremus, nec repetere hic iuuat.

Quamuis autem fornicatio lethale sit peccatum, quo membra Christi turpiter inhonorantur, quo grauis Spiritui Sancto irrogatur iniuria, cuius Templum violatur; quo homines à Regno Dei pelluntur & exterminantur, vt docet Apostolus 1. ad Corinthios 6. & ad *Ephesios* 5. In adulterij tamen scelere maior inest iniquitas: quàm in fornicatione simplici, quia iniustitiæ peccatum non solùm in proximum, sed etiam in ciuilem societatem adiunctum habet. Grauiorem etiam turpitudinis infamiæque notam hominibus inurit. Nam Prouerb. 6. 31. scriptum est: *Qui adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: Turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur.* Quàm verò fœda est excusatio virorum dicentium se continere non posse, aut intra Matrimonij thorique legitimi limites sistere! *Fœdum est* (inquit *S. Augustinus*, Sermone 9. De decem Chordis,) *vt vir dicat non posse fieri, quod facit fœmina. Scelus est, vt vir dicat, Non possum. Quod potest fœmina, vir non potest? Quid enim, illa carnem non portat? Prior à serpente decepta est. Castæ vxores vestræ ostendant vobis, fieri posse quod non vultis facere, & dicitis fieri non posse. Sed fortè dices, Ideò illam faciliùs facere posse, quia multa illi custodia est, legis præceptum, diligentia maritalis, terror etiam Legum publicarum; est etiam verecundiæ & pudoris illius magnum munimentum. Multæ custodiæ faciunt fœminam castiorem, virum castum faciat ipsa virilitas. Nam ideò mulieri maior custodia, quia maior infirmitas. Illa erubescit viro, tu non erubescis Christo? Tu liberior, quia fortior: Quia facilè vincis, ideò tibi commissus es. Super illam & diligentia viri, & terror legum, & consuetudo morum, & verecundia maior: & Deus super te, tantùm Deus. Inuenis enim facilè pares viros, quibus non timeas erubescere, quia faciunt illud multi. Et tanta est peruersitas generis humani, vt aliquando metuendum sit ne castas erubescat inter impudicos. . . . Si quis inter vos faciat homicidium, quod auertat Deus, pellere illum vultis de patria, & continuò, si fieri potest, excludere. Si quis faciat furtum, odistis illum, nec videre vultis. Si quis dicat falsum testimonium, abominamini, nec vobis homo videtur. Si quis concupiscat alienas res, raptor & iniustus deputatur. Si quis volutatur*

eam

cum ancillis suis, amatur, blandè accipitur; conuertuntur vulnera in ioca. Si quis autem exsistat, qui dicat se castum, non facere adulterium, notum autem sit quod non faciat; erubescit accedere ad illos non sui similes, ne insultent, ne irrideant, ne dicant non esse virum. Ad hoc delapsa est humana peruersitas, vt vir habeatur victus à libidine, & vir non habeatur victor libidinis. Triumphantes exultant, & non sunt viri: Iacent prostrati, & viri sunt? Si spectares, ille tibi videretur fortior, qui iaceret sub bestia, quàm qui perimeret bestiam?

Neque verò blandiatur sibi vir adulter, quia ad alienam vxorem non accedit, sed ad ancillam, aut aliam mulierem solutam. Videat enim an sibi dici velit ab vxore, Non eo ad virum alienum, ad seruum meum, aut alium virum solutum accedo. Absit, vt hoc dicat illa. *Meliùs enim dolet te* (inquit S. Augustinus) *quàm imitatur te. Illa enim casta & sancta fœmina, & verè Christiana, quæ dolet fornicantem virum, & non dolet propter carnem, sed dolet propter charitatem; non ideò non vult vt facias, quia & ipsa non facit, sed quia tibi non expedit. Nam si propterea non facit, vt tu non facias, si feceris, faciet. Si autem Deo illud debeat, si Christo illud debeat, quod tu exigis, & ideò reddat, quia iubet ille; etsi fornicatur vir, castitatem fœmina illa Deo exhibet.* Christus enim interiùs in corde castæ fœminæ loquitur, dicens: *De iniurijs viri tui torqueris, quid tibi enim fecit? Dole, sed ipsum noli imitari, vt malè facias, sed ipse te imitetur in bono. Nam in eo quod malè facit, noli eam putare caput tuum, sed me Deum tuum. Nam si & in eo quod malè facit, caput est, & secuturum est corpus caput suum; eunt ambo per præceps. Vt autem non sequatur malum caput suum, teneat se ad caput Ecclesiæ Christum: Huic debens castitatem suam, huic deferens honorem suum, absens sit vir, præsens sit vir, non peccat illa; quia numquam est absens, cui debet vt non peccet.*

ARTICVLVS II.

Regulæ Morales circa sextum Decalogi Præceptum.

REGVLA I.

Copula cum aliena Coniuge, etiam consentiente Marito, Adulterium est.

HÆc Regula nititur verbis Apostoli ad Romanos 7. 2. & 3. *Quæ sub viro est mulier* (inquit) *viuente viro alligata est legi: Si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur viuente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro.* Commixtio cum aliena vxore, viuente illius viro, adulterium est, vt docet Apostolus: Viuit porrò vir consentiens vt vxor sua cum altero misceatur: Igitur adulterium est. Neque enim ait Apostolus, Viuente & non consentiente viro: Sed simpliciter, *Viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Nec ait: Liberata est à lege viri, si mortuus fuerit, vel consenserit vir eius: Sed, *Si mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.* Sola ergo mors mariti, non viuentis assensus, vxorem à lege viri, adeòque & illius cum altero copulam ab adulterij crimine immunem facit. Et certè cùm adulterium nihil aliud sit quàm *Accessus ad alienum thorum*, vxor autem aliena sit mulier per coniugij legem viro alligata, mutuumque sit vinculum illud quamdiu viuunt coniuges: *Hæc alligatio facit vt alijs coniungi sine adulterina copulatione non possint*, (inquit *S. Augustinus*, Libro 2. *De Adulterinis Coniugijs*, Cap 9.) Sicut ergo, velint nolint coniuges, manet vinculum istud quamdiu viuunt; ita, velint nolint, nequeunt sine adulterina copulatione alijs commisceri.

Eamdem Regulam confirmant Patres, imprimis *Tertullianus*, Apologetici Cap. 39. *Omnia* (inquit) *indiscreta sunt apud nos, præter vxores. In isto solo consortium soluimus, in quo solo cæteri homines consortium exercent, qui non amicorum solummodo Matrimonia vsurpant, sed & sua amicis patientissimè subministrant; ex illa, credo, maiorum & sapientissimorum disciplina, Græci Socratis, & Romani Catonis, qui vxores suas amicis communicauerunt, quas in Matrimonium duxerant liberorum causâ & alibi creandorum. Nescio quidem an inuitas. Quid enim de castitate curarent, quam mariti tam facilè donauerant? O Sapientiæ Atticæ, ô Romanæ grauitatis exemplum! Lenones Philosophus & Censor.*

S. Epiphanius, Hæresi 26. Gnosticorum obscœnos mores describens: *Larga* (inquit) *& opipara edulia, carnis esum & vini potum apponunt, etiamsi pauperes fuerint. Ex hoc autem vbi compotauerint, & venas satietate impleuerint, ad œstrum se conuertunt: & vir quidem concedens vxorem alteri, ait ad ipsam: Surge, & fac dilectionem cum fratre.* Quis ita vecors erit, vt ista Gnosticorum flagitia à labe adulterij excuset?

S. Augustinus, Libro *De Fide & Operibus*, Cap. 7. *Absit* (inquit) *vt sensu planè non humano, sed planè vano sic doleamus cùm flagitia corriguntur, tamquam connubia dirimantur: Maximè in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, vbi Nuptiarum non solùm vinculum, verùm etiam Sacramentum ita commendatur, vt non liceat viro vxorem suam alteri tradere: Quod in Republica tunc Romana, non solùm minimè culpabiliter, verùm etiam laudabiliter Cato fecisse perhibetur. Neque hinc diutiùs modò disputare opus est, cùm & illi, quibus respondeo, non audeant affirmare, nullum hoc esse peccatum, neque negent esse adulterium, ne ipsi Domino Sanctoque Euangelio apertè conuincantur obsistere.*

Frustra ergo quidam in erroris huic Propositioni contrarij patrocinium *S. Augustinum* trahere nituntur, quasi saltem de illius veritate dubitauerit occasione historiæ, quam narrat Libro 1. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 17. de Muliere quadam Antiochena, quæ se consentiente marito alteri prostituit, vt eum à morte liberaret. Neque enim de veritate doctrinæ, sed de veritate historiæ siue facti dubitare se *S. Augustinus* indicat, cùm ait: *Nihil hinc in aliquam partem disputo, liceat cuique æstimare quod velit: Non enim de Diuinis Auctoritatibus deprompta historia est.* Cæterùm quid sentiret de veritate dogmatis, disertis verbis significauit, huius historiæ narrationi hunc in modum præfatus: *Sed tamen* (inquit) *vtrum quod ait Apostolus:* Mulier non habet 1. Cor. 7. potestatem sui corporis, sed vir; similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier, *possit in tantùm valere, vt permittente vxore, quæ maritalis corporis potestatem habet, possit vir cum altera, quæ nec aliena vxor sit, nec à viro disjuncta concumbere: Sed non ita est existimandum, ne hoc etiam fœmina, viro permittente facere posse videatur, quod omnium sensus excludit.* Subdit quidem nonnullas causas posse existere, *Vbi & vxor, mariti consensu, pro ipso marito hoc facere debere videatur: Sicut Antiochiæ factum esse perhibetur ante quinquaginta fermè annos, Constantij temporibus:* Vbi Mulier quædam pro seruanda mariti vita copiam sui corporis alteri fecit. Sed quasdam causas esse dumtaxat significat, in quibus id non ita refugiat sensus humanus, non autem vbi id liceat secundùm rectam rationem & Diuinam Legem. *Sed tamen* (inquit) *narrato facto, non ita respuit hoc sensus humanus, quod in illa muliere viro iubente commissum est, quemadmodum antea cùm sine vllo exemplo res ipsa poneretur, horruimus. Sed in hoc Euangelij capitulo nihil fortiùs considerandum est, quàm tantum malum esse fornicationis, vt cùm tanto vinculo sibi coniugia constringantur, hæc vna causa solutionis excepta sit.* Nec tamen ipsa fornicatio ita coniugia dirimit, vt mulier innocens, viuo marito, quamuis adultero, alteri nubere possit aut copulari. Nam *Mulier alligata est quamdiu vir eius viuit*, id est, marito in corpore constituto. *Si autem mortuus fuerit*, hoc est de corpore exierit, *soluta est à lege viri. Igitur viuente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro.* Quem Apostoli locum tractans *S. Augustinus* Libro 2. *De Adulterinis Coniugijs*, Cap. 4. ait: *Hæc verba Apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viua sunt, sana sunt, plana sunt. Nullius viri posterioris mulier vxor esse incipit, nisi prioris si moriatur vir eius.* Cùm igitur adulterium sit alieni thori violatio, nec possit coniux efficere vt suus thorus alienus non sit comparatione cuiuslibet tertij; perspicuum & exploratum est, non posse coniugem vllo suo consensu efficere quin accessus cuiusuis tertij ad suam coniugem sit alieni thori violatio, atque adeò adulterium.

Con-

Consensus itaque mariti vxorem, aut eius complicem ab adulterij flagitio non purgat: Immò verò maritum eodem crimine inuoluit, lenocinijque reum facit, secundùm illud Apostoli ad *Romanos* Cap. 1. 32. *Qui talia agunt, digni sunt morte: & non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

Eadem Regula confirmatur Cap *Discretionem*, quod *Innocentij III.* Responsum est, Extra, *De eo qui cognouit consanguineam vxoris suæ*, cuius hæc sunt verba: *Ex parte tua fuit propositum, quòd quidam cum Muliere quadam legitimè per verba de præsenti contraxit, quam postmodum à se incognitam, cuidam consanguineo suo tradidit, in quantum potuit renitentem. Ille verò cum ipsa, licet inuita, Matrimonij solemnia celebrauit: Sed mulier quàm citò reddita fuit libertati, aufugit ab eo, & se priori viro restitui postulauit. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, Quòd & viro pro tam turpi facinore grauis est Pœnitentia iniungenda, & Mulier propter publicam honestatem est monenda sollicitè; vt nec primum repetat, cuius consanguineus eam licet inuitam cognouit; nec redeat ad secundum,* CVI NON POTEST PRÆTER REATVM ADVLTERII COMMISCERI: *Sed in continentia maneat, donec prior fuerit viam vniuersæ carnis ingressus. Quòd si forsan ad id induci non potuerit, vir prior cogatur redire ad ipsam, & maritali eam affectione tractare: Cùm adulterium ei non possit obijcere, qui eam adulterandam tradidit, præsertim inuitam.* Copula igitur cum aliena vxore, quamuis consentiente & tradente marito, verum adulterium est.

Sixtus Quintus idem confirmat Constitutione 46. quæ Incipit his verbis, *Ad compescendam.* Pœnam scilicet capitis lege latâ decernit in maritum, *Qui propriam vxorem in prædam alienæ libidinis tradiderit, & re ipsa prostituerit, aut induxerit vt contra ius & fas adulteria quæstûs aut aliâ quauis causâ palam exerceat.*

Meritò itaque inter alios errores, hanc etiam Propositionem ordine L. damnauit *Innocentius XI.* Pontifex Maximus anno Christi sexcentesimo septuagesimo nono, Mense Martio: *Copula cum coniugatâ, consentiente Marito, non est Adulterium, ideòque sufficit in Confessione dicere, Se esse fornicatum.*

REGVLA II.

Cum ex Adulterio secuta est proles, Adulter & Adultera tenentur ad Restitutionem omnium damnorum, siue legitimis filijs, siue alijs hæredibus.

NOn enim *dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, cùm restitui potest*, vt habet Regula Iuris ex *S. Augustino*, immò ex ipsis legis naturæ principijs sumpta. Cùm autem ex adulterio secuta est proles, quæ inter legitimos filios educatur, siue vt legitima supponitur, atque hæreditatem hoc nomine aditura est, graue damnum infertur filijs, aut hæredibus legitimis: igitur necessariò resarciendum est restitutione factâ, si tamen fieri possit: Nec aliter Absolutio Sacramentalis adulteris concedenda est. Idem dicendum, si exposita sit adulterina Proles Hospitali Domui à parentibus adulteris. Tenentur autem ad restitutionem singuli pro rata, si communi consensu ad adulterium conuenerunt: At si adulter Mulierem pellexit, prouocauit, ipse in solidum obligatur ad omnia damna resarcienda, cùm præcipua illorum causa sit. Ipso tamen deficiente, adultera tenetur in solidum, quia peccato suo damna huiusmodi volens procurauit. Si tamen dubium sit, an Prolem ex adulterino concubitu, an ex maritali complexu mulier susceperit, nulla est restitutionis obligatio, quia *In dubijs melior est conditio possidentis.* Res autem dubia censetur, nisi vel maritus toto conceptionis tempore abfuerit, vel alia sint adulterini conceptûs argumenta, non verisimilia solùm & probabilia, sed omninò certa. Aliàs enim ex legitimo matrimonio natus iudicatur, qui in domo legitimorum coniugum natus est, si maritus eo tempore habitabat cum matre tamquam cum vxore. Nec refert quod adultero similis sit, non putatitio patri: Similitudo enim illa ex alijs causis oriri potest, adeòque fallax signum est. Quamobrem in fauorem Matrimonij iudicatur.

De modo restitutionis nunc dicendum. Mulier adultera, cui bona sunt ex dote, aut donatione propter Nuptias, quorum liberam administrationem habet post mortem mariti, aut paraphernalia, quæ scilicet extra dotem possidet, ex ijs compensare debet, quantùm necesse est ad reparationem damnorum. Sit hoc modo damnum filijs aut hæredibus legitimis, aut etiam Hospitali illatum resarcire non possit, det operam vt adulterinus Monasterium ingrediatur, si idoneus est, & patrem hæreditatis illi alioquin obuenturam, legitimis hæredibus relinquat. Id si ipsi persuadere non possit, curet quibus modis honestis poterit, vt minorem hæreditatis portionem accipiat, vt negotiatione, arte, industriâ plus ipse conferat in familiæ commodum. Ipsa etiam mulier sumptus, ornatumque suum minuat, quantùm seruato decoro fieri potest, vt parsimoniâ suâ legitimorum heredum sortem meliorem faciat. Si verò damna ex adulterio secuta compensare non possit, nisi detegat crimen suum marito, aut filijs legitimis, aut etiam ipsi spurio, illud detegere non tenetur, atque in illis circumstantijs sufficit vt Pœnitentiam agat, nec ipsi Absolutio Sacramentalis neganda est. Si enim reuelaret crimen suum marito, vitæ, aut certè infamiæ periculum subiret. Nemo autem tenetur restituere bona inferioris ordinis cum iactura bonorum ordinis altioris. Cùm itaque *Melius* sit *nomen bonum quàm diuitiæ multæ*, (vt dicitur *Prouerb* 22.) Nemo tenetur cum famæ suæ detrimento compensare damnum alteri in re familiari seu fortunæ bonis illatum. Hinc etiam adulteri cædes, & immortalia inter familias dissidia facilè sequi possent. Filijs etiam legitimis scelus suum prodere non tenetur, vel morti proxima, vel eis dicere sub secreto, vnum ex ipsis esse spurium, & efficere vt consentiant singuli, ne illum nominet, illumque recipiant in communionem hæreditatis: Tum quia famæ suæ graue detrimentum, vel moritura, subire non tenetur; cùm vita honoris post mortem ipsam superstes sit: Tum quia hoc modo non resarciretur sufficienter damnum ex adulterio illatum, siquidem pactum illud inter fratres initium de relinquenda vni spurio portione hæreditatis, legitimum non esset, vtpote necessariâ libertate, quæ vim & metum excludere debet à contractibus & pactis, destitutum. In illa autem hypothesi fratres non sponte cederent iure suo, sed metu solùm maternæ declarationis coacti: Nec filius legitimus vllum inde commodum reportaret, sed adhuc damnum pateretur: Nec ius suum abdicaret, si certò sciret se legitimum esse, alium verò fratrem ex adulterio conceptum. Denique non tenetur scelus suum prodere spurio, nisi certa esset illum fidem sibi adhibiturum, atque hæreditati cessurum, nullumque sibi infamiæ periculum immineret; vtpote cùm ille vir pius sit, secreti tenax, amator iustitiæ, & rerum temporalium minimè cupidus. Sed quis est hic? Et aliunde filius non tenetur credere matri asserenti, & iuranti ipsum esse spurium, nisi certis probationibus conuincatur eius conscientia. Suam enim turpitudinem alleganti nulla debetur fides, cum alterius præsertim detrimento. Deinde mulierum leuitas, inconstantia, malæque artes in suspicionem non immeritò veniunt. Fieri enim potest, vt ex ardentiori in illos filios amore cupiat eos hæredes institui; hunc autem quem odio habet, vel minùs amat, ab hæreditate excludi. Tandem cùm iste in domo legitimorum coniugum natus sit ac educatus, & à marito matris suæ pro filio agnitus, præsumere potest se legitimum esse, nisi certis argumentis conuincatur se ex adulterio genitum.

Hæc doctrina nititur *Innocentij III.* Responso, Cap. *Officij*, Extra, *De Pœnitentijs & Remissionibus*, cuius hæc sunt verba; *Significasti quamdam Mulierem in Pœnitentia tibi fuisse confessam, quòd timeas ne viri possessio deuolueretur ad alios, quarumdam herbarum succum potauit, & sic venter eius intumuit, & inde grauidam se ostendens, sibi partum supposuit alienum, timensque maritum, non vult facinus ipsi detegere, qui prolem credit sine dubitatione qualibet esse suam. Quoniam igitur postulas edoceri, vtrum ei hac fraude durante sit Pœnitentia iniungenda: Respondemus, Quòd sicut Mulieri, quæ ignorante marito de adulterio prolem suscepit, quamuis id viro suo timeat confiteri, non est Pœnitentia deneganda: Ita nec illi debet Pœnitentia denegari, maximè si per alios, intelligas alienos, ad quos timeat possessionem viri deuolui: Sed competens satisfactio per discretum Sacerdotem ei debet iniungi.*

Vbi

Vbi Glossa, verbo *Deneganda*, hæc habet: *Mirum est, quòd durante suppositione per quam fraudantur consanguinei debita successione, hæc Mulier pœnitere potest, contra illud* 14. Quæst. 8. C. Si res, & De Pœnit. Distinct. 3. C. Pœnitentes. *Sed ipsa non potest detegere suppositionem? Quia ei non crederetur obstante præsumptione, quæ habetur ex Matrimonio, quòd filius natus sit ex Nuptijs.* ff. De his qui sui vel alieni iuris sunt. L. Filium. *Et etiam periculosum esset mulieri illud detegere.*

His adde *S. Raymundi* Consilium, in Summa, Lib. 2. Tit. *De Raptoribus*, §. 10. pag. 176. *Mulier* (inquit) *quæ de adulterio suscepit filium, vel supposuit sibi alienum partum, debet laborare quibuscumque modis potest, vt legitimi hæredes non fraudentur hæreditate paterna, cautè tamen: Reuelare enim simpliciter marito, vel etiam ipsi spurio vel supposito non expedit, tum quia guerræ, homicidia, & adulteria fierent, cùm maritus fortè dimitteret eam, & non valeates forsitan continere, vtrique adulterarentur, & alia multa pericula possent inde oriri: Tum quia fortè non crederent sibi. Ex altera parte non videtur, quòd possit agere Pœnitentiam, vel esse in statu saluandorum, durante tali deceptione; quia* Non dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum 14. Quæst. 6. C. Si res aliena. *Verùm quia propter hoc non est ei Pœnitentia deneganda, vt ait Innocentius* Ext. de Pœnit. Cap. Officij, *ita procedat. Reuelet in Pœnitentia factum suo Sacerdoti Parochiali, vel de licentia ipsius alij magis perito; & postea cum ipso, vel etiam sine ipso, si vult, reuelet Episcopo suo similiter in Pœnitentia: & tunc Episcopus, vel etiam Sacerdos, si santæ discretionis vel maturitatis sit; vel, quod tutius est, ambo simul inquirant diligenter & cautè si ille spurius vel suppositus sit homo spiritualis & timens Deum: Quo inuento, vocent eum secretè, & coram muliere; & si videbitur expedire, recepto priùs Sacramento ab ipsa quòd calumniosè non procedat, & etiam ab illo quòd factum secretum teneat, poterunt reuelare sibi, & inde consulere, vt ingrediatur Religionem, vel transferat se ad longinquam regionem, vt sic nihil percipiat de bonis illius, quem credebat esse patrem suum. Ea autem quæ consumpsit de bonis prædictis, dum habuit bonam fidem credens se esse filium legitimum, restituat, vel componat, vel petat remissionem à viro mulieris si viuit; sin autem, ab hæredibus legitimis; non tamen per se hoc faciat, ne factum reuelet, sed per Sacerdotem, vel aliam similem personam quæ hoc procuret tacitis semper personis & facto. Si tamen non potest, vel etiam potest, sed non potest plenè induci ad hoc, non credo eum præcisè cogendum. Arg. Legis, quæ dicit, Bonæ fidei possessorem non teneri de consumptis.* C. De rei vendic. Certum. *Si verò illi spurio vel supposito non potest reuelari sine periculo; vel etiam facto sibi reuelato secundùm formam prædictam, non vult acquiescere consilio, tunc etiam iniungatur mulieri quòd de sponsalitio suo & alijs rebus, quas habet, vel in futurum habere poterit, satisfaciat iuxta posse, dolens semper de peccato; & quia non potest plenè satisfacere, proponens firmiter in animo, quòd satisfaciet quàm citò poterit: Hoc tamen fiat per medium Pœnitentialem, vel Personam Religiosam secretè & cautè: & potest vti his verbis, Quædam persona tenetur vobis in hoc, accipite: & ita erit in bono statu.* Arg. 12. Quæst. 5. Hoc videtur. *Et in præallegata Decretali*, OFFICII.

REGVLA III.

Morosa delectatio de rebus obscœnis, lethale peccatum est contra sextum Decalogi Præceptum.

Morosam delectationem intellige, quæ plenè deliberata est. Non enim morosa dicitur ex mora temporis, *Sed ex eo quòd ratio deliberans circa eam immoratur, nec tamen eam repellit, tenens & volens libenter, quæ statim vt attigerunt animum, respui debuerunt*; (inquit *S. Thomas*, Prima Secundæ, Quæstione 74. Articulo 6. in Responsione ad tertium.) Delectationem etiam intellige non de cogitatione ipsa, sed re abscœna cogitata, verbi gratiâ de fornicatione, de adulterio, de incestu, &c. vt docet *S. Thomas*, Articulo 8. eiusdem Quæstionis. Lege quæ dicta sunt Libro 3. huius Operis, Cap. 4. Regulâ 54.

REGVLA IV.

Aspectus impudici & libidinosi sunt lethalia peccata.

Vt enim ait Christus Matth 5. *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Et *S. Petrus* Epistola 2. Cap. 2. impudicos homines describens, arguensque, ait: *Oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti.* Quamobrem Sanctus Iob Cap. 31. Libri ipsius nomine inscripti dicit: *Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem Omnipotens de excelsis.* Atque hoc est quod monet Dauid Psalmo 118. *Auerte oculos meos ne videant vanitatem*, Et Sapiens Ecclesiastici 9. *Virginem ne conspicias, ne fortè scandalizeris in decore illius. Noli circumspicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.* Nec mirum: *Ascendit enim mors per fenestras nostras*; hoc est per sensus, vt dicitur *Ieremiæ* 9. quemadmodum idem Propheta *Threnorum* 3. confirmat: *Oculus meus deprædatus est animam meam.*

Eamdem Regulam confirmant Patres. *Tertullianus* in *Apologetico*, Cap. 46. *Democritus* (inquit) *excæcando semetipsum, quòd mulieres sine concupiscentia aspicere non posset, & doleret si non esset potitus, incontinentiam emendatione profitetur: At Christianus saluis oculis feminas non videt; animo aduersus libidinem cæcus est.* Et Libro *De Virginibus velandis*, Cap. 3. *Eiusdem libidinis est videri, & videre. Tam sancti viri est suffundi si virginem viderit, quàm sanctæ virginis, si à viro visa sit.*

S. Ioannes Chrysostomus, Homilia 17. In Matthæum. *Christus* (inquit) *non actum solummodo, sed impudicum quoque coercet aspectum, vt discas vbi consistat illud quòd supra Scribarum & Pharisæorum nostra præcipitur abundare iustitia: Propter quod ait*, Qui viderit mulierem " ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in " corde suo *Hoc est dicere, Qui dat operam in venusta corpora curiosiùs intueri, & decoras aucupari facies, talique animam spectaculo pascere, & obsequi pulcris etiam vultibus oculos affigere. Non enim idcirco Dominus aduenisse contentus est, vt solummodo corpus à malis actibus, sed vt priùs animam quoque ab huiusmodi cogitationibus auerteret. Quia enim Spiritus-Sancti gratiam mente suscepimus, meritò ipsam purificat primam. Et quemadmodum* (inquis) *possumus à concupiscentia liberari? Maximè quidem, si velimus, ipsam mortificare possibile est, atque ne in opus erumpat continere. Tum verò hic non generaliter concupiscentiam interimit, sed illam quæ ex formæ decore concipitur. Qui enim studet elegantes facies inspicere, ipse præcipuè fornacem sibi istius passionis accendit, & captiuam facetus animam, ad opus quoque celeriter abducit. Propterea non dixit, Qui concupiuit ad adulterandum, sed, Qui viderit ad concupiscendum.* . . . *Id est, qui concupiscentiam videndi curiosiùs sibi ipsi collegerit, quique nullo omninò cogente, quiescenti animæ ferum sibimet immiserit. Hoc enim non iam naturæ est; sed propriæ omninò desidiæ: Quod certè olim etiam Veteri Lege prohibetur.* No- li, *inquit*, addiscere pulchritudinem alienam. *Deinde ne quis diceret, Quid autem esti inspiciam, nec tamen capiatur? Cohibuit aspectum, ne huiusmodi licentiâ fideus, etiam in peccatum quandoque corrueres. Quid autem* (inquis) *si video & concupisco quidem, sed tamen turpe nihil ago? Et sic quidem iam in adulterorum parte numeraris. Pronuntiauit enim Lator Legis, nec ampliùs aliquid oportet scrupulosiùs inquirere. Nam semel quidem, & secundò & tertiò sic videns, possis fortassè animum continere. Si verò frequenter id feceris, fornacemque ipse tam spontè succendens, profectò capieris. Neque enim extra naturam aleamque humanam consistis. Sicut enim nos cùm gladium tenere videmus à puero, etiamsi nondum eum vulneratum inde esse cernamus, verberamus tamen, ac sæpè minantes denunciamus, ne quando illum rursus attingat: Ita etiam Deus inuerecundum coercet aspectum, eumque ante opus tollit, ne quandoque in ipsam quoque incidat actionem. Qui enim in se flammam cupiditatis accenderit, etiam absente muliere quam vidit, iugiter apud semetipsum turpium rerum simulacra depingit, & necesse est huiusmodi nonnum-* quam

Matth. 5.

Prouerb. 6.

quam ad flagitium ipsum opere peruenire. Propterea eos quoque qui in solo fiant corde complexus, Christus interimit.·. Propterea etiam beatus Iob hanc sibi ab initio legem ipse decreuerat, periculosam hoc spectaculum vndique à suis oculis repellendo. Siquidem post huiusmodi aspectum multò iam difficilius certamen efficitur, cùm & viderit aliquis, & tamen eâ quam viderit non fruatur; nec tantum de contemplatione ipsa capimus voluptatem, quantam patimur de augmento istius cupiditatis dolorem, fortiorem contra nos facientes hostem, & ampliorem locum Diabolo dantes: Vt nequaquam illam vlteriùs propulsare valeamus, posteaquam semel in intima cordis admiserimus, eique temerè mentis nostræ claustra reserauerimus. Idcirco præcipit ne forniceris oculis, ne per hoc scilicet animo forniceris. Est enim possibile & aliter aspicere, vt certè aspiciant & pudici: & ideò non simpliciter aspectum, sed concupiscentiæ iunctum interimit aspectum. Nisi enim id voluisset efficere, vtique dixisset, Qui viderit mulierem, profectò mœchatus est eam » in corde suo. Nunc verò id omninò non dixit: Sed, Qui » viderit mulierem ad concupiscendum eam: Qui scilicet ad hoc aspicit vt oblectet aspectum. Neque propterea tibi Deus oculos effinxit, vt per illos ad animum adulteria transmittas, sed vt creaturas eius aspiciens, mireris Auctorem. Sicut ergo est temerè irasci, ita etiam temerè videre, si id ad libidinem facias. Si enim vis videre, atque ex visu capere voluptatem, aspice propriam coniugem, & illius vsque amore perfruere. Hoc enim nulla lex prohibet. Si verò erga alienum curiosus sis decorem, tuam despicis, & istam profectò lædis, à qua in aliam oculos auertis, & etiam quam illicitè contingis. Etsi enim illam nequaquam attrectasti manu, sed oculis tamen ac voluntate palpasti: Propterea etiam hoc proculdubio adulterium reputatur; & ante futura illa tormenta nō leue iam in præsenti inuenitur afferre supplicium. Nam perturbationibus ac tumultu intrinsecùs cuncta complentur, & multus quidem æstus, plurimus etiam sentitur dolor. Nec omninò huiusmodi homo meliùs affectus est; quàm qui affliguntur vel captiuitate vel vinculis. Et illa quidem quæ lethale hanc eijcit sagittam, eâ emissâ sæpè auolat; at ictus remanet: Immo verò non illa spiculum torsit, sed tu tibi ipsi plagam illam mortiferam intemperanter spectans inflixisti.

S. Ambrosius, Sermone 16. in Psalmum 118. *Oculus* (inquit) *tentationis dicitur; quia per oculum sæpè tentamur. Oculus meretricis, laqueus amatoris. Sed oculus nihil delinquit; ideoque Saluatoris sententia plena iustitiæ est, dicentis:* Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, adulterauit eam in corde suo. *Non dixit*, Qui viderit mulierem, *sed* ad concupiscendum *viderit. Oculum absoluit, mentem ligauit. Nec dixit*, adulterauit *eam in oculo, sed* in corde. *In oculo visus est, in corde peccatum.*

S. Augustinus, Epistola 211. aliàs 109. ad Sanctimoniales. *Oculi vestri* (inquit) *etsi iaciuntur in aliquem, figantur in neminem. Neque enim quando proceditis viros videre prohibemini, sed appetere, aut ab ipsis appeti velle. Nec solo tactu, sed affectu quoque & aspectu appetitur & appetit fœmina. Nec dicatis vos habere animos pudicos, si habeatis oculos impudicos: Quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius. Et cùm se inuicem sibi etiam tacente linguâ conspectu mutuo corda nuntiant impudica, & secundùm concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore., etiam intactis ab immunda violatione corporibus, fugit castitas ipsa de moribus.*

Et Enarratione in Psalmum L. *De longè vidit Dauid illam, in quâ captus est. Mulier longè, libido propè. Alibi erat quod videret, in illo vnde caderet.·.- Numquid tu fortior quàm Dauid?* Idem confirmat *S. Gregorius Magnus*, Lib. 21. *Moralium*, Cap. 2. Cuius verba descripsi Lib. 3. huius Operis, Cap. 7. Art. 5. Num. 4.

Secundùm hanc Regulam, lethale peccatum est, se ipsum, aut alium, cuiuscumque sexûs, in partibus verecundioribus corporis absque necessitate & causâ legitimâ, studiosè intueri; quia ex huiusmodi aspectu impudico fœdæ libidinis imagines in animos nostros irrumpunt, obscœnique motus excitantur vt plurimùm. Copulam etiam brutorum animantium intueri & considerare periculosum est, propter obscœnas imagines & cogitationes hinc in animum irruentes, quæ carnales homines, & rusticos maximè, ad libidinem facilè excitant. Atque huiusmodi aspectus spectatu intuentium affectu, cupiditate, corruptione, peccatisque inde sequi solitis, lethale peccatum esse potest. Quamobrem Confessarij rusticos homines ab eo auertere debent.

Secundùm eamdem Regulam lethalis peccati rei sunt, qui effingunt, palam exponunt, apud se retinent, aut studiosè & libidinosis oculis intuentur imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præ se ferunt: Cùm ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adolescentum animos vis in illis sit maxima. Vnde *S. Ioannes Chrysostomus*, in Psalmum centesimum decimum tertium, ait: *Dæmon nudæ quoque figuræ assidet. Et nunc quidem statuæ sunt imagines fornicationis, nunc insani in masculos amoris. Quid enim sibi vult aquila? Quid verò Ganymedes? Quid Apollo qui virginem persequitur? Quid aliæ execrandæ figuræ? Vbique libido, vbique lasciuia nefariorum concubituum, & insanorum amorum sunt vbique figuræ.* Adolescentem quemdam aspectu tabulæ in pariete depictæ, quæ Iouem per imbrem aureum in Danaës gremium illapsum adumbrabat, ad libidinem se concitasse, & Iouem ad exemplum stupri sibi proposuisse, refert *S. Augustinus*, Libro 1. *Confessionum*, Cap. 16. *Apollinaris Sidonius* Lib. 2. Epist. 2. ad *Domitium*, Ædes suas rusticanas describens: *Non hic* (inquit) *per nudam pictorum corporum pulchritudinem turpis prostat Historia; quæ sicut ornat artem, sic deuenustat artificem. Absunt ridiculi vestitu & vultibus histriones, pigmentis multicoloribus Philistionis supellectilem mentientes. Absunt lubrici, tortuosique pugillatu & nexibus Palæstritæ: Quorum etiam viuentium luctas, si inuoluantur obscœniùs, casta confestim Gymnasiarchorum virga dissoluit. Quid plura? Nihil illis paginis impressum, quod non vidisse sit sanctius.*

Quamobrem rerum turpium & obscœnarum imagines effingi Sacri Canones prohibent; *deleri, vel ad honestatem reconcinnari præcipiunt*. Concilium Mediolanense 5. P. 1. Tit. *De his quæ ad Sacramentalia & Sacramenta generatim pertinent*, præscribens quæ à patribus familiâs præstanda sunt, cùm illorum ædes à Parocho solemni ritu benedicuntur, statuit vt *Imagines obscœnas & turpes incendant: Profanas verò, quæque ad inanem voluptatem alliciunt, amouere studeant.*

Concilium Mediolanense 3. Tit. *De ijs quæ pertinent ad Ordinis Sacramentum & Clericorum honestatem*, statuit, vt *Si in hortis, ædibus, alijsue Ecclesiarum aut Ecclesiasticorum hominum locis, signa, imagines, aut picturæ sunt; quæ procaces, vel vllo alio modo aliquam obscœnitatis, turpitudinisue speciem præ se ferant; ita reconcinnentur, vt offensionem oculis ne præbere possint, aut tollantur deleanturue ex omni loco vbicumque extant; neque in posterum eiusmodi aliquo modo effingantur, aut pingantur. Et quoniam Christianorum hominum mentes facilè corrumpuntur, peccandi libidine inflammatæ ob rerum turpium atque obscœnarum imagines, ideò illas effingi vetitum est Constantinopolitanæ Synodi Canone. Itaque curet Episcopus, vt quicumque Laici homines id generis imagines habent, vel tabulis vel parietibus expressas, pro Pietatis Christianæ, cui addicti esse debent studio, eas abijciant, vel planè deleant, vel ad honestatem reconcinnent.*

His autem verbis conceptus est Canon Concilij Trullani centesimus à Concilio Mediolanensi & *S. Carolo Borromæo* laudatus: *Oculi tui recta aspiciant, & omni custodia serua cor tuum*, Iubet Sapientia. *Corporis enim sensus sua facilè in animam effundunt. Picturas ergo quæ oculos præstringunt siue in tabulis, siue quouis alio modo fiant, & mentem corrumpunt, & ad turpium voluptatum mouent incendia, nullo modo deinceps exprimi, iubemus. Si quis autem hoc facere aggressus fuerit, segregetur.* Prouer. 4.

Ecclesiæ Bisuntinæ Statuta Synodalia, Rituale Bituricense, anni millesimi sexcentesimi sexagesimi-sexti, Statuta Cardinalis *Grimaldi* Aquensis Episcopi, ijs, Absolutionem Sacramentalem impendi vetant, qui obscœnas imagines apud se retinent, nec delere, aut ad honestam formam reconcinnare volunt: Nec non ijs qui illas effingunt, aut vendunt.

Christiano Nomine indignos illos esse, & ad Gentilium mores deflectere, probat insignis *S. Clementis Alexandrini* locus in *Admonitione ad Gentes*, cuius hæc sunt verba: *Si quis sculptilia simulacra contempletur, ex turpibus, ignominiaque ac dedecore plenis figuris, vestros Deos statim agnoscet.·.· Si quis nudam viderit depictam mulierem, auream Venerem intelligit. Sic Pygmalion ille* Pag. 18.

Cyprius

Cyprius eburneam amauit statuam: Erat ea simulacrum Veneris, & erat nudum. Mouetur figurâ Cyprius, & coit cum imagine: Quod quidem Philostephanus testatur. Veneris autem alia in Cnido erat lapis, & erat pulcra: Alius eam amauit, & cum lapide Veneris habet consuetudinem, vt refert Posidippus: Prior quidem in Opere de Cypro, alter vero in Opere de Cnido. Tantùm ars valuit ad decipiendum, quæ homines amori deditos illexit in barathrum. Et

ib. 60. paulò post: *Nos autem ne aures quidem stupris ac fornicationibus inquinare volumus. Sumus enim nos, sumus qui Dei imaginem circumferimus in hoc viuo & mobili simulacro, videlicet homine cohabitantem imaginem, consulentem, colloquentem, contubernalem, & quæ nostris mouetur, iisdemque dominatur perturbationibus.* Nos Deo

1 Petri 2. 9. „ donati & dedicati sumus pro Christo. Nos Deo genus electum, regale Sacerdotium, gens Sancta, Populus peculiaris; *Qui aliquando non Populus, nunc autem Populus Dei; qui, (vt ait Ionnes) non sumus ex ijs qui sunt inferiùs, sed ab eo qui venit supernè omnia didicimus: Qui Dei œconomiam, seu carnis susceptæ dispensationem mente comprehendimus, qui vt in vitæ nouitate ambularemus, nos exercuimus. Sed hæc non cogitat vulgi magna pars, sed omni pudore metuque deposito, domi depingunt turpes Dæmonum in Venerem pruritus & titillationes. Pictis enim quibusdam tabellis, iisque in alto suspensis mentem adhibeates, thalamos ornarunt impudicitiâ, intemperantiam existimantes pietatem: & in cubili decumbentes, in ipsis amplexibus Venerem illam nudam respiciunt, quæ vincta est propter complexus: & ad Ledam aduolantem auem, qui ob hoc ipsum quòd effeminata sit, probantes picturam, in palu annuli exprimunt, & conueniente Iouis intemperantiæ sigillo vtuntur. Hæc sunt mollis & delicatæ vitæ vestræ exemplaria. Hæ sunt Theologiæ probri & petulantiæ plenæ. Hæ sunt Deorum, qui vnà vobiscum fornicantur, doctrinæ. Nam quod quilibet vult, hoc etiam putat, vt ait Orator Atheniensis. Cuiusmodi autem sunt aliæ quoque vestræ imagines? Panisci quidam, & nudæ puellæ, & ebrij Satyri & membrorum erectiones quæ picturis nudantur, quæ ab ipsa intemperantia arguuntur. Iam verò totius libidinis & impudicitiæ figuras apertè descriptas publicè intueri non erubescitis, sed potiùs positas erectasque custoditis, perinde ac si Deorum vestrorum imagines impudentiæ columnas domi consecraueritis, figuras gestusque Philænidis æquè depingentes, atque certamina Herculis. Horum non solùm vsûs, sed etiam aspectûs & auditûs deponendam esse memoriam vobis annuntiamus. Scortatæ sunt aures vestræ, fornicati sunt oculi; & quod est magis nouum, ante conspectum vestri adulterium admiserunt aspectus.*

Quòd si ex priuatis domibus amouendæ sunt obscœnæ lasciuæque imagines, multò magis curandum est ne in Templis Deo dicatis collocentur, quod Sacro-Sanctis Conciliorum Decretis speciatim prohibetur, Tridentini Sessione 25. Tit. *De Veneratione Reliquiarum Sanctorum, & Sacrarum Imaginum*, Cameracensis anno 1565. Tit. 20. c. 2. Mediolanensis 1. Constitutionum P. 1. Num. 1. Mechliniensis anno 1570. Tit. *De Imaginibus* Can. 1. 2. & 3. Turonensis anno 1583 Tit. 11. Aueniononensis anno 1594. Tit. 26. Aquileiensis anno 1596. Rubrica 16. Narbonensis anno 1609 Can. 7.

Secundùm hanc denique Regulam, illos peccati lethalis reos esse minimè dubitandum est, qui, etiam mortificationis specie, & flagellationis, seu disciplinæ (vt loquuntur) prætextu, Mulieres coram se nudari iuberent, quod aliquando Satanas cæcis & carnalibus cæcarum muliercularum ducibus inspirauit. Quo de crimine *S. Antoninus* P. 2 Tit. 5. Cap. 1. *Sed quid* (inquit) *de illis, qui sub specie mortificationis spiritualis faciunt coram se denudare mulieres totaliter, sicut compertum est in aliquibus prætendentibus sanctitatem? Credo non posse excusari à mortali peccato. Et ratio huius est, quia hoc est contra honestatem naturalem; adeò vt etiam primi coniuges Adam & Eua post transgressionem præcepti non passi sint se inuicem nudos videri, sed fecerunt sibi perizomata de folijs ficûs.* Secundò, *propter periculum lapsûs. Dauid tam sanctus aspiciens casu mulierem lauantem se, non euasit crimen adulterij. Quomodo credendum est vt non incidat in laqueum Diaboli, qui studiosè sibi laqueum parat?* Qui amat periculum, incidit in illud, *vt dicitur Eccl. 3.* Tertiò, *propter scandalum. . . Non est ergo huiusmodi vera mortificatio, sed deceptio Diaboli, & laqueus Animarum insipientum, & dici potest hoc vitium Impudicitia.*

REGVLA V.

Verba impudica & obscœna proferre, turpiaque cantica componere & canere, lethale vt plurimùm peccatum est, siue propter affectum ad res impudicas quæ illis exprimuntur, & corruptam libidine voluntatem, siue propter scandalum. Ea item audire, iisque delectari ex propensa ad libidinem voluptate, mortale pariter peccatum est. Amatoria verò cantica edere, canere, audire, castitati periculosum est.

HÆc Regula colligitur ex Apostolo ad Ephesios 5. *Fornicatio* (inquit) *& omnis immunditia, aut auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos: Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrillitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio.* Turpiloquium igitur sexto Decalogi Præcepto etiam prohibetur. Id confirmat idem Apostolus 1. ad Corinthios 15. 33. *Nolite seduci,* (inquit) *corrumpunt mores bonos colloquia mala.* Et rursus ad Ephesios 4. 29. *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: Sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.*

Hanc Regulam confirmat *S Clemens Alexandrinus*, Libro 2. *Pædagogi*, Cap. 4. *Omne turpe spectaculum* (inquit) *omnemque turpem auditionem, &, vt semel dicam, turpem omnem sensum intemperantiæ, quæ quidem est vera sensûs priuatio, maximè oportet nos exscindere, quæ in oculis & in auribus titillat & effeminat, voluptatem canentes: Fractorum enim cantuum, & flebilium Caricæ Musæ modorum varia veneficia, intemperanti & prauo Musicæ artificio mores corrumpunt.* Et post multa: *Amatoria quidem procul absint cantica. Sint autem cantica Dei laudes. . . Sunt enim admittendæ modestiæ & pudicæ harmoniæ: Contra à forti & neruosa nostra cogitatione verè molles & enerues harmoniæ amandandæ quàm longissimè, quæ improbo flexuum vocis artificio ad delicatam & ignauam vitæ agendæ rationem deducunt. . . Meretriciæ igitur Musicæ sunt relinquendæ.*

Et Cap. 5. *Oportet quoque ipsum subrisum doceri & castigari; & si ob turpes res excitatus fuerit, erubescere potiùs videri quàm subridere, ne videamur per consensum collætari.*

Cap. denique 6 *A turpiloquio* (inquit) *& nos omninò abstinere oportet, & eis qui illo vtuntur os obstruere, & aspectu seueriore, & vultûs auersione, & subsannatione, & sæpè etiam asperiori oratione.* Quæ enim (*in-* „
quit) ex ore exeunt, coinquinant hominem: *Profa-* „ Math. 9
num, intemperantem, & petulantem eum ostendunt, non modestum, honestum, & temperantem. Cùm autem turpia æquè in audiendo versentur & in spectando, Diuinis Pædagogus eadem ratione pueris luctantibus, ne aures eorum offendantur, pudicos & modestos sermones veluti quædam aurium munimenta adhibet, ne possit ad frangendam animam peruadere pulsatio fornicationis. Et infrà: *Mundos esse oportet & à vocum prolationibus, quibus nullum esse oportet aditum ad aures eorum qui in Christum crediderunt. Hac ratione mihi videtur Pædagogus nihil quod sit indecorum & inhonestum nobis loqui permittere, longè ante nos præmuniens aduersùs incontinentiam. . . Insolenter enim se in vocibus gerere, facit vt meditemur inhonestè facere. In vocibus autem esse modestum, est se ipsum exercere ad fortiter sustinendam libidinis impressionem.*

Eamdem Regulam confirmat *S. Cæsarius*, Sermone 47. in Augustiniana Appendice 303. *Quàm multi rustici* (inquit) *& quàm multæ mulieres rusticanæ cantica diabolica, amatoria & turpia memoriter retinent, & ore decantant? Ista possunt tenere atque parare quæ Diabolus docet; & non possunt tenere quod Christus ostendit? Quantò celeriùs & meliùs quicumque rusticus, vel quæcumque mulier rusticana, quantò vtiliùs poterat & Symbolum discere, & Orationem Dominicam, & aliquas Antiphonas, & Psalmum quinquagesimum vel nonagesimum & parare & tenere & frequentiùs dicere, vnde animam suam & Deo coniungere, & à diabolo liberare possent. Nam quomodo cantica turpia in tenebras Diaboli mittunt; sic cantica sancta Christi lumen ostendunt.*

Pœnitentiale Romanum Cap. 23. grauem Pœnitentiam imponit ijs, qui per turpiloquium vel aspectum coin-

coïnquinantur. *Qui per turpiloquium* (inquit) *vel aspectum coinquinatus est, tamen non voluit peccare corporaliter, viginti dies pœniteat.*

Hancdenique Regulam confirmat *S. Autoninus*, P.2. Tit. 5. Cap. 1. §. 8. *Nulli* (inquit) *dubium est, quòd qui dicit verba turpia & lasciua, hâc intentione, vt se vel alium prouocet ad luxuriam, vel fo meato delectandi in locutione & cogitatione turpium extra Matrimonium, mortaliter peccat.·. Sed vbi talia verba turpia dicuntur ex quadam leuitate ad solatium* (id est, iocosè) *quamuis de se non videantur mortalia; quia peccata oris, secundùm S. Thomam, permaximè judicantur quoad grauitatem peccati ex intentione proferentis: Propter quod dicit S. Augustinus, quòd ream linguam non facit nisi rea mens: Tamen per accidens posset esse mortale ratione scandali, seu ruinæ inde sequentis in mente alicujus, vt cùm audientes sunt debiles spiritu*, siue Infirmi; *& verba essent multùm lasciua. Idem videtur dicendum de facientibus, vel cantantibus cantilenas plenas lasciuijs: Sed audientes libenter talia, non tantùm ex quadam leuitate & solatio vano, sed etiam delectationem deliberatam in tali materia audita quærentes, non videntur posse excusari à mortali, sicut nec à delectatione morosa turpis cogitationis, cùm ex auditu sequantur talia, præcipuè mentibus infirmorum. Nisi fortè hoc foret inter conjuges. Si ergo contingat præter intentionem talia audiri, vitare debent, vel saltem displicentiam mentis habere.* Quò spectat illud Ecclesiastici 28. *Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire: & ori tuo facito ostia & seras.*

REGVLA VI.

Librorum obscœnorum lectio cum lethali peccato, vt plurimùm conjuncta est. Lectio verò Librorum Amatoriorum periculosa semper est, eóque nomine vetita.

SI enim ex propensione affectûs in libidinem aliquis hujusmodi libros vel carmina legat, nemo dubitauerit ipsum lethale peccatum committere. Si autem ex mera curiositate, aut leuitate; tamen lethalis peccati occasioni & periculose volens exponit, adeóque mortalis peccati etiam reus est: *Qui* enim *amat periculum, in illo peribit.* Si verò alijs conscijs illos legat, aut in domo retineat, vbi à coniuge, liberis, aut domesticis legi possunt, lethalis scandali reus est.

Quantùm verò sit periculi in Librorum Amatoriorum lectione, testis est Sancta *Theresia*, Cap. 4. Vitæ suæ; testis *Gersonius* Parisiensis Ecclesiæ & Academiæ Cancellarius, in Tractatu *Contra Romantium De Rosa*, & Sermone in Dominicam 4. Aduentus; testis Synodus antiqua, quæ *Heliodoro* Tricensi Episcopo Episcopatum ademit ob libellos amatorios, quos *Æthiopica* inscripserat, & *Choricleam* postea nominarunt, quos quidem iuuenis composuerat. *Nam cum lectione eorum Opusculorum juuenes multi in periculum conijcerentur, Synodus Prouincialis statuit, vel libellos ipsos qui Amores accenderent, igni consumptos abolendos, vel qui eos composuisset Auctori functionem Episcopalem abrogandam esse. Ille verò Episcopatum deponere, quàm scripta sua supprimere maluit.* Refert *Nicephorus Callistus*, Libro 12. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. 34. *Æneæ* & *Didonis* Amores se adolescentem legisse, & *Didonem* mortuam, quia se occidit ob amorem, plorasse *S. Augustinus* deflet Libro 1. *Confessionum*, Cap. 13. cùm interim mortem Animæ suæ, quæ fiebat non amando Deum, minimè defleret. Quantò magis lugendi sunt, qui libros impudicos, vel amatoris, siue sub honesti specie intricatos Amantium casus describentes, cordáque tenera ad amorem profanum emollientes, in lucem edunt, vel legunt, dulce venenum propinantes alijs, vel bibentes. Cantica Canticorum, Moysis, Iosuë, & Iudicium libros, à carnalibus & iunioribus, legi Veteres prohibebant: *Ne dum eos spiritaliter nesciunt, libidinis, ac voluptatum incitamento soluantur.* Verba sunt Sancti *Leandri* Hispalensis Episcopi, in Regula seu Libro *De Institutione Virginum* ad *Florentinam* Sororem, Cap. 7. Quantò magis periculosa censenda est eorum librorum lectio, qui profanos amores cùm describunt, & amantium colloquia, literulas, artes, milléque casus intricatos referunt, in teneris & incautis adolescentum & puellarum animis similes flammas excitant?

Libros qui res obscœnas & lasciuas ex professo tractant, à Fidelibus legi prohibuerunt, & eos retinentes ab Episcopis puniri sanxerunt *Pius IV. Sixtus V.* & *Clemens VIII.* Pontifices Maximi edito Librorum prohibitorum Indice *S. Carolus Borromæus* in Concilio Mediolanensi 5. P. 1. Tit. *Quæ ad Sacramentalia pertinent*, vbi præscribit quæ agenda sunt à patre familiâs, cùm eius domus à Parocho benedicitur, ait: *Amoueri curabit quæcumque domi suæ sunt Christianæ Familiæ instituto indigna, quæque Dei oculos offendunt. Libros de rebus obscœnis, turpibus, impudicis, inanibus, ac de cantionibus inhonestis, cæterisque id generis, inflammari curabit. Libros de vitæ religiosæ spiritalisque institutis atque exercitationibus introducet.* Et in Concilio Mediolanensi 6. Tit. *De Christiana Militum Disciplina*, statuit vt Milites *In otio militari à librorum obscœnorum, quique Christianos Viros non decent, lectione abstineant; sed Martyrum Vitis legendis, in quibus fortitudo, ac virtus verè militaris elucet, totos se occupent, cùm per occupationes militares possunt.* Concilium Turonense anno 1583. Tit. *De Professione Fidei*, prohibet *Ne libri ad lasciuiam & luxum prouocantes imprimantur, vendantur, legantur aut retineantur omninò: Iubétque, sicubi reperti fuerint, comburantur, sub Anathematis pœna, quam ipso facto incurrant, qui minimè paruerint.* Concilium Burdigalense eodem anno celebratum Tit. 7. moneri jubet sæpissimè Christianos à suis Parochis & Confessarijs, *Vt fugiant tamquam virus mortiferum lectionem librorum quorumcumque, qui vel ad artes magicas pertinent, vel obscœnas & impias narrationes continent: Eósque, vt olim tempore Apostolorum factum legimus, comburant.* Statuta Synodalia Bisuntinæ Diœcesis, Rituale Bituricense, Constitutiones Synodales Eminentissimi Cardinalis *Grimaldi* Aquensis Archiepiscopi, Absolutionem Sacramentalem negari jubent ijs, qui libros impudicos & lasciuos apud se retinent vel legunt. Si Carmina Poëtarum *Dæmonum* cibum *S. Hieronymus* vocat Epistola 146. ad *Damasum*, quia *Dum aures versibus dulci modulamine currentibus capiunt, Animam quoque penetrant, & pectoris interna deuinciunt*: Quid de libris & carminibus amatorijs dixisset? An Christiana Disciplina non impetrabit à veri Dei cultoribus, quod ab Ethnicis Lacedemonijs obtinuit recta ratio? Qui scilicet *Archilochi* Poëtæ celebris Libros *Noluerunt liberorum suorum animos imbui, ne plus moribus noceret, quàm ingenijs prodesset*; vt refert *Valerius Maximus* Libro 6. Cap. 3.

REGVLA VII.

Spectaculorum & Comœdiarum frequentatio periculosa est castitati, & multimodis Animæ noxia. Vnde vix absque peccato interesse Spectaculis & Comœdijs Christianus potest.

VNius *S. Caroli Borromæi* ad hanc Regulam stabiliendam sufficeret Auctoritas, qui in *Instructionibus Prædicatorum verbi Dei*, ex Decreto Concilij Prouincialis Mediolanensis 3. editis, officium Concionatoris explicans, hæc habet: *Publicorum peccatorum illecebras, quas homines deprauatæ consuetudinis errore decepti pro nihilo putant, Concionator perpetuò reprehendat, atque in summum odium adducere contendet, ostendétque quàm grauiter Deum offendant; quàm multa mala, atque adeò publicæ etiam calamitates, infinitáque detrimenta inde existant. Spectacula, ludos, ludicráque res id generis, quæ ab Ethnicorum Moribus originem ducunt, Disciplinæque Christianæ aduersantur, perpetuò detestabitur, execrabitur: Demonstrabit incommoda publicásque ærumnas inde in Christianum Populum dimanare. In quam sententiam valdè populum confirmabit argumentis, quæ grauissimi viri, Tertullianus, Cyprianus Martyr, Saluianus, & Chrysostomus afferunt. In eóque argumenti genere nullum aliud omittet, quo tanta corruptela radicitus extirpetur.* Præcipua autem argumenta hæc sunt, 1. Quòd Christiani Diabolo & pompis ejus in Baptismo abrenuntient: Spectacula verò & Comœdiæ ad pompas Diaboli pertineant. 2. Quòd Spectacula commoueant prauos affectus & cupiditates, in quibus compescendis & coërcendis toto vitæ decursu laborare summo studio summáque vigilantiâ Christiani debent. 3. Quòd Christianæ Pietatis sensum in Spectatorum ani-

mis sensim extinguant, virtutumque neruos dissoluant. 4. Quod ad profanos amores, ac voluptates emolliant animos Christianorum, qui voluptatem fugere debent, cùm nulli rei nisi Pœnitentiæ nati sint, & Christo crucifixo conformari. 5. Quòd sint occasiones peccati, libidinis irritamenta, multique ex ipsis peiores, nullus melior redire soleat. 6 Quòd è Gentilium Moribus originem Spectacula duxerint.

Ita *Tertullianus* Libro *De Spectaculis*, Cap. 1. *Qui status fidei, quæ ratio veritatis, quod præscriptum disciplinæ inter cętera sęcularium errorum, etiam spectaculorum voluptates adjuuat, Dei serui cognoscite, qui cùm maximè ad Deum acceditis; recognoscite, qui jam accessisse vos testificati & confessi estis, ne aut ignorando, aut dissimulando quis peccet. Tanta est enim voluptatum vis, vt ignorantiam protelet in occasionem, & conscientiam corrumpat in dissimulationem.*

Et Cap. 3. *Quorumdam fides, aut simplicior, aut scrupulosior ad hanc abdicationem spectaculorum de Scripturis auctoritatem exposcit, & se in incertum constituit, quòd non significanter neque nominatim denuncietur seruis Dei abstinentia hujusmodi. Planè nusquam inuenimus, quemadmodum apertè positum est, Non occides, Non idolum coles, Non adulterium, Non fraudem admittes: Ita exertè definitum, Non ibis in circum, non in theatrum, agonem, munus non exspectabis. Sed inuenimus ad hanc quoque speciem pertinere illam primam vocem David:* FELIX *vir qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, nec in cathedra pestium sedit.*

Ibidem Cap. 4. *Quasi parum etiam de spectaculis pronuntietur; cùm concupiscentiæ sęculi damnantur. Nam sicut pecuniæ, vel dignitatis, vel gulæ, vel libidinis, vel gloriæ, ita & voluptatis concupiscentia est: Species autem voluptatis spectacula.*

Et paulò post: *Ad principalem auctoritatem conuertar ipsius signaculi nostri. Cùm aquam ingressi Christianam Fidem in legis suæ verba profitemur, renuntiasse nos Diabolo, & Pompæ, & Angelis ejus, ore nostro contestamur. Quid erit summum atque præcipuum in quo Diabolus, & Pompæ, & Angeli ejus censeantur, quàm idololatria* ∴ *Igitur si ex idololatria vniuersam spectaculorum paraturam constare constiterit, indubitatè præjudicatum erit etiam ad spectacula pertinere Renuntiationis nostræ testimonium in Lauacro, quæ Diabolo & Pompæ & Angelis ejus fiat mancipata.*

Cap. 10. *Theatrum propriè sacrarium Veneris est. Hoc denique modò id genus operis in sęculo euasit. Nam sæpè Censores nascentia cùm maximè theatra destruebant, Moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lascivia prouidebant.*

Cap. 15. *Et si qui modestè & probè spectaculis fruitur, pro dignitatis, vel ætatis, vel etiam naturæ suæ conditione; non tamen immobilis animi est, sine tacitâ spiritûs passione. Nemo ad voluptatem venit sine affectu, nemo affectum sine casibus suis patitur. Ipsi casus incitamenta sunt affectûs. Cæterùm si cessat affectus, nulla est voluptas, & est reus jam ille vanitatis, eò conueniens vbi nihil consequitur. Puto autem etiam vanitas extranea est nobis. Quid quod & ipse se judicat, inter eos positus, quorum se similem nolens, vtique detestatorem confitetur? Nobis satis non est, si ipsi nihil tale faciamus, nisi & talia facientibus non conferamur. Si furem, inquit, videbas, concurrebas cum eo. Vtinam ne in sęculo quidem simul cum illis moraremur! Sed in sęcularibus separamur, quia sęculum Dei est, sæcularia autem Diaboli.*

Cap. 25. *An ille recogitabit eo tempore de Deo, positus illic vbi nihil est de Deo? Pudicitiam discet attonitus in Mimos? Immò in omni spectaculo nullum magis scandalum occurret, quàm ille ipse mulierum & virorum accuratior cultus, ipsa consensio, ipsa in fauoribus, aut conspiratio, aut dissensio inter se de commercio scintillas libidinum conflabellant. Nemo denique in spectaculo ineundo priùs cogitat, nisi videri & videre. Sed Tragœdo vociferante, exclamationes ille alicujus Prophetæ retractabit? Et inter effeminati histrionis modos Psalmum secum comminiscetur? Auertat Deus à suis tantam voluptatis exitiosæ cupiditatem. Quale est enim de Ecclesia Dei in Ecclesiam Diaboli tendere? De cœlo, quod aiunt, in cœnum? Illas manus quas ad Deum extuleris, postmodum laudando histrionem fatigare?*

Cap. 26. *Cur ergo non hujusmodi etiam Dæmonijs penetrabiles fiant? Nam & exemplum accidit Domino teste, ejus mulieris quæ theatrum adijt, & inde cum Dæmonio redijt. Itaque in Exorcismo cùm oneraretur immundus Spiritus, quòd ausus esset Fidelem ingredi: Constanter & justissimè quidem (inquit) feci. In meo eam inueni. Constat & alii linteum in somnis ostensum ejus dici nocte quâ Tragœdum audierat, cum exprobratione nominatim Tragœdi, nec vltra quintum diem eam mulierem in sæculo fuisse* ∴ *Quot vtique & alia documenta cesserunt de his qui cum Diabolo apud spectacula communicando, à Domino exciderunt? Nemo enim potest duobus Dominis seruire. Quid luci cum tenebris? Quid vitæ & morti?*

Cap. 27. *Non ergo fugies sedilia hostium Christi, illam cathedram pestilentiarum, ipsûmque aërem qui desuper incubat, scelestis vocibus constupratum? Sint dulcia licet & grata, & simplicia, etiam honesta quædam, nemo venenum temperat felle & elleboro, sed conditis pulmentis & bene saporatis, & plurimùm dulcibus id mali inijcit; ita & Diabolus lethale quod conficit rebus Dei gratissimis & acceptissimis imbuit. Omnia illic seu fortia, seu honesta, seu sonora, seu canora, seu subtilia perinde habe, ac si stillicidia mellis de ranunculo venenato: Nec tanti gulam facias voluptatis, quanti periculum per suauitatem.*

Cap. 28. *Sæculum gaudebit, dicit Dominus. Vos tristes eritis. Lugeamus ergo dum Ethnici gaudent, vt cùm lugere cœperint, gaudeamus; ne pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus. Delicatus es, Christiane, si & in seculo voluptatem concupiscis; immo nimium stultus, si hoc existimas voluptatem. Philosophi quidam hoc nomen quieti & tranquillitati dederunt, in ea gaudent, in ea auocantur, in ea etiam gloriantur. Tu mihi scenas suspiras? Dicas velim, Non possumus viuere sine voluptate, qui mori cum voluptate debemus? Nam quod est aliud votum nostrum, quàm quod & Apostoli, exire de hoc sæculo, & recipi apud Dominum? Hîc voluptas, vbi & votum.*

Minutius Felix, In *Octanio*, eamdem Moralis Christianæ Regulam confirmat. *Nos igitur* (inquit) *qui moribus & pudore censemur, meritò malis voluptatibus in pompis vestris abstinemus: Quarum & de Sacris originem nouimus, & noxia blandimenta damnamus. Nam in ludis curulibus quis non horreat populi in se rixantis insaniam? In gladiatorijs homicidij disciplinam? In scenicis etiam non minor furor, turpitudo prolixior. Nunc enim Mimus vel exponit adulteria, vel monstrat. Nunc eneruis histrio amorem dum fingit infligit.*

Idem confirmat *S. Cyprianus*, Epistola 1. ad Donatum *Conuerte* (inquit) *vultus ad diuersa spectaculi non minùs pœnitenda contagia: In theatris quoque conspicies quod tibi & dolori sit & pudori. Cothurnus est tragicus prisca facinora carmine recensere: De parricidis & incestis horror antiquus expressa ad imaginem veritatis actione replicatur, ne sęculis transeuntibus exolescat, quod aliquando commissum est. Admonetur ætas omnis auditu, fieri posse quod factum est: Numquam æui senio delicta moriuntur, numquam temporibus crimen obruitur, numquam scelus obliuione sepelitur. Exempla fiunt, quæ esse jam facinora destiterunt. Tum delectat in Mimis turpitudinum magisterio, vel quid domi gesserit recognoscere, vel quid gerere possit audire. Adulterium discitur, dum videtur; & lenocinante ad vitia publicæ auctoritatis malo, quæ pudica fortasse ad spectaculum Matrona processerat, de spectaculo reuertitur impudica. Adhuc deinde morum quanta labes, quæ probrorum fomenta, quæ alimenta vitiorum, histrionicis gestibus inquinari?* ∴ *Euirantur mares, honor omnis & vigor sexus eneruati corporis dedecore mollitur, plusque illic placet quisquis virum in fęminam magis fregerit: In laudem crescit ex crimine; & peritior quò turpior judicatur. Spectatur hîc, proh nefas! & libenter. Quid non possit suadere qui talis est? Mouet sensus, mulcet affectus, expugnat boni pectoris conscientiam fortiorem: Nec deest probri blandientis auctoritas, vt auditu molliore pernicies obrepat.*

Plura in eamdem sententiam leguntur Libro *De Spectaculis* sub eiusdem *S. Cypriani* nomine edito, & apud *Lactantium* Libro 6. *Institutionum Diuinarum*, Cap. 20. 21. & 22.

Idem Christianæ Disciplinæ caput confirmat *S. Ioannes Chrysostomus*, Homilia 15. ad Populum Antiochenum. *Plerique* (inquit) *putant non constare, quòd in thea-*

tra

era ascendere peccatum sit: Sed insaita vitæ mala solet inferre: Etenim iu theatris immoratio fornicatiouem, petulantiam, & omnem incontinentiam peperit .·. Netanteùm itaque peccata fugiamus, sed ea etiam quæ videntur indifferentia, quæ paulatim in hæc peccata aos pertrahant. Nam qai juxta præcipitium vadit, quamuis non decidat, tremit, & sæpè numero ab ipso subuersus timore decidit: Ita & qui aoa procul peccata fugit, sed secùs ipsa vadit, eum timore viuit, & in ipsa labitur sæpiùs.

Et Homiliâ 3. De Dauide & Saüle idem tractans argumentum: Arbitror (inquie) multos ex his qui heri nos destitueraat, & ad iniquitatis spectacula discesserant, hodie præsentes esse. Optarem autem illos, qui sint, palam nosse, vt eos à sacris vestibulis arceam, non vt perpetuò foris maneaat, sed vt correcti denuo redeant. Quandoquidem & patres filios delinqueates frequenter ex ædibus exiguat, & à mensa submoueut, non vt semper illiac exuleat, sed vt hac corruptione redditi meliores, cum debita laude & honore ia pateraam redeant contubernium. Et infra, Reos esse ait adulterij plerosque eorum qui Spectacula frequentant. Qui enim viderit mulierem ad concupiscendum ipsam, jam mœchatus est eam in cordo suo; (inquit Christus.) Quòd si mulier sponte, ac fortè in foro obaia, & neglectiùs culta sæpè numero cariosiùs iataentem cępit ipso vultùs aspecta; isti quinoa simpliciter neque fortuitò, sed studio, & taato studio, vt Ecclesiam quoque contemnaat, & hujus rei gratiâ pergunt illuc & totum ibi desideates diem, in facies abjectarum seminarum illarum desixos habeat oculos, qaa freme potuerunt dicere quòd eas non viderint ad concupiscendum? Vbi verba quoque accedunt fracta lasciuáque, vbi cantiones meretriciæ, vbi voces vehementer ad voluptatem iacitant. Etenim si hîc vbi Psalmi, vbi Diuinorum Eloquiorum earratio, vbi Dei metus multáque reuerentia, freqneater seu latro quispiam versutus clam obrepit concupiscentia, quomodo qui desideat in theatro, qui nihil saai neque andiunt, aeque videut, sed multa desluunt turpitudine, multâ nequitiâ; qui vndique obsidianem patiuntur per aures, per oculos, possint illam superare coacapisceatiam? Rursum si non possunt, quomodo poterunt vmquam ab adulterij crimine absolui? Tum qui liberi non sant ab adulterij crimine, quomodo poterant absque Pœnitentia ad hæc sacra vestibula accedere, hujusque præclari conuentûs esse participes? Quapropter hortor rogóque, vt priùs Confessione, ac Pœnitentia, aliisque remedijs omnibus sese à peccato ex theatricis spectaculis contracto perpargent, atque ita diuinos audiane sermones. Neque enim hîc à nobis mediocriter delinquitur .·. Non metuis, ô homo, non expauescis, dùm oculis quibus illic lectum qui est in orchestra, spectas, vbi detestandæ adulterij fabulæ peraguntur, ijsdem hanc sacram Measam intueris, vbi tremenda peragnntar Mysteria? Dum ijsdem auribus audis & scortam obscœna loquens, & Prophetam ad arcaaa Scripturæ introducentem: Dum eodem cordo & letulia sumis venena, & hanc Hostiam sanctam, ac eremendam? Annon hæc sunt vitæ subuersio, conjugiorum corruptolæ, bella, pugnæque ac rixæ in domibus? .·. Quapropter rogo vos omnes, vt & ipsi prauas in spectaculis commorationes vitetis; & alios ab his retrahatis. Quicquid enim illic geritur, non est oblectatio, sed pernicies, sed supplicium .·. Quid prodest illa temporaria voluptas, dum hinc perpetuus nascitur dolor, dum nocte pariter, ac die à concupisceatia stimularis? .·. Excute igitur te ipsum, reputans qualis sias ab Ecclesia rediens, rursus qualis à spectaculis; atque hos dies cum illis conferas; quod si feceris, nihil opus est meo sermone; satis enim fuerit hunc diem cum illo comparasse, ad osteadendam & quàm magua sit hinc vtilitas, & quanta sit illinc noxa. Legatur eiusdem Homilia 6. & 38. in Matthæum.

Idem confirmat S. Ambrosius Sermone 5. in Psalmum 118. Qui in via est Dei (inquit) vanitates non aspicit. Via perfecta Christus est. Qui igitur in Christo est, quomodo potest vanitates aspicere; cùm Christus iu carne sua omnes Mundi hujus crucifixerit vanitates? Auertamus igitur oculos nostros à vanitatibus, ac quod oculus viderit, animus concupiscat. Mystica enim differamus interim. Vtinam hac interpretatione possimus reuocare ad diuersa circensium ludorum, atque theatralium spectacula festinantes. Vanitas est illa quam cernis. Pantomimum aspicis, vanitas est .·. Ante nos est Christus, ante nos brauium ejus, ad quod peruenit; qui non in incertum cucurrit, nec reuocauit cursum suum, sed iacitauit. Ad hunc dirige oculos tuos, auerte à spectaculis, auerte ab omni seculari pompa. Lege einsdem Librum De Fuga Seculi, Cap. 5.

His concordat S. Augustinus, Epistola 138. aliàs 5. ad Marcellinum, Cap. 2. Peruersa (inquit) & auersa corda mortalium, felices res humanas putant, cùm tectorum splendor attenditur, & labes non attenditur animorum; cùm theatrorum moles exstruuntur, & effodiuntur fundamenta virtutum; cùm gloriosa est effusionis insania, & opera misericordiæ deridentur; cùm ex his quæ diuitibus abundant luxuriantur histriones, & necessaria vix habent pauperes; cùm Deus, qui doctrinæ suæ publicis vocibus contra hoc malum publicum clamat, ab impijs populis blasphematur, & Dij tales requiruntur, in quorum honorem ea ipsa theatrica corporum & animorum dedecora celebrentur. Hæc si Deus pollere permittat, tunc indignatur grauius; hæc si impunita dimitsat, tunc puuit infestiùs.

Et Enarratione in Psalmum 39. illum Versum explicans, Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus, & non respexit in vanitates & insanias falsas, ait: Ecce quà volebas ire, ecce turba viæ latæ: Non frustra ipsa ducit ad Amphitheatrum, non frustra ipsa ducit ad mortem. Via lata mortifera est: Latitudo ejus delectat ad tempus, finis ejus angustus in æternam sed turbæ strepunt, turbæ festinaat, turbæ collætantur, turbæ concurrunt. Noli imitari, noli auerti, vanitates sunt & insaniæ mendaces .·. Fortè nobis dicturus est, qui versu ista percussus corrigi voluerit, & quem occupauerit timor ille justitiæ fidei, & volens cœperit ambulare angustam viam; dicturus est nobis, Ambulare non durabo, si nihil spectabo. Quid ergo facimus? Dimissuri eum sumus sine spectaculo? Morietur, non subsistet, non nos sequetur. Quid ergo facimus? Demus pro spectaculis spectacula. Et quæ spectacula daturi sumus Christiano homini, quem volumus ab illis spectaculis reuocare? .·. Ecce auersus fuerit à circo, à theatro, ab amphitheatro, quærat quod spectet, prorsus quærat; non eum relinquimus sine spectaculo. Quid pro illis dabimus? Audi quid sequitur: Multa fecisti tu " Domine Deus meus mirabilia tua. Miracula hominum intuebatur, intendat mirabilia Dei. Multa fecit Dominus mirabilia sua, hæc respiciat. Quare illi viluerunt?

Ad hos accedit Saluianus Massiliensis Presbyter Libro 6. De Prouidentia. Christus (inquit Scriptura) pro nobis passus est, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia ejus. Videlicet vestigia Saluatoris sequimur in circis? Vestigia Saluatoris sequimur in theatris? Tale nobis scilicet Christus reliquit exemplum, quem fleuisse legimus, risisse non legimus. Et hoc vtrumque pro nobis; quia fletus compunctio est animæ, risus corruptio disciplinæ; & ideò dicebat; Væ vobis qui ridetis, quo- " niam flebitis; & beati qui fletis quoniam ridebitis. " Nobis autem ridere & gaudere non sufficit, nisi cum peccato atque insania gaudeamus; nisi risus noster impuritatibus, nisi flagitijs misceatur? Quis rogo, hic error est, quæ stultitia? Numquid lætari assiduè & ridere non possumus, nisi risum nostrum atque lætitiam scelus esse faciamus? An fortè infructuosum putamus gaudium simplex, nec delectat ridere sine crimine? Quod rogo, hoc malum est, aut quis furor? Rideamus quamlibet immensuratim, lætemur quamlibet jugiter, dummodo innocenter. Quæ vecordia est & amentia, vt non putemas risum & gaudium tanti esse, nisi in se Dei habuerit injuriam? Iniuriam vtique & maximam. In spectaculis enim quædam Apostasia Fidei est, & à Symbolis ipsius & cælestibus Sacramentis lethalis præuaricatio. Quæ est enim in Baptismo salutari Christianorum prima confessio? Quæ scilicet, nisi vt renuntiare se Diabolo & pompis ejus atque spectaculis & operibus protestentur? Ergo spectacula & pompæ etiam juxta nostram professionem opera sunt Diaboli. Quomodo, ô Christiane, spectacula post baptismum sequeris, quæ opus esse Diaboli confiteris? Renuntiasti semel Diabolo & spectaculis ejus: Ac per hoc necesse est, vt prudens & sciens, dum ad spectacula remeas, ad Diabolum te redire cognoscas. Vtrique enim rei semel renuntiasti, & vnum vtrumque esse dixisti. Si ad vnum reuerteris, ad vtrumque remeasti. Abrenuntio enim (inquit) Diabolo, pompis, spectaculis & operibus ejus. Et quid postea? Credo (inquis) in Deum Patrem omnipotentem, &

in Iesum Christum Filium ejus. Ergo primùm renuntiatur Diabolo, vt credatur Deo; quia qui non renuntiat Diabolo, non credit Deo: & ideò qui reuertitur ad Diabolum, reliquit Deum. Diabolus autem in spectaculis est & pompis suis: Ac per hoc cum redimus ad spectacula, relinquimus fidem Christi. Hoc itaque modo omnia Symboli sacramenta soluuntur; & totum quod in symbolo sequitur, labefactatur & mutat. Nihil enim sequens stat, si principale non steterit. Dic igitur tu Christiane, quomodo tenere te sequentia Symboli putas, cujus principia perdidisti? ∴ Sicut itaque leue spectaculorum crimen videtur, respiciat cuncta ista quæ diximus, & videbit in spectaculis non voluptatem esse, sed mortem. Quid est enim aliud quàm mortem incurrere, vitæ originem perdidisse? Vbi enim fundamentum Symboli euertitur, vita ipsa jugulatur. Rursum ergo necesse est redeamus ad illud, quod sæpè diximus: Quid simile apud Barbaros? Vbi apud illos circenses? Vbi theatra? Vbi scelus diuersarum impuritatum? Hoc est spei nostræ, ac salutis excidium: Quibus illi etsi, vtpote Pagani, vterentur, minore tamen culpa sacræ offensionis errabant; quia etsi esset impuritas visionis, præuaricatio tamen non erat Sacramenti. Nos verò quid respondere pro nobis possumus? Tenemus Symbolum, & euertimus: Confitemur munus salutis pariter & negamus. Ac per hoc vbi Christianitas nostra, qui ad hoc tantummodo Sacramentum salutis accipimus, vt majori postea præuaricationis scelere peccemus? Nos Ecclesiis Dei ludicra anteponimus: Nos Altaria spernimus, & Theatra honoramus. Omnia denique amamus, omnia colimus: Solus nobis in comparatione omnium Deus vilis est. Denique præter alia quæ id probant, indicat etiam hoc res ipsa quam dico, Si quando enim euenerit, vt eadem die & Festiuitas Ecclesiastica, & Ludi publici agantur, quæro ab omnium conscientia quis locus majores Christianorum virorum copias habeat, cauea ludi publici, an atrium Dei? Et Templum magis omnes sectentur, an Theatrum? Dicta Euangeliorum magis diligant, an thymelicorum? Verba vitæ, an verba mortis? Verba Christi, an verba Mimi? Non est dubium quin illud magis amemus, quod anteponimus ∴ Omni enim feralium ludicrorum die, si quælibet Ecclesiæ Festa fuerint; non solùm ad Ecclesiam non veniunt, qui Christianos se esse dicunt; sed si qui inscij fortè venerint, dum in ipsa Ecclesia sunt, si ludos agi audiunt, Ecclesiam derelinquunt. Spernitur Dei Templum, vt curratur ad Theatrum: Ecclesia vacuatur, circus impletur: Christum in Altario dimittimus, vt adulterantes visu impurissimo oculos ludicrorum turpium fornicatione pascamus.

REGVLA VIII.

Saltationes & Choreæ periculosæ sunt Castitati & Innocentiæ Christianæ; eòque nomine vitandæ sunt à Fidelibus.

HAnc Regulam tradunt *S. Carolus Borromæus* in Tractatu aduersus Choreas edito; vbi hanc mundanæ Choreæ definitionem approbat: *Chorea mundana est circulus, cujus centrum est Diabolus, & cujus circumferentia sunt Angeli ejus circumstantes: & ideò* (inquit) *rarò vel nunquam sine peccato fit*: Et *S. Franciscus Salesius* Introductionis ad Vitam Deuotam, Cap.33. Et meritò, sunt enim occasiones Impudicitiæ, cùm eò conueniant mulieres toto cultu mundóque muliebri ornatæ, vt viris placeant, viri vt mulierum pulchritudine, colloquijs, saltatione, omnibusque illecebris pascant oculos, aures, animos; quibus ad profanum amorem illici, ad libidinem excitari procliue est; maximè cùm noctu vulgò fiant Choreæ, quod tempus est operibus tenebrarum opportunum. Hinc Spiritus Sanctus à choræis & saltationibus homines deterret, Ecclesiastici 9. 4. *Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne fortè pereas in efficacia illius*. Quamuis autem castæ fortè sint mulieres choræas frequentantes, occasionem tamen peccandi suis illecebris subministrant; & præterea vanitati saltem & superbiæ, alijsque malis se exponunt. Ibi enim, aut *Luxuria negotiatur*, aut *gloria insolescere*, vt Tertulliani verbis vtar. Hanc Regulam confirmant SS. Patres, præsertim *S. Ioannes Crysostomus*, Homilia 45. in *Matthæum*, vbi de *Herodiade* loquens: *Diaboli* (inquit) *vsa patrocinio petitionem pergit: Ille enim effecit, vt ipsa saltans placeret; ille mentem Herodis eripuit. Vbi enim saltus lasciuus, ibi Diabolus certè adest. Non enim ad tripudia pedes nobis præbuit Deus, sed vt modestè incedamus; non vt impudenter camelorum modo saliamus: Sed vt in Angelorum choris consistamus. Quòd si corpus deforme fit impudenter saliendo, quantò magis animam fœdari credendum est? His tripudijs Diabolus saltat, his à Dæmonum Ministris homines decipiuntur.* Et post multa: *Multa etiam nunc hujusmodi symposia celebrantur, in quibus & si Ioannes non interficitur, Christi tamen membra dilaniantur, malisque grauiora committuntur. Non enim caput Ioannis qui modò tripudiant, sed animas accumbentium petunt. Cùm enim voluptatum seruos effecerint, & illicitis meretricum amoribus occuparint, non caput à ceruicibus, sed animam à Christo disjungunt, adulteros & enerues, ac effeminatos spectatores reddentes.*

S. Epiphanius in Expositione Fidei Catholicæ, Ecclesiæ sanctissimam disciplinam Cap. 24. exponens: *Ecclesia* (inquit) *theatra, equestres ludos, ac Musica Spectacula damnat.*

S. Ephrem Syrus Homilia cuius argumentum est, *Christianos à ludicris rebus abstinere oportere*, ait: *Nolite errare, nullus seruus potest duobus dominis seruire. Nemo potest Deo seruire, ac cum Diabolo Choræas ducere. Ad imaginem Dei facti sumus, non dedecoremus imaginem Dei: Sed tamquam milites Christi illum sequamur, illi seruiamus. Noli hodie psallere cum Angelis, & crastino die in tripudijs esse cum Dæmonibus. Noli hodie Sacras lectiones audire tamquam Christo dilectus auditor, & cras cytharis intentus esset, vt præuaricator & Christi inimicus. Noli hodie pœnitere de peccatis, & cras in perditionem tuam saltare in choræis.*

S. Ambrosius, Libro 3. *De Virginibus*, Cap. 5. *Ibi* (inquit) *intuta verecundia, illecebra suspecta est, vbi comes deliciarum est extrema saltatio. Nemo, vt dixit quidam sæcularium Doctor, saltat sobrius, nisi insaniit. Quòd si juxta sapientiam sæcularem, saltationis, aut temulentia auctor est, aut amentia; quid Diuinarum Scripturarum cautum putamus exemplis, cùm Ioannes Prænuntius Christi saltatricis optione jugulatus, exemplo sit plus nocuisse saltationis illecebram, quàm sacrilegi furoris amentiam?* Et Cap. 6. de Herodiadis filia coram Herode saltante sic loquitur: *Reginæ filia intimis mandata secretis, in conspectu virorum saltatura producitur. Quid enim potuit de adultera discere, nisi damnum pudoris? An quidquam est tam pronum ad libidines, quàm inconditis motibus ea quæ, vel natura abscondit, vel disciplina velauit, membrorum operta nudare, ludere oculis, rotare ceruicem, comam spargere. Meritò inde in injuriam Diuinitatis proceditur. Quid enim ibi verecundiæ potest esse, vbi saltatur, strepitur, concrepatur? ∴ Quid dicetis vos, sanctæ feminæ? Videtis quid docere, quid etiam dedocere filias debeatis? Saltat, sed adulteræ filia. Quæ verò pudica, quæ casta est filias suas Religionem doceat, non saltationem.*

Cicero Oratione pro Murena.

Christianos vel in ipsis Nuptijs saltare, Synodus Laodicena prohibuit olim Canone 51. *Publicas mulierum saltationes, multam noxam, exitiumque afferentes* vetuit Concilium Trullanum, Canone 62. *S. Carolus Borromæus* non solùm in Tractatu singulari ex Patrum & Conciliorum testimonijs contexto saltationes Christianæ innocentiæ periculosas esse docet, sed & in Libro *Memorialis* P. 2. Cap. 6. *Valeant* (inquit) *execrandæ illæ publicæque saltationes, Christianorum castitati adeò exitiosæ, rixarum, jurgiorum, inimicitiarum, impudentiarum, pugnarum, cædiumque radices & occasiones, immò cujuscumque lasciuiæ seminaria. Quid plura? Ex ejusmodi saltantium consortijs oriuntur corporum, famæ, rerum & Christianæ denique posthàc Disciplinæ detrimenta. Eliminentur ergo Choreæ, & vnà cum his tot aliæ Morum corruptelæ, quibus hoc maximè tempore solet Satanas hominum mentes suo imperio vindicare, prorsùs abrogentur.*

Idem in Instructione Prædicatorum verbi Dei: *Choræas* (inquit) *saltationes, ac tripudia, è quibus mortiferæ cupiditates excitantur, de suggestu sæpè grauiter reprehendet, atque insectabitur.*

REGVLA IX.

Tactus impudici & Oscula libidinosa sunt peccata mortalia.

HÆc Regula nititur verbis Apostoli ad *Ephesios* 5. scribentis: *Fornicatio autem, & omnis immundi-*

munditia nec nominetur in vobis, ficut decet fanctos, aut turpitudo, aut ftultiloquium, aut fcurrilitas, quæ ad rem non pertinet: Sed magis gratiarum actio. Hoc enim fcitote intelligentes; quòd omnis fornicator, aut immundus ∴ Non habet hereditatem in Regno Chrifti & Dei. Nemo vos feducat inanibus verbis: Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Turpitudinis exemplum *Ofcula & amplexus* affert Gloffa vetus à *Petro Lombardo* & *S. Thoma* laudata.

Eamdem Regulam confirmant SS Patres, præfertim *S. Cyprianus*, Epiftola 62. ad Pomponium *Et fi* (inquit) *incorrupta fuerit virgo eâ parte fui quâ mulier poteft effe; potuerit tamen ex alia corporis parte peccaffe, quæ violari poteft, & tamen infpici non poteft. Certè ipfe concubitus, ipfe* COMPLEXVS, *ipfa confabulatio &* OSCVLATIO, *& conjacentium duorum turpis & fœda dormitio, quantùm dedecoris & criminis confitetur?*

S. Ambrofius, Libro *De Fuga Sæculi*, Cap. 1. *Quis* (inquit) *inter tot paffiones hujus corporis, inter tot illecebras huius fæculi tutum atque intemeratum feruare poteft veftigium? Refpexit oculus, & fenfum mentis auertit: Audiuit auris, & intentionem inflexit: Inhalauit odor, & cogitationem impediuit: Os libauit, & crimen retulit:*
Ierem. 9. *Tactus contigit, & ignem adoleuit.* Intrauit mors per feneftram, *dixit Propheta. Feneftra tua eft oculus tuus. Si videas mulierem ad concupifcendum, intrauit mors: Si audias fermones meretricios, intrauit mors: Si luxuria fenfus tuos capiat, penetrauit mors.*

Et Sermone 5. in Pfalmum 118. *Non eft* (inquit) *vna feneftra, per quam mors confueuit intrare. Eft & feneftra verborum, per quam fermones commeant meretricis. Et ideò te ab aliena vxore cuftodi, ne te fermonibus gratiofis adoriatur; à feneftra enim domûs fuæ intrat. Intrat mors per ofcula; & ideò caue ne te laqueis labiorum fuorum alliget. Intrat mors, fi meretrix te ofculetur.*

Idem Libro 3. *De Virginibus*, Cap. 3. *An verò* (inquit) *mediocre pudoris exemplum eft, quòd Rebecca cùm veniret ad nuptias, & fponfum vidiffet, velamen accepit; ne priùs videretur, quàm jungeretur? Et vtique pulcra virgo non decori timuit, fed pudori. Quid Rachel: quemadmodum extorto ofculo, fleuit & gemuit: Nec flere deftitiffet, nifi proximum cognouiffet.* Confuetudinis enim fuit maximè in illa fimplicitate Antiquorum, vt propinquis propinquas ofcularentur, & hoc hodie fit in multis locis (inquit *S. Auguftinus*, Quæftione 87. in Genefim.)

S. Hieronymus in Vita *S. Hilarionis*, tactum, jocos, nutus, & cetera hujufmodi, vocat *Morituræ virginitatis principia.* Quid verò libidinofis ofculis & tactibus lethale vulnus animæ infligi fenfiffet, qui de verbis & literulis amatorijs, munufculis, ori applicitis cibis, alijfque blanditijs ita fcribit Epiftola 2 ad Nepotianum? *Crebra munufcula, & fudariola, & fafciolas, & veftes ori applicitas, & oblatos, ac deguftatos cibos, blandáfque & dulces litterulas fanctus amor non habet. Mel meum, lumen meum, meum defiderium, omnes delitias & lepores, & rifu dignas vrbanitates, & cæteras ineptias amatorum, in Comœdijs erubefcimus, in fæculi hominibus deteftamur. Quantò magis in Monachis, & in Clericis, quorum & Sacerdotium propofito, & propofitum ornatur Sacerdotio? Nec hoc dico, quòd aut in te, aut in fanctis viris ifta formidem; fed quòd in omni propofito, in omni gradu & fexu & boni & mali reperiantur; malorúmque condemnatio laus bonorum fit.*

S. Auguftinus, Libro 21. *De Ciuitate Dei*, Cap. 11. *Porrò* (inquit) *fi alienæ feminæ ofculum infixum, rationis fit verbero vindicare, nonne qui illud puncto temporis fecerit, incomparabili horarum fpatio verberatur, & fuauitas voluptatis exiguæ diuturno dolore punitur?*

Eadem Regulam confirmat vetus Pœnitentiale Romanum ab *Antonio Auguftino* editum, Tit. 3. Cap. 22. *Qui per illecebrofos amplexus feminæ, vel ofculo polluitur, tres dies pœniteat. Qui tetigerit inuerecundè carnem eiufdem feminæ, tres dies Pœniteat. Presbyter fi ofculatus fuerit per immundum defiderium feminam, decem dies pœniteat. Si inquinatus fuerit, viginti dies pœniteat.*

Et Cap. 27. *Si quis obtrectauerit puellæ, aut mulieris pectus, vel turpitudinem earum, fi Clericus eft, quinque dies pœniteat: Si Laïcus, tres dies pœniteat. Monachus, vel Sacerdos à Minifterio Diuino fufpenfi, aliquid tale fecerint, viginti dies pœniteant. Scriptum eft enim: Neque tetigeritis, neque obtrectaueritis turpitudinem feminarum.*

Suffragatur *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæftione 154. Articulo 4. *Minùs eft* (inquit) *afpectus libidinofus, quàm tactus, amplexus, vel ofculum: Sed afpectus libidinofus eft peccatum mortale, fecundùm illud Matth. 5.* Qui " viderit mulierem ad concupifcendum, iam mœcha- " tus eft eam in corde fuo: *Ergo multò magis ofculum libidinofum, & alia hujufmodi, funt peccata mortalia.* Obferuat deinde *S. Thomas*, aliquid dici peccatum mortale dupliciter: Primò fecundùm fpeciem fuam, & hoc modo ofculum, amplexus, & tactus, non funt peccata mortalia. poffunt enim hæc abfque libidine fieri, vel propter confuetudinem patriæ, vel propter neceffariam feu legitimam caufam. Secundò, aliquid dicitur peccatum mortale ex fua causâ: Sic ille qui dat eleemofynam alicui, vt illum pertrahat ad hærefim, mortaliter peccat ob prauam intentionem. Inconcuffum porrò principium eft, quòd *Confenfus in delectationem peccati mortalis, eft peccatum mortale, & non folùm confenfus in actum. Et ideò cùm ofcula & amplexus hujufmodi propter delectationem hujufmodi fiant, confequens eft quòd fint peccata mortalia; & fic folùm dicuntur libidinofa. Vnde fecundùm quòd libidinofa funt, peccata mortalia.* Et in Refponfione ad fecundam obiectionem: *Ofcula* (inquit) *& tactus, quamuis fecundùm fe non impediant bonum prolis humanæ; procedunt tamen ex libidine, quæ eft radix hujufmodi impedimenti, & ex hoc habent rationem peccati mortalis.* Ofcula libidinofa *S. Thomas* intelligit, quæ ad fornicationem, aut alium actum venereum proximè difponunt, vel ex illius intentione fiunt, aut certè quæ delectationem excitant de fornicatione, aut alia fpecie luxuriæ cogitationi occurrente, in quam animus afficitur & propendet; vel quæ cum aliqua libidinis commotione volitâ vel præuisâ, feu quæ præuideri potuit, ac debuit, fiue ob delectationem carnalem & fenfibilem ex ipfis ofculis ortam, etiam feclufo periculo confensùs vlterioris & pollutionis, libantur. Nam ofcula ex vrbanitate, ex confuetudine patriæ, ex honefta amicitiâ; non funt libidinofa, adeòque nec peccata mortalia.

Hanc Regulam rurfus confirmat *S. Thomas*, Quæftione 15. *De Veritate*, Articulo 4. *Simpliciter* (inquit) *concedimus, confenfum in delectationem fornicationis, vel alterius mortalis, peccatum effe mortale. Ex quo fequitur, quòd quicquid homo agit ex confenfu talis delectationis, ad hoc vt hujufmodi delectationem nutriat, vel teneat, ficut funt turpes actus, vel libidinofa ofcula, vel aliquid hujufmodi, totum eft mortale peccatum.*

Angelico Doctori fubfcribit *S. Antoninus*, P. 2. Tit. 5. Cap. 1. *Sextus gradus luxuriæ* (inquit) *eft libidinofa contrectatio, quæ fcilicet fit per ofcula, amplexus, contactus manuum, vel aliarum partium corporis. Hanc Apoftolus nominat turpitudinem, cùm ait ad Ephefios 5.* Omnis " fornicatio, aut immunditia, aut turpitudo non no- " minetur in vobis. *Omnia talia funt peccata mortalia, quando fiunt ex libidine extra Matrimonium; vnde Apoftolus ibi fubdit:* Omnis fornicator, aut immundus " non habet hereditatem in Regno Chrifti & Dei. *In* " *tantum enim funt peccata amplexus, ofcula, tactus & ftultiloquia, in quantum procedunt ex luxuria; quod in fornicatione & immunditia notatur.* Et paulò poft: *De more eft in aliquibus locis, vt non folùm viri viros, fed etiam viri mulieres, præcipuè confanguineas fuas, cùm de nouo adueniunt, vel vifitant, amplexantur, & manus mutuò contingant, & ofculentur: Sicut & Iacob Patriarcha ofculatus eft Rachelem adolefcentulam amore cafto, vt confanguineam. Neceffitas quandoque compellit & tangere totum corpus & etiam fecretiora naturæ, vt Medicus infirmam in tali parte ∴ Talia non funt peccata de fe, quamuis poffit fuperuenire & tentatio, & mala intentio: Sed hoc erit per accidens.* Addit fanctus Archipræful: *Quæ permittit hæc fibi fieri ab eo, quem æftimat ad hoc moueri amore libidinofo, mortaliter peccat, quia facientem & confentientem par pœna conftringit, vt dicitur* Caufa 2. Q. 1. C. Notum. *Sed quæ permittit hoc fibi fieri, credens eum moueri ex dilectione fraterna, feu honefta amicitia, feu quadam humanitate, feu more patriæ, non peccat, quamuis hoc faciens ex libidine moueretur, & per confequens mortaliter peccaret: & hoc quoad ofcula, amplexus, & dando alter alteri manum,*

vt mortis est; quod tamen periculosum est. Et ideò euuendum est ab his inter virum & mulierem, etiam religiosos. Bonum est (*inquit Apostolus*) mulierem non tangere.
1. Cor. 7. „ *Nam, vt dicitur Ecclesiastici* 13. Qui tetigerit picem, *cui* „ *similis est mulier*, inquinabitur ab ea. *Permittere autem se tungi in membris genitalibos, nisi sint conjuges, vel nisi subsit causa necessitutis, vt infirmitus, & hujusmodi, credo non posse excusari à mortali, cùm istud non fiat communiter nisi ex amore libidinoso. Et credere quòd hoc fiat purâ intentione, est fatuitas, non simplicitas. Et quamuis prædicta, scilicet oscula, amplexus & tactus non impediunt bonum prolis generandæ & edocundæ, quia ex his præcisè non potest sequi generatio: Tamen ipsa procedunt ex libide, quæ est radix hujusmodi impedimenti; & secundùm hoc, id est in quuntùm libidinosa, sunt mortulia, & non aliter.* Tum laudat *Vlricum*, cuius Sententiam approbat & sequitur, & in Quodlibetis & in Summa obseruantem, quòd *Propterea Apostolus, postquam reprehendit hujusmodi vitia, scilicet turpitudinem, vt in tactibus & osculis; stultiloquium & scurrilitatem, connumerans ea inter peccata mortalia manifesta, quia & ipsa talia sunt cùm procedunt ex libidine, subdit:* Nemo vos seducat inanibus verbis: Propter hæc venit Ira “ Dei in filios diffidentiæ. *Quod dixit propter quosdam* “ *qui tunc fortè paruipendebant hujusmodi vitia, sicut & nunc sunt aliqui turpes hujusmodi annubilantes.* Id confirmat Christi verbis: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum, jam mæchatus est eam in corde suo.* Vbi notat Venerabilis *Beda*, visum accipi pro omni motu ad delectationem veneream extra Matrimonium. Ex quibus *Vlricus*, & post ipsum *S. Antoninus* colligunt, quòd *Ista esse peccata mortalia tenendum est omninò, non tamquam opinio de qua aliter sentire liceat, sed tamquam Veritas ad Fidem pertinens, sicut omnia quæ pertinent ad bonos Mores. Et qui pertinaciter assereret contrarium, esset Hæreticus, quia est contra Scripturam à Sanctis expositam.* Matth. 5

Meritò igitur *Alexander VII.* Pontifex Maximus inter alias praui dogmatis Propositiones & istam damnauit, anno millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto, die decima-octauâ Martij, ordine quadragesimam: *Est probabilis opinio quæ dicit, Esse tantùm veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs vlterioris, & pollutionis.*

CAPVT IX.

DE SEPTIMO DECALOGI PRÆCEPTO.

INFINITVM Dei erga humanum genus amorem magis, ac magis prædicandum, summâsque gratias illi hoc nomine habendas, atque referendas ab hominibus, tota series Præceptorum Decalogi probat: Quippe cùm non vitam dumtaxat corpusque nostrum, & famam existimationémque illis duobus interdictis, *Non occides: Non mœchaberis*, quasi præsidij tueatur; sed etiam hoc Præcepto, NON FVRTVM FACIES, tamquam custodiâ quadam externas res, ac facultates, quæ vulgò vocantur fortunæ bona, muniat atque defendat. His nempe verbis prohibet Deus, bona hæc nostra, quæ in eius tutela sunt, à quoquam auferri, aut violari.

ARTICVLVS I.

Quis Præcepti sensus? Quid sit Furtum? Quot ejus genera?

1 HOc Præceptum, vt docet Concilij Tridentini Catechismus, duas in partes diuiditur: Quarum altera quæ furtum vetat, apertè est enuntiata: Alterius sententia & vis, quâ iubemur benigni & liberales esse in proximos, in priore occulta est & inuoluta. Hoc igitur Præceptum violant non fures tantùm, & raptores rerum alienarum; sed & illi qui pauperum & inopum necessitatem eleemosynis, pro modo suarum facultatum, subleuare negligunt & prætermittunt; aut si largiri non possunt egentibus, quo vitam sustentent, vel ipsis renuunt commodare, juxta Christi Domini præscriptum: *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Lucæ 6.

2 *Furtum à S. Thoma* definitur, *Occulta rei alienæ acceptio*. Quo nomine & iniusta detentio intelligenda est. *Detinere enim id quod alteri debetur, eamdem rationem nocumenti habet cum acceptione injusta: & ideò sub injusta acceptione intelligitur etiam injusta detentio;* (inquit *S. Thomas*, Secunda, Secundæ, Quæstione 66. Articulo 3. in Responsione ad secundam Obiectionem.)

Nomine autem rei alienæ intelligitur illa, quæ penes alterum est tamquam ejus possessio, siue ille huiusce rei proprietatem habeat, ac dominium, siue vsumfructum; siue hujus rei custodia illi commissa sit, eamque depositi, vel quocumque alio titulo teneat. Vnde si quis rem propriam, quam alius tenet, vel vt pignus, vel vt depositum, vel vt furto subtractam, clam accipit, cùm illam tamen recuperare potest seruato juris ordine, quodam modo furti reus est. Vnde *S. Thomas*, Articulo mox indicato hanc sibi proponit Obiectionem: *Homo potest furtim ab alio accipere etiam quod suum est, putà, rem quam apud alium deposuit, vel quæ est ab eo injustè ablata: Non est ergo de ratione furti quòd sit occulta acceptio rei alienæ.* Cui obiectioni hunc in modum respondet: *Nihil probibet id quod est simpliciter vnius, secundùm quid esse alterius: Sicut res deposita est simpliciter quidem deponentis; sed est ejus apud quem deponitur, quantùm ad custodiam. Et id quod est per rapinam ablatum, est rapientis, non simpliciter, sed quantùm ad detentionem.* Et Articulo 5. eiusdem Quæstionis, in Responsione ad tertium: *Ille* (inquit) *qui furtim accipit rem suam apud alium depositam, grauat depositarium, qui tenetur ad restituendum, vel ad ostendendum se esse innoxium. Vnde manifestum est quòd peccat, & tenetur ad releuandum grauamen depositarij. Qui verò furtim accipit rem suam apud alium injustè detentam, peccat quidem, non quia grauet eum qui detinet: (Et ideò non tenetur ad restituendum aliquid, vel ad compensandum:) Sed peccat contra communem Iustitiam, dum ipse sibi vsurpat suæ rei judicium Iuris ordine prætermisso. Et ideò tenetur Deo satisfacere, & operam dare, vt scandalum proximorum, si inde exortum fuerit, sedetur.* Si quis tamen Iuris subsidio rem suam recuperare non potest, siue ob paupertatem, siue ob potentiam detinentis, siue ob defectum Iudicis, vel probationum, aut propter scandalum, & absque infirmorum offensione rem suam clam accipere potest, furti reus non censetur; quia tunc propriè ius sibi ipsi non dicit; sed ius naturale circa rem suam exequitur, ex quo Iuris Ciuilis subsidio illam recuperare prohibetur. Tenetur tamen efficere, vt qui detinebat, certior fiat se non adstringi ad illius restitutionem: Ne, si ad Pœnitentiam conuersus fuerit, damnum incurrat ipse, aut eius hæres, iterum restituendo.

Cęterùm furtum non committitur, nisi res aliena, Inuito præter jus & rationem domino, accipiatur. Vnde qui auctoritate Iudicis rem alienam accipit, à furti labe immunis est. Quam ob rem furti rei non fuerunt Israëlitæ, qui iussu Dei, cuius est terra & plenitudo eius, tulerunt spolia Ægyptiorum, Domino labores eorum compensante. Vnde *Sapientiæ* 10. dicitur: *Iusti tulerunt spolia impiorum.*

Nec furti etiam reus est, qui bona fide, præsumptóque non temerè domini consensu, re aliena vtitur; vel animi gratia rem alienam occultat, vt eius conseruationi dominus cautiùs & studiosiùs inuigilet. Qui tamen iocus innoxius non est, si blasphemijs, iuramentis, imprecationibus & maledictionibus, iudicijs temerarijs, alijsue peccatis occasionem præbeat.

Furti denique reus non est, qui rem alienam aufert, vel occultat, vt seruet eam domino, & ne fures eam diripiant. Nec rea est vxor, quæ in necessarios & hone-

stos

stos familiæ vsus clam subtrahit pecunias marito, eas alioqui in popinis & ludis decocturo.

Furtum aliter definit *S. Raymundus* Lib. 2. Tit. *De Furtis* ex Lib. 47. *Digestorum*, eodem Tit. L. 1. & Libro 4. *Institutionum* Iustiniani, Tit. 1. *Furtum est contrectatio rei alienæ, mobilis, corporalis fraudulosa, inuito domino, lucri faciendi gratiâ, vel ipsius rei, vel etiam vsûs ejus, possessionisue.*

Dicitur *Contrectatio*, quia sine ea non est propriè furtum, licet interueniat voluntas, verbum, vel scriptura; aliàs si concupiscat rem alienam illicitè, ac sine contrectatione, est transgressor alterius Præcepti, *Non concupisces*, &c. Externa tamen dumtaxat furandi actio septimo Præcepto non prohibetur, sed & furandi, seu rem alienam contrectandi, vsurpandi, & retinendi voluntas & animus. Est enim spiritualis Dei lex, quæ animum fontem cogitationum & consiliorum inspicit. *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia.* Et quemadmodum coram Deo reus est adulterij, qui mulierem respicit ad concupiscendum eam; ita furti reus est, qui rem alienam vult subripere, quamuis actio furti in foro exteriori in eum non detur.

Dicitur *rei alienæ*, quia non committitur furtum in re *plenissimè propria*; (inquit *S. Raymundus*.) Plenissimè dixit, quia si alius haberet in re illa jus, putà creditor, cui res est pignori obligata, vel commodatarius, vel socius, vel similis alia persona, dominus furtiuè surripiens aliquid tali personæ committeret furtum (*Digest.* Lib. 47. eodem Tit. L. *Qui re* §. 1. & L. *Si is qui rem*, & L. *Si socius*.)

Dicitur, *mobilis, corporalis*: Quia in rebus immobilibus, vel incorporeis non committitur furtum, cùm propter quamdam sui immensitatem, vel incorporeitatem contrectari non possint; (inquit *S. Raymundus*.) Res tamen immobiles inuadi & rapi possunt, sed non clam auferri, quod propriè furtum distinguit à rapina & inuasione.

Dicitur *fraudulosa*: Quia si quis credebat rem esse suam, vel etiam sciebat esse suam, & credebat sibi licere rem suam surripere, non committit furtum, licet aliàs teneatur. Ita Iure sancitum est, Lib. 6. *Instit.* Tit. *De vi bonorum raptorum*, §. *Ita tamen*, cuius hæc sunt verba: *Qui aliquo errore ductus, suam esse existimans, & imprudens Iuris, eo animo rapuerit, quasi domino liceat etiam per vim rem suam auferre à possessoribus, absolui debet. Cui scilicet conueniens est nec furti teneri eum qui eodem hoc animo rapuit. Sed ne dum talia excogitantur; inueniatur via per quam raptores impunè suam exerceant auaritiam, meliùs Diualibus Constitutionibus pro hac parte prospectum est, vt nemini liceat vi rapere, vel rem mobilem, vel se mouentem, licet suam eamdem rem existimet. Sed si quis contra Statuta Principum fecerit, rei quidem suæ dominio cadere: Sin autem aliena res sit, post restitutionem ejus, etiam æstimationem ejusdem rei præstare.*

Nec etiam furti reus est, si credebat se rem alienam accipere, vel ea vti, domino volente, si justa causa subest credendi dominum permissurum. Ita sancitum est *Digest.* 47. eodem Titulo, L. *Qui re*, 76. & Lib. 4. *Institut.* Tit. *De obligationibus quæ ex delicto nascuntur*, §. 7. dicitur: *Placuit eos, qui rebus commodatis aliter vterentur, quàm vtendas acceperint, ita furtum committere, si se intelligant id inuito domino facere, eùmque si intellexisset, non permissurum: At si permissurum credant, extra crimen videri: Optima sanè distinctione, quia furtum sine affectu furandi non committitur.* Si autem rem alienam contrectare se putat, vel ea vti inuito domino, & tamen dominus vult, nihilominus *Furtum facit, quantùm ad intentionem, & mortaliter peccat; sed non tenetur ad restitutionem, nec dominus potest petere, obstante sibi sua voluntate*; (inquit *S. Raymundus*.) Idque confirmat ex Digestis, L. *Inter omnes* Libro & Tit. superiùs indicatis, §. vltimo. *Per contrarium quæritur: Si ergo me inuito domino facere putarem, cùm dominus vellet, an furti actio sit? Et ait Pomponius, Furtum me facere. Verum tamen est, vt cùm ego vellem eum vti, licet ignoret, ne furti sit obligatus.*

Dicitur, *Lucri faciendi gratiâ*: Quia si quis alienam ancillam meretricem rapuerit, vel celauerit, non causâ lucri faciendi, sed libidinis exercendæ, non committit furtum, licet aliàs peccet grauiter. *Nec enim factum quæritur, sed causa faciendi: Causa autem faciendi libido fuit, non furtum*; vt habetur L. *Verum est*, 39. Digest. Lib. & Tit. citatis.

Dicitur denique, *ipsius rei, vel vsûs ejus, possessionisue*; quia non ille solùm furti reus est, qui rei alienæ dominium vult lucrifacere sic furtiuè, sed etiam qui vsum, vel possessionem rei, vt habetur in Digestis, L. *Qui jumenta*, Lib. & Tit. indicatis. *Qui jumenta sibi commodata longiùs duxerit, alienâue re inuito domino vsus sit, furtum facit*, Et Lib. 4. *Institut.* Tit. *De obligationibus quæ ex delicto nascuntur*, §. 6. scriptum est: *Furtum autem fit, non solùm cùm quis intercipiendi causâ rem alienam amouet, sed generaliter cùm quis alienam rem inuito domino contrectat. Itaque siue creditor pignore, siue is apud quem res deposita est, ea re vtatur; siue is qui rem vtendam accepit, in alium vsum eam transferat, quàm cujus gratiâ ei data est, furtum committit: Veluti si quis argentum vtendum acceperit, quasi amicos ad cœnam inuitaturus, & id peregrè secum tulerit; Aut si quis equum gestandi causâ commodatum sibi longiùs aliquo duxerit; quod Veteres scripserunt de eo qui in aciem equum duxisset.*

3 Variæ sunt furti species, pro varietate rerum quæ inuitis & inscijs dominis auferuntur.

Prima dicitur *Furtum simplex*, quo priuatum quid priuato iniustè & clanculum adimitur.

Secunda dicitur *Peculatus*, quo publicæ pecuniæ interuertuntur. Huius criminis rei sunt, qui publicam pecuniam in vsus aliquos acceptam retinuerint, nec erogauerint; qui aliquid in tabulis publicis deleuerint, vel induxerint, aut minorem in ijs pecuniam scripserint, quàm quid vænierit, aut locatum fuerit: Item qui prædam ab hostibus captam subripuerint. Eiusdem sceleris reus est, qui, quod fisco debetur, accepit, simulans se fisci creditorem, quamuis priuatam pecuniam abstulerit: Sed peculatus nequaquam committitur, si exigam ab eo pecuniam, qui & mihi & fisco debet: Non enim pecunia fisci intercipitur, quæ debitori eius aufert, cùm fisci debitor nihilominùs maneat. Ista constat ex L. *Lege Iulia*, 1. L. *Qui tabulam*, 8. L. *Sacrilegi*, 9. §. 3. L. *Hac lege* 10. L. *Peculatus*, 12. L. *Is qui prædam*, 13. Digestorum 48. Tit. 13. *Ad Legem Iuliam Peculatûs*, &c. Peculatûs etiam rei sunt, qui iniquas exactiones imponunt, suggerunt; vel iusta vectigalia inæqualiter distribuunt; qui publica vectigalia & tributa defraudant; necnon Publicani qui *ampliùs* exigunt, quàm quod ipsis à Principe, vel Republica constitutum est, (vt loquitur *S. Ioannes* Baptista Publicanorum interrogationi respondens Lucæ 3. 12.)

Tertia furti species est *Plagium*, quo homo liber, vel seruus alienus in seruitutem abducitur, venditur, donatur, vel permutatur. Quo de scelere *Exodi* 21. 16. scriptum est: *Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, conuictus noxæ morte moriatur.* Et S. Paulus 1. ad *Timoth.* 1. ait: *Lex justo non est posita, sed injustis, & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, parricidis & matricidis, homicidis, fornicarijs, masculorum concubitoribus,* PLAGIARIIS, *mendacibus & perjuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur.* De his quoque velut capitalis criminis reis statuit Ius Ciuile, *Digestorum* Lib. 48. Tit. 16. *Ad Legem* Flauiam *De Plagiarijs*, L. *Si liberum*, 1. & L. *Lege Flauia*.

Quarta furti species est *Sacrilegium*, quo res sacra eripitur, vel etiam profana è loco sacro iniustè aufertur: aut bona quæ Sacrorum cultui, & Ecclesiæ Ministris, & pauperum vsui piè, ac sapienter attributa sunt, in priuatas cupiditates, perniciosásque libidines ab ipsis Ecclesiæ Ministris conuertuntur, vt ait Concilij Tridentini Catechismus. De hac furti specie *S. Augustinus*, Tractatu L. in Ioannem. *Ecce fur Iudas* (inquit) *fur & sacrilegus. Non qualiscumque fur: Fur loculorum, sed dominicorum; loculorum, sed sacrorum. Si crimina discernantur in foro qualiscumque furti & peculatûs: Peculatus enim dicitur furtum de Republica; & non sic judicatur furtum rei priuatæ quomodo publicæ:) Quantò vehementiùs judicandus est fur sacrilegus, qui ausus fuerit non vndecumque tollere, sed de Ecclesia tollere? Qui aliquid de Ecclesia furatur, Iudæ prædito compa-*

paratur. Sacrilegium apud Veteres publicæ Pœnitentię addictum, constat ex Epistola Canonica *S. Gregorij Nysseni* ad *Letoium*, Canone 8. Sacrilegij rei sunt Religiosi Viri, & Moniales, quæ contra sanctitatem Voti sui, quo paupertatem Deo vouerunt, aliquid furantur, seu rem sibi collatam sine Superioris conscientiâ & facultate detinent. Vnde *S. Augustinus* in Regula ait: *Quæ autem rem sibi collatam celauerit, furti judicio condemnetur*. Quod furtum sacrilegium esse, confirmat *Hugo Victorinus* in Expositione eiusdem Regulæ: *Frater* (inquit) *qui rem sibi collatam celauerit, Iudæ traditoris locum tenet in Ecclesia Sancta*.

Quinta furti species dicitur *Abigeatus*, qui ouium, equorum, & aliarum id genus pecudum iniusta & dolosa abductio est. Quod crimen Leges Ciuiles peculiari pœnâ plectunt, eò quòd huiusmodi pecora eâ facilitate quâ res aliæ custodiri non possint, cùm per agros & prata, vt plurimùm diuagentur. *Abigei* ergo hi propriè dicuntur, *qui pecora ex pascuis, vel ex armentis subtrahunt, & quodammodo deprædantur, & abigendi studium quasi artem exerceant, equos de gregibus, vel boues de armentis adducentes. Cæterùm si quis ouem aberrantem, vel equos in solitudine relictos abduxerit, non est abigeus, sed fur potiùs*. Magis autem reus est, *Qui à stabulo abegit domitum pecus, non à silua, nec grege*; vt habetur *Digestorum* Lib. 47. Tit. 14. *De Abigeis*, Lib. 1. & 3.

Sextam furti speciem plerique *Rapinam* assignant: Sed hæc esse peccata specie distincta docet *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 66. Articulo 4. *Furtum* enim *& rapina* (inquit) *ex hoc habent rationem peccati, quod acceptio est inuoluntaria ex parte ejus, cui aliquid subtrahitur. Inuoluntarium autem dupliciter dicitur, scilicet per ignorantiam, & per violentiam*. Primum ad furtum, secundum ad rapinam pertinet. Fur enim clam aliquid surripit domino nescienti: Raptor verò scienti & repugnanti. *Raptor vult per propriam potestatem obtinere; fur per astutiam. Et ideò aliam rationem peccati habet rapina, & aliam furtum*. Et rapina quidem grauius est furto peccatum, tum ratione violentiæ; tum quia *Non solùm infert damnum in rebus, sed etiam vergit in quamdam personæ ignominiam siue injuriam. Et hoc præponderat fraudi vel dolo, quæ pertinent ad furtum*, (inquit *S. Thomas*, Articulo 9. eiusdem Quæstionis.) Idem confirmat Concilij Tridentini Catechismus.

Leuiori tamen hoc furti nomine diuinæ Legis septimum Præceptum conuenienter expressum est, non rapinæ: Quia furtum latiùs patet, & ad plura pertinet quàm rapina. Illud enim quisque committere potest: Rapinam verò illi tantummodo facere possunt, qui potentiâ & viribus præstant. Quamquam nemo non videt, exclusis eiusdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi. Vnde S. *Augustinus* Quæstione 71. in Exodum ait: *Furti nomine bene intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ: (Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit:) Sed vtique à parte totum intelligi voluit, quicquid illicitè rerum proximi aufertur*. Hinc Apostolus 1. ad *Corinthios* 6. scribit: *Neque fures, neque rapaces Regnum Dei possidebunt*.

5 Est autem Rapina, *injusta rei alienæ per violentiam ablatio*. Quo de crimine Concilium *Trosicianum* Canone 7. hæc habet: *Esurienti non dare panem, damnabile est,*
Matt. 25. „ *ipso Domino in extremo Iudicio dicturo*: Esuriui, &
„ non dedistis mihi manducare, *&c. Quibus subjungit*,
„ Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est
„ Diabolo & angelis eius. *Hinc est colligendum quâ damnatione plectendi sint qui aliena diripiunt, si tali animaduersione feriuntur, qui sua indiscretè & immisericorditer tenuerunt. Quàm multiplex autem sit rapina,*
Iob. 24. *& quot modis agatur, Iob breuiter enumerat, inquiens*:
„ Alij terminos transtulerunt, diripuerunt greges,
„ asinos pupillorum abegerunt, abstulerunt pro pigno-
„ re bouem viduæ, subuerterunt pauperum viam, op-
„ presserunt mansuetos terræ; agrum non suum deme-
„ tunt; & vineam eius, quem vi oppresserunt, vinde-
„ miant: Nudos dimittunt homines, quibus non est
„ operimentum in frigore, *&c. Audiant raptores, quid*
1. Cor. 6. „ *de eis Vas electionis Paulus dicit*: Neque rapaces Re-
„ gnum Dei possidebunt. *Non ergo raptor, non prædo pauperum Regnum Dei possidebit, nisi perfectam egerit Pœnitentiam, & injustè sublata reddiderit. Sunt enim quidam qui pœnitere quidem volunt, sed res reddere nolunt; Pessimum quidem hominum genus, cui pœnitendi medicina omninò non prodest. Si enim res rapta, cùm reddi possit, non redditur, non agitur Pœnitentia, sed fingitur. Ii enim, vt dixit S. Augustinus, scelus sibi cupiunt relaxari, & id, propter quod scelus admissum est, possidere. Non ergo remittetur rapinæ peccatum, nisi restituatur ablatum. Sciat ergo vnusquisque raptor non sibi dimitti rapinæ peccatum, nisi cùm potest, id, quod rapuit, restituat: Plerumque enim qui aufert, amittit, siue alias patiendo malos, siue ipse malè viuendo, nec habet vnde restituat ∴ Sanè Statuta Ecclesiæ antiquæ præcipiunt earum, qui pauperes opprimunt, dona à Sacerdotibus esse refutanda: & meritò, cùm fiat apud Dominum abominabilia, testante super hoc Scriptura*: QVI *offert* (inquit) *Sacrificium de* “ Eccli. 34.
substantiâ pauperis, quasi qui victimat filium in conspe- “
ctu patris.

ARTICVLVS II.

Quàm graue sit Furti peccatum?

PROPOSITIO VNICA.

Furtum lethale peccatum est, nisi materiæ leuitate, & exclusa voluntate grauis damni inferendi veniale fiat.

CHaritati scilicet, ac Iustitiæ pariter repugnat. Vetat enim vtraque ne faciamus alteri, quod nobis fieri nolumus. Tobiæ 4. *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias*. Et Matth. 7. *Omnia ergo* (inquit Christus) *quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis: Hæc est enim Lex & Prophetæ*. Hoc Legis ipsius naturalis vnum ex primis principijs, secundùm quod furtum illicitum est. Vnde *S. Augustinus*, Libro 2. *Confessionum*, Cap. 4. ait: *Furtum certè punit Lex tua, Domine, & Lex scripta in cordibus hominum, quam ne ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur? Nec copiosus adactum inopiâ*. Hinc *Osee* 4. dicitur: *Audite verbum Domini, filij Israël: Quia judicium Domino cum habitatoribus terræ. Non est enim veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc lugebit terra, &c*. Et Zachariæ 5. *Hæc est maledictio quæ egredietur super faciem omnis terræ: Quia omnis fur judicabitur*. Id *Tobiæ* persuasum erat, de quo scriptum est *Tob.* 2. Cap. *Anna vxor ejus ibat ad opus textrinum quotidie, & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vnde factum est, vt hædum caprarum accipiens detulisset domi: Cujus cùm vocem balantis vir ejus audisset, dixit: Videte ne forsè furtiuus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis, aut edere ex furto aliquid, aut contingere*. Apostolus etiam disertè pronuntiat, *Fures* non possessuros *Regnum Dei*.

Furti reos à Communione diu excludi, & publicæ Pœnitentiæ subijci, antiquâ Ecclesiæ Disciplinâ sancitum est: De quibus *S. Basilius*, Epistolæ ad *Amphilochium* Canone 61. *Qui furatus est, si ex se quidem Pœnitentiâ motus se ipsum accusauerit; anno à sola Sacramentorum Communione arcebitur. Si autem conuictus fuerit, duobus annis tempus illi ad Substrationem diuidetur & Consistentiam; & tunc Communione dignus habeatur*.

Nostram Propositionem confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 66. Articulo 6. *Peccatum* (inquit) *mortale est, quod contrariatur charitati, secundùm quòd est spiritualis animæ vita. Charitas autem consistit principaliter quidem in dilectione Dei: Secundariò verò in dilectione proximi, ad quam pertinet, vt proximo bonum velimus & operemur. Per furtum autem homo infert nocumentum proximo in suis rebus: & si passim homines sibi inuicem furarentur, periret humana societas. Vnde furtum tamquam contrarium charitati est peccatum mortale*.

Catholico huic Dogmati non repugnat quod Prouerb. 6. scriptum est: *Non grandis est culpa, cùm quis furatus fuerit*. Duplex enim est huius Sententiæ sensus. Dicitur scilicet furtum *Non grandis culpa*, siue *propter necessitatem inducentem ad furandum, quæ diminuit, vel totaliter tollit culpam*: Vnde subditur, *Furatur enim, vt esu-*

vt esurientem impleat animam : Siue *per comparationem ad reatum adulterij , quod punitur morte* : Vnde subditur de fure , *Deprehensus reddet septuplum : Qui autem adulter est , perdet animam suam* : Ita hunc locum explicat *S. Thomas* in Responsione ad primum. Posteriorem interpretationem multò ante Venerabilis *Beda* tradiderat. *Furtum* (inquit) *non ex sua æstimatione , sed ex comparatione peccati maioris , id est adulterij , non grandis esse culpa perhibetur . Sicut Ierusalem grauiùs peccanti „ dicitur* : Iustificata est Sodoma ex te ; *non quia Sodoma nulla vel pauca , sed quia Ierusalem plura peccauit .*

Ezech. 16. Idem confirmat Concilij Tridentini Catechismus . *Quàm graue scelus* (inquit) *furtum sit , ipsa naturæ vis , & ratio satis ostendit . Est enim iustitiæ contrarium , quæ suum cuique tribuit . Nam bonorum distributiones & assignationes , iam inde ab initio iure gentium constitutas , diuinis etiam legibus confirmatas esse oportet ; vt vnusquisque , nisi humanam societatem tollere velimus , ea teneat , quæ ei iure obtigerunt* . Sed & mala quæ furtum consequuntur , sceleris huius immanitatem declarant . Fiunt enim iudicia temerè , & inconsultò multa de multis, erumpunt odia, suscipiuntur inimicitiæ, existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum damnationes . Ex hoc denique peccato vix emergunt , qui res alienas vsurparunt & detinent. Cùm enim Restitutionis necessitas diuinitus illis imposita sit , ea tamen admodum difficilis est ei qui assueuerit ex alieno locupletari . Vnde *Habacuc* 2. scriptum est: *Væ ei qui multiplicat non sua : Vsquequo & aggrauat contra se densum „ lutum ?* Rerum alienarum possessionem densum lu„ tum appellat, vnde emergere, & expedire se homines difficilè possint , (inquit Concilij Tridentini Catechismus.)

Sed tamen materiæ leuitatem efficere, vt furtum veniale dumtaxat peccatum sit, modò absit grauiter nocendi animus (quæ Propositionis nostræ pars est altera) docet *S. Thomas* , Secunda Secundæ , Quæstione 66. Articulo 6. in Responsione ad tertium: *Illud* (inquit) *quod modicum est , ratio apprehendit quasi nihil . Et ideò in his quæ minima sunt , homo non reputat sibi nocumentum inferri : & ille qui accipit , potest præsumere hoc non esse contra voluntatem eius, cuius est res . Et pro tanto si quis furtiuè huiusmodi res minimas accipiat , potest excusari à peccato mortali . Si tamen habet animum furandi , & inferendi nocumentum proximo , etiam in talibus minimis potest esse peccatum mortale , sicut & in solo cogitatu per consensum .*

Quæ porrò materiæ quantitas sufficiat , vt furtum mortale peccatum sit , si quæratur : Respondendum est , Furti grauitatem æstimandam ex pretio rei, vel pecuniæ summa, quæ surripitur , quæ si ad diurnum vnius hominis victum sufficiat, mortale peccatum esse videtur illius furtum , siue diuiti , siue pauperi subtrahatur . Fieri tamen potest , vt spectatis circumstantijs personarum & locorum , maior quantitas requiratur ad constituendum furtum lethale; quod prudentum arbitrio æstimandum est. Maior enim summa desideratur, vt filius patri surripiens, vel vxor viro, mortale furti peccatum committere censeantur, quàm si extraneo surriperent ; quia filius plus iuris habet ad bona patris, & vxor ad bona communitatis, quorum maritus administrator est, quàm ad bona extranei . Expendendum ergo an quod surripiunt sit notabile, habitâ ratione personarum, & locorum. Ad mortalis etiam peccati malitiam furtum pertingere potest, si minor summa subtrahatur, habitâ ratione personæ, & necessitatis rei quæ subripitur, damnique ex illius ablatione consecuti . Qui enim pauperi furatur assem , qui ipsi ad panem comparandum necessarius est, lethalis proculdubio peccati reus erit, non minùs quàm si diuiti decem asses furaretur . Et si furetur aliquis artifici instrumentum suæ artis , modici quidem pretij , quo tamen subtracto cessat à labore, adeóque à lucro, quia aliud statim comparare non potest ; mortalis peccati reus est , & restituere tenetur, non secundùm æstimationem instrumenti, sed secundùm æstimationem damni ex furto consecuti, lucrique cessantis.

Facessant igitur, qui scribere non erubuerunt, Vxorem non esse furti ream, si de bonis mariti , seu de bonis communibus, quorum penes ipsum administratio est , aliquid surripiat ad ludendum . Rea certè est furti , & quidem lethalis , si summam notabilem clam accipiat inuito marito, eámque ludo exponat . Grauem enim iniuriam infert viro, qui caput est mulieris; graue damnum rei domesticæ. Ream vxorem, quæ inconsulto & inuito marito notabiles eleemosynas erogat , *S. Thomas* , post *S. Augustinum* , in Epistola ad *Ecdiciam* scripta , asserit , Theologíque consentiunt vniuersi : Itaque multò magis rea est , si marito pecunias surripiat ad ludendum . *Mulierem coniugatam non licet dicere , Facio quod volo de meo* , (inquit S. Augustinus) *cùm & ipsa non sit sua , sed capitis sui , hoc est viri* . Nec ipsam excusat quod locupletem dotem attulerit . De bonis enim dotalibus disponere pro arbitrio non potest superstite marito , ad quem illorum dominium fructusque pertinent pro Matrimonij oneribus sustentandis ; vt constat ex L. *Si prædium* , C. Lib. 5. Tit. 12. De Iure Dotium. *Si prædium* (inquit) *vxor tua dotale venumdedit , sponte necue contractum ratum habuerit , nihil interest : Cùm rei tibi quæsitæ dominium auferre nolenti minimè potuerit* . Ex L. *Pro oneribus* , eodem Tit. *Pro oneribus Matrimonij , Mariti lucro fructus totius dotis esse , quos ipse cepit* . Furti ergo lethalis nihilominus rea est , si ex bonis mariti , vel etiam ex bonis dotalibus , aut eorum fructibus, summam notabilem subtrahat , illo inuito , siue ad ludum , siue ad luxum , sumptúsque superfluos . Si tamen ad ornatum statui suo conuenientem , vel ad honestam recreationem clam accipiat , quod vir auarus , aut prodigus ac decoctor iniustè negat , lethalis peccati ream non dixero . Si verò ad soluenda debita , ad sustentationem filiorum , ad auertendum familiæ damnum , exemplo prudentis *Abigail* , de qua 1. *Regum* 25. à furti labe immunis omninò censenda est.

ARTICVLVS III.

Regulæ Moralis Christianæ circa Furtum, & Rapinam.

REGVLA I.

Lethalis Furti rei sunt pauperes , qui diuitibus aliquid notabile surripiunt , quamuis diuites graue ex illius subtractione incommodum non patiantur .

NOn enim ex solo incommodo, & nocumento, sed ex rei quæ surripitur pretio , & summæ quæ detrahitur quantitate , furti grauitas imprimis æstimanda est . Hanc Regulam confirmat Canon *Fortè* , Causa 14. Quæstion. 5. sub nomine *S. Augustini* laudatus , ex Homilia aliàs septima inter Homilias quinquaginta , nunc inter Sermones in Appendicem reiectos 287. *Fortè* (inquit) *& hoc secum cogitat aliquis , & dicit , Multi sunt Christiani diuites , auari vel cupidi ; non habeo peccatum , si illis abstulero, & pauperibus dedero: Vnde enim illi nihil boni faciunt , mercedem habere potero , si ego eleemosynas dedero . Etiam in hac re parcat vnusquisque animæ suæ : Quia huiusmodi cogitatio ex Diaboli calliditate suggeritur . Nam etiamsi totum tribuat quod abstulerit , addit potiùs peccata quàm minuat .*

Idem confirmat Concilij Tridentini Catechismus : *Audire licet* (inquit) *interdum fures , qui nihil se eo peccare contendant , quòd detrahant aliquid locupletibus , & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne sentiant quidem. Misera sanè & pestifera defensio.*

REGVLA II.

Lethalis peccati reus est , qui per plura Furta leuiore notabilem summam totalem abstulit seu eidem personæ , seu diuersis : Siue ab initio voluntatem habuerit notabilem summam per plura Furta minima corradendi , siue non.

SI enim ab initio prauam hanc voluntatem habuerit, quodlibet furtum , quamuis secundum rei clam acceptæ quantitatem minimum , ratione tamen prauæ illius voluntatis graue ac mortale est , vt colligitur ex Canone *Fur autem* , Causa 14. Quæstion. 6. qui ex *S. Hieronymo* in Cap. 2. Epistolæ S. Pauli ad *Titum* sumptus est : *Fur autem* (inquit) *non solùm in maioribus , sed etiam in minoribus iudicatur . Non enim id quod furto ablatum est , sed mens furantis attenditur* . Idque *S. Thomas* confirmat, Secunda Secundæ, Quæstione 66. Articulo 6. in Respon-

fione

sione ad tertium: *Si tamen* (inquit) *habet animum furandi, & inferendi nocumentum proximo, etiam in talibus minimis potest esse peccatum mortale, sicut & in solo cogitatu per consensum.*

Nec refert quòd à diuersis accipere velit, nullisque graue damnum inferat, neque porrò inferre velit. Quamuis enim singulis seorsim spectatis leue damnum inferat, omnibus tamen simul consideratis, adeóque Reipublicæ grauiter nocet. Quamobrem mercatores qui ponderibus aut stateris, & mensuris inæqualibus, & dolosis vtuntur, aut plus iusto pretio merces suas vendunt, lethale peccatum singulis vicibus committunt, ob prauam iterandi leuiora furta voluntatem, & res suas his fraudibus augendi, quamuis leue sit quod singulis vicibus iniustè accipitur: Atque ita in perpetuò damnationis statu versantur. Vnde Deuteronomij 25. scriptum est: *Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: Nec erit in domo tua modius maior, & minor. Abominatur enim Dominus Deus tuus eum qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam.* Et Prouerb. 11. *Statera dolosa abominatio est apud Deum* Rursusque Cap. 20. *Abominatio est apud Dominum pondus, & pondus: Statera dolosa non est bona.* Et Michææ 6. *Adhuc ignis in domo impij thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena. Numquid iustificabo stateram impiam, & saccelli pondera dolosa? In quibus diuites eius repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum. Et ego ergo cœpi percutere te perditione super peccatis tuis.*

Sed & ille qui non habet voluntatem aliquid notabile accipiendi, grauéque damnum inferendi proximo, & tamen paulatim notabilem quantitatem siue summam accipit, mortaliter peccat, non singulis quidem furtis leuioribus, sed eo demum quo summa notabilis completur. Furtum enim illud postremum moralem cum præcedentibus connexionem habet, quâ fit vt fur, res alienas detineat in quantitate notabili, & ad mortale peccatum furti constituendum sufficiente. Sicut enim qui diebus festis seruilibus operibus vacat pluribus per diem vicibus per breue tempus, verbi gratiâ, per quadrantem; vel die ieiunio dicatâ pluries extra refectionis horam leue aliquid comedit, nihilominus mortalis peccati reus est, si ex pluribus quadrantibus quibus laborauit, notabile tempus, vnius scilicet vel duarum horarum accrescat; aut ex ijs quæ pluribus vicibus comedit, notabilis quantitas conflетur, ex quâ simul sumptâ violari ieiunium censeatur; quamuis voluntatem ab initio non habuerit tantùm temporis in labore consumendi, aut tantùm comedendi: Ita qui plura furta leuiora committit, lethalis peccati reus est, cùm ad summam notabilem ascenderunt; quamuis ab initio voluntatem non habuerit summam notabilem auferendi, sed sensim ad illam peruenerit. Quicumque enim rem alienam in notabili quantitate retinet, lethalis furti reus est: Ille porrò rem alienam in notabili quantitate retinet: Lethalis igitur furti reus est.

Meritò itaque ab *Innocentio XI.* Pontifice Maximo inter alias praui dogmatis in Re Morali Propositiones anno millesimo sexcentesimo-septuagesimo nono, Mense Martio, & hæc Propositio damnata est ordine trigesima-octaua: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.*

R E G V L A III.

Grauis necessitas Furtum non excusat, sed solùm extrema. Vnde pauper graui necessitate afflictus, si quid notabile surripiat eo colore, vt necessitatem suam subleuet, lethalis nihilominus peccati reus est.

QVamuis enim diuitum superflua iure naturali pauperum sustentationi debeantur: *Quia tamen multi sunt necessitatem patientes, & non potest ex eadem re omnibus subueniri; committitur arbitrio vniuscuiusque dispensatio propriarum rerum, vt ex eis subueniat necessitatem patientibus;* (inquit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 66. Articulo 7.) Qui ergo communem aut grauem etiam necessitatem patiuntur pauperes, quam subleuare saltem possint mendicando, rei sunt furti si quid è rebus diuitum clam accipiant; & lethalis quidem peccati rei sunt, si res vel summa notabilis sit. *Si tamen* (inquit S. Thomas) *adeo sit euidens, & vrgens necessitas, vt manifestum sit instanti necessitati de rebus occurrentibus esse subueniendum, (putà, cùm imminet personæ periculum, & aliter subueniri non potest,) Tunc licitè potest aliquis ex rebus alienis suæ necessitati subuenire, siue manifestè siue occultè sublatis: Nec hoc propriè habet rationem furti vel rapinæ.* Et in Responsione ad secundum: *Vti* (inquit) *re aliena occultè acceptâ in casu necessitatis extremæ, non habet rationem furti propriè loquendo: Quia per talem necessitatem efficitur suum id quod quis accepit ad sustentandam propriam vitam.*

Quod igitur refertur Cap. *Si quis*, Extra, *De Furtis*, ex Pœnitentiali *Theodori* Cantuariensis, *Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis, furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres: & si reddiderit, non cogatur ieiunare:* Intelligendum est in casu, *in quo non est vrgens necessitas*; vt explicat *S. Thomas*, in Responsione ad secundum. Idque confirmat Glossa eiusdem capitis, ad verbum POENITEAT. *Ex eo* (inquit) *quòd Pœnitentia imponitur, colligitur quòd modica fuerit necessitas: Si enim magna fuisset, non imponeretur Pœnitentia. Argum. Contra,* De Consecr. Dist. 5. C. Discipulos. *Quia in necessitate omnia sunt communia.*

Hanc Regulam confirmat *S. Raymundus*, Libro 2. *Tit. De Furtis*, §. 10. *Quid si* (inquit) *aliquis furatur cibum, vel potum, vel vestimentum, propter necessitatem famis, vel sitis vel frigoris, numquid committit furtum? Ad hoc dicas, Quod si patitur magnam necessitatem famis, vel sitis, vel frigoris, ita quòd nisi furetur, credit se non posse euadere mortem, non committit furtum, nec peccat, dum tamen propter hanc necessitatem faciat.* Idque confirmat ex Can. *Discipulos*, Dist. 5. *De Consecr.* cuius hæc sunt verba: *Discipulos dum per segetes transeundo euellerent spicas, & ederent, ipsius Christi vox innocentes vocat, quòd coacti fame hoc fecerunt.* Item (inquit) *Propter necessitatem famis comedit Dauid panes propositionis.* 1. Reg. 21. *Et est ratio multiplex; vna, quia in necessitate omnia debent esse communia. Dist. 47. Can.* Sicut ij; *vbi Ambrosius inter alia dicit:* Proprium nemo dicat, quod commune est. *Item, quia ipse dominus rei ex præcepto tenetur pascere esurientem. Dist. 86.* Pasce fame morientem: Quisquis enim pascendo homines seruare poteras, si non paueris, occidisti. *Vnde talis fur licitè, & debuit, & potuit credere dominum permissurum: & ita non commisit furtum. Item quia necessitas non habet legem.* De Consecr. Dist. 1. Can. Sicut. *Si autem non patitur ita magnam necessitatem, peccat: Attenuatur tamen peccatum propter necessitatem. Et in tali casu intelligitur Decretalis,* Extra, De Furtis, *Si quis propter necessitatem famis aut nuditatis fuerit cibaria furatus, vel vestem, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres; & si reddiderit, non cogatur ieiunare.* Subdit S. Raymundus: *Dicerem tamen ei semper, quia tutius est, quòd restitueret, si posset.* 14. Quæstion. 6. SI RES. *Item aliquantulam Pœnitentiam imponerem illi ad cautelam.*

Meritò itaque ab *Innocentio XI.* die quarta Martij anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo-nono inter alias praui dogmatis Propositiones hæc ordine trigesima-sexta damnata est: *Permissum est furari non solùm in extrema necessitate, sed etiam in graui.*

R E G V L A IV.

Furti rei sunt serui, & Ancillæ, qui res dominorum suorum surripiunt Compensationis nomine, quòd scilicet suo labori, & obsequijs stipendium, de quo cum illis conuenere, non respondeat. Idem esto de Opificibus iudicium.

EX quo enim de mercede cum domino conuenerunt, dominus illis non facit iniuriam si mercedem ampliorem non tribuat. Vbi autem nulla infertur iniuria, nullus est compensationi locus. Nihil debet dominus ratione laboris siue operarum, præter id de quo inter illum, & seruos vel opifices conuentum est: Nihil igitur illi exigere ampliùs possunt: Quamobrem si quid vltra accipiat inuitis dominis, furti rei sunt: Meritóque refelli potest iniqua illorum excusatio æquissimâ Patris-familiâs Euangelici responsione, qui murmu-

rantibus

rantibus operarijs in vineam eius conductis, quòd singulos dumtaxat denarios acciperent, quemadmodum & illi, qui circa vndecimam horam laborare cœperant, cùm tamen ipsi portassent poodus diei, & æstus, ac propterea maiori mercede laborem suum compensandum æstimarent, respondit vni illorum: *Amice non facio tibi iniuriam: Nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade.* Cuius Responsionis æquitatem approbat Christus in Parabola *Matth.* 20. Deinde si huiusmodi compensationi, cuius ipsi famuli, vel opifices iudices sint, locus detur, furtis domesticis latissima patebit via, turbabitur pax familiarum, labefactabitur famulorum, & ancillarum, necnon opificum fides.

Meritò itaque ab Academijs Louaniensi, & Parisieosi, à plurimis Episcopis Gallicanæ Ecclesiæ, & tandem ab *Innocentio XI.* Pontifice Maximo damnata est hæc Propositio: *Famuli & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario quod recipiunt.*

Frustra verò damnatæ huic Propositioni præsidinm à nonnullis quæsitum est ex facto Israëlitarum, qui *Petierant ab Ægyptis vasa argentea & aurea, vestémque plurimam. Dominus autem dedit gratiam Populo coram Ægyptijs, vt commodarent eis: & spoliauerunt Ægyptios;* (vt refertur *Exodi* 12.) Abstulerunt autem vasa illa argentea, vestésque in compensationem laborum. Frustra (inquam) inde præsidium quæritur damnatæ Propositioni. Nullam enim ab Ægyptijs mercedem Israëlitæ acceperant pro diuturnis, durissimísque laboribus. Deinde, noo proprio, sed Dei iudicio Ægyptiorum vasa vestésque pretiosas postularunt, & abstulerunt in laborum iustissimam compensationem. Vnde Exodi 11. scriptum est: *Dixit Dominus ad Moysen: Dices omni Plebi, vt postulet vir ab amico suo, & mulier à vicina sua vasa argentea, & aurea.* Et Cap. 12. *Feceruntque omnes filij Israël sicut præceperat Dominus Moysi, & Aaron.* Et Sap. 10. *Reddidit Iustis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili,* &c. Vnde *S. Augustinus* Quæstione 39. in *Exodum*, de hoc Hebræorum facto agens: *Non hinc* (inquit) *quisque sumendum exemplum putare debet ad exspoliandum isto modo Proximum. Hoc enim Deus iussit, qui nouerat quid quemque pati oporteret: Nec Israëlitæ furtum fecerant, sed Deo iubenti ministerium præbuerant. Quemadmodum cùm minister Iudicis occidit eum, quem Iudex iussit occidi, profectò si id sponte faciat, homicida est, etiamsi eum occidat, quem scit occidi à Iudice debuisse.* Quin & Libro 22. Contra *Faustum*, Cap. 72. Moysen & Israëlitas furti reos futuros asserit, si compensationis nomioe vasa aurea, & argentea Ægyptiorum abstulissent. Dei Mandato Sententiáque non interueniente. *Quid absurdum est,* (inquit) *si Ægyptij ab Hebræis, homines iniquè dominantes ab hominibus liberis, quorum etiam mercedis pro eorum tam duris, & iniustis laboribus fuerant debitores, rebus terrenis, quibus etiam ritu sacrilego in iniuriam Creatoris vtebantur, priuari meruerunt? Quod tamen si Moyses sua sponte iussisset, aut hoc Hebræi sua sponte fecissent, profectò peccassent.*

Nec etiam damnatæ Propositioni fauent verba illa *S. Augustini*, Epistola 153. aliàs 54. ad Macedonium. *Non sanè quicquid ab inuito sumitur, iniuriosè aufertur. Nam plerique nec Medico volunt reddere honorem suum, nec operario mercedem; nec tamen hæc qui ab inuito accipiunt, per iniuriam accipiunt, quæ potiùs per iniuriam non darentur.* Ibi enim noo loquitur *S. Augustinus* de ijs, qui clam surripiunt mercedem, quam sibi debitam existimant, aut aliquid inuitis dominis accipiunt vltra pretium de quo conuenere, sed de illis qui accipiunt à debitoribus soluentibus quidem & dantibus quod debent, non tamen lubenti animo, quia præ auaritia, & cupiditate soluere, & dare nollent. Hæc vocis, *sumitur* & *accipitur*, vis & potestas, cùm apud Ciceronem diceotem: *Tu qui à Næuio vel sumpsisti multa, si fateris; vel, si negas, surripuisti:* Tum apud Sanctum ipsum *Augustinum* in eadem Epistola scribentem: *Cùm iudicia & testimonia, quæ nec iusta nec vera vendenda sunt, iniqua & falsa vendantur, multò sceleratiùs vtique pecunia sumitur; quia scelerate etiam quamuis à volentibus datur.* Hoc sensu & de Officialibus seu Apparitoribus ibidem scribit: *Ab his extorta per immoderatam improbitatem, repeti solent; data per tolerabilem consuetudinem, non solent; magisque reprehendimus qui talia insuetè repetiverunt, quàm qui ea de more sumpserunt.* Sumere igitur hoc loco, secundùm *S. Augustini* mentem, non est clam surripere, seu domino penitus inuito accipere compeosationis nomioe, quod debitum sibi priuato iudicio Medicus aut operarius existimat; sed à debitore accipere quod reuera debitum est, & ab ipso datur, quamuis libenter non detur.

REGVLA V.

Furti rei sunt Operarij, & Artifices, qui totam & integram mercedem exigunt ab ijs, quibus ipsi iustam ac debitam operam non dederunt: Item serui rerum eorum fidei à Dominis creditarum custodes infidi.

HAnc Regulam ijsdem verbis tradit Concilij Tridentini Catechismus: Eò enim detestabiliores sunt quàm reliqui fures, qui clauibus excluduotur, quòd furaci seruo nihil domi obsignatum aut occlusum esse potest: & aduersùs operarij malam fidem vel negligentiam nulla custodia sufficit. Vnde Apostolus ad *Titum* scribit Cap. 2. vt seruos admoneat dominis suis subditos esse, *Non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes.* Et ad *Ephesios* 6. necnon ad *Colossenses* 3. præcipit eis ne seruiant *Ad oculum quasi hominibus placentes*, sed *Domino* seruiaot, obediendo dominis suis.

REGVLA VI.

Furti rei sunt, qui fictis simulatisque verbis, fallaci ue mendicitate pecuniam extorquent.

EOrúmque peccatum eò grauius est (inquit Concilij Tridentini Catechismus) quòd furtum mendacio cumulant.

REGVLA VII.

Furti rei sunt, qui cum ad priuatum aliquod vel publicum Officium conducti sunt vel electi, Munus negligunt, mercede tantùm ac pretio fruuntur.

HAnc Regulam tradit Concilij Tridentini Catechismus. Naturalísque æquitate, ac Regulâ Iuris nititur: *Qui sentit onus, sentire debet commodum, & econtra,* Et *Cod.* Tit. 51. *De cadaueris tollendis*, L. *Et nomen* §. 4. dicitur: *Neque enim ferendus est is, qui lucrum quidem amplectitur, onus autem ei annexum contemnit.*

REGVLA VIII.

Furti rei sunt, qui res inuentas, quarum dominus post diligentem inquisitionem reperiri potest, retinent; vel gratis restituere nolunt.

DEi verbo hæc Regula nititur, *Deuteronomij* 22. Vers. 1. 2. 3. *Non videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem, & præteribis: Sed reduces fratri tuo, etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum. Duces in domum tuam, & erunt apud te quandiu quærat ea frater tuus, & recipiat. Similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui quæ perierit; Si inueneris eam, ne negligas quasi alienam* Ex *Leuitici* 6. Cap. *Anima quæ peccauerit, & rem perditam inuenerit, & inficians insuper peierauerit, conuicta delicti reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem domino cui damnum intulerat.*

Eamdem Regulam confirmat *S. Augustinus*, Sermone 178. aliàs 19. *De Verbis Apostoli*, Cap. 6. 7. & 8. *Deus dicit in Lege sua, inuentionem esse reddendam. Deus in Lege sua dicit, quam primo Populo dedit, pro quibus Christus nondum erat mortuus, inuentionem tamquam alienum esse reddendam; si quisquam verbi gratiâ, in via inueniat sacculum solidorum, debere reddere. Sed nescit cui? Non se excusat ignorantia, si non dominetur auaritia. Dicam vestræ Charitati, quoniam dona Dei sunt; & sunt in Populo Dei qui non frustra audiant verbum Dei: Dicam quod fecerit pauperrimus homo, nobis apud Mediolanum constitutis;*

stitutis ; tam pauper vt Prosebolus esset Grammatici: Sed plaaè Christianus, quamuis ille esset Pagaaus Grammaticus ; melior ad velum, quàm in Cathedra. Inueait sacculum, nisi fortè me numerus fallit, cum solidis fermè ducentis : Memor legis, proposuit pittacium publicè. Reddendum enim sciebat, sed cui redderet, ignorabat. Proposuit pittacium publicè : Qui solidos perdidit, veniat ad locum illum, & quærat hominem illum. Ille qui plangeas circumquaque vagabatur, iaueato & lecto pittacio venie ad hominem. Et ne fortè quæreret alienum, quæsiuit signa, interrogauit sacculi qualitatem, sigillum, solidorum etiam numerum. Et cùm omnia ille fideliter respondisset, reddidit quod inuenerat. Ille autem repletus gaudio, & quærens vicem rependere, tamquam decimas obtulit illi solidos viginti : Qui noluit accipere. Obtulit decem : Noluit accipere. Saltem rogauit vel quinque acciperet : Noluit ille. Stomachabundus homo proiecit sacculum : Nihil perdidi, ait ; si non vis aliquid à me accipere, nec ego aliquid perdidi. Quale certamen, Fratres mei ? Theatrum Mundus, Spectator Deus. Victus tandem ille quod offerebatur, accepit : Contiauò totum pauperibus erogauit, vnum solidum in domo sua non dimisit. Quid est ? Si aliquid egi ia cordibus vestris, si verbum Dei insedit ia vobis, si requiem inuenit apud vos, facite hoc, Fratres mei : Nolite putare damnum vos pati, si feceritis; magnum lucrum est, Si feceritis quod dico. Perdidi viginti solidos, perdidi ducentos, quingentos. Quid perdidisti ? De domo tua perierant : Alter perdiderat, non tu. Terra communis est, ia vna domo estis, in hoc mundo ambo viatores, huius vitæ vnum stabulum iatrastis. Posuit ille, obligatus est ille ; cecidit ab illo, tu inueaisti alibi. Quis inuenisti ? Christianus. Quis iauenisti ? Qui legem audisti. Quis inuenisti ? Qui cùm audires multa laudasti, tu inuenisti. Si ergo veraciter laudasti, redde quod inuenisti. Si ergo non reddidisti quod inuenisti ; quando laudasti, testimonium contra te dixisti. Estote fideles inueatores, & tunc iniquos vituperate raptores. Nam quod inuenisti, & non reddidisti, rapuisti Quantùm potuisti, fecisti : Quid plus non potuisti, ideò non plus fecisti. Qui alienum negat, si possit, & tollit. Quod non tollis, timor prohibet : Noa bonum facis, sed malum metuis.

Idem confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 66. Articulo 5. in Responsione ad secundùm. *Circa res inueatas* (inquit) *est distinguendum. Quædam enim sunt, quæ numquam fuerunt in bonis alicuius, sicut lapilli & gemmæ, quæ inueniuntur in littore maris : Et talia occupaati conceduntur. Et eadem ratio est de thesauris antiquo tempore sub terra occultatis, quorum non extat aliquis possessor : Nisi quòd secundùm Leges Ciuiles tenetur inuentor dare mediam partem domino agri, si in alieno agro inueaerit. Propter quod in Parabola Euangelica dicitur Matth. 13. de iauentore thesauri absconditi in agro ; Quòd emit agrum, quasi vt haberet ius possidendi totum thesaurum. Quædam verò res inuentæ fuerunt de propinquo in alicuius bonis : Et tunc si quis eas accipiat, non animo retinendi, sed animo restituendi domino, qui eas pro derelictis noa habet, non committit furtum. Et similiter si pro derelictis habeantur, & hoc credat inuentor, licet sibi eas retineat, non committit furtum. Aliàs autem committitur peccatum furti. Vnde S. Augustinus dicit in quadam Homilia, & habetur 24. Quæst. 5.* SI QVID INVENISTI, ET NON REDDIDISTI., RAPVISTI.

Cæterùm, licet quòd ait *S. Thomas*, Ea quæ nullius vmquam fuerunt, fieri occupantis, spectato solo naturæ iure, vel etiam iurè communi positiuo, sit verum, vt ex L. 1. *Digest.* Tit. *De rerum diuisione*, §. *Item lapilli*, compertum est, eadémque sit ratio rerum, quæ olim fuerunt alicuius, sed nunc quando inueniuntur in nullius bonis sunt, quales sunt thesauri, prout *Thesaurus* definitur Lib. 41. *Digest.* Tit. 1. L. 31. *Vetus quædam depositio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt iam dominum non habeat* : Secundùm praxim tamen vsúmque, in huiusmodi rerum occupatione ac possessione Leges Principum aut Rerumpublicarum sequendæ sunt. Cùm enim eiusmodi bona nullius sint, rationi & æquitati consentaneum est, vt Respublica vel Princeps ea sibi vindicet propter bonum publicum. Vnde & illa sibi reseruare potest, & certis personis priuilegium concedere, vt certis in locis illa quærant, eruant, aut piscentur.

Addit *S. Thomas*, Idem esse iudicium de thesauris antiquo tempore sub terra absconditis, quorum non extat memoria, ea scilicet fieri occupantis : Quia si quis recenti memoriâ suas opes, pecunias scilicet, vasa argentea aut aurea, gemmas, aliáque id genus, bellorum aut prædonum metu, aut custodiæ causâ infoderit, res illæ haberi non possunt pro thesauro, qui cedat inuentori, si quidem dominum suum habent. Vnde qui eas occupaturus effoderet, furti reus esset ; vt habetur in *Digestis* Lib. 41. Tit. *De acquirendo rerum dominio*, L. *Numquam nuda*, §. 1. cuius hæc sunt verba : *Alioquin si quis aliquid vel lucri causâ, vel metûs, vel custodiæ condiderit sub terra, non est thesaurus : Cuius etiam furtum fit*. Idque confirma Lex *Peregrè*, 44. Tit. *De acquirenda rerum possessione*, cuius hæc sunt verba : *Peregrè profecturus, pecuniam in terra custodiæ causâ condiderat. Cùm reuersus locum thesauri memoriâ non repeteret, an desisset pecuniam possidere : Vel si postea recognouisset locum, an confestim possidere inciperet, quæsitum est. Dixi, Quoniam custodiæ causâ pecunia condita proponeretur, ius possessionis ei, qui condidisset non videri peremptum: Nec infirmitatem memoriæ damnum afferre possessionis.*

Addit Angelicus Doctor, Inuentorem thesauri teneri secundùm Leges Ciuiles, mediam partem dare domino prædij, si in alieno prædio inuenerit : Quod tamen intelligendum, si fortuitò, non datâ operâ inuentus est ; vt declarat Iustinianus Lib. 2. *Institut.* Tit. 1. §. 39. *Thesauros* (inquit) *quos quis in loco suo inuenerit, Diuus Hadrianus naturalem æquitatem secutus, ei concessit, qui eos inuenerit. At si quis in alieno loco, non datâ ad hoc operâ, sed fortuitò inuenerit, dimidium domino soli concessit, & dimidium inuentori. Et consequenter, si quis in Cæsaris loco inuenerit, dimidium inuentoris, & dimidium esse Cæsaris statuit. Cui conueniens est, vt si quis in fiscali loco, vel publico, vel ciuitatis inuenerit, dimidium ipsius esse debeat, & dimidium fisci vel ciuitatis*. Si verò non casu, sed studio quærendi adhibito, & datâ operâ thesaurum aliquis inuenit in fundo alieno, si dominus fundi vel soli consenserat, totum erit inuentoris, nisi aliter inter ipsos conuenerit : Si autem non consenserat, totus erit domini, soluta duntaxat inuentori mercede laboris ; vt colligitur ex L. *Nemo*, C. Tit. 15. De Thesauris. *In alienis verò terrulis* (inquit) *nemo audeat inuitis, immo nec volentibus, vel ignorantibus dominis opes abditas suo nomine perscrutari. Quòd si Nobis super hoc aliquis crediderit supplicandum, aut præter huius Legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus inuenerit, totum hoc locorum domino reddere compellatur, & velut temerator Legis saluberrimæ puniatur. Quòd si fortè, vel arando, vel aliàs terram alienam colendo, vel quocumque casu, non studio perscrutandi, in alienis locis thesaurum inuenerit: Id quod repertum fuerit, dimidiâ retentâ, alterâ dimidiâ datâ, cum locorum domino partiatur. Ita enim eueniet, vt vnusquisque suis fruatur, & non inhiet alienis.*

Cæterùm si magicis ac nefarijs artibus thesaurus inuentus est, totum quod alioquin habuisset inuentor, fisco cedit. Pars autem media pertinet ad soli dominum, si in alieno prædio fuerit inuentus, vt ex eadem Lege constat, Alienum porrò solum, alienúsque fundus est, cuius directum dominium alteri competit, quamuis vtile fortè dominium habeas. Vnde si creditor in domo oppignerata, & conductor in agro vel domo locata thesaurum inuenerit, mediam partem illius dare debet domino directo, siue proprietario domûs vel agri.

Quamquam verò Iure Ciuili veterum Hebræorum, thesaurum acquireret, qui sciens infossum in eo thesaurum delitescere, agrum emebat à domino id ignorante, vt colligitur ex Euangelica Parabola, *Matth.* 13. Aliter tamen secundùm Ius Gallicum Morésque nostros iudicatur, quia dolo & fraude inuentum, & effossum præsumunt Gallicani Iurisconsulti, & Magistratus, adeóque ciuili quadam æquitate, conuenientíque ratione adiudicandum loci domino, cui ignorantia ius possessionis perimere non potest, vt nec illi perimere poterat, qui thesaurum in agro suo custodiæ causâ condiderat, quamuis non recordaretur. Igitur secundùm Mores nostros furti reus iudicabitur, qui prædium vel domum emerit, in quâ thesaurum absconditum nouit, vt thesaurum illum sibi vendicet, illúmque restitue-

eestituere tenetor venditori, aut eius hæredibus. Vide *Ius Gallicum*, Tit. *De Feudis*.

REGVLA IX.

Pauperes Rustici, qui ligna cædunt, vel cæsa auferunt ex Syluis Regijs, aat priuatorum Dominorum, siue sicca & mortua, siue virentia, rei sunt furti, nisi oxtremâ necessitate vrgeantar.

REm enim alienam auferunt inuitis dominis. Exigua tamen ligna, & arida, quæ domini à pauperibus auseeel ad vsum proprij foci non ægrè ferunt, cædere, ac auferre possunt absque furti labe: Non autem vt ea vendant; nisi euidens (vt dixi) necessitas vrgear, eui aliter subueniri non potest. Hic enim vnicus titulus est à furto excusans cum qui rem alienam accipit inuito domino, vt docet *S. Thomas*: Quia in illa pauperum oecessitate inuitus non debet esse dominus; alioqui præceptum de dilectione proximi violaret. Idem esto de illis iudicium, qui io alienis pascuis pecora pascuot. Vide Legem *Si furtim*, & aliàs, *Digest*. Lib. 47. Tit. 7. *Arborum furtim cæsarum*.

REGVLA X.

Furti roi saat Veaatores, qai per se, vel per famulos suos, equos aut canes, alienis bestijs, segetibus, aut prædijs damnum inferunt, nec illatum damnum resarcire curant: Item qui in alieno stagno seu viuario piscantur: Item qui columbas habent, nec illis præbent alimenta neeessaria, cùm tamea agros non habeant in quibus illæ pascantur: Item qui columbas occidunt in alieno columbario, vel intra spatium, in quo Leges Municipales illas occidi vetant: Qui denique in locis aut columbarijs suis certa spargunt semina, aut alijs artibus vtuntur, vt columbas ex alienis colambarijs illuc attrabant, & retineant.

QVicumque enim proximo in rebus suis siue bonis temporalibus damnum infert, furti eeus est, & mortalis quidem, si graue damnum ioferat. Si tamen columbæ alienæ non à te attractæ, sed sponte columbis tuis se sociauerint, & ad proprium columbarium redire desieeint, tuæ fiunt, eásque retinere potes absque furti labe, secundùm Regulam Iure Ciuili firmatam Lib. 2. *Institutioaum*, Tit. 1. De acquieendo rerum dominio. *Inijs autem aamalibus* (inquit) *qaæ ex consuetudine abire, & redire solent, talis Regula comprobata est, vt eò vsque tua esse intelligantur, donec animum reuertendi babeant. Nam si animum reuertendi babere desierint, etiam tua esse desinunt, & fiant occupantium. Reuertendi autem animum videatur desinere habero tum, eùm reuertendi consuetudinem deseruerint.* Hæc autem Regula in ijs solum animalibus aut volucribus locum habet, quarum fera natura est, quales sunt columbæ, apes, &c. non autem in ijs quæ naturâ mansuetæ sunt, vt gallinæ, & anseres, &c. vt ibidem declaratur §. 16. *Gallinarum autem, & anseram non est fera natura. Idque ex eo possumus intelligere, quòd aliæ sunt galliaæ quas feras vocamus: Item alij sunt anseres quos feros appellamus. Idcoque si anseres tui, aut gallinæ taæ, aliquo modo turbati turbatæue eaolauerint; licet conspectam tuum effugerint, quocumque cam ea loco sint, tui tuæue esse intelliguatar: & qui lucrandi animo ea animalia detiaet, furtum committere intelligitar.*

REGVLA XI.

Qui iumenta sibi commodata longiùs duxerint, alienâue re inuito domino vsi fuerint, furti rei sunt.

ID constat ex L. *qui iumenta*, Tit. *De furtis*, Lib. 47. *Digestorum*. Furti pariter eeus est creditor, qui pignore vtitur: & generatim omnis qui, quod vtendum accepit, alteri commodauerit, vt habetur L. *Si pignore*, sub eodem Titulo. Nec excusari potest, quasi nihil lucri sui gratiâ faciat: *Species enim lucri est ex alieno largiri, & beneficij debitorem sibi acquirere* (inquit eadem Lex.)

REGVLA XII.

Qui eâ mente alieaam qaid contrectauit, vt lucrifaceret: Tametsi mutato consilio id domiao postea reddidit, fur est.

NEmo enim tali peecato pœnitentiâ suâ aocens esse desijt; vt dicitur L. *Qui ea mente*, ff. Tit. *De Furtis*. Idque cùm in foro ciuili verum sit, multò magis in foro conscientiæ, siquidem Deus non maoum dumtaxat, sed cor ioterrogat.

REGVLA XIII.

Furti rei sunt, qaicumque iussu, suasione & consilio, confeasu, coaniuentiâ, silentio, patrocinio, approbatione, & adulatione furto cooperantur, & qai furti sunt participes.

NAM *Digni sunt morte, aoa solùm qui faciunt, sed etiam qai consentiunt facientibus*; vt ait Apostolus ad Romanos 1. Præterea, furti reus est, *quicumque iaiustæ accepiionis* rei alienæ *causa est*. Quod quidem contingit dupliciter, *directè* scilicet, & *indirectè*: Directè quidem, *eùm alium inducit ad accipiendum*, quod fit tripliciter: Primò *Ex parte acceptionis mouendo ad ipsam acceptionem; quod quidem fit præcipiendo, consulendo, consentiendo expressè, & laudando aliquem quasi streanum de boc quòd aliena accepit*. Secundò, *Ex parte ipsius accipientis, quia scilicet eum receptat, vel qaalitercumque ei auxilium fert*. Tertiò, *Ex parte rei acceptæ: Quia particeps est furti vel rapinæ, quasi socius maleficij*. Indirectè verò, *Quando aliquis non impedit, cùm possit, & debeat impedire; vel quia subtrahit præceptum siue consilium impediens furtum vel rapiaam; vel quia subtrahit suum auxilium, quo posset obsistere, vel quia occultat post factam*: Quæ omnia hoc Disticho exprimuntur.

Iussio, consilium, coasensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, aon obstans, noa manifestans.

Ita *S. Thomas*, Secunda Secuodæ, Quæstione 62. Articulo 7.

Inter eos qui furti conscij sunt ac rei, post fures ipsos primo loco recensentue qui furtum imperaot, siue expressa, siue tacita sit iussio: Sic pater filio, dominus seruo, Toparcha vasallo iubentes vt alicui damnum in rebus suis inferat, aut significaotes id se cupere, idque, si fiat, sibi gratum fore, damni illati ooo solùm sunt auctores, furtorúmque socij, *Sed etiam ia illo furum genere deterrimi*; (inquit Concilij Tridentini Catechismus.)

In eodem furum gradu ponendi sunt, qui cùm iubere non possint, *suasores sunt atque impulsores furtorum*; (inquit idem Catechismus.) Quo nomine illi omnes significantur, qui hortantur, ioiteuunt, promissionibus alliciunt, rationes ob oculos ponunt, quibus aliquia ad nocendum proximo incitatue, & adducitur.

Tertiò loco ponuntue, qui cum furibus consentiunt, de quibus ait Dauid Psalm. 49. 18. *Si vidobas furem, eurrebas cum eo*. Quo oomine intelliguntur omoes fautores, approbatores, suffragatores, à quorum consensu, approbatione, vel suffragio pendebat vt iniusta actio fieret, vel non fieret. Sic damni dati causæ furtique rei sunt Seoatores, quorum suffragio aliquis iustâ causâ cadit.

Quarto loco numerantur, qui participes furtorum, inde lucrum ipsi etiam faciuot: De quibus Prouerb. 29. 24. *Qui cum fure participat, odit animam suam: Adiurantcat audit, & non iudicat*. Quamquam non illi solùm furti participes sunt, qui cum furibus prædam diuiduot, sed quicumque socij sunt furti, siue maleficij quo proximi rebus damnum ioferetur, illi nimirum qui simul furantur seu damnum inferunt, qui scalam admouent vel sustinent ascendente fure, qui excubias agunt dum alij furantur, qui instrumenta suppeditaot.

Quinto loco recensentur palpones, siue adulatores, illi nimirum quorum adulatio causa est damni illati, siue fueti subsecuti.

Sexto loco, receptatores, qui *Recursûs* nomine in Disticho exprimuntue, qui scilicet securitatem vel refugium præbeot furi, siue ipsum, siue res iniustè ablatas recipiendo, & celando. De quibus *Digestorum* Lib. 47. Tit.

16. *De*

16. De receptatoribus : L. 1. *Pessimum genus est receptatorum, sine quibus nemo latere diu potest. Et præcipitur vt periade puniantur atque latrones. Iu pari causa babendi sunt: Quia cùm apprebendere latroues possent, pecuuiâ acceptâ, vel subreptorum parte, dimiserunt.*

Septimo loco, qui tacent, cùm consilin, adhortatione, præcepto, correptione prohibere, & impedire teneantur, & possint ne quis alteri damnum inferat, vt maritus vxnrem, pater filios, domini seruos, ne alteri noceant. Atque hoc in casu locum habet Regula Iuris: *Qui tacet, cousentire videtur*. In eodem gradu ponendi sunt qui furtis non occurrunt nec obsistunt, cùm iustitiam tueri, latrocinia coërcere, latrones punire vel eorum punitionem secundùm leges procurare teneantur ex officio, vt Ptincipes, Toparchæ Iurisdictiones Toparchijs suis annexas habentes, & Magistratus.

Octauò, qui cùm, & iurtum factum, & vbi factum sit, certò sciant, non indicant crimen, aut eius auctorem, sed se scire dissimulant. Idque confitmatur ex Cap. *Qui eum fure*, Extra, *De Furtis*, cuius hæc sunt verba: *Non fur solùm, sed ille reus tenetur, qui furti conscius, quærente possessore uon indicat.*

R E G V L A XIV.

Rapinæ rei sunt, qui debitam operarijs mercedem non persoluuut, aut eam dare iu longum tempus differunt.

CRimen istud Deus in Scriptura sæpè detestatur, hominésque ab illo vt ab immani scelere, & In cœlum clamante auertit. Leuitici 19. *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manè*. Deuteron. 24. *Non uegabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: Sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasam, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: Ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum*. Tobiæ 4. *Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij apud te omninò non remaneat*. Malachiæ 3. *Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillas, & opprimuut peregrinum, nec timueruat me, dicit Dominus Exercituum*. Et Iacobi 5. *Agite nunc diuites, plorate, vlulaates in miserijs quæ aduenient vobis*. Cuius Pœnitentiæ causam suhiungit: *Ecce merces operariorum qui messuerant regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat; & clamor eorum iu aures Domini Sabaoth introiuit. Epulati estis super terram, & in delicijs enutristis corda vestra*. Hinc *S. Ambrosius* Libro *De Tobia*, Cap. vltimo: *Redde* (inquit) *Mercenario mercedem suam, nec eum laboris sui mercede defraudes; quia & tu mercenarius Christi es, & te conduxit ad vineam suam, & tibi merces reposita est cœlestis. Non ergo lædas seruum operantem iu veritate, ueque mercenariam dantem animam suam: Non despicias inopem, qui vitam suam exercet labore manuum suarum. Hoc est enim iaterficere hominem, vitæ suæ ei debita subsidia denegare. Et tu mercenarius es in hac terra: Da mercedem mercenario, vt tu possis dicere Domino cùm precaris: D A mercedem Domiae sustinentibus te*: Vt scriptum est Ecclesiastici 36. 18.

R E G V L A XV.

Rapinæ rei sunt, qui, quæ Ecclesiæ Præsidibus, & Principibus debentur vectigalia, tributa, decimas, & reliqua buius generis non soluant, vel interuertunt, & ad se transferuut.

IIsdem verbis hanc Regulam tradit Concilij Tridentini Catechismus. Et quidem quod Decimas spectat, confirmatur ex Canone *Decimæ*, Causa 16. Quæstion. 1. *Decimæ* (inquit) *ex debito requiruntur: & qui eas dare noluerit, res alienas inuasit*. Multò magis rapinæ rei sunt Matricularij, seu Æditui alijque bonorum temporalium Ecclesiæ Administratores, qui pecunias & obuentiones siue oblationes Fabricæ, & ornamentis Templorum, diuinísque cultus, & Officij decori destinatas interuertunt, aut ad alios vsus Ecclesiæ minimè necessarios vel vtiles insumunt, aut ipsi inuadunt, & vsurpant. Quorum scelus Canone *Iu Legibus*, Causa 12. Quæstion. 2. damnatur: *Si quis* (inquit) *Ecclesiasticas Oblationes, & quod Deo consecratum est, rapuerit, vel consenserit facientibus, vt sacrilegus iudicetur, & damnum in quadruplum restituat, & canonicè pœniteat*: Et Canone, *Qui abstulerit*, eadem Causâ, & Quæstione: *Qui Christi pecunias, & Ecclesiæ rapit, aufert, vel fraudat, homicida est.*

Quod verò spectat vectigalia, & tributa, aliáque Principibus debita, cùm iubeat Christus *Reddi Cæsari quæ sunt Cæsaris*: Cùm didrachma soluerit, vt hominibus huius etiam erga Principes officij præberet exemplum: Cùm Apostolus tributa, & vectigalia deberi Principibus agnoscat, solusque præcipiat; Ad Romaoos 13. *Ideò* (inquit) *necessitate subditi estote, uon solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideò enim & tributa præstatis: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita: Cui tributum, tributum: Cui vectigal, vectigal*: Euidens est rapinæ reos esse qui hæc non soluunt, vel interuertunt, & ad suos vsus transferunt; & lethale peccatum committere, (nisi materiæ leuitas excuset,) siue defraudatoribus pœna seu mulcta sit imposita, siue non. Lex enim de tributis, & vectigalibus soluendis, non est merè pœnalis, sed verè propriéque præcipiens vt iustum necessariúmque subsidium Principi aut Rebuspublicis debitum soluatur; quod naturalis iuris est, quamuis materiæ, quantitatisque vectigalium, modique illa exigendi determinatio sit ex Constitutionibus Principum. Adiectio autem pœnæ, sicut non tollit obligationem iuris naturalis; ita non infert immunitatem à culpâ: Immo quò grauior pœna est, eò maior legis obligatio censenda est. Iusta autem vectigalia necessariò soluenda sunt, siue petantur, siue non petantur: Non enim ideò fiunt debita quia exiguntur, sed potiùs ideò exiguntur, quia debita sunt. Iusta autem dicimus vectigalia, quæ à Principe ob bonum publicum imponuntur. Leges enim, & Edicta Principum examinare non debent subditi; sed parere tenentur.

Hanc Regulam confirmat *S. Augustinus*, Epistola 96. aliàs 124. ad *Olympium* Magistrum Officiorum. *Sancti Fratris* (inquit) *& Coepiscopi mei Bonifacij petitionem tuæ rursus Charitati commendo, ne fortè nunc fieri possit, quod ante non potuit. Cùm enim posset sine vlla forsitan quæstione quod Prædecessor eius, quamuis sub alieno nomine, comparauerat, & sub Ecclesiæ nomine possidere iam cœperat, consequenter etiam ipse retinere: Nolumus tamen, quoniam Fisci debitor fuit, hunc scrupulum habere in conscientia. Neque enim fraus ista, quoniam Fisco fiebat, ideò non fiebat. Et ille quidem Paulus, postquàm Episcopus factus est, renuntiaturus suis omnibus rebus propter immensum cumulum fiscalium debitorum, exactâ quadam cautione, in qua certum ei pondus debebatur argenti, hos exiguos agellos vnde victum sustentaret, tamquam Ecclesiæ comparauit, sub nomine tunc Potentissimæ Domûs, vt etiam ex ipsis morem suum sequens cùm Fisco non solueret, nullas executorum molestias pateretur. Iste autem qui eidem Ecclesiæ illo defuncto est ordinatus, timuit hos agros suscipere: & cùm posset pro solis fiscalibus debitis, quæ de memoratis possessiunculis ille contraxerat, imperiale beneficium postulare, totum maluit, confiteri, quòd eas Paulus de argento proprio, cùm esset Fisco obnoxius, de hastario emerat, vt eas Ecclesia, si fieri potest, non occultâ Episcopi iniquitate, sed manifestâ Christiani Imperatoris liberalitate possideat. Quod si fieri non potest, melius inopiæ laborem serui Dei tolerent, quàm vt necessariorum facultatem cum conscientia fraudis obtineant.*

R E G V L A XVI.

Rapinæ rei sunt fraudatores creditorum, & qui fraudulenter bonis, & foro cedunt, aut subtrahunt aliquid, & abscondunt è bonis suis, cùm à creditoribus ex Iudicum Sententiâ iniectâ manu sequestranda proximè sunt; aut cùm ipsi cessionem apud se decreuerunt; aut qui solùm vertentes, pecunias, aliáue bona mobilia, seu Contractus, & Nomina auferunt.

HÆc Regula eiusdem Catechismi verbis explicatur. *Fraudatores* (inquit) *creditorum, & inficiatores, quique sumpto temporis spatio ad soluendum, suâ, vel alienâ fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabun-*

nabuntur eodem crimine rapinarum : Quorum etiam delictum grauius est , quòd mercatores illorum destitutionis ac fraudationis occasione, magno detrimento ciuitatis vendunt omnia cariùs : In quos illa Dauidis Sententia videtur conuenire : MVTVABITVR PECCATOR, ET NON SOLVET.

Contra huiusmodi homines præclarè *S. Ambrosius* , Lib. *De Tobia*, Cap. 21. *Quàm deforme est* (inquit) *vt pro beneficio ei qui te adiuuit, rependas molestiam! .·. Debere verecundum est , non reddere inuerecundum. Postulabis dilationem , cum cœperis conueniri in tempore præscriptæ solutionis, pro pecunia afferes tædia, causaberis de tempore, excusationes strues ; & cùm totum promiseris, ne in vniuersum fraudare videaris , vix dimidium restitues. De amico inimicum facies , pro honore referes contumeliam , pro benedictione maledictum . Quàm hæc opinionem lædant , considera : quàm à viro bono discrepent , recognosce.*

Rapinæ etiam rei sunt, qui prodigalitate , luxuria, comessationibus, ludis , luxu , creditoribus suis decoquunt : & qui debita contrahunt, cùm sciunt se non esse soluendo . Quos verò casus repentini , vis maior, incursus latronum , naufragia , debitorum cessiones, ad bonorum cessionem impellunt , rapinæ rei non sunt , modo debita fateantur , & bona omnia vsque ad quadrantem indicent , & indicata relinquant : Nam *Subtrahens quidpiam ex bonis , similis est neganti* . Omnes verò qui fraude cedunt bonis , raptores iudicantur, etiam secundùm Leges Ciuiles, quæ à cessionis beneficio illos meritò excludunt ; quia *Fraus & dolus nemini patrocinantur* . Hinc Regum Christianissimorum Constitutionibus, scilicet *Francisci I.* anno millesimo quingentesimo trigesimo-sexto, Articulo 4. *Caroli Noni* anno millesimo quingentesimo-sexagesimo Articulo 143. *Henrici III.* anno millesimo quingentesimo-septuagesimo-nono Articulo 250. pœnis corporalibus plectuntur, qui bonis cedunt in fraudem creditorum.

Cæterùm diligenter obseruandum est, eos qui cessionis beneficio à Legibus concesso absque fraude vtuntur, non propterea debitis, & obligatione soluendi liberari, si ad pinguiorem fortunam peruenerint. L. *Qui bonis* , C. Tit. 71. *Qui bonis cedere possunt* , cuius hæc sunt verba : *Qui bonis cesserint , nisi solidum creditor receperit , non sunt liberati . In eo enim tantummodo hoc beneficium eis prodest, ne iudicati detrahantur in carcerem* . Vnde & *Gregorius IV.* Cap. *Odoardus* , Extra, *De Solutionibus* , Clericum , qui debita soluere non valet propter rerum inopiam, excommunicari non debuisse significat , absolui que iubet ab Excommunicatione inconsultò in ipsum hanc ob causam latâ , *Receptâ priùs ab eo idonea cautione , vt si ad pinguiorem fortunam deuenerit , debita prædicta persoluat* . Verùm cùm is, qui cedit bonis, nulla bona habeat, quæ pignori dare possit , & proinde neque fideiussores vlli ei ob inopiam apertam velint accedere, idonea cautio hîc intelligenda est de ea, quam præstare potest , vt caueat quantùm possit, videlicet iuret, & præstet cautionem iuratoriam, se dissoluturum æs alienum, si ad pinguiorem fortunam venerit , vt explicat Glossa eiusdem Capitis . Bona itaque omnia post cessionem quæsita obnoxia sunt creditoribus , subducto tamen eo, quod sustentationi debitoris necessarium est. Vnde *Iustinianus* Lib. 4. *Institutionum*, Tit. 6. *De Actionibus* , §. vltimo ait : *Cùm eo qui creditoribus suis bonis cessit , si postea aliquid acquisierit quod idoneum emolumentum habeat , ex integro in id quod facere potest Iudices experiuntur : Inhumanum enim erat spoliatum fortunis suis in solidum damnari.*

Rapinæ pariter rei sunt , qui dolo impetrant à creditoribus remissionem partis debitorum , dicendo se non habere, vnde soluant integra , & partem se soluturos , si partem remittant ; cùm tamen toti æri alieno dissoluendo satis sint . Vis enim infertur creditori , qui à sponte aliud creditor esset facturus, nec remissurus. Vnde in foro conscientiæ ad integri debiti solutionem tenentur ; immò & in foro ciuili cogi possunt, vt soluant in solidum, exceptione pacti cum creditoribus initi non iuuante, vt Iurisconsulti docent . Sic enim plecti huiusmodi hominum fraudem æquum est , vt *Boërius* , Decis. 215. & *Gregorius Tolosanus* in Syntagmate Iuris Vniuersi Lib. 22. docent . At si creditores miserti debitorum , partem debiti accipiendo, reliquum sponte dimiserint , nec in foro ciuili , nec in foro conscientiæ debitores prædicti ad residuum soluendum tenentur, vt constat ex L. *Intra illum diem*, Dist. 2. Tit. 14. *De Pactis* , cuius hæc sunt verba ; *Intra illum diem debiti partem mihi si solueris , acceptum tibi residuum feram , & te liberabo ; licet actionem non habet , pacti tamen exceptionem competere debitori constitit.*

R E G V L A XVII.

Rapinæ rei sunt non solùm homines priuati, sed etiam Principes , & Dynastæ, qui contra ius aliquid auferunt à subditis, siue clientibus, aut etiam ab extraneis.

HAnc Regulam tradit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 66. Articulo 8. *Rapina* (inquit) *quamdam violentiam , & coactionem importat , per quam contra iustitiam alicui aufertur quod suum est . In societate autem hominum nullus habet coactionem nisi per publicam Potestatem : Et ideò quicumque per violentiam aliquid alteri aufert , si sit priuata persona , non vtens publicâ Potestate , illicitè agit , & rapinam committit : Sicut patet in latronibus* , siue prædonibus publicis , & viarum obsessoribus . *Principibus verò potestas publica committitur ad hoc quod sint iustitiæ custodes . Et ideò non licet eis violentia, & coactione vti , nisi secundùm iustitiæ tenorem : & hoc vel contra hostes pugnando ; vel contra ciues malefactores , puniendo . Et quod per talem violentiam aufertur , non habet rationem rapinæ , cùm non sit contra iustitiam . Si verò contra iustitiam aliqui per publicam potestatem violenter abstulerint res aliorum , illicitè agunt, & rapinam committunt, & ad restitutionem tenentur.*

Et in Responsione ad tertiam obiectionem : *Si Principes* (inquit) *à subditis exigant, quod eis secundùm iustitiam debetur , propter bonum commune conseruandum , etiamsi violentia adhibeatur , non est rapina . Si verò aliquid Principes indebitè extorqueant per violentiam, rapina est , sicut & latrocinium* . Vnde *S. Augustinus* Lib. 4. *De Ciuitate Dei* , Cap. 4. ait : *Remotâ iustitiâ , quid sunt Regna , nisi magna latrocinia ? Quia & latrocinia quid sunt nisi parua regna ?* Et *Ezechielis* 22. dicitur : *Principes eius in medio eius quasi lupi rapientes prædam* . Vnde & *Ad restitutionem tenentur, sicut & latrones . Et tantò grauiùs peccant quàm latrones , quantò periculosiùs & communiùs contra publicam iustitiam agunt , cuius custodes sunt positi.*

R E G V L A XVIII.

Præda ex hostibus parta in bello iniusto, rapina est; non verò in bello iusto.

ITa docet *S. Thomas* , ibidem in Responsione ad primum. *Si illi* (inquit) *qui deprædantur hostes, habeant bellum iustum , ea quæ per violentiam in bello acquirunt , eorum efficiuntur, & hoc non habet rationem rapinæ : Vnde nec ad restitutionem tenentur . Quamuis possint in acceptione prædæ iustum bellum habentes , peccare per cupiditatem ex praua intentione ; si non propter iustitiam , sed propter prædam principaliter pugnent .·. Si verò illi qui prædam accipiunt , habent bellum iniustum, rapinam committunt , & ad restitutionem tenentur .*

R E G V L A XIX.

Rapinæ rei sunt Milites , qui , in bello etiam iusto , prædas agunt , domos incendunt , agros populantur absque iussu Principis siue Ducis.

ALioquin priuatâ auctoritate bellum gererent , & hostiles actus exercerent . Multò magis rapinæ rei sunt Rustici , qui hæc attentant , cùm ipsi Militiæ non sint inscripti. Si tamen Rustici hostilium partium nostros Rusticos hostilem in modum persequantur , & spolient , licitum videtur nostris , qui aliter satisfactionem obtinere non possunt, excurrere in agros hostiles, eorúmque incolas spoliare, vsque ad damnorum, & iniuriarum compensationem . Bello namque feruente, pars vtraque consensum sui Principis habere præsumitur , ad sic repetendum sua , quæ aliter vendicari, & recuperari non possunt . Quamobrem Ius Repræsaliarum introductum

ductum est, quæ tunc solùm iustæ ac licitæ sunt, cùm auctoritate Principis, ob causam iustam, rectáque intentione exercentur, vt colligitur ex Canone *Dominus*, Causa 23. Quæstion. 2. Causa autem iusta est, *Cùm gens aut ciuitas vindicare neglexerit quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniuriam ablatum est*; vt loquitur *S. Augustinus* bellum iustum definiens, Quæstione 10. in *Iosue*. Sed & aliæ conditiones concurrant necesse est ad Repræsaliarum iustitiam, vt scilicet in personas innocentum non fæuiatur, quia æquitati naturali contrarium est alium pro alio in persona prægrauari. Deinde, ne ad Clericos, & personas quascumque Ecclesiasticas vel eorum bona extendantur. Idenim sub pœna Excommunicationis prohibetur Cap. *Etsi pignorationes*, Tit. *De Iniurijs, & damno dato*, in Sexto: Quod *Gregorij X.* Decretum est in Concilio Generali Lugdunensi Repræsalias dumtaxat his conditionibus destitutas prohibet Authentica, *Vt non fiant*, Collatione 5. illas dumtaxat improbat Gregorius X. *Tamquam graues Legibus, & æquitati naturali contrarias, Ciuilique Constitutione prohibitas*.

A rapinæ verò labe immunes sunt Milites, qui in bello iusto, Principis aut Ducis mandato spoliant, & innocentes hostilis Reipublicæ ijs rebus, quibus hostes vterentur aduersùs eos, qui iustum bellum gerunt, verbi gratiâ, armis, nauibus, equis, corúmque pabulo, commeatu, & ideò pagos, oppida, domos incendunt, agros populantur.

REGVLA XX.

Rapinæ rei sunt Milites, qui Rusticos aut Ciues apud quos diuersantur, siue in itinere siue in hyemalibus Stationibus, aut Præsidijs, hostilem in modum vexant, spoliant, pecuniásue aut alia ab ipsis auferunt vel extorquent, præter id quod ipsis constitutum est.

PEr vim enim auferunt, vel exigunt, quod ipsis indebitum est, violántque Diuinum Præceptum à S. Ioanne Baptista Militibus significatum, (vt refertur Lucæ 3.) *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendijs vestris*. Eiusdem peccati rei sunt Duces, qui hæc dissimulant, & ad Restitutionem etiam tenentur.

REGVLA XXI.

Legionum, Cohortiúmque Duces Rapinæ rei sunt, cùm Milites, Rusticos, Ciues, Principem aut Rempublicam defraudant.

RApinæ (inquam) rei sunt, qui stipendia Militibus non soluunt, & restitutioni omnium damnorum inde consequentium sunt obnoxij, siue Militibus ipsis, siue Rusticis aut Ciuibus, qui à milite stipendijs defraudato spoliantur, & opprimuntur. Rapinæ rei sunt, & illi, qui completas legiones vel cohortes non habent, & tamen pro numero militum quo constare debent, stipendia exigunt. Hi non solùm restituere tenentur stipendia quæ iniustè acceperunt, sed & damna Principi vel Reipublicæ ex imminutione legionum vel cohortium prouenientia resarcire. Rapinæ itaque reos esse minimè dubium est, qui, dum legiones recensentur, aliquos ad supplendum numerum in habitu militari exhibent, qui reuerà non sunt conscripti. Rapinæ etiam rei sunt, nec à restitutionis onere immunes, qui à certis pagis vel oppidis pecunias accipiunt, vt milites mittant vel ducant in alia loca hospitij gratiâ. Duces enim militum ea solùm victualia percipere possunt, quæ ex consuetudine, vel Mandato Principis siue Ministrorum eius indicuntur, idque in eo tantùm loco vbi excipiuntur hospitio: Nec ius habent aliquid exigendi ab ijs, apud quos non diuersantur: Nec vnum oppidum vel pagum præ alijs grauare ipsis licet; sed habere debent rationem itineris sibi præscripti, & in locis designatis diuersari.

REGVLA XXII.

Rapinæ rei sunt, quicumque res Naufragorum diripiunt.

ILlos Anathemate percellit Concilium Romanum sub *Gregorio VII.* anno Pontificatus illius 5. Eos. *Vt raptores, & fratrum necatores* ab Ecclesiæ liminibus excludit *Paschalis* 2. Eamdem in illos pœnam statuit Concilium Lateranense 3. *sub Alexandro III.* Cap. 24. *Illi* (inquit) *qui Christianos naufragium facientes, quibus secundum Regulam fidei auxilio esse tenentur, damnanda cupiditate rebus suis spoliare præsumunt, nisi ablata reddiderint, Excommunicationi se nouerint subiacere*. Refertur Cap. *Excommunicationi*, Extra, *De Raptoribus*. Concilium Nannetense anno 1127. ab *Hildeberto* Turonensi Archiepiscopo coogregatum, Britanniæ Comitem prauam consuetudinem abrogare, seu dimittere ac rescindere compulit, quâ naufragorum bona, etiam in Portu inuenta vsurpabat: Conciliíque Decretum confirmauit *Honorius Secundus* Pontifex Maximus, Epistola ad Episcopos Prouinciæ Turonensis datâ: *Prauas illas consuetudines* (loquit) *à Comite Britanniæ Clarissimo in manu præfati Archiepiscopi refutatas, quarum vna fuit quòd maritis vel vxoribus decedentibus, bona eorum mobilia à Potestate sæculari diripiebantur; altera quâ illis qui naufragium euaserant, etiam quæ in Portu postmodum inuenta erant, auferebantur, damnamus, & ne quis eas futuris temporibus renouare præsumat, Auctoritate Apostolica interdicimus. Iniquum enim censemus esse, vt quem Diuinæ Clementiæ magnitudo à sæuientis Pelagi voracitate eruit, hominum sæua rapacitas audeat spoliare. Piorum namque Imperatorum emanauit Auctoritas, vt etiam earum rerum, quæ in tempestate maris, leuandæ nauis causâ eijciuntur, non amittatur dominium. Non enim eas aliquis eo animo abijcit, quòd habere nolit, sed quò periculum effugere possit. Et qui res ipsas lucrandi animo abstulerit, furtum committit*.

Concilij istius Decretum renouauit Concilium Turonense anno millesimo quingentesimo octogesimo-tertio celebratum: *Si ventorum vi* (inquit) *vel tempestate agitata nauis, varijs onusta mercibus, scopulis illisa, naufragio frangatur, ex Concilio Nannetis pridem, sedente Honorio Secundo, habito: Naufragij reliquias, neminem siue Nobilem, siue alium, multò minùs Ecclesiasticum, præter Naufragum, tutâ conscientiâ sibi arrogare posse declaramus. Aduersatur enim non modò Christianæ Pietati, sed etiam legi naturæ, & ciuili, cum aliena iactura locupletari*.

Constitutio *Friderici II.* Imperatoris, §. *Nauigia*, Tit. *De Statutis, & Consuetudinibus*, Collat. 11. in *Authenticis*, & L. *Nauigia*, C. Lib. 6. Tit. *De furtis, & seruo corrupto*, statuit, Nauigantium bona, quæ naui vel ruptâ fluctibus, vel expugnatâ, in Portum vel aliàs ripas peruenerint, integra dominis reseruari, sublatâ penitus omnium locorum contrariâ consuetudine: Nisi nauigia illa pyraticam exercerent prauitatem, vel Inimica Christiano essent Nomini. Atque transgressores sanxit bonorum publicatione mulctari, aliâque pœnâ extraordinariâ puniri. Et L. *Si quando*, C. Lib. 11. Tit. 5. *De Naufragijs*, Imperator prohibet Fisco, ne in aliena calamitate de re tam luctuosa compendium sectetur, & res dominis restitui iubet.

ARTICVLVS IV.

Regulæ Morales, de Restitutione, cuius lege tenentur fures, Raptores, Vsurarij.

REGVLA I.

Fures, Raptores, Vsurarij, Restitutionis lege ita tenentur, vt sacramentaliter absolui, & salutem consequi non possint, nisi restituant quod iniustè abstulerunt, & acceperunt; si tamen restituere possint.

HAnc Regulam, quam docet ipsa naturæ lex, confirmat *S. Augustinus* Epistola 153. aliàs 54. ad *Macedonium* data. *Pessimum* (inquit) *hominum genus commemoras, cui pœnitendi medicina omninò non prodest. Si enim res aliena, propter quam peccatum est, cùm reddi possit, non redditur, non agitur Pœnitentia, sed fingitur: Si autem veraciter agitur, non remittetur peccatum, nisi restituatur ablatum; sed, vt dixi, cùm restitui potest. Plerumque enim qui aufert, amittit, siue alios patiendo malos, siue ipse malè viuendo, nec aliud habet vnde restituat. Huic certè non possumus dicere, Redde quod abstulisti, nisi cùm eum habere credimus, & negare*. Et infra:

stra: Illud verò fidentissimè dixerim, Eum qui pro homine ad hoc interuenit, ne malè ablata restituat, & qui ad se confugientem, quantùm honestè potest, ad restituendum non compellit, socium esse fraudis & criminis. Nam misericordiùs opem nostram talibus subtrahimus, quàm impendimus. Non enim opem fert qui ad peccandum adiuuat, ac non potiùs subuertit atque opprimit. Agimus quantùm Episcopulis facultas datur, & humanum quidem nonnunquam, sed maximè ac semper diuinum iudicium comminantes. Nolentes autem reddere, quos nouimus & malè abstulisse, & vnde reddant habere, arguimus, increpamus, & detestamur, quosdam clam, quosdam palam, sicut diuersitas personarum diuersam videtur posse recipere medicinam, nec in aliorum perniciem ad maiorem insaniam concitari. Aliquando etiam, si res magis curanda non impedit, Sancti Altaris Communione priuamus.

Et infrà: *Quid dicam de Vsuris, quas etiam ipsæ Leges & Iudices reddi iubent? An crudelior est, qui subtrahit aliquid vel eripit diuiti, quàm qui trucidat pauperem fœnore? Hæc atque huiusmodi malè vtique possidentur, & vellem restituerentur; sed non est quo Iudice repetantur.* Hinc Regula Iuris in Sexto, 4. *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.* Quod & Diuino priùs Iure sancitum est Ezechielis 33. vbi de impio dicitur, *Vita viuet, si egerit Pœnitentiam, & pignus restituerit, rapinamque reddiderit.* Idem confirmatur ex Cap. *Super eo*, Ext. *De Raptoribus*, quod *Eugenij* 3. Responsum est, quo raptori cuicumque *Pœnitentiæ beneficium, penitus denegari* iubet, *nisi priùs ablata restituat, si poterit, vel emendandi firmam & plenam securitatem fecerit.* Et Cap. *Quamquam*, Tit. *De Vsuris*, in Sexto, quod *Gregorij X.* in Concilio Lugdunensi decretum est: *Nullus* (inquit) *manifestorum Vsurariorum testamentis intersit, aut eos ad Confessionem admittat, siue ipsos absoluat, nisi de vsuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum, præstent idoneam cautionem.* Quin & ipsa naturæ lex fures, raptores, vsurarios, omnes qui damnum aliquod proximo intulerunt, ad restitutionem obligat, vt diximus, cùm iustitiam conseruare iubeat. *Restitutio enim est actus iustitiæ commutatiuæ, quæ in quadam æqualitate consistit. Et ideò restituere importat redditionem illius rei quæ iniustè ablata est. Sic enim per iteratam eius exhibitionem æqualitas reparatur. Si verò iustè ablatum sit, æqualitas erit: & ideò non necessarium erit vt ei restituatur, quia iustitia in æqualitate consistit. Cùm ergo conseruare iustitiam sit de necessitate salutis; consequens est quòd restituere id quòd iniustè ablatam est alicui, sit de necessitate salutis.* (inquit) *S. Thomas* Secunda Secundæ, Quæstione 62. Articulo 2. Rei autem iniustè ablatæ nomine, non solùm res ipsa, siue pretium eius, si fortè vendita fuisset, sed & fructus ex illa percepti intelligi debent, totumque lucrum quò ratione illius factus est ditior, qui illam iniustè accepit vel detinuit: Nec non damna omnia emergentia, & lucra intercepta ratione iniustæ acceptionis, vel detentionis.

REGVLA II.

Fur, Raptor, Vsurarius, & quicumque alteri damnum intulit in rebus eius, id tantùm restituere tenetur quod accepit, vel eius æquiualens: Plus restituere non tenetur ante Sententiam Iudicis.

REparatur enim æqualitas, cùm tantumdem restituitur proximo, quantum ipsi ablatum est. Quod vero insuper imponit decernitque Iudex, rationem habet mulctæ ac pœnæ. Et ideò fur, raptor, vsurarius, *Antequam sit condemnatus per Iudicem, non tenetur restituere plus quàm accepit: Sed postquam condemnatus est, tenetur pœnam soluere;* (inquit *S. Thomas* Articulo 3. Quæstionis mox indicatæ.) Verbi gratiâ, si Princeps aut Magistratus sub pœna decem aureorum prohibuerit, ne frumentum pluris vendatur quàm sex nummis, is qui iustum pretium fuerit supergressus, id statim restituere tenetur, quod vltra pretium constitutum accepit, alioquin absolui non debet: Decem verò aureos mulctæ nomine impositos soluere ante non tenetur, quàm fuerit ad illorum solutionem à Iudice condemnatus.

REGVLA III.

Quicumque iniustè rem alienam accepit, quam acta habebat, ad æquale restituendum tenetur. Si verò damnum intulit impediendo consecutionem eius, quod in spe erat & potentiâ, siue quod probabiliter alius erat acquisiturus & possessurus, tenetur ad compensationem pro ratione lucri intercepti faciendam, spectatis rerum & personarum circumstantijs, ad arbitrium peritorum, proborumque virorum.

HAnc Regulam tradit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 62. Articulo 4. *Homo* (inquit) *tenetur ad restitutionem eius, quo aliquem damnificauit. Sed aliquis damnificatur dupliciter. Vno modo, quia aufertur ei id quod actu habebat: & tale damnum est semper restituendum secundùm recompensationem æqualis; putà, si aliquis damnificet aliquem diruens domum eius, tenetur ad tantum quantum valet domus. Alio modo, si damnificet aliquem impediendo ne adipiscatur quod erat in via habendi: Et tale damnum non oportet compensare ex æquo, quia minus est habere aliquid in virtute, quàm habere actu: Qui autem est in via adipiscendi aliquid, habet illud solùm secundùm virtutem vel potestatem: & ideò si redderetur ei vt haberet hoc in actu, restitueretur ei quod est ablatum, non simplum, sed multiplicatum; quod non est de necessitate restitutionis. Tenetur tamen aliquam recompensationem facere secundùm conditionem personarum & negotiorum.* Quanta igitur erat spes rem illam consequendi, quanta propinquitas potentiæ seu dispositio causarum, ex quibus vtilitas vel lucrum probabiliter sperabatur, tantum restituendum est, habitâ tamen ratione periculorum, quibus eius consecutio verisimiliter poterat impediri, æstimatis etiam & deductis expensis, quæ faciendæ fuissent, vt bonum quod in spe tantum erat, reipsa haberetur & possideretur. Vnde venatores, & alij qui segetes conculcant, alioue modo perdunt, non debent quidem tantùm restituere quanti valerent messis tempore, vel cùm in horreum collectæ sunt, nec tamen solùm quanti secundùm se valent gramina frugesque immaturæ, quando conculcantur, sed quanti æstimantur omnibus circumstantijs spectatis, ac deductis expensis ad messem necessarijs. Pari ratione, restituendum lucrum est, quòd fecisset aliquis ex locatione rei furto sublatæ. Et si fur pecuniam diripuerit negotiationi expositam vel destinatam, vel etiam ad censum dandam, aut ad emptionem fundi alicuius fructuosi; non tantùm restituere tenetur pecuniam, quam abstulit, sed etiam lucrum omne quod intercepit. Denique omnis malæ fidei possessor tenetur restituere non modò rem alienam, quam habet, sed & fructus illius omnes, integrosque, quos vel percepit ipse, vel quos dominus percepisset, si rem suam habuisset, deductis tamen expensis necessarijs: Fructus (inquam) rei, non fructus industriæ. Vnde si quis domum vel agrum vsurpet, non solùm res ipsas, sed & earum fructus restituere tenetur domino. Res enim quælibet fructuosa domino suo fructum parit. Si quis verò pecuniam furto sublatam in negotiationem exponat, ex eaque multum lucretur, caput quidem ipsum seu pecuniam furto sublatam restituere tenetur, non tamen quæstum ex ea factum, qui fructus est industriæ suæ. Debet autem restituere fructus rei non solùm à se perceptos, sed quos dominus percepisset, si rem suam habuisset, vt respondet *Cælestinus III.* Cap. *Grauis*, Extra, *De Restitutione spoliatorum*, cuius hæc sunt verba: *Mandamus quatenus prædictum Archidiaconum, ablata prænominati Monasterij Fratribus cum integritate restituere, damna plenariè resarcire, & de illatis iniurijs competenter satisfacere compellatis, prouisuri vt non tantùm fructus à noao & violento possessore perceptos, sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent, reddi faciatis eisdem.*

REGVLA IV.

Qui damnum intulit alteri absque omni prorsus culpa, ad Restitutionem non tenetur.

CVlpæ nomen inpræsentiarum vsurpamus, non solùm prout veri nominis peccatum significat,

quomodo à Theologis accipitur, sed prout vsurpatur à Iurisperitis, quatenus omissio est alicuius diligentiæ, siue per ignorantiam, siue per incuriam, aut inconsiderationem. Culpam sic acceptam diuidunt in latam, leuem, & leuissimam. *Lata* est omissio diligentiæ, vel considerationis, quam homines eiusdem conditionis adhibere solent in simili negotio: Vt negligentia eius, qui vas aureum, aut quidpiam aliud sibi commodatum foris in loco publico reliquit. *Leuis culpa*, est omissio diligentiæ, quam homines eiusdem conditionis diligentiores in similibus negotijs adhibere solent: Qualis est eius qui craterem aureum aut librum in suo quidem cubiculo reliquit, sed ostio aperto. *Culpa leuissima*, est omissio diligentiæ quam adhibere solent homines diligentissimi, qualis est eius, qui monile aliquod pretiosum sibi commodatum, aut pecuniam apud se depositam in cubiculo vel arca posuit, reclusitque, sed manu non tentauit an cubiculum & arca benè clausa essent.

His prænotatis, Regula nostra firmatur Cap. *Si culpa*, Extra, *De iniurijs & damno dato*, quod *Gregorij Noni* Responsum est. *Si culpa tuâ* (inquit) *datum est dammum, vel iniuria irrogata, seu alijs irrogantibus opem fortè tulisti, aut hæc imperitiâ tuâ vel negligentiâ euenerunt, iure super his satisfacere te oportet: Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere vel iacturam.* Et infrà: *Sanè licet qui occasionem damni dat, dammum videatur dedisse: Secus est tamen in illo dicendum, qui vt non acciderct, de contingentibus nihil omisit.* Si quis ergo dederit occasionem incendio, furto, homicidio, nihil tamen vt non contingeret, de contingentibus omiserit, quæ à viris prudentibus obseruari & caueri solent, ad restitutionem non tenetur: Secus si negligentiæ & inconsiderationis reus sit. Vnde Exodi 22. 6. dicitur: *Si egressus ignis inuenerit spinas, & comprehenderit aceruos frugum, siue stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit.*

Præterea, nemo ad restitutionem tenetur, nisi ratione rei alienæ quam apud se habet, iniustèque detinet, vel ratione iniustæ acceptionis, & iniuriosæ actionis, vt docet *S. Thomas* Secunda Secundæ, Quæstione 62. Articulo 6. Qui autem damnum dedit absque omni prorsus culpa, nec rem alienam detinet, nec iniustè accepit, nec in suam vtilitatem conuertit, nec iniuriosam aliquam actionem commisit Itaque Restitutionis lege non tenetur. Si verò non cauit prout debebat, & prout diligentiores quique cauere solent, ne damnum accideret, omisitque aliquid de contingentibus, damnum datum resarcire tenetur. Qui ergo ex culpa latâ immò & leui damnum alteri intulit, Restitutionis lege tenetur.

REGVLA V.

Ratione contractûs, qui fit in solius accipientis vtilitatem, lege Restitutionis ipse tenetur ex culpâ etiam leuissimâ.

SIc qui commodatum accepit, si res sibi commodata pereat suâ culpa, & negligentia, tametsi leui, illam restituere tenetur commodanti. Postulat enim æquitas, vt in custodia rei alienæ, cuius vsum ad certum tempus gratis accepimus, diligentiam adhibeamus maximam ne domino pereat, & quanta in rerum propriarum custodia solet à viris prudentissimis & diligentissimis adhiberi.

REGVLA VI.

Ratione contractus, qui fit in solam accipientis vtilitatem, verbi gratiâ commodati, obligatio restituendi ex casu fortuito non oritur, nisi culpâ ipsius contigerit, vel interuenerit pactum, vel in mora fuerit.

CVm enim vnaquæque res domino suo pereat, si nulla culpa eius, cui tradita est, intercesserit, nulla pactio præcesserit, & res commodata maneat in dominio commodantis, ipsi, non verò commodatario perit, si casu fortuito pereat. Lege tamen restitutionis tenetur commodatarius, si quæ illius culpa præcessit, tametsi fortuitò res commodata perierit. Si quis, verbi gratiâ, equum commodatò acceperit Lugdunum vsque, & cum eo longiùs profectus sit, vbi à latronibus comprehensus & abductus est: Vel si craterem aureum commodato acceperit, quo domi vteretur, & foras extulit, vbi furto sublatus est, restituere debet. Rebus enim commodatis vti aliter non licet quàm dominus concesserit. Tenetur etiam commodatarius restitutionis lege ex casibus fortuitis, si pactum intercesserit vt si res commodata fortuito casu periret, ipsi commodatario periret, damnumque compensare tenentur commodanti. Cùm denique mora præcessit, interimque res commodata perijt, vel deterior facta est, quod verisimiliter non contigisset, nisi commodatarius in mora fuisset: Verbi gratiâ, si librum commodato acceperit ad mensem, retinuerit autem diutius, & interea furto sublatus fuerit, vel incendio perierit, tenetur ille ad restitutionem.

Hanc & superiorem Regulam confirmat *Gregorius Nonus* Cap. *Cùm gratiâ*, Extra, *De Commodato*, cuius hæc sunt verba: *Cùm gratiâ sui tantùm quis commodatùm accepit, de leuissima etiam culpâ tenetur: Licet casus fortuitus, nisi acciderit culpâ suâ, vel interuenerit pactum, seu in mora fuisset, sibi non debeat imputari.*

Est autem *Commodatum, res alicuius ad certum vsum gratuito facta concessio.* Dicitur concessio, non translatio, quia is qui commodat, rei commodatæ dominium ac possessionem retinet. Et dicitur commodatum, quasi vtentis commodo datum. Additur, *gratuitò*, quia si interueniat merces, in locationem degenerat, vel in contractum innominatum, Do vt des, facio vt facias. Dicitur ad certum vsum, quò differt à precario, quod sine præfinitione certi vsûs conceditur, & propterea reuocari potest, quotiescumque concedenti libuerit. Non ita commodatum, vt constat ex Cap. *Cùm gratia*, mox citato: *Contra eum quoque* (inquit) *rectè commodati non agitur, nisi post vsum expletum, cuius gratiâ res fuerat commodata: Cùm non decipi beneficio nos oporteat, sed iuuari.*

REGVLA VII.

In Contractu qui fit in solius dantis vtilitatem, quale est Depositum, accipiens Restitutionis lege tenetur si eius dolo vel latâ culpâ res pereat; non aliter.

CVm enim nulla ipsi gratia fiat, nullumque commodum inde percipiat, non postulat æquitas, vt maiorem isti rei custodiendæ diligentiam adhibeat, quam homines suis proprijs rebus seruandis vulgò adhibere solent. Quamobrem si res accepta pereat eius dolo, vel culpâ latâ, restituere illam tenetur; non autem si pereat absque ipsius culpâ, vel culpâ dumtaxat leui aut leuissimâ. Hinc *Iustinianus* Libro 3. *Institutionum*, Tit. 15. §. 3. *Is*, inquit, *apud quem res aliqua deponitur, re obligatur, teneturque actione depositi: Quia & ipse de ea re quam accepit, restituenda tenetur. Sed is ex eo solo tenetur, si quid dolo commiserit: Culpæ autem nomine, id est, desidiæ vel negligentiæ non tenetur. Itaque securus est, qui parum diligenter custoditam rem furto amiserit: Quia qui negligenti amico rem custodiendam tradit, non ei, sed suæ facilitati id imputare debet.* Doli nomine culpa lata etiam intelligitur, quæ dolo proxima est; desidiæ negligentiæque nomine, culpa leuis, vt constat ex L. *Mulier*, 22. Digestorum Lib. 26. Tit. 1. *Ad Senatusconsultum Trebellianum*, §. 3. Depositarius tamen qui se ipsum obtulit, restitutionis lege renetur etiam ex culpa leui, si res deposita pereat, quia causa fuit cur dominus apud diligentiorem non deposuerit. Idem esto iudicium de illo qui mercedem pro custodia recepit. Doli autem reus esse præsumitur, qui rebus suis saluis, res apud se depositas amittit: Denique Restitutionis lege tenetur depositarius, si pacto, culpâ graui, vel morâ præcedentibus res deposita pereat. Ista constant ex Cap. *Bona fides*, Extra, *De Deposito*, quod est *Gregorij Noni* Responsum. *Bona fides*, inquit, *abesse præsumitur, si rebus tuis saluis existentibus, depositas amisisti. De culpa quoque teneris, si te ipsum deposito obtulisti: Vel si aliquid pro custodia recepisses. Pacto verò, culpâ, vel morâ præcedentibus, casus etiam fortuitus imputatur.*

Hanc Regulam confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæst. 62. Articulo 6. *Tertio modo* (inquit) *ali-*

aliquis accipit rem alterius absque iniuriâ, non pro sua vtilitate, sicut patet in depositis: & ideò ille qui sic accipit, in nullo tenetur ratione acceptionis, quin imò accipiendo impendit obsequium: Tenetur autem ratione rei; & propter hoc si ei subtrahatur res absque sua culpâ, non tenetur ad restitutionem: Secus autem esset, si cum magnâ suâ culpa rem depositam amitteret.

R E G V L A VIII.

In contractu qui fit ad vtilitatem vtriusque partis, quale est locatum, vtraque tenetur ad Restitutionem ex culpa lata & leui, non tamen ex leuissima, neque ex fortuitis casibus.

CVm enim in locatarij vtilitatem res locata conceditur, æquitatis ratio postulat vt diligentem illius curam habeat, non tamen necesse est, vt diligentissimam, quia non ob solam illius vtilitatem, sed etiam ob domini commodum conceditur. Eadem ratio est de pignore, de quo *Iustinianus* Lib. 3. *Institutionum*, Tit. 15. §. 4. ait: *Creditor qui pignus accepit, re obligatur: Quia & ipse de ea re quam accepit, restituenda tenetur actione pignoratia. Sed quia pignus vtriusque gratiâ datur, & debitoris, quo magis pecunia ei credatur; & creditoris, quo magis ei in tuto sit creditum: Placuit sufficere si ad eam custodiendam exactam diligentiam adhibeat: Quam si præstiterit, & aliquo fortuito casu rem amiserit, securum esse, nec impediri creditum petere.* De contractu venditionis & emptionis idem esto iudicium, cùm in gratiam & commodum vtriusque contrahentium celebretur. Si post mutuam conuentionem res pereat vel deterior fiat penes venditorem, sine ipsius culpa, damnum ad emptorem pertinet, secundum Leges, Tit. *De Contrahenda Emptione* in Digestis, & in Codice, & Tit. *De periculis & commodo rei venditæ*. Celebrato enim venditionis contractu, res vendita iam est emptoris; nisi venditio conditionalis sit, nondumque sit impleta conditio: Res autem vnaquæque domino suo perit, nisi pereat eius culpâ, qui illam custodire tenetur, vel aliter pactis conuentis firmatum sit.

R E G V L A IX.

Qui ad rem fragilem admodum transuehendam operas suas locat, ad damnum resarciendum tenetur ex culpa etiam leuissimâ.

ID colligitur ex Lege, *Si merces*, Lib. 19. *Digestorum*, Tit. 2. *Locati conducti*, §. 7. cuius hæc sunt verba: *Qui columnam transportandam conduxit, si ea dum tollitur, aut portatur, aut reponitur, fracta sit, ita id periculum præstat, si qua ipsius eorumque, quorum operâ vteretur, culpâ acciderit. Culpa autem abest, si omnia facta sunt quæ diligentissimus quisque obseruaturus fuisset. Idem scilicet intelligemus, & si dolia vel tignum transportandum aliquis conduxerit. Idemque etiam ad cæteras res transferri potest.*

R E G V L A X.

In quasi Contractu, seu negotiorum alienorum gestione, tenetur quis ad Restitutionem ex dolo dumtaxat aut culpâ latâ, nisi se obtulerit, cùm alter diligentior adhibendus esset vel quærendus: Si enim alius diligentior negotia illa administraturus esset, ipseque se ingesserit, Restitutionis lege tenetur etiam ex culpa leui.

HÆc Regula Legibus nititur, scilicet L. *Ait Prætor*, Libro 3. Digestorum, Tit. *De Negotijs gestis*, §. nono: *Interdum (inquit) in negotiorum gestorum actione Labeo scribit dolum solummodò versari. Nam si affectione coactus, ne bona mea distrahantur, negotijs te meis obtuleris: Æquissimum esse dolum dumtaxat te præstare. Quæ sententia habet æquitatem.*

Et L. *Tutori*, C. eodem Tit. *Tutori vel curatori similis non habetur, qui citra Mandatum negotium alienum sponte gerit: Quippè superioribus quidem necessitas muneris administrationis finem: Huic autem propria voluntas facit. Secundùm quæ super his quidem quæ nec tutor nec curator constitutus vltro quis administrauit, cùm non tantùm dolum & latam culpam, sed & leuem præstare necesse habeat, à te conueniri potest, & ea quæ tibi ab eo deberi patuerit, cum vsuris compelletur reddere.* Item L. *In re mandata*, Libro 4. *Cod.* Tit. *Mandati vel contra*, dicitur: *Aliena negotia exacto officio geruntur: Nec quidquam in eorum administratione neglectum ac declinatum, culpâ vacuum est.*

Et Lib. 3. *Institutionum*, Tit. 48. *De obligationibus quæ quasi ex contractu nascuntur*, §. primo, *Iustinianus* ait: ita nasci istas actiones, *Si sine Mandato quisque alienis negotijs gerendis se obtulerit. Ex qua causa ij, quorum negotia gesta fuerint, etiam ignorantes obligantur. Idque vtilitatis causâ receptum est: Ne absentium, qui subitâ festinatione coacti, nulli demandatâ negotiorum suorum administratione peregrè profecti essent, desererentur negotia; quæ sanè nemo curaturus esset, si de eo quod quis impendisset, nullam habiturus esset actionem. Sicut autem is qui vtiliter gessit negotia dominum habet obligatum negotiorum gestorum: Ita & contra ille quoque tenetur, vt administrationis reddat rationem. Quo casu ad exactissimam quisque diligentiam compellitur reddere rationem: Nec sufficit talem diligentiam adhibere, qualem suis rebus adhibere solet: Si modò alius diligentior eo commodiùs administraturus esset negotia.*

R E G V L A XI.

Qui aliena gerit negotia, ad Restitutionem aliquando tenetur ob casus fortuitos, si absque Mandato illa gesserit.

SEx casus Iurisperiti recensent, in quibus ad Restitutionem huiusmodi negotiorum Procurator tenetur, vt habet Glossa Legis, *Si negotia*, in *Digestis*, Tit. *De Negotijs gestis*, ad verbum, *Si solitus*. Nota (inquit) sex casus, in quibus gestor negotiorum tenetur de casu. Primò, *si gessit negotia pupilli*, vt L. *Pupilli*, eodem Tit. in principio. Secundò, *si accessit animo deprædandi*, ibidem, §. *Sed & si quis*. Tertiò, *si ad noua negotia*, eadem Lege, *Si negotia*. Quartò, *si casum in se specialiter recipit*, vt L. *Negotium* C. *De negotijs gestis*. Quintò, *si culpa præcesserit casum*, L. *Sine*, eodem Tit. Sextò, *si fuit in mora*, L. *Cùm res*, D. Tit. *De legatis*.

R E G V L A XII.

Ratione tutelæ, dotis dationis, & societatis siue communionis rerum, tenetur aliquis ad Restitutionem e culpa lata, & leui, nisi aliter conuentum sit.

HÆc Regula colligitur ex Lege, *Contractus*, Tit. D. *De Regulis Iuris*, cuius hæc sunt verba: *Dotis datio, tutelæ, negotia gesta, societas & rerum communio, & dolum & culpam recipit: Sed hæc ita, nisi si quid nominatim conuenit, vel plus vel minùs in singulis contractibus: Nam hoc seruabitur, quod initio conuenit: Legem enim contractus dedit.*

R E G V L A XIII.

Iudices qui iniquam Sententiam, siue dolo, siue ex imprudentia, aut ignorantiâ tulerunt, ad resarcienda damna omnia inde consequentia parti læsæ tenentur.

HAnc Regulam non alijs quàm *S. Raymundi* verbis explicabo, Lib. 2. Tit. *De Præscriptionibus*, §. 35. *Iudices* (inquit) *ferunt aliquando iniquam Sententiam dolo malo, aliquando per imprudentiam: In primo casu, siue timore, siue cupiditate, siue odio, siue amore, siue aliâ aliquâ causâ iniquam tulerint Sententiam, tenentur præcisè ad omne interesse illi, qui ex tali Sententia læsus est, nisi fortè possent inducere illum, pro quo tulerunt Sententiam, ad plenariam restitutionem faciendam ei, qui fuit læsus.* C. De Pœna Iudicis qui malè iudicauit, L. vltimâ, Causa 11. Q. 3. Can. Quatuor. *Debet etiam præter restitutionem imponi Pœnitentia tanquam pro grauissimo crimine, In secundo casu, scilicet cùm per imprudentiam, tenetur secundùm Leges læso, in quantum bonum & æquum videbitur religioni iudicantis.* ff. De extraord. Cogn. L. vltimâ. *In Iudicio tamen Animæ, credo idem quod in primo casu, scilicet*

quòd teneatur ad restitutionem: In culpa enim fuit, cùm sciuit vel scire debuit se insufficientem, & tamen iudicare talem causam præsumpsit. Et idem, si erat sufficiens quoad scientiam, si voluisset libros reuoluere, & studere: Sed quia fuit negligens, & noluit studere, quem debuit condemnare, absoluit, & econuerso. Mitius tamen est agendum cum isto, quàm cum illo, qui dolo fecit.

REGVLA XIV.

Iudex qui Pecuniam accepit, vt Sententiam qualemcumque ferret, Restitutionis lege tenetur.

ITa docet ibidem S. Raymundus, §.26. Quid si (inquit) Iudex accepit pecuniam, vt ferret sententiam? Distingue, Aut recepit pecuniam vt iudicaret iniquè, Aut vt iudicaret benè, aut simpliciter vt iudicaret. In primo casu, si tulit sententiam iniquè, tenetur, vt dictum est supra, in illo, qui dolo malo: Sed pecuniam malè acceptam, siue tulerit sententiam iniquam, siue iustam, siue nullam, tenetur indistinctè restituere, non ei qui dedit, cùm turpiter dederit, sed ei in cuius iniuriam recepit.·. In alijs duobus casibus similiter tenetur restituere, quia cùm ex officio suo teneretur iudicare, & benè, & gratis, turpiter accepit, & crimen concussionis commisit. Et idem dico, si acceperit pecuniam vt iudicaret, cùm non deberet iudicare, vel vt malè iudicaret. Nam vt ait S. Augustinus relatus Causa 11. Quæst.3. Non licet Iudici vendere iustum iudicium. Sed cui restituet? Licet quidam aliter dixerint, dico quòd illi qui dedit, si bona intentione dedit, scilicet vt ius & quietem sibi conseruaret. Si dedit vt animum Iudicis sibi sub specie recti inclinaret, & ita indirectè ac tacitè intendebat ipsum corrumpere, non illi, sed pauperibus, & illi in cuius iniuriam data fuit, iuxta arbitrium Ecclesiæ restituenda est pecunia. Item si nullo modo voluit ferre Sententiam Iudex, & propter hoc pauper aliquis vel alius amittit ius suum: Dico quòd tenetur Iudex, & facit litem suam, id est, debet restituere æstimationem litis ei, qui propter eius negligentiam læsus est. 23. Quæst.2. Dominus & Quæst.5. Administratores. Authent. Vt differentes iudices. §. penult.

REGVLA XV.

Quicumque ex Officio aliquid faciunt in vtilitatem alterius, mercede tamen conducti, vt Aduocati, Medici, Chirurgi, Pharmacopolæ, Artifices, non solùm ex dolo & latâ culpâ, sed etiam ex culpa leui ad Restitutionem tenentur.

CVm enim opus quod faciunt in eorum etiam vtilitatem cedat, maiorem adhibere debent diligentiam, quàm si nullum inde commodum perciperent. Præterea, eorum operâ nemo vteretur, nisi illos crederet artis suæ peritos, industrios, diligentes. Ad restitutionem ergo tenentur, si eorum culpâ, tametsi leui, damnum datum est, vt confirmat Cap. Si culpa, Extra, De Iniurijs & Damno dato, cuius hæc sunt verba: Si culpâ tuâ damnum est datum, aut hæc imperitiâ tuâ siue negligentiâ euenerunt: Iure super his satisfacere te oportet; nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere, vel iacturam.

Quod spectat Restitutionem ab Aduocatis infidelibus, imperitis, negligentibus, aut rapacibus faciendam, de his audiendi sunt S. Augustinus, S. Thomas, S. Raymundus, & S. Antoninus.

S. Augustinus Epistolâ 153. aliàs 54. ad Macedonium, vbi ait: Dicitur Aduocato, Redde quod accepisti, quando contra veritatem stetisti, iniquitati adfuisti, Iudicem fefellisti, iustam causam oppressisti, de falsitate vicisti. Et paulò post: Quis tandem Aduocatus, aut ex Aduocato ita vir optimus facilè reperitur, qui suscepto suo dicat, Recipe quod mihi, cùm tibi malè adessem, dedisti; & redde aduersario tuo, quod me agente iniquè abstulisti? Et tamen quem prioris non rectæ vitæ rectissimè pœnitet, etiam hoc facere debet, vt si ille qui iniquè litigauit, non vult admonitus corrigere iniquitatem, eius tamen iniquitatis nolit iste habere mercedem. Nisi fortè restituendum est alienum quod per furtum clanculò aufertur, & restituendum non est alienum, quod in ipso foro, vbi peccata puniuntur, decepto Iudice, & circumuentis Legibus obtinetur.

S. Thomas, Secunda Secundæ, Quæstione 71. Articulo 3. Illicitum est (inquit) alicui cooperari ad malum faciendum, siue consulendo, siue adiuuando, siue qualitercumque consentiendo: Quia consilians & coadiuuans quodammodo est faciens. Et Apostolus dicit ad Romanos 1. Quòd Digni sunt morte non solùm qui faciunt peccatum, sed etiam qui consentiunt facientibus: Vnde & supra dictum est, quòd omnes tales ad restitutionem tenentur. Manifestum est autem, quòd Aduocatus & auxilium & consilium præstat ei, cuius causæ patrocinatur. Vnde si scienter iniustam causam defendit, absque dubio grauiter peccat, & ad restitutionem tenetur eius damni, quod contra iustitiam per eius auxilium altera pars incurrit. Si autem ignoranter iniustam causam defendit, putans esse iustam, excusatur secundùm modum quo ignorantia excusari potest.

Et in Responsione ad secundum: Aduocatus, si in principio credidit causam iustam esse, & postea in processu appareat eam esse iniustam, non debet eam prodere, vt scilicet aliam partem iuuet, vel secreta suæ causæ alteri parti reuelet. Potest tamen & debet causam deserere, vel eum, cuius causam agit, ad cedendum inducere, siue ad componendum sine aduersarij damno.

S. Raymundus, Libro 2. Tit. De Raptoribus, §.39. Circa Aduocatos (inquit) in iudicio animæ quatuor sunt principaliter attendenda, scilicet persona, causa, modus aduocandi, & salarium.·. Ne assumat causam iniustam, & si accepit ab initio ignoranter, & in processu iudicij cognoscit eam talem, debet eam relinquere.·. Modus, vt non producat falsa instrumenta, nec testes falsos, vel corruptos, nec mentiatur, nec Leges falsat, vel alias iuris vel facti probationes inducat, nec dilationes non necessarias in grauamen partium quærat. Item quòd fideliter causam sui clientuli, in quantum iustitia permittit, foueat, nihil de contingentibus omittendo.·. Item non procaciter, vel dicendo conuitia, vel vociferando aduocet; quia per hoc impeditur processus iustitiæ.·. Salarium, scilicet vt moderatum petat. Attenditur autem hoc moderamen salarij circa quatuor Primum, quantitas causæ: Secundum, labor aduocationis: Tertium, scientia, facundia, & honestas aduocantis: Quartum, consuetudo regionis: Iuxta istorum quatuor considerationem maius vel minus potest & debet taxari.·. Caueat ante omnia Aduocatus, ne petat emolumentum vel solarium cum graui damno litigatoris. 3.Q.7.§. Arcentur: Item ex quo causa est incœpta, nullum faciat pactum cum litigatore, quem in propriam recepit fidem, quia posset esse occasio magni periculi. 3. Q.7. §. Propterea non licet.·. Tenetur autem Aduocatus ad Restitutionem omnium, quæ illi, contra quos præstabat patrocinium, propter ipsius pertinaciam iniustè amiserunt: Et tenetur etiam illis, quibus præstitit patrocinium, si propter suam infidelitatem vel negligentiam, vel imprudentiam amiserunt causam. Tenetur etiam, si extorsit salarium, vnde non debuit extorquere; vel si vltra quàm debuit habere, extorsit: Aliàs si absque fraude & dolo ipsius aliqua essent sponte oblata à suo clientulo, si accipiat, non dico eum teneri ad Restitutionem.

S. Antoninus 3. P. Tit.6. Cap.2. §.5. De defectibus (inquit) & vitijs Aduocatorum ponit Aluarus in Libro De Planctu Ecclesiæ; peccant enim multipliciter. Et primò, cùm fouent subdolè causas prodendo, id est, decipiendo clientulum, dum scilicet adiuuant occultè aduersarium: & tales qui dicuntur præuaricatores, sunt infames. Can. Euphemium.2.Q.3.§. Notandum. Et tenentur vltra " peccatum iniustitiæ & proditionis, ad omne damnum & interesse læso. Secundò, quia causas desperatas fouent contra conscientiam, & in hoc gloriantur, quasi magis subtiles Aduocati, contra illud. Can. Qui consentit, " 2.Q.3. Et talis etiam tenetur parti aduersæ, quæ iustitiam habet de omni damno & interesse, & etiam suo clientulo de expensis, si suadet sibi ius habere vt litiget. Tertiò, cùm dilationes superfluas nituntur obtinere, ad hoc tantùm vt fugiant Sententiam, vel magis prolongetur litigium, vnde plus lucrarentur: Vel scienter sine causa rationabili faciunt clientulum appellare; & etiam tenentur de damnis propter hoc. Can. Infamis, 3. Q.7. Tira. Quartò, " in recipiendo nimis magnum salarium, vel paciscendo de certa parte litis cum graui damno litigatoris; quod prohibetur Can. Infames, §. Arcentur. 3. Q.7. Quintò, quia " ignorantes iura cùm nesciant quid dicant, opprobrijs & contumelijs certant.·. Sextò, cùm informant fal-

fos

sos testes, & quærunt seu faciunt positiones cauillosas, vel inducunt clientulum ad deierandum imponendo & respondendo: & ideò vt homicidæ animarum tenentur, & infamiâ perpetuâ notantur. Can. Ille qui hominem 22 Q.5. *Septimò, qui recepto salario non curant de causis, nec vigilant circa eas, & sic propter negligentiam clientulus amittit iustam causam: & tunc vltra peccatum, obligantur ad satisfactionem, argumento* Cap. Ad aures, De ætate, qualitate, & ordine præficiendorum. *Octauò, quia cùm sciunt aliqui vel scire debeant se ignorantes & insufficientes, nihilominus salarium recipiunt; &, propter insufficientiam suam, causam iustam amittunt: Vnde in culpa sunt, & ad Restitutionem tenentur. Nonò, quia vbi sufficientes sunt, ipsi qui assumunt officium aduocationis, alijs insufficientibus vices suas committunt: Vnde & ipsi de læsione clientuli tenentur; nisi fortè clientulus sciens & prudens contentus fuisset; quia eo inuito non potest ulteri committi hoc; quia differentia est inter artifices: & si eo inscio hoc fecit, debuit hoc ipsum æstimare non permissurum si sciret. Decimò falsam Legem allegando, vnde crimen falsi incurrunt; vel falsò Legem inducendo, & eius intellectum peruertendo mentientes & à veritate recedentes; & ad sensum suum pro parte sua Legem interpretantes, contra illud Can.* Relatum, *Dist.* 37. *Possunt tamen Aduocati Iura varijs modis exponere, dummodo secundùm conscientiam procedant. Nam contra conscientiam exponentes & inducentes ædificant ad gehennam. Et si causam desperatam suscipiunt, id est, quæ non possit iustè obtineri vel foueri, omninò debent salarium restituere. Et breuiter tenentur, qualitercumque amittant causam suam vitio suo: Secus si ex qualitate causæ, vel ob defectum probationis; quia tunc vitium est materiæ, non artificis.* Ob easdem causas, propter quas Aduocati tenentur ad Restitutionem, tenentur & Procuratores.

R E G V L A XVI.

Principes & Magistratus, qui Leges iniquas, vel Statuta iniusta tulerunt, ad Restitutionem tenentur ratione omnium damnorum inde consequentium. Idem esto iudicium de illis qui auctores ipsis fuerunt huiusmodi Legum condendarum.

ITa docet *S. Raymundus*, loco mox indicato, §.43. *Si aliqui* (inquit) *damnificati sunt occasione talis Legis vel Statuti, tenentur conditores & eorum hæredes ad Restitutionem. Tenentur etiam in solidum qui induxerunt Principem ad condendum Leges tales. Item omnes obseruatores peccauerunt mortaliter, & tenentur ad Restitutionem eorum, quæ talium Legum occasione lucrati sunt.*

R E G V L A XVII.

Testis tenentur ad Restitutionem pecuniæ, quam pro testimonio ferendo accepit: Multò magis tenetur falsus testis.

ITa docet *S. Raymundus* ibidem, §.40. *Tenetur testis* (inquit) *ad Restitutionem omnium, quæ per suum falsum testimonium proximus eius amisit. Si verò accepit testis pecuniam pro testimonio ferendo, turpiter accepit: & credo eum teneri ad restitutionem. Si quæras cui debet fieri restitutio; distingue, sicut distinxi in Iudice.* Id confirmat ex Canone *Non sanè*, Causa 14. Q.1. cuius verba ex *S. Augustino* sumpta sunt: *Cùm* (inquit) *iudicia & testimonia, quæ nec iusta, nec vera vendenda sunt, iniqua & falsa venduntur, multò sceleratiùs vtique pecunia sumitur; quia scelerate etiam quamuis à volentibus datur.*

R E G V L A XVIII.

Accusator, qui vt alium criminis accusaret, vel vt ab accusatione desisteret, pecuniam accepit, Restitutionis lege tenetur.

HAnc Regulam ibidem tradit *S. Raymundus*, §.41. *Si aliquis accusator accepit pecuniam ob accusandum, vel non accusandum, crimen concussionis commisit: & tenetur ad Restitutionem faciendam ei qui dedit, si non turpiter dedit: Aliàs ei in cuius iniuriam data fuit.* Causa 1. Quæst.1. Can. *Iubemus*.

R E G V L A XIX.

Qui ex officio consilium dedit, ad Restitutionem tenetur ex culpâ latâ. Si mercede sit conductus, tenetur etiam ex culpa leui. Extra hos verò casus, solùm tenetur ex dolo.

QVi enim debitam in officio suo fungendo diligentiam non adhibet, vel scientiâ & prudentiâ, cæterisque dotibus ad illud rectè gerendum necessarijs destitutus est, causa est damnorum inde consequentium. Vnde Episcopus, Parochus, Confessarius, Concionator, Theologus, Iurisconsultus, & quicunque pro idoneo consiliario se gerit, si noxium consilium dederit, tenetur ad resarciendum omnia damna, quæ inde secuta sunt. Si verò mercede ac stipendio conductus consilium dederit, tenetur ex culpâ leui: Maiorem enim diligentiam adhibere debet, quàm si nullum ex consilij datione commodum consequeretur. At si neque ex officio consilium dederit, neque mercedem ad id præstandum acceperit, ad Restitutionem non tenetur nisi ex dolo, secundùm Regulam Iuris 62. in Sexto: *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.* Quæ Regula de consilio in contractibus, & quasi contractibus, non autem de consilio in maleficijs & quasi maleficijs siue delictis intelligenda est, vt monet Glossa. Vnde qui dolosè mihi consilium dedit, & fortè lucri sui causâ, vt pecuniam mutuo darem debitori non idoneo, tenetur mihi actione de dolo, vt colligitur ex Lege, *Quòd si cùm scires*, Tit. *De Dolo malo*, in Digestis. Qui verò consilium dedit de maleficio siue delicto, damna resarcire tenetur, non tamen illi cui, sed illi contra quem consilium dedit: Nec tunc propriè tenetur actione de dolo, sed eius maleficij nomine. Nam si auctor fuit alicui, vt alterum occideret, homicida est. L. Dist. Can. *Si quis viduam* Ext. *De Homicidio*, Cap. *Sicut dignum*. Si auctor fuit seruo vt fugeret, vel furtum faceret, tenetur furti, vel serui corrupti. *Dig.* Tit. *De seruo corrupto*, L.1. §. *Persuadere*. Si auctor fuit Titio, vt mihi iniuriam faceret, tenetur mihi actione iniuriarum, Dist.1. *De Pœnitentia*, Can. *Non solùm*. L. *Non solùm*. Tit. *De Iniurijs*, in Digestis. Ipsi autem cui dedit consilium, non tenetur: Tum quia scire ille debebat id sibi non expedire: Tum quia ex improbitate sua nullus consequitur actionem, vt dicitur *L. Itaque fullo*, Tit. *De Furtis*, Lib.47. *Digestorum*.

R E G V L A XX.

Quamuis res furto sublata casu fortuito perierit, ad illius tamen Restitutionem fur tenetur.

HAnc Regulam tradit & explicat *S. Raymundus*, Libro 2. Tit. *De Furtis*, §. sexto. *Quid* (inquit) *si res furtiua pereat casu fortuito, numquid tenebitur ad Restitutionem postea fur? Vtique, quia fuit in mora restituendi. Item non liberatur fur, rem deteriorem reddendo. Item tenetur restituere rem cum omnibus fructibus: & si meliorauit eam, pascendo fortè equum, vel porcum furtiuum, vel simile, non potest petere vel retinere expensas. Item cùm redditur æstimatio rei, non tantùm est considerandum tempus, in quo res fuit subrepta, & tempus in quo perijt, sed etiam totum tempus medium; & fiet æstimatio secundùm illud tempus, in quo plurimi valoris fuit res, & hæc eadem intelligo in re rapta. Probantur hæc, Ext.* De Restitutione spoliatorum, *Cap.* Grauis, *vbi dicitur, quod debet reddi res cum fructibus perceptis, & quos percepissent spoliati, si ipsi possedissent. Sunt etiam hæc expressa*, ff. De condictione furtiua, L. In re furtiua, §.1. *Generaliùs loquitur alia Lex, quòd tenetur talis ad omnia damna & lucra percepta & percipienda*, ff. De rei vindicatione, L. Si nauis, §. Generaliter. *Est tamen casus, in quo non tenetur fur de casu fortuito, si obtulit rem domino loco & tempore congruo, & dominus noluit accipere, iam enim purgauit moram. Item cùm furtum est commissum in vsu rei tantùm, & non in ipsa re, tenetur etiam post restitutionem rei ad æstimationem illius vsus, aliter enim non esset purgatum furtum.* (14. Q.6. Can. *Si res*.)

REGVLA XXI.

Qui rem alienam emit malâ fide, tenetur eam restituere vero domino, etiam cum damno proprio; necnon fructus omnes perceptos, & qui intermedio tempore percipi potuerunt. Emptor verò & possessor bonæ fidei fructus consumptos reddere non tenetur, nisi ex illis factus sit ditior.

SIcut malæ fidei possessor est, qui rem aliquam possidet, sciens aut putans non esse suam, vel etiam dubitans an sua sit, & non inquirens: Ita malæ fidei emptor est, qui emit rem, quam nouit esse furto sublatam, aut certè dubitat an furto sublata sit, nèc tamen inquirit. Is porrò cùm rem alienam habeat, eamque vsurpauerit inuito domino, restituere illi tenetur non modò rem ipsam, sed omnes fructus illius, cùm res quælibet domino fructificet. Vnde *Iustinianus*. Libro 2. *Institutionum*, Tit. 1. *De rerum diuisione*, §. 35. ait: *Si quis à non domino, quem dominum esse crediderit, bona fide fundum emerit, vel ex donatione, aliâue qualibet iustâ causâ æquè bona fide acceperit; naturali ratione placuit fructus, quos percepit, eius esse pro cultura & cura. Et ideò si postea dominus superuenerit, & fundum vendicet, de fructibus ab eo consumptis agere non potest. Ei verò qui alienum fundum sciens possederit, non idem concessum est: Itaque cum fundo etiam fructus, licet consumpti sint, cogitur restituere.*

Et L. 1. *Cod.* Tit. *De Petitione Hæreditatis*, §. 1. dicitur: *Fructus bonæ fidei possessores reddere cogendi non sunt, nisi ex his locupletiores extiterint.* Idem docet *Vlpianus* eodem Tit. Digestorum, L. *Vtrum autem*. Idem confirmat Lex, *Item veniunt*, eodem Tit. *Item eos, qui bona inuasissent, cùm scirent ad se non pertinere, etiamsi ante litem contestatam fecerint, quo minùs possiderent, perinde condemnandos quasi possiderent: Eos autem qui iustas causas habuissent, quare bona ad se pertinere existimassent, vsque eò dumtaxat quo locupletiores ex ea re facti essent.* Idem confirmat Lex *Iure naturæ*, Tit. *De Regulis Iuris*, in Digestis: *Iure naturæ æquum est neminem cum alterius detrimento & iniuriâ fieri locupletiorem.* Et Regula Iuris 49. In Sexto: *Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuriâ vel iacturâ.*

Cæterùm emptor bonæ fidei ius habet repetendi pretij à suo venditore, vt colligitur ex L. 1. Tit. *De euictione*, in Digestis. Verùm si bonæ fidei possessor sit in mora culpabili restituendi, ex quo nouit rem esse alienam, quam possidet, iam incipit malâ fide possidere, ideòque restituere tenetur fructus exinde perceptos, tametsi consumptos, & percipiendos à domino, necnon damna emergentia, & lucra intercepta ex eo quod re sua careat. Nam *Tandiu quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum: Cùm verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibetur, tunc iustè iniustus possessor vocabitur*; vt habet Canon *Si virgo*, Causa 34. Quæst. 2. ex *S. Augustino* Lib. *De Fide & Operibus*, Cap. 7. transcriptus. Quandiu verò sinceram habet restituendi voluntatem, nec suâ culpâ in mora est, si casu fortuito res apud ipsum pereat, nihil aliud restituere tenebitur, nisi id quo factus fuerit locupletior.

Eamdem Regulam confirmat *S. Raymundus*, Lib. 2. Tit. *De Raptoribus*, §. 21. *Quando* (inquit) *mala fide emit, tenetur indistinctè ad Restitutionem, nec liberatur vendendo, vel aliàs alienando rem alteri, vel etiamsi res pereat morte, vel alio casu, vel si sibi violenter auferatur, vel furtiuè subtrahatur, vel alio simili modo: & est ratio, quia furtum committit contrectando rem alienam inuito domino; & fur semper est in mora restituendi: Vnde nec pretium, quod dedit, poterit repetere ab illo, cuius res est, nec expensas quas ibi fecit; & omnem vtilitatem, quam ex illa habuit, tenetur restituere. Si restituat rem etiam deteriorem, quàm ad ipsum peruenit, non liberatur: Sed si aliquo tempore medio melior fuerit res, quàm tempore emptionis, siue cùm postea vendidit alteri, eius quod plurimi fuerit, erit æstimatio facienda.* ff. De Furtis, L. *Qui iumenta* ff. De condictione furti, L. *In re furtiua.* ff. Commodati, L. *Si vt certo*, §. *Sed interdum*.
„ C. De rei venditione, L. *Certum*. Quod dixi de primo
„ emptore (addit *S. Raymundus*,) intelligo de secundo
„ & millesimo, si per tot manus transiret res talis cum
mala fide. *Si verò emit aliquis bona fide à raptore vel ab alio rem de rapina vel furto, bonâ scilicet intentione, non vt sibi lucraretur, sed vt spoliato restitueret, potest à spoliato repetere illud, quod dedit pro ipsâ re bona fide, & etiam quicquid expendit postea ad conseruationem illius rei, nisi fortè cum re illa lucrabatur aliqua, vnde potest facere dictas expensas; & breuiter quicquid sibi adest ex illa re, vt pensio, merces, fructus, vel simile tenetur restituere: Quicquid sibi abest, vt pretium, & moderatas expensas, potest repetere, vel cum eo, quod ex ipsa re sibi aduenit, vsque ad concurrentem compensare quantitatem. Ratio autem quare ista potest repetere, est quia gessit vtiliter negotium absentis spoliati.*

Et Tit. *De Furtis*, §. septimo: *Circa bonæ fidei possessorem, dico, quòd poterit repetere pretium à venditore,* vt colligitur ex Can. *Vulteranæ*, Causa 12. Quæst. 2. *Item potest retinere expensas, quas existens bonæ fidei ratione fecit circa rem conseruandam, vel meliorandam: Et non tenetur de fructibus perceptis durante bona fide.* (Ext. “
De Restitutione in integrum, Cap. Requisiuit. Ext. “
De rebus Ecclesiæ alienandis vel non, Cap. Ad no- “
stram. ff. Tit. De acquirendo rerum dominio, L. Bo- “
næ fidei emptor.) *Item si durante bona fide ipsius perijt res, non tenetur. Idem credo, si alienauit durante similiter bona fide: In vtroque casu propter bonam fidem; in primo etiam, quia non erat in mora; in secundo, quia non desijt dolo possidere, & quia pretium ex re furtiua redactum, non est furtiuum,* vt dicitur L. *Qui vas*, Tit. *De Furtis*, §. *Cùm fur*, in Digestis. *In summa ergo nota, quòd malæ fidei possessor, re perdita, vel in alium translatâ, tenetur ad rerum pretium cum circumstantijs supradictis. Bonæ fidei verò possessor tenetur restituere rem, si habet; sin autem, de lucro tenetur tantùm, in quantum locupletior factus est.* (ff. De Petitione Hæreditatis, L. *Si possessor*, §. *Restituere*, & L. *Si rem*, & L. *Vtrum*.

Libellus Synodicus Ecclesię Nemausensis anno 1284. editus hanc Regulam de malæ fidei emptoribus & possessoribus confirmat, Tit. De Pœnitentia. *Tenentur etiam ad Restitutionem,* (inquit) *omnes illi qui scienter rem raptam vel alienam emerunt cùm mala fide, scilicet animo sibi retinendi eam domino suo: Nec taliter ementes possunt recuperare, seu petere pretium quod dederunt pro ipsa, nec possunt recuperare seu retinere expensas, si quas fecerunt ipsam rem custodiendo vel meliorando. & hoc propter malam fidem quam habuerunt emendo. Debet etiam restitui res aliena siue rapta, non deteriorata: Sed si deteriorata fuerit, vel casu fortuito perierit, vel restitui non possit, restituatur integrè quantum valeat cum omni vtilitate quam consecuti sunt ex ipsa re, si cum mala fide peruenerit ad eosdem.*

REGVLA XXII.

Restitutionis lege tenetur, quisquis alterius damno efficaciter cooperatus est aliquo ex modis superiùs recensitis.

SCilicet mandato, consilio, consensu, participatione, receptione, auxilio, fauore, dissimulatione, &c. *Ad restitutionem semper obligat iussio*, nisi fuerit reuocata, & reuocatio significata fuerit ei cui datum erat iniustum mandatum. *Ille* enim *qui iubet, est principaliter mouens: Vnde ipse principaliter tenetur ad restituendum.* Secundò, *Consensus, in eo scilicet sine quo rapina,* vel furtum, *fieri non potest.* Tertiò, *Recursus, quando scilicet aliquis est receptator latronum, & eis patrocinium præstat.* Quartò, *Participatio, quando scilicet aliquis participat in crimine latrocinij, & in præda.* Quintò, *Tenetur ille qui non obstat, cùm obstare teneatur: Sicut Principes, qui tenentur iustitiam custodire in terra, si per eorum defectum latrones increscant, ad restitutionem tenentur: Quia reditus quos habent, sunt quasi stipendia adhoc instituta, vt iustitiam conseruent in terra. In alijs autem casibus enumeratis non semper obligatur aliquis ad restituendum. Non enim semper consilium vel adulatio, vel aliquid huiusmodi, est efficax causa rapinæ. Vnde tunc solùm tenetur consiliator, aut adulator ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest quòd ex huiusmodi causis fuerit iniusta acceptio subsecuta;* (inquit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 62. Articulo 7.)

Addit

Addit Aogelicus Doctor in Responsione ad primam & secundam Obiectionem, Ilium in primis ad restitutionem teneri, cuius præcipuæ in illatione damni partes fuerunt: *Principaliter quidem præcipientem; secundariò verò exequentem; & consequentor alios per ordinem.* Si tamen vnus restituerit, illi cui damnum datum est, alios non teneri ad restituendum eidem, sed præcipuos auctores facti, & ad quos res peruenit, obligari ad restituendum alijs, qui in eorum defectum iam restitutione functi sunt. *Quando autem aliquis præcipit iniustam acceptionem, quæ non subsequitur, non est restitutio facienda: Cùm restitutio principaliter ordinetur ad redintegrandam rem eius, qui iniustè est damnificatus.* Respoodet etiam, quòd *Non semper ille, qui non manifestat latronem, teneinr ad Restitutionem, aut qui non obstat, vel qui non reprehendit: Sed solùm quando incnmbit alicui ex officio, sicut Principibus terræ, quibus ex hoc non multum imminet periculum. Propter hoc enim Potestate publicâ potiuntur, vt sint Iustitiæ custodes.*

Cæterùm cùm plures communi conspiratione & quasi vna manu ad damnum ioferendum concurrunt, in solidum tenentur ad damnum resarciendum & ad Restitutionem, vt declaratur in Digestis, Tit. *De Furtis*, L. *Vulgaris*, §. *Si duo*, cuius hæc suot verba: *Si duo pluresque vnum tignum furati sunt, quod singuli tollere non potuerint: Dicendum omnes eos furti in solidnm teneri; quamuis id contrectare, nec tollere solus potuit: & ita vtimur. Neque enim dici potest, pro parte furtum fecisse singulos, sed totius rei vniuersos: Sic fiet singulos furti teneri.*

Idem coufirmat *S. Raymundus*, Libro 2. Tit. *De Raptoribus*, §. 25. vbi casum sic proponit: *Quid si plures fuerunt Raptores quasi pares, quia nullus induxit alium ad eundem, nec erat aliquis dominus alterius, sed quilibet per se iuit?* Et respondet: *Ad hoc credo dicendum, quòd si vadunt insimul, quasi sint vnus exercitus, quilibet teneatur in solidum; quia in tali casu quilibet iuuat alios, & facit eos fortiores. Isti enim possunt dici squammæ sese prementes, de quibus loquitur Iob 41.* Corpus illius quasi „ scuta fusilia, compactum squammis se prementi„ bus. *Facit ad hoc* Ext. De Homicidio, *Cap.* Sicut dignum: *& omnes sunt cooperatores; quare quilibet tenetur in solidum. Aliàs si non iuerunt simul, sed quilibet per se separatim faciebat damnum, quilibet tenetur pro eo quod fecit. Vel fortè in vtroque casu posset tolerari, quòd quilibet satisfaceret de his quæ habuit, & induceret alios pro posse ad satisfaciendum; sed primum dictum est tutius. Illi autem qui nec adiuuant, nec in aliquo consentiunt, sed datur eis aliquid & accipiunt, vel comedunt inde, & induunt, vel in alios vsus ponunt, tenentur restituere; sed diuersimodè: Nam qui deno accipiunt, præcipuè tenentur ad restitutionem: Qui verò comedunt vel bibunt, vel in vsus necessarios expendunt, vt vxor, vel cæteri familiares, tenentur de omnibus quæ sic expendunt: Nisi in casu, cùm agunt causam spoliatorum, monendo & inducendo pro posse ipsum raptorem ad restitutionem faciendam; tunc enim non tenentur: Nam qui alterius negotium gerit vtiliter, etiam ignorantis & absentis, licitè recipit expensas; & hoc siue fuerit secuta vtilitas, siue non.*

Quid ergo faciet vxor, vel familia, si nec habetur spes de correctione raptoris, vel videt virum vergere ad inopiam, & quasi sit non soluendo? Ad hoc dico, Quòd si ibi sunt aliqua de iusto, de illis separatim potest expendere: Si verò non sunt aliqua ibi nisi de rapina, nullo modo comedat, sed aliunde sibi victum quærat; vel ab amicis & consanguineis suis; vel laborando manibus suis, vel alio quocumque modo, honesto tamen. Idem dico, si ibi sunt aliqua de iusto, sed ita mixta sunt, quòd non possunt discerni; vel, licet possint discerni, maritus iniquitate plenus non permittit eam comedere nisi de rebus raptis. Quid ergo faciet, si nihil inuenit? Numquid morietur fame? Non, sed subest ei triplex auxilium. Vnum, si potest habere de dote vel sponsalitio. Secundum, vt denuntiet talibus qui possint prodesse, & non obesse; & si necesse est, & probari potest, etiam Episcopo, vt ipse compellat eum eam pascere de iusto. Vel tradat ei sponsalitium vel partem; vel committat alicui personæ honestæ, quæ de honesto lucro prouideat ei. Tertium, si esset in arcto posita, quòd nec inueniret quid comederet, nec eleemosynas, nec posset vlteriùs sine periculo sustinere necessitatem famis; tunc enim si aliud non posset, & de rapina, & de alijs vndecumque posset viuere, quia necessitas non habet legem. Quicquid tamen expenderit, doleat in animo, & proponat firmiter, quàm citò poterit, quicquid inde expendit, restituere.

REGVLA XXIII.

Restitutio facienda est ei, à quo aliquid iniustè est acceptum, si dominus illius erat, siue iustus possessor, vel administrator, aut custos.

NAm per Restitutionem fit reductio ad æqualitatem commutatiuæ Iustitiæ, vt loquitur *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 62. Articulo 5. Huiusmodi autem adæquatio fieri non posset, nisi ei qui minùs habet quàm quod suum est, suppleretur quod deest. Et ad hoc supplementum *Necesse est vt ei fiat restitutio, à quo acceptum est.* Si verò dubium sit, an is à quo res ablata est siue iniustè accepta, sit verus eius dominus, aut possessor, seu custos, aut administrator legitimus, nihilominus illi facienda est restitutio, quia in dubijs potior est conditio possideotis. Quamobrem si quid ablatum est ab eo qui fur esse putatur, debet ei restitui, oisi certum & exploratum sit furem esse, vt colligitur ex Cap. *In litteris*, Extra *De Restitutione spoliatorum*, cuius hæc sunt verba: *Prædo etiam est secundùm rigorem Iuris restituendus;* in petitorio scilicet iudicio; vbi nondum probatum est ipsum esse prædonem, sed res in quæstione versatur.

REGVLA XXIV.

Res aliena non est restituenda ei, à quo iniustè ablata est, si Restitutio illi vel alteri sit vehementer nocitura.

HAnc Regulam tradit *S. Thomas*, loco mox laudato in Responsione ad primam obiectionem. *Quando* (inquit) *res restituenda apparet esse grauiter nociua ei, cui Restitutio facienda est, vel alteri, non ei debet tunc restitui: Quia restitutio ordinatur ad vtilitatem eius, cui restituitur. Nec tamen debet ille qui detinet rem alienam sibi appropriare, sed vel reseruare, vt congruo tempore restituat; vel etiam alij tradere tutiùs conseruandam.*

REGVLA XXV.

Quod iniustè acceptum est ab eo, qui contra legem dedit, illi restitui non debet, sed in pios vsus erogari.

ITa docet *S. Thomas*, ibidem in Responsione ad secundum: *Aliquis* (inquit) *dupliciter aliquid illicitè dat. Vno modo, quia ipsa datio est illicita, & contra legem, sicut patet in eo qui simoniacè aliquid dedit: Et talis meretur amittere quod dedit; vnde non debet ei restitutio fieri de his: Et quia etiam ille qui accepit, contra legem accepit, non debet sibi retinere, sed in pios vsus conuertere. Alio modo aliquis illicitè dat, quia propter rem illicitam dat, licet ipsa datio non sit illicita; sicut cùm quis dat meretrici propter fornicationem. Vnde & mulier potest sibi retinere, quod ei datum est. Sed si superfluè aliquid per fraudem vel dolum extorsisset, teneretur eidem restituere.* Sic Iudex, accusator, testis, qui contra legum prohibitionem aliquid ad iudicium, vel testimonium ferendum, aut accusationem faciendam receperunt, id restituere tenentur, non illis qui dederunt vt iustitia, veritas, & charitas violarentur, sed pauperibus, vt superiùs diximus. Si autem receperit iudex, vt iustam sententiam ferret; testis vt verum testimonium diceret; accusator vt secundùm ordinem iuris officium suum impleret, restituere tenentur ei, à quo acceperunt. Vnde *S. Augustinus* Epistola ad *Macedonium* superiùs laudatâ ait: *Ille solet tanquam malè sibi ablatam pecuniam repetere, qui iustum iudicium emit, quoniam venale esse non debuit.* Quamuis autem meretrix contra legem se prostituat, non tamen contra legem accipit pretium prostitutionis suæ, vt ait Vlpianus L. *Idem*, Tit. *De condictione ob turpem causam*, in Digestis §. 3. *Quod meretrici datur* (inquit) *repeti non potest, vt Labeo & Marcellus scribunt: Illam enim turpiter facere, quòd sit meretrix; non turpiter accipere, cùm sit meretrix.*

Eamdem Regulam rursus confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 32. Articulo 7. *Tripliciter* (inquit) *potest aliquid esse illicitè acquisitum. Vno enim modo id illicitè ab aliquo acquiritur, quod debetur ei à quo est acquisitum, nec potest ab eo retineri qui acquisiuit; sicut contingit in rapina, & furto, & vsuris. Et de talibus cùm homo teneatur ad Restitutionem, eleemosyna fieri non potest. Alio verò modo est aliquid illicitè acquisitum, quia quidem ille qui acquisiuit, retinere non potest, nec tamen debetur ei à quo acquisiuit; quia scilicet contra iustitiam accepit, & alter contra iustitiam dedit; sicut contingit in simonia, in qua dans & accipiens contra iustitiam legis diuinæ agit. Vnde non debet fieri restitutio ei qui dedit, sed debet in eleemosynas erogari. Et eadem ratio est in similibus, in quibus scilicet & datio & acceptio est contra legem. Tertio modo est aliquid illicitè acquisitum, non quidem quia ipsa acquisitio sit illicita, sed quia id ex quo acquiritur est illicitum, sicut patet de eo quod mulier acquirit meretriciam. Et hoc propriè vocatur turpe lucrum. Quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, & contra legem Dei: Sed in eo quod accipit, non iniustè agit, nec contra legem. Vnde quod sic illicitè acquisitum est, retineri potest.*

R E G V L A XXVI.

Defuncto rei iniustè acceptæ domino, Restitutio fieri debet eius hæredibus: Si nulli compareant hæredes legitimi post diligentem inquisitionem, in pios vsus, maximèque ad pauperum necessitatem subleuandam conuerti debet. Bonorum etiam, quorum incertus est vel ignotus dominus, Restitutio facienda est pauperibus.

ITa docet *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 62. Articulo 5. in Responsione ad tertiam Obiectionem. *Si ille* (inquit) *cui debet fieri Restitutio, sit omninò ignotus, debet homo restituere secundùm quòd potest, scilicet dando in eleemosynas pro salute ipsius, siue sit mortuus, siue viuus: Præmissâ tamen diligenti inquisitione de persona eius, cui est Restitutio facienda. Si verò sit mortuus ille, cui est Restitutio facienda, debet restitui hæredi eius, qui computatur quasi vna persona cum ipso.* Si quis aliena bona penes se habeat, quorum incertus est vel ignotus dominus, diligenter inquirere debet cuius sint, pro rei magnitudine vel qualitate: Si potest inquisitionem diligentem, prudentumque iudicio sufficientem, ignoretur ad quem pertineant, pauperibus eroganda sunt, vel in alios pios vsus conuertenda. Si nullâ aut minimè sufficienti inquisitione facta in pios vsus illa conuerterit is, penes quem sunt, vel qui illa iniustè accepit, Restitutionis onere non est liberatus, sed postea cognito domino illa nihilominus in integrum restituere tenetur, vt colligitur ex Cap. *Sicut dignum*, Extra, *De Homicidio*, §. *Eos insuper*, vbi *Alexander III.* de illis loquens qui bona *S. Thomæ* Cantuariensis Archiepiscopi post eius Martyrium occupauerant, ait: *Quæ occupauerunt, eis quorum fuerunt, teneantur in integrum restituere, si habeat in facultatibus vnde possint ea reddere: Quia licet quædam ex his quæ occupauerunt, fateantur se pauperibus erogasse, non tamen aliena, cùm ipsa potuissent eis, quorum fuerint, restituere, debuerunt pauperibus erogare.*

Id confirmat Liber Synodicus Ecclesiæ Nemausensis anno 1284. editus, Tit. De Pœnitentia. *Facienda est* (inquit,) *domino rei restitutio, vel eius hæredibus, si poterunt inueniri: Sed si diligenter inquisiti & exspectati non inueniuntur, vel ignorantur, tunc cum consilio Sacerdotis Pœnitentialis res illa distribuatur in pias causas, & maximè in pauperum sustentationem, pro anima illius cuius fuerit res illa. Verùm si persona scitur, cui est solutio vel restitutio facienda; sed si tamen est in remotis partibus, nec speratur quòd debeat redire: Mittatur ei si commodè fieri possit & securè, alioquin pro anima eius cum consilio Ecclesiæ pauperibus erogetur, & hoc fiat si res sit modica, quæ restitui debet in expensis; Si res est magni valoris, mitti debet in expensis detentoris ad illum absentem, cui est restitutio facienda.*

Dupliciter autem contingit bonorum aliquorum dominum esse ignotum, vel in particulari dumtaxat, quia scilicet ignoratur cuius sint determinatè; sed tamen scitur esse alicuius, aut aliquorum ex tali communitate, vel oppido, vel pago: Vel ignotus est dominus etiam in vniuersali, vt Casuum Arbitri loquuntur, ita vt ne disjunctiuè quidem cognosci possit vtrum ad hos vel illos pertineat. In primo quidem casu bonorum huiusmodi distributio facienda est illis, quibus probabile est damnum esse illatum. Sic Milites qui oppidum aliquod iniustè deprædati sunt, aut plurimos ex oppidanis, apud quos hospitio sunt excepti, concusserunt, nec sciunt aut meminerunt, de quibus prædam fecerint, tenentur ad restitutionem illis oppidanis faciendam, adhibito Episcopi vel Parochi consilio, vt his quibus maius damnum illatum fuisse videbitur, maior etiam compensatio fiat. Si Mercator minutatim vendens merces emptores fraudauerit, restituere debet illis, qui ad eius officinam confluere solebant, prout quisque plus vel minùs emere solitus fuerit. In secundo verò casu, siue bona illa ex delicto, siue ex contractu habeantur, aut habita sint, pauperibus distribuenda sunt, vel in alios pios vsus eroganda, vt colligitur ex Cap. *Cùm tu*, Extra. *De Vsuris*, quod *Alexandri III.* Responsum est, de manifestis Vsurarijs Salernitano Archiepiscopo datum. *Siue autem* (inquit) *siue post interdictum nostrum Vsuras extorserint, cogendi sunt per pœnam, quam statuimus in Concilio, eas his, à quibus extorserunt, vel eorum hæredibus restituere; vel his non superstitibus, pauperibus erogare, dummodo in facultatibus habeant, vnde ipsis possint eas restituere: Cùm iuxta verbum Beati Augustini, Non remittatur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Si constet ex qua ciuitate sit aut fuerit dominus iam ignotus, conueniens erit, vt restitutio fiat pauperibus illius ciuitatis; quod etiam præstandum est ab illis, qui Ciuitatem aliquam aut Prouinciam deprædati sunt, concusserunt, aut aliquo damno affecerunt, auctore *S. Thoma* in 4. *Sententiarum*, Dist. 15. Quæstione 1. Articulo 5. Quæstiuncula 3. in Responsione ad tertiam Obiectionem. *Qui illo modo accipit* (inquit) *debet pauperibus illius villæ restituere; vel in alios vsus communitatis illius ciuitatis expendere, secundùm arbitrium Episcopi, vel illorum, ad quos pertinet cura illius ciuitatis.* Idem confirmat Doctor Angelicus Opusculo *De Regimine Iudæorum*, ad Ducissam Brabantiæ. *Cùm* (inquit) *ea quæ Iudæi per vsuras ab alijs extorserunt, non possint licitè retinere, consequens est vt si etiam Vos hæc acceperitis ab eis, non possetis licitè retinere, nisi forsan essent talia, quæ à Vobis vel Antecessoribus vestris hactenus extorsissent. Si qua verò habent quæ extorserunt ab alijs, hæc ab illis exacta illis debetis restituere, quibus Iudæi restituere tenebantur. Vnde si inueniuntur certæ personæ à quibus extorserunt vsuras, debet eis restitui: Alioqui debet in pios vsus, secundùm consilium Diœcesani Episcopi, & aliorum proborum; vel etiam in communem terræ vtilitatem, si necessitas immineat, vel exposcat communis vtilitas, erogari.* Et *S. Raymundus* Lib. 2. Tit. *De Raptoribus*, §. 44. *Si non inueniuntur spoliati* (inquit) *vel etiam ignorantur, tunc cum consilio & auctoritate suæ Ecclesiæ, siue Pœnitentialis, distribuat in pias causas, & maximè in alimoniam pauperum, vel redemptionem captiuorum: & hoc in villa, vel si villa nescitur, saltem in illa Diœcesi vbi rapina facta est, de consilio Episcopi illius Diœcesis, vel Capellani villæ, si discretor est.*

Casum Restitutionis rerum incertarum reseruare sibi potest Episcopus, prout reseruatus est in Prouincia Mediolanensi ex Decreto Concilij Mediolanensis 4. sub *S. Carolo Borromæo*, Tit. *De Sacramento Pœnitentiæ*, vt scilicet eius consilio & mandato Restitutio fiat. Quod quidem Decretum de rerum incertarum Restitutione *S. Carolus* in Synodo Diœcesana 11. ita explicat, *Vt quod ad iudicium faciendum attinet, locum etiam habeat in restitutione rerum, quæ casu inuentæ, nec furto subtractæ, alioue dolo sublatæ, aut alio modo malè partæ restituendæ sunt.* Ad cuius Decreti faciliorem executionem statuit, vt in Basilica Metropolitana, & in vnaquaque Ecclesia Diœcesis Plebana, certo loco conspicuo & distincto capsa perpetuò constituatur, quæ litteris grandiusculis à fronte inscribatur, CAPSA INCERTORVM. Ea capsa clauibus duabus inter se diuerso opere fabrili distinctis claudatur; quarum vna apud Cancellarium Archiepiscopalem, altera apud Depositarium Archiepiscopi auctoritate constitutum asseruetur. Certis præterea signis eadem capsa ita ab

alijs

alijs distinguuntur, vt ab omnibus etiam rudibus facilè dignosci possit: Collocetur autem ita commodo loco, vt eò tam mares quàm fœminæ facilè accedant. Quæ verò in capsam conijci non possunt, apud depositarium custodiuntur. Res verò inuentæ, quæ pecuniâ non constant, ne in capsa ante reponantur, quàm diligenter inuestigatum sit de domino earum rerum. Cùm quod inuentum est, verè restituitur; vel si qui inuenit, præ paupertate aliàve causâ restituere non potest, idonea sponsione caueat, se mensium saltem sex spatio restituturum: Tunc Parocho, alijque Confessario, quibus scripta facultas data erit, ab huiusmodi casu Pœnitentem absoluere licebit. Ob paupertatem, vel ob aliam causam, quæ Confessario videbitur, facultatem dat *Sanct. Carolus*, vt Archiepiscopi auctoritate remittere possit debitam restitutionem rei inuentæ, quæ pluris non valeat viginti solidis. Statuit insuper, vt Depositarius rei inuentæ, & conditionem, & venditionem, & restitutionem (si quæ verò vnquam domino fiet) & erogationem in vsum pium describat diligenter, & præterea si quid iussu Archiepiscopi deprometur ad vsum item pium. Liber præterea rerum incertarum, quæ inuentæ sunt, in Cancellaria Archiepiscopali conficiatur, & asseruetur: In quo notatis perpetuo ordine diebus mensibusque, & res inuentæ in capsam coniectæ describantur, & quæ item inde depromptæ in vsum pium erogatæ sunt. Cui libro adiunctus sit index Alphabeti ordine in singulas plebes distinctus. Huius capsæ institutum, & locus vbi illa constituta est, bis in singulos annos, semel initio Aduentûs, iterum Quadragesimæ principio, in vnaquaque Parochiali Ecclesia à Parocho denuncietur.

Statuta Synodalia Trecensis Ecclesiæ à *L. Bocchello* relata, Lib. 2. *Decretorum Eccles. Gallic.* pag. 231. Bonorum incertorum restitutionem de consilio Episcopi fieri iubent, si res sit magni valoris; si autem sit parui valoris, in eleemosynas expendi de consilio prouidi Confessarij. *Si sit magni valoris* (inquit) *tunc Episcopus, vel suam potestatem habens, consulatur. Quia circa restitutiones faciendas pericula multa latent.* Idem statuit Concilium Senonense anno millesimo quingentesimo vigesimo-quarto; *De Consilio* (inquit) *prouidi Confessoris, si res ipsa sit parui valoris, scilicet infra summam sexaginta solidorum Turonensium, in pios vsus exponatur: In cęteris verò ad Nos, aut Vicarios nostros, seu Pœnitentiarios remittantur.*

REGVLA XXVII.

Restitutionis lege tenentur, qui ludo lucrantur aliquid ab illis, qui res proprias non habent, aut liberam rerum suarum administrationem secundùm Leges: Item qui alios ad ludendum compellunt, & trahunt: Qui denique fraude lucrati sunt.

HAnc Regulam tradit *Sanct. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 32. Articulo 7. in Responsione ad secundam Obiectionem: *Circa illa* (inquit) *quę per aleas acquiruntur, videtur esse aliquid illicitum ex diuino iure, scilicet quòd aliquid lucretur ab his, qui rem suam alienare non possunt; sicut sunt minores, & furiosi, & huiusmodi; & quod aliquis trahat alium, ex cupiditate lucrandi, ad ludum; & quòd fraudulenter lucretur: & in his casibus tenetur ad Restitutionem. Aliquid autem videtur esse vlteriùs illicitum ex Iure positiuo Ciuili, quod prohibet vniuersaliter tale lucrum. Sed quia Ius Ciuile non obligat omnes, sed eos solos, qui sunt his Legibus subiecti, & iterum per dissuetudinem abrogari potest: Ideò apud illos, qui sunt huiusmodi Legibus obstricti, tenentur vniuersaliter ad Restitutionem, qui lucrantur, nisi fortè contraria consuetudo præualeat; aut nisi aliquis lucratus sit ab eo, qui traxit eum ad ludum. In quo casu non tenetur restituere, quia ille, qui amisit, non est dignus recipere. Nec potest licitè retinere tali iure positiuo durante. Vnde debet de hoc eleemosynam facere in hoc casu.* Synodalis Liber Nemausensis Ecclesię anno 1284. editus Restitutionem in Pœnitentiali Iudicio illi iniungendam esse docet, *Qui voluntarius, & causâ cupiditatis lucratus fuerit aliqua in ludo.* Non solùm in foro conscientiæ, sed etiam in foro ciuili Restitutioni obnoxij sunt, qui à filijs-familiâs, & minoribus aliquid aleæ ludo lucrantur, vt constat ex L. *Quod in conuiuio*, Tit. *De Aleatoribus*, in Digestis. *Si seruus* (inquit) *vel filius familiâs victus fuerit, patri vel domino competit repetitio.* Carolus IX. Rex Christianissimus in Constitutione Molinensi anni millesimi quingentesimi sexagesimi sexti pecunias, & bona ludis aleatorijs à minoribus perdita, ab ijsdem, vel ab eorum parentibus, tutoribus, & curatoribus repeti posse statuit. Idem sanxit *Ludouicus XIII.* Constitutione edita anno millesimo sexcentesimo vigesimo-nono. In eos, qui ad ludum aleæ alios cogerent, siue ab initio, siue victi, Romano Iure veteri animaduertebatur. & actio dabatur. L. *Prætor*, Tit. *De Aleatoribus*, in Digestis: *Prætor ait, In eum, qui aleæ ludendæ causa vim intulerit, vti quæque res erit, animaduertam.* In collusores, qui fraudem fecerint, velut in raptores actio concessa. *Si rapinas fecerint inter se collusores, vt bonorum raptorum non denegabitur actio.* Iustinianus Imperator sanxit, *Victum in aleæ lusu, non posse conueniri: & si soluerit, habere repetitionem, tam ipsum, quàm hæredes eius, aduersus victorem, & eius hæredes, idque perpetuò, & etiam post triginta annos. Quòd si vel ipse, vel eius hæredes repetere neglexerint. Liceat cuicumque volenti, & præcipuè ciuitatis, in qua id factum est, Primati vel Defensori repetere, & in opera ciuitatis id expendere. Data autem super aleæ lusu cautio sit irrita, & condici possit.* Verba sunt Legis, *Victum*, C. Tit. *De Aleatoribus.* Et L. *Alearum*, ibidem: *Hac generali Lege decernimus, vt nulli liceat in publicis, vel priuatis domibus, vel locis ludere, neque in genere, neque in specie: & si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur, & competentibus actionibus repetatur, ab his, qui dederint, vel eorum hęredibus, aut his negligentibus, à Patre, aut Defensoribus illius ciuitatis, non obstante nisi quinquaginta annorum præscriptione. Episcopis verò locorum hoc prouidentibus, & Præsidum auxilio vtentibus.* Qui à Monachis lucratus aliquid alea, aut ludo quocumque fuerit, restituere tenetur Conuentui, cuius membra sunt. Proprium enim Monachus, seu quicumque verò paupertatis obstrictus Vir Religiosus non habet, nec habere potest: & si quid ipsi à Superioribus conceditur, in vsus religiosos dumtaxat, non ad ludum permittitur. Restitutioni pariter obnoxius est, qui à Beneficiario lucratur aliquid aleæ ludo: Siquidem Beneficiarius dispensator est dumtaxat, non dominus bonorum Ecclesiæ, quæ sunt *Oblationes fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum.* Debet autem restitui pecunia ex huiusmodi ludo prouenient, non ipsi Beneficiario, qui ludo illicito, & Clericis speciatim per sacros Canones prohibito illam amisit, sed pauperibus. Obnoxij sunt etiam Restitutioni, qui à muliere coniugata, sine mariti sui licentia ludente, summam notabilem lucrantur. Cùm enim vxor absque mariti sui licentia ex bonis familiæ, quorum dominium, & administratio penes maritum est, eleemosynam erogare non possit, vt *Sanct. Augustinus* docet, Epistola ad *Ecdiciam*; multò minus illa in ludos impendere potest.

Hanc Regulam confirmat *Sanct. Antoninus*, P. 2. Tit. 2. Cap. 4. §. 17. *Qui decipit in ludo* (inquit) *vt per falsos taxillos, per falsas chartas, aut dicendo mendacium, si vincit, tenetur restituere decepto. 2. Quando vincit eos, qui alienare non possunt, vt sunt serui, filij-familiâs, præcipuè pupilli, vxores, Religiosi, & huiusmodi, hęc oportet restituere his, qui habent curam illorum. 3. Quando vincit eum, quem induxit, vel traxit ad ludendum multâ importunitate, cùm non vellet ludere, vel volentem à ludo recedere inuitum detinet, tenetur restituere.*

REGVLA XXVIII.

Qui Restitutioni obnoxius est ratione delicti, furti scilicet, rapinæ, vsuræ, &c. Rem alienam restituere debet eo loco, ex quo iniustè ablata est, & vbi degit ille cui damnum est illatum, idque proprijs sumptibus, etiamsi illi excedant rei ablatæ valorem.

ÆQuitas enim postulat, vt qui læsus est seruetur indemnis, & restituatur in integrum; contra, qui damnum fecit, grauetur, sibique imputet, & sumptus, quos ad restituendum facere debet, secundùm Regulam Iuris 86. In Sexto: *Damnum quod quis culpâ suâ sentit, sibi de-*

bi debet, non alijs imputare. Hanc Regulam confirmat Canon *Redintegranda*, Causa 3 Quæst. 1. Quod *Ioannis* Pontificis Maximi Responsum est: *Redintegranda sunt omnia exspoliatis.·.·. & in eo loco, vnde abscesserant, funditus reuocanda.*

REGVLA XXIX.

Qui ratione solitus rei acceptæ obnoxius est Restitutioni, quia videlicet rem alienam inuenit, collegitque ne domino periret, aut bona fide emit, vel possedit, & postea cognouit esse alienam, tenetur restituere in eo dumtaxat loco, vbi res illa existat.

CVm enim nullius damni causa fuerit, nullamque fecerit iniuriam, æquum non est, vt grauetur. Dominum itaque moneat, vt significet quid de re suâ fieri velit, aut ad eum transmittat, sed eius sumptibus. *Si verò ille sit multum distans, debet sibi transmitti, quod ei debetur, & præcipuè si sit res magni valoris, & possit commodè transmitti: Alioquin debet in aliquo loco tuto deponi, vt pro eo conseruetur, & domino significari;* (inquit) *Sanct. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 62. Art 5. in Responsione ad tertiam obiectionem.

REGVLA XXX.

Qui restitutioni obnoxius est ratione contractus, restituere debet in loco, de quo conuentum est, aut in quo voluisse dominum, vt sibi restitueretur, est verisimile.

VT enim habet Regula Iuris 85. in Sexto, *Contractus ex conuentione legem accipere dignoscuntur.* In contractibus commodati, & depositi, vbi res eadem numero restituenda est, res aliena reddi debet in loco, vbi est accepta, & quidem sumptibus commodatarij in commodato, sumptibus autem deponentis in deposito. Ius enim postulat, vt is, in cuius vtilitatem res accipitur, onus ferat sumptum, qui sunt ad eius restitutionem necessarij. Commodatum porrò est in vtilitatem commodatarij, depositum accipitur in vtilitatem deponentis. Qui ergo librum, vel equum acceperit commodato, debet eum suis sumptibus remittere domino ad locum, vbi accepit, non tamen in locum longè distantem, quo fortè dominus transmigrauerit, nisi aliter fuerit conuentum. Qui verò depositum gratis custodiendum accepit, sumptibus deponentis illud restituat, vbi deponens ipse voluerit: Non enim æquum est, vt ferat expensas, qui nihil commodi ex deposito accipit. Mutuum verò ibi soluendum est, vbi fuit acceptum; & similiter pretium rei emptæ, vbi empta est, nisi aliter conuentum fuerit. Quæ quidem conuentio, vt iusta sit, compensandum est onus, si quod alteri parti imponitur. Non licet enim obstringere creditorem, vt quod mutuo accepit Parisiis, soluat Lugduni suis sumptibus, quia sic creditor lucrum perciperet ex mutuo, adeòque vsuram committeret Si ergo istud onus imponatur debitori alio contractu, illud compensari postulat æquitas.

REGVLA XXXI.

Qui per internuntium restituit, Restitutionis onere non semper liberatur, cùm res aliena perit, antequam in manu domini reposita fuerit.

SI enim ratione iniustæ acceptionis, siue retentionis, damnive illati aliquis restitutionis lege teneatur, ac rem iniustè acceptam, vel detentam restituere velit legitimo domino; ad id porrò internuntij operâ vtatur, verbi gratia Parochi, Viri Religiosi, Concionatoris, Confessarij, aut alterius cuiuspiam internuntij, qui probus, & fidelis habetur; interim verò res pereat in eiusdem internuntij manibus, siue illius dolo, siue fortuito casu: Nullatenus liberatur debitor ab onere restitutionis. Vbi enim culpa, vel mora debitoris præcessit, casus etiam fortuitus illi imputatur, vt respondet *Gregorius IX*. Cap. *Bona fides*, Extra, *De Deposito*. Idque confirmat *Sanct. Antoninus*, P. 2. Tit. 2. Cap. 4 §. 1. *Si vitium* (inquit) *vsuræ, vel furti, vel alterius damni est occultum, & restitutio occulto modo per se, vel per alium facienda est, vt non detegatur persona, caueat etiam diligenter, quòd cùm per aliam facit, ita faciat cautè, quod is recipiat cui debet, & non ille sibi retineat; Quia non esset propter hoc liberatus. Nec confidat de Prædicatoribus, & Confessoribus, & Quæstuarijs, qui quærunt pecunias, non animarum salutem.*

Si quis obnoxius sit Restitutioni ratione rei acceptæ, vel contractûs, non ratione delicti, & res eadem numero restitui debeat, vt commodatum, locatum, depositum; eius porrò restitutionem internuntio, qui fidelis habebatur demandauerit; qui tamen non restituat, siue ex dolo, siue fortuito casu: Tunc debitor culpa vacans à restitutionis onere liberabitur. Quoties enim absque debitoris culpa res aliena perit, domino suo perit, vt ex Legibus compertum est, scilicet L. *Ad eas*, Tit. *Commodati, vel contra*, in Digestis: *Ad eos* (inquit) *qui seruandum aliquid conducunt, aut vtendum accipiunt, damnum iniuriâ ab alio datum non pertinere, procul dubio est. Quâ enim cura, aut diligentia consequi possumus, ne aliquis nobis damnum iniuria det?* Et L. *Argentum*, ibidem: *Argentum commodatum, si tam idoneo seruo meo tradidissem ad te perferendum, vt non debuerit, quis æstimare futurum, vt à quibusdam malis hominibus deciperetur, tuum, non meum, detrimentum erit, si id mali homines intercepissent.* Et L. *Si mei causa*, Vlpianus ait: *Commodatam rem missus, qui repeteret, cùm recepisset, aufugit. Si dominus ei dari iusserat, domino perit: Si commonendi causa miserat, vt referretur res commodata, ei cui commodata est.* Denique si restitutionis internuntius electus est à commodatario, nec à commodante probatus, res commodatario perit: Si electus est à commodante, ipsimet perit res sua, vt constat ex L. *Eum*, ibidem, §. 1. *Sed etsi, dum refertur, perijt, siquidem ego mandaueram per quem remitteret, periculum meum erit: Si verò ipse, cui voluit, commisit, æquè culpam mihi præstabit, si sui causa accepit.*

Si verò res non debetur eadem numero, id est, non secundùm indiuiduam, ac determinatam, seu singularem substantiam, sed eadem secundùm genus dumtaxat, & secundùm pondus, numerum, aut mensuram, vt nummi, triticum, vinum, oleum, &c. Restituenda est periculo debitoris: Adeòque debitor, quantumvis culpę expers, qui rem huiusmodi internuntio etiam fidelissimo restituendam commisit, restitutionis onere non est liberatus, si is fortè in itinere spolietur. Casus enim fortuiti debitorem non absoluunt, vt constat ex *L. Incendium* Tit *Si certum petatur*, Codicis Lib. 4. cuius hæc sunt verba: *Incendium ære alieno non exuit debitorem.* Si tamen res illa, quæ eadem numero restituenda est, debeatur ex culpa, vel in ea restituenda intercesserit mora noxia domino, debitor eam suo periculo restituere tenebitur; eiusque damno peribit, si perire contingat antequam reddatur domino, seu cui dominus voluerit.

REGVLA XXXII.

Prælatus, qui res Ecclesiæ vsurpauit, eas Ecclesiæ restituere, vel ijs, quibus ab Ecclesia concessus illarum vsusfructus est, relinquere tenetur.

HAnc Regulam tradit *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæst. 62. Art. 5 *Prælatus* (inquit) *potest rem Ecclesiæ surripere tripliciter. Vno modo, si rem Ecclesiæ, non sibi, sed alteri deputatam vsurparet, puta, si Episcopus vsurparet sibi rem Capituli: Et tunc planum est, quòd debet restituere ponendo in manus eorum, ad quos de iure pertinet. Alio modo, si rem Ecclesię suę custodię deputatam in alterius dominium transferat, puta, consanguinei, vel amici. Et tunc debet restituere Ecclesię, & sub sua cura habere, vt ad Successorem perueniat. Tertio modo, potest Prælatus rem Ecclesiæ surripere solo animo; dum scilicet incipit habere animum possidendi eam, vt suam, & non nomine Ecclesiæ; & tunc debet restituere, talem animum deponendo.*

REGVLA XXXIII.

Non solùm ex iniusta rei alienæ acceptione, vel detentione, sed etiam ex iniusta boni alteri obuenturi interceptione, & impeditione, restituendi oritur obligatio.

DAmnum enim infert proximo, qui bonum illi obuenturum intercipit, vel impedit. Tres autem

debent

debent concurrere conditiones, vt alterius bonum impediens restituere teneatur. Prima, vt sic impeditus potuisset rem obtinere tali impedimento non posito Secunda, vt rem iustè consequi potuisset. Si enim iustè rem obtinere non poterat, restituere non tenetur is, qui impediuit, cùm ius alterius non violauerit: Vt si vir indignus, & incapax consecutione Beneficij, vel Officij prohibitus fuerit, tametsi, qui impediuit, impulsus ad id fuerit ex odio, aut alio prauo affectu. Tertia conditio est, vt impediuerit dolo, fraude, aut mendacio, aliaue qualibet actione iustitiæ opposità, qualis est calumnia, detractio, detentio personæ ne compareat; literarum illius interceptio, ne rem speratam prosequi possit; vis illata, aut minæ intentatæ ei, qui bonum illud erat collaturus. Solæ verò preces, blanditiæ, promissa non iniusta, minimè sufficiunt, vt quis restituere teneatur, cùm non sint causæ efficaces damni. Vnde restitutionis onus non incumbet illi, qui precibus, blandisque officijs, ac frequenti adhortatione, citra vim, ac mendacium, alicuius animum auertit ab instituendo illum hæredem, quem priùs instituere decreuerat, aut à relinquendo legato, vel donatione facienda, vel à Beneficij Ecclesiastici collatione.

Quicumque verò alterum impedit iniustè ne rem consequatur, vel possideat, in qua vel ad quam ius habebat per iustam promissionem, stipulationem, aliumve contractum, aut per electionem, præsentationem aliumve titulum legitimum, quo datur actio ad rem petendam, restitutionis lege tenetur, quamuis solas preces, aut suasiones, non vim, aut fraudem adhibuerit: Peccauit enim contra iustitiam, cùm ius alteri quæsitum sine legitimâ causa frustrauerit.

Hinc colligitur, lege restitutionis illum non teneri, qui sine vi, vel fraude author fuit alteri, vt testamentum reuocaret, & alium hæredem institueret; quia hæredes, & legatarij ius non habent ad successionem quamdiu testator viuit, cùm liberam habeat testamenti sui reuocandi potestatem. Sicut ergo testator poterat testamentum suum sine cuiusquam iniuria reuocare, ita potuit alius persuadere modis non illicitis, vt illud reuocaret. Verùm si vi, minis, aut calumnijs testamenti, aut legati alicuius reuocationem extorserit: Aut volentem condere testamentum, vel codicillum, per vim, vel fraudem impediuerit, impediendo, verbi gratia, Notarij, aut testium accessum, Restitutionis lege tenetur, cùm iustitiam violauerit.

REGVLA XXXIV.

Obligatio restituendi rem alienam, ad hæredes furum, raptorum, vsurariorum, ac cæterorum, qui vel ratione iniustæ acceptionis, vel rei acceptæ, vel contractûs, Restitutioni obnoxij sunt, ita transit, vt restituere singuli teneantur pro rata saltem hæreditatis portione, quæ ad illos peruenerit. Idem onus legatarijs, & donatarijs incumbit in supplementum.

HÆres enim, & defunctus censentur in Iure vna eademque persona; & sicut hæres succedit in iura, ita & in onera realia defuncti, secundùm Legem, *Hæres in omne*, Tit. *De acquirenda hæreditate*, in Digestis. Eaque ratione persoluere tenetur realia debita defuncti, quantùm ferre possunt vires hæreditatis, vbi accuratum Inuentarium bonorum omnium ad hæreditatem pertinentium confecerit, vt sancitum est L. *Scimus*, C. Tit. *De iure deliberandi, & de adeunda, vel acquirenda hæreditate.* Quod & Regula Iuris 149. in Digestis confirmat: *Ex qua persona quis lucrum capit, eius factum præstare debet.* Et Lex, *Litigator*, Cod. Tit. *De fructibus, & litium expensis*, cuius hęc sunt verba: *Hæredis quoque succedentis in vitium par fortuna habenda est.* Hęres in vitium succedere dicitur, qui tametsi furtum, rapinam, vsuras, fraudes non approbauerit, nec illorum criminum particeps fuerit, & conscius, aut bona malè parta esse ignorauerit, cùm adit hæreditatem, illa tamen hæreditatis iure possidet: Restitutionis (inquam) lege tenetur, sicut ille cuius ad ipsum perueniat hæreditas, vt explicat Glossa Legis mox prolatæ. *Si hæres* (inquit) *succedat in bonis defuncti, siue hæres idem crimen committat, siue non, semper tenetur restituere vsuras, quas defunctus extorsit, in quantum se extendit illius hæreditas.* Idque optimè colligit ex L. *Cùm hęres*, Tit. *De diuersis temporalibus pręscriptionibus*, Lib. 44. Digestorum, cuius hæc sunt verba: *Cùm hæres in ius omne defuncti succedit, ignoratione suâ defuncti vitia non excludit.*

Idem confirmat Cap. *Tua nos*, Extra, *De Vsuris*, quod est *Alexandri III.* Responsum, cuius hæc sunt verba: *Tua nos duxit Fraternitas consulendos, quid sit de vsurariorum filijs obseruandum, qui eis in crimine vsurarum defunctis succedunt: Aut de extraneis, ad quos bona vsurariorum asseris deuoluta. Tuæ igitur Quæstioni respondemus, Quòd filij ad restituendas vsuras ea sunt districtione cogendi, quâ parentes sui, si viuerent, cogerentur. Idipsum etiam contra hæredes extraneos credimus exercendum.*

Et Cap. *In Litteris*, Extra, *De Raptoribus*, idem Pontifex interrogatus an incendiarius, ab Excommunicatione ante obitum absolutus, Ecclesiastica Sepultura donari debeat, respondet: *Si ita res se habet, mandamus, vt corpus eiusdem, appellatione cessante, facias in Cæmeterio sepeliri: & hæredes eius moneas, & compellas, vt his, quibus ille per incendium, vel alio modo damna contra institiam irrogauerat, iuxta facultates suas condignè satisfaciant, vt sic à peccato valeat liberari*; id est, à pœnis pro peccato in Purgatorio luendis.

Idem confirmat *Gregorius IX.* Quęstioni simili respondens, Cap. *Parochiano*, Extra, *De Sepulturis*, cuius hæc sunt verba: *Sed eius hæredes, & propinqui, ad quos bona peruenerunt ipsius, vt pro eodem satisfaciant, Censura sunt Ecclesiasticâ compellendi.*

Si hæredum vnus soluendo non sit, tenentur alij, non quidem in solidum, sed in illud totum, quod singulis obuenit de hæreditate, vbi ex bonis malè partis tota constat hæreditas. Si autem hæreditatis bona non sufficiunt, legatarij, & donatarij ad integram restitutionem supplendam tenentur ex eo, quod ad ipsos peruenit donatione, vel testamento eius, cuius bona restitutioni erant obnoxia, siue ex delicto, siue ex contractu, siue ex rei alienæ possessione. Non enim eis licet cum alterius damno, & iactura locupletari: Neque testator, aut donator plus iuris in illos transferre potuit, quàm ipse habebat. Sed etsi bona hæreditatis ad debita diluenda sufficiant, legatarius restituere tenetur rem alienam, quę ipsi in propria specie legata est. Quin & dos data filiæ obnoxia est restitutioni rapinarum, & vsurarum patris, defectu aliorum bonorum, maximè si constet patrem omne patrimonium ex furtis, rapinis, fraudibus, vel vsuris conflasse. Dos enim, & legitima filiorum constituuntur, & assignantur habita ratione bonorum patris, & deducto omni ære alieno, vt colligitur ex L. *Papinianus*, Tit. *De inofficioso Testamento*, in Digestis. Et in computatione hæreditatis facienda, deduci primùm debent debita Testatoris, vt colligitur ex L. *Scimus*, § 9. Cod. Tit. *De Iure deliberandi, & de adeunda, vel acquirenda hæreditate.* Et ex L. *Si vniuersæ*, Cod. Tit. *De legatis.* Neque verò graue filijs videri debet, si tantùm priuentur acceptis à patre, vt animam patris liberent satisfactione, restituentes, quæ dantis non fuerunt: Cùm aliunde, si probi filij sint, nihil prætermittere debeant, quo putent Animam patris iuuandam, à quo vitam acceperunt. Sic etiam pium gratumque animum in parentes ostendent, & se ipsos à maledictione, qua participes vsurarum irretiuntur, liberabunt.

Eamdem Regulam confirmat *Sanct. Raymundus*, Lib. 2. Tit. *De Raptoribus*, § . 24 *De hæredibus autem Raptorum* (inquit) *licet secundùm Leges aliter distinguatur, dico Iure Canonico eos teneri ad omnia debita defunctorum, in quorum locum succedunt, persoluenda, siue fuerint ex contractu, vel quasi; siue ex maleficio, vel quasi; siue peruenit res illa, pro qua debitum fuit contractum, ad eum, siue non, siue lis fuerit contestata cum defuncto, siue non.* 16. Quæst. 6. Si Episcopum. *Ext. De Pignoribus*, Ex præsentium, & *De Solutionibus* Cap. 1. Et *De Vsuris*, Tua nos, *Et de Raptoribus*, In litteris, & *De Sepulturis* Cap. vltimo. *Hanc opinionem tenuerunt omnes Doctores mei* .·.·.·. *Quid si non sufficit hæreditas ad debita persoluenda? Videtur, quòd si non fecit Inuentarium, nihilominus teneatur ad omnia: Si verò fecit, tunc non teneatur, nisi in quantum hæreditas sufficit.* C. De Iure deliberandi &c. SCIMVS. *Ego credo, quòd in iudicio Animæ non teneatur, nisi in quantum sufficit hæreditas. Distinguo tamen inter debita, & legata, & relicta: Quia debita tenetur soluere*

nere absque detractione legitimæ, si necesse est quantùm potest sufficere hæreditas: De legatis autem potest detrahere suam legitimam, si tot sunt, quòd illis solutis non remaneret sibi legitima. Nam in legitima pater filium grauare non potuit. Et §. 26. *Quid si pluris sunt hæredes? Numquid quilibet tuetur in solidum creditoribus, an pro hæreditaria portione? Respondet: Regulariter tenetur quilibet hæres pro parte hæreditaria.* C. De hæreditarijs actionibus, *L.* 1. *&* 2. Et certè si hæredes tenerentur in solidum restituere, ac soluere debita defuncti ex delicto prouenientia, nempè ex furto, rapina, vsuris, & lucris quibusuis illicitis, bona defuncti essent hypothecata creditoribus, quibus damnum intulit, seu furtis, seu rapinis, siue vsuris, concessionibus, aut alijs delictis. Obligationis enim in solidum fundamentum est hypotheca, quâ bona debitoris creditori pro debito manent obligata ex mutua conuentione. Bona porrò defuncti obligata non manent debitoribus pro debitis prouenientibus ex delicto, cùm nulla conuentio ea de re intercesserit, ex qua dumtaxat hypotheca expressa acquiritur: Nec vlla Lex Ciuilis, nullum Iuris Municipalis, siue Consuetudinarij caput, nulla Constitutio Regia hypothecam debitoribus concedat in bona creditorum pro debitis prouenientibus ex delicto; immò nec vllo Canone, aut Iuris Pontificij Decreto tacita huiusmodi constituitur hypotheca. Ad restituendum igitur aut soluendum huius generis debita in solidum non tenentur hæredes, sed solùm pro rata parte hæreditatis, quæ ad illos peruenit.

R E G V L A X X X V.

Restituere tenetur Vsurarius quicquid lucratus est per Vsuram ex rebus, quarum vsus non est ipsarum consumptio; non verò, quòd lucratus est ex rebus, quæ ipso vsu consumuntur.

HAne Regulam tradit *Sanct. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 78. Articulo 3. *Res quædam sunt* (inquit) *quarum vsus est ipsa earum rerum consumptio, quæ non habent vsumfructum, secundùm Iura: & ideò si talia fuerint per vsuram extorta, putà denarij, triticum, vinum, aut aliquid huiusmodi, non tenetur homo ad restituendum, nisi id, quod accepit: Quia id quod de tali re est acquisitum, non est fructus huiusmodi rei, sed humanæ industriæ; nisi fortè per detentionem talis rei alter sit damnificatus amittendo aliquid de bonis suis; tunc enim tenetur ad compensationem nocumenti. Quædam verò res sunt, quarum vsus non est earum consumptio: & talia habent vsumfructum, sicut domus, ager, & alia huiusmodi: Et ideò si quis domum alterius, vel agrum per vsuram extorsisset, non solùm teneretur restituere domum, vel agrum, sed etiam fructus inde perceptos: Quia sunt fructus rerum, quarum alter est Dominus, & ideò ei debentur.*

Dominium quidem rei ex vsuris comparatę transit ad Vsurarium ementem, neque vsuraria res illa est, sicut *Neque nummus ex re furtiua redactus furtiuus est*, vt dicitur L. *Qui vas*, Tit. *De Furtis*, In Digestis: Sed tamen obligata manet ijs, à quibus Vsurę sunt acceptæ. Succedit enim hæc res loco pretij; sicut è contra pretium succedit loco rei. Vnde *Alexander III. Cùm tu*, Extra, *De Vsuris*, respondet. *Possessiones verò, quæ de Vsuris comparatæ sunt, debent vendi, & ipsarum pretia his, à quibus vsuræ sunt extortæ, restitui: Vt sic non solùm à pęna, sed etiam à peccato possint, quod per Vsurarum extorsionem incurrerant, liberari.*

Id confirmat *Sanct. Thomas* ibidem in Responsione ad secundam Obiectionem: *Possessionem* (inquit) *quæ de Vsuris sunt comparatæ, non sunt eorum, quorum sunt vsuræ, sed illorum, qui eas emerunt: Sunt tamen obligatæ illis, à quibus fuerunt vsuræ acceptæ, sicut & alia bona Vsurarij. Et ideò non præcipitur, quòd assignentur illæ possessiones his, à quibus fuerunt acceptæ vsuræ, quia fortè plus valent, quàm vsuræ quas dederunt: Sed præcipitur, quòd vendantur possessiones, & earum pretia restituantur, scilicet secundùm quantitatem vsuræ acce-*

R E G V L A X X X V I.

Quicumque Vsurarum exactioni cooperati sunt, ad Restitutionem tenentur, in subsidium illorum, qui vsuras acceperunt, si illi non restituerint.

QVicumque enim damni causa est, Restitutionis lege tenetur; principaliter quidem, qui damni pręcipuus author fuit; alij verò in subsidium, si ille damnum illatum non resarciat. Quamobrem Notarij, & Tabelliones, qui Instrumenti conficiunt ad palliandas vsuras, tenentur ad restitutionem vsurarum acceptarum ratione instrumenti ab illis confecti, maximè si vsurarij ob inopiam restituere non possint. Idem esto iudicium de Aduocatis, & Procuratoribus, qui contractus fœneratitios defendunt: Item de Principibus, & Magistratibus, qui Legibus suis, Statutis, vel Sententijs vsuras approbant, & fœneratoribus eas exigendi, vel non restituendi dant auctoritatem, earumque repetitionem prohibent: Item de Confessarijs, qui manifestum vsurarium ad Confessionem receperint, & absoluerint, contra formam Capitis *Quamquam*, Tit. *De Vsuris*, in Sexto. Item de Conscientiarum Moderatoribus, & Doctoribus, qui de casibus Vsurarum interrogati, respondent Vsurarios contractus non esse, qui secundùm probabiliorem Theologorum Sententiam, legique magis quàm cupiditati fauentem, Vsurarij sunt, & censentur; & Restitutioni obnoxios non esse, qui contractus illos iniuerunt. Ad restitutionem tenentur, & fideiussores Vsurariorum, qui pro ipsis in vsurarum restitutionem fideiusserunt. Et quidem si ante cessionem bonorum ab illis factam pro illis se obligauerint, in omnem euentum fideiussisse censebuntur: & quamuis Vsurarius destituatur facultatibus, & desinat esse soluendo, vel cedat bonis, nihilominus fideiussor tenebitur ex facultatibus suis soluere. Nam, vt ait *Iustinianus* Libro 4. *Institutionum*, Tit 14. Quædam exceptiones, quæ debitoribus dari solent, fideiussoribus non dantur. *Ecce enim debitor, si bonis suis cesserit, & cum eo creditor experiatur, defenditur per exceptionem, si bonis cesserit: Sed hæc exceptio fideiussoribus non datur: Ideò scilicet, quòd qui alios pro debitore obligat, hoc maximè prospicit, vt cùm facultatibus lapsus fuerit debitor, possit ab ijs, quos pro eo obligauit, consequi.* Quòd si non simpliciter fideiussit aliquis pro vsurario, sed pro restituendis vsuris mortuis, qui sine illa cautione sepeliri non poterat; tenetur solùm restituere in quantum vires hęreditatis vsurarij tempore fideiussionis valebant.

Tenentur etiam ad Restitutionem proxenetę, seu mediatores vsurarum acceptarum, si pro creditore operas præbuerint, vt quærerent, cui mutuum cum vsuris daret. Illi enim sceleris participes, ac fautores sunt, ac proindè tenentur ad restitutionem in subsidium Vsurarij, si is non restituerit, vt colligitur ex *L. si sciente*. Ad Legem Pompeiam *De Parricidijs*, Libr. 48. Digestorum; cuius quidem Legis Glossa ad verbum *cauerint*, sic habet. *Nota argumentum contra proxenetas, vt teneantur reddere Vsuras, secundùm Ecclesiam, ac si ipsi accepissent.* At verò si proxeneta, seu mediator ex parte tantùm mutuum accipientis interuenit ad inueniendum creditorem, qui pecuniam mutuo daret, restitutionis lege non tenetur, etiamsi duxerit ad eum, qui solitus non erat, nisi cum vsuris mutuum dare, modò nullam habeat cum vsurario societatem, nullumque munus, aut lucrum ab eo percipiat, vt ducat ad ipsum eos, qui mutuâ pecuniâ indigent, & ad vsuram accipere parati sunt.

Ad restitutionem pariter tenentur negotiorum Vsurarij gestores, qui pro eo dant mutuum ad vsuram, eamque recipiunt, aut contractus vsurarios eius nomine ineunt: aut vsurario seruunt ad vsuras exigendas, vel recipiendas, vel præsunt mensę fœnebri, vel mutuum ferunt quod ad vsuram dari non ignorant, vel pignora accipiunt ad vsurarum vsque solutionem custodienda, non in debitorum vtilitatem, sed in commodum, & gratiam fœneratorum. Item qui domos suas publicis vsurarijs locant. Hi enim omnes vsurarum exactioni cooperari censentur.

Ad Restitutionem etiam tenentur tutores, & curatores, qui vsuras exigunt, & recipiunt nomine pupillorum, si sol-

ſi ſoluendo non ſunt illi quorum nomine illas accepe-runt. Quamobrem Can. *Sicut non ſuo*, Diſt. 46. qui ex *Sanct. Leone* ad Epiſcopos Campaniæ ſcribente ſumptus eſt, non minus damnatur fœnus, quod alieno nomi-ne Clerici exercent, quàm quod ſuo. *Indecens eſt enim* (inquit) *crimen ſuum commodis alienis impendere*. Vbi Gloſſa obſeruat, hinc argumentum ſumi, *Quòd ſi ali-quis quaſi Procurator, vel Tutor quandoque recipit vſuras, non poteſt petere, vt ſibi reddantur vſuræ. Vnde ſi aliquis Tutor à me recipit vſuras nomine pupilli, finito offi-cio poſſum petere vſuras à Tutore; quia pro eo peccare non debuit: Secus in alijs contractibus, quia finito officio non conuenitur tutor, vel curator;* vt colligitur ex L. *Si non ſubſcripſiſti*, Cod. Tit. *De Adminiſtratione Tutorum*, & L. 1. Cod. Tit. *Quando tutores, & curatores eſſe deſinant.* Id confirmat *Sanct. Raymundus* Libro 2. Tit. *De Vſuris*, §. 18. *Sicut* (inquit) *Prohibetur aliquis recipere vſuras nomine ſuo, ita & alieno. Et ſi accipit alieno nomine, ſiue ſit tutor, ſiue ſit curator, vel quicumque alius, tenetur ad reſtitutionem, ſi ille cuius nomine accepit, vel non eſt ſol-uendo, vel non vult reſtituere. Nam facientes, & con-ſentientes par pęna conſtringit*, Cauſa 22. Quæſtion. 5. Can. *Notum*. Idem docet *Sanct. Antoninus* P. 2. Tit. 2. Cap. 4. §. 3.

REGVLA XXXVII.

Creditoris condonatio à Reſtitutionis obligatione liberat debitorem.

IVris enim, bonorumque ſuorum quiſque dominus eſt, & condonatione debiti factâ, non detinetur ampliùs res aliena inuito domino. Sed vt condonatio creditoris debitorem in foro conſcientiæ liberet ab obligatione ſol-uendi, aut reſtituendi, tres conditiones concurrant neceſſe eſt. Prima eſt, vt condonatio facta ſit ab eo, qui condonare poterat: Cuius conditionis defectu inualida eſt condonatio, quam faciunt filij-familiâs, peculium ca-ſtrenſe, aut quaſi caſtrenſe non habentes, pupilli, mino-res, Religioſi Profeſſi, ſtulti, furioſi, prodigi Magi-ſtratûs Sententiâ declarati, & à bonorum ſuorum admi-niſtratione excluſi, & alij, qui donandi, atque adeò condonandi poteſtatem legitimam non habent. Quam-obrem ſi Vir Religioſus, aut Sanctimonialis alicui ex conſanguineis ſuis, vel amicis condonauerint debitum ex penſionis vitalitiæ, donationis, aut fundationis con-tractu proueniens, aut ex eo, quod mutuum inconſul-to fortè Superiore ipſis dederint, non liberantur illi ab obligatione ſoluendi Conuentui: Quia Monachus ni-hil proprium habet, adeòque nihil donare poteſt. Vn-de Can. *Abbati*, Diſtinctione 54. ex *Sanct. Iſidoro Hiſpa-lenſi*, dicitur: *Abbati, vel Monacho Monaſterij ſeruum non licebit facere liberum. Qui enim nihil proprium habet, libertatem rei alienæ dare non poteſt. Nam ſicut etiam ſæculi Leges ſanxerunt, non poteſt poſſeſſio alienari, ni-ſi à proprio domino*. Sed neque Clericus, nulla alia bona habens præter bona Eccleſiaſtica, remittere po-teſt conſanguineo ſuo, vel alteri, qui ſoluendo ſit, de-bita ex illis bonis prouenientia, aut reſtitutionem con-donare: Quia bonorum huiuſmodi dominium non ha-bet, ſed ſolam diſpenſationem, vt colligitur ex Ca-none Epiſcopi, Cauſa 12 Quæſtione 5. qui eſt Concilij Agathenſis Canon 48. & ex Canone *Placuit*, eadem Cauſa, Quæſt. 3. qui eſt Concilij Carthaginenſis 3. 49. Ex Cap. *Inueſtigandum*, & alijs, Ext. *De Peculio Cle-ricorum*, & Cap. *Relatum eſt*, 2. Extra, *De Teſtamen-tis*, quod eſt *Alexandri III.* Reſponſum. Quod qui-dem, & de bonis ipſis ex portione Clerico ſingulatim aſſignatâ, & addictâ reſeruatis, & reſiduis intelligen-dum eſſe cenſent *Innocentius IV.* in Cap. *Cum in Officijs. De Teſtamentis*, *Panormitanus* in Cap. *Cùm eſſes*, ſub eo-dem Titulo, *Ioannes Andreas* in Can. *Res Eccleſię*, Cauſa 12. Quæſtione 1 Gloſſa in eundem Canonem, *& Gratia-nus* in eadem Cauſa, & Quæſtione, vbi & ad huius confir-mationem Sententiæ illud *Sanct. Auguſtini* profert ex il-lius Epiſtola ad *Bonifacium* Comitem aliàs L. nunc 185. *Si priuatim, quę nobis ſufficiant, poſſidemus, non ſunt illa no-ſtra, ſed pauperum, quorum procurationem quodammodo ge-rimus, non proprietatem nobis vſurpatione damnabili vindi-camus.*

Secunda conditio ad condonationem legitimam ne-ceſſaria eſt, vt ſpontanea ſit, non dolo, non fraude, non vi, non minis extorta. Vnde ſi quis, ad condona-tionem debitorum, aut reſtitutionis obtinendam, pau-pertatem ſimulet, ſeque ſoluendo non eſſe mentiatur, aut multò grauiora damna paſſum, quàm reuera paſſus ſit; aut creditores totum debitum amiſſuros minetur, niſi partem condonent, non eſt liber à reſtitutionis one-re. *Fraus* enim *& dolus nemini debeat patrocinari*. Ca-ſum iſtud elucidat *Sanct. Antoninus* P. 2. Tit. 2. Cap. 4. §. 5. *Vbi* (inquit) *certum eſt, & clarum debitum, & ratio vſurarum, vel alterius vſurpationis, niſi creditor li-beraliter remittat illud, quod remittit: Etiamſi de mille decem tantùm remitteret, ſi hoc facit, quia putat ſe aliter non poſſe reſiduum habere, nil valet illa remiſſio facta ex publico pacto, quoad animam. Vnde cùm Mercator infortu-nia paſſus fallit, & occultans multa de bonis ſuis mobili-bus, vt non perueniant ad manus creditorum, quærit compoſitionem cum eis de minori quantitate quàm debeat: Putà, promittit reſpondere ſingulis creditoribus ad ratio-nem quindecim ſolidorum pro libra, cùm tamen poſſet totum dare, vel cedere bonis, cui compoſitioni aſſentiunt credi-tores, & ita recipientes liberant eum de reſiduo: Certum eſt, quin quoad Deum adhuc tenetur de reſiduo; cùm il-li non ſponte, ſed collectè fecerint illam remiſſionem, vo-lentes potiùs illa parte carere, quàm toto. Quinimmò, & ſi cederet bonis totaliter, nil ſibi reſeruando, & non ſufficiunt bona illa ad ſatisfaciendum, ſi poſtea peruenerit ad pinguio-rem fortunam, tenetur de reſiduo*, Extra, *De Solutionibus*, Cap *Odoardus*.

Tertia conditio requiſita, vt condonatio ab obligatio-ne reſtituendi in foro conſcientiæ liberet, eſt, ne Iure ve-tita ſit, ſiue ne debitor poſitiua Lege declaratus ſit inca-pax condonationis. Hinc Viſitator Eccleſiarum, ſi ab eis, quos viſitat, vel quorum vice Sacram Viſitationem obit, aliquid accipiat præter ſumptus neceſſarios, du-plum reſtituere tenetur, etiam ante Sententiam Iudicis, *Nulla ei in hoc damnum remiſſione, liberalitate, ſeu gratiâ valiturâ*, vt habetur Cap. *Exigit*, Tit. *De Cenſibus*, In Sexto. Similiter Iudex Delegatus, ſi quid à partibus ac-ceperit, niſi fortè eſculentum, aut poculentum merâ liberalitate oblatum, quod paucis diebus poſſit conſumi; vel ſi propter cauſam ſibi commiſſam extra domicilium profectus acceperit aliquid præter expenſas moderatas; vel à partibus pauperibus aliquid expenſarum etiam no-mine exegerit, ad Reſtitutionem integram tenetur, *Nul-lâ eorum, quibus Reſtitutio facienda fuerit, remiſſione vllatenus profutura eidem*, vt habetur Cap. *Statutum*, Tit. *De Reſcriptis*, In Sexto. Item ſi Inquiſitores Of-ficij ſui ratione pecuniam extorſerint, reſtituere iuben-tur ijs, à quibus acceperunt, *Nullis priuilegijs, pactis, aut remiſſionibus ſuper hoc valituris*; vt habetur in Clementinis Cap. *Nolentes*, Tit. *De Hęreticis*: Deni-que Canonici, qui Diuinis Officijs non interſunt, re-ſtituere tenentur diſtributiones, etiamſi illi, quibus ac-creſcunt, eas condonent, vt ſtatuit Concilium Triden-tinum Seſſione 24. *De Reformatione*, Cap. 12. *Diſtribu-tionis verò* (inquit) *qui ſtatis Horis interfuerint, reci-piant: Reliqui quauis colluſione, aut remiſſione excluſâ his careant.*

REGVLA XXXVIII.

Præſcriptio reſtituendi obligationem perimit.

HÆc Regula, vt intelligatur, ſupponendum eſt quid ſit Præſcriptio, & quot ad illam conditiones re-quirantur.

Præſcriptio eſt acquiſitio dominij vtilis, vel directi per continuationem poſſeſſionis temporis Lege definiti.

Ad legitimam Præſcriptionem quinque ſimul condi-tiones concurrant neceſſe eſt. Prima eſt continuata poſ-ſeſſio. Nam *Sine poſſeſſione præſcriptio non procedit*; vt habet Regula Iuris 3. in Sexto. Secunda eſt, rei capaci-tas, vt præſcribi poſſit; qualem non habent res Sa-cræ, & publicæ, Iuraque Eccleſiaſtica. Vnde Laici præſcribere non poſſunt ius cognoſcendi, ac iudicandi cauſas Eccleſiæ, iura decimarum, primitiarum, alia-que bona ſpiritualia; vt conſtat ex Cap. *Cauſam*, Ex-tra, *De Præſcriptionibus*. Tertia eſt, bona fides. Vt enim dicitur Cap. *Vigilanti*, ſub eodem Titulo, *Nulla antiqua dierum poſſeſſio iuuat aliquem malæ fidei poſſeſ-ſorem,*

forem, nisi resipuerit, postquam se nouerit aliena possidere: Cùm bonæ fidei possessor dici non possit. Tametsi enim Iure Ciuili possessor malæ fidei tutus sit præscriptione triginta annorum (L. *Sicut*, Cod. *De Præscriptione 30. vel* 40. annorum) non tamen tutus est Iure Diuino; vt colligitur ex eodem Cap. *Vigilanti*, quod est *Alexandri III.* Responsum: *Ephesinus (inquit) Legislator solùm propter vitandam miserorum segnitiem, & longi temporis errorem, & confusionem, primus tricennali, vel quadragenali præscriptioni vigorem legis imposuit. Nobis autem tam in rebus cognitis, quàm latentibus, placuit non habere vigorem*. Id est, neque in rebus quas dominus ab alijs possideri cognoscit, nec in rebus quas verus dominus ad se pertinere nescit, vt explicat Glossa. Idem confirmat Cap. *Quoniam omne*, sub eodem Titulo, quod est *Innocentij III.* Decretum in Concilio Lateranensi 4. *Quoniam* (inquit) *omne quod non est ex fide peccatum est, Synodali Iudicio diffinimus, vt nulla valeat absque bona fide Præscriptio tam Canonica, quàm Ciuilis: Cùm generaliter sit omni Constitutioni, atque consuetudini derogandum, quæ absque peccato mortali non potest obseruari. Vnde oportet, vt qui præscribit, in nullâ temporis parte rei habeat conscientiam alienæ*. Hinc Regula Iuris 2. in Sexto: *Possessor malæ fidei vllo tempore non præscribit*. Quarta conditio legitimæ præscriptionis, est titulus probabiliter præsumptus; nam si certus esset, transferret certè dominium non exspectatâ præscriptione. Id constat ex Cap. *Si diligenti*, Extra, *De Præscriptionibus*, cuius hæc sunt verba: *Cùm in præscriptione Rerum Ecclesiasticarum bona fides, & iustus titulus exigantur*. Numquam porrò iustus est titulus, si res sit vitiosa, id est furtiua, vel vi possessa: Ideòque non solùm fur, vel raptor, sed nec vllus alius, quamuis ab eis emerit, vel aliàs bona fide acceperit, præscribere, vel vsucapere potest, vt habetur in Institutionibus Iustiniani, Tit. *De Vsucapion. §. Et furtiuæ, & §. Quod autem*. Quinta denique conditio præscriptionis legitimæ est tempus lege definitum, quod est triennium in vsucapione mobilium: In præscriptione autem bonorum immobilium priuatorum cum titulo anni decem inter præsentes, & viginti inter absentes: Sed sine titulo anni triginta, modò non constet rem fuisse mala fide acquisitam. Ad præscribendas res Ecclesiæ immobiles anni requiruntur quadraginta, tam Iure Ciuili, Authent. *Quas actiones, Cod. De Sacrosanctis Ecclesijs*, quàm Iure Canonico, Cap. *De quarta*, Cap. *Ad aures*, Cap. *istud*, Cap. *Quia iudicante*, & Cap. *Accedentibus*, Ext. *De Præscriptionibus*. Soli Romanæ Ecclesiæ competit Priuilegium, ne aduersus eam, nisi centum annis præscribatur. Tempus autem ad præscriptionem requisitum fuerit pacificum necesse est, neque vllà litis contestatione interruptum, vt respondet *Alexander III.* Cap. *Illud*, Extra, *De Præscriptionibus*, cuius hæc sunt verba: *Si de præscriptione, & interruptione inter partes fuerit mota quæstio, ab vtraque parte testes recipi debent: & si probata fuerit interruptio, præscriptio non tenebit*. Ciuili tamen Gallorum Iure contestatio litis triennijs lapsu interrupta ita perimitur, vt vim non habeat prorogandi actionem, & præscriptionem impediendi, vt constat ex Constitutionis Ruscinonensis Articulo 15. Modò contestatio litis bonam fidem possessoris non concusserit. Sed præscriptionem dumtaxat bonorum priuatorum, Constitutio illa spectat, non bonorum Ecclesiæ, quæ solo Iure Canonico iudicatur.

His positis, euidens est obligationem restituendi præscriptione perimi, siquidem præscriptione legitimâ verè transfertur dominium, quòd ita statuerunt Leges, tum ne rerum dominia in incerto essent; tum vt aliquis litium finis esset, & priuatarum familiarum quieti consuleretur, quæ iustæ possessionis titulos, & instrumenta, probationesque, ac defensiones Actorum petitionibus oppositas, priuatis aut publicis calamitatibus, quandoque amiserunt; tum denique, vt negligentia domini rei suæ possessionem non curantis puniatur. Præscriptione igitur consummatâ dominium transfertur in præscribentem; adeòque rem præscriptam priori domino restituere ille non tenetur; sed illam velut suam retinere potest, quamuis post lapsum, temporis ad præscriptionem constituti, certò intelligat rem non fuisse suam. Id vtroque Iure sancitum, confirmat *S. Thomas*, Quodlibeto 12. Quæst. 16. Artic. 2. Quærit, *Vtrum ille, qui mala fide præscripsit, teneatur ad Restitutionem?* Respondet circa hoc dissensionem esse inter Ius Ciuile, & Ius Canonicum: *Quia secundùm Ius Ciuile talis præscriptio tenet: Secundùm Ius Canonicum talis præscibere non potest: Et ratio huius contrarietatis est, quia alius est finis, quem intendit Ciuilis Legislator, scilicet pacem seruari, & stare inter ciues: Quæ impediretur, si præscriptio non curreret; Quicumque enim vellet, posset venire, & dicere, Istud fuit meum, quocumque tempore: Finis autem Iuris Canonici tendit ad quietem Ecclesiæ, & ad salutem Animarum: Nullus autem in peccato saluari potest, nec penitere de damno, vel de alieno, nisi recompenset. Et ideò dicendum est, quòd si quis præscribat bona fide possidendo, non tenetur ad Restitutionem; etiamsi sciat alienum fuisse post Prescriptionem; quia Lex potest aliquem pro peccato, & negligentia punire in re sua, & illam alteri dare, & concedere: Sed qui mala fide præscribit, tenetur emendare, & satisfacere, reddendo damnum, quod intulit*.

Idem confirmat *Sanct. Raymundus*, Lib 2. Tit. *De Præscriptionibus*, § 33 Quærit, quando præscriptio completa est cum bona fide continua, & iusto titulo, & alijs circumstantijs, & postea incipit possessor habere conscientiam rei alienæ, vtrum ad Restitutionem teneatur? Quæstionem disceptat in vtramque partem. Affirmans niti videtur præcepto Domini, Exodi 20 dicentis: *Non concupisces rem proximi tui*. Item his *Sanct. Augustini* verbis, Lib. *De Fide, & operibus*, Cap. 7. *Bonę fidei possessor rectissimè dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum; cum verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibetur, tunc iustè iniustus vocabitur*. Idem probari posse ait ex Cap. *Vigilanti*, Extra, *De Prescriptionibus*. Negantem verò Sententiam, scilicet, quòd restituere non teneatur, niti ait vtroque Iure. *Possidet ergo iste auctoritate Iuris* (inquit) *Ergo non alienum, sed suum possidet, ergo non peccat*. Vnde *Sanct. Augustinus* Epistola ad *Macedonium* ait: *Hoc certè alienum non est, quod iure possidetur. Hoc autem, quod iure, iustè; & hoc, quod iustè, benè*. Item, *Iure humano dicitur, Hęc villa mea est: Tolle Iura Imperatorum, & quis audet dicere, Hęc villa mea est, meus est iste seruus, mea est hęc domus?* Dist 8. *Quo iure*. Item *Cùm Papa, & Imperator, quibus commissum est à Deo Regimen, & dispositio Mundi, statuerint hoc ex causa vtili, & honesta, & propter publicam vtilitatem, quis audet contradicere? Causa enim fuit triplex; vna, bona fides possidentis; secunda, odium negligentis petere rem suam: Tertia, ne dominia rerum essent incerta, & confusa, & inde postea possent sequi multa mala*. Quæstione sic in vtramque partem disceptata, subdit *Sanct. Raymundus*, Varias esse circa illam repugnantesque Sententias. Theologos ferè omnes affirmantem propugnare, quòd scilicet restituere teneantur; Iurisperitos contrariam asserere, nempè quòd restituere minimè teneantur. Ipse verò mediam Sententiam eligit. *Mihi videtur* (inquit) *saluo meliori iudicio, aliter distinguendum: Quia aut iste possessor post completam prescriptionem habet conscientiam remordentem, aut non. In primo casu, dicam ei precisè, quòd restituat rem; quia qui facit contra conscientiam etiam erroneam, ędificat ad gehennam*. 11. Quæst. 3. Cui est illata. Ext. De Simonia. Per tuas. 2. *In secundo casu, si dicat, quòd credit iustè possidere Iuris auctoritate, nec habet conscientiam super hoc remordentem; vel etiam si habuit aliquo tempore post completam prescriptionem, consilio Peritorum deposuit omnem scrupulositatem conscientię, tunc consulerem ei, vt restitueret, saltem propter ambiguum duplicitatis; & quia vix poterunt concurrere omnia, quę exiguntur ad prescriptionem. Si nollet acquiescere, non audeo sibi dare securitatem, quòd sit in statu saluandorum, propter Iura pro prima parte inducta: Non audeo etiam precisè definire eum teneri, vel esse propter hoc in statu damnandorum, propter Iura pro secunda parte inducta, presertim cum sic videatur seruare per vniuersum orbem quocunque se diffundit Ecclesia*. Sententia Ecclesiæ est, teste *Sanct. Raymundo*, Eum qui bona fide præscripsit, ad Restitutionem non teneri, quamuis completa præscriptione tandem cognoscat rem, quam possidet, non fuisse suam.

REGVLA XXXIX.

Qui probabiliter persuasus rem esse suam, eius possessionem cœpit, & medio tempore dubitauit, an sua esset, vel aliena, restituere illam uon tenetur completâ Præscriptione.

DVbitatin namque superuenieos bonam fidem semel habitam non perimit, adeòque nec bonæ fidei possessionem interrumpit. Vnde quamuis malę fidei possessor sit, qui dubitans vtrum res sua esset, vel aliena, eius possessionem adijt: Malæ tamen fidei possessor non est habendus, qui probabiliter persuasus rem esse suam, non crassà deceptus ignorantiâ, non auaritia excæcatus, aut impulsus, possessionem eius, cępit, postea nihilominus dubitauit, an sua res, vel aliena esset. Vnde postquam *Innocentius III.* Cap. *Quoniam*, Extra, *De Præscriptionibus*, declarauit, quòd *Nulla valet absque bona fide præscriptio tam Canonica, quàm Ciuilis;* Subdit: *Vnde oportet, vt qui præscribit, in nulla temporis parte rei babeat couscientiam alienæ*. Ex quibus euidenter colligitur, solam conscientiam, quòd res sit aliena tollere bouam fidem, non verò dubitationem. Idem confirmat Can. *Si virgo*, Causa 34. Quæstione s. *Iu iure prædiorum* (inquit) *tamdiu quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quamdiu se possidere ignorat alieuum*. Atqui dubitat, Is certè ignorat se possidere alienum, ñec rei alienæ conscieotiam habet: Manet itaque bonæ fidei possessor. Idem confirmat Cap. *Domiuus*, Extra, *De secundis Nuptijs*, quo *Lucius III.* decernit, vt mulier, *si de morte prioris coniugis adbuc sibi existimat dubitandum, ei qui sibi uupsit debitum non deneget postulanti*. Cùm igitur debitum coniugale reddi non possit, nisi bona fide, sequitur bonam fidem dubitatione non tolli. Denique si is, qui bona fide possessionem iniuit, nata postmodum dubitatione non præscriberet, sed restituere teneretur, salsa esset Iuris Regula: *In dubijs potior est conditio possidentis*.

REGVLA XL.

Restitutio statim, & absque mora facienda est, si fieri possit. Certis tamen casibus differri potest, si nimirum id postulet graue periculum imminens vitæ, famæ, innoceutiæ ac saluti debitoris, aut familiæ ipsius; vel etiam rerum legitimè partarnm, statusque instè acquisiti notabile detrimenrum ex subita Restitutione emergens: Nec simile dannum immineat creditori.

HAnc Regnlam firma ratione probat *Sanct. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 62. Articulo 8. *Sicut* (Inquit) *accipere rem alienam est peccatum contra iustitiam, ita etiam detinere eam: Quia per hoc, quòd aliqnis retinet rem alienam inuito domiuo, impedit eum ab vsu rei suæ, & ei facit iniuriam. Manifestum est autem, quòd nec per modicum tempus licet in peccato morari, sed quilibet tenetur peccatum statim deserere, secundùm illud Eccli.* 21. „ Quasi à facie colubri fuge pecca- „ tum: *& ideò quilibet tenetur statim restituere, si potest; vel petere dilationem ab eo, qui potest vsum rei concedere.*

Et in Responsione ad primam obiectionem, ait, quòd *Præceptum de restitutione facienda, quamuis secundùm formam sit affirmatiuum*, seu affirmatè exprimatur; *implicat tamen*, & inuoluit *in se negatiuum præceptum, quo probibemur rem alterius detinere*. Præceptum autem negatiuum obligat semper, nulloque tempore prætermitti eius obseruatio potest, nullam moram patitur eius executio.

Addit in Responsione ad secundam obiectionem: *Quando aliquis non potest statim restituere, ipsa impotentia absoluit eum ab instanti Restitutione facienda: Sicut etiam totaliter à Restitutione absoluitur, si omninò sit impotens. Debet tamen remissionem, vel dilationem petere ab eo cui debet, aut per se, aut per alium.*

Ex his patet, Restitutionem statim faciendam esse, fieri possit, posse tamen differri, cùm necessitas, & præsens impotentia restituendi moram postulat: Vnde *Inanis actio creditoris* à Iurisconsultis dicitur, *quàm inopia debitoris excludit*. Et Gregorius IX. Cap. *Odoardus*, Extra, *De Solutionibus*, De Clerico propter quædam debita, quæ soluere omninò non poterat, excommunicato sic respondet: *Si constiterit, quòd vel iu totum, vel pro parte soluere non possit debita supra dicta, Sententiam ipsam sine difficultate qualibet relaxetis; receptâ prius ab ipso idonea cautione, vt si ad pinguiorem fortunam deuenerit, debita prædicta persoluat*. Præsens igitur impotentia restituendi excusat à Restitutione statim facienda. Impotentiam dico, non solùm physicam, vt Theologi loquuntur, quando scilicet nihil omninò habet debitor vnde restituat; sed etiam moralem, cùm nempè restituere absque graui sui, vel aliorum nocumento non potest; verbi gratia, si debitor extrema, aut valdè graui necessitate prematur, cui aliunde succurrere non possit, quàm ex re aliena iniustè possessa. Item si absque graui periculo vitæ, famæ, innocentiæ ac salutis suę, vei suorum restituere non valeat. Item qui sine magno detrimento rerum suarum iustè partarum, aut status iustè acquisiti, statim restituere non potest, is solutionem absque peccato differt; modò tamen creditor simile damnum non patiatur. Nam & Ciuili Iure saocitum est, vt induciæ debitoribus indulgeantur, qui soluendo statim non sunt absque sua culpa, aut qui ad egestatem redigerentur, si creditores immisericordes ipsos nimium vrgerent. Hinc regula Iuris 173. in Digestis: *In condemnatione* (inquit) *personarum, quæ in id, quod facere possunt, damnantur, non totum, quod babeut extorquendum est, sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant*. Præterea, *Impossibilium nulla est obligatio*: Impossibile porrò censetur, moraliter loquendo, homini vt statim restituat, si restituere statim non possit absque graui detrimento rerum suarum iustè partarum, aut absque ruina sui status iustè acquisiti; verbi gratia, si is, qui debet centum aureos, statim eos soluere non possit, nisi domum suam, vel prædium multò minoris vendat, quàm valeat: Si vir Nobilis restituere statim non possit, nisi ad statum plebeium, & mechanicum redigatur. Statum tamen suum imminuere tenetur, quantùm salua externa honestate, & decentia, famaque sua potest, & expensas domûs suæ, ac familiæ moderari, vt soluat debita, & res alienas quamprimùm restituat. Si verò simile detrimentum immineat creditori ex mora solutionis, vel restitutinnis, debitor statim restituere tenetur, etiam cum graui damno rerum, vel statûs sui: Quia extra casum necessitatis extremæ, aut velut extremæ, in pari causa damni potior esse debet conditio creditoris. Verùm graue damnum, quod à restitutione statim facienda excuset, nequaquam censendum est, cùm magna pecuniæ summa, seu res quæuis aliena magnæ quantitatis, & valoris restituenda est, adeòque magna immiuutio facienda rei familiaris, cui immixta erat, & (vt ita loquar) incorporata; aut cùm grande lucrum subita restitutio interceptura est. Id enim non est amittere suum, sed alienum relinquere, seu alieno non vti, secundùm reguiam Iuris 83. in Digestis: *Non videatur rem amittere, quibus propria nou fuit*.

Hinc sequitur, illum cuius bona iniustè parta sunt, vel status iniustè acquisitus, à Restitutione statim facienda non excusari, etiamsi statim restituere non possit absque graui rerum suarum detrimento, aut status euersione: Nec etiam excusari illum, qui ludis, compotationibus, meretricijs amoribus, alijsve sumptibus iniquis, ac superfluis, bona sua decoquendo, ad eas angustias redactus est, vt absque graui suo damno restituere statim non possit. Hic (inquam) restituere nihilominus tenetur, si absolutè potest, nisi à creditoribus suis inducias obtineat, quas non meretur.

Hanc regulam *Sanct. Antoninus* confirmat, P 2. Tit. 2. Cap. 8. *Quidam* (inquit) *circa materiam istam dicunt, & meo iudicio satis rationabiliter, quòd in certis casibus uon tenetur quis ad statim restituendum actualiter, etiamsi babeat modum aliquem ad restituendum, & ab eo, cui tenetur, inuenire uon possit, nec remissionem, nec dilationem, sed subitam velit sibi fieri Restitutionem: Quando videlicet statim inde sequeretur, vel probabile damnum spirituale, vel temporale damnum uotabile ipsius restituentis, vel aliorum, quod præponderaret damno eius, qui debet babere, ex carentia illius rei. Potest autem tale dammum esse triplex, scilicet periculum mortis, infamia grauis, seu scandalum notabile, vel damnum, & periculum probabile mortalis culpæ. Ratio buius est, scilicet quòd talis Restitutio possit differri, quia creditor*

ma-

magis debet velle in huiusmodi casibus, vt maximum incommodum, seu damnum eius, qui habet restituere, euitetur modicâ restitutionis dilatione, quàm suum incommodum modicum, vel damnum ex carentia ad tempus suæ rei. . . . . Est ergo vnus casus, cùm imminet ex huiusmodi Restitutione subitâ periculum damni incomparabiliter prævalentis damno, quod inde habet creditor ex carentia rei suæ: Putà, cùm ipse creditor habendo illam rem, seu pecuniam, quam quis de suo retinet, magis posset repugnare, & prævalere contra bonum commune. Nam tunc non tenetur restituere illi, sed fideliter reseruare, vt restituat sibi, vel hæredibus suis, quando hoc fieri poterit sine præiudicio boni communis. Idem videtur dicendum, cùm quis malè vteretur re sua, puta, gladio ad occidendum se, vel alium. Idem videtur dicendum, cùm ex subitâ Restitutione ille, qui restitueret rem ablatam per furtum, vel aliud vitium, detegeretur, & infamaretur; cùm fama sit quid nobilius, quàm substantia temporalis. Cùm ergo quilibet debeat prouidere conseruationi famæ suæ, potest talis differre Restitutionem, vsque ad tempus, quo non deprehendatur in crimine, & diffametur, si aliter prouideri non potest. Idem dicendum, quando mulier habuit filium per adulterium, nesciente viro, vel supposuit sibi alium partum, qui nutritur de bonis viri, vel hæres etiam admittitur, vt filius proprius: Cùm teneatur mater talis de omnibus, quæ percipit filius ille patrimonij patris, non tamen debet reuelare factum, quando ex hoc sequeretur, seu sequi probabiliter posset mors sua, vel prolis talis, vel etiam notabilis infamia, vel alia grauia scandala, secundùm Raymundum, & Ioannem de Neapoli in Quodlibetis.

Alius casus est, quando ex huiusmodi Restitutione subitâ sequi posset mors spiritualis, seu peccatum mortale probabiliter in restituente, vel familia eius: Putà, restituendo, quæ habet aliena, ad tantam venit paupertatem, vel miseriam, quòd non potest viuere, vel prouidere filijs de victu, & vestitu; & cùm sint nobilis conditionis, mendicare animis erubescunt; ab amicis suis ad sufficientiam non inueniunt; laborare nesciunt, vel non possunt, quia paruuli, vel infirmi; & sic restituendo exponitur periculo ipse cum familia sua furandi, vel prostituendi filias, vel desperationis; vbi retinendo alienum, cum ipso ex industria sua prouidet, & parcit sibi, & familiæ, & disponitur ad satisfaciendum paulatim. Idem videtur dicendum, cùm quis habet instrumenta artis suæ, vnde ex labore suo gubernat se, & suos, & vendendo, vel tradendo ea, vt restituat suis creditoribus, non poterit laborare, & inde lucrari. Laborando autem cum prædictis, vltra sustentationem suam, poterit paulatim satisfacere. Nec credo esse contra hoc, quod dicit B. Thomas, Quòd statim restituendum est alienum simpliciter. Non enim ita amarè verba accipienda sunt, vt dicit Lex, sed ciuiliter: & in Sacra Scriptura dicitur statim fieri, quod fit prolixo tempore, vt patet Malachiæ III. „ Statim venit ad Templum sanctum suum, &c. *& præcipuè cum ex causâ ita vrgenti differunt. Potest etiam multipliciter accipi in Iure, & non solùm pro potentia facti, sed & iuris, & commoditatis. Hæc non sunt prædicanda, ne paretur via detentioni alienorum, ad quod animis personæ sunt inclinatæ: Sed cum magna discretione in Confessione, & Consilijs tractanda, & cum multis circumstantijs consideranda, quæ honestent factum.*

Quærit subinde *Sanct. Antoninus*, Vtrum illi, qui statim restituere potest malè ablata, sufficiat ad salutem relinquere Testamento, quod hæredes restituant? Respondet cum *Ioanne De Neapoli*, Id non sufficere, nisi in duo-
„ bus dumtaxat casibus. Primus est, quando habens
„ malè ablata credit verè, & pro certo, quòd talis reten-
„ tio non sit contra voluntatem domini. Talis siqui-
„ dem retentio non est iniuriosa, seu iniusta. Nullus
„ enim patitur iniustitiam volens. Secundus casus est,
„ quando talis retentio rei alienæ est contra volunta-
„ tem domini, sed inordinatam, puta, cùm non redditur
„ gladius furioso; hoc enim iustè fit: *Et similiter hoc est, quando aliquis vult rem suam statim habere, quam retinens non potest dare sine notabili damno suo, & econtra ille cuius est, potest sine damno suo, & incommodo carere ad tempus. Extra istos casus non sufficit ad salutem, nisi statim restituat. Ratio est, quia de necessitate salutis est vitare peccatum mortale: Sed non solùm auferre alienum; sed etiam retinere extra prædictos casus, est peccatum mortale, quia contra iustitiam, cùm faciat iniuriam proximo; & hoc cùm potest restituere: Vnde non sufficit ad salutem tali relinquere per testamentum, quod hæredes restituant: Sed de necessitate salutis est statim restituere, si potest. Sed si ille cuius est res, non potest illâ carere sine incommodo suo, etiam ad tempus, tunc oportet, quòd restituat, etiam cum magno incommodo suo, nec sufficeret dimittere per testamentum. Tertius casus excusans à restitutione subita est, cùm ex hoc immineret periculum mortis corporalis*

Et post multa, colligit, illos quibus Restitutionis onus incumbit, *Et si retineant sibi quodammodo necessaria pro sustentatione sui, & familiæ, ad vitandum multa pericula animæ, & corporis, quæ verisimiliter sequi possent bonis suis cedendo, & omnibus se spoliando pro restitutione facienda, (quod forsè tutius esset, scilicet restituere, & in Deo confidere, etiamsi oporteret mendicare, secundùm Raymundum) Ad hoc tamen non teneri de necessitate salutis.* Non teneri (inquam ad cessionem omnium bonorum, & ad spoliandum se omnibus, retenta sibi duntaxat veste, & baculo. *Tamen* (inquit Sanct. Antoninus) *Non debent tales ita lautè viuere, & pomposè vestiri cum familijs suis, & filias suas cum magnis dotibus nuptui tradere, sicut si non essent obligati ad Restitutionem, sed parcè viuere, & paruas dotes tradere; & si non possunt Nobili, vel Mercatori nuptui dare, artifici & plebeio debent tradere; & alia superflua resecare. Cum multa ergo prudentia hoc negotium agendum est: Cùm efficaciter videntur facere, quod possunt ad restituendum, & in alijs se benè habere, & cum timore Dei, credo possunt absolui, & communicari. Qui autem, & de eo, quod possunt semper procrastinant, & annuatim reperiuntur promittere Confessori restituere, & postea non faciunt, non videntur absoluendi, nisi prius faciant, vel disponant efficaciter negotium, vt habeat executionem.*

REGVLA LXI.

In Restitutione facienda necessariò seruandus est ordo Legibus Ciuilibus, & Iure etiam Municipali præscriptus; cuius quidem ordinis violatio graue peccatum est iniustitiæ, debitoresque obligat ad resarciendum damnum creditoribus hinc emergens.

ET quidem certa priùs restituenda sunt, quàm Incerta, quorum creditores ignorantur, vt docet *Sanct. Antoninus*, P. 2. Tit. 2. Cap 7. Cùm scitur (inquit) bona illius, qui Restitutioni est obnoxius, non sufficere ad certorum incertorumque restitutionem, vel dubitatur an sufficiant ad vtrumque, *Tunc restituenda sunt plenè priùs, & integraliter certa.* Rationem ordinis istius affert sanctus Archipræsul: *Non enim succedit in pauperibus ipse Christus, nisi quando non reperiuntur personæ certæ, quibus restitui debent certa, vt quasi per substitutionem succedere videatur; ac si diceret testator, Dimitto meos hæredes tales, & tales quibus debeo, vel etiamsi non debeo. Sed si eos non reperiri contingat, substituo mihi Christum cum pauperibus.* Accedit, quòd *Pauperibus non tenentur hæredes dare pro restitutione incertorum, nisi vnicâ ratione, scilicet in foro Dei: Sed creditoribus certis tenentur duplici ratione, scilicet in foro Dei, & in foro Mundi; quia hæredes possunt à creditoribus in iudicio conueniri.*

In restitutione verò certorum priùs restituenda sunt, quæ per violentiam ablata sunt, furto scilicet ac rapina, quàm vsuræ, & alia debita: Quia furto, & rapina grauior iniuria illata est, cum illam passus sit proximus repugnante omninò voluntate: Vsuram verò soluit volens, voluntate saltem conditionatâ, & *propterea minorem iniuriam* sapit in proximum. Alia verò debita mutuâ voluntate contrahuntur, nempè quod ratione emptionis, aut mutui liciti, locationis, & conductionis, aut similibus nominibus debetur. *Et ideò rapina, & furtum priùs restitui debent, quàm ipsa vsura, & alia debita licito modo contracta: Eadem ratione priùs rapina, quia grauior in ea violentia, & iniuria quàm in furto.* Cùm tamen debitori bona sunt legitimè parta, & debitis honestè iustèque contractis obnoxia, priùs debita illa soluenda sunt, quam quæ ratione delicti debentur, si restitui vtrumque non possit *Sicut enim iniustè acciperetur ab aliquo diuite, vt daretur eleemosyna pauperi, vt dicitur* 14. *Quæst.* 5. *Can.* Fortè: *Ita & iniustum videtur & eo, quod iustè debetur alteri, puta honesti mutui, vel emptionis, vel alicuius liciti contractûs, restituere alienum:*

& non

& non facienda mala, vt eueniant bona. Sic etiam, quamuis vsuræ priùs restituendæ videantur, quàm soluenda debita honestè contracta, si ad vtrumque bona debitoris sufficiant, priùs tamen soluenda sunt illa quàm vsuræ, si non sufficiant facultates debitoris: *Quia indecens videtur vsuram restitui de re iustè alteri obligatâ. Nam per hoc non tollitur iniuria facta proximo, & Deo, sed additur noua, quia alienum aufertur: Nec enim tenetur Deo, & proximo ratione vsuræ perpetratæ, vel alterius malè ablati, nisi in quantum potest de iure. Nemo enim ad impossibile obligatur. Si igitur non potest restituere vsuram nisi subtrahendo ius alterius, pro tunc excusatur à restitutione*. Itaque *Vsurarius restituat vsuram, cum poterit, de suo*, & non de alieno; quia *Non debet aliquis locupletari cum alterius iniuriâ, vel iacturâ*; vt habet Regula Iuris in Sexto. Si tamen Ius commune, & Municipale aliter decernant, omninò *seruanda sunt. Nam Iure humano possessiones, & alia vt propria possidentur*, (inquit S. Antoninus.)

3 Priùs restitui debent quæcumque certa debita, quàm quæcumque ad pias causas relicta atque donata. Ratio est, *Quia donatio ad pias causas, & largitio sunt ex supererogationis consilio, vel sunt fortè bona incerta; Restitutio autem malè ablatorum, seu aliorum debitorum certorum est ex obligatione, & præcepto*; (inquit idem Sanctus Archipræsul.)

4 Debita onerosa, vt ex emptione, locatione, permutatione, debitis gratuitis, vt ex gratuita promissione, præferenda sunt, priúsque soluenda.

5 Priùs soluenda sunt debita realia, pro quibus res debitoris pignori, & hypothecæ obligata est, debitis personalibus siue chirographarijs, pro quibus nullum pignus datum, vel hypotheca constituta. L. *Eos. Cod.* Tit. *Qui potiores in pignore, vel hypotheca habeantur*; cuius hæc sunt verba: *Eos qui acceperunt pignora, cùm in rem actionem habeant, priuilegijs omnibus, quæ personalibus actionibus competant, præferri constat*. Vbi verò vna eadémque res pluribus est oppignerata, præferendi sunt creditores anteriores in hypotheca non priuilegiata, secundùm Regulam Iuris 54. in Sexto: *Qui prior est tempore, potior est iure*. Et L. *Si fundum*, Cod. Tit. *Qui potiores in pignore habeantur*, dicitur: *Si fundum pignori accepisti, antequam Reipublicæ obligaretur, sicut prior es tempore, ita potior es iure*. In hypothecis verò quibus Priuilegium à Iure concessum est, hæc Regula suas exceptiones habet.

6 Prima verò est inter huiusmodi hypothecas illa, quam ius concedit ei, qui suam credidit pecuniam ad ædificandam, vel reparandam domum, vel nauim alterius, aut aliquid simile. Hic enim creditor singularem habet potiorémque à Iure indultam hypothecam, quâ res illa ita ipsi obligatur, vt cæteris creditoribus etiam hypothecarijs præferatur, siue generalem, siue etiam singularem habeant in re illa hypothecam. Ratio est, quia sine tali mutuo pignus illud non extitisset, vel certè perijsset; atque ita prior creditor, vel nihil, vel parum commodi ex ea re habuisset. Id confirmant L. *Interdum*, & L. *Huius* D. Tit. *Qui potiores in pignore, vel hypotheca habeantur*, quarum hæc sunt verba: *Interdum posterior potior est priori; vt puta si in rem istam conseruandam impensum est, quod sequens credidit: Veluti si nauis fuit obligata, & ad armandam eam, vel reficiendam ego credidero. Huius enim pecunia saluam fecit totius pignoris causam: Quod poterit quis admittere, & si in cibaria nautarum fuerit creditum, sine quibus nauis salua peruenire non poterat*. Pari ratione, *Si quis in merces sibi obligatas crediderit, vel vt saluæ fiant, vel vt naulum exsoluatur, potentior erit, licet posterior sit: Nam & ipsum naulum potentius est. Tantumdem dicitur, & si merces horreorum, vel areæ, vel vecturæ iumentorum debetur: Nam & hic potentior erit*. Et L. *Qui in nauem*, Tit. *De rebus auctoritate Iudicis possidendis*, in Digestis: *Qui in nauem exstruendam, vel instruendam credidit, vel etiam emendam: Priuilegium habet*.

7 Secundò loco priuilegium habet hypotheca eius, qui pecuniam mutuo dedit, vt alter rem aliquam emeret: Æquum enim est, vt in eam rem hypothecæ ius habeat suprà anteriores creditores hypothecarios; quia absque tali mutuo rem illam debitor non haberet. L. *Licet*. Cod. *Qui potiores in pignore habeantur*, cuius hæc sunt verba. *Licet iisdem pignoribus multis creditoribus diuersis temporibus datis priores habeantur potiores: Tamen eum cuius pecuniâ prædium comparatum probatur, quod ei pignori esse specialiter obligatum statim conuenit, omnibus anteferri iuris auctoritate declaratur*.

8 Tertiò loco, illi qui pro mercium vectura domino earum mutuum dedit, & ei qui domum locauit in quàm merces aut supellex à conductore comportatæ sunt, in illis mercibus, & supellectili à Iure tribuitur hypotheca, cuius ratione creditoribus reliquis generalem, vel specialem hypothecam habentibus antefertur. L. *Huius*, D. Tit. *Qui potiores in pignore, vel hypotheca habeantur. §. Si quis*.

9 Quartum locum obtinet hypotheca pro dote, quâ bona omnia viri sic tacitè afficiuntur, & obligantur, vt in dotis restitutione vxor, eiúsque hæredes, reliquis creditoribus generalem hypothecam anteriorem habentibus præferantur, L. *Assiduis*. *Cod.* Qui potiores in pignore habeantur. *Sancimus ex stipulata actionem, quàm mulieribus iam pro dote instituenda dedimus, eique etiam tacitam donauimus inesse hypothecam, potiora iura contra omnes habere mariti creditores, licet anterioris sint temporis priuilegio vallati*. Creditoribus tamen anteriorem hypothecam expressam habentibus non præfertur posterior hypotheca dotalis. Iniquum enim esset si omnes anteriores creditores per nuptias debitoris superuenientes exciderent iure suo, quod expressè pacti fuerant. Verùm si dubitetur an cæteræ hypothecæ priores sint dotali, Restitutio dotis priùs facienda est quàm reliquis creditoribus quamuis expressam hypothecam habentibus satisfiat, secundùm Regulam Iuris 85. in Digestis: *In ambiguis pro dotibus respondere melius est*.

10 Quintum locum obtinet hypotheca constituta in fauorem Fisci, cuius debitor omnia bona sua Fisco obligata habet. L. secunda *Cod.* Tit. *De Priuilegio Fisci*.

11 Pensio alimentaria pupillorum, aut adulterorum etiam filiorum honestæ conditionis, sed corpore, vel mente impotentium, ex bonis paternis aut etiam maternis soluenda, præferenda est alijs creditoribus quibuscumque præcedentibus: Quia nimirum *Alimenta necessaria dilationem non sustinent*. Idem esto iudicium de Medicorum, Chirurgorum, Pharmacopolarum expensis in vltima ægritudine factis. L. *In restituenda*, Cod. Tit. *De petitione hæreditatis*, cuius hæc sunt verba: *In restituenda hæreditate compensatio eius habebitur, quod te in Mortui infirmitatem, inque sumptum funeris bona fide ex proprio tuo patrimonio erogasse probaueris*. Ad quem Legem *Baldus* Iurisconsultus ait: *Impensa facta in infirmum præfertur cuique creditorum, post tamen funeris impensam*, de qua variæ, Leges exstant Tit. Digestorum *De Religiosis, & sumptibus funerum*.

12 In debitis realibus siue hypothecarijs creditor anterior alijs eiusdem ordinis creditoribus posterioribus ita præferendus est, vt ei debitum in solidum soluendum sit, quamuis bona non suppeterent, quæ reliquis creditoribus hypothecarijs soluendis satis essent. Illi enim quorum posterior est hypotheca, bonorum defectu sæpè coguntur proprijs iuribus in totum excidere, ne creditores quorum anterior est hypotheca, ex parte fraudentur. Quamobrem paupertas posterioris creditoris non est legitimus titulus cur priorem hypothecam habenti præferatur, nisi necessitas illius extrema sit, vel grauis; quo casu præferendus est ea dumtaxat ratione, vt eius necessitas subleuetur. Ordo igitur Iustitiæ in Restitutione seruandus est, quæ nec personam pauperis, nec vultum diuitis respicit: In beneficientia verò seruandus est ordo Charitatis, vt ei priùs subueniatur, cæteris paribus, qui magis indiget. Non licet igitur debitori, qui omnibus soluendo non est, spontè sua gratificari alicui creditori in præiudicium anteriorum aut habentium potiorem hypothecam. Alioqui, nisi ipsum Iuris, & facti ignorantia excuset, tenebitur de damno, & expensis creditoris potius habentis, vt colligitur ex L. *Scimus*, Cod. Tit. *De Iure deliberandi*, &c.

13 Quod spectat personalia debita, nullus in eorum solutione ex necessitate iustitiæ seruandus est ordo; nullum alteri præferri, si iura eorum, & nomina æqualia sint, iustitia & leges iubent; neque vlla in partitione bonorum debitoris seruanda est inter eos inæqualitas, si ad singulorum solutionem non sufficiant, vbi creditoribus hypothecarijs fuerit satisfactum. Quod enim reli-

reliquum erit facultatum debitoris, inter chirographarios creditores, & illos etiam quorum iura, & nomina certa erunt, siue debitoris ipsius, siue testium fide dignorum assertione, diuidetur sine vllo discrimine anteriorum aut posteriorum obligationum; ita vt singuli pro rata, & partem lucri sortiantur, & partem iacturæ subeant. Verbi gratiâ, si postquam satisfactum est hypothecarijs creditoribus, supersint ex bonorum discussione mille aurei, restentque decem chirographarij creditores, quibus singulis ducenti aurei debeantur, singulis assignabitur portio centum aureorum. Si autem eorum nomina, & iura inæqualia sint, seruabitur in diuisione pro rata proportio inæqualitatis. Obseruandum tamen creditorem personalem suâ in petendo diligentiâ ius consequi prælationis in debiti solutione præ alijs creditoribus eiusdem ordinis, etiam tempore prioribus, vt Iure Ciuili sancitum est, L. *Pupillus*, 24. Tit. *Quæ in fraudem creditorum facta sunt*, Libro 43 Digestorum; & L. *Si non expedierit*, Tit. *De bonis auctoritate Iudicis possidendis*, Lib. 42. Ipse verò debitor ab huiusmodi creditorum vno, alijs silentibus, siue in iudicio, siue extra iudicium interpellatus, illi tutâ conscientiâ satisfacere potest, quamuis cæteris posteriori.

14 Regulam in cuius explicatione versamur, confirmat *S. Antoninus*, P. 2. Tit. 2. Cap. 7. *Cæteris paribus* „ (inquit) *seruanda est Regula*, Qui prior est tempore, potior est iure. *Vbi autem sunt priuilegia paria, scilicet personarum, & actionum, insimul æqualiter satisfaciendum est, nisi de aliquo illorum probetur quòd alteri præferendus sit, secundùm legem posti, vel scripti, seu vsus approbati. Cùm ergo mercator, vel alius frangit, vel (vt vulgò dicitur) fallit, vt non sufficiens satisfacere creditoribus ex integro, venientibus cunctis, vt sibi satisfiat, hic ordo seruatur. Primò debet satisfieri dominis rerum, verbi gratiâ deponentibus, si deposita erant sibi facta. Secundò, satisfit mercium venditori, si exstant merces, hoc est, ipsæ merces restituuntur tamquàm singulariter pro pretio obligatæ. Si autem plus valerent, illud plus redditur ad commodum creditorum. Si autem ipsæ merces non extant, sed venditæ sunt, & loco earum aliæ subrogatæ, tales subrogatæ non redduntur loco earum, quia non sunt pro pretio obligatæ. Tertiò, cæteris paribus præfertur vxor, quia hypothecam censetur habere: & ideò præfertur nedum prætendentibus personalem obligationem, sed etiam prætendentibus tacitam hypothecam: Non tamen præfertur creditoribus habentibus anteriores hypothecas, & expressas. Fiscus quoque simile habet priuilegium cùm muliere. Quartò, post hypothecas veniunt deponentes, si non extat depositum. Tali priuilegio non gaudent, qui mutuant ad vsuras. Hypotheca autem potior est, quia pertinet ad rem ipsam. Quintò, veniunt simplices priuilegiati, id est, habentes priuilegia personalia, non realia. Sextò & vltimò veniunt chirographarij pro rata, non attenta prioritate contractuum: Quia licitum est debitori pro cumulo creditorum facere deteriorem causam creditorum priorum, non dominium, neo hypothecam, nec priuilegium habentium. Et ista est ratio quare in chirographarijs creditoribus nõ attenditur tempus.* Hęc *S. Antoninus* ex *Baldo* Iurisconsulto ad Legem Cod. *Pro debito*, Tit. *De bonis auctoritate Iudicis possidendis*. Vbi has Regulas de Restitutionis, & solutionis debitorum ordine, Legibus confirmat. Addit Sanctus Archipræsul: *Verum vbi Lex Municipalis, seu Statutum Ciuitatis aliter disponeret, illi est standum, etiam in foro conscientiæ, si non sit expressè contra Deum. Vnde in aliquibus ciuitatibus vt Florentiæ, fallente Mercatore, per Syndicos institutos à Communitate, vbi non sufficiunt bona Mercatoris fallentis ad plenè restituendum omnibus, satisfit vnicuique pro rata, secundùm facultatem bonorum illius, & non priùs vni quàm alteri, nisi aliquibus personis priuilegiatis in hoc, vt mulieribus pro dotibus.*

C A P V T X.

DE OCTAVO DECALOGI PRÆCEPTO.

CVm iustitia postulet non solùm, vt nulla fiat iniuria proximo, verùm etiam vt pro illatâ iniuriâ satisfiat, ad eam satisfactionem imperandam, & exigendam Tribunalia erecta sunt, Iudicésq; constituti. Verum cùm malitiâ hominum publica etiam Iudicia peruerti contingat octauo Decalogi Præcepto sanxit Deus Optimus Maximus ne quis publici iudicij peruersioni cooperaretur. Quamuis enim quilibet homo iudex esse non possit; ideóque omnibus non dicatur, Ne iniustè iudices (quod publica quidem iudicia spectat) potest tamen quilibet peruersioni iudicij cooperari, falsum testimonium dicendo: Quamobrem omnibus hoc Præceptum datur: *Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.*

A R T I C V L V S I.

Quit sit huius Præcepti sensus? Id est, quid prohibeat, vel iubeat?

1 HOc Præcepto duas leges contineri, docet Concilij Tridentini Catechismus: Vnam prohibentem ne falsum dicatur testimonium: Alteram iubentem, vt simulatione fallacijsque sublatis, dicta & facta nostra simplici veritate metiamur. Cuius officij Apostolus Ephesios admonuit Cap. 4. Epistolæ ad illos datæ: *Veritatem* (inquit) *facientes in charitate, crescamus in illo per omnia ∴ Propter quòd deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cùm proximo suo: Quoniam sumus inuicem membra.*

2 Quamuis porrò falsi testimonij nomine significetur quicquid in bonam, vel in malam partem de altero constanter dicatur, siue in iudicio, siue extra iudicium, præcipuè tamen prohibetur illud testimonium, quod in iudicio falsò dicitur à iurato, quia periculosius est. Iuratos enim testes, nisi exceptionibus legitimis excludantur, aut eorum sit aperta improbitas, atque peruersitas, ne Iudex quidem ipse potest reijcere, siquidem. *In ore duorum, vel trium stat omne verbum.* Nomine proximi, Deute. 19. Matt. 18.
in quem falsum testimonium dicere non licet, intelligitur omnis, qui eget operâ nostrâ, siue ille propinquus sit, siue alienus, siue ciuis, siue aduena, siue amicus, siue inimicus. Vnde & in hostes falsum testimonium dicere nefas est, quos diligere Christus Deus, & Dominus noster iubet. Nec etiam in se ipsum falsum testimonium dicere licet: Quod qui committunt, sibi ipsis notam inurunt ignominiæ ac turpitudinis, & se ipsos, Ecclesiámque lædunt, cuius sunt membra.

3 Vt verò testium vanitas, mendacia & periuria hoc Pręcepto prohibentur, sic & Accusatorum, & Reorum, & Patronorum, Cognitorum, & Procuratorum, Aduocatorum, & omnium qui iudicia constituunt, (inquit Concilij Tridentini Catechismus.)

4 Prohibetur etiam hoc Præcepto mendacium omne, etiam extra iudicium, id maximè quòd alteri incommodum aut detrimentum possit afferre: De quo & Leuitici 19. dictum est: *Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum.* Et Psalmo 5. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* Et Apocalypsis 21. *Timidis autem, & incredulis, & homicidis, & fornicatoribus, ∴ & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est mors secunda.*

5 Hoc etiam Præcepto prohibetur obtrectatio, contumelia, calumnia, susurratio, de quibus diximus Libro 2. cùm de Inuidiæ, & Iræ filiabus ageremus: Item hypocrisis, & iactantia, de quibus etiam sermonem fecimus agendo de filiabus inanis gloriæ: Item irrisio, ac adulatio.

6 Prohibetur denique hoc Præcepto iudicium temerarium, & opinio quæuis, vel suspicio praua de proximo ex leuibus indicijs. Nam & cogitatio quædam locutio est, secundum illud Psalmi 14. *Qui loquitur veritatem in corde suo.* Octauo Decalogi Præcepto prohibetur nobis

nobis loqui falsum testimonium aduersùs proximum ore cordis pariter ac corporis.

ARTICVLVS II.

Mendacium omne Lege Diuina probibitum, perséque illicitnm ac malum est.

MEndacium triplex vulgò distinguitur, scilicet *officiosum, iocosnm, & perniciosum*. Officiosum est, quod sine alterius iniuriâ fit pro salute, vel commodo alicuius. Iocosum, quod solâ placendi seu delectandi voluntate. Perniciosum, quod graue detrimentum infert proximo, cuiusmodi sunt mendacia calumniatorum, & obtrectatorum, & quæ in contractibus, pactis, forensi iudicio, doctrinâ, eâ maximè, quæ ad Religionem pertinet, committuntur. De triplici isto mendacij genere *S. Augustinus* in Psalmum 5. legendus: *Ideò* (inquit) *Perdes omnes qui loquuntur mendacium, quia recedentes ab eo quòd est, ad id quòd non est, declinantnr*. Et infrà: *Duo sunt omninò genera mendaciorum, in quibus non magna culpa est, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut iocamur, aut vt prosimus, mentimur. Illud primum in iocando, ideò non est perniciosissimum, quia non fallit. Nouit enim ille cui dicitur, ioci causâ esse dictum. Secundùm autem ideò mitius est, quia retinet nonnullam beneuolentiam.*

Exod. 1. 19 Tale fuit obstetricum Ægyptiarum mendacium, quæ
Matth. 5. Pharaoni falsum renuntiauerunt, vt infantes filiorum Israël ab internecione seruarent. *Sed ista non re, sed indole laudantnr* (inquit S. Augustinus) *quoniam qui tantùm boc modo mentiuntur, merebuntur aliquando ab omni mendacio liberari. Nam in ijs, qui perfecti sunt, nec ista mendacia inueniuntur. Quibus dictum est, sit in ore vestro, Est, est; Non, non: Quidquid amplius est, à malo est.*

Vel ex hâc vnâ Christi Domini nostri Sententiâ compertum est, omne mendacij genus illicitum esse. Idemque ex illo Ecclesiastici 7. constat: *Noli velle mentiri omne mendacium.*

Idem confirmat *S. Augustinus*, Libris duobus, *De Mendacio, & contra Mendacium*, & *Encbiridii* Cap. 22. vbi hæc habet: *Omne mendacium ideò dicendum est esse peccatum, quia bomo non solùm quando scit ipse quòd verum sit, sed etiam si quando errat, & fallitur sicut bomo, boc debet loqui, quod animo gerit, siue illud verum sit, siue putetur, & non sit. Omnis autem qui mentitur, contra id quòd animo sentit, loquitur voluntate fallendi. Et vtique verba propterea sunt instituta, non per quæ se bomines inuicem fallant, sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est. Nec ideò vllum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo. Possumus enim & furando, si pauper cui palam datur sentit commodum, & diues cui clam tollitur, non sentit incommodum: Nec ideò tale furtum quisquam dixerit non esse peccatum. Possumus, & adulterando, si aliqua, nisi ad boc ei consentiatur, appareat amando moritura, & si vixerit, pœnitendo purganda: Nec ideò peccatum negabitur tale adulterium. Si autem meritò nobis placet castitas, quid offendit veritas, vt propter alienam vtilitatem illa non violetur adulterando, & violetur ista mentiendo? Plurimùm quidem ad bonum profecisse bomines, qui nonnisi pro salute bominis mentiuntur, non est negandum: Sed in eorum tali profectu meritò laudatur, vel etiam temporaliter remuneratur beneuolentia, non fallacia, quæ vt ignoscatur sat est, non vt etiam prædicetur, maximè in*

Matth. 5. „ *bæredibus Testamenti Noui, quibus dicitur:* Sit in ore
Matth. 6. „ vestro, Est, est; Non, non: Quod enim amplius est, à malo est. *Propter quòd malum, quia subrepere in bac mortalitate non desinit, etiam ipsi cobæredes Christi dicunt:* Dimitte nobis debita nostra. Ex hoc *S. Augustini* loco patet, Mendacium quoduis etiam officiosum, per se & naturâ suâ esse peccatum, sicut furtum & adulterium; ita vt mentiri non liceat pro salute alterius, sicut pro alterius salute furari, vel adulterium committere non licet. Secundò, si qui laudati, vel temporaliter remunerati leguntur in Scripturis, à quibus mendacium officiosum prolatum esse constet, in ijs laudari *Benignitatem mentis*, non *iniquitatem mentientis*; remunerari *Beneuolentiam*, non *fallaciam*; quæ propter bonitatem indolis excusatur, non prædicatur, vel approbatur. Sic Ægyptijs obstetricibus ob affectum beneuolentiæ in Iudæos, Deíque reuerentiam ac timorem, Deus benefecit, ac domos ædificauit (*Exod.* 1. 20.) Duo ergo in causa obstetricum sunt consideranda, *Factum misericorditer, & factum fallaciter*; primum, quod bonum erat, remunerauit Deus; & propter hoc bonum, alterum quòd malum erat, ignouit. Idem de *Rabab*, meretrice dicendum, quæ mentiri maluit, quàm Israëlitas exploratores prodere, (*Iosue* 6.) Ita *S. Augustinus* respondet Libro *Contra Mendacium*, Cap. 55. Idem de *Iudith*, quæ Holoferni mentita est (*Iudith* 15.) non enim propter mendacium laudatur, sed propter affectum ad salutem Populi Dei, pro qua periculis se exposuit. Tertiò, constat, Mendacium quidem perniciosum esse peccatum mortale, secundùm illud Psalmi 5. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*; & illud Sapientiæ 1. *Os quod mentitur, occidit animam*. Sed mendacium officiosum esse dumtaxat peccatum veniale, & similiter mendacium iocosum: Nullum autem omninò mendacium non esse peccatum. *Multum* quidem *fatendum est propinquare iustitiæ, & quamuis re ipsa nondum, iam tamen spe atque indole animum esse laudandum, qui numquam nisi bâc intentione mentitur, quâ vult prodesse alicui, nocere autem nemini. Sed nos cùm quærimus, Sitne boni bominis aliquando mentiri, non de bomine quærimus adbuc ad Ægyptum, vel ad Ierichum, vel ad Babyloniam pertinente, vel adbuc ad ipsam Ierusalem terrenam, quæ seruit cùm filijs suis; sed de ciue illius Ciuitatis, quæ sursum est libera Mater nostra æterna in cœlis. Et respondetur quærentibus nobis:* Omne mendacium non est ex veritate. *Filij autem illius ciuitatis, filij sunt veritatis. Eius ciuitatis filij sunt de*

quibus scriptum est, In ore eorum non est inuentum 1. Ioan Apoc
mendacium ∴ *His filijs supernæ Ierusalem, & Sanctæ Ciuitatis æternæ si quando, vt bominibus obrepit qualecumque mendacium, poscunt bumiliter veniam, non inde quærunt insuper gloriam;* (inquit *S. Augustinus*, Libro *Contra Mendacium*, Cap 16.)

Fœdè porrò errarunt, qui mendacij patrocinium ex
Scripturis Sacris suscipere non dubitarunt, *Abraham*, Genes 20 & 26.
& *Isaac* Patriarchas esse mentitos contendentes, cum il- Genes 42. & 4
le Saram, iste Rebeccam vxorem suam, sororem suam esse dixit; *Iacob*, cùm Isaac Patri ait: *Ego sum primogenitus tuus Esaü*; Ioseph cùm dixit fratribus; *Exploratores estis*; & scyphum sibi ablatum esse ait, in quo augurari solitus esset. Proferuntur, & alia ex Scripturis Sacris testimonia, quibus probari videatur, mendacium omne non esse peccatum. Quæ quoniam singillatim examinare prolixioris esset operæ, cum *S. Augustino* respondere sufficiat, Nonnulla quæ putantur in Scripturis Sacris esse mendacia, non esse quòd putantur, si rectè intelligantur; deinde, si qua ibi mendacia manifesta sunt, imitanda non esse; quia referuntur dumtaxat historicè, non laudantur, non approbantur, vti nec alia quæ in ijsdem Scripturis narrantur peccata. Abrahami responsio dicentis Saram esse sororem suam, mendacium non est. Tacuit quidem quòd vxor esset; verè dixit quòd soror esset, vt & vitæ suæ, & illius pudicitiæ consuleret. Erat enim illius neptis ex fratre Aram Quis autem nescit, fratres siue sorores generali nomine consanguineos appellati solere in Scripturis Sacris? Eo etiam sensu Isaac Rebeccam consanguineam suam sororem vocauit.

De facto, dictóque Iacob, variæ sententiæ sunt Patrum, & Theologorum Catholicorum. Quidam textui Scripturæ Sacræ magis inhærentes, mentitum fuisse Iacob, asserunt; Alij ipsum à mendacio excusant, præsertim *SS. Augustinus, & Thomas*; secundùm quam opinionem dicendum, fraudem fuisse mendaciúmque specie tenus reuera autem Mysterium. *Nam si non est mendacium, quando ad intelligentiam veritatis aliud ex alio significantia referuntur, profectò non solùm id quòd fecit, aut dixit Iacob Patri, vt benediceretur; sed neque illud quòd Ioseph, velut illudendis locutus est fratribus, neque quòd Dauid simulauit insaniam, nec cætera buiusmodi mendacia iudicanda sunt, sed locutiones actionésque Propheticæ, ad ea quæ vera sunt intelligenda referandæ. Quæ propterea figuratis velut amictibus obteguntur, vt sensum piè quærentis exerceant, & ne nuda ac prompta vilescant. Tamen vera non falsa dicuntur, quoniam vera non falsa significantur, seu verbo, seu facto: Quæ significantur enim vtique ipso dicuntur. Putantur autem mendacia, quoniam non ea, quæ vera significantur, dicta intelligun-*

tur, sed ea quæ falsa sunt, dicta esse creduntur; (inquit *S. Augustinus* Libro *Contra Mendacium*, Cap. 10.) Subditque: *Id vt exempli fiat planius, idipsum quòd Iacob fecit attende. Hœdinis pellibus membra contexit: Si causam proximam requiramus, mentitum putabimus; hoc enim fecit, vt putaretur esse, qui non erat. Si autem hoc factum ad illud propter quod significandum reuera factum est referatur; per hœdinas pelles peccata, per eum verò, qui eis se operuit, ille significatus est qui non sua, sed aliena peccata portauit. Verax ergo significatio nullo modo mendacium rectè dici potest. Vt autem in facto, ita & in verbo. Nam* „ *cùm ei Pater dixisset*, Quis es tu fili? *Ille respondit*, „ Ego sum Esaü primogenitus tuus. *Hoc si referatur ad duos illos geminos, mendacium videbitur. Si autem ad illud propter quod significandum ista gesta, dictaque conscripta sunt, Ille hic est intelligendus in corpore suo, quod est* „ *eius Ecclesia, qui de hac re loquens, ait*: Cùm videritis „ tis Abraham, Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas „ in Regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient „ ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, „ & accumbent in Regno: Et ecce sunt nouissimi, qui „ erant primi, & sunt primi, qui erant nouissimi. *Sic enim quodammodo minor maioris primatum frater abstulit, atque in se transtulit fratris. Cùm igitur tàm vera, tamque significentur veraciter, quid hic debet putari factum dictumue mendaciter?*

Itaque non est mentitus Iacob, cum se *Primogenitum Esaü* asseruit; primogenitus enim erat, si ius spectetur; non autem si persona. Sic verè Christus Matth. 11. 14. de Ioanne Baptista dixit, *Ipse est Elias, qui venturus est*: Quia in spiritu Elias erat, quamuis in persona Elias non esset, vt explicat *S. Augustinus*.

Quæ verò dixit, fecitque Ioseph, ad tentandum probandumque fratres fecit, non ad fallendum, proindeque non est mentitus.

Tandem mendacij Patroni nulla de Testamento Nouo mentiendi exempla protulerunt, sed solùm de Veteris Testamenti libris, in quibus non solùm dicta, verùm etiam facta multa figurata conscripta sunt, quia & figuratè gesta sunt. Sed *cùm ea siue dicta, siue facta referuntur ad eas res, propter quas significandas ita facta, vel dicta sunt, reperiuntur significationes esse veraces, ac per hoc nullo modo esse mendacia. Mendacium est quippè falsa significatio cùm voluntate fallendi. Non est autem falsa significatio, vbi etsi aliud ex alio significatur, verum est tamen quod significatur, si rectè intelligatur*; (inquit *S. Augustinus*, Libro *Contra Mendacium*, Cap. 12.) Subdit Cap. sequenti: Esse etiam quædam huiusmodi Saluatoris in Euangelio, quia & ipse Dominus Prophetarum Propheta esse dignatus est. Talia sunt illa, vbi de muliere, quæ fluxum sanguinis patiebatur, ait: Lucæ 8. *Quis me tetigit?* Et de Lazaro, *Vbi posuistis eum?* Sic Ioann. 11. quippè interrogauit quasi nesciens, quòd vtique sciebat. *Ac per hoc nescire se finxit, vt aliquid aliud illâ velut ignorantiâ suâ significaret: Quæ significatio quoniam verax erat, mendacium profectò non erat.* Sic etiam Dominus cùm duobus Discipulis post Resurrectionem suam ambulans, cùm appropinquarent Castello Emmaüs, propheticè, & figuratè, *Finxit se longiùs ire.* Lucæ 24. Quisquis autem vult intelligere, quid præfigurauerit id fingendo, attendat quid agendo perfecerit. *Longiùs namque postea profectus super omnes cœlos, non tamen deseruit Discipulos suos. Propter hoc significandum futurum diuinitus factum, ad præsens illud est humanitus fictum. Et ideò significatio verax in illa est significatione præmissa, quia in hac profectione illius est significationis veritas subsecuta. Ille igitur contendat Christum mentitum esse fingendo, qui negat eum quòd significauit impleuisse faciendo*: (inquit *S. Augustinus*.) Siue, *Finxit se longius ire*, ad significandum quod ipse ab eorum fide longè erat. Quamobrem Discipuli illi apertis oculis mentis tamdem cognouerunt, Christum non ad fallendum, sed ad erudiendum illos ita finxisse, id est, externam longiùs ire volentis speciem præ se tulisse.

Nec etiam Mendacio, aut Æquiuocationibus, siue Restrictionibus mentalibus vllatenus fauet, quod Christus ait, Marci 13. *De die autem illo, vel hora nemo scit, neque Angeli in cœlo, neque Filius, nisi Pater.* Aut quod ait, Ioannis 7. *Ego non ascendo ad diem festum istum.* Primo enim loco veritas præcisè, & absque vllis ambagibus, æquiuocatione, aut mentali restrictione enunciatur; siquidem Christus diem iudicij nesciebat, vt homo, siue humana scientiâ; quamuis scientiâ infusâ seu diuinâ reuelatione sciret. Nescire se præterea dixit figuratâ locutione, quia Discipulos nescientes faciebat, diem illum, & horam ipsis vtiliter occultando: Et Patrem solùm scire ait, quia Filium scire faceret, non autem homines, non Angelos in cœlo. Similibus enim locutionibus figuratis, sed tamen veris humana consuetudo abundat, cum dicimus lætum diem, qui nos lætos facit, &c. Et Scripturis etiam sacris familiaris est mos iste loquendi, vt *Genes.* 22. vbi Deus ait Abrahamo: *Nunc cognoui, quòd timeas Dominum*; Id est, nunc palam feci ostendique quantâ reuerentia, ac religione me colas. Et Ioannis 15. Christus Discipulis ait: *Iam non dicam vos seruos, sed amicos, quia omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota feci vobis.* Et tamen omnia absolutè, & absque exceptione illis non indicauerat, siquidem Cap. 16. ait: *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.* Dixerat igitur illis omnia quæcumque audiuerat à Patre, vt illis ante Passionem suam reuelarer. Denique diem illum se nescire, non in personâ suâ, sed in persona corporis sui, id est, Ecclesiæ, membrorúmque suorum, verè dicebat. Multa enim quæ de Christo dicuntur, intelligi de corpore, & membris eius, non de Capite, norunt quicumque in Scripturis Sacris sunt exercitati. Et hæc ergo figurata, non meodax, aut amphibologica locutio est, vel æquiuocatio, aut restrictio meotalis. Quælibet harum explicationum Patres auctores habet.

Locus alter præcisò etiam sensu, quem verba præseferunt, verus est. Ego non ascendo modò, vobiscum, palam, ad diem festum; licèt opportuno tempore, absque propinquorum comitatu, *Non manifestè, sed quasi in occulto ascensurus* esset. Vnde non ait, *Non ascendam*; sed, *Non ascendo*.

Ex his perspicuum est nullum ex Scripturis Sacris patrocinium mendacio quæri posse, cum ad iustitiam homines erudiant, & iusto autem scriptum sit Prouerb. 13. *Verbum mendax iustus detestabitur.* Et Cap. 12. *Abominatio est Domino labia mendacia: Qui autem fideliter agunt, placent ei*: Et inter sex quæ odit Dominus, *linguam mendacem.* Sapiens enumeret: Et Spiritus Veritatis, qui in Scripturis Sacris loquitur, docere non possit esse aliquando mentiendum: Siquidem *Omne mendacium non est ex veritate*, vt dicitur 1. Ioannis 2. Contra verò, mendacij magister, & pater Diabolus est, vt dicitur Ioannis 8. *Vos ex patre Diabolo estis: & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: Quia non est veritas in eo. Cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur: Quia mendax est, & pater eius.* Quæ verba *S. Augustinus* expendens Tractatu 42 in Ioannem, ait: *Non omnis, qui mentitur, pater mendacij sui est. Si enim ab alio mendacium accepisti, & dixisti; tu quidem mentitus es proferendo mendacium: Sed pater mendacij ipsius non es, quia ab altero accepisti mendacium. Diabolus autem à se ipso mendax fuit: Mendacium suum ipse genuit, à nemine audiuit. Quomodo Deus Pater genuit Filium Veritatem: Sic Diabolus lapsus genuit quasi filium mendacium.* Hinc *Eusebius* Libro 6. *Præparationis Euangelicæ* Cap. 6 Numinum, quæ Gentiles colebant falsitatem demonstrat; ex eo quòd mentirentur, fatente *Porphyrio*; cùm homines probi à mendacio ita abhorreant, vt malint mori, quàm mentiri. *Qui fieri possit* (inquit) *vt vel Numen, quòd naturâ suâ ab omni vanitate se innixum est, siquidem eiusmodi Numen per se est, aliquando mentiatur: vel bonus Genius mendacijs in fraudem eos, à quibus consulatur, inducat? Nam homo quidem mortalis licet, qui modò virtutis aliquid studio tribuat, nullâ vi ad mentiendum adduci vmquam poterit, quod semel veritatem omni conditione potiorem habere statuerit. Nec iam fati necessitatem, astrorumue motum vanitati prætexet suæ; at ignem licèt corpori ferrumue admoueris, stabit ille contra, & libera constantique voce exclamabit: Occurrat ignis, gladius occurrat, seca, exure corpus, sanguine ardentem sitim restringue nostro. Sidera in terram priùs labentur: Ante siderum tellus plagam inuadet, ore quàm tibi nostro excidat vox vlla mendax.*

S. Gregorius Nazian. orat. 4. Cyrillus lib. 9. Thesauri. Epiphanius in Ancorato. Chrysostomus & Hieronymus in Cap. 24. S. Matth. Ambrosius in c. 17. Lucæ, & lib. 5. de Fide c. 8. Augustinus lib. 1. de Trinitate cap. 12. & Lib. 1. de Genesi contra Manichæos cap. 22. S. Gregorius lib. 9. Epist. 42. ad Eulogium.

Præclarè *Lactantius* Libro 6. Cap. 18. Christiani hominis officia explicans: *Cætera* (inquit) *quæ observare cultor Dei debet facilia sunt, illis virtutibus com-*

comprehensis ; vt non mentiatur vmquam decipiendi aut nocendi causâ. Est enim nefas, eum qui veritati studeat, in aliquare esse fallacem ; atque ab ipsa, quam sequitur, veritate discedere. In hac institiæ virtutumque omnium via nullus mendacio locus est. Itaque viatar ille verus ac iustus non dicet apud Lucilianum: Homini amico, familiari, non est mentiri meum ; sed etiam inimico atque ignoto existimant non esse mentiri suum ; nec aliquando committet, vt lingua interpres animi à sensu, & cogitatione discordet.

Concludamus igitur cùm *S. Augustino*, Nullum mendacij genus vmquam licitum esse. Octo ille mendaciorum genera enumerat Libro *De Mendacio*, Cap. 14. *Primum est capitale mendacium, longéque fugiendum, quod fit in Doctrina Religionis, ad quod mendacium nulla conditione debet quisquam adduci. Secundùm autem vt aliquem lædat iniuste, quod & tale est, vt nulli prosit, & obsit alicui. Tertium quòd ita prodest alteri, vt obsit alteri, quamuis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum quòd fit sola mentiendi fallendique libidine, quod merum mendacium est. Quintum quòd fit placendi cupiditate de suauiloquio. Sextum quòd & nulli obest, & prodest alicui: Veluti si quispiam pecuniam alicuius iniustè tollendam sciens vbi sit, nescire se mentiatur quocumque interrogante. Septimum quòd & nulli obest, & prodest alicui; excepto si iudex interrogat: Velut si nolens hominem ad mortem quæsitum prodere mentiatur; non solùm iustum atque innocentem, sed & reum. Octauum est genus mendacij, quod & nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immunditia corporali aliquem tueatur*. Et Cap. 21. Sic colligit: *Non est igitur mentiendum in doctrina pietatis: Magnum enim scelus est, & primum genus detestabilis mendacij. Non est mentiendum secundo genere; quia nulli facienda est iniuria. Non est mentiendum tertio genere; quia nulli cùm alterius iniuria consulendum est. Non est mentiendum quarto genere, propter mendacij libidinem, quæ per se ipsam vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere; quia nec ipsa veritas sine placendi hominibus enuncianda est: Quantò minùs mendacium, quod per se ipsum, quia mendacium est, vtique turpe est? Non est mentiendum sexto genere: Neque enim rectè etiam testimonij veritas pro cuiusquam temporali commodo ac salute corrumpitur. Ad sempiternam verò salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. Neque septimo genere mentiendum est: Non enim cuiusquam commoditas, aut salus temporalis perficiendæ fidei præferenda est. Nec si quisquam in rectè factis nostris tàm malè mouetur, vt fiat etiam animo deterior longéque à pietate remotior, propterea rectè facta deserenda sunt: Cùm id nobis præcipuè tenendum sit, quo vocare atque inuitare debemus, quos sicut nosmetipsos diligimus. Nec octauo genere mentiendum est; quia & in bonis castitas animi, pudicitiâ corporis; & in malis id quòd ipsi facimus, eo quod fieri sinimus maius est. In his autem octo generibus tantò quisque minùs peccat cùm mentitur, quantò emergit ad octauum; tantò ampliùs, quantò deuergit ad primum. Quisquis autem esse aliquod genus mendacij, quòd peccatum non sit putauerit, decipiet se ipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum. Aut ergo cauenda sunt mendacia rectè agendo, aut confitenda sunt pœnitendo: Non autem cùm abundent infeliciter viuendo, augenda sunt, & docendo.*

His adde locum insignem *S. Gregorij* Libro 18. *Moralium* Cap. 4. illa verba Iob, *Donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium*, explicantis: *Quod priùs iniquitatem*, inquit, *hoc postmodum repetens, mendacium dicit: Nam omne mendacium iniquitas est. Sed inter hoc quòd ait, loqui, & postmodum subdit, meditari, magna distantia est. Nonnumquam enim peius est mendacium meditari, quàm loqui. Nam loqui plerumque præcipitationis est, meditari verò studiosæ prauitatis. Et quis ignoret in quanta distantia culpa distinguitur, vtrum præcipitatione aliquis an studio mentiatur? Sed vir sanctus, vt perfectè adhæreat veritati, nec studio se perhibet, nec præcipitatione mentiri.*

ARTICVLVS III.

Regulæ Moralis Christianæ circa falsum Testimonium, & Mendacium.

REGVLA I.

Falsum Testimonium lethale peccatum est, & quidem grauissimum.

HÆc Regula verbo Dei nititur, Prouerb. *6. Sex sunt quæ odit Dominus .·. Proferentem mendacia, testem fallacem*. Et Cap. 19. *Testis falsus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet*. Cap. 21. *Testis mendax peribit*. Et Cap. 25. *Iaculum, & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum falsum testimonium*. Et Cap. 28 *Testis iniquus deridet iudicium, & os impiorum deuorat iniquitatem*. Iniuriam igitur Deo irrogat falsus testis, si quidem cooperatur ad peruersionem iudicij, quod à Deo institutum est, ipsúmque mendacij grauissimi testem appellat peierando. Iustitiam quoque, & charitatem proximo debitam violare non veretur.

Eadem Regula confirmatur Cap. *Falsidicus*, Extra, *De Crimine falsi*, quod ex *S. Isidoro* Libro 3. *De Summo bono*, Cap. 59. sumptum est: *Falsidicus testis* (inquit) *tribus personis est obnoxius: Primùm Deo, cuius præsentiam contemnit: Deinde Iudici, quem mentiendo fallit: Postremò innocenti, quem falsò testimonio lædit. Porrò vterque reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: Quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.*

Item ex *Theodulfo* Aurelianensi Episcopo in Capitulari, Cap. 27. *Dicendum est eis* (inquit) *vt à falso etiam testimonio abstineant, scientes & hoc grauissimum scelus esse, & ab ipsa Domino in Monte Sinai probibitum, dicente eodem Domino:* Non falsum testimonium dixeris: *Siue,* Testis falsus non erit impunitus. *Sciat se etiam quisquis hoc perpetrauerit, aut tali pœnitentiâ purgandum, vt supra dictum est de periurio, aut tali damnatione, & excommunicatione damnandum, sicut superiùs insertum est. Dicendúmque illis est, quod summa non dicam stultitia; sed nequitia est, pro cupiditate argenti, & auri, aut vestimentorum, aut cuiuslibet rei, aut quòd creberrimè contingere solet, propter ebrietatem in tàm grande scelus corruere, vt aut septem annis in arctâ ærumna sit, aut ab Ecclesia sit repulsus, dicente Domino:* Quid prodest homini, si lucretur totum Mundum, & Animæ suæ detrimentum faciat? *Quippè cùm alijs videatur pius existere, sibimet crudelis existat.*

Sed luculentiora sunt *S. Augustini* verba, cuius Sententiam *Theodulphus* expressit, quàm vt eo loco prætermittantur. Sic habet in Psalmum 79. *Omnia peccata* (inquit) *duæ res faciunt in homine, cupiditas, & timor .·. Corrumpere te vult aliquis, vt dicas, verbi gratiâ, falsum testimonium. Attendisti tu Deum, & dixisti in anima tuo,* Quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur? Matth. 16. *Non adducor præmio, vt perdam animam meam pro lucro pecuniæ. Conuertit ille se ad incutiendum metum; qui præmio corrumpere non valuit, incipit minari damnum, expulsionem, cædes fortassis, & mortem. Ibi iam, si cupiditas non valuit, fortè timor valebit, vt pecces .·. Quicumque te vult occidere, vsque ad corpus ei licet, vsque ad animam non licet. Anima tua non morietur, nisi eam volueris occidere. Perimat aliena iniquitas carnem tuam, dum seruet veritas animam tuam. Si autem à veritate resilieris, quid tibi ampliùs facturus est inimicus, quàm tu tibi ipse facis? Inimicus sæuiens carnem potest occidere: Tu autem dicendo falsum testimonium animam occidis. Audi Scripturam. Os quod mentitur, occidit animam.*

Et Sermone 16 aliàs 1. ex Homilijs quinquaginta. *Si hanc vitam,* (ait:) *In qua nunc sumus, intellexerimus in eo quòd dictum est,* Quis est homo, qui vult vitam? *& propter hanc habendam, quæ connectuntur præcepta faciamus; quid acturi sumus cùm aliquis in malitia potens mortem nobis fuerit comminatus, nisi falsum testimonium dixerimus? Profectò enim si fecerimus quòd hîc iubetur:* Cohibe linguam tuam à malo, *vt propter hoc præceptum testimonij fallaciam recusemus, quasi decepti videbimur: Quia propter habendæ vitæ cupiditatem*

præceptum seruare suscepimus, & eam magis præceptum seruando perdidimas. Porrò si vitam intellexerimas in æternam beatam, quam post istam dabit Deus obedientibus sibi. *Tuuc verò interrogati*, Quis est homo, qui vult vi-" tam? *Respondemus uos velle vitam, & si etiam sub ipso percussoris ictu veritatem seruabimus, in testimonio, mortem contemnimus in mundo, vitam consequimur in cœlo.*

Excommunicationis pœna in falsos testes antiquis Canonibus lata, pęna Exauctorationis in Clericos istius criminis reos decreta est. De falsis testibus ita decernit Illiberitani Concilij Canon 74. *Falsus testis, prout crimea est, abstinebitur. Si tamen aon fuerit mortis, quod obiecit: & probauerit quòd diu tacuerit, bienaij tempore abstinebitur. Si autem non probauerit in conaeatu Clericorum, placuit per quinquennium abstinere.*

Concilium Arelatense 1. Canone 14. *De ijs*, (inquit) *qui falsò accusant fratres saos; placuit eos vsque ad exitum non communicare sed falsum testem iuxta Scripturam impunitum non licere esse.*

Concilium Arelatense 2. Canone 25. *Nisi digna satisfactione pœnitueriat, qui falsa fratribas capitalia obiecisse conuicti fuerint, vsque ad exitum nou communicent, sicut Magna Synodus ante constituit*. Refertur Canone *Eos*, Causa 3. Quæst. 10. Et in Librum 6. Capitularium transcriptus, Cap. 314.

Concilium Agathense Canone 37. decernit *Homicidas & falsos testes à Communioae Ecclesiastica submouendos, nisi Pœnitentiæ satisfactioue crimina diluerint*. Refertur Canone *Itaque*, Causa 24. Quæst. 3.

Idem Concilium Canoue L. *Si Episcopus, Presbyter, aut Diacouus capitale crimen commiserit, aut chartam falsauerit, aut testimonium falsum dixerit; ab Officij honore depositus iu Moaasterium retrudatur, & ibi quamdiu vixerit, Laïcam tantummodo Communionem accipiat.*

Concilium Epaonense Canone 13. *Si quis Clericus in falso testimouio conuictus fuerit, reus capitalis criminis censeatar.*

Concilium Aurelianense 2. Canone 8 *Si qais Clericus furtum aut falsitatem admiserit, quia capitalia etiam ipsa suut crimina, Communione concessâ ab Ordine degradetur.*

Concilium Matisconense 1. Canone 17. *Si quis conuictus fuerit alios ad falsum testimonium, vel periurium attraxisse, aut quacumque corruptioae sollicitasse: Ipse quidem vsque ad exitam non communicet; hi verò qui ei iu periario cousensisse probantur, post ab omni sunt testimonio prohibeadi, & secundùm Legem infamiâ uotabuntur*. Refertur Canone. *Si qais conuictus*, Causa 22. Quæst. 5.

Eamdem Regulam confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 70. Articulo 4. *Falsum testimonium* (inquit) *habet triplicem deformitatem. Vno modo ex periurio, quia testes non admittuutur nisi iurati; & ex hoc semper est peccatum mortale. Alio modo ex violatione iustitiæ: & hoc modo est peccatum mortale in suo genero, sicut & quælibet iniustitia. Et ideò in Præcepto Decalogi sub hac forma interdicitur falsum testimonium, Exodi* 20.
" Non loqueris contra proximum tuum falsum testimo-
" nium. *Non eaim contra aliqaem facit, qui eum ab iniaria facienda impedit, sed solum qui ei suam iustitiam tollit. Tertio modo ex ipsa falsitate, secuudùm quòd omne mendacium est peccatum: & ex hoc nou habet falsum testimonium quòd semper sit peccatum mortale.*

Lege diuinâ à Moyse promulgatâ falsos testes eâ pœnâ afficiendos esse decernitur, quam passuri essent illi quibus imposuerunt calumniam; si verum fuisset testimonium Apud Romanos Tarpeio Monte deijci, *Aulus Gellius* est auctor Libro 20. *Noctium Atticarum*, Cap. 1. Apud Gallos capitali supplicio plectuntur, secundùm Constitutionem *Francisci* 1. Regis Christianissimi editam anno millesimo quingentesimo trigesimo-primo, mense Martio.

Pari pœna plectuntur, vt paris criminis rei, qui falsa instrumenta fabricantur aut vera adulterant, ijsue sic fabricatis aut adulteratis vtuntur ad peruertendum iudicium, causámque obtinendam. Et qui vi falsorum instrumentorum causam vicerint, tenentur ad omnia damna parti aduersæ resarcienda, siquidem nulla Sententia fuit, nec executioni debuit mandari, vt declaratur Cap. *Super eo*, Extra, *De crimine falsi*. Hinc Libro 7. Capitularium Cap. 196. statutum est, *Vt qui falsa Principum Rescripta detulerint, vt falsarij puniantur. Qui falsum nescieas allegauit, pœnâ falsi uon teneatur*. Et Cap. 254. *Statutum est, vt scripturam prolator adfirmet. Nam si is qui scripturom protulit, eius noa adstruxerit veritatem, vt falsitatis reum esse detinendum.*

Eiusdem criminis rei sunt, parísque pœnæ obnoxij litigatores, nec non Procuratores, & Aduocati, vel quilibet alij, qui instrumenta supprimunt, vel abscondunt, aduersæ parti profutura: & ad restitutionem eius quòd interest ratione omnium damnorum, & expensarum tenentur. Id colligitur ex Cap. *Perueait*, Extra, *De cogendis testibus*, quod est *Alexandri III.* Responsum. *Nos igitur* (inquit) *attendeutes, quod nemo debet aduersario instrumenta (qaoram appellatione testes continentur) subtrahere: & quòd tam ille, qui subripit instrumenta, quàm qui Aduersario parem aduocationis copiam subtrahit, iniquam ostendit à se litem foueri, & experiri debet iu se Iudicis auctoritatem elasam: Respondemus, Ad detegendum tantæ fraudis, & calliditatis commentum ipsam testem meritò compelleudum*. Id confirmat Glossa eiusdem Capitis ad verbum *instrumeata*, dicens: *Qaod qui fecerit, teaetur ad interesse*, 12 Q. 2. Can. *Si quis de Clericis*. Cuius quidem Canonis ex Agathensi Concilio prolati hæc verba sunt: *Si quis de Clericis documenta, quibus Ecclesiæ possessio firmatur, aut supprimere, aut negare, aut aduersarijs fortasse tradere, damuabili, & punienda obstinatioae præsumpserit, quicquid per absentiam documentoram damni Ecclesiæ illatum est, de proprijs facultatibus reddat, & Communioue priuetur.*

REGVLA II.

Falsi testimonij reus est, qui pro certo asserit coram Iudice, id quòd certò non uouit, sed probabiliter dumtaxat, vel ex aliorum relatione.

SVmmæ enim irreuerentiæ est Deum testem appellare facti alicuius, quod fortè falsum sit: Summæ imprudentiæ exponere se periculo iurandi falsum, violandi iustitiam, & charitatem. Hinc *S. Thomas*, Quæstione, & Articulo superiùs indicatis, in Responsione ad primum, ait: *In testimonio ferendo noa debet homo pro certò asserere, quasi scieas id de qao certus non est. Sed dubium debet sub dabio proferre, & id de quo certus est pro certò asserere. Sed quia coutingit ex labilitate humanæ memoriæ, quòd reputat se homo quandoque certum esse de eo quòd falsum est: Si aliquis cùm debitâ solicitudine recogitans, æstimet se certum esse de eo, quod falsum est, non peccat mortaliter hoc assereas, quia uou dicit falsum testimonium per se, & ex intentione, sed per accidens contra id quòd intendit.*

REGVLA III.

Reus secundùm ordinem Iuris interrogatus veritatem confiteri debet: Alioqui lethalis peccati reus est.

ITa docet *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 69. Articulo 1. *Quicumque* (inquit) *facit contra debitum iustitiæ mortaliter peccat. Pertinet autem ad debitum iustitiæ, quod aliquis obediat suo Superiori in his ad quæ ius prælationis se extendit. Iudex autem Superior est respectu eius, qui iudicatur. Et ideò ex debito teaetar accusatus Iudici veritatem exponere, quam ab eo secuadùm formam Iuris exigit. Et ideò si confiteri noluerit veritatem, quam dicere tenetar, vel si eam mendaciter negauerit, mortoliter peccat. Si verò Iudex hoc exquirat, quod non potest secundùm ordinem Iuris, non tenetar ei accusatus respondere; sed potest, vel per Appellationem, vel aliter licitè subterfugere: Meadacium tamea dicere non licet.*

Idem confirmat Concilij Tridentini Catechismus, *De reis autem* (inquit) *& soutibus, vult eos Deus verum confiteri, cum ex iudicij formulâ interrogantur: Est enim testimouium, ac prædicatio quædam illa confessio laudis, & gloriæ Dei ex ipsius Iosuë sententia, qui Achan ad veri confessionem adhortatus inquit*: Fili mi, da gloriam Domino Deo Israël. *(Iosuë 7.)*

Interrogatur autem reus ex formula Iudicij, cùm de crimine præcessit infamia, vel expressa indicia, vel semi-

semiplena probatio. Infamia quæstionem censetur præcessisse, cum in suspicionem criminis vocatur à multis, qui viri probi habentur, & graues, non maleuoli, non maledici, non leues; vel cùm totius populi voce aut publico rumore talis criminis Reus ille conclamatur: Quam ius *clamosam insinuationem* vocat. Indidia sunt circumstantiæ, & signa, ex quibus prudenter, & consideratissima ratione de actionibus aliorum iudicium ferri potest. Semiplena probatio est assertio voius testis omni exceptione maioris. Si voum ex his tribus quæstionem præcesserit siue interrogationem, Reus à legitimo Iudice interrogatus veritatem confiteri simpliciter, & absque ambagibus tenetur, quamuis eâ confessione se morte damnatum iri certò sciat. Neque verò tunc ipse se prodit, sed ab alio proditur, dum ei necessitas respondendi imponitur per eum cui obedire tenetur (inquit *S. Thomas* in Responsione ad primum.) Nec etiam mendacium istud merè officiosum dici posset, quo Reus ex iuris formulâ interrogatus veritatem negaret. *Mentiri enim ad liberaudum aliquem à morte cùm iniuriâ alterius, non est mendacium simpliciter officiosum, sed habet aliquid de pernicioso admixtum. Cùm autem aliquis mentitur iu Iudicio ad excusationem sui, iniuriam facit ei cui obedire tenetur, dum sibi denegat quòd ei debet, scilicet confessionem veritatis.* Sic respondet *S. Thomas* ad secundum.

Et ad tertium: *Ille* (ioquit) *qui mentitur in Iudicio, se excusaudo, facit & contra dilectionem Dei, cuius est Iudicium: & contra dilectionem proximi; tum ex parte Iudicis cui debitum uegat: Tum ex parte Accusatoris, qui punitur si in probatioue deficiat.* Vnde & Psalmo 140. dicitur: *Ne declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusatienes in peccatis.* Et *S. Gregorius Magnus*, Lib. 22. *Moralium*, exponens illud Iob. 31. *Si abscoudi quasi homo peccatum meum*, ait: *Vsitatum humani generis vitium est, & latendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & conuitium defendendo multiplicare.*

Eamdem Regulam confirmat rursus *S. Thomas*, Articulo 2. *Aliud est* (ioquit) *veritatem tacere, aliud est falsitatem proponero. Quorum primum in aliquo casu licet: Non enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri; sed illam solùm quam ab eo potest, & debet requirere Iudex secuudùm ordinem Iuris: Putà, cum præcessit infamia super aliquo crimine, vel aliqua expressa indicia apparuerunt, vel etiam cùm præcessit probatio semiplena. Falsitatem tamen proponero in nullo casu licet alicui. Ad id autom quòd licitum est, potest aliquis procedere, vel per vias licitas, & sui intento accommodas, quod pertinet ad prudentiam: Vel per aliquas vias illicitas, & proposito sui incongruas, quod pertinet ad astutiam, quæ exercetur per fraudem, & dolum. Quorum primum est laudabile, secundùm verò vitiosum. Sic ergo reo, qui accusatur, licet se defendere, veritatem occultando, quam confiteri neu tenetur, per aliquos conuenientes modos, putà, si non respondeat ad quæ respondere uon tenetur: Hoc autem non est calumniosè se defendere, sed magis prudenter euadere. Non autem licèt ei vel falsitatem dicere, vel veritatem tacere, quàm confiteri tenetur: Neque etiam aliquam fraudem, vel dolum adbibero, quia fraus, & dolus vim mendacij habent.*

Et Quodlibeto 5. Quæstione 8. Articulo 2. vbi quærit, *Vtrum mulier accusata de adulterio occulto teneatur suum peccatum Iudici confiteri?* Respondet: *Si adulterium sit omninò occultum, non debet peccatum suum iu Iudicio confiteri, nec debet ab ea exigi iuramentum de veritate dicenda; quia occulta soli diuino iudicio reseruantur, secun-*
„ *dùm illud* 1. *Ad Corinthios* 4. Nolite ante tempus iudi-
„ care, quousque veniat Dominus, qui illuminabit
„ abscondita tenebrarum. *Sed quando ex adulterio procedit infamia, vel aliqua signa euidentia apparent, quæ vehementem suspicionem facere possunt, vel quando est semiplenè probatum, tunc debet ab ea exigi iuramentum de veritate diceuda; & ipsa tenetur confiteri veritatem.*

Complices etiam sui criminis reuelare tenetur Reus ex formula Iuris interrogatus, (alioqui lethale peccatum committit) si aliqua laborent infamiâ, vel Indicijs vehementibus, aut vnius testimonio iam proditi sint. Si verò sint penitus occulti, eos etiam indicare tenetur sub pœna lethalis peccati, in casibus Iure expressis, scilicet hæresis, sortilegij; læsæ Maiestatis, coniurationis, ac proditionis Principis, aut patriæ; falsæ monetæ, veneficij, publici latrocinij, &c. Cùm autem occulti sunt complices, Iudex nominatim interrogare non debet an sint hi, vel illi, nisi præcesserit infamia criminis de quo quæstio habetur, vt constat ex Can. *Nemini*, Causa 15. Quæst. 3. ex Cap. *Cùm Monasticum*, Extra, *De Confessis*, & Cap. *Veniens*, Extra, *De Testibus*: Sed generatim interrogandus est reus an sint aliqui complices. Vbi verò aliquos indicauerit, tunc de illis iam infamiâ crimiois notatis speciatim est interrogandus, & vrgenda quæstio.

R E G V L A IV.

Qui veram apocham, schedulam obligatoriam, aut quoduis aliud instrumentum amisit, cuius defectu lite grauissimi momenti euincendus est, falsum fabricare ac supponere non potest absque graui peccato.

QVamuis enim eo casu Iniuria proximo non fiat, mendacium tamen committitur, quo fit iniuria veritati. Porrò *Mendacium non solùm habet rationem peccati ex damno quòd infertur proximo, sed sua inordinatione*, (Inquit *S. Thomas*, Secunda Secundæ Quæstione 110. Articulo 3. ad quartum:) *Non licèt autem aliquâ illicitâ inordinatione vti ad impediendum nocumenta, & defectus aliorum: Sicut non licet furari ad hoc quòd homo eleemosynam faciat. Et ideò non est licitum mendacium dicere ad hoc quòd aliquis alium à quocumque periculo liberet.* Pari ratione, falsam apocham, schedulamue similem illi, quam amisit, fabricare, ac supponere non licet, nec aliud quoduis instrumentum, etsi litis amittendæ periculum, aut bonorum iactura, fortuoæque euersio immineat.

Ob eamdem rationem non licet Clerico, qui testimoniales, vel dimissorias Episcopi sui litteras, aut Parochi de Baptismo fidem facientes, amisit, aliàs fabricare ac supponere, vt ad Ordines admittatur: Alioquin falsi reus est, grauisque peccati. Idem esto iudicium de Viro Regulari, qui amissis Superioris sui obedientialibus litteris, alias similes fabricatur.

Denique Sacra Facultas Parisiensis aono millesimo sexcentesimo sexagesimo quinto die tertia Februarij, doctrinam contrariam Regulæ, quam explicamus, *falsam esse, scandalosam, & Reipublicæ perniciosam* iudicauit.

R E G V L A V.

Mendacium omne quòd Deo iniuriosum, aut proximò grauiter noxium est, mortale peccatum est.

CVm enim mendacium lethale peccatum aliquando esse constet ex Scriptura Sacra, Psalmo 5 *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium*: Et Sapientiæ 1. *Os quod mentitur occidit animam*: Et Apocalypsis 21. *Timidis, & incredulis, & homicidis, & fornicatoribus .·. & idolatris, & omnibus mendacibus, pars illorum in stagno ardenti igne, & sulphure, quod est mors secunda*: Illa mendacia, quæ Deo iniuriosa sunt, qualia sunt, quæ in Doctrina Religionis, & pietatis proferuntur, mortalia esse certissimum est. *Non est mentiendum in doctrina pietatis: Magnum enim scelus est, & primum genus detestabilis mendacij*; (inquit *S. Augustinus*, Libro *De Mendacio* Cap. 21.) Certum etiam est mendacia omnia, quæ grauiter nocent proximo, esse peccata mortalia, siquidem eo mendaciorum genere non modò veritas, sed etiam iustitia, & charitas violaotur.

Eamdem Regulam confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 110. Articulo 4. *Peccatum mortale* (inquit) *propriè est quòd repugnat charitati, per quam anima viuit Deo coniuncta. Potest autem mendacium contrariari charitati tripliciter. Vno modo secundùm se: Alio modo secundùm finem intentum: Tertio modo per accidens. Secundùm se quidem charitati contrariatur ex ipsa falsa significatione. Quæ quidem si sit circa res diuinas, contrariatur charitati Dei, cuius veritatem aliquis tali mendacio occultat, vel corrumpit. Vnde huiusmodi mendacium non solùm opponitur virtuti veritatis, sed etiam virtuti fidei, & religionis. Et ideò hoc mendacium est grauissimum, & mortale. Si verò falsa significatio sit circa aliquid, cuius cognitio pertineat ad hominis bonum, putà, quæ pertineat ad perfectionem scientiæ, & informatio-*

nem morum, tale mendacium in quantum infert damnum falsæ opinionis proximo, contrariatur charitati quantùm ad dilectionem proximi: Vnde est peccatum mortale. Si verò falsa opinio ex mendacio generata sit circa aliquid de quo non referat vtrum sic, vel aliter cognoscatur; tunc ex tali mendacio non damnificatur proximus; sicut si quis fallatur in aliquibus particularibus contingentibus ad se non pertinentibus. Vnde tale mendacium secundùm se non est peccatum mortale. Ratione verò finis intenti aliquod mendacium contrariatur charitati; putà, quod dicitur aut in iniuriam Dei, quod semper est peccatum mortale, vt potè Religioni contrarium; aut in nocumentum proximi, quantum ad personam, diuitias, vel famam. Et hoc etiam est peccatum mortale: Ex sola autem intentione peccati mortalis, aliquis mortaliter peccat. Si verò finis intentus non sit contrarius charitati, nec mendacium secundùm hanc rationem erit peccatum mortale: Sicut apparet in mendacio iocoso, in quo intenditur aliqua leuis delectatio; & in mendacio officioso, in quo etiam intenditur vtilitas proximi. Per accidens autem potest contrariari charitati ratione scandali, vel cuiuscumque damni consequentis: Et sic erit etiam peccatum mortale, dum scilicet aliquis non veretur propter scandalum, publicè mentiri.

REGVLA VI.

Pro vitâ alterius temporali, vel suâ seruanda, mentiri non licet.

HAnc Regulam tradit S. Augustinus, Libro Contra Mendacium, Cap 18. *Ecce* (inquit) *graui morbo periclitatur ægrotus, cuius iam vires ferre non possint, si ei mortuus vnicus, & carissimus filius nuntietur; à te quærit an viuat, quem vitam finisse tu nosti; quid respondebis, quando quicquid aliud dixeris præter vnum de tribus, aut mortuus est, aut viuit, aut nescio, nihil aliud credit ille, quàm mortuum; quod te intelligit timere dicere, & nolle mentiri? Tantumdem valet, etiamsi omni modo tacueris. Ex illis autem tribus duo falsa sunt, Viuit, & nescio; nec abs te dici possunt nisi mentiendo. Illud autem vnum verum, id est, mortuum esse, si dixeris, & perturbati homini mors fuerit subsecuta, abs te occisus clamabitur. Et quis ferat homines exaggerantes quantùm sit malum salubre mendacium deuitari, & homicidam diligi veritatem? Moueor his oppositis vehementer, sed mirum si etiam sapienter. Cùm enim proposuero ante qualescunque oculos cordis mei intelligibilem illius pulchritudinem, de cuius ore falsi nihil procedit; quamuis vbi radians magis magisque clarescit veritas, ibi palpitans mea reuerberatur infirmitas: Tamen sic amore tanti decoris accendor, vt cuncta, quæ inde me reuocant humana contemnam ∴ Nec me mouet contemplantem luminosum bonum, in quo mendacij tenebræ nullæ sunt, quod nobis mentiri nolentibus, & hominibus vero audito morientibus homicida dicitur veritas. Numquid enim si stuprum expetat impudica, & te non consentiente, sæuo amore perturbata moriatur, homicida erit, & castitas? ∴ Huc accedit, vbi miserabilius eiulandum est, quod si concesserimus pro salute illius ægri de vita filij eius fuisse mentiendum, ita paulatim minutatimque succrescit hoc malum, & breuibus accessibus ad tantum aceruum mendaciorum sceleratorum sensim subintrando perducitur, vt numquam possit penitus inueniri vbi tantæ pesti per minima additamenta in immensum conualescenti possit obsisti. Vnde*

Eccli. 19 „ *prouidentissimè scriptum est*, Qui modica spernit, pau-
„ latim decidit. *Quid quòd vitæ huius tales amatores, vt eam non dubitent præponere veritati, ne homo moriatur, imò vt homo quandoque moriturus aliquantò serius moriatur, non tantùm mentiri, sed etiam peierare nos voluat, vt videlicet ne aliquantò citiùs transeat vana salus hominis, nomen Domini Dei nostri accipiamus in vanum. Et sunt in eis docti, qui etiam regulas figant finésque constituant, quando debeat, quando non debeat peierari. O vbi estis fontes lachrymarum? Et quid faciemus? Quo ibimus? Vbi nos occultabimus ab ira Veritatis, si non solùm negligimus cauere mendacia, sed audemus insuper docere periuria?*

Et Cap. 19. *Sed agit partes suas infirmitas, & causam inuincibilem fauentibus turbis se habere proclamat. Vbi contradicit, & dicit, Quomodo apud homines periclitantibus subuenitur hominibus, si nos humanus ad mentiendum non inclinat affectus? Si patienter me audiat turba mortalitatis, turba infirmitatis, respondebo aliquid pro negotio veritatis. Certè pia, vera, sancta castitas non nisi ex veritate est: & quisquis aduersùs eam facit, profectò aduersùs veritatem facit. Cur ergo, & si non possit aliter periclitantibus subueniri, non committo stuprum, quod ideò est contrarium veritati, quia contrarium est castitati; & vt periclitantibus subueniatur, loquor mendacium, quod ipsi apertissimè est contrarium veritati? Quid nos tantùm promeruit castitas, & offendit veritas; cùm omnis ex veritate sit castitas, & sit non corporis, sed mentis castitas veritas, atque in mente habitet etiam corporis castitas? ∴ Quisquis mihi pro persuadendo, & defendendo vllo mendacio contradicit, quid dicit, si verum non dicit? Si autem propterea est audiendus, quoniam verum dicit, Quomodo me vult facere verum dicendo mendacem? Quomodo mendacium patronam sibi adhibet veritatem? An aduersaria suo vincit, vt à se ipsa vincatur? Quis hanc absurditatem ferat? Nullo ergo modo dixerimus, eos qui asserunt aliquando esse mentiendum, id asserendo esse veraces, ne, quod est absurdissimum, & stultissimum credere, veritas nos doceat esse mendaces. Quale est enim, vt esse adulterandum nemo discat à castitate, Deum offendendum nemo discat à pietate, cuiquam nocendum nemo discat à benignitate, & esse mentiendum discamus à veritate? Porrò si hoc non docet veritas, non est verum: Si non est verum, non est discendum: Si non est discendum, nunquam est igitur mentiendum.*

Præterea, Mendacium omne iniquitas est, & vel mortem infert animæ, vel spiritale certè detrimentum ad mortem disponens, & perditionem: Proindéque non est admittendum pro cuiusquam salute temporali. *Quomodo* (inquit S. Augustinus, Libro *De Mendacia*; Cap. 6.) *non peruersissime dicitur, vt alter corporaliter viuat, debere alterum spiritaliter mori? Nam & ipsa dilectio proximi ex sua cuiusque terminum accepit.* Diliges „ Leuit. 19 Matth. 22
(*inquit*) proximum tuum tamquàm te ipsum. *Quo-* „
modo ergo quisque diligit tamquàm se ipsum, cui vt præstet vitam temporalem, ipse amittit æternam? Quandoquidem si pro illius temporali vita suam ipsam temporalem perdat, non est iam diligere sicut se ipsum, sed plus quàm se ipsum, quod sanæ doctrinæ regulam excedit. Multò minùs igitur æternam suam pro alterius temporali mentiendo amissurus est ∴ Cùm igitur mentiendo vita æterna amittatur, numquam pro cuiusquam temporali vita mentiendum est ∴ Proinde non est in ista quæstione attendendum, nisi vtrum iniquitas sit mendacium. Quod cùm supra commemoratis documentis asseratur, videndum est ita quæri vtrum pro alterius salute mentiri aliquis debeat, ac si quæreretur vtrum pro alterius salute iniquus esse aliquis debeat: Quod si respuit animæ salus, quæ non potest nisi æquitate seruari, & se vt præponamus non solùm alterius, sed etiam nostræ saluti temporali iubet; quid restat quo dubitare debeamus nunquam omnino esse mentiendum? Non enim dici potest esse aliquid in temporalibus commodis salute ac vitâ corporali maius aut carius. Vnde si nec ipsa præponenda est veritati, quid obijci potest propter quòd mentiendum esse contendant, qui aliquando putant oportere mentiri?

Idem confirmat Enarratione 2. in Psalmum 30. *Quis* (inquit) *obseruat vanitatem? Qui timendo mori moritur. Timendo enim mori mentitur, & moritur antequam moriatur, qui ideò mentiebatur, vt viueret. Mentiri vis, ne moriaris: & mentiris, & moreris; & cùm vitas vnam mortem quam differre poteris, auferre non poteris, incidis in duas, vt priùs in anima, postea in corpore moriaris.*

Idem confirmat S. Isidorus Libro 2. *De Summo Bono*, Cap. 30. *Summopere* (inquit) *cauendum est omne mendacium, quamuis nonnumquam sit aliquod mendacij genus culpæ leuioris, si quisquam pro salute hominum mentiatur. Sed quia scriptum est*, Os quod mentitur, occidit ani- „
mam; & perdes omnes, qui loquuntur mendacium, „
hoc quoque mendacij genus perfecti viri summopere fugiunt, vt nec vita cuiuslibet per eorum fallaciam defendatur: Ne suæ animæ noceant, dum præstare vitam alienæ carni nituntur. Denique *Alexander III.* Cap. *Super eo*, Extra, *De Vsuris*, ait: *Scriptura Sacra prohibet pro alterius vita mentiri.*

Faciat ergo homo etiam pro temporali hominum salute quòd potest: Cùm autem ad hunc articulum ventum fuerit, vt tali saluti consulere nisi peccando non possit, iam se existimet non habere quid faciat, quando id reliquum esse

perspe-

perspexerit quod non rectè faciat; (inquit S. *Augustinus* Libro *Contra Mendacium*, Cap. 17.)

REGVLA VII.

Mentiri non licet, ne prodatur innocens ab iniquo Iudice quæsitus ad mortem.

MOo solùm enim falsum testimonium, non solùm proditionem, sed & omoe mendacium Diuina Lex prohibet. Si quis igitur à Iudice iniusto ioterrogetur, vbi lateat innocens, quem quærit occidere, sciatque vbi sit, respondere debet: *Nec prodam, nec mentiar.* Fecit hoc Episcopus quondam Thagastensis Ecclesiæ *Firmus* nomine, firmior voluntate. Nam cùm ab eo quæreretur homo iussu Imperatoris per apparitores ab eo missos, quem ad se confugieotem diligentiâ quantâ poterat occultabat; respondit quærentibus, *Nec mentiri se posse, nec hominem prodere*, passusque tam multa tormenta corporis, (Nondum enini erant imperatores Christiani) permansit in sententia. Deinde ad Imperatorem ductus, vsque adeò mirabilis apparuit, vt ipsi homini quem seruabat, indulgentiam sine vlla difficultate impetraret. Ita refert S. *Augustinus*, qui hanc Regulam tradit Libro *De Mendacio*, Cap. 13.

REGVLA VIII.

Pro seruanda pudicitia corporis mentiri non licet.

ITa docet S. *Augustinus*, Libro *De Mendacio*, Cap. 7. *Pudicitiæ quippe cerporis, quia multùm honorabilis persona videtur occurrere, & pro se flagitare mendacium, vt si stuprator irruat, qui possit mendacio deuitari, sine dubitatione mentiendum sit, facilè responderi potest, Nullam esse pudicitiam corporis, nisi ab integritate animi pendeat; quâ disruptâ cadat necesse est, etiamsi intacta videatur; & ideò non in rebus temporalibus esse numerandam, quasi quæ inuitis possit auferri. Nullo modo igitur animus se mentiendo corrumpit pro corpore suo, quod scit manere incorruptum, si ab ipso animo incurruptio non recedat. Quod enim violenter non præcedente libidine patitur corpus, vexatio potiùs quàm corruptio nominanda est. Aut si omnis vexatio corruptio est, non omnis corruptio turpis est; sed quam libido procurauerit, aut cui libido consenserit. Quantò autem præstantior est animus corpore, tantò sceleratiùs corrumpitur. Ibi ergo seruari potest pudicitia, vbi nulla nisi voluntaria potest esse corruptio.*∴ *Quapropter quoniam nemo dubitat meliorem esse animum corpore, integritati corporis integritas animi præponenda est, quæ in æternum seruari potest. Quis autem dixerit integrum esse animum mentientis? Etenim libido quoque ipsa rectè definitur, Appetitus animi quo æternis bonis quælibet temporalia præponuntur. Nemo itaque potest conuincere aliquando esse mentiendum, nisi qui potuerit ostendere æternum aliquod bonum obtineri posse mendacio. Sed cùm tanto quisque ab æternitate discedat, quantò à veritate discedit; absurdissimum est dicere, discedendo inde posse ad boni aliquid aliquem peruenire. Aut si est aliquod bonum æternum quod non complectatur veritas, non erit verum: & ideò nec bonum erit, quia falsum erit. Vt autem animus corpori, ita etiam veritas ipsi animo præponenda est; vt eam non solùm magis quàm corpus, sed etiam magis quàm se ipsum appetat animus. Ita quippe erit integrior & castior, cùm eius potiùs immutabilitate, quàm suâ mutabilitate perfruetur.*

REGVLA IX.

Nec pro æterna alicuius salute procuranda mentiri licet.

S. *Augustini* verbis Libro *Contra Mendacium*, Cap. 20. hæc Regula stabilitur. *Aliquando nobis ipsius quoque salutis æternæ periculum opponitur, quod nostro mendacio, si aliter non potest; depellendum esse clamatur: Velut si quisquam baptizandus in potestate sit impiorum atque infidelium constitutus, ad quem perueniri non possit, vt Lauacro Regenerationis abluatur, nisi deceptis mentiendo custodibus. Ab hoc inuidiosissimo clamore, quo cogimur non pro cuiusquã opibus, vel honoribus in hoc sæculo transcurrentibus, non pro ipsa huius temporis vitâ, sed pro æterna hominis salute mentiri, quò confugiam, nisi ad te, veritas? Et mihi abs te proponitur castitas. Cur enim si custodes isti, vt nos ad baptizandum hominem admittant, stupro illici possunt, non facimus contraria castitati, & si mendacio decipi possunt, facimus contraria veritati? Cùm proculdubio nulli esset fideliter amabilis castitas, si non eam præciperet veritas. Proinde vt perueniatur ad hominem baptizandum, fallantur mentiendo custodes, si hoc iubet veritas. Sed quomodo iubeat veritas, vt homo baptizetur esse mentiendum, si non iubet castitas, vt homo baptizetur esse mœchandum? Cur autem hoc non iubet castitas, nisi quia hoc non docet veritas? Si ergo, nisi quod veritas docet, facere non debemus; cùm veritas doceat, nec propter hominem baptizandum facere quod contrarium est castitati, quomodo nos docebit facere propter baptizandum hominem quod ipsi est contrarium veritati?*

Et paulò post: *Ille filius qui verbum suscipiens à perditione longè aberit, & nihil falsi ex eius ore procedit, tam sibi clausum deputat, si ad subueniendum homini per mendacium, quàm si per stuprum transire cogatur. Et Pater exaudit orantem, vt valeat sine mendacio subuenire, cui vult Pater ipse, cuius inscrutabilia sunt iudicia, subueniri.* Prou. 29.

REGVLA X.

Ad detegendos Hæreticos sese verbo tenus Hæreticum mentiri, lethale peccatum est.

MEndacium enim est in materia Religionis, quo Fides Catholica ore negatur; ac proinde talis peccati reum Christus coram Patre suo negabit. Hanc Regulam multis adstruit S. *Augustinus* Libro *Contra Mendacium*, Cap 7. *Multis quidem modis* (inquit) *possunt latentes Hæretici vestigari, nec Catholica Fide vituperatâ, nec hæreticâ impietate laudatâ: Sed si aliter omninò non posset educi de cauernis suis hæretica impietas, nisi à tramite veritatis, lingua Catholica deuiaret; tolerabiliùs illa occultaretur, quàm ista præcipitaretur; tolerabiliùs in suis foueis delitescerent vulpes, quàm propter illas capiendas in blasphemiæ foueam caderent venatores.*∴ *Nam si propterea iusta sunt, non qualiacumque sed blasphema mendacia, quia hoc animo fiunt vt occulti Hæretici detegantur; poterunt isto modo, si eodem animo fiant, casta esse adulteria. Quid enim si ex numero Priscillianistarum impudicarum aliqua fœmina inijciat oculum in Catholicum Ioseph, eique promittat proditurum se latebras eorum, si ab illo impetrauerit stuprum, certumque sit eam, si ei consensum fuerit, quod pollicita est impleturam; faciendumne censebimus, an intelligemus nequaquam tali pretio merces eiusmodi comparandas? Cur ergo non eruimus capiendos Hæreticos carne in adulterium defluente, & eruendos putamus ore in blasphemia fornicante? Aut enim licebit vtrumque pari ratione defendere, vt ideò hæc non esse dicantur iniusta, quia eâ facta sunt intentione quâ deprehenderentur iniusti: Aut si sana doctrina nec propter inueniendos Hæreticos vult nos cum fœminis impudicis saltem corpore non mente misceri, profectò nec propter inueniendos Hæreticos vult à nobis saltem voce non mente, aut immundam Hæresim prædicari, aut castam Catholicam blasphemari. Quia & ipsum mentis imperium, cui debet omnis inferior motus hominis obedire, digno non carebit opprobrio, quando fit quod fieri non oportet, seu membro, seu verbo*∴∴ *Interest quidem plurimùm, quâ causâ, quo fine, quâ intentione quid fiat: Sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nullâ velut bonâ intentione facienda sunt.* Matt. 10. 12.

REGVLA XI.

Æquiuocationum & Restrictionum mentalium vsus per se malus est, & quauis in occasione rerumque circumstantijs quibuslibet illicitus.

ÆQuiuocationes enim & Restrictiones mentales sunt verè mendacia, proindeque naturali ac diuina lege omninò prohibentur. *Ille enim mentitur, qui aliud habet in animo, & aliud verbis vel quibuslibet significationibus enuntiat. Vnde etiam duplex cor dicitur esse mentientis, id est, duplex cogitatio: Vna rei eius quàm veram*

ram esse vel scit vel putat, & non profert; alter verius rei quam pro ista profert, scieas falsam esse vel putans; (inquit S. *Augustinus*, Libro *De Mendacio*, Cap. 3.)

Id confirmat S. *Thomas*, Quodlibeto 8. Quæstione 6. Articulo 4. *Adhoc* (inquit) *inuenta sunt verba vel voces vt fiat signa intellectuum: Et ideò quando aliquis voce enuntiat, quod non habet in mente, quod importatur in nomine mendacij, est ibi inordinatio per abusum vocis: Et ideò concedimus quòd mendacium semper est peccatum.*

Hanc æquiuocationum & restrictionum mentalium artem prohibet damnatque Spiritus-Sanctus per Dauidem loquens, Psalmo 33. *Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum: Diuerte à malo, & fac bonum; inquire pacem, & persequere eam.* Quid enim est mentalis restrictio & æquiuocatio ad fallendum proximum vsurpata, nisi dolus? Vnde S. *Augustinus* locum istum expendens Sermone 16. aliàs Homilia prima ex quinquaginta, Cap. 3. ait: *Si propter istos dies, quasi propter dies bonos, suscepimus præceptum, vt labia nostra non loquantur dolum; plerumque tales dies cogant amatores suos loqui dolum, & tales dies negantur eis qui non loquuntur dolum. Quid enim aliud est, loqui dolum, nisi aliud labijs promere, cùm aliud claudatur in pectore?... Alij sunt igitur dies boni, de quibus admonemur, vt si eos videre diligimus, cohibeamus à malo linguam, nec dolum loquamur. Non sunt de isto sæculo dies illi: Non eos habet cœlum quod transiet, sed quod permanebit: Non eos nouit terra morientium, sed terra viuentium. Hos quisquis intellexerit & dilexerit, linguam cohibet à malo: & si eum terror mortis cogat ad malum, labia eius non loquuntur dolum: & si diebus fallaciter bonis inuitetur ad dolum, declinat à malo etiam inter bona: Facit bonum etiam inter mala: Quæris pacem quæ non est super terram, & sequitur eam in illo qui fecit cœlum & terram.* Ex quo S. *Augustini* loco liquet, nec terrore mortis, siue ad illius periculum imminens vitandum, licere Christiano æquiuocationum aut restrictionum mentalium vsum.

Idem confirmatur Psalm. 51. *Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa, propterea Deus destruet te in finem.* Quem locum S. *Augustinus* expendens Enarratione in hunc Psalmum: *Quid est,* (inquit) *lingua dolosa? Ministra fallaciæ est lingua dolosa, aliud in corde gestantium, aliud ore promentium.*

Et Tractatu 7. in Ioannem, expendens illud Christi Domini de Nathanaële perhonorificum testimonium, *Ecce verè Israelita, in quo dolus non est*, ait: *Dolus est, cùm aliud agitur & aliud fingitur. Dolus fraus est, simulatio est. Quando aliquis aliquid in corde tegit, & aliud loquitur, dolus est, & tamquam duo corda habet: Vnum quasi sinum cordis habet, vbi videt veritatem; & alterum sinum vbi concipit mendacium. Et vt noueritis hoc esse dolum, dictum est in Psalmis, Labia dolosa.*
Psal. 11. 3. *Quid est, Labia dolosa? Sequitur, In corde & corde locuti sunt mala. Quid est, in corde & corde; nisi, duplici corde?*

Et Sermone 133. aliàs 8. Inter editos ex Missæ Carthusiæ Maioris. *Fallitur* (Inquit) *qui cùm sit falsum, verum putat esse quod dicit; mentitur autem, qui falsum esse aliquid putat, & pro vero dicit, siue illud verum sit, siue falsum. Intuemini quid addiderim, siue illud verum sit, siue falsum, tamen qui falsum putat, & verum asserit, mentitur: Fallere affectat. Quid enim ei prodest, quia verum est? Interim ipse hoc falsum putat, & dicit tamquam verum sit. Verum est in se illud quod dicit; apud illum falsum est, non hoc habet conscientia eius quod loquitur; aliud in se cogitat verum esse, aliud foras profert pro veritate. Duplex cor est, non simplex: Non quod ibi habet hoc profert. Duplex cor olim reproba-*
Eccl. 1. 14. Psal. 11. 3. „ *tum.* Labia dolosa in corde & corde loquuti sunt
„ mala. *Sufficeret vt diceret, in corde loquuti sunt mala: Vbi est, labia dolosa? Quid est dolus? Cùm aliud agitur, aliud obtenditur. Labia dolosa non simplex cor; & quia non simplex cor, ideò in corde & corde; ideò bis corde, quia duplex cor.*

Ars mentalium Restrictionum & Æquiuocationum in Priscillianistis Hæreticis olim damnata est, teste S. *Augustino* Libro *Contra Mendacium*, Cap. 2. *Nec in eo malo* (inquit) *debemus Priscillianistarum esse participes, in quo cæteris Hæreticis conuincuntur esse peiores. Ipsi enim soli, vel certè maximè ipsi reperiuntur, ad occultandam suam, quam putant veritatem, dogmatizare mendacium: Atque hoc tam magnum malum ideò iustum existimare, quia dicunt in corde retinendum esse quod verum est; ore autem ad alienos proferre falsum, nullum esse peccatum; & hoc esse scriptum,* Qui loquitur veritatem in „ Psalm. 14.
corde suo; *tamquam hoc satis sit ad iustitiam, etiamsi loquatur quisque in ore mendacium, quando non proximus, sed alienus hoc audit.*

Sapientiam Sanctorum origine cælestem, *sine simulatione* S. Iacobus esse docet, Epistolæ suæ Cap. 3. Huic opponit sapientiam carnalem, de qua præmiserat: *Nolite gloriari & mendaces esse aduersùs veritatem: Non est enim ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.* Quæ tamen, proh dolor! vrbanitatis, ingeniosæque artis nomine à filijs huius sæculi insignitur. Qua de re S. *Gregorius Magnus*, Libro 10. *Moralium*, Cap. 16. explicans hæc verba Iob 12. *Deridetur Iusti simplicitas*, ait: *Huius Mundi sapientia est, cor machinationibus tegere, sensum verbis velare; quæ falsa sunt, vera ostendere; quæ vera sunt fallacia demonstrare. Hæc nimirum prudentia vsu à iuuenibus scitur, hæc à pueris pretio discitur: Hanc qui sciunt, cæteros despiciendo superbiunt. Hanc qui nesciunt, subiecti & timidi in alijs mirantur: Quia ab eis hæc eadem duplicitas, iniquitatis nomine palliata diligitur, dum mentis peruersitas vrbanitas vocatur..... At contrà sapientia iustorum est, nil per ostensionem fingere, sensum verbis aperire; vera vt sunt diligere, falsa deuitare.. Pro veritate contumeliam lucrum putare. Sed hæc Iustorum simplicitas deridetur: Quia ab huiusmodi sapientibus puritatis virtus fatuitas creditur. Omne enim quod innocenter agitur, ab eis proculdubio stultum putatur: & quicquid in opere veritas approbat, carnali sapientiæ fatuum sonat.*

Denique Mentalium Restrictionum & Æquiuocationum vsus institutioni vocum penitus aduersatur. Nam *Verba propterea sunt instituta, non per quæ se inuicem homines fallant, sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas perferat. Verbis igitur vti ad falla-ciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est,* (inquit S. *Augustinus* in *Enchiridio*, Cap. 22.) Ex quo patet, Restrictionum mentalium vsum societati humanæ aduersari, ipsique adeò naturæ humanæ, quæ societatem illam appetit. Vnde S. *Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 109. Articulo 3. ad Primum, ait: *Quia homo est animal sociale, naturaliter vnus homo alteri debet id sine quo societas humana seruari non posset. Non autem possent homines ad inuicem conuiuere, nisi sibi inuicem crederent, tamquam sibi inuicem veritatem manifestantibus.* Hinc Ecclesiastici 37. dicitur: *Qui sophisticè loquitur, odibilis est.* Vt enim ait S. *Augustinus*, in *Enchiridio*, Cap. 17. *Vsque adeò rationalis natura refugit falsitatem, & quantùm potest deuitat errorem, vt falli nolint, etiam quicumque amant fallere.* Quamobrem, qui æquiuocationibus, & restrictionibus mentalibus vtuntur, peccant in primum illud legis naturæ præceptum: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Cui respondet illud Christi Matth. 7. *Quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis:* Nemo enim æquiuocationibus & restrictionibus mentalibus se decipi vellet.

Meritò igitur ab *Innocentio XI.* Pontifice Maximo inter alias praui dogmatis Propositiones anno millesimo sexcentesimo septuagesimo-nono, die quarta Martij, & ista damnata est ordine 27. *Causa iusta vtendi his Amphibologijs est, quoties id necessarium aut vtile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita vt veritatis occultatio censeatur tunc expediens & studiosa.*

REGVLA XII.

Licet aliquando veritatem occultare.

NOn enim *hoc est occultare veritatem, quod est proferre mendacium;* inquit S. *Augustinus* Libro *Contra Mendacium*, Cap. 10. *Quamuis enim omnis qui mentitur velit celare quod verum est, non tamen omnis qui vult quod verum est celare, mentitur. Plerumque enim vera non mentiendo occulimus, sed tacendo. Neque enim mentitus est Dominus vbi ait*, Multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modò. *Vera tacuit, non falsa loquu-*

tus

tus est, quibus veris audiendis eos minùs idoneos iudicanit.·. Non est ergo mendacium cùm silendo absconditur verum; sed cùm loquendo promitur falsum.

Idem confirmat *S. Gregorius Magnus*, Pastoralis P. 3. Cap. 12. *Laudandi sunt simplices*, (inquit) *quòd studeant numquam falsu dicere, sed admonendi sunt vt noaerint nonnumquam vera reticere. Sicut enim semper dicentem falsitas lædit, ita nonnumquam quibusdam audita vera nocuerunt. Admonendi sunt igitur simplices, vt sicut fallaciam semper vtiliter vitant, ita veritatem semper vtiliter proferant. Admonendi sunt vt simplicitatis bono prudentiam adiungant, &c.*

REGVLA XIII.

Omnis simulatio propriè dicta, peccatum est.

Simulatio propriè dicta, fictio quædam est, quâ quispiam certis factis aut rebus significat contrarium eius quod in animo habet; qui tristis est verbi gratiâ simulat se gaudentem, qui iratus placatum, qui inimicus amicum. Hanc simulationem semper esse peccatum, docet *S. Thomas* Secunda Secundæ, Quæstione 111. Articulo 1. *Ad virtutem* (inquit) *veritatis pertinet, vt quis talem se exhibeat exteriùs per signa exteriora, qualis est. Signa autem exteriora non solùm sunt verba, sed etiam facta. Sicut ergo veritati opponitur quòd aliquis per verba exteriora aliud significet quàm quod habet apud se, quod ad mendacium pertinet; ita etiam opponitur veritati, quòd aliquis per aliqua signa factorum, vel rerum, aliquid significet contrarium eius quod in eo est: Quod propriè simulatio dicitur. Vnde simulatio propriè est mendacium quoddam in exteriorum signis factorum consistens. Non refert autem vtrum aliquis mentiatur verbo, vel quocumque alio facto. Vnde cùm omne mendacium sit peccatum, consequens est etiam quòd omnis simulatio est peccatum.*

Stimulatio impropriè dicta est fictio siue ad aliquid significandum, siue ad occultandum verum, quod aperire minimè necesse est: & hæc non est peccatum. De priori fingendi modo *S. Augustinus* Libro 2. Quæstionum Euangelicarum, Quæstione 51. *Non omne* (inquit) *quod fingimus mendacium est: Sed quando id fingimus quod nihil significat* (nihil scilicet veri) *tunc est mendacium. Cùm autem fictio nostra refertur ad aliquam significationem, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis. Alioquin omnia quæ à sapientibus & sanctis viris, vel etiam ab ipso Domino figuratè dicta sunt, mendacia deputabuntur, quia secundùm vsitatum intellectum non subsistit veritas talibus dictis. Non enim homo qui habuit duos filios, quorum iunior accepta parte patrimonij sui profectus est in regionem longinquam, & cætera quæ in illa narratione contexuntur, ita dicuntur tamquam fuerit quisquam homo qui hoc in filijs suis duobus aut passus sit aut fecerit. Ficta sunt ergo ista ad rem quamdam significandam tàm longè lateque maiorem & tam incomparabiliter differentem, vt per illum fictum hominem Deus verus intelligatur. Sicut autem dicta, ita etiam facta finguntur sine mendacio ad aliquam rem significandam: Vnde est etiam illud eiusdem Domini, quòd in fici arbore quæsiuit fructum eo tempore, quo illa poma nondum essent. Non enim dubium est illam inquisitionem non fuisse veram: Quiuis enim hominum sciret, si non diuinitate, vel tempore, poma illam arborem non habere. Fictio igitur quæ ad aliquam veritatem refertur, figura est: Quæ non refertur, mendacium est.*

Lucæ 24. Ad veritatem aliquam significandam Christus *Finxit se* " *longiùs ire*: Hospitalitatis scilicet officio ad suam co- " gnitionem peruenire posse homines intimauit; Vt " cùm longiùs abscesserit super omnes cœlos, ita tamen " cùm eis sit qui hæc exhibent seruis eius, vt cùm dice- Matt. 25. " re cœperint, *Domine quando te vidimus hospitem & abduximus?* Tamquam eum qui longè abscesserat: respondeat ille, *Cùm vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Ita *S. Augustinus*.

De posteriori fingendi modo scilicet occultando verum, quod aperire minimè necesse est, *S. Thomas* Secunda Secundæ, Quæstione 111. Articulo 1. ad quartum respondet: *Sicut aliquis verbo mentitur quando significat quod non est; non autem quando tacet quod est, quod aliquando licet: Ita etiam simulatio est, quando aliquis per exteriora signa factorum vel rerum, significat aliquid quod non est: Non autem si aliquis prætermittat significare quod est. Vnde aliquis potest peccatum suum occultare absque simulatione, ne scilicet exinde alijs scandalum generetur.* Ita finxit Iosuë positis insidijs iuxta vrbem Haï, & impropriè simulauit metum, fugiens cum exercitu: Non enim falsitatem hoc facto significauit, sed recedendo sicut recedere solent qui metuunt & fugiunt, consilium suum occultauit iustâ de causâ, absque simulationis peccato. Ab hoc proinde vitio immunes sunt, qui insidijs in bello iusto vtuntur, & vestes vel signa militaria hostiũ assumunt, vt se, vel consilia sua occultent. *Dupliciter aliquis potest falli ex facto vel dicto alterius*, (inquit *S. Thomas* Secunda Secundæ, Quæstione 40 Articulo 3.) *Vno modo, ex eo quòd ei dicitur falsum, vel non seruatur promissum: & istud semper est illicitum. Et hoc modo nullus debet hostes fallere: Sunt enim quædam iura bellorum & fœdera etiam inter ipsos hostes seruanda. Alio modo aliquis potest falli ex dicto vel facto nostro, quia ei propositum aut intellectum non aperimus. Hoc autem semper facere non tenemur; Quia etiam in doctrina sacra multa sunt occultanda, maximè infidelibus, ne irrideant, secundùm illud Matth. 7.* Nolite Sanctum dare canibus. *Vnde multò magis ea quæ ad impugnandum inimicos paramus, sunt eis occultanda. Vnde inter cætera documenta rei militaris hoc præcipuè ponitur de occultandis consilijs ne ad hostes perueniant. Et talis occultatio pertinet ad rationem insidiarum, quibus licitum est vti in bellis iustis.*

A simulationis peccato immunis pariter fuit *Dauid* cùm vt personam suam occultaret *Achis* Regi Geth, coram eo os suum immutauit, & inter manus seruorum eius collabebatur, & impingebat in ostia portæ, saliuámque suam in barbam defluere sinens, speciem hominis insani exhibebat. Præter quàm quod factum illud Dauid Propheticum fuit, Christique humilitatem in Incarnatione, & mysticam vultûs eius immutationem in Nouo Sacrificio Corporis & Sanguinis illius significabat, vt explicat *S. Augustinus*, Enarratione 1. in Psalmum 33.

Simulatio verò Petri & Barnabæ quâ gentes Iudaizare cogebant, meritò reprehensa atque correcta est à Paulo, *& ne tunc noceret, & ne posteris ad imitandum valeret*; (inquit *S. Augustinus*, Libro *Contra Mendacium*, Cap 12.) Erant scilicet, qui putabant atque prædicabant, quamuis iam recepto Christi Euangelio, Legis Veteris Sacramenta & Cæremonias obseruari necessariò debere ad salutem, & eis simulatè consenserant Petrus & Barnabas, ideòque cogebant Gentes Iudaizare. Id enim erat cogere, sic ea necessaria prædicare, tamquam recepto Euangelio nulla sine illis salus esset in Christo. *Hoc error quorumdam putabat, hoc timor Petri simulabat, hoc libertas Pauli redarguebat.* Quod ergo " ait *ipse Paulus*, Omnibus omnia factus sum, vt om- " nes lucrifacerem: *Compatiendo id fecit, non mentien-* " *do. Fit enim quisque tamquam ille cui vult subuenire, quando tantâ misericordia subuenit, quantâ sibi subueniri vellet, si esset ipse in eadem miseria constitutus. Itaque fit tamquam ille, non quia fallit illum, sed quia se cogitat sicut illum.*

Galat. 2. 14.

1. Cor. 9. 22.

Nonnulla Sanctorum quorumdam hominum facta vix à simulationis vitio possunt excusari. *S. Eusebius* Vercellensis Episcopus & Martyr, paratum se ad subscribendum Arianæ perfidiæ simulauit, vt *Dionysij* Mediolanensis Episcopi subscriptionem ab Arianis dolo obtentam deleret, vt refert Auctor Sermonis *69.* inter Ambrosianos. *S. Ambrosius* ad Mediolanensem Episcopatum electus, se crudelem simulauit, Reis contra consuetudinem suam tormenta iubens adhiberi; immò & impudicum, meretrices ad se ingredi curans, vt illis visis populi ipsum Episcopum postulantis intentio reuocaretur, vt refert *Paulinus* in eius Vita. *S. Ioannes Eleemosynarius*, & *S. Apollinaris* Patriarcha Alexandrinus Ecclesiam homini cuidam debitricem esse librarum auri quinquaginta simularunt, falso contractu supposito, vt filio eius Patre orbato, bonisque omnibus destituto subuenirent; vt testantur *Leontius* Neapolitanus in Cypro Episcopus in Vita S. Ioannis Eleemosynarij, & *Ioannes Moschus* in Prato Spirituali, Cap. 193. *S. Ephrem* Syrus, cùm Episcopus electus esset, eumque comprehendere conarentur, qui Decretum Ordinationis attulerant, tamquam ad Ordinationem ducturi, statim in forum cucurrit: & indecorè incedens ac vestem trahens,

& in

& in publico comedens, se pro insano spectaodum exhibuit. Vbi verò qui illum comprehensuri venerant, hominem mente captum esse arbitrati, appetere eum vlteriùs ac persequi destiterunt, ille opportunitatem nactus aufugit, & eò vsque delituit, donec alius ordinatus fuisset. Refert *Sozomenus* Libro 3. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. 16. Palestinæ quidam Monachi sanctitate celebres, postquam assiduâ virtutis exercitatione, vacui ab animi perturbationibus euasissent, ad sæculum redibant, & in media hominum multitudine insanos se esse simulantes, inanem gloriam conculcabant, vt refert *Euagrius* Libro 1. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. 21. *Simeones* Emitenus Monachus stultitiam propter Christum pariter simulauit, vt idem Auctor refert Libro 4. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. 24. *S. Flauianus* Antiochenus Episcopus Messaliaoorum siue Euchitarum Hæresim simulatione detexit, teste *Theodoreto* Libro 4. Historiæ Ecclesiasticæ, Cap. 10. Plura alia exempla congeri possunt.

Verùm huiusmodi simulationes peccata fuisse minimè negandum est, quæ tamen charitas eximia & ardentissima Sanctorum illorum hominum operuerit atque deleuerit. *Non omnia quæ à Sanctis vel Iustis Viris legimus facta, transferre debemus in mores; sed hinc discere quàm latè pateat, & ad quos vsque perueniat quod Apostolus ait*, „ Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in ali- „ quo delicto, vos qui spiritales estis, instruite huius- „ modi in spiritu lenitatis, intendens te ipsum, ne & „ tu tenteris. *Præoccupationes enim sunt istæ, in quibus delinquitur, dum quid faciendum sit aut ad horam non videtur, aut & qui viderit, vincitur; vt scilicet fiat peccatum, cùm vel latet veritas, vel compellit infirmitas*; (inquit *S. Augustinus*, Libro *Contra Mendacium*, Cap. 9.) Hæc igitur facta etsi suscipienda sint, non tamen imitanda, *Ne violemus præcepta, dum passim sectamur exempla*; (inquit *S. Augustinus*.)

Gal. 6.

Huius explicationem Regulæ à *S. Thoma* cœptam, ex eodem absoluamus Quodlibeto 6 Quæstione 9. Articule 3. *Peccatum mendacij* (inquit) *principaliter consistit in intentione fallendi. Vnde cùm eadem intentio fallendi sit in eo qui mentitur verbo, & in eo qui mentitur facto, vterque æqualiter peccat. Verbum enim & factum assumuntur vt instrumenta fallendi: Vnde non refert quantùm ad peccatum mendacij, vtrum aliquis verbo, vel scripto, vel nutu, vel quocumque facto mentiatur; sicut non refert quantùm ad peccatum homicidij, vtrum quis gladio, vel securi interficiat hominem.*

Grauissimum autem peccatum est simulatio in materiâ Religionis, qualis fuit illa *Iehu*, qui se Idolum Baal colere velle, ipsique Sacrificium offerre simulauit, 4. *Regum*, 10. Neque verò ob illam simulationem laudatur, sed quòd voluntatem Dei sit executus, delendo domum Achab, & interficiendo Sacerdotes Baal: *Dixit Dominus ad Iehu: Quia studiosè egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab, filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel.* Vnde *S. Augustinus*, Libro *Contra Mendacium*, Cap. 2. Simulationem illam Iehu *Mendacium impium* vocat. *Cùm verò scriptum sit, eum rectum cor non habuisse cum Deo; quid ei profuit, quòd pro nonnulla obedientia, quam de domo Achab omninò delenda pro cupiditate suæ dominationis exhibuit, aliquantam mercedem transitoriam Regni temporalis accepit?* Hac in re *S. Augustino* assentiendum potiùs, quàm *S. Hieronymo* in Cap. 2. ad Galatas dicenti: *Vtilem simulationem, & in tempore assumendam, Iehu Regis Israel nos doceat exemplum, qui finxit se velle idolum colere*, vt interficeret Sacerdotes Baal. Assentiendum (inquam) *S. Augustino*, quia eius Sententia Legi Dei omninò consona est; in eamque descendit tandem *S. Hieronymus*, qui & ab omni mendacio abhorrendum docuit, cùm Moralis Christianæ Regulas tradidit, vt Epistolâ ad *Lætam* de Institutione filiæ: *Nutriatur in Monasterio, sit inter Virginum choros, iurare non discat, mentiri sacrilegium putet.* Et Epistola ad *Celantiam* ait, *Mentiri atque iurare lingua tua prorsus ignoret: Tantusque in te sit veri amor, vt quicquid dixeris, iuratum putes.*

4. Reg. 10. 29.

REGVLA XIV.

Lethalis peccati reus est, qui vi tormentorum, vel ad ea vitanda, se reum criminis fatetur, cùm sit innocens.

FAlsi enim testimonij, & calumoiæ in se ipsum reus est. Id confirmat *S. Hieronymus* in Epistola *De Muliere septies icta*, quæ scilicet accusata adulterij à marito, & cum iuuene, qui consors criminis dicebatur, iudici tradita, illo confitente, quamuis insons esset, capitéque plexo, inuictæ fortitudinis exemplum præbuit. Cuius constantiam, & odium peccati atque mendacij munerauit Deus, Miraculo seruans incolumem, cum gladio septies à carnifice icta esset. *At verò* (ioquit) *Mulier sexu fortior suo, cùm equuleus corpus extenderet, & sordidas fætore carceris manus post tergum vincula cohiberent; oculis quos tantùm tortor alligare non poterat, suspexit ad cælum, & volutis per ora lachrymis: Tu* (inquit) *testis es Domine Iesu, cui occultum nihil est, qui es scrutator renis & cordis, non ideò me negare velle ne peream; sed ideò mentiri nolle, ne peccem. At tu miser homo, si interire festinas, cur duos interimis innocentes? Equidem & ipsa cupio mori, cupio inuisum hoc corpus exuere, sed non quasi adultera. Præsto iugulum, micantem intrepida excipio mucronem, innocentiam tamen mecum feram. Non moritur quisquis victurus occiditur.*

Suspicienda igitur & imitanda charitas *S. Heimerammi* Ratisponensis Episcopi, non imitandum quod dedit affingendi sibi stupri consilium, quod eius Martyrio dedit occasionem. Rem ita refert Vitæ eius Auctor apud *Surium*, ad diem 22. Septembris. *Theodonis Ducis filia Ota vel Vta, libidine & Diaboli incitamentis victa, à Sigibaldo cuiusdam Ducis filio prolem concepit. Ambo verò magno animi dolore ob facinus perpetratum affecti, cùm iam res diutiùs celari non posset, Sanctissimi Heimerammi Episcopi pedibus aduoluuntur. Vir Sanctus acriter reprehendit eos, indictâque eis satisfactione, nolens eis humanitatis & pietatis negare subsidia, secretò eis mandat, vt in ipsum illud crimen conferant, quò sic faciliùs possint euadere pœnas. Nouerat enim venerandus Pontifex, si crimen publicatum esset, nullo pacto à patre puellæ se illis veniam impetraturum. Itaque crimen alienum sibi imputari voluit, vt pœnam, quam reformidabant, ab illis auerteret.* Cæterùm antequam Martyrium subiret, insontem se esse contestatus est, & causam suam ad Romani Pontificis tribunal deferri postulauit, cui suam innocentiam probaret.

REGVLA XV.

Specie Humilitatis mentiri, peccatum est.

HAnc Regulam tradit *S. Augustinus*, Sermone 181. aliàs 29. *De Verbis Apostoli*, Cap 4. *Cùm* (inquit) *humilitatis causâ mentiris, si non eras peccator, antequam mentireris, mentiendo efficeris quod euitaueras. Veritas in te non est, nisi te ita dixeris peccatorem, vt etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, vt quod es dicas. Nam quomodo est humilitas, vbi regnat falsitas?* Et Tractatu 41. in Ioannem: *Arrogantia* (inquit) *non ita caueatur, vt veritas relinquatur.* Refert *Gratianus* Causa 22. Quæst 2. Can. 9. & 10.

Eamdem Regulam confirmat *S. Gregorius Magnus*, Lib. 26 *Moralium*, Cap. 3 *Incauti sunt humiles* (inquit) *qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant; immò mentiendo superbiunt, quia contra veritatem se erigunt, quam relinquunt. Qui enim necessitate cogente, vera de se bona loquitur, tantò magis humilitati iungitur, quantò & veritati sociatur. An Paulus humilis non fuit, quando æmulatione veritatis contra falsos Apostolos tot de se Discipulis fortia gesta narrauit? Qui nimirum veritati inimicus existeret, si abscondendo virtutes proprias, Prædicatores errorum præualere permisisset.* Refert *Gratianus* ibidem, Can. 11.

Idem coofirmat Valentina Synodus, anno tercentesimo septuagesimo-quarto celebrata, Canone quarto, quo à Sacris Ordinationibus excludit eos, qui mortale crimen de se ipsis dixerint, quamuis id fortè falsum sit, & humilitatis specie mentiaotur. *Nec illud, Fratres, scribere alienum ab Ecclesiæ vtilitate consuimus, vt*

scire-

sciretis, quicumque se sub Ordinatione vel Diaconatûs, vel Presbyterij, vel Episcopatûs, mortali crimine dixerint esse pollutos, à supradictis Ordinationibus submouendos; reos scilicet vel veri confessione, vel mendacio falsitatis. Neque enim absolui in his potest, quod dictum in alios puniretur: Cùm omnis, qui sibi fuerit mortis causa, maior homicida sit.

Id denique confirmat Sanctus Anachoreta *Ioannes*, quem cùm inuiserent Iuuenes pietate conspicui, quorum vnus Diaconus erat, sed Ordinis sui insignia nulla præ se ferebat, ne quis ipsi honor exhiberetur, *Digito ostendent eum; Hic* (inquit) *Diaconus est. Et cùm adhuc negare tentaret, apprehendens eum manu suâ osculatur, & dixit: Noli fili, negare gratiam Dei, ne incurras pro bono malum, pro humilitate mendacium. Cauendum namque est omnimodis mendacium, siue pro malo, siue etiam pro bono proferri videatur: Quia omne mendacium non est à Deo, sed sicut Saluator dicit, A malo est.* Refert *Ruffinus* Libro 1. *De Vitis Patrum*.

REGVLA XVI.

Adulatio semper peccatum est.

QVi enim falsis laudibus alicui blanditur, aut veris etiam laudibus ipsum delectare studet, sed modum tamen excedit, veritas facit iniuriam, & coram Deo loquens mentitur: Immò & illi quem laudat iniuriam infert. Nam & Deum ita laudare, falsum testimonium aduersùs Deum esset, vt docet Apostolus 1. ad Corinthios 15. Cap. *Si Christus* (inquit) *non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra.·.·.·.· Inuenimur autem & falsi testes Dei, quoniam testimonium diximus aduersùs Deum, quòd suscitauerit Christum.* Hinc *S. Hieronymus* Libro 1. *Contra Pelagianos* ait: *Semper insidiosa, callida, blanda est adulatio, pulcreque apud Philosophos definitur blandus inimicus.* Et Epistola ad *Celantiam*, quam S Paulino Nolano Episcopo alij adscribunt: *Adulatorumque quoque assentationes, & noxia blandimenta fallaciæ, velut quasdam pestes animæ fuge. Nihil est quod tam facilè corrumpat mentes hominum; nihil quod tam dulci & molli vulnere animum feriat. Vnde & quidam Sapiens*

Isai. 3. *ait*: Verba adulatorum mollia, feriunt autem interiora ventris. *Et Dominus loquitur per Prophetam*: Popule meus, qui beatificant vos, seducunt vos, & semitas pedum vestrorum dissipant. *In multis, isto maximè tempore, regnat hoc vitium, quodque est grauissimum, humilitatis ac beneuolentiæ loco ducitur. Eo fit, vt qui adulari nescit, aut inuidus aut superbus putetur. Est sanè grande, & subtile artificium, laudare alterum in commendationem sui, & decipiendo, animum sibi obligare decepti, quodque hoc maximè vitio agi solet, fictas laudes certo pretio vendere.*

Hinc *S. Augustinus*, Enarratione in Psalmum *69* ad illud Versum, *Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi, Euge, euge*: Ait: *Duo sunt genera persecutorum, vituperantium & adulantium. Plus persequitur lingua adulatoris, quàm manus interfectoris.* Et in Psalmum 140. ad illa verba: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*, ait: *Falsa laus adulatoris, hoc est oleum peccatoris.·.· Oleum gloria est, fulget, nitet in superficie. Sed bona debet esse gloria, & vera gloria, vt sit intus in va-*

Gal 6. 2. Cor. 10. *sis suis. Audi quid est in vasis*: Probet autem se ipsum homo: & tunc in semetipso habebit gloriam, & non in altero. *Audi ipsum Apostolum*: Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.·. *Sed quid facio, dicis mihi? Patior adulatores, non cessant perstrepere, laudant in me quæ nolo, quæ ego paruipendo laudant in me, quod ego carum habeo, reprehendunt in me, adulatores, fallaces, deceptores. Magnus vir ille, doctus, sapiens, sed quare Christianus? Nam magna doctrina, & magnæ litteræ, & magna sapientia. Si magna sapientia, approba quod Christianus est. Si magna doctrina, doctè elegit. Postremò quod tu vituperas, hoc ei placet quem laudas. Sed quid? Laudatio illa non indulcat, oleum peccatoris est. Sed non cessas dicere. Non inde impinguet caput tuum, id est, noli gaudere ad talia, noli annuere, noli consentire noli inde gratulari: & si ille attulit oleum adulationis, sed caput tuum integrum mansit, non inflatum est, non tumuit. Si enim inflatum fuerit & tumuerit, facit pondus & præcipitat te.* OLEVM *autem peccatoris non impinguet caput meum.*

Eamdem Regulam confirmat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 115. Articulo 1. in Responsione ad primam obiectionem. *Laudare aliquem* (inquit) *contingit & bene & malè; prout scilicet debitæ circumstantiæ vel seruantur, vel prætermittuntur. Si enim aliquis aliquem velit delectare laudando, vt ex hoc eum consoletur, ne in tribulationibus deficiat, vel etiam vt in bono proficere studeat, alijs debitis circumstantijs obseruatis, pertinebit hoc ad virtutem amicitiæ. Pertinet autem ad adulationem, si quis velit aliquem laudare, in quibus non est laudandus: Quia fortè mala sunt, secundùm illud Psalmi 9.* Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ: *Vel quia non sunt certa, secundùm illud Ecclesiastici 27.* Ante sermonem non laudes virum. *Et iterum Ecclesiastici* 11. Non laudes virum in specie sua: *Vel etiam si timeri possit, ne humana laude ad inanem gloriam prouocetur. Vnde dicitur Ecclesiastici* 11. Ante mortem ne laudes hominem. *Similiter etiam velle placere hominibus propter charitatem nutriendam, vt in ea homo spiritualiter proficere possit, laudabile est. Quod autem aliquis velit placere hominibus propter inanem gloriam, vel propter lucrum, vel etiam in malo, hoc esses peccatum, secundùm illud Psalmi* 52. Deus dissipauit ossa eorum, qui hominibus placent. *Et Apostolus dicit ad Galatas* 1. Si adhuc hominibus placerem, seruus Christi non essem.

Adde & illud eiusdem Apostoli 1. ad Thessalonicenses 2. *Ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: Neque in occasione auaritiæ: Deus testis est: Nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs.* Nec repugnat quod ait 1. ad Corinthios 10. *Sicut & ego per omnia omnibus placeo:* Non enim adulando placebat, sed omnium vtilitates spiritales & salutem procurando: *Non quærens* (inquit) *Quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant.* Vnde *S. Augustinus* Libro 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 1. *Non ideò* (inquit) *rectè faciebat, vt placeret hominibus, sed vt Deo, ad cuius amorem corda hominum volebat conuertere, eo ipso quo placebat hominibus. Itaque & non se placere hominibus rectè dicebat, quia in eo ipso vt Deo placeret, intuebatur: & placendum esse hominibus rectè præcipiebat, non vt hoc appeteretur tamquam merces rectè factorum, sed quia Deo placere non posset, qui non se ijs, quos saluos fieri vellet, præberet imitandum: Imitari autem illum qui sibi non placuerit, nullo pacto quisquam potest.*

REGVLA XVII.

Proximo adulari vel eius laudando peccata, vel animo decipiendi ac nocendi, vel præbendo ipsi ruinæ occasionem, lethale peccatum est.

HAnc Regulam explicat *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 116. Articulo 2. *Peccatum mortale est* (inquit) *quod charitati contrariatur. Adulatio autem quandoque quidem charitati contrariatur, quandoque non. Contrariatur siquidem charitati tripliciter. Vno modo ratione ipsius materiæ: Putà, cùm aliquis laudat alicuius peccatum. Hoc enim contrariatur dilectioni Dei, contra cuius iustitiam homo loquitur: & contra dilectionem proximi, quem in peccato fouet. Vnde est peccatum mortale, secundùm illud Isaiæ* 5. VÆ *qui dicitis malum bonum.* Quò pertinet etiam illud Psalmi 9. *Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur.* In quem locum *S. Augustinus* ait: *Adulantium linguæ alligant animas in peccatis Delectat enim ea facere, in quibus non solùm non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur.* Quam Sententiam exprimit *S. Prosper* Epigrammate 86.

Lingua assentatrix vitium peccantis aceruat,
Et delectatum crimine, laude ligat.
Nulla sit vt lapso reparandæ cura salutis,
Blanditur stulti dum malè suasus honor.
Libera sit potius vox correctoris amici,
Serpere nec fibris cæca venena sinat.
Nec credens Medici verbis fallacibus æger,
Noxia laudatæ vulnera pestis amet.

Eodem pertinet illud Ezechielis oraculum, *Cap.* 13. *Hæc dicit dominus Deus: Væ quæ consuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia sub capite vni-*

vniuersæ ætatis ad capiendas animas. Quem locum *S. Gregorius Magnus* expendens Libro 18. *Moralium*, Cap. 4. *Sunt* (inquit) *nonnulli, qui dum malefacta hominum laudibus efferunt, augent quæ increpare debuerunt. Hinc „ enim per Prophetam dicitur*. Væ qui consuunt pulul-„ los sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub „ capite vniuersæ ætatis. *Ad hoc quippe puluillus ponitur, vt molliùs quiescatur. Quisquis ergo malè agentibus adulatur, puluillum sub capite vel cubito iacentis ponit: Vt qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus mol-*

Ezech. 13. „ *liter quiescat. Hinc rursum scriptum est*: Ipse ædifica-„ bat parietem, illi autem liniebant eum. *Parietis quippe nomine peccati duritia designatur. Ædificare ergo parietem, est contra se quempiam obstacula peccati construere. Sed parietem liniunt, qui peccata perpetrantibus adulantur: Vt quod illi peruersè agentes ædificant, ipsi adulantes quasi nitidum reddant*. Hinc Salomon ait Prouerbiorum 17. *Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum; vterque abominabilis est ante Deum*. Et Iob Cap. 27. *Absit à me* (inquit) *vt iustos vos esse iudicem: Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea*. Ab innocentia quippe recederet, si bona de malis æstimaret, (inquit ibidem *S. Gregorius*.)

Et Libro 4. Cap. 25. Vbi tres mortuos à Domino suscitatos tria peccantium genera significare dixit, continuò subdit: *Quartum verò mortuum Redemptor noster nunciante discipulo agnoscit, nec tamen suscitat: Quia valdè difficilè est, vt is quem post vsum malæ consuetudinis etiam ad vltimum adulantium linguæ excipiunt, à mentis suæ morte reuocetur. De quo & bene dicitur*:

Lucæ 9. „ Sine mortuos sepelire mortuos suos. *Mortui enim mortuos sepeliunt, cùm peccatores peccatorem fauoribus premunt. Quid est enim aliud peccare, quàm occumbere; & sepelire, quàm abscondere? Sed qui peccantem Laudibus prosequuntur, extinctum sub verborum suorum aggere abscondunt*. Et Libro 34. Cap. 12. explicans hæc verba Iob 41. de Leuithan, id est, Diabolo dicta, *Sub ipso erunt radij Solis*, ait: *Solis radij sub ipso sunt, cùm nonnulli etiam docti viri sapientiæ suæ acumina non liberè agendo subleuant, sed ad vestigia Leuiathan istius & peruersitate operis, & blandimento adulationis inclinant: Vt intelligentia quæ illis sicut Sol desuper fuit ex cælesti munere, antiqui hostis pedibus substernatur ex terrena cupiditate. Vnde & nunc cùm quisque Sapientium atque Doctorum pro commodo, vel gloriæ vitæ temporalis per adulationis lapsum terrenis se Potestatibus prauè agentibus subijcit, quasi sub vestigijs venientis Antichristi Solis se radiùs sternit*.

Pessimi illi adulatores *comedere* Peccata *Populi* dicuntur *Osee* 4. interprete S. Hieronymo: *Peccata* (inquit) *Populi deuorant, consentientes sceleribus delinquentium: Quia cùm eos peccare perspexerint, non solùm non arguunt, sed laudant atque extollunt, & beatos prædicant.*

Isai. 3. *De quibus & Isaias loquitur: Populus meus, qui beatos vos dicunt, seducunt vos, & semitas pedum vestrorum*

Psalm. 9. *supplantant. De his & per Psalmistam clamat: Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur*. Hi vitia virtutum nominibus cohonestant, temeritatem fortitudinis, ignauiam moderationis, auaritiam parsimoniæ, prodigalitatem liberalitatis, scurrilitatem & turpiloquium vrbanitatis ac leporis vocabulis

Lucæ 6. adornant. *Aliquis diffluit, lætus vocatur. Auarus est; & dicitur de eo quia seruat rem suam. Vindicat se de inimico, cùm dictum sit, Dimitte vt dimittatur tibi; & fortis vocatur. Sic considera cætera quemadmodum adulatores habeant verba fallacia, habeant nomina laudis: Ipsa est vendictio peccatoris*. Verba sunt *S. Cæsarij* Arelatensis Episcopi Sermone 56. in Augustiniana Appendice nunc 253. aliàs 12. ex Homilijs quinquaginta. Hi canibus vlcera Lazari lingentibus, sed non sanantibus assimilantur: Vnde *S. Gregorius Magnus* Homilia 40. in Euangelia, ait: *Potest per linctionem canum lata adulantium lingua signari. Adulantibus etenim vulnera nostra lingere est: Quòd plerumque solent etiam ipsa mala quæ in nobis reprehendimus, improbo fauore laudare*.

Secundò, charitati repugnat adulatio (inquit S. Thomas) *ratione intentionis, putà, cùm quis alicui adulatur ad hoc quòd fraudulenter ei noceat, vel corporaliter, vel spiritualiter: & hoc etiam peccatum mortale; & de hoc habetur* Prouerbiorum 27. 6. *Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis*. Quo de genere adulationis Concilium Carthaginense 4. Canone 56. ita decernit. *Clericus qui adulationibus & proditionibus vacare deprehenditur, ab Officio degradetur*. Quem Canonem explicat *S. Thomas* de eo *Qui proditoriè alteri adulatur, vt eum decipiat*. Tales sunt qui mulieribus ingenuis adulantur vt eas ad peccatum pertrahant: Tales perfidi illi Aulici, qui blandiuntur Optimo Principi, vt ipsius consilia hostibus reuelent, vt illum prodant, è Solio deturbent, Vsurpatoris ac Tyranni res promoueant, auxilia Magni Regis ad ipsius Vsurpatoris depulsionem & legitimi Principis restitutionem ac tuitionem destinata disturbent, interuertant.

De primo & secundo illo adulationis genere Concilij Tridentini Catechismus ita docet: *Peccant in hanc partem blandi homines & assentatores, qui blanditijs & simulatis laudibus insinuant in aures & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, vt*

est apud Prophetam, Malum bonum & bonum ma- „ Isai. 5.

lum: *Quos vt arceamus & pellamus à consuetudine nostro, monuit nos Dauid illa oratione*: Corripiet me Iustus in „ Psal. 140.

misericordia, & increpabit me: Oleum autem pecca- „ toris non impinguet caput meum. *Quamquam enim isti proximo minimè maledicunt, tamen ei maximè nocent, qui vel laudantes eius peccatis afferunt ipsi causam perseuerandi in vitijs, quamdiu vixerit*.

Et quidem in hoc genere illa est assentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem & perniciem adhibetur. Sic Saul, cùm Dauidem furori & ferro Philistæorum obijcere cuperet, vt occideretur, illi blandiebatur his verbis: Ecce „ 1. Reg. 18.

filia mea maior Merob, ipsam dabo tibi vxorem. „ Matt. 22. Marc. 12.

Tantummodo esto vir fortis, & præliare bella Domi- „ ni: *Sic Iudæi insidiosa oratione Christum Dominum sunt* „ *affati*: Magister! scimus quia verax es, & viam Dei „ in veritate doces.

Longè autem perniciosior oratio est amicorum, affinium, & cognatorum, quâ ad eum interdum vtantur assentatoriè, qui mortifero morbo affectus, iam sit extremo spiritu; Dum affirmant nullum esse tam ei à morte periculum, dum lætum & hilarem esse iubeant, eamque à peccatorum Confessione, tamquam à tristissima cogitatione deterrent; dum denique eius animum auertant ab omni cura & meditatione extremorum periculorum, in quibus maximè versatur.

Tertiò, charitati repugnat adulatio, (inquit S. Thomas) *per occasionem: Sicut cùm laus adulatoris fit alteri occasio peccandi, etiam præter adulatoris intentionem. Et in hoc considerare oportet, vtrum sit occasio data vel accepta, & qualis ruina subsequatur; sicut potest patere ex his, quæ supra de scandalo dicta sunt*. De hoc adulatorum genere *Cassiodorus* in Psalmum 140. Versum illum explicans, *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*, ait: *Oleum peccatoris est dilectio simulata verborum, quæ adulationibus & blandimentis nostras mentes velut olei pinguedo leniter ingrediens, rigorem veritatis emollit, & ad noxias cogitationes amoris ficti ostentatione perducit*. Ad eumdemque sensum refert quod Psalmo 54. scriptum est: *Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula*. Et Prouerbiorum 18. Vers. 8. *Verba bilinguis quasi simplicia*, (vel vt ipse Cassiodorus legit iuxta Versionem 80. Interpretum) *Verba adulatorum mollia, & ipsa perueniunt vsque ad interiora ventris*. Hoc adulatorum genus locustis comparat *S. Gregorius Magnus* Libro 21. *Moralium*, Cap. 12. *Locustæ vocabulo*, (inquit) *lingua adulantis exprimitur: Quod exhibitæ cælitus Ægyptiæ plagæ testantur, quæ exigentibus meritis corporaliter semel illatæ sunt; sed quæ mala prauas mentes quotidie feriant, spiritaliter signauerunt. Scriptum namque est*: Ventus vrens leuabat locustas, quæ „ Exod. 10.

ascenderunt super vniuersam terram Ægypti: Ope- „ rueruntque vniuersam faciem terræ, vastantes om- „ nia. Deuorata est igitur herba terræ, & quicquid po- „ morum in arboribus fuit. *Quid autem per significationem locustæ portendunt, quæ plusquàm cætera minima quæque animantia humanis frugibus nocent; nisi linguas adulantium, quæ terrenorum hominum mentes, si quando bona aliqua proferre conspiciunt, hæc immoderatiùs laudando corrumpunt? Fructus quippe Ægyptiorum est operatio*

cænodoxorum; quam locustæ exterminant, dum adulantes Id est, eorum qui vanæ gloriæ studio operantur.

linguæ ad appetendas laudes transitorias cor operantis inclinant. Herbam verò locustæ comedunt, quando adulatores quique verba loquentium fauoribus extollunt. Poma

quo-

quoque arborum deuorant, quando vanis laudibus quorumdam iam quasi fortium & opera eneruant.

De his *Agapetus* Diaconus in Capitulis Paræneticis ad *Iustinianum* Imperatorem, Tom. 9. Bibliothecæ Patrum Lugduo. editis, Cap. 12. *Auersare* (inquit) *Adulatorum pellaces sermones vt coruorum rapaces mores. Illi namque corporis effodiunt oculos; isti autem animæ hebetant cogitatus, cùm non permittant perspicere rerum veritatem. Vel enim commendant nonnumquam quæ reprehensione digna sunt; vel plerumque reprehendunt quæ omni laude sunt maiora; vt de duobus alterum ab ipsis committatur, aut prauorum laus, vel contumeliosus bonorum contemptus.*

Deuique *S. Bernardus*, Sermone 63. io Canticas, *Vulpes paruulas quæ demoliuntur vineas* spirituales, id est, aoimas instorum, quibus virtus vitis, botrus bonum opus, vinum testimonium conscientiæ, lingua torcular expressionis, adulatores non minùs quam detractores ioterpretatur. *Pessima vulpes* (inquit) *occultus detractor, sed non minùs nequam adulator blandus. Cauebit Sapiens ab his.*

Si quis autem ex sola auiditate alios delectandi, vel etiam ad euitandum aliquod malum, vel consequendum aliquid in necessitate, alicui fuerit adulatus, non est contra charitatem. Vnde non est mortale peccatum, sed veniale; (inquit *S. Thomas*.)

REGVLA XVIII.

Iudicium temerarium, prauaque opinio, ac suspicio deliberata de proximo in re graui, lethalia peccata sunt.

PEccatum enim quo charitas & iustitia violaotur, mortale est: iudicijs porrò temerarijs, ac suspicionibus deliberatis de malitia proximi in re graui, iustitia & charitas violantur. Iustitia quidem, quia ius habet vnusquisque vt de ipso rectè sentiaot alij, quamdiu eius malitia grauibus ac sufficientibus argumentis siue indicijs non probatur: Charitas verò, quia ex odio vel contemptu proximi iudicia illa temeraria suspicionesque deliberatæ in materia graui vt plurimùm oriuotur. Iudicium itaque temerarium, seu definita firmaque seotentia de malo proximi in re graui ex leuibus indicijs io interiori mentis tribunali prolata, necooo & dubitatio seu suspicio ex similibus indicijs concepta, legi naturæ aduersatur: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Nemo enim se malum inconsideratè & absque ratiooe iudicari: Nemo probitatem suam absque causa legitima & sufficiente in dubium vocari velit. Aduersantur & Præcepto diuino de proximi dilectione, *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Cùm igitur io mente tua oritur cogitatio & opinio repentina vel suspicio de malitia proximi, lo re graui, & ex lenibus quidem iodicijs, absque deliberatione; veniale peccatum est, & ad humanam tentationem pertinens, cùm assensus non sit omninò ac plenè voluntarius. At verò si animaduertas, vel animaduertere possis graue malum esse proximi, de quo iudicare, dubitare, vel suspicari cœpisti, leuiaque esse indicia, signa, argumenta, seu, fundamenta praui illius iudicij, siue dubitationis, suspicionis ue tuæ; neque tamen illa retractes & coerceas, sed ipsis assentiri pergas & pertinaciter adhærere, mortalis peccati reus es.

Materia granis censetur non solùm peccatum mortale, sed etiam veniale, statu & qualitate personæ consideratis; vt si Sacerdotem vel Religiosum Virum ex consuetudine mentiri, Sacros Ritus, aut Regulares Obseruantias negligere, Canonici Officij pensum quotidianum perfunctoriè persoluere, ludo magis quàm sacris studijs indulgere; Sanctimonialem monditiam vestis ad inanem gloriam affectare, vanos in locutorio cum secularibus miscere sermones, libros nugis, fabulis, vanitate refertos, ant curiosos dumtaxat, non pios legere; orationi mentali non vacare iudices, opineris, vel suspiceris. Imò & illud quod nullum peccatum est, potest esse materia grauis, si nimirum verget io graoe detrimentum proximi; quoad famam, honorem, bona fortunæ, spectatâ personæ qualitate: Verbi gratiâ, si virum Catholicis, & honestis parentibus natum temerè iudices aut suspiceris esse nothum ac spurium, vel ex Iodæis aut Hæreticis progenitum, ob idque ipsum contemnas; aut Honoribus vel Officijs indignum existimes aut illum fatuum iudices, qui nulla amentiæ signa dedit, aut certè leuia, & ad fundandum iudicium miniorè sufficientia, ipsumque propterea contemnas, mortalis peccati reus es.

Quod spectat indicia quibus mouetur aliquis ad iudicium, dubitationem, aut suspicionem de malitiâ proximi, leuia illa censentur, quæ spectata facti & personæ qualitate, alijsque circumstaotijs, non sufficiunt ad moueodum virum prudeotem & probum, vt de proximo sic iudicet, dubitet, vel suspicetur. Gratia verò, quæ his omnibus consideratis, virum prudentem ac probùm mouere possunt ad huiusmodi iudicia, opiniones, ac suspiciones. Atque præter circumstantiam facti, consideranda est circumstantia personæ, tum illius de qua iudicatur, tum illius quæ delictum alterius oarrat. Indicium enim quod in vno graue est, in altero est leue: Nam si persona de qua iudicatur, consuetudine illius peccati deuincta est, cuius ipsam ream putas, vel suspicaris, minora signa & indicia sufficieot ad fundandum iudicium vel suspiciooem de illo, quàm de altero: Si, verbi gratiâ, videas iuuenem petulantem & luxuriosum secretò cum meretrice colloquentem, graue argumentum est, quo iudicetur illum de libidine cogitare: Si virum grauem, & vitæ famæque integerrimæ, ita loquentem videas, leue ac insufficiens indicium est, cum potiùs iudicare debeas ipsum cum mulieri loqui de re seria & bona, & fortè de ipsius conuersione. Similiter si persona quæ alterius peccatum narrat, sit grauis & proba, nec alijs detrahere, aut falsos rumores spargere solita, nec ipsi subinfensa, aut aduersùs illum commota, graue indicium est quo iudices alterum tale peccatum commisisse, præsertim si homo vulgaris est aut nullius nominis, de qoo probabile sit similia commissurum. Si verò alter ille de quo delictum narratum sit etiam persona probitatis opioione, & vitæ integritate commendata; non est fundamentum sufficiens iudicij vel opinionis; sed ad summum dubitatioois extremas ioter opiniooes suspensæ: Fortè fecit, quia alloquin talis non assereret: Fortè non fecit, quia vir probus est, & qui refert decipi potest. Considerari etiam debet circumstantia temporis. Nam si videas homioem ædes alienas perfodientem, per fenestras ascendentem, aut scalas eis admouentem, idque noctu, clam & furtim, sufficiens indicium est vt iudices eum vel furandi, vel alterius flagitij perpetrandi causà id agere; si autem videas aliquem interdiu, palam, & sub omnium oculis id facientem, non est sufficiens argumentum vt mali aliquid suspiceris. Consideranda est & circumstantia loci. Si enim in oppido, vbi cædes plurimæ fiuot, videas aliquos noctu armatos huc illuc circumcursare, quibus tamen non incumbit excubias agere, custodire ciuitatem, aot obseruare malefactores, non leue iodicium est, quo facinorosos homines esse iudices, ad aliquem occidendum aut percutiendum comparatos. Si vides adolescentem & adolesceotulam concubia nocte, clam, & io obscuro loco colloquentes & petulanter colludentes, mutuisque amplexibus & osculis indulgentes, quos tamen coniuges non esse certo nosti, non temerè iudicaueris aliquid mali subesse. Secus si solum quidem cum sola videris colloquentem, sed honestè, modestè, ac loco patente.

Cæterùm aliud est iudicium de opere, aliud iudicium de persooa. Si quis videat aliquem operi illicito vacantem, aut verba scurrilia proferentem audiat, credatque opus aut sermonem huiusmodi esse peccata mortalia, adeoque illum esse mortalis peccati reum, non profert iudicium temerarium, quia non fallitur in iodicio de personis, sed de rebus. Si verò in operibus dubijs aut venialibus illum ex praua intentione mortaliter peccare existimet vel deliberatè suspicetur, in iudicium temerarium incurret. Grauius porrò peccatum erit, & detractionis malitiâ cumulatum, si iudicium temerarium vel prauam suspicionem mente conceptam alijs aperuerit.

Iudiciom temerarium suspicionemue temerariam plenè deliberatam, in re graui, esse grauia peccata & mortalia, colligitur ex verbis Christi Matth. 8 *Nolite iudicare, vt non iudicemini. In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Et Lucæ 6. *Nolite iudicare, & non iudicabimini: Nolite condemnare, & non condemnabimini.* Et Ioannis 7. *Nolite iudicare secundùm faciem, sed*

iustum

iustum iudicium iudiente. Diuino itaque iudicio condemnabuntur, qui temerè de proximu iudicauerint. Apostolus etiam in temerariè iudicantes grauiter inuehitur, ad Romanos 14. *Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit*. Et 1. ad Corinthios 4. *Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus; qui & illuminabit absc ondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*. Et S. Iacobus Epistolæ Catholicæ Cap. 4. *Qui iudicat fratrem suum, detrahit legi & iudicat legem.·. Tu autem quis es, qui iudicas proximum?* Christus & Apostoli damnant illa de proximo iudicia, in quæ frequenter incidunt homines, & ex quibus detractiones vtplurimùm oriuntur. Hæc autem sunt non solùm certæ firmæque sententiæ de malo proximi, sed etiam opiniones & suspiciones deliberatæ. Præterea, paris sceleris est iudicare fratrem, & iudicare legem. At mortale peccatum nemo esse negauerit, non tantum certâ firmaque sententiâ existimare legem esse malam, sed etiam id deliberatè opinari, vel suspicari, seu dubitare de bonitate & iustitia legis: Itaque peccatum mortale est pari ratione, non tantùm apud se certâ firmaque sententiâ iudicare ac damnare fratrem tamquam improbum, sed etiam opinione vel suspicione deliberatâ de illius probitate dubitare ex leuibus indicijs. Hinc 1. *ad Timotheum 6* inter peccata mortalia *Suspiciones malæ* recensentur. Hinc inter notas charitatis 1. ad Corinthios 13. habetur quod *Non cogitat malum*, id est, vt *S. Ioannes Chrysostomus* explicat Homilia 33 in eum locum, *Non modo nihil mali comparat contra illum qui diligitur, sed ne suspicatur quidem*. Hinc etiam *Non irritari* dicitur. *Quomodo enim* (inquit idem Pater) *fuerit irritata, quæ nec tolerat malam suscipere suspicionem, ex qua est fons iræ?*

Eamdem Regulam confirmat *S. Augustinus*, Libro 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 19. explicans illa Christi Domini verba, *Nolite iudicare, ne iudicetur de vobis*. Hoc loco (inquit) *Nihil aliud nobis præcipi existimo, nisi vt ea facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim scriptum est*, Ex fructibus eorum cognoscetis eos, *de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri: Sicut sunt stupra, vel blasphemiæ, vel furta, vel ebriositates, & si qua sunt talia, de quibus nobis*
1. Cor. 5. *iudicare permittitur, dicente Apostolo*, Quid enim mihi est de ijs qui foris sunt iudicare? Nonne de ijs qui intus sunt vos iudicatis? *De genere autem ciborum, quia possunt bono animo & simplici corde sine vitio concupiscentiæ quicumque humani cibi indifferenter sumi, prohibet idem Apostolus iudicari eos, qui carnibus vescebantur, & vinum bibebant, ab eis qui se ab huiusmodi ali-*
Rom. 14. *mentis temperabant*. Qui manducat (*inquit*) non manducantem non spernat; & qui non manducat, manducantem non iudicet. *Ibi etiam ait*, Tu quis es, qui iudices alienum seruum? Domino suo stat aut cadit. *De talibus enim rebus quæ possunt bono & simplici & magno animo fieri, quamuis possint etiam non bono, volebant illi cùm homines essent, in occulta cordis ferre sententiam, de quibus solus Deus iudicat. Ad hoc perti-*
1. Cor. 4. *net etiam illud quod alio loco, dicit*, Nolite ante tempus quidquam iudicare, quoadusque veniat Dominus.·. *Sunt ergo quædam facta media, quæ ignoramus quo animo fiant, quia & bono & malo fieri possunt, de quibus temerarium est iudicare, maximè vt condemnemus. Horum autem veniet tempus vt iudicentur, cùm Dominus illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes*
1. Tim. 5. *cordis. Item alio loco dicit idem Apostolus*, Quorumdam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quædam autem & subsequuntur. *Manifesta ea dicit, de quibus clarum est quo animo fiant: Hæc præcedunt ad iudicium, id est, quia si fuerit ista subsecutum iudicium, non est temerarium. Subsequuntur autem illa quæ occulta sunt; quia nec ipsa latebunt tempore suo.·. De manifestis ergo iudicemus, de occultis verò Deo iudicium relinquamus.·.*

Duo sunt autem in quibus temerarium iudicium cauere debemus, cùm incertum est quo animo quidque factum sit, vel cùm incertum est qualis futurus sit qui nunc vel bonus vel malus apparet. Si ergo quispiam, verbi gratiâ, conquestus de stomacho, ieiunare noluit, & tu id non credens edacitatis id vitio tribueris, temerè iudicabis. Item si manifestam edacitatem ebriositatemque cognoueris, & ita reprehenderis quasi numquam ille possit corrigi atque mutari, nihilominùs temerè iudicabis. Non ergo reprehendamus ea quæ nescimus quo animo fiant; neque ita reprehendamus quæ manifesta sunt, vt desperemus sanitatem, & vitabimus iudicium de quo nunc dicitur: Nolite iudicare, ne iudicetur de vobis. Et paulò infrà: *Temerarium iudicium plerumque nihil nocet ei de quo temerè iudicatur: Ei autem qui temerè iudicat, ipsa temeritas necesse est vt noceat*.

Idem Tractatu 9. in Ioannem: *Pertinet ad nos*, (inquit) *ne perniciosa opinione fallamur, vt quia non possumus hominum indagare conscientiam, de ipsis rebus habeamus veram certamque sententiam. Hoc est, vt si ille vel ille homo vtrum sit impudicus pudicusne nescimus, oderimus tamen impudicitiam, & pudicitiam diligamus: & si illum vel illum iniustum esse iustumue nescimus, amemus tamen iustitiam, & iniustitiam detestemur; non quas nobis ipsi errando confingimus, sed quas fideliter, hanc appetendam, illamque vitandam in Dei veritate conspicimus: Vt cùm de ipsis rebus quod appetendum est appetimus, quod deuitandum est deuitamus, ignoscatur nobis quod de occultis hominum aliquando, immò assiduè non vera sentimus. Hoc enim ad humanam tentationem pertinere arbitror, sine qua duci ista non potest vita, ita vt Apostolus diceret*, Tentatio vos non apprehendat nisi humana. 1. Cor. 10.
Quid enim tam humanum, quàm non posse inspicere cor humanum; & ideò non eius latebras perscrutari, sed plerumque aliud quam quod ibi agitur suspicari? Quamquam & in his rerum tenebris humanarum, hoc est, cogitationum alienarum, etsi suspiciones intelligere non possumus, quia homines sumus; iudicia tamen, id est, definitas firmasque sententias continere debemus, nec ante tempus quidquam iudicare, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis; & tunc laus erit vnicuique à Deo. Quando ergo non erratur in rebus, vt recta sit improbatio vitiorum virtutumque probatio; profectò si erratur in hominibus, venialis est humana tentatio. Ad humanam tentationem, eamque venialem, pertinere *S. Augustinus* docet, prauas suspiciones de occultis hominum; sed loquitur de suspicionibus indeliberatis, quæ nobis non attendentibus irrepunt, & mentem nostram præoccupant: Quod significant hæc verba, *Etsi suspiciones intelligere non possumus*: Id est, matura consideratione ac deliberatione ad eas attendere, quia mentis attentionem & motum voluntatis præueniunt. Sic enim idem Sanctus Doctor interpretatur quod Psalmo 18. scriptum est, *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me*: Hoc est, *Rogo te, quoniam* Delicta quis intelligit? *Ne mihi vt homini quædam surrepant, & quibusdam vt homo præoccuper*, A B *occultis meis munda me*. Nomine igitur tentationis humanæ, ad quam pertinere dixit suspiciones illas, quibus *de occultis hominum assiduè non vera sentimus*, eam *S. Augustinus* intellexit, qua quis vt homo ita præoccupatur, vt non plenè aduertenti suspiciones illæ surrepant. Quæ propterea veniales sunt, sicut & aliarum perturbationum primi subitique motus. At si considerata ratione illis suspicionibus adhæreat, vel ad earum leuitatem & prauitatem non attendat cùm potest, easque comprimere negligat, non erit tantùm humana tentatio, sed diabolica; si quidem suspiciones illæ ob pertinacem suspiciosi hominis adhæsionem, erunt quasi *definitæ firmæque sententiæ*.

Quàm grauia mala ex prauis suspicionibus oriantur, idem S. Doctor exponit Sermone 306. aliàs *De Diuersis* 112. Cap. 9. *Pleraque* (inquit) *mala generis humani non aliunde oriuntur, nisi de suspicionibus falsis. Credis de homine quòd oderit te, qui fortè amat te; & per prauam suspicionem fis inimicissimus amicissimo. Quid faciat, cui non credis, & cor suum tibi demonstrare non valet? Loquitur tibi dicens, Amo te. Sed quia posset tibi hoc dicere & mentiens, (Ea sunt enim verba mentientis, quæ veradicentis,) non credendo adhuc odisti. Ideò securum te facere voluit ab eo peccato qui tibi dixit*, DILIGITE *inimicos vestros*. Matth. 5.
Et tamen *Omnes, aut penè omnes homines amamus nostras suspiciones vel vocare vel existimare cognitiones, quando credibilibus rerum signis mouemur, cùm credibilia nonnulla sint falsa, sicut incredibilia nonnulla sunt vera*; (inquit *S. Augustinus* Epistola 153. aliàs 54. ad *Macedonium*.)

Et Concione 12. in Psalmum 118. temerè iudicantes similes esse Diabolo asserit, cùm hæc verba; *Amputa*

puta opprobrium meum , quod suspicatus sum , explicat: *Suum dixit opprobrium* (inquit) *quod de alijs est suspicatus. Hoc opprobrium ergo à se postulabat auferri, vt non esset similis Diabolo, qui de occultis Iob suspicatus est, quod non gratis coleret Deum.*

Idem Sanctus Doctor de *Bonifacio* Presbytero, à quo Monachus quidam *Spes* nomine accusatus crimen in ipsum reiecerat, scribi, causâ eorum sub diuino examine pendeote, & adhuc obscura, aut incerta, iubere se non posse, vt *Bonifacij* nomen de Presbyterorum albo expungatur: *Quis ego sum* (inquit) *vt audeam Dei præuenire sententiam in delendo, vel supprimendo eius nomine, de quo nec suspicari temerè mali aliquid Episcopus debui, nec dilucidè iudicare homo de occultis hominum potui, cùm in ipsis causis sæcularibus, quando ad maiorem Potestatem refertur arbitrium iudicandi, manentibus sicuti erant omnibus rebus, exspectetur illa sententia, vnde iam non liceat prouocari, ne superiori Cognitori fiat iniuria, si eius pendente iudicio aliquid fuerit commutatum; Et vtique multum interest inter diuinam, & humanam quamlibet excelsissimam Potestatem.* Hæc ille Epistola 77. aliàs 136.

Et Epistola sequenti, Clero, Senioribus, & vniuersæ Plebi Ecclesiæ Hipponensis inscripta: *Mementote* (inquit) *quod ait* Apostolus Petrus, *Quoniam aduersarius vester Diabolus tanquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret.* QVEM *non potest deuorare seductum ad nequi-*
a Petri 5. *tiam, famam ipsius inquinare conatur, vt si fieri potest opprobrijs hominum, & malarum linguarum detractione deficiat, & sic in fauces eius ruat. Si autem, nec famam innocentis maculare potuerit, hoc ei persuadere tentat, vt per maleuolas suspiciones de fratre suo iudicet, & sic ab illo implicatus absorbeatur.* Et paulò post: *Ne maleuolo animo de seruis*
a Cor. 4. *Dei falsa suspicando pereatis, illud Apostolicum recordami-*
„ *ni:* NOLITE *ante tempus iudicare quidquam, donec ve-*
„ *niat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis.*

Eamdem Moralis Christianæ Regulam coofirmat *S. Cæsarius* Arelatensis Episcopus Sermone 26 in Augustiniana Appendice 66 alliàs *De Tempore* 222. *De istis rebus* (inquit) *quæ sunt Deo notæ, & nobis incognitæ, periculosè nostros proximos iudicamus. De ipsis enim Domi-*
„ *nus dixit*, Nolite iudicare, vt non iudicemini. *De*
Matth. 7. *illis verò, quæ aperta sunt, & publica mala, iudicare, & redarguere, cum charitate tamen, & amore, possumus, & debemus, odio habentes non hominem, sed peccatum, non vitiosum, sed vitium; detestantes morbum potiùs, quàm ægrotum.* Et infra: *In his ergo rebus periculosè alios iudicamus, quæ dubium est vtrum bono, an malo animo fiant, idest, ieiunare, vigilare, eleemosynas facere, à vino, & à carnibus, vel abstinere, vel non abstinere, & reliqua his similia, quæ pro Deo, & pro humana gloria fieri possunt. Et quia ignoramus, quo animo fiant, iudicare penitus non debemus. Propterea dixit Dominus: Nolite iudicare, vt non iudicemini. Hæc si obseruare volumus, non de paruo peccato cum Dei adiutorio liberamur. Maxima enim pars generis humani indiscreto iudicio ad reprehendendum prompta, & parata esse probatur; cum tamen non ita se velit ab alijs iudicari, quomodo vult alios iudicare. Propterea Scriptura Diuina admonet dicens,*
Eccli. 11. 7. PRIVS *quàm interroges, ne vituperes quemquam: & cùm interrogaueris, corripe iustè.*

Idem confirmat *Sanct. Prosper*, Seotentia 21. *De occultis* (inquit) *alieni cordis temerè iudicare, peccatum est: & eum cuius non videntur opera nisi bona, iniquum est ex suspicione reprehendere: cum eorum, quæ homini sunt incognita, solus Deus iudex sit iustus, qui & inspector est verus.*

Et Epigrammate 21.

Culpare in quaquam, quæ non sunt nota, malignum est:
Præsertim, quæ non cognita, si bona sunt.
Non pateant faciles sæuis rumoribus aures:
Quæ nescire iuuat, credere non libeat.
Linquantur secreta Deo: Qui, si quid opertum est,
Inspicit, & nullis indiget indicijs.

Idem confirmat *Sanct. Gregorius*, Libro 2. *Moralium*, Cap. 5. & temerè iudicantes proximum Diaboli imitatores esse docet. *Antiquus* (inquit) *Aduersarius cum, quæ accuset mala non inuenit, ipsa ad malum inflectere bona quærit. Cumque de operibus vincitur, ad accusandum verba nostra perscrutatur. Cùm nec in verbis accusationem reperit, intentionem cordis fuscare contendit, tamquam bona facta bono animo non fiant, & idcircò perpendi à Iudice bona non debeant. Quia enim fructus arboris esse, & in æstu virides conspicit; quasi vermem ponere ad radicem quærit.*

Eamdem Regulam confirmat *Sanct. Thomas* Secunda Secundæ, Quæstione 60. Articulo 2 vbi tria necessaria esse docet, vt iudicium sit actus iustitiæ. *Primò quidem, vt procedat ex inclinatione iustitiæ: Secundò, quòd procedat ex auctoritate præsidentis: Tertiò, quòd proferatur secundùm rectam rationem prudentiæ.* Quodcumque autem horum defuerit, iudicium erit vitiosum, & illicitum: Vno quidem modo quando *est contra rectitudinem iustitiæ: & sic dicitur iudicium peruersum, vel iniustum. Alio modo, quando homo iudicat de his, in quibus non habet auctoritatem: & sic dicitur iudicium vsurpatum. Tertio modo, quando deest certitudo rationis, puta, cùm aliquis de his iudicat, quæ sunt dubia, vel occulta, propter aliquas leues coniecturas: & sic dicitur iudicium suspiciosum, vel temerarium.* Tres autem istæ deformitates in iudicio temerario inuoluuntur: Est enim contra rectitudinem iustitiæ, vt alterius existimatio lædatur, aut illius probitas reuocetur in dubium absque legitimâ causâ: & nemo ita secum agi vellet. Nullus etiam habet auctoritatem iudicandi de his, quæ occulta sunt, incerta, dubia & obscura; sed iudicium de huiusmodi rebus Deo seruatur, cuius proindè iura vsurpat homo temerè iudicans. Deest tandem certitudo rationis, cùm definita firmaque seotentia de his profertur ex leuibus coniecturis, & indicijs.

Et Articulo 3. Triplicem prauarum suspicioonum fontem indigitat. Primus est malitia suspicantis: *Ex hoc enim, quòd aliquis in se ipso malus est, & quasi conscius suæ malitiæ, facilè de alijs malum opinatur,* secundùm illud Ecclesiastis 19. *In via stultus ambulans, cùm ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat.* Secundus est praua animi erga alterum affectio: *Cùm enim aliquis contemnit, vel odit aliquem, vel irascitur, aut inuidet ei, ex leuibus signis opinatur mala de ipso; quia vnusquisque facilè credit, quod appetit.* Vnde *Sanct. Augustinus* Libr. 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 18. *Maximè* (inquit) *hi temerè iudicant de incertis, & facilè reprehendunt, qui magis amant vituperare, & damnare, quàm emendare, atque corrigere. Quod vitium, vel superbiæ est, vel inuidentiæ.* Tertius est longa experientia. Et duæ quidem priores suspicionis causæ manifestè pertinent ad peruersitatem affectus: Tertia verò suspicionis vitium tolerabilius facit, & aliquo modo excusat.

Est autem triplex gradus suspicionis (inquit Sanct. Thomas) *Primus gradus est, vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipiat; & hoc est veniale, & leue peccatum: Pertinet enim ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur. Secundus gradus est, cùm aliquis pro certo malitiam alterius æstimat ex leuibus indicijs: Et hoc si sit de aliquo graui, est peccatum mortale, in quantum non est sine contemptu proximi. Tertius gradus est, cùm aliquis Iudex ex suspicione procedit ad aliquem condemnandum: & hoc directè ad iniustitiam pertinet: Vnde est peccatum mortale.* In primo gradu indeliberatas dumtaxat, & repentinas suspiciones *Sanct. Thomas* collocat, quæ sunt velut primi motus, non autem plenè deliberatas, & pertinaces. Suspiciones enim primi gradûs ita describit; *Vt homo ex leuibus indicijs de bonitate alicuius dubitare incipiat.* Non ait, *quando dubitat*, sed, *cum incipit dubitare*, vt venialem non esse suspicionem illam significaret, quæ omninò deliberata est, & perfecta; sed eam, quæ imperfecta est, indeliberata, & repeotina: Hac enim præoccupatus homo *dubitare incipit*. Alterâ verò, scilicet deliberata suspicione laborantem, nemo dixerit *incipere dubitare*: Siquidem postquam aduertit temerariam in mente sua suspicionem de alio exortam, illam approbat, ea delectatur, illi pertinaciter adhęret, vultque de proximi probitate spontè dubitare, vel prauè opioari; quod certè non humanæ, sed diabolicæ tentationis est; non fragilitatis, sed malitiæ vnde *S. Thomas* ibidem in Respunsione ad secundam Obiectionem, ait: *Ex hoc ipso, quod aliquis malam opinionem habet de alio sine causa sufficienti, indebitè contemnit ipsum, & ideò iniuriatur ei;* siue ioiuriam ei facit. Contemptum autem proximi esse *peccatum mortale* præmiserat. Et in Responsione ad tertiam Obiectionem: *Tunc* (inquit) *iudicium suspiciosum directè*

ad iniustitiam pertinet, quando ad actum exteriorem procedit; & tunc est peccatum mortale: Iudicium autem interius pertinet ad iniustitiam secundùm, quòd comparatur ad exterius iudicium, vt actus interior ad exteriorem, sicut concupiscentia ad fornicationem, & ira ad homicidium. Actum porrò directè oppositum iustitiæ io materia graui, cùm plenè deliberatus est, esse lethale peccatum nemo negauerit.

Cùm itaque suspicionem mortale peccatum esse negat *Sanct. Thomas* Quodlibeto 12. Quæstione 22. Articulo 2. loquitur de suspicione imperfectâ, indeliberata, & repentina, vt patet ex Articuli contextu. *In illis* (inquit) *quæ sunt mortalia peccata ex genere, motus imperfecti non sunt peccata mortalia, sed venialia.·.·.· Iudicium autem est duplex; scilicet de rebus, & de personis; Iudicium de rebus, semper est mortale peccatum; puta, dicere, quòd dare eleemosynam sit malum: Iudicium autem de personis, licet quandoque sit falsum, non tamen semper est peccatum; nisi quando est omnino temerarium. Sed quando ex leui re iudicium præcedit firmum in corde, aliquando est peccatum mortale; quia est cum contemptu proximi: Suspicio autem est quid imperfectum in genere iudicij. & ideò est imperfectus motus: & ideò non est mortale ex genere: Quamuis si fiat ex odio, erit aliquando mortale.*

R E G V L A X I X.

Dubia iudicia de malitia proximi in meliorem partem interpretari tenemur.

HÆc Regula colligitur ex Christi verbis, *Nolite iudicare, vt non iudicemini*; quibus *Nihil aliud nobis præcipi* S. Augustinus Lib. 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 18 existimat, *nisi vt ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.* Id confirmat Apostolus ad Romanos 14. *Qui manducat,* (inquit) *non manducantem non spernat.*

Huius rei exemplum ex *Deuteronomij* Cap. 22. colligitur, vbi legimus, quòd si puellam desponsatam vir in agro seorsim repererit, & cum ea commixtus fuerit, ipse morietur solus, puella verò nihil patietur mali, nec erit rea mortis; quia *Sola erat in agro, clamauit, & nullus adfuit, qui liberaret eam.* Vnde verò constat, an clamauerit, aut vis eius pudori illata sit? Nempè Lex factum in meliorem partem interpretatur Et certè cùm vnum, & idem opus non eadem intentione à diuersis fiat, sine periculo erroris, & violandi fraternam charitatem, ac iustitiam, io deteriorem partem iudicari non potest. Risit Abraham cùm filius ei promitteretur (*Genes.* 17) Risit & Sara (*Genes.* 18.) Ille non est reprehensus, quòd riserit, quia risus admirationis fuit, ac lætitiæ: Reprehensa est illa, quia risus dubitationis fuit, *& ab illo* tantùm *hoc dijudicari potuit, qui corda hominum nouit*; (inquit *Sanct. Augustinus* Quæst 36. in Genesim.)

Regulam, cuius in explicatione versamur, confirmat rursus *Sanct. Augustinus* Enarratione in Psalmum 147. *Quid agit pax* (inquit) *in huius adhuc regionis incertis, in ista peregrinatione mortalitatis nostræ; cùm adhuc nemo est alteri conspicuus, nemo videt cor alterius? Quid agit pax? De incertis non iudicat, incognita non confirmat; Procliuior est ad benè credendum de homine, quàm ad malè suspicandum. Non se multùm dolet errare, cùm benè credit etiam de malo: Perniciosè autem, cùm malè senserit fortè de bono. Nescis qualis sit: Quid perdo, si credo, quia bonus est? Si incertum est, licet vt caueas, ne fortè verum sit; non tamen damnes tanquam verum sit. Hoc pax iubet.*

Eamdem Regulam tradit *Sanct. Bernardus*, Sermone 40. in Cantica: *Caue* (inquit) *alienæ conuersationis esse, aut curiosus explorator, aut temerarius Iudex. Etiamsi perperam actum quid deprehendas, nec sic iudices proximum, magis autem excusa. Excusa intentionem, si opus non potes, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum. Quòd si omnem omnino dissimulationem rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud temetipsum: Vehemens fuit nimis tentatio. Quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem?*

Eidem Regulæ Iuris principia robur addunt: In primis illud Iuris Naturæ, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Nemo autem homo actiones suas, quarum non euidens malitia est, deteriorem in partem ab alijs accipi vellet. Tum illud *Innocentij III.* Cap. *Ex parte*, Extra, *De Scrutinio in Ordine faciendo*, respondentis, *Illum quem indignum esse non nosti, dignum debes æstimare.* Re igitur dubiâ, cùm proximum malum esse non certò nosti, bonum illum æstimare, ac iudicare debes. Item, *Cùm iura partium sunt obscura, reo fauendum est potiùs quàm actori*; vt habet Regula Iuris 11. in Sexto. Sed dubia iudicia, & argumenta sunt instar actoris, proximus est tamquam reus: In mentis ergo nostræ tribunali fauendum est proximo, factaque ipsius in meliorem partem benignè ioterpretari tenemur. Denique *In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.* Proximus porrò sui honoris, ac famæ possessor est: Quamdiu ergo res est dubia, in eius fauorem iudicare tenemur, nec possumus absque iniustitia graui ipsum è possessione deturbare, seu malè de ipso iudicare, opinari, vel suspicari.

Dubium igitur ex leuibus indicijs conceptum de proximi probitate, deponere iustitia, & charitas iubent: Si autem grauis fit dubitandi ratio, iudicium saltem suspendere, quamdiu res incerta, & obscura est.

Eamdem Regulam confirmat *Sanct. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 60. Articulo 4 *Ex hoc ipso* (inquit) *quòd aliquis habet malam opinionem de alio absque sufficienti causa, iniuriatur ei, & contemnit ipsum. Nullus autem debet alium contemnere, vel nocumentum quodcumque inferre absque causa cogente. Et ideò vbi non apparent manifesta indicia de malitia alicuius, debemus eum, vt bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium est.* Cootingere quidem potest, vt benignus alienarum actionum interpres frequenter fallatur: *Sed melius est, quod aliquis frequenter fallatur, habens bonam opinionem de aliquo malo homine, quàm quòd rariùs fallatur habens malam opinionem de aliquo homine bono: Quia ex hoc fit iniuria alicui, non autem ex primo*; (Inquit Sanct. Thomas.)

R E G V L A X X.

Dubia in deteriorem partem interpretari, seu id quod deterius est supponere, ac timere, vbi de damno vitando, aut prohibendis malis agitur, cautionis est, ac prudentiæ. Sed nec tunc quidem ex leuibus indicijs iudicare, vel suspicari licet proximum esse malum.

HAnc Regulam tradit *Sanct. Augustinus* Enarratione in Psalmum 147. *Si incertum est* (inquit) *liceat vt caueas, ne forte verum sit; non tamen damnes, tamquam verum sit.* Confirmat *Sanct. Thomas*, Articulo superiùs indicato, io Responsione ad tertiam Obiectionem. *Interpretari* (inquit) *aliquid in deteriorem, vel meliorem partem contingit dupliciter. Vno modo per quamdam suppositionem: & sic cùm debemus aliquibus malis adhibere remedium, siue nostris, siue alienis, expedit ad hoc, vt securius remedium apponatur, quòd supponatur, id quod est deterius; quia remedium, quod est efficax contra maius malum, multò magis est efficax contra minus malum: Alio modo, interpretamur aliquid, ad bonum, vel malum, definiendo siue determinando: Et sic in rerum iudicio debet aliquis niti ad hoc, vt interpretetur vnumquodque secundùm, quòd est: In iudicio autem personarum, vt interpretetur in melius.* Itaque si videas hominem, quem agendi modus, habitus, gestus indicant esse furem, leuia tamen indicia sunt, & quæ iudicium, vel suspicionem fundare non possint; non licet tibi existimare, vel suspicari esse furem; licet tamen rem tuam diligentiùs custodire, & cauere ab illo perindè, ac si iudicares esse furem, ideòque non admittere illum in domum, non sinere, vt irrepat, non credere illi seruandam pecuniam, ostia maiori solicitudine obserare. Si quis coniugatus videat iuuenem cum filia sua vel vxore colloqui amantem, solum cum solâ, iudicare, vel suspicari non potest petulantem esse, ac impudicum; sed tamen cauere potest, & periculosa colloquia prohibere. Sic Sanctus Iob quamuis de suis filijs nihil mali iudicaret, vel suspicaretur, pro singulis tamen offerebat sacrificia, dicens; *Ne fortè peccauerint filij mei.* Hoc suppositionis genere parentes erga liberos, domini erga seruos, Superiores erga subditos vti possunt; ob dubia quædam indicia eos admonere, in-

increpa-

crepare, verisimilitudinem quòd malum, aliquod perpetrauerint obijcere, quædam eis prohibere, vel iubere, & varijs modis remedia adhibere, cùm malum aliquod timetur: Id enim prudentiæ, cautionis, & vigilantiæ est. Sed tamen rectum de illis iudicium, bonamque opinionem mente retinere debent, quamdiu indicia, siue argumenta non sunt ad suspicionem, vel dubitationem cogentia. Eâ etiam prudentiâ suorum mala cauere debent, ne fortè nimia cautione ipsos infament, aut ad iracundiam prouocent.

CAPVT XI.

DE DVOBVS POSTREMIS DECALOGI PRÆCEPTIS.

CVm superioribus Decalogi Pręceptis nos quibusdam, quasi præsidijs Deus Optimus Maximus muniuisset, ne quis nos ipsos, aut nostra violaret (inquit Concilij Tridentini Catechismus) hoc duplici adiuncto Pręcepto id maximà prouidere voluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi læderemur: Quod facilè futurum fuit, si omnia cupere, atque optare liberum uobis, atque integrum esset. Hac igitur non concupiscendi lege præscripta, illud à Deo prouisum est, vt cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quæque incitari solemus, huius legis vi quodammodo excussi, nos minus vrgeant; maiusque propterea temporis spatium nos molesta illa cupiditatum solicitudine liberati, ad ea pręstanda pietatis, & religionis officia habeamus, quę ipsi Deo multa maximaque debemus. His autem verbis postrema duo Præcepta exprimuntur: *Non concupisces domum proximi tui: Nec desiderabis vxorem eius, non seruum, nou ancillam, nou bouem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt.*

ARTICVLVS I.

Vtriusque Præcepti discrimen, & necessitas explicatur.

COncupiscentia duplex his Pręceptis prohibetur, nono scilicet, alienæ vxoris concupiscentia; decimo, concupiscentia rerum alienarum. Prima spectat libidines, & voluprates; altera quod vtile est, ac fructuosum. Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potiùs, & quod vtile est, consectatur, quàm voluptatem: Si verò alienam vxorem appetit, non vtilitatis, sed voluptatis cupiditate flagrat. Prima concupiscentia ad libidinem siue impudicitiam; altera ad auaritiam pertinet. Quare sicut distincta præcepta sunt, quibus opera ipsa prohibentur, *Nou mæchaberis*, & *Non furaberis*; ita & distincta præcepta sunt, quibus prohibentur cupiditates operibus illis respondentes. Quæ quidem præcepta quãuis inuoluta videantur. Exodi Cap. 20. distinctius tamen & explicatius repetuntur Deuteronomij Cap. 5. *Non concupisces vxorem proximi tui: Non domum, uon agrum, non seruum, nou ancillam, uon bouem, non asiuum, & vniuersa, quæ illius suut.* Quin & Hebraica Veritas Exodi 20.
Exodi 20. hæc præcepra distinguit: Sic enim ad verbum reddi potest: *Non coucupisces vxorem proximi tui: Et non desiderabis domum proximi tui, non agrum, non seruum, &c.* Versio etiam 70. Interpretum hæc velut distincta præcepta exprimit: *Non coucupisces vxorem proximi tui. Nou concupisces domum proximi tui, neque agrum eius, &c.*

Quamquam verò hæc duo postrema præcepta sub sexto, & septimo, *Non mæchaberis*, *Non furtum facies*, comprehendi potuerint, cùm dubium non sit, sed quodam naturæ lumine intelligatur eum, qui prauum facinus probet, simul etiam malam probibere vnluntatem: adeòque alienæ vxoris potiundæ cupiditatem prohiberi vetito adulterio; quia si concupiscere liceret, fas etiam esset potiri: Hæc tamen duo postrema præcepta distinctè, & explicatè tradi conueniens fuit, primò ob Populi Iudaici rudem indolem duramque ceruicem. Plerique enim ex Iudæis peccato obcęcati in eam opinionem adduci non poterant, vt crederent id à Deo prohibitum esse, quod apud homines impunitum est. Immò verò lata, & cognita hac Dei lege, multi qui se Legis interpretes esse profitebantur, in eo versati sunt errore, vt nullius peccati reos esse censerent, qui solum peccandi desiderium, & voluntatem habuissent. Quem errorem Christus refellit Matt. 5. *Audistis* (inquit) *quia dictum est Antiquis: Non męchaberis. Ego autem dico vobis: Quia omuis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est eam iu corde suo.* Id scilicet discriminis inter diuinam humanasque leges intercedit, quod hę opera dumtaxat externa per se postulent, & exigant: Illa verò, quoniam animum Deus intuetur, ipsius animi puram sinceramque castitatem, atq; integritatem requirat. Christus cor mundum postulat, & solos eos, qui mundo sunt corde beatos pronunciat. Mundum autem est cor, cùm ab omnibus prauis desiderijs de- Rom. 7.
sęcatum, ac purum est. Est igitur diuina Lex velut speculum quoddam, in quo naturæ nostræ vitia intuemur. Hinc Apostolus ait: *Coucupiscentiam nesciebam, nisi Lex diceret, Non concupisces.*

Secunda ratio necessitatis horum præceptorum est, quòd aliqua distinctè explicatèque vetentque, quæ sexto, & septimo præcepto explicatè, non prohibebantur: Nam sexto quidem pręcepto vetitum est vxorem proximi con, cupiscere animo cum ea mœchandi; sed nono præcepto explicatiùs id prohibetur, & insuper desiderium alienæ vxoris etiam post mariti mortem, aut post diuortium Mosaica Lege permissum potiundæ. Quod peccatum apud Iudæos, quibus repudium concedebatur, frequentius & euidentius erat. Nam permissione legis abusi, alij aliorum vxores solicitabant, vt vel morositate, vel alia quauis ratione diuortij causam marito præstarent, vt soluto matrimonio illis potirentur. Septimo præcepto prohibuit Deus, ne quis iniustè concupiscat aliena, aut eripere conetur: Decimum autem vetat, ne vllo modo quis concupiscat, etsi iure legeque id assequi possit, ex cuius adeptione damnum proximo importari videat. Qui enim sic affectus est, proximum tamquam seipsum non diligit: Cor enim illius à Christiana charitate in sui amorem deflexum, quod caput omnium peccatorum est, longè abest à via mandatorum Dei; cùm sola dilectione proximi lex impleatur, secundùm illud Apostoli ad Romanos 13. *Qui diligit proximum, legem impleuit: Nam, Non adulterabis: Non occides, uou furaberis: Nou falsum testimouium dices: Nou concupisces: & si quod est aliud maudatum, in boc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. ∴ Charitas non quærit, quæ suæ sunt, non cogitat malum;* (inquit idem Apostolus 1. *Coriut.* 13. Hanc amore proprio profligato in cordibus nostris regnare vult Deus; in eumque finem hæc duo postrema pręcepta dedit.

Quæres; cur in Præceptis periurium, homicidium, aut falsum testimonium vetantibus non sit explicitè prohibita concupiscentia, quemadmodum in his, quæ furtum, & adulterium vetant.

Respondetur, Libidinis & habendi affectum naturæ corruptæ penitus insitum esse; non periurij, homicidij, aut falsi testimonij, à quibus bomines suopte ingenio abhorrent; cùm tamen ad corporis voluptates, ac terrenas diuitias statim ab adolescentia proni, & procliues sint. Quamobrem conueniens erat, vt in his, ad quæ velut bona quædam corporis inclinamur, & quasi rapimur, non tantùm factum, sed & affectus, ac desideria praua prohiberentur, & radicitus exscinderentur: Cùm in alijs nemo sanæ mentis non facilè intelligeret, prohibito facto prohiberi quoque prauam faciendi voluntatem.

ARTICVLVS II.

Quæ Concupiscentia bis Præceptis vetita sit:

COncupiscentia generatim sumpta est commotio quædam, ac vis animi, quâ impulsi homines, res iucundas appetunt, quas non habent.

Quemadmodum autem reliqui animi nostri motus non perpetuò mali sunt, ita hæc concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda. Neque enim peccamus, si cibum, aut potum necessarium expetimus; aut fatigati desiderio quietis, & somni afficimur, & id genus alia. Hæc igitur concupiscendi vis nobis à natura insita est, Auctore Deo, sed primorum parentum peccato deprauata est, adeò vt naturæ fines prætergressa, ad ea concupiscenda sæpiùs incitetur, quæ spiritui, ac rationi repugnant.

Concupiscentia igitur alia recta est, alia mala. Bona est illa, quæ moderata est, & suis finibus continetur. Nihil enim aliud est quàm appetendi vis à Deo insita; quæ bona quidem iucunda, sed sub rationis moderamine prosequitur. Plurimas illius vtilitates Concilij Tridentini Catechismus percenset. Primò namque efficit, vt assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ cupimus. Oratio enim cupiditatis nostræ, ac desiderij est interpres. Vnde Propheta ait: *Desiderium pauperum exaudiuit Dominus*. Et alio loco: *Domine, ante omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus*. Et Apostolus: *Spiritus-Sanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus, quoniam secundùm Deum postulat pro sanctis:* Id est, desiderare & postulare nos facit. Secundò, hæc concupiscendi vis efficit, vt chariora sint nobis Dei munera: Quò enim vehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eò charior illa nobis res est, atque iucundior, cùm eam adepti sumus. Tertiò, delectatio ipsa qoàm ex re concupita sentimus, facit vt maiore pietate gratias Deo agamus.

Naturalis igitur illa vis cupiditatis, quam ratio intra fines suos coercet, non vetatur postremis duobus Decalogi Præceptis, multoque minus spiritualis illa rectæ mentis cupiditas, quâ ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. Hanc enim Sacræ Litteræ approbant, & ad eam adhortantur Sap. 6 *Concupiscite sermones meos*, Eccli. 24. *Transite ad me omnes, qui concupiscitis me*. Psalm. 83. *Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini*. Cùm Apostolus fideles admonet ad *Coloss*. 3. vt mortificent *concupiscentiam malam*, innuit aliquam esse concupiscentiam, quæ per se mala non sit, alioquin superfluum illud epithetum esset. Non enim superbiam malam, iniustitiam malam, idololatriam malam aliquis rectè dixerit, quia nulla superbia, iniustitia, idololatria bona est. Sed & bonam malamque concupiscentiam, & vtriusque discrimen clariùs indigitat ad *Galat*. 5. scribens; *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem*. Nam concupiscentia spiritûs aduersus carnem ex se semperque bona est: Concupiscentia verò carnis aduersus spiritum ex se semperque mala. Ad spiritualem illam rectæ mentis cupiditatem pertinet, quod *Sanct. Augustinus* ait Tractatu 4. in Epistolam 1. Sanct. Ioannis: *Tota vita Christiani boni sanctum desiderium est. Quod autem desideras, nondum vides: Sed desiderando capax efficeris, vt cùm venerit, quod videas, implearis. Sicuti enim si velit implere aliquem sinum, & nosti quàm magnum est, quod dabitur, extendis sinum. Nosti quantùm missurus et, & vides, quia angustus est sinus; extendendo facis capaciorem: Sic Deus differendo extendit desiderium, desiderando extendit animum, extendendo facit capaciorem. Desideremus ergo, Fratres, quia implendi sumus.*

Sola igitur concupiscentia mala, quæ peccati fomes, desiderium peccari, improba voluntas, & simpliciter cupiditas, & concupiscentia vocatur ab Ecclesiasticis Tractatoribus, absque addito, quo vocabuli determinetur significatio, bis præceptis prohibetur; illi scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus à Deo constitutis continentur. Hæc autem prohibetur cupiditas, vel quia malum appetit: Vnde Apostolus 1. ad Cor. 10. *Non simus (inquit) concupiscentes malorum, quemadmodum & illi concupierunt*: Vel quia etsi res naturâ suâ malæ non sunt, à Deo tamen aut ab Ecclesia sunt prohibitæ. Non enim ea nobis appetere licet, quibus frui non licet: Vel quia, quæ appetuntur, aliena sunt, vt domus, seruus, ancilla, ager, vxor, bos, asinus, &c. Igitur huiusmodi rerum cupiditas nefaria est, grauissimumque peccatum, cùm illis concupiscendis animi præbetur assensus. Nam tunc demum peccatum patitur, cùm post malarum cupiditatum impulsum animus prauis motibus, illicitisve rebus delectatur, atque his, vel assentitur, vel certè non repugnat, vt docet *S. Iacobus* Epistolæ Catholicæ Cap. 1. peccati originem, & progressum ostendens: *Vnusquisque (inquit) tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus: Deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: Peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem*. Concipit autem concupiscentia suggestione, & delectatione, parit assensu.

Lex ergo non prohibet, ne vllos concupiscentiæ motus in nobis ipsis sentiamus, cùm ait, *Non concupisces*, sed ne prauis illis motibus consentiamus, quòd paucis verbis Sapiens complexus est Ecclesiastici 18. *Post concupiscentias tuas non eas*. Abit enim post concupiscentiam, qui suggestioni non repugnat, qui nascentem delectationem non præfocat. Fieri enim non potest, vt diuturniorem delectationem consensus in peccatum non sequatur. Prohibet lex, ne peccatum in nostro mortali corpore regnare
sinamus, *Vt obediamus concupiscentijs eius*: Ne *desideria* Rom. 6.
carnis perficiamus: Iubet vt *Abstineamus à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam*, Triplicem illam Gal. 5.
concupiscentiam prohibet, de qua Sanct Ioannes Epist.
1. Cap. 2. ait: *Omne, quod est in Mundo, concupiscentia carnis* 1. Petri
est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: Quæ non ex Patre, sed ex Mundo est. Concupiscentia carnis prohibetur nono præcepto, *Non concupisces vxorem proximi tui*. Concupiscentia verò oculorum, & superbia vitæ, vetantur decimo præcepto, *Non concupisces domum proximi tui, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & omnia, quæ illius sunt*. Domûs porrò vocabulo non locus modò, quem incolimus, sed hæreditas vniuersa significatur, vt ex Sacrorum Scriptorum vsu cognoscitur. Scriptum est *Exod*. 1 Obstetricibus Ægyptijs à Domino domos esse ædificatas, id est, illarum facultates ab eo auctas, atque amplificatas esse. Hoc igitur præcepto nobis vetitum est, ne diuitias auidè expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus; sed statu nostro, qualis ille sit, contenti simus. Alienæ etiam gloriæ appetitio prohibetur: Nam hoc item ad domum pertinet. Alienarum rerum cupiditatis sitim immensam, atque infinitam extinguere iubet, de qua scriptum est Ecclesiastis 5. *Auarus non implebitur pecunia*. Et Isaiæ 5. *Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis, vsque ad terminum loci: Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ?* Additur in diuino præcepto, *Non bouem, non asinum*: Quo declaratur, non solùm, quæ magna sunt, vt domus, ager, nobilitas, gloria, cùm aliena sint, concupiscere nobis non licere; sed etiam parua, qualiacumque illa sint, animata, siue inanimata, minima etiam concupiscere lex prohibet, ne paulatim ad maiora fiat gradus. Additur, *Neque seruum*, quod tam de captiuis, quàm de reliquo seruorum genere intelligendum est: Quos, vt nec cætera alterius bona, concupiscere non debemus. Quòd autem in præcepto mentio fit proximi, ideò pertinet, vt hominum vitium demonstretur, qui vicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem eiusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent, sicut Rex *Achab* concupiuit vineam *Naboth*, vt faceret sibi hortum olerum, quia vicina erat, & propè domum eius; (4 Reg. 21.) *Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium cupiditatis vitio traducitur*; (inquit Concilij Tridentini Catechismus.)

ARTICVLVS III.

Regulæ Morum circa duo postrema Præcepta.

REGVLA I.

Lethalis peccati reus est, quisquis prauæ turpiq; concupiscentiæ carnis præbet assensum, vel eius motibus non repugnat.

DIuinum enim violat Præceptum ab Apostolo promulgatum, *Non regnet peccatum in vestro mor-*

mortali corpore ad obediendum desiderijs eius. Non enim ait, *Ad habenda desideria eius*; sed ad obediendum desiderijs eius: *Ut quoniam sunt in alijs maiora, in alijs minora, prout quisque in hominis interioris nouitate profecerit, in hoc agrum iustitiæ, pudicitiæque seruemus, ut illis obediamus: Ut tamen nec ipsa sint desideria, velle debemus. Etiamsi ia corpore mortis huius id obtinere non possumus.* Hinc

Rom. 7. Apostolus ait: *Non enim, quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio*, id est concupisco: *Quia si hoc nollet facere, vt esset omni ex parte perfectus. Si autem, quod nolo, inquit, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est, quia hoc, & illa non vult, quod & ego nolo. Non vult enim, vt concupiscam, quæ dicit: Non concupisces: & ego nolo concupiscere: In hoc itaque consentiunt voluntas legis, & mea. Verùm quia concupiscere nolebat, & tamen concupiscebat; sed eidem concupiscentiæ nequaquam consentiendo seruiebat, adiunxit: Nunc autem iam non ego operor illud, sed id, quod inhabitat in me peccatum.* Ita Sanct. *Augustinus* Libro 1. *De Nuptijs, & Concupiscentia*, Cap. 27.

Et Libro *De Spiritu, & Littera*, Cap. 26. vbi præmisit, aliud esse totam nondum assequi charitatem, aliud nullam sequi cupiditatem: Ideòque debere hominem, quamuis longè minùs amet Deum, quàm eum potest amare conspectum, nihil tamen appetere illicitum: Subdit: *His constitutis, peccatum erit hominis ex fide viuentis, aliquando alicui delectationi illicitæ consentire: Non tantùm in illis horrendis facinoribus, & flagitijs perpetrandis, verùm etiam in leuioribus; vt vel aurem alicui voci, quæ audienda non esset, vel linguam alicui, quæ dicenda non esset, accommodet; vel in ipso corde aliquid ita cogitet, vt mallet licitum, quod malè delectat, & per præceptum scitur illicitum; Etiam ista quippè consensio est ad peccatum, quæ vtique fieret, nisi pœna terreret.*

Et Libro 3. *Ad Bonifacium*, Cap. 7. *Hic præceptum est, vt desiderijs peccati non obediamus: Ibi præmium, vt desideria peccati non habeamus.*

REGVLA II.

Uxorem alterius concupiscere lethale peccatum est, quamuis non concupiscatur, vt adulterio polluenda, sed vt matrimonio legitimo intercedente fruenda.

QVi enim sic alienam vxorem desiderat, prioris Matrimonij dissolutionem cupit, adeòque mariti mortem: Siquidem Matrimonium Christianorum solâ morte dissolui potest, propter sanctitatem Sacramenti: Quod cùm illicitum sit, & inhumanum; nefas est alterius vxorem concupiscere, vel eo fine, vt cum ipsa Matrimonium contrahatur post obitum mariti, nefas est id ipsi declarare, siue seriò siue ioco. Id enim absque carnali concupiscentia, & amore fieri non potest, quo iam ipsi adhærere incipit, eamque vsurpare. *Abigail* vxorem *Nabal*,

1. Reg. 25. eo defuncto, vxurem quærere, & accipere *Dauid* iure potuit; sed si viuente *Nabal* ipsam concupiuisset, eamque in matrimonium ducendi voluntatem habuisset, cum ad ipsum adijt, interpellatura pro salute viri, nonnum Decalogi præceptum violasset, non minùs quàm cum *Beth-*

2. Reg. 11. *sabee* vxorem *Vriæ* vxorem accipere decreuit, vt adulterium cum illa perpetratum absconderet. Et sicut carnalis illa concupiscentia ipsum incitauit ad necem Vriæ procurandam: Ita & ista ad mortem Nabal optandam ipsum impulisset; adeòque homicida tunc fuisset animo, sicut postea homicida reipsa fuit, cùm *Vriæ* necem procurauit, ipsum feruenti prælio exponi iubens. Hanc Regulam confirmat Concilij Tridentini Catechismus. *Nunc verò, inquit grauius est peccatum, cùm mulierem, etiamsi à viro repudiata sit, alteri in Matrimonium duci non licet, nisi marito mortuo. Itaque qui alterius vxorem concupiscit, facilè ex vna in aliam incidet cupiditatem. Aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.*

„ Si quis verò mulierem, quæ nupta est, cum eam innuptam esse opinetur, vxorem sibi dari concupiscit, neq; si in matrimonium alij collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet, (id quod *Pharaoni*, & *Abimelech* contigisse legimus, qui *Saram* in Matrimonio habere concupierunt, cùm eam minimè nuptam. Abrahæque sororem, non vxorem arbitrarentur (*Gen.* 12 & 20.) Ille certè, qui eo animo est, eiusmodi Præcepti legem violare non videtur (inquit Concilij Tridentini Catechismus.)

REGVLA III.

Eiusdem, immo grauioris peccati rea est mulier, quæ alienum virum concupiscit.

LIcuit enim aliquando viris plures habere vxores, adeòque plures diligere: Verùm nusquam licuit fœminis plures habere viros, aut alium ab vnico suo marito diligere amore coniugali. Quæ igitur alienum virum concupiscere, non solùm aduersus fidem Matrimonij, & contra iustitiam peccaret, sed etiam contra legem naturæ, quæ plures maritos à muliere haberi, aut desiderari sic vetat, vt nullo vnquam casu, nulla dispensatione id licere possit. Et si viri cupiditas alienam coniugem desiderantis ipsum ad optandam, & procurandam mariti illius mortem frequenter impellit: Quantò periculosior mulieris insano amore captæ, alienumque virum concupiscentis libido? Sui certè mariti mortem optabit, & fortè procurabit occasione data, vel quæsita, necnon & mortem vxoris alienæ, vt nouo, quem deperit coniuge potiatur. *Notumque furens quid fœmina possit.*

REGVLA IV.

Lethalis peccati in vnum Præceptum rei sunt, qui mulieres alijs dispensatas concupiscunt, abstrahunt, abalienant.

QVi enim hæc pacta rescindere student, violant sanctissimum fidei fœdus (inquit Catechismus Concilij hanc Regulam tradens) Nec illos iuris prætextua excusat, quo declaratur, Matrimonium per verba de præsenti contractum Sponsalia dirimere.

REGVLA V.

Lethalis peccati reus est, qui fœminam ad Dei cultum Religionemque consecratam, vel Religiosæ Vestis Velique susceptione Christo destinatam, sequo Agni nuptijs præparantem, in coniugem expetit.

ID enim fine Sponsi immortalis iniuria, cui coniuncta, vel destinata est, & designata, fieri non potest; nec sine crimine sacrilegij. *Et quemadmodum* (inquit Concilij Catechismus,) *quæ alteri nupta est, eam concupiscere omninò nefas est: Sic quæ ad Dei cultum, Religionemque est consecrata, nullo pacto licet illam vxorem appetere.* Lethalis etiam peccati reus est, qui mulieris, quam simplici castitatis Voto scit obstrictam, Nuptias expetit, eamque de coniugio minimè cogitantem sollicitat, impellitque, vt remissionem Voti à Summo Pontifice, nulla existente causa legitima obtineat, ea vt coniuge potiatur.

REGVLA VI.

In decimum Decalogi Præceptum grauiter peccant, non solùm qui rem alienam iniustis, sed etiam qui permissis apud homines rationibus, atque (vt dici solet) sub Iuris colore consequi appetunt, ac possidere, cum incommodo, vel damno proximi: & qui proprij quæstus, & lucri causa calamitates, vel incommoda aliorum appetunt.

ILlos charitate, quæ *Non quærit, quæ sua sunt*, planè destitutos esse manifestum est, & Apostolici Præcepti immemores esse: *Non quæ sua sunt singuli considerantes, sed quæ aliorum.* Tales sunt, qui ad iuris rigorem omnia omninò exigunt, nulla æquitatis habita ratione, idque sui dumtaxat commodi gratia, non curantes quàm malè consultum sit proximo, quàm graue damnum patiatur, nec damni etiam occasionem dare metuunt. Qui res alienas his modis, aut alijs mox explicandis concupiscit, in eodem peccatorum ordine, quo fures, & homicidæ, à *Sanct. Petro* recensetur: *Nemo vestrûm* (inquit) *patiatur, vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.* Hinc Sanct. Paulus 1. Thessalon. 4. Fideles Christianæ vitæ præceptis informans: *Nullius* (inquit) Philipp. 1. Petri 4.

aliquid desideretis. Et 1. ad Timoth 6. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & desideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem*. Ad eumdem modum peccant emptores, & venditores, nec non permutatores, qui se mutuò in contrahendo decipiunt, etsi intra dimidium iusti pretij, quamuis Lex Ciuilis ob id contractum non rescindat. Nam alia lex est fori, alia poli, quæ præcipit, vt *Quod tibi non vis fieri, alteri non feceris*. Quamobrem tam vendentes, quàm ementes omnem dolum fugere, ac proximum de rei æstimatione, iustoque pretio admonere debent, nec abuti in suum commodum eius, vel ætate, vel simplicitate, & ignorantia, vel incuriâ, vel necessitate. Grauiùs peccant tutores, & curatores, & cæteri, quibus personæ, vel res aliorum sunt commissæ, cum sinunt eos, quorum tutelam gerunt, genio indulgere, vt ipsi tamdem eorum bona ad se pertrahant, aut qui negligentiùs in rebus eorum, quàm in suis agunt. Hoc item præceptum violant, qui ludis prohibitis delectantur; aut etiam „ ludis licitis immoderatè abutuntur lucri gratiâ. Peccant etiam grauiter in hoc præceptum mercatores, qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt, atque id ægrè ferunt, vt alij præter ipsos sint, qui vendant, aut emant, quò cariùs vendere, aut viliùs emere possint. Item qui alios egere cupiunt, vt aut vendendo, aut emendò ipsi lucrentur. Lethaliter etiam peccant Milites, qui bellum expetunt, vt furari ipsis liceat. Medici item, qui morbos desiderant. Iureconsulti, Iudices, Aduocati, Procuratores, Actuarij siue Scribæ, qui causarum litiumque vim, & copiam concupiscunt. Tum Artifices, qui quæstûs auidi, omnium quæ ad victum, cultumque pertinent, penuriam exoptant, vt inde plurimùm lucri faciant. In hoc præterea genere grauiter ij peccant, qui alienæ laudis gloriæque auidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtrectatione; (inquit Concilij Tridentini Catechismus) In hoc tandem præceptum peccant qui seruos, aut ancillas, seu mercenarios, seu quosvis homines aliorum obsequijs amoris obseruantiæque impulsu addictos, verbis, spe, pollicitationibus, præmijs corrumpunt, aut sollicitant, vt eos deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt Immò verò si ante id tempus, quo se illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius Præcepti auctoritate admonendi sunt. vt ad eos ipsos omninò reuertantur; (inquit Concilij Catechismus.) *Radix horum, & omnium malorum cupiditas*, vt docet Apostolus 1. ad *Timotheum 6.*

REGVLA VII.

Postremum Decalogi Præceptum omni ex parte non implemus, nisi ardenti studio optimus id potissimum effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult.

CVm enim hoc præceptum id commune habeat cum cæteris, vt partim aliquid vetet, partim iubeat, quod iubet illud est, vt Dei voluntatem magis quàm desideria nostra impleri velimus. Voluntas autem Dei in eo maximè est, vt sancti esse studeamus, animumque nostrum ab omni cupiditatis, terrenorumque affectuum labe purum, integrumque seruemus, secundùm illud Apostoli 1 Thessal.4. *Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatia vestra:* Vt exerceamus nos in ijs mentis, ac spiritus officijs, quæ corporis repugnant sensibus, horumque edomitis appetitionibus, & carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam, non ratione solùm, sed Spiritu-Sancto duce, rectum Christianæ vitæ cur-
Ad Tit. 2. sum teneamus: *Vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris Nostri Iesu Christi*. Mortificemus ergo membra nostra, quæ sunt super terram: Carnem crucifigamus cum vitijs, & concupiscentijs. Christo passo in carne, & nos eadem cogitatione armemur, *Quia qui*
1. Petri 4. *passus est in carne, desijt à peccatis: Vt iam non desiderijs hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis*. Sensus nostros diligenter custodiamus, per quos veluti per fenestras peccatum, & mors spiritualis in animum ingrediuntur, eamque deprædantur, ac illicitis desiderijs occidunt, vt ait Salomon Prouerb. 21. *Desideria occidunt pigrum: Noluerunt enim quidquam manus eius operari: Tota die concupiscit, & desiderat: Qui autem Iustus est, tribuet, & non cessabit*. Simus semper ad omne opus bonum parati, & accincti, monente Christo: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando reuertatur à Nuptijs*, Luc. 12. Incumbamus iugiter orationi, gratiamque Dei imploremus, ad prauas cupiditates comprimendas necessariam: Quia solius Medici cœlestis gratiâ sanari possumus à morbis desideriorum noxiorum. Oremus ne tradat nos Deus in desideria cordis nostri, quod malum damnationi proximum est, de quo Apostolus ad Rom. 1. *Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum*. Oremus cum Sapiente, *Domine Deus, & Pater vitæ meæ, extollentiam oculorum meorum, ne dederis mihi, & omne desiderium auerte à me*. Eccli. 23. *Aufer à me ventris concupiscentias, & concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me, & animæ irreuerenti, & infrunitæ, ne tradas me*. Desiderlorum obiectum mutemus, Deum nostrum dumtaxat desideremus, cum Propheta dicentes: *Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus*. Ps. 41 Æternam vitam desideremus, & propter illam contemnamus cuncta superflua: Illi adipiscendæ temporalem istam velut famulam expeditiorem seruire faciamus, depositis farcinis curarum noxiarum, terrenorumque, & inutilium desideriorum. Audiamus Dominum, qui nobis illam vitam summo ardore desiderandam fidelissimè pollicetur, velut in totius mundi concione clamantem: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue*. (Matth. 11. 28.) *Hæc disciplina piæ humilitatis* (inquit *Sanct. Augustinus* Epistola 127. aliàs 45.) *ventosam, & turbidam cupiditatem, auidam rerum extra nostram potestatem constitutarum pellit ex animo, & quodammodo exspirat. Ibi enim labor, vbi multa quæruntur, & diliguntur, quibus adipiscendis atque retinendis voluntas non satis est, quia consequentem non habet facultatem. Iusta verò vita, cùm volumus, adest, quia eam ipsam plenè velle, iustitia est; nec plus aliquid perficienda iustitia, quàm perfectam voluntatem requirit. Vide si labor est, vbi velle satis est. Vnde diuinitus dictum est*, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. (inquit *Sanctus*) *Vbi pax, ibi requies: Vbi requies, ibi finis appetendi, & nulla causa laborandi Sed hæc voluntas, vt plena sit, oportet vt sana sit. Erit autem sana, si Medicum non refugiat, cuius solius gratiâ sanari potest à morbo desideriorum noxiorum. Ipse est ergo Medicus, qui clamat*, Venite ad me omnes, qui laboratis, *Iugum suum leue, & onus leue dicens: Quia diffusâ per Spiritum Sanctum charitate in cordibus nostris, profectò amabitur, quod iubetur, & non erit asperum, nec onerosum, si sub hoc vno iugo, quantò minùs tumidâ, tantò magis liberâ ceruice seruiatur. Et hæc est vna sarcina, quâ eius baiulus non premitur, sed leuatur. Diuitiæ si diliguntur, ibi seruentur, vbi perire non possunt. Honor si diligitur, illic habeatur, vbi nemo indigens honoratur. Salus si diligitur, ibi adipiscenda desideretur, vbi adeptæ nihil timetur. Vita si diligitur, ibi acquiratur, vbi nulla morte finitur*. Sanctimoniam, & pacem, sine qua nemo videbit Deum, sectari non possumus, nisi concupiscentias nostras comprimamus, belliorum, & litium matres, ex Sanct. Iacobi Sententiâ, Epistolæ Catholicæ Cap. 4. *Vnde bella, & lites in vobis? Nonne hinc? Ex concupiscentijs vestris, quæ militant in membris vestris? Concupiscitis, & non habetis: Occiditis, & zelatis: & non potestis adipisci: Litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non postulatis. Petitis, & non accipitis: Eò quòd malè petitis, vt in concupiscentijs vestris insumatis*. Suscipere non possumus cum mansuetudine Dei verbum, quod saluare potest animas nostras, nisi prauarum cupiditatum spinas ex animis nostris euellere, & eradicare continuò satagamus, quoniam verbum illud cæleste à magno illo agricola Deo animis nostris insitum concupiscentiarum sentibus suffocatur, ne fructum afferat, vt docet Christus Marci 4. *Et alij sunt (inquit) qui in spinis seminantur: Hi sunt, qui verbum audiunt, & ærumnæ sæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua*

reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficiunt. Ad purissimam lucem veritatis, æternæque legis, quæ Deus est, cæcutimus, igne malo cupiditatum inflammati. Psal. 57. 9. *Supercecidit ignis, & non viderunt solem.* Vicit illos concupiscentia carnis. Et ista concupiscentia vnde venit? Attendite. *De traduce natus es cum eo quod vincas: Noli tibi hostes addere, vince cum quo natus es. Ad stadium vitæ huius cum illo venisti, congredere cum eo qui tecum processit. Ipso non victo, quare prouocas cateruas concupiscentiarum? Delectatio enim carnalis cum homine nascitur. Sed qui benè eruditur citò videt hostem suum, & aggreditur, & luctatur, & citò vincit: Idoneus est enim nondum crescentibus hostibus. Qui autem illam concupiscentiam cum qua de peccati propagine natus est, contemnit vincere, & multas adhuc excitat, exseritque libidines; difficulter eas superat, & aduersùs se ipse diuisus, igne proprio concrematur* Verba sunt, *S. Augustini* Enarratione in Psalmum 57. Ignem malum ac noxium cupiditatis exterminet diuinus ignis charitatis, improbam voluntatem bona voluntas, desiderium peccati sanctum desiderium Dei & eorum, quæ Deo grata sunt & accepta. Nam *Quantò magis Regnum cupiditatis minuitur, tantò Regnum charitatis augetur,* (inquit) *S. Augustinus.* Libro 3. *De Doctrina Christiana,* Cap. 10.) Quamobrem *Non præcipit Scriptura nisi charitatem, nec culpat nisi cupiditatem; & eo modo informat mores hominum.* Eò collineant generalia duo illa Præcepta, *Non concupisces,* & *Diliges,* vt *S. Augustinus* docet Libro *De Perfectione Iustitiæ,* Cap. 4. *Generalis prohibitio est,* Non concupisces; *& generalis*
Exod. 20. Deuteron. 6. Rom. 12. *iussio,* Diliges. *Vnde breuiter & Apostolus Paulus quodam loco vtrumque complexus est. Prohibitio enim est,*
„ Nolite conformari huic sæculo; *Iussio autem,* Sed
„ reformamini in nouitate mentis vestræ. *Illud pertinet ad non concupiscere, hoc ad diligere; illud ad continentiam, hoc ad iustitiam; illud ad declinandum à malo, hoc ad faciendum bonum. Non concupiscendo enim vetustate exspoliamur, & nouitate induimur diligendo.* Qua nouitate induti, sanctis desiderijs exercemur. *Hæc est enim vita nostra, vt desiderando exerceamur. Tantùm autem nos exercet sanctum desiderium, quantum desideria nostra amputauerimus ab amore sæculi;* (inquit *S. Augustinus* Tractatu 4. in Epistolam S. Ioannis.) Aliquando exinaniri oportet quod implendum est. *Bono implendus es, funde malum.* In hoc laborare sine intermissione debemus, donec Deus nos perducat ad illum finem, qui sufficiat nobis, vbi satietur in bonis desiderium nostrum. *Tunc enim aliquid desiderio non deerit, quando omnia in omnibus Deus erit. Talis finis non habet finem. Nemo ibi moritur, quò nemo peruenit nisi huic sæculo moriatur, non morte omnium, quâ corpus ab anima deseritur; sed morte electorum, quâ etiam cùm in carne mortali adhuc manetur, cor sursum ponitur. De quali morte dicebat Apostolus,*
Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum " Coloss. 3.
Christo in Deo. *Hinc fortasse dictum est,* Valida est " Cant. 8.
sicut mors dilectio. *Hac enim dilectione fit, vt in isto adhuc corruptibili corpore constituti, moriamur huic sæculo, & vita nostra abscondatur cum Christo in Deo: Immò ipsa dilectio est mors nostra sæculo, & vita cum Deo. Si enim mors est, quando de corpore anima exit, quomodo non est mors, quando de Mundo amor noster exit? Valida est ergo vt mors dilectio. Quid eâ validius quâ vincitur Mundus?*

Deus vniuersitatis conditor, infinita bonitas, vera "
& summa vita, à quo auerti, cadere: In quem con- "
uerti, resurgere: In quo manere, consistere est. "
Deus quem nemo amittit, nisi deceptus; quem nemo "
quærit, nisi admonitus: Quem nemo inuenit, nisi "
purgatus. Deus quem relinquere, hoc est quod peri- "
re: Quem attendere, hoc est quod amare: Quem "
videre, hoc est quod habere. Deus cui nos fides ex- "
citat, spes erigit, charitas iungit. Iam te solum "
amo, te solum sequor, te solum quæro, tibi soli "
seruire paratus sum; quia tu solus iustè dominaris, "
tui iuris esse cupio. Domine, da quod iubes, & iube "
quod vis. Ad te mihi redeundum esse sentio: Pateat "
mihi pulsanti ianua tua: Quomodo ad te perueniatur, doce me. "
Nihil aliud habeo, quàm voluntatem: "
Nihil aliud scio, nisi fluxa & caduca spernenda esse, "
certa & æterna requirenda. Vnde ad te perueniatur, "
tu mihi suggere, tu ostende, tu viaticum præbe. "
Auge in me fidem, auge spem, auge charitatem. Fac "
me, Pater, quærere te, vindica me ab errore: Quæ- "
renti te nihil aliud pro te occurrat. Si nihil aliud desi- "
dero, quàm te, Inueniam te iam quæso, Pater. Si au- "
tem est in me superflui alicuius appetitio, vt ipse me "
munda, & fac idoneum ad videndum te. Amen. "

I N D E X

SECVNDÆ PARTIS LIBRI IV.

Regu-

I N D E X.

Regula

INDEX.

FINIS.

THEOLOGIÆ DOGMATICÆ, ET MORALIS, *LIBER QVINTVS*,

DE ORATIONE.

Catechiſmi Concilij Tridentini ordinem ſecuti, poſtremum Theologiæ noſtræ Librum Dominicæ Orationis explicationi dicamus, quam Theologiæ totius compendium non immeritò dixerim. Vera namque Theologia, Euangelium eſt: Oratio verò Dominica totius Euangelij Breuiarium. *Neque enim* (inquit Tertullianus) *propria tantùm orationis officia complexa eſt, venerationem Dei, aut hominis petitionem, ſed omnem pene ſermonem Domini, omnem commemorationem diſciplinæ, vt re vera in Oratione Breuiarium totius Euangelij comprehendatur. Compendijs paucorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Euangeliorum, Apoſtolorum, ſermones Domini, parabolæ, præcepta: Quot ſimul expunguntur officia? Dei honor in Patre, fides teſtimonium in nomine, oblatio obſequij in voluntate, commemoratio ſpei in Regno, petitio veniæ in pane, exomologeſis debitorum in deprecatione, ſollicitudo temporalium in poſtulatione tutelæ.* Verum prius quàm Dominicæ Orationis explicationem aggrediamur, pauca de Oratione in genere prælibanda ſunt.

CAPVT I.

DE ORATIONE IN GENERE.

ARTICVLVS I.

Quid? Et quotuplex ſit Oratio?

Oratio definitur à *S. Ioanne Damaſceno*, Libro 3. *De Fide*, Cap. 24. *Petitio decentium à Deo*: Siue, *Mentis ad Deum aſcenſus*. Conſonæ ſunt definitiones illæ notioni Orationis à *S. Baſilio* traditæ, Homilia in Martyrem Iulittam: *Oratio* (inquit) *eſt boni cuiuſpiam petitio, quæ ad Deum à Pijs effunditur*. Et à *S. Auguſtino*, ſiue alio Auctore Sermonis 73. In Appendice, aliàs inter Auguſtinianos *De Tempore* 230. *Quid eſt oratio, niſi aſcenſio animæ de terreſtribus ad cœleſtia, inquiſitio ſupernorum, inuiſibilium deſiderium? Oratio eſt coniunctio Spiritui-Sancto*. Ex *S. Auguſtino* Enarratione in Pſalmum 37. Oratio definiri poteſt. *Cordis deſiderium, & gemitus ad Deum directus*.
Pſal. 37. Vnde Propheta ait: *Domine, ante te omnem deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus*. Sit deſiderium tuum ante illũ; & Pater qui videt in occulto, reddet
S. Auguſt. Enarrat. in Pſalm. 37. & 15. tibi. *Ipſum enim deſiderium tuũ, oratio tua eſt*: Sed deſideriũ rerum æternarum, vel ad ſalutem æternam conducentiũ. Ab eodem Patre, definitur Oratio, *Locutio ad Deum*.

2 Duplex eſt Oratio, interior vna, ſiue *Mentalis*; exterior altera, ſeu *Vocalis*. Ad Mentalem pertinet illud Pſalmi 26 *Tibi dixit cor meum, Exquiſiuit te facies mea*. Pſal. 18. *Et meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper*. Pſal. 38. *Et in meditatione mea exardeſcet ignis*. Et 1. *Regnum* Cap. 1. *Anna loquebatur in corde ſuo, tantúmque labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur*. Hæc neque in ſuſpenſione omnis actûs, neque in ſolà receptione, aut ſtatu quodam paſſiuo, neque in ſpeculatione ſola, nec in ſolo amore: Sed in actibus intellectus & voluntatis, ad Dei cultum, & honorem relatis, Meditatione ſcilicet ſiue conſideratione rerum diuinarum, & nihili noſtri atque indigentiæ; & Dei Amore, rerumque ęternarum deſiderio, alijſque pijs affectibus poſita eſt. Supremus illius orationis gradus eſt Contemplatio, quâ Anima ſupra terrena phantaſmata euecta, abſque inquiſitione rationis, & vago variarum cogitationum diſcurſu, Deum reſque diuinas liberè conſiderat, in eiſque defixâ penitus mentis acie, caſto ardentíque amore Deo coniungitur, ipſum complectitur, in eóque vnicè delectatur. Definitur à *S. Auguſtino* Libro 12 *Contra Fauſtum*, Cap. 42. *Sancta quædam ebrietas alienatæ mentis ab infrà labentibus temporalibus æternam lucem Sapientiæ contuentis*. Ad hunc orationis gradum non perueniunt niſi purgatę Animæ, quæ diuturnà Pœnitentià, & mortificatione, perturbationes, & prauas cupiditates naturæ corruptæ ſubegerunt, propriæque voluntatis ſtudijs, & affectibus ſeſe exuerunt. Ad illum autem ſenſim per varios diuinarum illuſtrationum gradus perducuntur. Vulgaris itaque diuinorum Mandatorum obſeruantia non ſufficit, vt quis ad ſummum illum orationis gradum perueniat, ſed varijs laboribus, inſigniſ́que virtutum operibus, in quibus Euangelicas Beatitudines Chriſtus conſtituit exercitatum eſſe neceſſe eſt. Id *Liæ*, & *Rachelis* duarum Iacob vxorum typo ſignificatum, *S. Auguſtinus* explicat Libro 32. *Contra Fauſtum*, Cap. 52. Liam interpretatur *Laborantem*; Rachelem verò *Viſum principium*, ſiue *Verbum ex quo videtur principium*. Actio ergo humanæ mortaliſ́que vitæ, in qua viuimus ex fide, multa laborioſa opera facientes, incerti quo exitu proueniant ad vtilitatem eorum quibus conſulere volumus, ipſa eſt *Lia*, prior Geneſ. 29 Sap. 9. vxor Iacob: Ac per hoc & infirmis oculis fuiſſe commemoratur. *Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ*. Spes verò ætęrnæ contemplationis Dei, habens certam, & delectabilem intelligentiam veritatis, ipſa eſt *Rachel*: Vnde etiam dicitur pulchra ſpecie. Hanc enim amat omnis piè ſtudioſus, & propter hanc ſeruit gratiæ Dei, quâ peccata noſtra etſi fuerint ſicut coccinum, tamquàm nix dealbabuntur. *Laban* quippè interpretantur *Dealbationem*, cui ſeruiuit Iacob propter Rachel. Neq; enim ſe quiſquam conuertit ſub gratia remiſſionis peccatorum ſeruire Iuſtitiæ, niſi vt quietè viuat in Verbo, ex quo videtur principium, quod eſt Deus:, Ergo propter Rachel, non propter Liam. Nam quis tãdem amauerit in operibus iuſtitię laborem actionum atque paſſionum? Quis eam vitam propter ſe ipſam expetiuerit? Sicut nec Iacob Liam: Sed tamen ſibi nocte ſuppoſitam in vſum gene-

„ randi amplexus, & fecunditatem eius expertus est: Do-„ minus enim eam, quia per se ipsam diligi non poterat, „ primò vt ad Rachel perueniretur, tolerari fecit, dein-„ de propter filios commendauit. *Ita verò vnusquisque vtilis Dei seruus, sub dealbationis peccatorum suorum gratia constitutus, quid aliud in sua conuersione meditatus est, quid aliud corde gestauit, quid aliud adamauit, nisi doctrinam Sapientiæ? Quam plerique se adepturos, & percepturos putant, statim vt se in septem Præceptis Legis exercuerint, quæ sunt de dilectione proximi, id est, Honora patrem, & matrem, Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces vxorem proximi, Non concupisces rem proximi: Quibus quantum potuerit obseruatis, postea quàm homini pro concupita, & sperata pulcherrima delectatione doctrinæ, per tentationes varias, quasi per huius sæculi noctē, tolerantia laboris adhæserit, velut pro Rachel Lia inopinata coniuncta sit; & hanc sustinet, vt ad illā perueniat. si perseueranter amat, acceptis alijs septem Præceptis: Ac si dicatur ei, Serui alios septem annos pro Rachel, vt sit pauper spiritu, mitis, lugens, esuriens sitiensque iustitiam, misericors, mundicors, pacificus. Vellet enim homo, si fieri posset, sine vlla tolerantia laboris, quæ in agendo patiendóque amplectenda est, statim ad pulchræ atque perfectæ Sapientiæ delicias peruenire: Sed hoc non potest in terra morientium.* Hoc enim videtur significare, quod dictum est ad Iacob: *Non est in loco nostro consuetudinis, vt minores ante tradamus ad Nuptias.* Quia non absurdè maior appellatur,
Genes. 29. quæ tempore prior est. *Prior est autem in recta hominis eruditione labor operandi quæ iusta sunt, quam voluptas intelligendi, quæ vera sunt.*

Ad summum illum orationis gradum, non scientiâ, sed fide, charitate, & humilitate peruenitur, atq; cognitione infirmitatis suæ, de qua *S. Augustinus* Libro 4. *De Trinitate*, Cap. 1. scribit: *Scientiam terrestrium cælestiúmque rerum magni æstimare solet genus humanum: In quo profectò meliores sunt qui huic scientiæ præponunt nosse semetipsos; laudabiliórque est Animus, cui nota est, vel infirmitas sua, quam qui eâ non respectâ, vias siderum scrutatur etiam cogniturus, aut qui iam cognitas tenet, ignorans ipse qua ingrediatur ad salutem ac firmitatem suam. Qui verò iam euigilauit in Deum, Spiritus-Sancti calore excitatus, atque in eius amore coram se viluit, ad eúmque intrare volens nec valens, eóque sibi lucente, attendit in se, inuenitque se, suámque ægritudinem illius munditiæ contemperari non posse cognouit; flere dulce habet, eumque deprecari, vt etiam atq; etiam misereatur, donec exuat totam miseriam, & precari cùm fiducia, iam accepto gratuito pignore salutis, per eius Vnicum Saluatorem hominis, & Illuminatorum: Hanc ita agentem, & dolentem scientia non inflat, quia charitas ædificat: Præposuit enim scientiam scientiæ, præposuit scire infirmitatem suam, magis quàm scire Mundi mœnia, fundamenta terrarum, & fastigia cælorum: Et hanc apponendo scientiam, apposuit dolorem, dolorem peregrinationis suę ex desiderio Patriæ suæ, & Conditoris eius Beati Dei sui.*

Qui autem ad illum contemplationis apicem peruenerunt, tantùm abest, vt à Virtutum Christianarum actibus cessare debeant; eas maiori studio ac feruore debent exercere. *Cùm peruentum fuerit, simul habebitur in hoc sæculo, non solùm speciosa intelligentia, sed etiam laboriosa iustitia. Quamlibet enim acutè sinceritérque cernatur à mortalibus incommutabile bonum, adhuc corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Ad vnum ergo tendendum, sed propter hoc multa ferenda sunt;* (inquit *S. Augustinus* Libro 22. *Contra Faustum*, Cap. 4.) Sed nec in ipso sanctæ contemplationis otio ab omni actione suspēsa est Anima; cùm absq; cognitione, & amore Dei contemplatio illa, quæ futuræ beatitatis pignus, & prægustatio est, omninò esse non possit, nec absque religionis, adorationis, atque humilitatis actibus frequentissimis valeat subsistere. Qui ad hunc orationis gradum donante, & illuminante Deo peruenerunt. requiescunt non solùm ab operibus malis, sed à cogitationibus superuacuis. Verum ab actibus fidei, spei, charitatis, humilitatis non quiescunt, quibus Anima in Deo, & vicissim in Anima Deus quiescit. Sic in illis impletur Propheticum illud, *Vacate, & videte quoniam ego sum Deus.* Et, *Gustate, & videte, quoniam suauis est Dominus.* Cęterum, quod repetere non piget, illuc peruenitur. *Potiùs internâ compunctione, quam profundâ inuestigatione; suspirijs, quam argumentis; crebris lamentationibus, quàm copiosis argumentationibus: lacbrymis, quam sententijs; oratione, quam lectione; gratiâ lacbrymarum, quàm scientiâ literarum,* (inquit Auctor Libri *De Interiori domo*, inter opera *S. Bernardi* editi. Hæc principia opponere lubuit occasione datâ, damnatis Quietistarum principijs.

3 Vocalis orationis exempla frequentia sunt in Scripturis, ad illámque pertinet illud Apostoli: *Per ipsum of-* Heb. 13.
feramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. Quod Osee Prophetæ Senten-
tiam exprimit: *Tollite vobiscum verba, & conuertimini ad* Osee 14.
Dominum: & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum: & reddemus vitulos labiorum nostrorum. Sed & Christus nos verbis docuit orare: Non quòd verba necessaria sint, vt indigentiam nostram Deo aperiamus, qui nouit omnia antequam fiant; & nouit quid nobis sit necessarium, antequam petamus ab eo; sed vt verbis velut signis ad recordationem rerum, quas significant, ad eásq; postulandas à Deo excitemur. Non verbis igitur agere de- „ bemus apud Deum, vt impetremus quòd volumus, „ *Sed rebus quas animo gerimus, & intentione cogitationis, cum dilectione pura, & simplici affectu:* Sed res ipsa ver- „ bis nos docuit Dominus noster, quibus memoriæ man- „ datis eas ad tempus orandi recordemur; (inquit *S.* „ *Augustinus.*) „

4 Duplex rursus oratio est, communis siue publica, & singularis siue priuata. Prima est quæ per Ministros Ecclesiæ in persona totius populi fidelis Deo offertur. Altera est, quæ ab aliquo priuato offertur, siue pro se, siue pro alijs orante. Ad publicam orationem spectat quod *Tertullianus* scribit, *Apologetici*, Cap. 39. *Coimus ad Deum quasi manu facta precationibus ambiamus. Hæc vis Deo grata est.*

5 Oratio communis & publica vocalis esse debet. Cùm enim totius populi fidelis nomine Deo offeratur, Christianæ Plebi, pro qua offertur, necesse est vt innotescat. Quamobrem rectè institutum est, vt Ecclesiæ Ministri publicas orationes altâ voce pronuntient, vt ad notitiam omnium peruenire possint. Priuatas autem orationes vocales esse minimè necesse est. Voce tamen profertur oratio ob triplicem rationem:

Primò ad excitandum interiorem deuotionem, quia per exteriora signa interior affectus permouetur, hisque permota mens ad Deum ascendit. Vnde *S. Augustinus*, Epistola 130. aliàs 121 ait: *In ipsa fide & spe & charitate continuato desiderio semper oramus. Sed ideò per certa interualla horarum, & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nos ipsos admoneamus, quantumq; in hoc desiderio profecerimus, nobismetipsis innotescamus, & ad hoc agendum nos ipsos vehementiùs excitemus. Dignior enim sequetur effectus, quem feruentior præcedit effectus.* Ideòque priuatim orantibus, voce, alijsue signis tantùm vtendum est, quantum vtile est ad mentis affectum excitandum. Ab illis verò abstinendum est, si mens per illa distrahatur, vel quouis modo impediatur. Quod in ijs præcipuè vsu venit, quorum mens sine huiusmodi signis ad deuotionem satis parata est, & propensa.

Secundò, vocalis oratio adhibetur *quasi ad redditionem debiti*, vt loquitur *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 83. Articulo 12. *Vt scilicet homo Deo seruiat secundùm illud totum quod ex Deo habet, id est, non solùm mente, sed etiam corpore.* Quod præcipuè competit orationi quatenus est satisfactoria. Vnde *Osee* vltimo dicitur: *Omnem aufer iniquitatem: & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum nostrorum.*

Tertiò, vocalis oratio vsurpatur, quia vehemens affectio Animi quodammodo redundat in corpus, secundùm illud Psalmi 15. *Lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea.*

6 Orationis præcipuæ partes sunt *Obsecrationes*, *Orationes*, *Postulationes*, & *Gratiarum actiones*, vt docet Apostolus 1. ad *Timotheum* 2. quarum explicationem *S. Hilarius*, in Psal. 140. *S. Augustinus*, Epistolâ 149. aliàs 59. ad *Paulinum*, & *S. Thomas*, Secunda Secundæ, Quæstione 83. Articulo 17. tradunt. *Precationes*. Intellige, quas facimus in celebratione Sa- „ cramentorum, antequam illud quod est in Domini „ Mensa incipiat benedici, id est, ante panis, & vini „ Consecrationem. *Orationes*, cum benedicitur, & „ sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur: Id „ est, Canon Missæ, à Consecratione vsque ad Communionem. *Quam totam petitionem* (inquit S. Augustinus) *ferrè omnis Ecclesia Dominica Oratione concludit.*

Postula-

Postulationes *verò fiunt cùm Populus benedicitur. Tunc enim Antistites velut Aduocati, susceptos suos per manus impositionem Misericordissimæ offerunt Potestati*. Quibus peractis, & participato tanto Sacramento, *Gratiarum actio* cuncta concludit. Has verò partes quoniam in certis orationibus discernere subtilioris est considerationis, duas in qualibet oratione præcipuas partes Concilij Tridentini Catechismus obseruandas esse docet, *Postulationem* scilicet, ac *Gratiarum actionem* Nam ad Deum accedimus, vt cultum ei ac venerationem exhibentes, vel ab eius bonitate aliquid impetremus, vel ipsi de beneficijs, quibus assiduè ab illius immensa benignitate cumulamur, gratias agamus, quod verè dignum, & iustum est, æquum & salutare; vt de perceptis muneribus gratias exhibentes, beneficia potiora sumamus; quemadmodum canit Ecclesia. Vtrumq; hanc maximè necessariã orationis partem Deus ipse pronuntiat ore Dauidis: (Psal. 49.) *Inuoca me* (inquit) *in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me*.

ARTICVLVS II.

De Necessitate Orationis.

ORandi oecessitatem probat Præceptum à Christo traditum, hisque conceptum verbis. Lucæ 18. *Oportet semper orare, & non deficere*. Idem probat illa Dominicæ Orationis solemol Præfatio ab Ecclesia vsurpata. *Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere*, &c. Ideò Christus à Discipulis rogatus vt eos doceret orare, præscripsit eis orandi formam. Quid (Lucæ 11.) mirum? *Deus solus docere potuit, vt se vellet orari*; (inquit *Tertullianus* Libro *De Oratione*, Cap 9.) *Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de Spiritu ipsius, iam tunc cùm ex ore diuino ferretur, animata, suo priuilegio ascendit in cælum, commendans Patri, quæ Filius docuit*. Attulit etiam (Matth. 7.) spem impetrationis eorum, quæ postularent, cum ait: *Petite, & accipietis*. Et, *Amen, amen dico vobis: Si quid pe-* (Ioann. 16.) *tieritis Patrem in Nomine meo, dabit vobis. Vsque modò non petistis quidquam in Nomine meo: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum*. Nec præcepto tantùm, sed exemplo nos orare docuit Saluator noster, non solùm as- (Lucæ 6.) siduè orans, sed etiam *In oratione pernoctans* Eiusdem officij præcepta, ijs qui Christo nomen dedissent, Apostoli tradiderunt. Ad Philippenses 4. *In omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum*. 1. ad Thessalonicenses 5. *Sine intermissione orate*. 1. ad Timothæum 2. *Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres, &c.*

(Concilij Catech.) Præterea tàm multis indigemus bonis, & commodis ad animum, & corpus tuendum necessarijs, vt ad orationem confugere oporteat, tamquàm ad vnam omnium optimam, & indigentiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum quibus egemus. Nam cùm nihil cuiq; debeat, Deus reliquum est, vt quę nobis opus sunt ab eo pre- (Psal. 69.) cibus expetamus, tamquàm eius mendici. *Ego verò egenus, & pauper sum*, (inquiebat Rex Dauid) *Deus adiuua me*. Ego tamquàm pupillus, Anima mea tamquàm vidua destituta, & desolata; Auxilium quæro, semper Infirmitatem meam confiteor. *Ego verò egenus, & pauper*. Donata sunt mihi peccata, iam cœpi sequi Præcepta Dei: Adhuc tamen egenus, & pauper. Vnde egenus, & pauper? Quia (Rom. 7.) *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*. Vnde egenus, & pauper? (Matth. 5.) Quia *Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam*. Adhuc esurio, adhuc sitio: Saturitas mea dilata est, non ablata. *Ego verò egenus, & pauper, Deus adiuua me*. Re- (Lucæ 16.) ctè & Lazarus, *Adiutus* interpretari dicitur: Ille egenus, & pauper, qui ablatus est in sinum Abrahæ: *Et gerit typum Ecclesiæ Dei, quæ semper confiteri debet adiutorio sibi opus esse. Hoc est verum, hoc est pium. Dixi Domino, Deus meus es tu*. Quare? *Quoniam bonorum meorum non eges*. (Psal. 15.) Ille non eget nostri, nos egemus ipsius: Ideò verus Dominus. Nam tu non valdè verus Dominus serui tui: Ambo homines, ambo egentes Deo. Si autem putas egere tui seruum tuum, vt des panem; eges & tu serui tui, vt adiuuet labores tuos. Vterque vestrûm altero vestrûm indiget. Itaque nullus vestrûm verè Dominus, & nullus vestrûm verè seruus. Audi verum Dominum, cuius verus es seruus: *Dixi Domino, Deus meus es tu*. Quare tu Dominus? *Quoniam bonorum meorum non eges*. Quid autem tu? *Ego verò egenus, & pauper*. Ecce egenus, & pauper: Pascat Deus, subleuet Deus, adiuuet Deus: *Deus*, (inquit) *adiuua me*. Sic disserit *S. Augustinus*, Enarratione in Psalmum 69.

Oramus porrò, non vt diuinæ prouidentiæ consilia, & æterna Decreta immutemus, quod fieri non potest; sed vt æternam, immutabilem, & semper adorandam Dei voluntatem, quantum in nobis cùm gratiâ ipsius est, impleamus, id impetrando, quod piè postulantibus dare decreuit. *Obtineri* quidem *non possunt, quæ prædestinata non fuerint: Sed ea quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, vt precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis Regni Prædestinatio ita est ab omnipotenti Deo deposita, vt ad hoc electi ex labore perueniant: Quatenus postulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante sæcula disposuit donare*. Verba sunt *S. Gregorij Magni*, Libro 1. *Dialogorum*, Cap. 8. Quamobrem etsi Deus, qui abundantiâ pietatis suæ, & merita supplicum excedit, & vota, nósque præuenit in misericordia, & miserationibus, multa dare non petentibus certum omninò sit, nempè fidem, pœnitentiam, ipsam orandi gratiam, & alia; quia tamen plurima sunt, quæ donare non vult nisi rogatus, eum rogare necesse est. Quamuis *Elias*, Propheta Dei nomine pluuiam promi- (3. Reg. 18.) sisset, sciréтque falsum esse non posse quod Deus promisit, pluuiam tamen à Deo feruenter postulauit, quam voi orationi concedendam nouerat. *Rursum orauit, &* (Iacobi 5.) *cælum dedit pluuiam*. Dæmonum quoddam genus Christus esse docet, quod *Non eijcitur nisi per orationem, &* (Matth. 17) *ieiunium*. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationémque non adhibent piè ac diligenter orandi. Vnde S. Iacobus Apostolus ait: *Non habetis, propter quòd non postulatis*. Si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet; (inquit *S. Augustinus*.) Constat Deum alia danda etiam non orantibus, sicut initium fidei; alia nonnisi orantibus præparasse, sicut vsque in finem perseuerantiam (inquit idem S. Doctor Libro *De Dono Perseuerantiæ*, Cap. 16) Nouit planè Deus quid nobis necessarium sit: Sed tamen oratione opus est, *Quia ipsa orationis intentio cor nostrum serenat, & purgat, capaciúsque efficit ad excipienda diuina munera, quæ spiritualiter nobis infunduntur. Non enim ambitione precum nos exaudit Deus, qui semper paratus est dare lucem suam nobis, non visibilem, sed intelligibilem, & spiritalem: Sed nos non semper parati sumus accipere, cum inclinamur in alia, & rerum temporalium cupiditate tenebramur. Fit ergo in oratione conuersio cordis ad eum, qui semper dare paratus est si nos capiamus, quod dederit: & in ipsa conuersione purgatio interioris oculi, cum excluduntur ea quæ temporaliter cupiebantur, acies cordis simplicis ferre possit simplicem lucem, diuinitus sine vllo occasu aut immutatione fulgentem: Nec solùm ferre, sed etiam manere in illa; non tantùm sine molestiâ, sed etiam cùm ineffabili gaudio, quo verè ac sinceriter beata vita perficitur*. Verba sunt *S. Augustini*, Libro 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 3.

Et Epistolâ 130. aliàs 121. *Intelligamus* (inquit) *quòd Dominus & Deus noster non voluntatem nostram sibi velit innotescere, quam non potest ignorare; sed exerceri in orationibus desiderium nostrum, quo possimus capere quòd præparat dare. Illud enim valdè magnum est, sed nos ad capiendum parui, & angusti sumus. Ideò nobis dicitur*, Dila- (2. Cor. 6) tamini & vos. *Tantò quippè illud quòd valdè magnum est, quod nec oculus vidit, quia non est color; nec auris audiuit, quia non est sonus; nec in cor hominis ascendit, quia cor hominis illuc debet ascendere, sumemus capacius, quantò id & fidelius credimus, & speramus firmius, & desideramus ardentiùs*.

Necessaria est oratio, vt Gratiam impetremus à Deo, siue ad tentationes vincendas, quæ vndique frequentes ingruunt; siue ad implenda Diuina Mandata, quæ non impleremus nisi sanatâ infirmitate voluntatis nostræ per gratiam medicinalem Saluatoris; siue ad perseuerandum, cum donum perseuerantiæ orationi assiduæ ac feruenti detur. Ipsa oratio clarissima est gratiæ testificatio. *Agendæ sunt gratiæ, quia data est potestas, & orandum ne succumbat infirmitas*; (inquit *S. Augustinus*, Tractatu 53. *in Ioannem*.) Et Enarratione in Psalmum 120. *Potestatem accepisti, vt possis filius Dei fieri: Vnde accepisti hanc potestatem? Credentibus* (inquit)

in nomine eius. Si ergo credis, ipsa tibi potestas data est, vt sis filios Dei: sed quid valet ipsa potestas quam accipit homo, nisi Dominus protegat? Ecce credidit, iam ambulat in fide, infirmus est, inter tentationes agitur, inter molestias, inter carnales corruptiones, inter suggestiones, inter cupiditates, inter versutias, & laqueos Inimici. Quid ergo valet, quia habet potestatem, & credidit in Christum, vt sit inter filios Dei? Væ homini illi, nisi & ipsius fidem Dominus protegat, id est, vt non permittat tentari supra quàm potest ferre.. Homo qui descendens ab Ierusalem in Iericho, incidit in latrones, qui semiuiuum reliquerunt, Grauibus saucius confossusque vulneribus, non ita potest ad Iustitiæ culmen ascendere, sicut potuit inde descendere: quia etiamsi iam in stabulo est, adhuc curatur. Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet, & facere quòd possis, & petere quòd non possis. Iam nunc videamus vnde possit, vnde non possit.·. Medicina poterit, quod vitio non potest; (inquit S. Augustinus Libro De Natura, & Gratia, Cap. 43.) Ad Medicum ergo confugiendum est, eiúsque implorandum auxilium, sine quo nihil facere possumus. Et Cap. 68 Hinc gratias agant, cum instituerint benè viuere, quod aliquid sine difficultate fecerint, & vbi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis & perseuerantissimis precibus, & Misericordiæ promptis operibus facilitatem à Domino impetrare desistant.

Et Libro De Gratia, & Libero Arbitrio Cap. 16. Certum est nos Mandata seruare si volumus; sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est vt tantùm velimus, quantum sufficit vt volendo faciamus.

Idem confirmat S. Fulgentius, Libro 2. De Veritate Prædestinationis, Cap. 3. Cognitione (inquit) Mandati liberum hominis arbitrium conuenitur.·. Vt per Mandati notitiam infirmitatis suæ sibi conscius fiat, & adiutorium gratiæ medicinalis exposcat: Qua perceptâ potest diligere quòd iubetur, & facere, & agnoscere, vel quid possit, vel quid non possit; & vt possit exposcere, & sibi suæ infirmitatis imputare miseriam, & sanitatis assignare beneficijs medicinalibus gratiam.

Ad obtinendum perseuerantiæ donum ita necessaria
S. Prosper in Epist. ad Ruffin. oratio est, vt Ipsius Sancti Petri ardentissima fides in tentationibus defecisset, nisi pro eo Dominus supplicasset: Ego autem rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.

ARTICVLVS III.

De Vtilitate Orationis.

1 MVltiplices Orationis fructus in Concilij Tridentini Catechismo recensentur. Primus est, quod orantes honorem Deo exhibemus: Siquidem oratio Religionis actus & argumentum est. Quamobrem in sacris
Psal. 140. Litteris thymiamati comparatur. Dirigatur oratio mea, (inquit Propheta) sicut incensum in conspectu tuo. Hinc Clemens Alexandrinus, Libro 7. Stromatum ait: Deum precibus honoramus, & hoc est optimum ac sanctissimum Sacrificium. Et S. Augustinus, Enarratione in Psalmum 140. Oratio (inquit) purè directa de corde fideli tamquàm de Ara sancta surgit incensum. Non extra nos quærenda est victima: Apud me oratio vitæ meæ. Intus habeo victimam quam immolem, thus quod imponam, sacrifi-
Psal. 41. cium quo flectam Deum meũ: Dicam Deo, Susceptor meus es. Hac ratione Deo subiectos nos esse profitemur, quem bonorum omniũ Auctorem agnoscimus, & prædicamus.
Psal. 49. Hac professione maximè Deus honoratur: Inuoca me (inquit) in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.

2 Fructus alter orationis est eorum, quæ à Deo postulamus impetratio. Oratio clauis est cœli, ascendit oratio, & descendit miseratio. Accipimus autem fidei, specie, & charitatis augmentum, necessarium ad vincendas tentationes auxilium, vires ad victoriam de salutis nostræ hostibus, mundo, carne, diabolo reportandam; remissionem peccatorum, liberationem à pœnis, omnis benedictionis spiritualis in Christo Iesu copiam, gaudij singularis plenitudinem. Petite (inquit Christus)
Ioan. 16. & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Præsto est Dominus vt exaudiat clamantes ad se. Propè est Domi-
Psal. 144. nus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Volantatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet illos. Hinc idem Propheta ait: Quoniam tu Domine suauis & mitis, & multæ mise-
Psal. 85. ricordiæ omnibus inuocantibus te. Et Isaias: Tunc inuoca-
Isai. 58. bis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, Ecce adsum, si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum, & loqui quòd non prodest. Et alibi: Eritque Isai. 65.
antequam clament, ego exaudiam: Adhuc illis loquentibus, ego audiam. Prophetæ concinit Apostolus: Idem (in- Rom. 10.
quit) Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim, quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Non expectat preces nostras, illa tribuendi celeritate anteuertit. Desiderium pauperum exaudiuit Dominus, Psal. 9.
præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Quin etiam dignè petentibus sæpè multò plus tribuit quàm postulauerint, Qui potens est omnia facere superabundanter quàm Ephes. 3.
petimus, aut intelligimus, secundam virtutem, quæ operatur in nobis. Id filij prodigi similitudine declaratur, qui à patre id vnum postulabat, vt loco mercenarij illum haberet: Verumtamen pius & misericors pater. Accurrens Luca 15.
cecidit super collum eius; & osculatus est eum, iussitque ipsi restitui Stolam primam, & annulum, conuiuiúmque institui, & tibicines vocari, suam de illius reditu, & incolumitate lætitiam, vt significaret. Seruus qui decem Matth. 18.
millia talenta domino suo debebat, inducias dumtaxat postulabat, & totius debiti remissionem optimus dominus illi concessit. Latro pœnitens id vnum Christum rogabat, eius vt meminisset, postquam venisset in Regnum suum: & Paradisi possessionem ipsa die consequendam statim illi promisit. Hodie mecum eris in Paradiso. Luca 23.

Fit quidem interdum, vt quæ petimus à Deo, non impetremus: sed id contingit, vel quia remissè ac negligenter oramus, vel quia Deus nobis maiora, & ampliora bona impertitur; vel quia petimus quòd saluti nostræ conducibile non est. Petitis, (inquit S. Iacobus) & non acci- Iacob. 4.
pitis, eo quòd malè petitis, vt in concupiscentijs vestris insumatis. Clamabo per diem, (inquit Propheta) & non exau- Psal. 21.
dies: & nocte, & non ad insipientiam mihi. Id est, hoc ipsum quòd non exaudies, non ad insipientiam mihi, sed ad intellectum. Me non exaudies ad temporalia, vt intelligam à te desideranda sempiterna. Non ergo relinquit Deus, & cum videtur relinquere, tollit quod malè desideras, & docet quid debeas bene desiderare; (inquit S. Augustinus, Enarratione in Psalmum 43) Citò exauditur, qui terrena non petit, sed spiritualia: In quacumque die inuocauero te, exau- Psal. 137.
di me, multiplicabis in anima mea virtutem. Qui virtutum incrementa petit, citò exauditur. Discamus sic petere, vt mereamur accipere. Oremus cùm Dauide: Saluum fac dexterâ tuâ, & exaudi me. Non salutem temporalem peto, de hac fiat voluntas tua. Ad tempus quid nobis prosit penitus ignoramus: Quid enim oremus sicut oportet, nescimus: Sed Saluum me fac dexterâ tuâ, vt etsi in tem- Psal. 59.
pore isto tribulationes aliquas patiar, transactâ nocte omnium tribulationum ad dexteram inueniar inter oues, non ad sinistram inter hœdos. Intelligat ergo Charitas vestra (inquit S. Augustinus, Enarratione in Psalmum 59.) omnem fidelem habentem in corde verbum Dei cùm timore, timentem Iudicium futurum, viuentem probabiliter, ne de illo blasphemetur nomen sanctum Domini eius, multa deprecari secundùm sæculum; & non exaudiri; ad vitam autem æternam semper exaudiri. Quis enim sanitatem non petat, cùm ægrotat? Et tamen fortè adhuc ægrotare ei vtile est. Potest fieri vt hinc non exaudiaris: Non tamen exaudiaris ad voluntatem, vt exaudiaris ad vtilitatem. At verò cùm illud petis vt det tibi vitam æternam Deus, securus esto, accipies, si modò non accipis: Non enim iam venit tempus, vt accipias. Exaudiris, & nescis: Quod petis agitur, etsi nescis in quo agitur. In radice res est, nondum in fructu. Qui rogat Deum, vt à tribulationibus liberetur, & non exauditur, Intelligat Medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamento positus vreris, secaris, clamas: Non audit Medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem. Ad vtilitatem non est exaudiens Paulus, ad damnationem exauditus est Diabolus.
Petijt Iob ad tentandum, & concessum est: Dæmones "
petierunt, vt irent in porcos, & exauditi sunt. Dæmo- "
nes exaudiuntur, Apostolus non exauditur: Sed illi "
exaudiuntur ad damnationem, Apostolus non exaudi- "
tur ad salutem; (inquit S. Augustinus in Psalmum 21. Enarratione 2)

Et Enarratione in Psalmum 144. ad illum Versum, Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das illis escam in tempore opportuno, ait: Prorsus tamquàm reficiens ægrotam in opportunitate, quando accipere, tunc das; & quod debet, hoc das. Itaque aliquando desideratur ab illo, & non das: Nouit horam dandi, qui curat .·.

Quando

„ *Quando non dat, ideò non dat ne obsit quòd dat*. Non pe-
„ tebat aliquid iniustum Apostolus, quando rogabat, vt
„ auferretur ab eo stimulus carnis, Angelus Satanæ, à
„ quo colaphizabatur: Et tamen rogauit, & non acce-
„ pit; quia tempus adhuc erat exercendæ infirmitatis,
2.Cor.12. „ non escæ opportunitatis. *Sufficit* (inquit) *tibi gratia meu; nam virtus in infirmitate perficitur*.

Et Sermone 354. aliàs 53. *De Verbis Domini*, Cap. 7. *Noa babeatis*, (inquit) *pro magno exaudiri ad voluntatem: Habete pro magno exaudiri ad vtilitatem* ∴ *Ad voluntatem Israëlitæ exauditi sunt, & cùm adhuc cibus esset ia ore ipsorum, nostis quæ consecuti sunt* ∴ *Aliquando Deus iratus dat quòd petis, & Deus propitius negat quòd petis. Càm verò ea quæ Deus laudat, quæ Deus præcipit, quæ Deus in futuro sæculo promittit, ab illo pietatis; securi petite, & incumbite, quantum potestis, orationibus, vt famatis. Illa enim propitio Deo conceduntur: Illa eius non irâ, sed misericordiâ largiuntur. Quando autem petitis temporalia, cum modo petite, cum timore petite: Illi committite, vt si prosint, det; si scit obesse, non det. Quid autem obsit, quid prosit, Medicus nouit, non ægrotus*.

3 Tertius orationis fructus est exercitatio, & incrementum virtutum, maximè verò fidei. Qui enim ritè orat, institutionem mandatumque Dei, quo nos orare se docuit, ac rogantes exauditurum promisit, præ ocu-
Rom. 4. lis habens, fide roboratus dat gloriam Deo, *Plenissimè sciens, quia quæcumque promisit Deus, potens est, & facere*. Fide ad Deum accedit, eiusque Maiestatem infinitam, omnipotentiam, prouidentiam, bonitatem, misericordiam; suámque infirmitatem & indigentiam ap-
Rom. 10. prehendit. Sic postulat *In fide nihil hæsitans*: Et quo studiosius ac feruentiùs orat, eo magis fides eius augetur. *Si fides deficit, oratio perit. Quis enim orat quod non credit? Vnde & Apostolus, cum ad orandam exhortaretur,*
„ *ait*, Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini,
„ saluus erit. *Et vt ostenderet fidem fontem esse orationis, nec posse ire riuum vbi caput aquæ siccatur, adiunxit atque ait, Quomodo autem inuocabunt in quem non crediderunt? Ergo vt oremus credamus; & vt ipsa non deficiat fides quâ oramus, oremus. Fides fundat orationem, fusa*
Lucæ 22. *oratio fidei impetrat firmitatem. Etenim ne in tentationibus*
„ *deficeret fides, propterea Dominus ait*: Vigilate, &
„ orate, ne intretis in tentationem. *Quid est in tentationem intrare, nisi à fide exire? In tantùm enim tentatio proficit, in quantum fides deficit; & in tantùm tentatio deficit, in*
„ *quantum fides proficit*. Vnde ibidem Christus ait: *Ecce satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua*. Rogat qui tuetur, & non rogat, qui periclitatur? (inquit *S. Augustinus* Sermone 115. aliàs 36. *De Verbis Domini*.)

4 Spes etiàm Christiana per orationem exercetur, & augetur. Qui enim rectè orat, maximâ cùm fiduciâ quòd credit exspectat, diuinis promissis animatus. Ait
Marci 11. enim Christus. *Omnia quæcumque orantes petitis, cre-*
Lucæ 11. *dite quia accipietis, & eueniet vobis*. Et, *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: Quærite, & inuenietis: Pulsate, & aperietur vobis: Omnis enim qui petit, accipit: Et qui quærit, inuenit: Et pulsanti aperietur*. Atque vt spem nostram corroboraret, ista similitudine vtitur: *Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Aut piscem: Numquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum: Numquid porriget illi scorpionem? Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris: Quantò magis Pater vester de cælo dabit Spiritum bonum petentibus se?* Tam pijs promissis fretus Christianus homo, anchoram spei suæ in Christo figit, & per ipsum orationem suam offert Patri, Ipsíque secundùm formam Dei, & Spiritui-Sancto, cuius afflatu
Psal. 24. dicimus cùm Dauide: *Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos*. Spes autem orantis non solùm firma, sed etiam patiens sit necesse est. Propterea neque tempus, neque modus Deo statuendus est, qui nouit quando, & quomodo preces nostras exaudiat. Hanc Domino Deo nostro deuotionem debemus, vt non ideò nos ab eo negligi existimemus, si non statim ea dederit, quæ petimus; aut abstulerit, quæ amamus: Sed potiùs piâ patientiâ malorum, bona speremus ampliora. Et si quid, contra quòd oramus, acciderit, patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo, voluntatem Dei potiùs, quam nostram impleri debuisse credamus, atque impletam fuisse, gaudeamus. Hunc orantis affectum exprimit Dauid Psalmo 26. *Exspecta Dominum* (inquit) *viriliter age: Et confortetur cor tuum, & sustine Dominum*. Et Psalmo 39. *Exspectans exspectaui Dominum, & intendit mihi. Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fecis*. Insigne patientissimæ spei præbuit exemplum Sancta illa Testamenti Veteris Hæroina, *Iudith*: Quæ cùm intellexisset *Oziam* promisisse deditionem Bethuliæ ciuitatis quinto die, si interea non veniret adiutorium à Domino, grauiter
Oziam, & Presbyteros obiurgauit, dicens *Qui estis vos*, Iudith 8.
qui tentatis Dominum? Non est iste sermo qui misericordiam prouocet, sed potiùs qui iram excitet, & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei ∴ *Humiliemus illi animas nostras, & in spiritu constituti humiliato, seruientes illi, dicamus flentes Domino, vt secundùm voluntatem suam sic faciat nobiscum Misericordiam suam* ∴ *Exspectemus humiles consolationem eius*.

5 Sed & charitatis incrementum per orationem habetur, Deum enim agnoscentes omnium bonorum nostrorum auctorem, quantâ eum possumus maximâ charitate amplectimur, ipsúmque desideramus. Vnde *S. Au-*
gustinus, Epistola 130. ad *Probam*, scribit: *Quod ait* “ 1. Thess. 5
Apostolus, Sine intermissione orate, *Quid est aliud* “ *quàm beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderare? Semper ergo hanc à Domino Deo desideremus, & oramus semper. Sed ideò ab alijs curis atque negotijs, quibus ipsum desiderium quodam modo tepescit, certis horis ad negotium orandi mentem reuocamus, verbis orationis nos ipsos admonentes in id, quod desideramus, intendere, ne quod tepescere cœperat, omnino frigescat, & penitus exstinguatur, nisi crebrius inflammetur*. Accedit, quod vt amantes colloquio, & congressu magis ad amorem incenduntur, sic pij homines, quo sæpiùs Deo preces facientes, & eius implorantes bonitatem, quasi cùm ipso colloquuntur, ad eum amandum, & colendum incitantur ardentiùs. Propterea etiam Deus siccitates, & desolationes interiores Iustis interdum immittit, quibus pœnè deficiunt, vt ipsum feruentiùs rogent, illiúsque benignitatem, & auxilium
experti, eius amore magis inardescant. *Esurientes, &* Psal. 106.
sitientes, Anima eorum in ipsis defecit. Sed quare defecit? Cui bono? *Non enim crudelis est Deus, sed se commendat, quod expedit nobis, vt nobis deficientibus rogetur, & vt subueniens ametur*; (inquit *S. Augustinus*, Enarratione in Psalmum 106.) Ideò subdit Propheta: *Et clamauerunt ad Dominum cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos*. Ideò etiam Orationes Sanctorum Deus statim non exaudit, vt eorum amor ac feruor dilatione beneficij magis in oratione accendatur. *Oratio Sanctorum quasi dilatione repellitur, vt tamquàm ignis flatu repercussus, inflammetur ardentius*. Verba sunt *S. Augustini*, Enarratione in Psalmum 87.

6 Valet etiam oratio ad fouendam augendámque humilitatem, vt intelligamus, nostrâ operâ nihil nos consequi posse, nihil mereri, nihil boni agere, dicere, cogitare, si gratiæ cœlestis auxilio destituamur; vtq; propterea toto animo ad orandum incumbamus. Vnde *S. Augustinus*, Libro *De Dono Perseuerantiæ*, Cap. 7. *Si ergo* (inquit) *alia documenta non essent, hæc Dominica Oratio nobis ad causam Gratiæ, quam defendimus, sola sufficeret; quia nihil nobis reliquit, in quo tamquàm in nostro gloriemur; siquidem & vt non discedamus à Deo, non ostendit dandum esse nisi à Deo, cum poscendum ostendit à Deo*. Et infrà: *Posci à se voluit, ne inferamur in tentationem, quia si non inferamur, nullâ ab eo ratione discedimus, quod poterat nobis etiam non orantibus dari, sed oratione nostrâ nos voluit admoneri, à quo accipiamus hæc beneficia. A quo enim nisi ab illo accipimus, à quo iussum est vt petamus? Prorsus hac in re non operosas disputationes exspectet Ecclesia, sed attendat quotidianas orationes suas. Orat vt increduli credant: Deus ergo conuertit eos ad fidem. Orat vt credentes perseuerent: Deus ergo donat perseuerantiam vsque in finem*. Ipsa etiam orandi facultas à Deo est, idque cognoscit, & humiliter confitetur, qui rectè orat. *Quis enim* (inquit *S. Augustinus*, Cap. 23. eiusdem Libri) *veraciter gemat desiderans accipere quòd orat à Domino, si hoc à se ipso se sumere existimet, non ab illo, præsertim quoniam. Quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus* (ait *Apostolus*) *interpellat pro nobis*
gemitibus inenarrabilibus ∴ *Vbi intelligimus, & hoc* Rom. 8.

ipsum esse donum Dei, vt veraci corde, & spiritualiter clamemus ad Deum. Attendant ergo quomodo falluntur, qui putant esse à nobis, non dari nobis, vt petamus, quæramus, pulsemus, & hoc esse dicunt, quòd Gratia præceditur meritò nostro, vt sequatur illa, cùm accipimus petentes, & inuenimus quærentes, aperiturque pulsantibus; nec volunt intelligere etiam hoc diuini muneris esse vt oremus, hoc est, petamus, quæramus, atque pulsemus. Accipimus enim Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.

Et Epistola 194 aliàs 105. ad *Sixtum*, Cap. 5. *Si dixerimus meritum præcedere orationis, vt donum gratiæ consequatur: Impetrando quidem oratio quicquid impetrat, euidenter donum Dei esse ostendit, ne homo existimet à se ipso sibi esse quòd si in potestate haberetur, non vtique posceretur: Verumtamen ne saltem orationis putarentur præcedere merita, quibus non gratuita daretur gratia, sed iam nec gratia esset, quia debita redderetur, etiam ipsa oratio inter gratiæ munera deputatur.·. Sicut ergo nemo rectè sapit, rectè intelligit, rectè consilio ac fortitudine præualet, nemo scienter pius est, vel piè sciens, nemo timore casto Deum timet, nisi acceperit Spiritum sapientiæ, & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, & timoris Dei: Nec habet quisquam virtutem veram, charitatem sinceram, continentiam religiosam, nisi per Spiritum virtutis, & charitatis, & continentiæ: Ita sine spiritu fidei non est rectè quispiam crediturus, nec sine spiritu orationis salubriter oraturus. Non quia tot sunt spiritus, sed omnia hæc operatur vnus atque idem Spiritus diuidens propria vnicuique prout vult.* Ideò Propheta ait: *Benedictus Deus, qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me*, quæ verba *S. Augustinus* explicans, ait: *Ergo non deficiamus in oratione. Ille quòd concessurus est, etsi differt, non aufert: Securi de pollicitatione ipsius non deficiamus orando, & hoc ex beneficio ipsius est.·. Cùm videris non à te amotam deprecationem tuam, securus esto, quia non est à se amota Misericordia eius.* (Psal. 65.)

7 In oratione præterea contra salutis nostræ hostes arma inuenimus. Vnde Christus nos ad prælium contra Dœmones instruens: *Vigilate* (inquit) *& orate, vt non intretis in tentationem.* (Matth. 26) Diabolo terribilis est Christianus orans, piúsque in Deum fiduciâ animatus, dicere potest: *Si consistant aduersùm me castra, non timebit cor meum. Si exsurgat aduersùm me prælium, in hoc ego sperabo.* (Psal. 26.) Inermes potissimum aggreditur, & solitarios Hostis ille vafeṙrimus. Opus nobis est fidei scuto, & assiduis precibus vt illum vincamus ac debellemus. Dicamus ergo cùm Dauide: *Exaudi Deus orationem meam cùm deprecor, à timore inimici eripe animam meam.* (Psal. 63.) Metus est „ enim (inquit S. Hilarius) ne infirmam per naturam „ & consortium carnis Animam vndique subrepentium „ illecebrarum æstus absorbeat. Adsunt namque quo„tidie & pugnant blandimentis fallacibus, quasdam „ machinas excidij admouentes. Itaque ad doctrinam „ cœlestis eruditionis peruigilem curam fidei impende„re admonemur; timere insidiantem semper hostem, „ ne incautam securitatem nostram ipse in speculis posi„tus incurset. Vigilandum ergo in oratione Dei est, „ & semper orandum: Vt cùm fatigari Anima, & af„fligi subrepentium illecebrarum aculeis cœperit, Deus „ semper oratus exaudiat, nosque ab his, quæ time„mus, eripiat; (inquit *S. Hilarius*.) Christianorum orantium chori, castra sunt pugnantium aduersus Diabolum. Vnde *Canticorum* 7. scriptum est: *Quid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum?* Scilicet, *Aduersùs Diabolum armáque eius, orationum nostrarum sonitu certandum est, & belli nostri victoria exultationis voce monstranda est;* (ait *S. Hilarius* Enarratione in Psalmum 65.) Orantibus Christianis simile quid contigit Miraculo, quod impetratum est à Melitina Legione, quæ Christianæ Religionis professione magis quàm bellicâ fortitudine illustris sub Imperio *M. Aurelij* fuit. Cùm „ Imperator aduersus Germanos, & Sarmatas pu„gnaturus aciem instrueret, & exercitus ipsius siti „ premeretur, Milites Legionis Melitinæ, dum acies „ aduersus hostes ordinaretur, flexis in terra geni„bus, vt nostris orantibus mos est, preces ad Deum „ fudisse perhibentur. Cuius spectaculi nouitate ho„stibus stupefactis, aliud quiddam maiori dignum ad„miratione accidisse narrant: Hinc quidem fulminum „ iactus, quibus hostium copiæ in fugam versæ atque „ extinctæ sint: illinc verò imbrium vim, quibus exercitus eorum, qui Deum precati fuerant, iam „ iam siti periturus, præter spem recreatus est. Miraculum agnouit *M. Aurelius*, & in gratiam Legionis, quæ *Fulminea*, idcircò appellata est, pœnam capitis comminatus est accusatoribus Christianorum. Refert *Eusebius*. Libro 5. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. 5. Christiani in grauissimarum tentationum æstu aduersus Diabolum certantes, aridi, gratiæ diuinæ salutarem sitiunt aquam, ne deficiant. Oculos manúsque supplices ad Deum extollunt, humilésque preces fundunt, vt eorum siti spirituali subueniat, virésque contra hostes tribuat. *Anima mea* (inquiunt) *sicut terra sine aqua tibi: Velociter exaudi me Domine: Defecit spiritus meus.·. Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius: & fugiant qui oderunt eum à facie eius.* (Psal. 142. Psal. 67.) Protinus Omnipotentis Dei virtute fulgurante, & tonante Dœmones terrentur, conturbantur, dissipantur. *Et intonuit de cœlo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam. Et misit sagittas suas, & dissipauit eos: Fulgura multiplicauit, & conturbauit eos.* (Psal. 17.) Hinc verò pluuiam voluntariam segregat Deus hæreditati suæ: cœlestem gratiarum imbrem immittit, quo Milites eius recreati, victoriâ per Iesum Christum fruuntur. *Et apparuerunt fontes aquarum.·. Fulgura in pluuiam fecit.* (Psal. 134.)

8 Iræ denique diuinæ resistit oratio, fulmina de manibus illius (si ita loqui fas est) extorquet, illúmque peccatoribus propitium reddit. Vnde Dominus ait ad Moysen: *Dimitte me, vt irascatur furor meus.·. Moyses autem orabat Dominum Deum suum.·. Placatúsque est Dominus ne faceret malum quòd locutus fuerat aduersus populum suum.* (Exod. 32.) Quod à Propheta cómemoratur Psalmo 105. *Et dixit vt disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius, vt auerteret iram eius.* Deo precibus suis veluti vim faciebat Moyses, sed vim omninò gratam, ne omnem iram suam in populum effunderet. Se gerebat scilicet Deus, vt patrem æquissimum simul, & amantissimum, qui ad vindicandum iniuriam sibi à filijs irrogatam ita propensus est zelo iustitiæ, vt tamen amicus iræ suæ intercedere, gratiámque illis suam reconciliare ex animo velit. Quamobrem his verbis, *Dimitte me*, si„gnificat Deus plurimùm apud se prodesse illi populo, „ quia sic ab illo viro diligebatur, quem Dominus dili„gebat: *Vt eo modò admoneremur, cum merita nostra nos grauant, vt diligamur à Deo, releuari nos apud eum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Verba sunt *S. Augustini*, Quæstione 149. in *Exodum*.

ARTICVLVS IV.

Quis orandus?

D*Vas res, qui inuocat, cauere debet* (inquit S. Augustinus:) *Ne petat quod non debet, & ne ab illo petat à quo non debet.* (Serm. 58. aliàs de Diuersis 48.) A diabolo, ab idolis, à dœmo„nibus non est petendum aliquid: A Domino Deo no„stro Iesu Christo, Deo Patre Prophetarum, Aposto„lorum, & Martyrum, à Patre Domini nostri Iesu „ Christi, à Deo qui fecit cœlum, & terram, mare, „ & omnia quæ in eis sunt, ab illo petendum est, si quid „ petendum est. Solius Dei nomen inuocamus, tamquam auctoris, & fontis omnium bonorum nostrorum: Ipsum vnum oramus, & orare debemus, tamquàm eum, qui nobis præstare potest omnia, quæ petimus, gratiam præsertim, & gloriam: *Gratiam, & gloriam dabit Dominus:* & qui nos à malis omnibus eripere potest. A Sanctis autem qui in maximâ gratiâ sunt apud Deum, petimus, vt nostri patrocinium suscipiant, vt pro nobis & nobiscum orent, nobísque à Deo impetrent ea quorum indigemus. (S. Thomas Secunda Secundæ Quæst. 83. Art. 4.) Hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes. Deum enim inuocantes, Patrem, Filium, & Spiritum-Sanctum; Trinitatem Sanctam vnum Deum, propriè dicimus, *Miserere nobis, Exaudi nos:* Cùm autem Sanctos inuocamus, dicimus, *Ora pro nobis, Intercede pro nobis.* Quamquam licèt etiam aliâ quadam ratione petere à Sanctis ipsis, vt nostri misereantur: Sunt enim maximè misericordes. Itaque precari possumus eos, vt conditionis nostræ miseriâ permoti, suâ nos apud Deum gratiâ ac deprecatione iuuent; (vt explicat Concilij Tridentini Catechismus.) Hoc sensu, & singulari etiam quadam ratione Ecclesia Deiparam Virginem hunc in modum precatur: *Peccatorum miserere;* quatenus scilicet *Misericordiæ Mater* est propter Christi partum: Non autem dicitur misereri eo sensu quo Sancta Trinitas, quasi summam auctorita-

tem

tem habens, & vt fons misericordiæ. Quamobrem cùm Fidelis ad Imaginem Sancti alicuius Dominicam Orationem pronunciat, ad ipsum Sanctum Orationem illam primariò non dirigit, sed ab illo petit, vt secum oret, sibique postulet ea, quæ Dominicæ Orationis formulâ continentur, vt sui denique sit interpres, & deprecator ad Deum. Hoc enim officio illos fungi *S. Ioannes* testatur, Apocalypsis 8. *Et ascendit* (inquit) *fumus incensorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli coram Deo.* Vide quæ diximus de inuocatione Sanctorum, cum primum Decalogi Præceptum explicuimus.

Neque verò signum est diffidentiæ de Deo, quod Sanctos oramus, sed nostræ potiùs humiliatis, summissique animi argumentum, quia nos indignos censemus, qui coram Diuina Maiestate soli compareamus, vel ab ea impetremus quę nobis necessaria sunt. Vult autem Deus, vt Sanctos apud ipsum adhibeamus intercessores, tum vt illis hunc honorem procuret, ac ostendat quantâ sint apud illum gratiâ; tum quia quędam nonnisi eorum precibus concedere disposuit. *Sancti ergo impetrant illud quòd Deus vult fieri per orationes eorum. Et hoc petunt quòd estimant suis orationibus implendum per Dei voluntatem;* (inquit *S. Thomas, Secunda Secundæ,* Quæstione 83 Art. 11)

ARTICVLVS V.

De varijs orandi gradibus siue modis.

1 Optimus, & summus orandi gradus siue modus, ille est, in quem Sancti per multos ascensionum gradus, in corde purissimo, siue in animo à terrenis rebus, mundique illecebris penitus expedito, Spiritu-Sancto dispositos, singulari gratiâ euehuntur: In quo scilicet infinitam Dei potentiam, immensam benignitatem ac sapientiam contemplari possunt, illuminatis per fidem viuam cordis oculis: Vbi etiam in spem certissimam veniunt, se quicquid piè ac perseueranter à Deo petierint, ad eius honorem, salutémque suam pertinens, impetraturos esse. Hi quasi filij amantissimo Patri, quid sibi necesse sit, exponunt, suique animi affectus, desideria, interiores miserias, spiritalem inopiam, effusis veluti cordibus, & in sinum illius coniectis pandunt nihil horum ignoranti, cum omnium corda nouerit. Eorum nomine ait Propheta: (Psal. 141.) *Effundo in conspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuntio.* Et rursus, (Psal. 61.) *Effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum.* Hunc precationis gradum *S. Augustinus* designat, *Enchiridij* Cap. 7. cùm ait: *Fides credit, spes & charitas orant. Sed sine fide esse non possunt: At per hoc & fides orat.* In Iustis orat Spiritus-Sanctus inhabitans. In his manens Christus orat, qui manent in Christo: Orat, & dat quòd orat, (vt loquitur *S. Augustinus.*) (Serm. 187.) De his scriptum est: (Psal. 144.) *Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum; Omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.* Illi Deum inuocant in veritate, qui nihil ab illo quærunt præter ipsum, aut certè illum rebus omnibus creatis præponunt. Nam multi eum inuocant non in veritate (inquit *S. Augustinus,* Enarratione in Psalmum 144.)
„ *Aliud ab illo quærunt, & ipsum non quærunt.* Quare
„ amas Deum? Quia dedit mihi sanitatem. Illud ma-
„ nifestum est, ipse dedit. Non enim ab vlio est vlla
„ salus, nisi ab illo. Quia dedit mihi (inquis) vxo-
„ rem diuitem. Et hoc ipse dedit, verum dicis. Dedit
„ filios, & multos, & bonos, dedit familiam, dedit om-
„ nia bona. Ideò amas? ideò nihil ampliùs quæris?
„ Esto esuriens, adhuc pulsa ad ianuam Patris-familias,
„ habet adhuc quod det. In mendicitate es cùm omnibus
„ his quæ accepisti, & nescis. Pannosam carnem mor-
„ talitatis adhuc portas, stolam illam gloriæ immorta-
„ litatis numquid accepisti, & quasi iam satiatus non
„ rogas? (Matth. 5.) *Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam*
„ *ipsi saturabuntur.* Ergo si bonus est Deus, quia ista tibi
„ dedit: Quantò beatior eris, cum se ipsum tibi dede-
„ rit? Desiderasti tanta ab illo, desidera, & ipsum. Ne-
„ que enim verè dulciora sunt ista, quam ille, aut ex
„ aliqua parte comparanda sunt illi. *Ergo qui Deum ip-*
sum, à quo accepit de quibus gaudet, præponit his omnibus
„ *rebus quas accepit, ipse inuocat Deum in veritate.* Nam
„ vt noueritis, si talibus hominibus proponatur, & di-
„ catur, Quid si ista omnia, de quibus gaudes, velit ti-
bi auferre Deus? Iam non amabitur: Non erit qui di- “
cant, *Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino* “ (Iob. 1.)
placuit, ita factum est: Sit nomen Domini benedictum. Sed “
fortè cui abstulit, qui dicit? Deus quid tibi feci? Qua- “
re mihi abstulisti, & illis dedisti? Iniquis das, & tuis “
tollis. Accusas Deum quasi iniustum, & te laudas “
quasi iustum. Conuertere, accusa te, lauda illum. “
Tunc eris rectus, cum in omnibus bonis, quæ facis, Deus
tibi placet; in omnibus malis, quæ pateris, Deus tibi non
displicet. Hoc est inuocare Deum in veritate. Qui sic in- “
uocant Dominum, exaudit eos: *Propè est,* id est, non- “
dum dedit quod vis, ibi est tamen. Quomodo Medicus “
si fortè imponat aliquid vel oculo, vel visceribus, quod “
vrendo sanet, si roget æger, vt tollatur illi, Medicus “
exspectat tempus, non facit quòd rogat æger; non ta- “
men recedit. Et propè est, & non facit: Et ideò magis “
non facit, quia propè est. Curando enim imposuit quòd “
imposuit, & curando non facit quòd rogatur. *Non te* “
exaudit ad præsentem voluntatem, exaudiendo ad futuram
sanitatem; & hoc vtique ad voluntatem. Nam vtique sa-
nus esse vult, etiam qui vri non vult ... Si ideò times “
Deum, vt tu facias ipsius voluntatem, ecce & ipse quo- “
dam modo ministrat tibi, facit voluntatem tuam. Et “
si non faciat ad horam, faciet tamen. *Voluntatem timen-*
tium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos
faciet illos. Vides ad hoc exaudire Medicum, vt saluos “
faciat. Quando hoc? Audi Apostolum dicentem: *Spe* “ (Rom. 8.)
enim salui facti sumus: Spes autem quæ videtur, non est
spes: Si autem quòd non videmus speramus, per patientiam
exspectamus. Salutem scilicet, quam dicit Petrus *para-* (1. Petri 1.)
tam reuelari in tempore nouissimo.

Gratiæ incrementum, ac vitam æternam oratione suâ merentur iusti, quamuis ea non semper aut statim impetrent, quæ pro se, vel pro alijs postulant. Vnde *Tertullianus,* Apologetici Cap. 30. *Hæc* (inquit) *ab alio orare non possum, quàm à quo scio me consecuturum, quoniam & ipse est qui solus præstat, & ego sum cui impetrare debetur; famulus eius, qui eum solus obseruo, qui propter disciplinam eius occidor, qui ei offero opimam, & maiorem hostiam, quam ipse mandauit, orationem de carne pudica, de anima innocenti, de Spiritu-Sancto profectam.* Semper autem aut statim non impetrant iusti, quod supplices à Deo postulant, vel quia ipsis non expedit; vel quia, *Vt congruo dentur tempore, differuntur* (inquit *S. Augustinus*) vel quia impedimentum est ex parte illorum, quibus gratiam ac salutem æternam adprecantur. Vnde idem S. Doctor subdit ibidem, scilicet Tractatu 102. in *Ioannem,* ita intelligendum esse, quòd ait Christus, *Si quid* (Ioann. 16.)
petieritis Patrem in Nomine meo, dabit vobis: Vt ea be- “
neficia significata sciantur his verbis, quæ ad eos qui “
petunt, propriè pertinent. *Exaudiuntur quippe omnes Sancti pro se ipsis, non autem pro omnibus exaudiuntur, vel amicis, vel inimicis suis, vel quibuslibet alijs: Quia non vtcumque dictum est,* Dabit; *sed,* Dabit vobis.

2 Orationis gradus alter est eorum, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen eâ, quæ mortua dicitur, & informis sese erigere nituntur, & ad Deum ascendere: Sed propter intermortuas vires, summámque fidei imbecillitatem, se altiùs à terra tollere non possunt. Verumtamen peccata sua cognoscentes, eorúmque conscientiâ & dolore compuncti, ac pœnitentes, humiliter ac demissè veniam & pacem à Deo implorant. Horum orationes exaudiuntur, non quidem ex iustitiâ, quia id non merentur; sed ex merâ misericordiâ: Modò tamen *pro se* petant, *necessaria ad salutem piè, & perseueranter;* (inquit *S. Thomas,* Secunda Secundæ Quæstione 83. Articulo 16) Illos misericors Deus, qui non venit vocare iustos, sed peccatores, amantissimè inuitat: *Venite* (inquit) *ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* (Matth. 11.) Ex horum numero fuit Publicanus ille, qui oculos ad cœlum tollere non ausus, in remotiori Templi parte orabat dicens: *Deus, propitius esto mihi* (Lucæ 18.) *peccatori.* Descendit autem in domum suam iustificatus
magis quàm Pharisæus. Publicanus de longinquo sta- “
bat: Et Deo tamen ipse propinquabat. Cordis con- “
scientia remouebat, pietas applicabat. De longinquo “
stabat, sed Dominus eum de propinquo attendebat. “
Excelsus enim *Dominus, & humilia respicit: Excel-* (Psal. 137.)
sos autem, qualis erat Phariseus, *à longè cognoscit.* Ocu-
los suos ad cœlum tollere non audebat: Publicanus “
pœnitens, ibi cor habebat: Vt aspiceretur, non aspi- “
ciebat:

ciebat: Premebat conſcientia, ſpes ſubleuabat. Percutiebat pectus ſuum. Pœnas de ſe ipſo exigebat: Propterea Dominus confitenti parcebat. *Domine* (inquit) *Propitius eſto mihi peccatori*. Deus ignoſcit, quia ipſe ſe agnoſcit. Verba ſunt *S. Auguſtini*, Sermone 115. aliàs 36. *De Verbis Domini*, & Sermone 290. aliàs 44. inter Homilias 50.

Quod autem dicitur Ioannis 9. *Scimus quia peccatores Deus non audit*, verbum eſt Cæci nondum illuminati, vt *S. Auguſtinus* ait: Tractatu 44. in Ioannem. Quamquam peccatores Deus non audit, quatenus peccatores ſunt, & in affectu peccati perſeuerant; vel cùm eorum poſtulatio interpres eſt concupiſcentiæ, non pœnitentiæ. Vnde *S. Iacobus* ait: *Petitis, & non accipitis: Eo quòd malè petitis, vt in concupiſcentijs veſtris inſumatis*. Si quis, verbi gratiâ, inimico ſuo iratus, facultatem & opportunitatem vltionis à Deo poſtulet, non exauditur; aut ſi exauditur, pœna peccati eſt iuſto Dei iudicio irrogata, vt in noua peccata ruere permittatur.

3 Tertius orationis gradus eſt eorum, qui nondum fidei lucem acceperunt; ſed tamen gratiâ Dei illuminantis omnem hominem venientem in hunc Mundum ipſos vberiùs præueniente, & vehementius excitante, ad ſtudium veritatis accenduntur: Quam vt cognoſcant, & doceantur, aſſiduis feruentibúſque precibus à Deo petunt. Horum oratio eſt à Spiritu Sancto, nondum quidem inhabitante, ſed mouente: Nec eam repellit Deus, qui miſericordiæ ſuæ fontes nemini ex animo illuminationem tenebrarum ſuarum petenti occludit. Teſtis eſt Cornelius Centurio, cuius orationes eleemoſynis ſuffulAct. 10. tas audiuit Deus, à quo monitus eſt per Angelum, vt Petrum Apoſtolum vocaret, qui ipſum in Chriſtiana Religione inſtituit, & baptizauit. Quod orabat, inchoatio quædam erat fidei conceptioni ſimilis, ex gratiæ præuenientis dono procedens: Verum tamen non ſolùm concipi, ſed naſci opus eſt ad ſalutem: Ideò miſſus eſt Petrus, qui *Cornelium* in Chriſto parturiret.

4 Poſtremus orationis gradus eſt eorum, qui cum in peccatis non ſolùm perſeuerent, ſed nouis in dies flagitijs menſuram ſuam cumulent, & bibant ſicut aquam iniquitatem, veniam tamen peccatorum ſæpè à Deo poſtulare audent. Horum oratio à Deo non auditur. Sic 2 Machab. 9. enim de Antiocho ſcriptum eſt: *Orabat hic ſceleſtus Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus*. Et Iſaiæ 1. *Cùm extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: Et cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam: Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt*. Animo ſcilicet non orant, ſed labijs dumtaxat, vt verè de illis Matth. 15 intelligatur Saluatoris Sententia: *Populus hic labijs me honorat: Cor autem eorum longè eſt à me*. Vnde tantùm abeſt, vt oratione veniam impetrent peccati; etiam ipſa oratio fit illis peccatum. Quam ob rem Chriſtus Ioannis 15. ait: *Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis*. Et 1. Ioannis 3. *Quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam Mandata eius cuſtodimus*. Hinc *Tertullianus*, Libro *De Oratione*, Cap 10. Orationi iungendam eſſe ait memoriam ſiue obſeruantiam diuinorum præceptorum, *Ne quantùm à præceptis, tantùm ab auribus Dei longè ſimus. Memoria præceptorum viam orationibus ſternit ad cœlum, quorum præcipuum eſt, ne priùs aſcendamus ad Dei Altare, quàm ſi quid diſcordiæ, vel offenſæ cùm fratribus contraxerimus, reſoluamus. Quid eſt enim ad pacem Dei accedere ſine pace; ad remiſſionem debitorum cùm retentione? Quomodo placabit Patrem iratus in fratrem ∴ Quam autem temerarium eſt aut diem ſine oratione tranſigere, dum ceſſas fratri ſatisfacere, aut orationem perſeuerante iracundiâ perdere. Nec ab ira ſolummodo, ſed omni omninò confuſione animi libera debet eſſe orationis intentio, de tali ſpiritu emiſſa, qualis eſt Spiritus ad quem mittitur. Neque enim agnoſci poterit à Spiritu-Sancto ſpiritus inquinatus, aut triſtis à læto, aut impeditus à libero. Nemo aduerſarium recipit, nemo niſi comparem ſuum admittit. Cæterùm quæ ratio eſt, manibus quidem ablutis, ſpiritu verò ſordente orationem obire? Quando & ipſis manibus ſpiritales munditiæ ſint neceſſariæ, vt à falſo, à cæde, à ſæuitia, à veneficijs, ab idololatria, cæteriſque maculis, quæ ſpiritu conceptæ manuum operâ tranſiguntur, puræ alleuentur*. Quo ſpectat illa Apo- 1 Tim. 2. ſtoli ſententia: *Volo viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione*.

5 Quamobrem præparandus eſt ad orationem animus, imprimiſque affectus peccati deponendus eſt. *Ante orationem* (inquit Sapiens) *præpara animam tuam, & noli* Eccli 18. *eſſe quaſi homo, qui tentat Deum*. Huius autem præparationis caput eſt dolor de peccatis. Vnde Propheta ait: *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non exaudiet Dominus*. Et Iob Cap. 11. dicitur: *Si iniquitatem, quæ eſt in manu* Pſal 65. *tua, abſtuleris à te, & non manſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia: Tunc leuare poteris faciem tuam abſque macula, & eris ſtabilis, & non timebis*. Iniquitas in manu, eſt culpa (S. Gregor. M. lib. 10. Moral. c. 18.) in opere Iniuſtitia in tabernaculo, iniquitas in mente. Quę duo ſi perfectè tergimus, ad Deum ſtatim ſine macula faciem eleuamus. Interna quippè facies hominis, mens eſt; in qua recognoſcimur, vt ab Auctore noſtro diligamur. *Quam ſcilicet faciem leuare, eſt in Deo animum per ſtudium orationis attollere. Sed eleuatam faciem macula inquinat, ſi intendentē mentem reatus ſui cōſcientia accuſat: Quia à ſpei fiducia protinus frangitur, ſi intenta precibus necdum deuictæ culpæ memoriâ mordetur. Diffidit namque accipere ſe poſſe quod appetit, quę profectò reminiſcitur nolle ſe adhuc facere, quod diuinitus audiuit. Hinc per Ioannem* 1. Ioann 3. *dicitur:* Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum, & quicquid petierimus ab eo accipiemus. *Hinc Salomon ait:* Qui auertit aurem Prouerb. 28. ſuam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. *Cor quippè nos in petitione reprehendit, cùm reſiſtere ſe pręceptis eius, quem poſtulat, meminit; & oratio fit execrabilis, cùm à cenſura auertitur legis: Quia dignum profectò eſt, vt ab eius beneficijs ſit quiſque extraneus, cuius iuſſionibus non vult eſſe ſubiectus. Qua in re hoc eſt ſalubre remedium, vt cùm ſe mens ex memoria culpæ reprehendit, hoc priùs in oratione defleat, quod errauit: Quatenus cùm erroris macula fletibus tergitur, in petitione ſua cordis facies ab Auctore munda videatur. Sed curandum eſt, ne ad hoc rurſus proruat, quod ſe mundaſſe fletibus exſultat: Ne dum deplorata iterum culpa committitur, in conſpectu iuſti Iudicis ipſa etiam lamenta leuigentur. Solerter quippe debemus meminiſſe quod dicitur:* Ne iteres verbum in oratione tua. *Quo dicto Vir* Eccli 7. *Sapiens nequaquam nos prohibet ſæpè veniam petere, ſed culpas iterare. Ac ſi apertè dicat: Cùm malè geſta defleueris, nequaquam rurſus facias, quod in precibus iterum plangas. Vt ergo ad precem facies ſine macula leuetur, ante orationis ſemper tempora debet ſollicitè conſpici quicquid poteſt in oratione reprobari: Talemque ſe mens, & cùm ab oratione ceſſat, exhibere feſtinet, qualis apparere Iudici in ipſo orationis tempore exoptat ∴ Sed quid hâc doloris maculâ reperiri deterius poteſt, quæ in conſpectu Iudicis charitatem non inquinat, ſed necat? Vitam quippè animæ quælibet culpa polluit, ſeruatus verò contra proximum dolor occidit. Menti namque vt gladius figitur, & mucrone illius ipſa viſcerum occulta perforantur. Qui ſcilicet à transfixo corde ſi priùs non educitur, nihil in precibus diuinæ opis obtinetur. Hinc veritas dicit:* Niſi remiſeritis hominibus peccata Matth. 6. eorum, nec Pater veſter, qui in cœlis eſt, remittet vobis peccata veſtra. *Hinc admonet dicens*: Cùm ſtabitis ad Lucæ 6. orandum, dimittite, ſi quid habetis aduerſum alterum. *Hinc rurſum ait:* Date, & dabitur vobis. Dimittite, & dimittetur vobis. *Hinc contra inſtitutionem poſtulationis, conditionem poſuit pietatis, dicens:* Dimitte nobis Matth. 6 debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: *Vt bonum quod à Deo compuncti petimus, hoc primùm cum proximo conuerſi faciamus. Tunc igitur verè ſine maculâ faciem leuamus, cum nec nos prohibita mala committimus, nec ea quæ in nos à proximis commiſſa ſunt, ex proprio zelo retinemus*. Hæc *S. Gregorius* Lib. 10 *Moralium*, Cap. 55.

Abſque Diuini Amoris inchoati ſaltem affectu inanis eſt oratio. *Nam Amore petitur, amore quæritur, amore pulſatur, amore reuelatur, amore denique in eo quòd reuelatur*; (inquit *S. Auguſtinus*, Lib. *De Moribus Eccleſiæ Catholicæ*, Cap. 17.)

ARTICVLVS VI.

Quæ in Oratione à Deo petenda ſunt?

5 QVicquid iuſtum, & honeſtum eſt, à Deo petere licet. *Quodcumque volueritis*, (inquit Chriſtus,) Ioann. 15 *petetis, & fiet vobis*. Omnia ſe conceſſurum pollicetur, quæ quidem nobis accipere conueniens fuerit. Verùm hic ordo in bonis, quæ petere debemus aut poſſumus, ſeruandus eſt, vt ea bona primum petamus, quibus nemo malè vti poteſt, & quæ malum euentum habere non poſſunt,

sunt, scilicet Deum summum bonum nostrum, eiusque fruitionem, quà voà beati esse possumus: *Fons enim* (*S. Aug.*) *nostræ beatitudinis, ipse est omnis appetitionis finis*; adeòque & orationis: Tum gratiam & virtutes, omniaque dona spiritualia, quibus beatitudinem meremur, & ad ipsam perducimur. Quæ quidem absolutè petere possumus ac debemus, secundum illud Psalmi 79. *Ostende faciem tuam, & salui erimus*: & Psalm. 118. *Deduc me Domine in semitam Mandatorum tuorum.* Quamuis autem homo per se nesciat quid sit à Deo postulandum, tamen Spiritus-Sanctus adiuuat infirmitatem nostram, nobisque inspirando sancta desideria rectè postulare nos facit. Cùm autem orando petimus ea quæ ad salutem nostram pertineot, voluntatem nostram diuinæ voluntati accommodamus, siquidem (*1. Tim. 2.*) *Vult Deus omnes homines* (*1. Ioan. 5.*) *saluos fieri*: & , *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio nostra.*

Temporalia autem & externa bona petere quidem licet, non tamen primariò ac præcipuè, vt in eis finem constituamus, vtque in eis requiescamus, sed vt adminicula quædam, quibus iuuamur vt ad beatitudinem tendamus, quatenus scilicet per ea vita corporis sustentatur, nobisque instrumenta sunt ad actus virtutum exercendos. Vnde Salomon sic Deum precabatur: (*Prou. 30.*) *Tribue tantùm victui meo necessaria.* Et Apostolus præcipit (*1. Tim. 6.*) diuitibus huius sæculi, *Non sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam.* Hinc (*Ibid.*) *S. Augustinus*, Epistola 130. aliàs 121. Cap. 6. & 7. explicās verba hęc Apostoli: *Et quæstus magnus pietas cum sufficientia*, &c. ait: *Hanc ergo sufficientiam non indecenter vult, quisquis vult, nec ampliùs vult: Alioquin non ipsam vult, nec ideò decēter vult: Hanc optabat & pro hac orabat,* (*Prou. 30.*) *qui dicebat, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, Constitue autem mihi quæ necessaria sunt insufficienter*, &c. Vides certè istam *sufficientiam non appeti propter se ipsam, sed propter salutem corporis, & congruentem habitum personæ hominis, quo habitu non sit inconueniens eis cum quibus honestè officioséque viuendum est. In his itaque omnibus incolumitas hominis & amicitia propter se ipsa appetitur: Sufficientia verò rerum necessariarum non propter se ipsam, sed propter dua superiora quæri solet, cùm decenter quæritur. Ista cùm habentur, vt teneantur, cùm autem non habentur, orandum est. Hoccine totum, & hæc sunt omnia quibus beatæ summa vitæ colligitur, an aliquid aliud Veritas docet quod his omnibus præferatur? Nam & illa sufficientia, & ipsa incolumitas vel propria vel amicorum, quamdiu temporalis est, pro æternæ vitæ adeptione abijcienda est, Quamquam fortasse corpus, Animus verò nullo modo sanus existimandus est, qui non temporalibus æterna proponit. Neque enim in tempore vtiliter viuitur, nisi ad comparandum meritum quo in æternitate viuatur. Ad illam ergo vnam vitam qua cum Deo & de Deo viuitur, cætera quæ vtiliter & decenter optantur, sine dubio referenda sunt. In eo quippe uosmetipsos diligimus, si Deum diligimus: & ex alio præcepto proximos nostros sicut nosmetipsos ita verè diligimus si eos ad Dei similem dilectionem, quantùm in nobis est, perducamus. Deum igitur diligimus propter se ipsum, & nos ac proximos propter ipsum: Nec cùm ita viuimus iam nos in ipsa beata vita constitutos existimemus, quasi nihil sit ampliùs quod oremus. Quomodo enim iam beatè viuimus, cùm illud adhuc desit, propter quod vnum bene viuimus? Vt quid ergo per multa dispergitur, & quærimus quid oremus, ac non potiùs cum Psalmo dicimus:*
„ Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt habitem in
„ domo Domini omnes dies vitæ meæ: Vt contempler
„ delectationem Dei & visitem templum eius. *Ibi namque omnes dies non veniendo & transeundo fiunt omnes, nec initium alterius est finis alterius, omnes sine fine simul sunt, vbi nec ipsa vita habet finem, cuius illi dies sunt. Propter hanc adipiscendam vitam beatam ipsa vera Vita Beata nos orare docuit.* Primò igitur optandum, quærendum, orandum est vt obtineamus Regnum Dei & iustitiam eius: Temporale verò quodcumque bonum posteriùs quęrendum est & petendum: *Illud tamquam bonum nostrum; hoc tamquam necessarium nostrum;* (vt loquitur *S. Augustinus* Lib. 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 16.) Necessariū nostrum appellat propter statum huius vitæ mortalis: Alioqui necessarium nostrum verè ac simpliciter salus æterna est, secundùm illud oraculum Saluatoris nostri: *Vnum est necessarium.* Quod idem Sanctus Doctor explicans Serm. 103. aliàs 26. *De Verbis Domini*, ait: *Vnum est necessarium, vnum illud supernum, vnum vbi Pater & Filius & Spiritus-Sanctus sunt vnum. Ad hoc vnum non nos perducit, nisi multi habeamus cor vnum.*

Externa denique & corporis bona, quin etiā & Ingenij bona atque ornamenta, petenda non sunt nisi hac adiunctà conditione; si nobis ad Dei gloriam, & ad æternam salutem profutura sint; ne illo responso à Domino repellamur: *Nescitis quid petatis.* In Nomine Christi petere debemus, quicquid petimus. *Quicquid* (inquit) *petieritis Patrem in Nomine meo, dabit vobis.* (*Matt. 20.*) Porrò (inquit *S. Augustinus* Tractatu 73. in Ioannem) *Quodcumque petimus aduersùs vtilitatem salutis, non petimus in nomine Saluatoris.* (*Ioan. 15.*) *Et tamen ipse Saluator est, non solùm quando facit quod petimus, verum etiam quando non facit: Quoniam quod videt peti contra salutem, non faciendo potiùs se exhibet Saluatorem Nouit enim Medicus quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus; & ideò contraria poscentis non facit voluntatem, vt faciat sanitatem.* Et infra: *Petamus, quando bene petimus, vt non faciat quod non bene petimus. Quia & ad hoc pertinet quod in Oratione Dominica dicitur*, Ne nos inferas in tentationem. *Neque enim* “ *parua est tentatio, si contra tuam sit causam tua postulatio.* Hùc etiam pertinet quod ait Christus, Ioannis 16. *Vsque modò non petistis quidquam in Nomine meo. Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.* Hoc quod dicit “ gaudium plenum, profectò non carnale, sed spiritale “ gaudium est: Et quando tantùm erit, vt aliquid ei iam “ non sit addendum, proculdubio tunc erit plenū. *Quic-* “ *quid ergo petitur quod pertineat ad hoc gaudium consequendum, hoc est in Nomine Christi petendum, si diuinam intelligimus gratiam, si verè beatam poscimus vitam. Quicquid autem aliud petitur, nihil petitur: Non quia nulla omninò res est, sed quia in tantæ rei comparatione quicquid aliud concupiscitur nihil est.*

Qui Deum quærit, desiderat, eius fruitionem, & quicquid nos cum ipso coniungit, atque ad ipsum perducit, in oratione postulat, ab illo exauditur *Quoniam tu Domine* (*Psal. 85.*) *suauis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te*: (inquit Propheta.) Quid est itaque quod alibi ait Deus: *Inuocabunt, & non exaudiam eos?* (*Prouer. 1.*) Nisi quia quidam inuocantes non ipsum inuocant, de quibus dicitur, (*Psal. 52.*) *Deum non inuocauerunt.* Inuocant, sed non Deum (inquit *S. Augustinus* Enarratione in Psalmum 85.) *Inuocas quicquid amas: Inuocas quicquid in te vocas, inuocas quidquid vis vt veniat ad te. Porrò si Deum propterea inuocas vt veniat ad te pecunia, vt veniat ad te hæreditas, vt veniat ad te sæcularis dignitas, illa inuocas quæ vis vt veniant ad te: Sed Deum tibi adiutorem ponis cupiditatum, non exauditorem desideriorum. Deus bonus, si det quod vis. Quid si malè vis, nonne erit magis non dando misericors?* Porrò si non de- “ derit, iam nihil tibi Deus est, & dicis; Quantum roga- “ ui, quàm sæpè rogaui, & non sū exauditus? Quid enim “ petebas? Fortè mortem inimici tui. Quid si & ille pe- “ tebat tuam? Qui te creauit, ipse & illum; homo es, ho- “ mo est & ille: Deus autem Iudex est; audit ambos, & “ non exaudit ambos. Tristis es, quia non es exauditus “ cōntra illud; gaude, quia non est exauditus contra te. “ Ego, inquis, non hoc petebam; non inimici mei petebā “ mortem, sed vitam petebam filij mei. Quid mali pete- “ bam? Nihil mali petebas, sicut tu sentiebas. Quid si il- “ le raptus est, ne malitia mutaret intellectum illius? “ Sed peccator, inquis, erat, & volebam eum viuere vt “ corrigeretur. Quid si Deus nouerat, si viueret, peio- “ rem futurum? Vnde ergo nosti quid illi prodesset, mo- “ ri an viuere. Si ergo non nosti, redi ad cor tuum. dimit- “ te Deo consilium suum. Quid ergo, inquis, faciam? “ Quid orem? Quid ores? Quod te docuit Dominus. *In-* “ *uoca Deum tamquam Deum, ama Deum tamquam Deum: Illo melius nihil est: Ipsum desidera, ipsum concupisce. Si inuocas Deum tamquam Deum, securus esto, exaudiris.*

Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui; (*Psal. 36.*) (inquit idem Propheta.) *Discerne petitiones cordis tui à petitionibus carnis*, (inquit *S. Augustinus* Enarratione in hunc Psalmum, Sermone 1.) Non frustra dictum est in alio Psalmo, *Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternū.* (*Psal. 72.*) Aliquis cæcus est corpore, rogat vt illuminetur. Ista “ roget, quia & ista Deus facit, & ista Deus præstat: Sed “ rogant hæc etiam mali. Petitio hęc carnis. Infirmatur, “ rogat se saluum fieri: Saluus fit moriturus. Et ista pe- “ titio

titio carhis est, & si qua sunt talia. Petitio cordis quæ est? Sicut petitio carnis est velle sibi reparari oculos, vtique ad videndam istam lucem, quæ talibus oculis videri potest: Ita petitio cordis ad aliam lucem pertinet. *Beati enim mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* (Matth. 5.) Ad Dominum igitur elamemus, sed propter ipsum, si exaudiri volumus. *Voce mea ad Dominum Clamaui, voce mea ad Deum, & intendit mihi.* (Psalm. 76.) Multi clamant ad Dominum pro diuitijs acquirendis damnisque deuitandis, pro suorum salute, pro stabilitate domûs suæ, pro fœlicitate temporali, pro dignitate sæculi; postremò prn ipsa etiam salute corporis, quæ patrimonium est pauperis. *Pro his atque pro huiusmodi rebus, multi clamant ad Dominum; vix quisquam propter ipsum Dominum. Facilè quippe homini est quodlibet desiderare à Domino, & ipsum Dominam non desiderare: Quasi verò suauius esse possit quod dat, quàm ipse qui dat.* Voce mea ad Deum, & intendit mihi. *Verè tunc tibi attendit, quando ipsam quæris, non quando per ipsum aliud quæris.* (Psalm. 17.) Dictum est de quibusdam: *Clamauerunt, uec erat qui saluos faceret, ad Dominam, nec exaudiuit eos.* (Psalm. 13.) Quare? *Quia vox eorum non ad Dominum.* De his alio loco dicitur: *Dominum non inuocauerant.* Id est, *Dominum iu se non vocauerunt: Ad cor suum Domiuum non inuitauerunt, à Domino se habitari noluerunt.* Et ideò quid eis contigit? *Ibi trepidauerunt timore vbi non erat timor. Ideò de rerum præsentium amissione tremuerunt, quoniam non erant pleni illo quem uou innocauerunt. Non gratis amauerunt, vt amissis temporalibus rebus possent dicere, SICVT Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum.* Sie differit *S. Augustinus*, Enarratione in Psalmum 76. *In his ergo temporalibus, Fratres, nou petatis aliquid quasi fixum, sed quod vobis Deus expedire scit. Qaid enim vobis expediat, omninò nescitis. Aliquando quod putatis prodesse, obest, & quod putatis obesse, hoc prodest. Ægri enim estis: Nolite Medico dictare, quæ vobis medicamenta velit apponere.* Si Doctor Gentium Apostolus Paulus dicit, *Quid enim oremus sicat oportet, nescimus:* (Rom. 8.) Quantò magis nos? Qui tamen cùm sibi videretur ipse prudenter orare, vt ab eo auferretur stimulus carnis, angelus satanæ, qui eum colaphizabat, ne in magnitudine reuelationum extolleretur, quid audiuit à Domino? Numquid factū est quod volebat? Non, vt fieret quod expediebat. Quid ergo audiuit à Domino? *Ter* (inquit) *rogaui Dominum, vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: Nam virtus in infirmitate perficitur.* (2. Cor. 12.) Ego medicamentum ad vulnus posui: Quando posuerim noui, quando auferendum sit ooui. *Non recedat ægrotus à manibus Medici, non det consilium Medico. Ita sunt ista omnia temporalia Tribulationes sant, si bene colis Deum, noueris quia nouit quid cuique expediat: Prosperitates suut; magis caue ne ipsæ currumpant Animum tuum, vt ab eo qui hæc dedit recedat.* Verba sunt *S. Augustini*, Enarratione in Psalmum 53

Nihil à Deo petendo in oratione, præter ipsum, & quæ nos cum ipso coniungunt, & ad illum perducunt, probamus nos ipsum gratis amare, vt debemus, dicendo cum Propheta: *Voluntariè sacrificabo tibi.* Quod porrò Sacrificium offeremus nisi quod ait: *Sacrificium laudis honorificabit me?* Quare ergo valuntariè? Quia gratis amo quod laudo. Deus noster laudetur voluntate, ametur charitate, gratuitum sit quod amatur, & quod laudatur. Quid est gratuitum? Ipse propter se, non propter aliud. *Si enim laudas Deum, vt det tibi aliquid aliud, iam non gratis amas Deum. Erubesceres, si te vxor tua propter diuitias amaret; & fortè si tibi paupertas accederet, de adulterio cogitaret. Cùm ergo te à coniuge gratis amari velis, tu Deum propter aliud amabis?* Quod præmium accepturus es à Deo, ô auare? Non vbi terram, sed se ipsum seruat, qui fecit cœlum & terram. *Voluntariè sacrificabo tibi.* Noli ex necessitate. Si enim propter aliud laudas Deum, ex necessitate laudas. Si adesset tibi quod amas, non laudares Deum. Contemne omnia, ipsum attende. Et hæc quæ dedit, propter dantem bona sunt. Nam dat prorsus, dat ista temporalia; & quibusdam bono eorum, quibusdam malo eorum, secundùm altitudinem & profunditatem iudiciorum suorum. Nouit quando det, cui det; quando auferat, & cui auferat. *Pete tu in hoc tempore quod tibi prosit in posterum, pete quod te adiuuet in æternum. Ipsam autem gratis dilige: Quia melius ab eo non inuenis quod det quàm se ipsum:* (inquit *S. Augustinus*, Enarratione in Psalmum 53.)

Illa igitur dumtaxat petenda sunt à Deo, quæ illius voluntati probata & accepta sunt. *Quodcumque petierimus secundùm voluntatem eius* (inquit S. Ioannes) *audit nos.* (1.) *Hæc est autem voluntas Dei sanctificatio nostra.*

ARTICVLVS VII.

Pro quibus orandum sit?

1 ORationes *Pro omnibus hominibus* Deo offerendas Apostolus docet, quia *Hoc bonum est, & acceptū coram Saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* (1. Tim. 2.) Orandū igitur est pro omnibus, sine vlla exceptione vel inimicitiarum, vel gentis, vel religionis: Nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, tamen proximus est, quem Dei iussu amare debemus. *Amicitia* (inquit S. Augustinus) *non angustis finibus terminanda est: Omnes enim quibus amor & dilectio debetur, amplectitur, quamuis in alios propēsiùs, in alios suspensiùs inclinetur: Peruenit autem vsque ad inimicos, pro quibus etiam orare præcipimur. Ita nemo est in genere humano, cui non dilectio, etsi non pro mutua charitate, pro ipsa tamen communis naturæ societate debeatur.* (Epist. 130. alias 121. c. 7.) Huius autem amoris officium est oratio, quâ omnibus hominibus animæ primùm salutem, deinde corporis, à Deo debemus adprecari.

2 Hoc autem charitatis officium debemus imprimis Pastoribus, qui peruigilāt quasi rationem pro animabus nostris reddituri; & qui quantò in loco superiori, tantò in periculo maiori versantur. Vnde S. Paulus Collossensiū orationibus se commendat. *Orationi* (inquit) *instate, vigilantes in ea in gratiarum actione: Oratione simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendū Mysterium Christi.* (Coloss. 4.) Cùm etiam S. Petrus in carcerem Herodis iussu coniectus esset, *Oratio fiebat ab Ecclesia sine intermissione pro eo.* (Act. 12.) Vnde *S. Augustinus*, Epistola 130. ad *Probam* scribit. *Sanè memineritis & pro nobis non negligenter orare. Nolumus enim sic nobis honorem qaem periculosum gerimus deseratis, vt adiutorium, quod necessarium nouimus, auferatis. A familia Christi oratum est pro Petro, oratum est pro Paulo; & vos in eius familia esse gaudemus, & incomparabiliter plus quàm Petrus & Paulus orationum fraternarum auxilijs indigemus.*

3 Secundo loco fundendæ sunt ad Deum preces *Pro regibus & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillā vitam agamus, in omni pietate, & castitate.* (1. Tim. 2.) Vnde Iudæi apud Babylonios captiui ad eos, qui Hierosolymis remanserant, hunc in modum scripsere: *Orate pro vita Nabuchodonosor Regis Babylonis, & pro vita Baltassar filij eius, vt sint dies eorum sicut dies cœli super terram: & vt det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos nostros, vt viuamus sub vmbra Nabuchodonosor Regis Babylonis, & sub vmbra Baltassar filij eius, & seruiamus eis multis diebus, & inueniamus gratiam in conspectu eorū.* (Baruch. 1.) Hinc *Tertullianus*, Apologetici, Cap. 30. *In cœlum* (inquit) *suscipientes, manibus expansis, quia innocui; capite nudo, quia non erubescimus; denique sine monitore, quia de pectore, oramus pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, Imperium securum, domū tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcumque hominis & Cæsaris vota sunt.* Et Libro *Ad Scapulam*, Cap. 2. *Christianus nullius est hostis, nedum Imperatoris: Quem sciens à Deo suo constitui, necesse est vt & ipsum diligat, & reuereatur, & honoret, & saluum velit, cum toto Romano Imperio, quousque sæculum stabit: Tamdiu enim stabit. . . Itaque & sacrificamus pro salute Imperatoris, sed Deo nostro & ipsius, sed quomodo præcipit Deus, pura prece.*

4 Tertiò pro pijs quibusque hominibus orandum est, vt illis gratiarum virtutumque incrementum, & donum perseuerantiæ Deus tribuat. Qui enim thesaurum gratiæ *in vasis fictilibus* habent. & in viâ lubricâ, vndique ab hostibus obsessâ ambulant, hi maximè precibus indigent aliorum: & quamuis nobiliora sint Ecclesiæ membra, reliquis tamen dicere non possunt: *Operâ tuâ non indigeo.* (1. Cor. 12.) Quod quidem diuinitus factum est ad expugnandam superbiam, quæ etiam in rectè factis cauenda est; Dum intelligunt sibi inferiorum suffragijs opus esse ad impetrādum gratiæ conseruationem, & noua auxilia identidem necessaria ne pereant de via iusta.

5 Pro inimicis etiam nostris orandum est ex Christi præcepto: *Orate* (inquit) *pro persequentibus vos.* (Matth. 5.) Vnde *Tertullianus*, in *Apologetico*, Cap. 31. *Scitote* (inquit) *præ-*

ceptum

ceptum esse nobis, ad redundantium benignitatis, etiam pro inimices Deum orare, & persecutoribus nostris bona precari. „ Bonum est, & orare debemus, vt nos Deus eruat de „ manibus inimicorum nostrorũ. Sed iotelligendi sunt „ inimici pro qnibus orandum sit, & contra quos orandum „ sit. Inimici homines, qualescumque fuerint, non „ sunt odiò habendi; ne eùm odit maius quem patitur „ malum, sint duo mali. Diligat bonus & quem patitur „ malum, vt vel vnus sit malus. Illi inimiei sunt contra „ quos orandum est, Diabolus & Angeli eius; (ioquit *S. Augustinus*, Enarratione 4 in Psalmum 30.)

6 Pro ipsis etiam Infidelibus, Paganis, Iudæis, Hæreticis, Schismaticis orandũ est: Pro infidelibus, vt fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Dei: Pro Hæreticis, vt redeant ad sanitatem Catholicæ Doctrinæ: Pru Schismaticis, vt in Ecclesiæ matris gremium & communionẽ reuertantur, eiq; charitatis vinculo copulentur. Ex consuetudine Ecclesiastica orandi pro his hominum generibus gratiæ necessitatem non solùm ad opera bona, sed etiam ad initium fidei probat *S. Augustiuus* varijs in locis, præsertim verò Epistola 217. aliàs 107. ad *Vitalem* Carthaginensem.

7 Pro peccatoribus omnibus orandum est, vt ad Deũ per veram ac sinceram pœnitentiam conuertantur. Fusæ tamen pro omnibus peccatoribus preces oon exaudiuntur, sed pro quibusdam. Quod spectat enim ęternam salutem, exaudiuntur pro prædestinatis ad Regnum cœlorum, non pro reprobis ad mortem æternam præscitis: Sicut etiam correptio fraterna prædestinatis, non reprobis prodest ad salutem, quia *Nemo potest corrigere quem*
Eccles. 7. *Deus despexerit*. Ideò S. Ioannes Apostolus ait: *Qui scit frutrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, &*
1. Ioan. 5. *dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatũ ud mortem: Non pro illo dico vt roget quis*. In ijs scilicet qui peccare dicuntur ad mortem, id est, qui veniam ipsi implorare nolunt, sed in peccatis manent obdurati, vix quidquam precibus votisque proficitur, (inquit Concilij Tridentini Catechismus.) Et illorum conuersin non quibuscumque orationibus, sed Iustorum tantùm singularis meriti & eximiæ sanctitatis hominum, Ecclesiæque gemitibus à Deo quãdoque conceditur, vt docet *S. Ambrosius*, Libro 5. *De Pœnitentia*, Cap. 8. Veruntamen Christianę Charitatis est, & precari pro illis, & lacrymis contendere, vt eis placare Deum possimus.

2 Macha. 12. 8 Pro mortuis denique preces fundendæ sunt, quia *Sancta & salubris est cogitatio pro Defunctis exorare, vt à peccatis soluantur*; id est, à Purgatorij pœnis liberentur. De quo fidei dogmate actum est Libro 2. in Tractatu De Eucharistia. Eo autem maiori charitatis affectu pro illis orare debemus, quo iam pro se ipsis satisfacere & mereri non possunt, cùm extra statum vię sint constituti, siue extra statum vitæ præsentis & peregrinationis, in qua meritum omne comparatur. Secundò, maiori miserationis sensu affici debemus ad Animas illas precibus nostris subleuandas, quò grauiores sunt incomparabiliter illatum pœnæ quibuscumque istius vitæ cruciatibus & tormentis, aggrauatâ super illas Dei manu, qui mirabiliter illas eruciat, tum suæ visionis ae fruitionis beatificę morà, tum pœnâ ignis, qui diuinæ iustitiæ & omnipotentiæ vi ad illas miris modis torquendas euehitur & applicatur. Eò grauior illis est beatitudinis mora, quò magis
S. August. Enarrat. in Psalm. 37. Deum amant. *Quitquid enim amamus, & non babemus, necesse est vt doleamus. Nam ille & amat & uon dolet, qui babet quod amat, Qui autẽ amat, & nondum babet quod amat, necesse est vt in dolore gemat*. Tormenta grauissima cogitata, quæ perpessi sunt Martyres, longè grauior est Purgatorij pœna. Hìc *in ira* suà Iustos ob leuiora peccata, vel etiam ob grauiora, quæ commiserunt olim, arguit Deus; in Purgatorio illos velut *in furore* suo eorripit. Hic Iustos emendat vt Pater: Illic ipsos *emendatorio igne* purgat, & plectitur Iudex, qui quidẽ *iguis grauior erit, quàm quicquid potest bomo puti in bac vitâ*. Hie illis ipsis quos emendat, exoratus & placatus amouet sæpè ab eis plagas suas: Illie ab ijs, quos plectit, placari non potest, quamuis Ipsum amẽt, & ab eius amore separari nusquam possint, illosque vicissim charitate perpetua diligat; sed eos in carcere durissimo detinet & cruciat, donee soluerint nouissimum quadrantem. Placari solùm illis potest Ecclesiæ & Iustorum in hoc Mundo adhuc peregrinaotium precibus & satisfactorijs operibus. Id præterea mouere nos maximè debet ad succurrendum Animabus illis, quòd aliquibus, vt parentum, magistrorum, familiariũ, amicorũ, sociorum, quibuscum hoc in Mundo viximus, præbuerimus sæpe occasionem peccatorum, propter quę grauissimas in Purgatorio pœnas luunt, Illos igitur de profundis ad nos clamantes audiamus: *Miseremini mei,* Iob 19.
miseremini mei saltem vos amici mei, quiu manus Domini tetigit me. Non solùm charitas quàm illis debemus, ad orandũ pro ipsis impellere nos debet; sed amor Dei præsertim cuius amici sunt; charitas Christi, cuius membra sunt, qui se pro illis rogari vult, & placari: Tum etiam Angelorum, & Saoctorum hominum iam Deo fruentiũ amor. Eorum enim fœlicitati & gaudio cumulus quidã accedet, cùm Animæ iustæ, piaeularibus pœnis solutæ, illorum beatæ societati adiungentur. Omnium etiam nostrûm qui Christiano nomine censemur & gloriamur, per magoi interest, Iustis illis Animabus succurrere, siquidem cum illis vnum corpus sub Christo Capite sumus: & *Si patitur vnum membrum, compatiuntur cætera membra*. Denique charitatis erga illos nostræ memores, cùm Deo fruentur, causam nostram apud Diuinam Maiestatem agent; nosque ad salutem æternam consequendam suis precibus adiuuabunt.

ARTICVLVS VIII.

Pro quibus Deo ugendæ siut Gratiæ?

s IN altera parte precationis, maximas Deo gratias agimus pro Diuinis eius immortalibusque beneficijs, quibus & semper affecit, & quotidie afficit humanũ genus; pru beneficijs ereationis, conseruationis; redemptionis, sanctificationis; singulatimque pro donis ab eius bonitate & misericordia collatis Hic pręcipuus Dei cultus est, vt docet *S. Augustinus* Libro *De Spiritu & Littera*, Cap. 51. *Cultus Dei* (inquit) *in boc maximè constitutus est, vt Anima ei non sit ingrata. Vndt & iu ipso verissimo & singular: Sacrificio Domino Deo nostro gratias ugere admonemur*. Sic Deum agnoscimus & profitemur omnium bonorũ nostrorum Auctorem; sic illi acceptum referimus quicquid boni habemus, operamur, volumus, aut cogitamus. Vode *S. Augustinus*, Libro *De Dono Perseuerantiæ*, Cap 13 *Quod ergo* (inquit) *in Sacrameutis fidelium dicitur, vt sursum cor babeamus ad Dominum, munus est Domini: De quo Munere ipsi Domino Deo nostro gratius agere, à Sacerdote post hanc vocem quibus boc dicitur admonentur, & dignum ac iustum esse respondent. Cùm enim non sit in nostra potestate cor nostrum, sed diuino subleuetur auxilio, vt ascendat, & quæ sursum suut sapiat, vbi Christus est in dextera Dei sedens, non quæ super terram: Cui de bac tautu re agendæ sunt gratiæ, nisi boc facieuti Domino Deo uostro, qui nos per tale beneficium liberando de profundo buius Mundi, elegit & prædestinauit ante constitutionem Mundi?* Gratias Deo agere licet, referre noo licet. Quid enim Domino retribuere possumus, pro omnibus quæ tribuit nobis? Nihil de uostro habemus, nisi mendacium & peccatum: Nihil diuinæ Maiestati offerre possumus, nisi de ipsius donis ac datis. Ipsa gratiarum actio donum illius est. Nobis tamen auxilium eius non deest, quo gratias immensæ illius benignitati agere possumus. Vitium nostrum est, quod nõ agamus. Multos, heu! videmus satis importunè petẽtes quod sibi deesse cognouerint: Sed paucos admodũ nouimus, qui dignas de acceptis beneficijs gratias agere videãtur. Nec reprehensibile est quòd instanter petimus; *Sed planè petitioni negat effectum, quòd inuenimur ingruti. Et fortè boc etiam clementiæ esse videtur, ingratis negare quod postulãt, ne contingat nobis, vt tantò grauiùs de ingratitudine iudicemur, quantò magis uccumulatis beneficijs ingrati probabimur extitisse. Ergo misericordiæ res est in bac parte subtrabere misericordiam, quemadmodum iræ & indignationis, misericordiam exbibere, eam sanè de qua per Prophetam ipse Patrr Misericordiarum loquitur diceus,* „ Mi-sereamur impio, & noo discet facere iustitiam. „ *Felix* Isaiæ 26. Lucæ 17.
Samaritanus ille, qui coguouit se nibil babere, quod non accepisset, & idcircò seruauit depositum, & cum gratiarum actione ad Dominum est reuersus. Felix qui ad singula dona gratiæ redit ad eum, in quo est plenitudo omnium gratiarum, cui dum uos pro acceptis non ingratos exbibemus, locum in nobis facimus gratiæ, vt maiora adbuc accipere meremur. Omnino enim sola nos à profectu conseruationis impedit ingratitudo nostra, dum quodammodo amissum reputans Dator, quod ingratus uccepit, cauet sibi de cætero, ne tantò plura amitteret, quantò plura conferret ingruto. Felix proinde,

qui

qui se alienigenam reputans, etiam pro minimis quibusque beneficijs non minimas refert grates, gratuitum esse non dubitans neque dissimulans, quod alieno impenditur & ignoto. Verba sunt *S. Bernardi*, Sermone 27. *De Diuersis.* Sed & ante ipsum *S. Augustinus*, Sermone 283 aliàs *De Diuersis* 42. *Melior est* (inquit) *incomparabiliter Deo gratias agens de paruo, quàm se extollens de magno. Illum enim qui de paruo gratias agit, ad magnum Deus admittit: Qui autem de magnis gratias nō agit, & quod habet amittit.* Qui enim habet, dabitur ei: Qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. *Quomodo autem nō habet, si habet? Non habens habet, quia nescit vnde habeat. Tollitur enim à Deo sua, & remanet illi iniquitas sua.*

2 Maximè autem fungi debemus hoc munere gratiarum actionis Sanctorum omnium causâ, Deum laudantes de illorum victorijs & triumphis. Sanctorum laudes in Deum refunduntur, quem in Sanctis eius laudamus, cui ob dona illis collata gratias agimus. Vnde *S. Augustinus*, Sermone 313. aliàs *De Diuersis* 114 in Natali *S. Cypriani Martyris* 5. ait: *Quid nisi Dei sunt laudes? tanti Martyris laudes? Aut cuius honor est Cyprianus ad Deum toto corde conuersus, nisi eius cui dictum est*, Deus virtutum conuerte nos? *Cuius opus est Cyprianus Doctor, nisi eius cui dictum est*. Doce me iustificationes tuas? *Cuius opus est Cyprianus Pastor, nisi eius qui dixit*; Dabo vobis Pastores secundùm cor meum, & pascent vos cum disciplinâ? *Cuius opus est Cyprianus Confessor, nisi eius qui dixit*, Dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere inimici vestri? *Cuius opus est Cyprianus tantæ illius persecutionis pro veritate perpessor, nisi eius cui dictum est*, Patientia Israël, Domine; *& de quo dictum est*, Quoniam ab ipso est patientia mea? *Postremò cuius opus est Cyprianus in omnibus victor, nisi eius de quo dictum est*, In omnibus superuincimus per eum qui dilexit nos? *Non ergo recedimus à laudibus Dei, quando laudamus opera Dei in Milite Dei.*

Psalm. 79. Psal. 118. Ierem. 3. Luca 21. Ierem 17. psal. 61. Rom. 8.

3 Ad gratiarum actionem pertinet prima pars Angelicæ Salutationis, cum eâ ad precandum vtimur: AVE MARIA *gratiâ plena, Dominus tecum, Benedicta tu in mulieribus, &c.* Nam Deum summis laudibus celebramus, ipsique gratias agimus, quòd cælestium bonorum affluentiâ Sanctissimam Virginem ornauerit & cumulauerit; eidemque Beatissimæ Virgini singularem illam fœlicitatem gratulamur.

Angelicæ Salutationis explicatio.

AVE, Tibi gratulamur, Virgo Sanctissima, quòd humilitate tua & obedientia primæ matris Euę superbiam & inobedientiam expunxeris; pariendo Redemptorem; *Aue gratia plena; virtutibus multis exornata, Arca gloriæ spiritalis, vrna aurea continens Manna cæleste; Mare spiritale, gemmam cælestem Christum habens; splendidum cælum, quæ incomprehensum in cælis continet Deum, Porta cælorum*, de qua Propheta dixit: *Ecce porta clausa, & nullus ingredietur per eam.*.·.· *Aue castitatis florentissime Paradise, in quo lignum vitæ plantatum, fructus salutis vniuersis producit. Ex quo Euangeliorū quaterno initio fons, miserationū flumina credētibus deducit. Aue Dei & hominum Mediatrix.*·. *Aue fons lucis omnem hominem illuminantis, vitę thesaurus, radix omniū bonorū, puteus aquę sēper viuæ, Rubus igne spiritali ardens, quę tamen nusquā cōbureris; Mons ex quo Lapis angularis sine manibus abscissus.*·.·. *Aue magnificū diuinæ gloriæ templū. Aue thalame, in quo Christus humanā sibi naturā desponsauit. Aue Deo electa antequānascereris. Aue diuina cum hominibus reconciliatio. Aue cælū cælo altius. Aue Dei qui nusquam capi possit, ac possit in te solâ, bene capax locus. Aue indefectibilis gaudij parens. Aue Seraphica forceps carbonis Mystici. Aue dioptra perspectiua, quâ ij, qui in tristi peccatorum vmbrâ tenebris obsiti essent, venientem de cælo cum gloria exortum Iustitiæ Solem suscipientes, mirabiliter illustrati sunt. Aue Prophetarum omnium, Patriarcharumque gloratio.*·.·. *Aue diuinum ac viuum simulacrum, ad quod opifex Deus inuentus est: Christianorum spes, firma salutis arrha, Angelorum, Domina, rerum omnium conditarum hera.*·.·. *Aue Regina mundi, Fenestra cæli, Ianua paradisi, Tabernaculum Dei, Stella maris, Scala cælestis, per quam supernus Rex ad ima descendit, & homo qui prostratus iacebat, ad superna exaltatus ascendit.* Legimus in Actibus Apostolorum, & Stephanū plenum gratiâ, & Apostolos fuisse repletos Spiritu-Sancto, sed longè dissimiliter à Maria. *Nec enim in illo habitauit plenitudo Diuinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria; nec illi conceperunt de Spiritu-Sancto, quomodo Maria.*

S. Epiphanius Orat. De Laudibus Deiparæ. S. Basil. Seleuc. Orat. in Annunt. Chrysippus in Serm. De Laudibus B. Virginis. S. Andreas Hierosol. in Serm. De Salut. Angel. S. Ioann. Damasc. in Orat. De Natiu. & Dormit. Deip. & Lib. 4. De Fid. Orthod. c. 15. B. Petrus Damiani Homil in Natiuit. B. Virginis Mariæ.

Quæ fonti gratiæ, scilicet Christo, præ cæteris Sanctis proxima fuit; & ad munus atque dignitatem longè maiorem electa, vberiori certè gratia donata est. *Cæteris electis ex parte gratia datur; huic Virgini tota se infudit gratiæ plenitudo.* In Christo plenitudo fuit redundantiæ: *Plenus* scilicet *gratiâ & veritate* est, & *De eius plenitudine omnes accepimus.* In Apostolis & Stephano Protomartyre, alijsque Sanctis, plenitudo fuit sufficientiæ: Tantā scilicet gratiam acceperunt, quanta opus erat ad Ministerium Apostolatūs obeūdum, ad patiendum pro Christo, ad ea dignè exequenda, ad quæ vocati erant. In Sanctissima Virgine plenitudo fuit abundantiæ; quia gratiæ concepit Auctorem. *Inuenisti gratiam apud Deum* (inquit) *Angelus.* Gratiam non habuisti, vt Deus; non rapuisti vt Angelus; non amisisti vt primus parens, non emisti vt Simon Magus, non abscondisti vt seruus nequā; Sed inuenisti, Dei conferentis bonitate, saluantis miseratione hominis necessitate.

S. Hildefonsus, Serm. 6. De Assumpt. S. Mariæ. Ioan. 1. B. Albertus Magnus in Euang. Missus est.

DOMINVS TECVM. Qui vbique æqualiter totus est per suam simplicem substantiam, qui in rationalibus creaturis est per cognitionem, in solis bonis per amorē; & ita in ipsis, vt sit etiam cum ipsis propter concordiam voluntatis; singulari & excellentiori quadam ratione est in *Maria*: Cum qua vtique tanta ei consensio fuit, vt illius non solùm voluntatem, sed etiam carnem sibi coniungeret, ac de sua, Virginisque substantia vnum Christum efficeret, vel potiùs vnus Christus fieret: Qui etsi nec totus de Deo, nec totus de Virgine, totus tamen Dei, & totus Virginis esset, nec duo filij, sed vnus vtriusque filius. DOMINVS TECVM: *Nec tantùm Dominus Filius tecum, quem carne tuâ induis: Sed Dominus Spiritus-Sanctus, de quo concipis: & Dominus Pater, qui genuit quem concipis Pater tecum, qui Filium suum facit & tuum Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile Sacramentum miro modo & sibi reserat genitale secretum, & tibi seruat virginale signaculum. Spiritus-Sanctus tecū, qui cum Patre & Filio tuum sanctificat vterum.*

S. Bernard. Homil. 3. in Euang. Missus est.

BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS; quæ generalem illam maledictionem euasisti, qua dictum est: *In dolore paries filios*; & nihilominus illam *Maledicta sterilis in Israel*, Ac singularem consecuta es benedictionem, vt nec sterilis maneas, nec cum dolore parturias. *Paries filium, & vocabis nomen eius Iesum.* Altissimi Filius erit & tuus Ea est dignitas tua, qua maior sub Deo intelligi non potest *Sic & quod natum est ex ipso Patre, erit tuus; & quod nascetur ex te, erit eius; vt tamen non sint duo filij, sed vnus. Spiritus-Sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Vtitur obumbrādi verbo, quia res in Sacramento erat: *Et quod sola per se Trinitas in sola, & cum sola Virgine voluit operari, soli datum est nosse, cui soli datum est experiri.* Benedicta tu inter mulieres, quæ benedictum præ filijs hominum castis visceribus concepisti, & immaculato partu edidisti cum gaudio. *Beatus venter* tuus, qui portauit eum, qui portat omnia verbo virtutis suæ. *Beata vbera*, quæ suxit Ille, qui omnibus dat escam in tempore opportuno. *Benedicta tu* præ *Sara, Rebecca, Rachele, Anna* Samuelis matre, & *Elizabeth* cognata tua, quæ sterilitatis opprobrio liberatę filios conceperunt peccatores, quamuis Dei misericordia Sanctos futuros: Quod verò ex te natū est, Virgine perpetua, *Sanctum* vocatū est *Filius Dei*, & *Sanctus Sanctorum*. Benedicta tu præ *Maria* sorore Moysi, quæ Populum de Ægypto cum fratribus suis eduxit per Mare Rubrum; præ *Debbora* Prophetide, & *Iahele*, vxore Haber, quæ Populum occiso *Sisara* liberauerunt, præ sapiente Muliere *de Abela*, quæ seditioso *Seba* obtruncato, Ciuitatem ab excidio seruauit; præ pulcherrima, *Hester*, quæ Iudaïcam Gentem à generali internecione eripuit, superbo & crudeli *Aman* furca damnato; præ generosa *Iudith*, quæ abscisso capite Holofernis, insignem victoriam populo suo, diuque duraturam pacem peperit. Tu enim Virgo Sanctissima, Serpentis antiqui caput per Filium tuum contriuisti, neque vni dumtaxat Genti, sed omni generi humano peperisti Saluatorem ac Mediatorem, qui à Diaboli seruitute nos omnes eriperet, nosque Deo reconciliaret. Benedicta tu præ *Abigail* prudentissima illa muliere, quæ iram *Dauidis* Regis placauit, ne stulti *Nabal* domum deieret; præ muliere *Thecuite*, quæ industria sua figuráque sermonis *Absalom* in Ierusalem reduxit: Deum enim nobis placasti, & placare non cessas; nos exules filios Euæ ad cælestem Ierusalem prece poten-

Genes. 3. Exod. 23. Deut. 7. S. Bernard. Homil. 4. in Euang. Missus est. Exod. 15. Iudic. 4. 2. Reg. 20. Esther. 8. Iudit. 14. 1. Reg. 25. 2. Reg. 14.

potentissima reducis. Benedicta tu præ mulieribus omnibus coniugatis, quæ Virgo in partu & post partum permansisti; præ Virginibus, quæ matris gaudium cum honore virginitatis habuisti, & sanctæ virginitatis vexillū extulisti, verè Virginū Regina. Benedicta ob fidem qua Archāgeli Gabrielis verbis credidisti: Benedicta ob charitatem, qua Deum dilexisti, qua proximum prosecuta es, iter difficile per Montana Iudææ suscipiens, vt officiū & ministerium Elizabethæ cognatæ tuæ impenderes, vt Ioannis Baptistę sanctificationem in vtero per Christum in tuis visceribus inclusum procurares. Benedicta ob humilitatem, qua Mater Dei electa & ab Angelo salutata, *Ancillam Domini* te professa es. Benedicta ob inuictā animi fortitudinem, qua paupertatis incommoda, itinerum difficultates, Simeonis animā tuam doloris gladio transfixam iri prænunciantis triste Vaticinium, Filij dilectissimi Passionem, tormenta, vulnera, mortem, lateris confessionem, Iudæorum iosultus corde compatiente pertulisti, stans iuxta Crucem eius. Benedicta tu ob innocentiam, quę ab omnis omnino peccati labe pura seruata es; vt veriùs dicere possis quàm Iudith: *Non permisit me Dominus Ancillam suam coinquiuari, sed sine pollutione peccati reuocauit me vobis, gaudentem in victoriâ suâ, in euasione mea, & in liberatione vestrâ. Confitemini illi omnes quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.* Desiderijs tuis paremus, Virgo Sanctissima, confitemur Domino, ipsum adoramus, gratias illi agimus, quòd tot gratię suę donis te cumulauerit, quòd te in Matrem Dei Filius elegerit, & ex te nasci pro nobis dignatus sit, quòd nobis etiam te Matrem dederit vt Ioanni, charitate, miseratione; quòd te nostræ salutis hostibus terribilem fecerit vt castrorum aciem ordinatam. *Benedicta tu à Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram. Benedictus Dominus, qui te dixerit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum: Quia hodie nomen tuum ita magnificauit, vt non recedat laus tua de ore hominum. Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia Populi nostri. Manus Domini confortauit te, & ideò eris benedicta in æternum. Fiat, fiat.*

[Iudith. 13.] [Iudith. 15.]

[S. Bernard. Homil. 3. in Euang. Missus est.] Addimus cum S. Elisabeth: ET BENECICTVS FRVCTVS VENTRIS TVI. Non quia tu benedicta, ideò beoedictus fructus ventris tui: Sed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Verè etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes: De cuius plenitudine tu quoque accepisti cum cæteris, etsi differentiùs à cæteris. Ac propterea benedicta tu, sed in mulieribus; ille verò benedictus non in hominibus, non inter Angelos, sed *Quid est* (vt ait Apostolus) *super omnia Deus benedictus in sæcula.* [Rom. 9.] Benedicti illius fructûs proprium Nomen S. Elisabethæ verbis addidit Ecclesia, IESVS, vt illum benedictionum omnium siue gratiarum Sanctissimæ Virginis Mariæ auctorem esse significaree, qui onn solùm eius Filius, sed & ipsius, omniumque hominū Saluator est, in quo Pater Æternus *Benedixit nos omni benedictiooe spirituali in cælestibus.* [Ephes. 1.] [S. Ambr. Lib. 2. in Lucam.] Nec mirum (inquit S. Ambrosius) *Si Dominus redempturus Mundum, operationem suam incboauit à Maria; vt per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore.* Mariæ redemptor Christus, quia prohibuit ne peccatum incurreret, vel committeret.

4 Iure autem optimo Ecclesia huic gratiarum actioni preces etiam & implorationem Sanctissimæ Dei Matris adiunxit, qua piè atque suppliciter ad eam confugeremus, vt nobis peccatoribus sua intercessione Deum conciliaret, auxiliáque tum ad hanc, tum ad æternam vitā, nunc & in hora mortis nostræ, nobis impetraret. Matrem igitur Misericordiæ, Refugium peccatorum, Mediatricem & Aduocatam nostram Ecclesiæ verbis oremus; nec dubitemus nos faciliùs impetraturos, quod per illam à Deo petierimus, apud quem plus omoibus Sanctis potest. Totis medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam veneremur, imploremus: [S. Bernar. Serm. in Natiuit. B. Mariæ.] *Quia sic est voluntas eius, qui totum uos habere voluit per Mariam.* In omoibus siquidem & per omnia prouidens miseris, trepidationem nostram solatur, fidem excitat, spem roborat. Ad Patrem verebaris accedere, solo auditu territus, ad folia fugiebas: Iesum tibi dedit Mediatorem. Exaudietur vtique pro reuerentia sua. An verò trepidas & ad ipsum? Frater tuus est & caro tua, tentatus per omnia absque peccato, vt misericors fieret. Hunc tibi fratrem Maria dedit. Sed forsitan & in ipso maiestatem vereare diuinam. Aduocatum habere vis & ad ipsum? Ad Mariam recurre. Nec dubius dixerim, exaudietur & ipsa pro sua reuerentia. Exaudiet vtique Matrem Filius, & exaudiet Filium Pater. *Hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim, potest ne Filius aut repellere aut sustinere repulsam; non audire, aut non audiri Filius potest?* Filius ostendit Patri latus & vulnera; Mater ostendit Filio pectus & vbera: Quid tam potens Mediatrix non obtineat, cui dictum est ab Angelo, *Inuenisti gratiam apud Deum?* Semper hæc inuenit gratiam, & sola est gratia qua egemus. Prudens Virgo nō sapientiam, sicut Salomon, non diuitias, non honores, non potentiam, sed gratiam requirebat. Nimirum sola est gratia, qua saluamur. Quid nos alia concupiscimus? Quæramus gratiam, & per Mariam quæramus, quia quod quærit inuenit, & frustrari non potest. Quæramus gratiam, sed gratiam apud Deum: Nam apud homines gratia fallax. Sit pietatis tuæ, Virgo benedicta, [Idd Ser. 2. in Assumpt. B. Virginis.] ipsam quam apud Deum gratiam inuenisti, notam facere Mundo; reis veniam, medelam ægris, pusillis corde robur afflictis consolationem, periclitantibus adiutorium & liberatiooem sanctis tuis precibus obtioendo. [S. Germanus Constantinop. Episcop.] *Memento seruorum tuorum Christianorum, cunctorum commenda preces, vniuersorum statue spes, fidem confirma, Ecclesias ad vnitatem coge, Imperium trophæis auge, Exercitui auxiliare, Mundum pace compone, cunctos à periculis & tentationibus liberans, vnicuique à damnationis ream solutam præstari exora retributionis diem. Ad quem enim alium ibimus? Verba vitæ æternæ habes, tua nimirum ad Deum pro nobis commendationis vota. Tu enim es quæ feceris semper, nec vmquam cesses facere nobiscum magnalia. Et sanctum est nomen tuum, quod ab Angelis & hominibus, in omnes generationes generationum beatum prædicatur.*

ARTICVLVS IX.

Qua ratione sit orandum? Sine quæ conditiones Orationis?

5 CVm ea quæ à Deo in oratione petimus, sæpè non assequamur, eò quòd malè petimus, operæ pretiū est explicare paucis quæ sit optima ratio orandi. [Orandum in spiritu & veritate.] Est igitur orandum in spiritu & veritate, quia *Deus spiritus est,* & Veros *Adoratores in spiritu & veritate adorare oportet;* [Ioann. 4.] id est, ex intimo & feruenti animi studio, ex flagranti Dei desiderio, quo fides, spes, & charitas semper orant, (vt loquitur *S. Augustinus* Epist. 130.) Hæc orandi ratio propria est Christianorum hominum, quibus Christus illam præscripsit, Patrem tales quærere docens, qui adorent eum. In veritate, hoc est absque omni fuco orare oportet: In spiritu, id est, non voce solùm, sed interiori præsertim animi affectu. *Cùm oratis* (inquit Christus) [Matth. 6.] *non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, Receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito: Et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multùm loqui, sicut Ethnici. Putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.* Quæ sunt ista cubicula, in quæ Christus nos intrare iubet oraturos, nisi ipsa corda, de quibus Psal 4. dicitur: *Quę dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris cōpungimini?* Parū est intrare in cubicula, si ostiū pateat importunis, per quod ostium ea quæ foris suot, improbè se ingerunt, & interiora nostra appetunt. *Foris autem sunt omnia temporalia & visibilia, quæ per ostium, id est, per carnalem sensum in cogitationes nostras penetrant, & turbâ vanorum phantasmatum orantibus obstrepunt. Claudendum est ergo ostium, id est, carnali sensui resistendum est, vt oratio spiritalis dirigatur ad Patrem, quæ fit in intimis cordis, vbi oratur Pater in abscondito.* Et vt Christus nobis hanc orandi rationem magis explicet, duos prauos affectus pari censura damnat: Alterum qui Iudæorum est, alterum Ethnicorum. Iudæi, præsertimque inter illos Pharisæi hypocritæ, spectandos se præbebant in oratione, & hunc potissimum fructum orationis quærebant, hominibus placere. Ethnici exercendæ linguæ potiùs quàm mundando animo dant operam: & hoc nugatorij studij genus etiam ad Deum prece flectendum transferre conantur, existimantes Deum proinde ac homi-

hominem Iudicem, multis verbis, & oratione studiosè composita adduci posse in quam voluerimus sententiam. *Nolite ergo assimilari eis*, (inquit Disciplinæ cælestis Magister.) Si enim verba multa ad id proferuntur vt doceatur ignarus, quid illis opus est ad eum orandum qui corda nouit? Non ergo ambitione precū nos exaudit Deus, non verba, sed cor attendit. Quamobrem non verborum apparatu agere debemus apud Deum, vt impetremus quod volumus, *Sed rebus quas animo gerimus, & intentione cogitationis, cum dilectione pura & simplici affectu*. Sic explicat *S. Augustinus* Lib. 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 3 Itaque cùm Christus multiloquium in oratione damnat, multum sermonem absque interiori animi affectu, & deuotione profusum inanem esse apud Deum significat, non autem diuturnas preces piè & ex intimo animi affectu factas. *Cùm diu orare vacat, id est, cùm alia bonarum & necessariarum actionum non impediuntur officia*, tantùm abest ne inutile sit, vt sit etiam saluberrimū; neque enim hoc est orare in multiloquio, si diutiùs oretur. *Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est, quòd pernoctauerit in orando, & quòd prolixiùs orauerit: Vbi quid aliud quàm nobis præbebat exemplum, in tempore precator opportunus, cum patre exauditor æternus?.. Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nam multùm loqui, est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Multùm autem precari, est ad eum, quem precamur, diuturna & pia cordis exercitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quàm sermonibus agitur, plus fletu quàm affatu. Ponit autem lacrymas nostras in conspectu suo, & gemitus noster non est absconditus ab eo, qui omnia per Verbum condidit, & humana verba non quærit*; (inquit *S. Augustinus*, Epistola 130. aliàs 121. Cap 10.)

Humilitas Orationis. 2 Altera conditio ad rectè orandum necessaria, est humilitas supplicantis, qua non solùm Dei magnitudinem adoret, seque coram eius diuina Maiestate deprimat & abijciat, dicens: *Loquar ad Dominum meum, cùm sim pulvis & cinis*: Sed qua se reliquis hominibus longè indigniorem peccatorem existimet. Vnde *Isaiæ* 64. Dominus ait: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Et Ecclesiastici 35. scriptum est: *Oratio humiliantis se, nubes penetrabit*. Odit Deus pauperem superbum *Omnes porrò quando oramus, mendici Dei sumus. Ante ianuam magni Patris-familiàs stamus, immò etiam prosternimur, supplices ingemiscimus, aliquid volentes accipere; & ipsum aliquid, ipse Deus est. Quid à te petit mendicus? Panem Et tu quid petis à Deo, nisi Christum, qui dicit, EGO sum panis viuus, qui de cælo descendi?* Verba sunt *S. Augustini*, Serm. 83. aliàs 15. *De verbis Domini*. Qui se coram Deo, spiritualibus præsertim bonis diuitem putat, is omnium hominum miserrimus & indigentissimus est *Hæc dicit, Amen testis fidelis & verus, qui est principium creaturæ Dei.. Dicis, Quòd diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus*. Ad Deum igitur supplices clamemus: *Ego verò egenus: & pauper sum: Deus adiuua me*. Nec solùm egeni & pauperes sumus, sed & infirmi, & vulnerati, medicinali Saluatoris auxilio indigentes; quod in oratione imploramus. Anima nostra non est sana sine charitate: Nam *Sanitas mentis est charitas*, quæ in nobis non est ex nobis, sed ex Deo, qui diffundit illam in cordibus nostris per Spiritum-Sanctum. Sed & cùm sana mens est per gratiam & charitatem, remanet semper infirmitas secundùm carnem, in quâ *Aliam legem* sentimus *repugnantem legi mentis* nostræ, & *captiuantem nos in lege peccati*. *Quis nos infelices homines liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum*. Humiliemus igitur animas nostras, vt in spiritu humilitatis, & in animo contrito orantes à Deo suscipiamur, à summo Animarum nostrarum Medico sanemur. Semper humiles simus, quia sumus infirmi, quandiu hic viuimus, nec perfecta erit sanitas, nisi quando plena erit immortalitas. Oremus in humilitate dicentes: *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. Sana me Domine.. Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor*. In Paradiso non clamabas, sed laudabas (inquit *S. Augustinus*;) non gemebas, sed fruebaris: Foris positus geme, & clama Propinquat tribulanti, qui deseruit superbientem. *Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*.

Gen. 18. Apocal. 3. Psalm. 69. Rom. 7. Psal. 6. Psal. 29. S. August. Enarr. in Psal. 29.

Attentio in Oratione. 3 Attentio insuper necessaria est vt Deo grata sit oratio. Si enim mentem aliò sponte distrahamus, mentenō oramus, atque de nobis Dominus dicere potest: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me*. Clauditur ergo contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, cùm ad orationem stamus. Cogitatio omnis carnalis & sæcularis abscedat, nec quidquam tunc animus quam in solū cogitet quod precatur, quàm quod Deo loquitur; (inquit *S. Cyprianus* Libro De Oratione Dominica.) *Quomodo te audiri postulas à Deo, cùm te ipse non audias? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas; quando tu ipse memor tui non sis? Hoc est, ab hoste in totum non cauere; hoc est, quando Oras Deum Maiestatem Dei negligentiâ orationis offendere; hoc est, vigilare oculis & corde dormire; cùm debeat Christianus, & cùm dormit oculis corde vigilare... Sit orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: Placendum est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis*. Nobis saltem displiceant tot mentis euagationes, quæ in oratione nobis irrepunt. Ante orationem præparemus animam nostram, & ne simus sicut homines tentantes Deum. Magna certè Dei misericordia, qui orationes nostras tam diuersis, tam vanis sæpè & tam noxijs cogitationibus interruptas tolerat, Orationis initio, cordis interior ad Deum dirigenda est, dicendumque cum Propheta: *Miserere mei Domine, quoniā ad te clamaui totâ die lætifica animam serui tui, quoniam ad te animam meam leuaui*. In terra erat & in terra amaritudinem sentiebat: Ne in amaritudine contabesceret, ne omnem tuæ gratiæ suauitatem amitteret, leuaui eam ad te, lætifica eam apud te. Solus enim tu es iucunditas. Amaritudine plenus est Mundus Admonet Christus membra sua vt sursum cor habeāt. Audiant ergo & faciant. Non putrescit cor si leuatur ad Deum. Frumentum si haberes in inferioribus, leuares ad superiora, ne putresceret: Et cor permittis in terra putrescere? Leua in cęlum. *Gradus, affectus sunt: iter tuum voluntas tua est. Amando ascendis, negligendo descendis. Stans in terra, in cælo es, si diligas Deum. Non enim sic leuatur cor, quomodo leuatur corpus. Corpus vt leuetur, locum mutat: Cor vt leuetur, voluntatem mutat*. Toto autem orationis tempore pia illa cordis affectio & intentio virtute saltem perseueret, & de mentis euagationibus passim subrepentibus ingemiscat. Nemo sibi blandiatur. Attendat quisque & videat quanta aguntur in corde humano, quemadmodum ipsæ plerumque orationes impediantur vanis cogitationibus, ita vt vix stet cor ad Deum suum: Et vult se tenere vt stet, & quodam modo fugit à se, nec inuenit cancellos, quibus se includat, aut obices quosdam quibus retineat euolationes suas, & vagos quosdam motus, & stet iucundari à Deo suo. Vix est vt occurrat talis oratio inter multas orationes. Diceret vnusquisque sibi contingere, & alteri non contingere, nisi inueniremus in Scripturis Dauid orantem & dicentem: *Quoniam inueni Domine cor meū vt orarem ad te*. Inuenire se dixit cor suum, quasi solere ab eo fugere, & ille sequi quasi fugitiuum, & non posse comprehendere, & clamare ad Deum: *Quoniam cor meum dereliquit me*. Cùm igitur ait: *Lætifica animam serui tui, quoniam ad te Domine animam meam leuaui, quoniam tu suauis & mitis*, laudat benignitatem & misericordiam Dei, qui nostrarū euagationes mentium in oratione patitur; & exspectat tamen à nobis orationem, vt perficiat nos: Et quando illi eam dederimus, accipit gratè, & exaudit; nec meminit tantas quas incooditè fundimus, & accipit vnam quam vix inuenimus: *Quę enim est homo, cum quo si cæperit amicus eius colloqui, & voluerit ille respondere collocutioni eius, & viderit eum auerti à se, & aliud loqui ad alium, qui hoc ferat? Aut si forte interpelles Iudicem, & constituas eum loco vt te audias, & subito cùm ad eum loqueris, dimittas eum, & incipias fabulari cum amico tuo, quando te tolerat? Et tolerat Deus tot corda precantium, & diuersas res cogitantium. Omitto dicere & noxias, omitto dicere aliquando peruersas & inimicas Deo; ipsas superfluas cogitare iniuria est eius, cum quo loqui cæperas. Oratio tua locutio est ad Deum. Quando legis, Deus tibi loquitur: Quando oras, Deo loqueris*. Sed quid? Desperandum est de genere humano, & dicendū ad damnationem pertinere omnem hominem, cui subrepserit aliqua cogitatio oranti, & interruperit orationem Ipsius? Nequaquā. Magna est enim misericordia Domini.

Psalm. 85. S. August. Enarrat. in hunc Psalm. 2. Reg. 7. Psalm. 39.

mini. Dicamus ergo, *Lætifica animam serui tui, quoniam ad te animam meam leuaui.* Et quomodo eam leuaui? Quomodo potui, quomodo tu vires dedisti, quomodo eam fugientem apprehendere valui. *Quoniam tu Domine suauis & mitis* Mitis es, tolerans me. Ex ægritudine defluo, cura, & stabo: Confirma, & firmus ero. Donec autem facias, toleras me: *Quia tu suauis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus inuocantibus te* Ita disserit *S. Augustinus* Enarratione in Psalmum 85. Toto corde ad Deum clamandum est cùm oramus, si velimus exaudiri. *Clamaui in toto corde, exaudi Domine.* Clamor enim ad Dominum, qui fit ab orantibus, si sonitu corporalis vocis fiat, non intento in Deum corde, quis dubitet inaniter fieri? Si autem fiat corde, etiam silente corporis voce, alium quemlibet hominem potest latere, non Deum. Siue ergo cum voce carnis, quando id opus est, siue cum silentio, ad Deum, cùm oramus, corde clamandum est. *Est autem clamor cordis, magna cogitationis intentio: Quæ cùm est in oratione, magnum exprimit desiderantis & petentis effectum, vt non desperet effectum. Tunc porrò in toto corde clamatur, quando aliunde non cogitatur;* (inquit *S. Augustinus* Enarratione in Psalmũ 118. Serm. 29.) O rem profluuio lacrymarum deplorandam! Oratio nostra aliquando sic tepida est, vel potiùs frigida & penè nulla, immò omnino interdum ita nulla, vt neque hoc in nobis cum dolore aduertamus. Nam *Si vel hoc dolemus, iam oramus;* (ait *S. Augustinus* Libro 1. *ad Simplicianum*, Quæst. 2.)

Perseuerantia in oratione. 4 Oratio assidua & perseuerans esse debet. Assiduitas enim & perseuerantia orationis sæpè impetrat, quod meritum impetrare non valet. Vnde Christus ait: *Oportet semper orare, & non deficere.* Quantam autem vim habeat apud Deum assidua & perseuerans oratio, duabus Parabolis explicuit Saluator noster. Prima est de Iudice Iniquo, qui nec Deum timebat, nec homines reuerebatur: Quem cum Vidua sedulò interpellaret, vt illam vindicaret ab aduersario suo, atque ille ius ipsi dicere diu recusasset, tamdem tamen mulieris importunitate victus, eius postulationi concessit. Quantò magis *Deus faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte?* *Lucæ 2.* Altera Parabola est de homine, qui media nocte ad amicum accedens, tres ab illo panes commodatò petit; qui etsi non impetret propter importunitatem, si perseuerauerit ad ianuam eius pulsans, impetrabit quotquot ipsi necessarij sunt: *Quantò magis Pater cælestis de cælo dabit Spiritum bonum* perseueranter orantibus? Huc spectant Apostolicæ Sententiæ, quæ orationis assiduitatem commendant. *1 Thessal. 5.* *Sine intermissione orate* (inquit S. Paulus) *in omnibus gratias agite: Hæc est enim voluntas Dei.* Id confirmat S. Iacobus Cap. 5. Epistolæ suæ: *Multùm* (inquit) *valet deprecatio Iusti assidua. Elias homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit vt non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex. Et rursum orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.* *3. Reg. 17.*

S. August. Hæresi 13. Sic autem intelligendum est diuinum de assiduitate & perpetuitate orationis Præceptum, 1. vt nullo die intermittantur certa orandi tempora, sicut de Miphiboseth dicitur 2. *Regum 9. De mensa Regis iugiter vescebatur*, id est quotidie statutis horis.

2 Vt continuum Dei & beatæ vitæ, quę in illius fruitione posita est desiderium habere iubeamur, quod quidem desiderium in omnibus operibus ex charitate factis perseuerans, orationis vim habet. Vnde *S. Augustinus*, Epistola 130. *In ipsa* (inquit) *fide, & spe, & charitate continuato desiderio semper oremus. Sed ideò per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nos ipsos admoneamus, quantumque in hoc desiderio profecerimus, nobis ipsis innotescamus, & ad hoc augendũ nos ipsos acriùs excitemur. Dignior enim sequetur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac per hoc & quod ait Apostolus,* Sine intermissione orate, *quid est aliud quàm beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderare? Semper ergo hanc à Domino Deo desideremus, & oramus semper.* Et Enarratione in Psalmum 37. explicans hæc Prophetæ verba, *Domine ante te omne desiderium meum,* ait: *Ipsum desiderium tuum oratio tua est: & si continuum desiderium, continua oratio.·.·Quicquid aliud agis, si desideras illud sabbatum, non intermittis orare. Si non vis intermittere orare, noli intermittere desiderare. Continuum desiderium tuum, continua vox tua est. Tacebis, si amare destiteris. Qui tacuerunt? De quibus dictum est,* Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. *Matt. 24.* *Frigus charitatis, silentiũ cordis: Flagrantia charitatis, clamor cordis est. Si semper manet charitas, semper clamas; si semper clamas, semper desideras; si desideras, requiem recordaris.*

3 Assiduè orari potest Deus, si eum præsentem semper habentes, in omnibus negotijs & operibus nostris breues identidẽ preces toto cordis affectu ad ipsum fundamus. Istud orationis genus priscis Monachis vsitatum fuisse narrat *S. Augustinus*, Epistola 130. Dicuntur *Fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimùm necessaria est, per productiores moras euanescat atque hebetetur intentio.* Et *Cassianus* Libro 2. *De Institutis Cœnobiorum*, Cap. 10. *Vtiliùs censent breues quidem sed creberrimas orationes fieri: Illud quidem vt frequentiùs Dominum deprecantes iugiter eidem cohærere possimus: Hoc verò vt insidiantis diaboli iacula succinctâ breuitate vitemus.* Iaculatorias huiusmodi orationes Psalmorũ, & Prophetarũ cuiq; Libri suppeditabunt. Huius generis sunt: *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur.·.·.·Miserere mei Deus, secundùm magnam misericordiam tuam.·.·Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.·. Cor mundum crea in me Deus.·. Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.·.·Tuus sum ego, saluum me fac.·.·Erraui sicut ouis quæ periit, quære seruum tuum Domine.·.·Mihi adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.·.·Adhæsit anima mea post te.·.·Deus adiuua me.·. Deus ne derelinquas me. Deus meus, misericordia mea.·.·. Fac cum seruo tuo secundùm misericordiam tuam.·.·. Deus, ne elongeris à me, Deus meus in auxilium meum respice.·.·Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.·.·Laudabo te Domine, & glorificabo nomen tuum in æternum, quia misericordia tua Domine magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.·.·Nisi quia Dominus adiuuit me, paulò minus habitasset in inferno anima mea.·.·.·Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.·.·Tibi dixit cor meum, Exquisiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.* Item illa ex Euangelio: *Deus propitius esto mihi peccatori. Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Iesu Præceptor miserere nostri.·.·Domine, vt videam.·.·Domine, si vis, potes me mundare.·.·Domine, salua nos, perimus.·.·Domine, tu scis quia amo te,* &c.

4 Continuò Deum laudat, qui omnia opera sua ex Dei amore, & propter illius gloriam facit. *Vis psallere?* (inquit *S. Augustinus* Enarratione in Psalmum 141.) *Non solùm vox tua sonet laudes Dei, sed opera tua concordent cum voce tua. Cum ergo voce cãtaueris, silebis aliquando: Vitâ sic canta, vt nunquam sileas. Negotium agis, & fraudes cogitas; siluisti à laude Dei: & quod grauius est, non solùm à laude siluisti, sed in blasphemiã perrexisti. Cùm enim Deus laudatur de bono opere tuo, opere tuo laudas Deum; & cùm blasphematur Deus de malo opere tuo, opere tuo blasphemas Deum. Itaque ad aurium exhortationem canta voce, corde ne sileas, vitâ ne taceas. Non cogitas in negotio fraudem, psallis Deo. Cùm manducas & bibis, psalle; non intermiscendo sonorum suauitates ad aures aptas, sed modestè & frugaliter & temperanter manducando & bibendo. Quia hoc dicit Apostolus:* Siue manducatis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. *1. Cor. 10.* *Si ergo bene agis, quod & manducas, & bibis, & ad refectionem corporis sumis, reparationemque membrorum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali & fragili ista supplementorum solatia; & cibus tuus, & potus tuus laudat Deum: Si verò modum naturæ debitum immoderatione voracitatis excedas, & vinolentiâ te ingurgites; quantaslibet laudes Dei lingua tua sonet, vita blasphemat. Post cibum & potum requiescis, vt dormias; nec in lecto aliquid turpiter agas, nec excedas vltra concessam licentiam in Lege Dei: Sit castus cum coniuge thorus, & si est cura propagandi liberos, non sit effrenata luxuries libidinum: Defer in lecto tuo coniugi tuæ; quia membra Christi estis ambo, ambo ab illo conditi, ambo sanguine ipsius reparati: Hæc agens laudas Deum, nec omninò silebit laudatio tua. Quid cùm somnus aduenerit? Et cùm dormis, non te excitet à quiete mala conscientia tua, & innocentia somni tui laudat Deum* Laudate Dominum, quoniam bonus est Psalmus: Deo nostro iucunda sit decoraque laudatio. *Quomodo erit Deo nostro iucunda laus? Si bene*

viuen-

viuendo laudetur. Hinc *S. Fulgentius* Epistola 1. *Oratio est* (inquit) *in conspectu Dei omne opus bonum, quo delectatur nullo indigens Deus.*

Misericordiam Dei quâ semper indigemus, non impetrabimus, nisi in oratione perseueremus. *Benedictus Deus* (inquit Propheta) *qui non amouit orationem meam, & misericordiam suam à me.* Quamdiu hic sumus (inquit S. Augustinus) hoc rogemus Deum, vt non à nobis amoueat deprecationem nostram, & misericordiam suam, id est, vt perseueranter oremus, & perseueranter misereatur. Multi enim languescunt in orando, & in nouitate suæ conuersionis feruenter orant, postea languidè postea frigidè, postea negligenter: Quasi securi fiunt. Vigilat hostis; dormis tu. *Ergo non deficiamus in oratione. Ille quòd concessurus est, etsi differt, non aufert. Cùm videris non à te amotam deprecationem tuam, securus esto, quia non est à te amota Misericordia eius.*

Psal. 66.

S. August. Enarrat. in hunc Psalm.

5 Orationi verò adiungi debent eleemosyna, & ieiunium, quibus apud Deum maximè commendatur. *Orantes autem* (inquit *S. Cyprianus*) *non infructuosis, nec nudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio est, cum precatur Deum sterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur: Vtique & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fœcundus. Et ideò Scriptura diuina instruit dicens: Bona est oratio cùm ieiunio, & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus, & eleemosynis redditurus est; hodie quoque ad orationem cùm operatione venienti benignus auditor est.* Quod Tobiæ, & Cornelij Centurionis exemplis confirmat.

Tract. de Orat. Dominic.

Et *S. Augustinus* Enarratione in Psalmum 42. *Quam celeriter* (inquit) *accipiuntur orationes benè operantium: Et hæc iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, ieiunium & eleemosynam.*

Locus orationis. Reuerentia Templis debita.

6 Quamuis autem in omni loco Deus orari possit, ac debeat, qui vbique præsens est, quemdam tamen specialim ad id destinatum consecratúmque locum sibi Dominus elegit, ad quem Fideles conueniant, eius Maiestati supplicaturi; non quasi ipse locu indigeat, sed vt nos per corporalem domum, quæ *Domus orationis*, & domus ipsius singulari quadam ratione dicitur, & in qua omnia ad pietatem prouocant, ad feruentius orandũ excitet; Quòd si Templum Salomonis Deus sanctificauit, ibique oculos suos, & cor suum futurum promisit, vt populi sui preces exaudiret: Si Apostoli, accepto etiam Spiritu-Sancto, Templum illud orationis gratiâ frequentabant, multò magis Templis nostris benedicit, in quibus Christi Iesu Corpus offertur, consecratur, sumitur asseruatur? Si *Vbi duo, vel tres congregati sunt in Nomine* Christi, ipse. *In medio eorum est*: Multò magis cùm tota ad eum laudandum & orandum conuenit Ecclesia, illic medius aderit. Maior certè vis est orationis, quæ à multis offertur Deo in domo eius, quę verè *Domus orationis est cunctis gentibus*. Vnde Propheta ait: *In Templo eius omnes dicent gloriam*. Et, *Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.*

3. Reg. 8. & 9.

Act. 2. & 3.

Psal. 28. Psal. 5.

Quanta porrò veneratione, reuerentiâ, modestiâ in domo Dei adesse debeamus, Christi factum ostendit, qui facto ex funiculis flagello eiecit è Templo Salomonis vendentes oues, & boues, & columbas, & mensas numulariorum euertit, dicens: *Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.* Non vt aliàs Angeli minister in Adamum è Paradiso voluptatis eiecit, aut ad puniendos peccatores cœlestium illorum Spirituum, aut etiam hominum operâ vsus est; aut elementa, vel bruta animantia ad sceleris vltionem Deus adhibuit; sed Filij sui Incarnati manus adorandas ad puniendum sacrilegos Templi sui violatores armari voluit. Aduersùs alia crimina verbo duntaxat suo, vsque doctrinæ vsus est Christus: Aduersus eos, qui Templi sanctitatem violarent, brachium omnipotens adhibet; flagellis etiam vtitur mansuetissimus Saluator. Quod criminis illius grauitatem demonstrat. *Plerique* (inquit *S. Hieronymus* in Cap. 21. Matthæi) *arbitrantur maximum esse signorum, quod & Lazarus suscitatus est, quod cæcus ex vtero lumen acceperit, quod ad Iordanem vox audita sit Patris, quod transfiguratus in Monte gloriam ostendit triumphantis. Mihi inter omnia signa, quæ fecit, hoc videtur mirabilius esse, quod vnus homo, & illo tempore contemptibilis, & in tantùm vilis, vt postea crucifigeretur; Scribis & Pharisæis contra se sæuientibus, & videntibus lucra sua destrui, potuerit ad vnius flagelli verbera tantam eijcere multitudinem, mensásque subuertere, & cathedras confringere, & alia facere quæ infinitus non fecisset Exercitus. Igneum enim quiddam atq; sydereum radiabat ex oculis eius, & Diuinitatis Maiestas lucebat in facie.* Templum illud typicum erat, figura erat nouissimæ domûs, cuius gloria maior est quam primæ, scilicet Ecclesiæ Christianæ: Non intra Templum, sed in Porticu Salomonis, in Atrio Gentium negotiatores illi sedebant: Ea dumtaxat vendebant, quæ in Templo debebant offerri: Expulit tamen eos Christus, & passus non est domum orationis fieri domum negotiationis. Quantò maiori pęnâ digni sunt, qui in Christianis Templis, vbi Christus quotidie immolatur, & corporaliter residet, vbi Sacramenta veteribus longè nobiliora, & sanctiora conficiuntur, & administrantur, vbi Angelorum frequentia diuini Sacrificij tempore Deum supplex, & tremens adorat *abominationes maiores* committunt? Quâ seueritate punientur sacrilegi, qui domum Orationis faciunt domum scortationis; mulieres, quæ ibi scandala vsque ad cœlum iaculantur; non peccata sua, sed Adonidem plorantes; viri qui nutibus oculorum, colloquijs ac lenocinijs libidinem pascunt, & accendunt? Vtriusque sexûs homines, qui ibi non Dei viui Maiestatem, sed *reptilium, & animalium*, similitudines, id est, cupiditates suas adorant? Vbi plerique Ecclesiæ Ministri, *Dorsa habentes contra Templum Domini, & facies ad Orientem, adorant ad ortum Solis*; Id est, sæcularem gloriam, commodáque temporalia, rerum sacrarum studio, ministerij sui sanctitati, vocationis suæ officijs, Dei gloriæ, ac zelo domus eius, Ecclesiæ deniq; vtilitatibus anteponunt? *Ergo* (inquit Dominus) *& ego faciam in furore: Non parcet oculus meus, nec miserebor: Et cùm clamauerint ad aures meas voce magnâ, non exaudiam eos.* Ezech. 8.

Matth. 21. Ioann. 2. Luc. 19.

Illam in Templis Christianorum irreuerentiam grauissimis verbis perstringit *Saluianus*, Libro 3 De Gubernatione Dei. *Ecclesias* (inquit) *vel potius Templa atque Altaria Dei, minori reuerentiæ quidam habent, quam cuiuslibet minimi ac municipalis Iudicis domum. Siquidem intra ianuas non modò illustrium Potestatum, sed etiam Præsidum aut Præpositorum, non omnes passim intrare præsumant; nisi quos aut Iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprij dignitas introire permiserit: Ita vt si quispiam fuerit insolenter ingressus, aut cędatur, aut propellatur, aut aliquâ verecundiâ atque existimationis suę labe mulctetur. In templa autem, vel potiùs Altaria atque in Sacraria Dei, passim omnes sordidi ac flagitiosi sine vlla penitus reuerentiâ sacri Honoris irrumpunt: Non quia non omnes ad exorandum Deum currere debeant, sed quia qui ingreditur ad placandum, non debet egredi ad exacerbandum. Neque enim eiusdem officij est, indulgentiam poscere, & iracundiam prouocare, Nouum siquidem monstri genus est: Eadem pene omnes iugiter faciunt, quæ fecisse se plangunt. Et qui intrant Ecclesiasticam Domum, vt mala antiqua defleant, exeunt; & quid dico, exeunt? In ipsis pene hæc orationibus suis ac supplicationibus moliuntur. Aliud quippè ora hominum, aliud corda agunt: & dum verbis præterita mala plangunt, sensu futura meditantur: Ac sic oratio eorum auctrix est magis criminum quàm exoratrix: Vt vera illa in eis Scripturæ maledictio compleatur; vt de oratione ipsa exeant condemnati, & oratio eorum fiat in peccatum. Denique si vult quispiam scire quid in Templo huiusmodi homines cogitauerint, videat quid sequatur: Siquidem consummatis Solemnitatibus sacris, statim ad consuetudinaria omnes studia discurrant: Alij scilicet vt furentur, alij vt inebrientur, alij vt fornicentur: Vt euidenter appareat hoc eos esse meditatos, dum intra Templum sunt, quod postquam egressi fuerint, exequuntur.*

Maximum reuerentiæ, pietatísque sensum dum in Tẽplo versamur, excitare debet hæc cogitatio, quod locus in quo stamus, terra sancta est, Regia Dei, vbi Angelorum illi adsistentium, & ministrantium frequentia, vbi non vrna, & manna, & tabulæ lapideæ, & virga Aaron, sed Christi Corpus, & Sanguis reipsa præsentia sunt, & Spiritus-Sanctus pro littera Legis; vbi peccata condonantur, gratiæ dispensantur, Dei verbum prædicatur, Christus in Sacrificium offertur, Deus laudatur, & oratur, ceu in loco ad eum finem consecrato. Legatur isto de argumento *S. Ioannes Chrysostomus* Homilia 1. de Verbis Isaiæ, *Vidi Dominum*, Homilia 74. in Matthæum Homilia 36. in 1. Epistolam ad Corinthios, & Homilia 15. in

Epi-

Epistolam ad Hebræos. De veneratione Templis debita præclarus est *Stephani* Sexti Pontificis Maximi Sermo, apud *Anastasium Bibliothecarium* in eius Vita. *Filiationem vestram* (inquit) *commonemus vt conuenientes ad Sacratissimum Dei Templum, id diligenter pertractaro studentis, ad qnod venistis. Si enim veraciter Templum Dei esse creditis illud ad quod conuenitis, id procul dubio inibi operari debetis, quod ei placeat, cnius Templum est ad quòd conuenitis. Cùm enim vbique Deus sit, in suo tamen Templo specialiter debet requiri, & quantum ipse inspirare dignatus fuerit inibi quòd ei placeat, debet expeti. Est igitur misericors Deus, ita tamen suam misericordiam vnicuique disponit impertiri, vt rogantibus eam tribuat, non ingratis, & tantò largiori illam tribuat vnicuique pietate, quantò maioribus gemitibus, & ardentiori animo fuerit à quolibet deprecatus,*
Lucæ 7. Isai. 37. „ *sicut ipse dicit*, Dimittuntur ei peccata multa, quia di-
„ lexit multùm. *Est namque Templum Dei locus orationis,*
„ *sicut ipse alicubi dicit*, Domus mea domus orationis est
Marc. 17. Psal. 92. „ cunctis Gentibus. *Et Psalmista*, Domum tuam decent
„ Sancta Domine. *Quippè si Orationis domus est, id ibi oportet agere quòd vocatur, id est, orare, psallero, peccata confiteri, amaris oculorum lachrymis, & mentis gemitibus delicta abluere, & fiducialiter veniam de commissis culpis implorare. Est quippè ibi specialiter respectus diuinns. Assistunt ibi Angelici Ordines pro Populo deprecantes, qui preces nostras ad aures perferunt Domini Sabaoth. Qua rogo fronte in sacratissimo Dei Templo assistit, qui inanibus fabulis, & otiosis verbis insistis? Nam si de omni verbo otioso in die Iudicij ratio est reddenda, de his maximè reddotur ratio, & exigetur vindicta, quæ in conspectu tantorum sanctorum proferuntur contumaciter in loco Deo dicato. Qua* (inquam) *spe veniam consequi de præteritis arbitratur delictis, qui non solùm peccata sua negligit abluere, sed potiùs contendit augere? Pauescito illum, qui facto flagello de funiculis eiecit vendentes, & ementes de Templo Remissius scilicet est, vtiliter negotiari, quam inaniter, & otiosè confabulari. Cùm conuenitis ad locum orationis, cum silentio state, intento corde Deum deprecamini, vt orantis pro vobis Sacerdotis vota suscipiat, precet exaudiat, habentes præ oculis monentem Dominum, & dicentem. Cùm statis ad orationem, dimittite si quid habetis aduersùs alterum, vt & Pater vester Cœlestis dimittat vobis peccata vestra,*

7 Extra sacrarium, siue Chorum orare debent Laici, præsertim verò mulieres, & extra cancellos Altaris, dum Sacrum aut Diuina Officia celebrantur. Notus S. Ioannis Chrysostomi circa huius disciplinæ obseruantiam zelus, qui Theodosium Imperatorem intra Sacrarium consistere passus non est: Nota *Theodosij* pietas, & obedientia. Canones antiquos ea de re editos referre minimè opus est. Vnum Concilij Rotomagensis anno 1581. celebrati Decretum describo, ex quo istud disciplinæ caput negligendum non esse, compertum est. *Cùm*, (inquit) *nihil magis ornet Ecclesiam, qnam rerum omnium in ea ordo, Sacrarium seu Chorus, Presbyteris Sacra facientibus semper fuit assignatut. Eo tamen progreditur quorumdam Laicorum arrogantia, vt vix relinquant Altare Sacerdotibus. Hos monemus in Domino, vt potiùs Publicanum imitentur in imo loco Templi pro peccatis supplicem, & per humilitatem iustificatum, quam Pharisæum præ superbiâ ad inferos vsque deiectum. Pro sua verò dignitato, statu, & gradu, locum sibi vnusquisque in Ecclesia capiat, sed Sacrarium ad obennda Sacra sciat esse Sacerdotibns destinatum. Quisquis in hac re Ecclesiam per suos Ministros monentem, & rogantem non audierit, per hanc Synodum excommunicetur.*

8 Honesto semper ac modesto corporis situ orandum est, & qui interiorem animi deuotionem, ac humilitatem significet. *Nam & orantes de membris sui corporis faciunt, quòd supplicantibus congruit, cum genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt; quamuis eorum inuisibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota sit, nec ille indigeat his indicijs, vt humanus ei paudatur animus: Sed hinc magis se ipsum excitat homo ad orandum, gemendúmque humilius atque feruentiùs. Et nescio quomodo, cum hi motus corporis fieri nisi motu animi præcedente non possint, eisdem rursus exteriùs visibiliter factis, ille interior inuisibilis, qui eos fecit augetur: Ac per hoc cordis affectus, qui vt fierent ista præcessit, quia facta sunt crescit. Verumtame si eo modo vsque teneatur, vel ligetur, vt hæc de suis membris facere nequeat, non ideò non orat interior homo, & ante oculos Dei in secretissimo cubili, vbi compungitur, sternitur.* Verba sunt *S. Augustini* Libro *De Cura gerenda pro Mortuis*, Cap. 5. Itaque *Non est præscriptum, quomodo corpus constituatur ad orandum, dum animus Deo præsens peragat intentionem suam. Nam & stantes oramus, sicut scriptum est*, Publicanus autem de lon- “ Lucæ 18. Act. 7. & 10.
ginquo stabat: *& fixis genibus, sicut in Actibus Apostolorum legimus: & sedentes, sicut ecce Dauid, & Elias. Nisi autem etiam iacentes oraremus, non scriptum esset in Psalmis*, Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. *Cùm enim quisque orationem quærit, collocat membra sicut ei occurrerit accommodata pro tempore positio corporis ad mouendum animum. Cùm autem non quæritur, sed infertur appetitus orandi, hoc est, cum aliquid repente venit in mentem, quo supplicandi moneatur affectus gemitibus inenarrabilibus, quocumque modo inuenerit hominem, non est vtique differenda oratio, vt quæramus quo recedamus, aut vbi stemus, aut prosternamur. Gignit enim sibi mentis intentio solitudinem, & sæpè etiam obliuiscitur vel ad quam cœli partem, vel in qua positione corporis membra illud tempus inuenerit;* (inquit *S. Augustinus* Libro 2. ad *Simplicianum*, Quæstione 4.)

CAPVT II.

DE ORATIONE DOMINICA.

ARTICVLVS I.

De Excellentia Orationis Dominicæ.

Dominica Oratio omnibus alijs orationibus antecellit, quia à Christo Domino nobis tradita paucis verbis ordinatè dispositis, omnia continet, que sanctè à Deo petenda sunt, & quo petenda sunt ordine. Excellit (in-
Matth 6. Lucæ 11. quam) 1. Christi docentis auctoritate. *Sic ergo vos orabitis*, (inquit cœlestis Magister;) *Pater noster, &c. Et cùm oratis, dicite: Pater noster, &c.* Filius Dei Iesus Christus Dominus, & Saluator noster, *Qui inter cætera salutaria sua monita, & præcepta diuina, quibus Populo suo consuluit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit; ipse quid precaremur, monnit & instruxit. Qui fecit viuere, docuit orare, benignitate eâ scilicet, quâ & cętera dare, & conferre dignatus est, vt dum prece & oratione, quam Filius docuit, apud Patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horam venire, quando veri adoratores adorarent Patrem in spiritu, & veritate, & impleuit quòd ante promisit: Vt qui Spiritum, & Veritatem de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoque eius verè, & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio, quam quæ verè à Christo nobis data est, à quo nobis, & Spiritus-Sanctus missus est? Quæ vera magis apud Patrem precatio, quam quæ à Filio, qui est Veritas, de eius ore prolata est? Vt aliter orare quàm docuit, non ignorantia sola sit, sed & culpa; quando ipse posuerit, & dixerit:* Reijcitis Mandatum Dei, vt tradi- “
tionem vestrã statuatis. *Oremus itaque, fratres dilectis-* “
simi, sicut Magister Deus docnit. Amica, & familiaris oratio est Deum de suo rogare; ad aures eius ascendere Christi orationem. Agnoscat Pater Filij sui verba, cum precem facimus: Qui habitat intus in pectore, ipse sit & in voce. Et cùm ipsum habeamus apud Patrem Aduocatum pro peccatis nostris; quando peccatores pro delictis nostris petimus, Aduocati nostri verba promamus. Nam cùm dicat; Quia quodcumq; petierimus à Patre in nomine eint, dabit uobis: Quantò efficacius impetramus quòd petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Verba sunt *S. Cypriani*, In Tractatu de Oratione Dominica.

Oratio Dominica (inquit *S. Augustinus* Enarratione in Psalmum 142.) est *Regnla postulandi fidelibns à cœlesti Iurisperito data.*

2 Breuitate suâ commendatur, propter quàm ab omni

ætate, & sexu, à rudibus, & Imperitis, non minus quàm ingenio, & doctrina præstantibus viris memoriæ commendari facilè potest. Catechumenis tradebatur post Symbolum ex Ecclesiæ Disciplina, & post octo dies à Competentibus reddebatur, id est, recitabatur, vt ante Baptismi susceptionem nossent non solùm quid credere, sed quem, & quomodo inuocare deberent, vt constat ex *S. Augustino*, Sermonibus 56. 57. 58. & 59. postremæ Editionis. Hanc Orationem *Ignorare nulli Christiano licet*; (inquit Concilium Remense 2. anno 813. celebratum, Canone 2.) Quam obrem Regum nostrorum Capitularibus sancitum est, Libro 5. Cap. 61. vt *Symbolum, quod est signaculum fidei, & Orationem Dominicam discere semper admoneant Sacerdotes Populum Christianum: & vt disciplinam condignam babeant, qui hæc discere negligunt, siue in ieiunia, siue in alia castigatione.* Et Cap. 170 *Quòd Presbyteris præuidendum sit, vt omnes qui Christiano Nomine censentur Orationem Dominicam & Symbolum memoriter teneant, & intelligant.* Inter Leges Ecclesiasticas in Anglia Regnante *Edgaro* editas 22. statuit *Vt quisque discat* PATER NOSTER, *&* CREDO, *prius quàm in consecrata sepeliatur cæmeterio, vel idoneus censeatur Eucharistiæ percipiendæ: Propterea quod Christiani non est dignus nomine, qui hæc noluerit ediscere: Nec in Baptismo alios valeat à sacro Fonte leuare, nec in Confirmatione à manibus Episcopi suscipere, si hæc priùs non calluerit.* Diuinam istam Orationem cœlestis doctrinæ cumpendium *S. Cyprianus* vocat. *Qualia autem sunt*, (inquit) *Orationis Dominicæ Sacramenta, quam multa, quam magna, breniter in sermone collecta, sed virtute spiritaliter copiosa: Vt nihil omninò prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris cœlestis doctrinæ compendio comprebendatur.*

3 Itaque & plenitudine sua cęteris orationibus antecellit Dominica Oratio, quia nihil in illa prætermittitur eorum quæ à Deo postulare fideles possunt ac debent. Vnde *S. Augustinus* Sermone 56 aliàs *De Diuersis* 48. ait: *Verba quæ Dominus noster Iesus Christus in Oratione docuit, forma est desideriorum. Non tibi licet petere aliud, quàm quod ibi scriptum est.* Et Libro *De Perfectione Iustitiæ*, Cap. 8. Orationem illam complecti ait: *Omnes regulas Sancti desiderij.* Et Certè *Quælibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis, vel præcedendo format vt clareat, vel consequendo attendit vt crescat, nihil aliud dicimus quàm quod in ista Dominica Oratione positum est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit quòd ad istam Euangelicam Precem pertinere non possit, etiam si non illicitè orat, carnaliter orat: Quod nescio quemadmodum non dicatur illicitè, quandoquidem Spiritu renatos nonnisi spiritaliter decet orare* Qui enim dicit verbi gra-
„ tia, *Clarificare in omnibus gentibus, sicut clarificatus*
Eccli 36 „ *et in nobis: & Prophetæ tui fideles inueniantur*: Quid
Psal 79. „ aliud dicit quàm, *Sanctificetur nomen tuum?* Qui di-
„ cit, *Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem*
Psal. 118 „ *tuam, & salui erimus*: Quid aliud dicit quàm, *Ad-*
„ *ueniat Regnum tuum?* Qui dicit, *Itinera mea dirige*
„ *secundùm verbum tuum, & ne dominetur mei omnis ini-*
„ *quitas*: Quid aliud dicit quàm, *Fiat voluntas tua si-*
„ *cut in cœlo, & in terra?* Qui dicit, *Paupertatem &*
„ *diuitias ne dederis mihi*: Quid aliud dicit quàm, *Pa-*
„ *nem nostrum quotidianuum da nobis bodie!* Qui dicit,
Psal. 131. „ *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius*:
Psal. 7. „ Aut, *Domine, si feci istud, si est iniquitas in manibus*
„ *meis, si reddidi retribuentibus mihi mala*: Quid aliud
„ dicit quàm, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos*
„ *dimittimus debitoribus nostris?* Qui dicit, *Aufer à*
„ *me concupiscentias ventris, & desiderium concubitũs no*
Eccli. 23. „ *apprehendat me*: Quid aliud dicit quàm, *Ne nos in-*
Psal. 58 „ *feros in tentationem?* Qui dicit, *Erue me ab inimicis*
„ *Deus, & ab insurgentibus super me, libera me*: Quid
„ aliud dicit quàm, *Libera nos à malo*: Et Si *per omnia precationum sanctarum verba discurras, quantum existimo nihil inuenies quod in ista Dominica non contineatur, & concludotur Oratione. Vnde liberum est alijs atque alijs verbis, eadem tamen in orando dicere, sed non debet esse liberum alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis orando sunt: Quamuis alius pro ista, alius pro illo, sicut se babent propinquitates, vel longinquitates necessitudinum in corde orantis oriatur aut excellat affectus. Qui autem dicit in oratione, verbi gratiâ, Domine multiplica diuitias meas, aut da mihi tantas quantas illi, vel illi dedisti, aut honores meos auge, fac me in hoc sæculo præpotentem atque clarentem, vel si quid huiusmodi est, & hæc dicit, eorum babens concupiscentiam, non id attendens, vt ex his secundùm Deum prosit hominibus: Puto eum non inuenire in Oratione Dominica, quo possit hæc vota coaptare.* Verba sunt *S. Augustini*, Epistolâ 130. aliàs 121. Cap. 12.

4 Oratio Dominica quotidiana est fidelium Medicina, vt docent SS. Patres, & inter alios *S. Augustinus*, Sermone 16. aliàs 28. ex Homilijs L. *Propter ipsa peccata humana, & tolerabilia*, (inquit) *& tantò crebriora quantò minora, constituit Deus in Ecclesia tempore misericardiæ præragandæ quotidianam medicinam, vt dicamus*,
Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus „ Matth. 6.
debitoribus nostris: *Vt his verbis lotâ facie ad Altare accedamus, & his verbis lotâ facie Corpore Christi, & Sanguine communicemus.* Et Sermone 181. aliàs 29. De Verbis Apostoli: *Mortifera peccata* (inquit) *non facit bonæ fidei, & bonæ spei Christianus, sed illa sola quæ quotidiano orationis penicilla terguntur.*

Et Sermone 213. aliàs De Tempore 119. *Quoniam victuri sumus in isto sæculo, vbi quis non viuit sine peccato, ideò remissio peccatorũ non est in sola ablutione sacri Baptismatis, sed etiam in Oratione Dominica, & quotidiana. In illa inuenietis quasi quotidianum Baptismum vestrum.*

Et *Enchiridij* Cap. 71. *De quotidianis autem breuibus leuibúsque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratia satisfacit. Earum est enim dicere*, Pater noster qui es in cœlis, *qui iam Patri tali regenerati sunt ex aqua, & Spiritu. Delet omninò hæc Oratia minima, & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium etiam sceleratè gesta, sed pænitendo in melius mutata discedit, si quemadmodum veraciter dicitur*, Dimitte „
nobis debita nostra, *quoniam non desunt quæ dimittan-* „
tur; ita veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, *id est, si fiat quòd dicitur.*

ARTICVLVS II.

Quot petitiones Oratio Dominica complectatur?

EX Fidei Confessione, quæ breuiter Symbolo conti- S. August.
netur, nascitur Spes bona fidelium, cui Charitas Enchirid.
sancta comitatur. Sed de ijs omnibus, quæ fideliter „ 114.
sunt credenda, ea tantùm ad spem pertinent, quæ „
Oratione Dominica continentur. *Maledictus* enim „ Ierem. 17.
omnis, sicut Diuina Eloquia testantur, *qui spem po-* „
nit in homine: Quo maledicti vinculo, & ille innecti- „
tur, qui spem ponit in se ipso. Ideò nonnisi à Domino „
Deo petere debemus, quicquid speramus nos, vel benè „
operaturos, vel pro bonis operibus adepturos. Comes „
autem fidei, & spei charitas adiungatur necesse est. „
Nam qui rectè amat, proculdubio rectè credit, & „
sperat. *Qui verò nõ amat, inaniter credit, etiamsi sint vera* „
quæ credit; inaniter sperat, etiamsi ad veram fœlicitatem doceantur pertinere, quæ sperat: Nisi & hoc credat ac speret, quod sibi petenti donari possit vt amet. Quamuis „
enim sperare sine amore non possit, fieri tamen potest „
vt id non amet, sine quo ad id quod sperat, non potest „
peruenire. Tamquàm si speret vitam æternam, „
(quam quis non amat?) & non amet iustitiam, sine „
qua nemo ad illam peruenit. *Ipsa est autem fides Chri-* „
sti, quam commendat Apostolus, quæ per dilectionem ope- Galat. 5.
ratur, & quod in dilectione nondum babet, petit vt accipiat, quærit vt inueniot, pulsat vt aperiatur ei. Fides namque impetrat quòd lex imperat. Porrò *Fides, spes, & charitas ad Deum perducunt orantem, hoc est, credentem, sperantem,* S. August.
desiderantem, & quæ petat à Domino in Dominica Epist. 130.
Oratione considerantem.

Septem Petitiones ab his tribus virtutibus formatas Matth. 6
Dominica continet Oratio apud S. Matthæum Euangelistam. Quarum tribus æterna poscuntur, reliquis qua- „
tuor, tẽporalia, quę tamen propter æterna consequen- „
da sunt necessaria. Nam quod dicimus, *Sanctificetur* „
nomen tuum, Adueniat Regnum tuum, Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra, (Quod non absurdè quidam „
intellexerunt, in spiritu & corpore,) omninò sine „
fine retinenda sunt: & hîc inchoata quantumcum- „
que proficimus, augentur in nobis; perfecta verò, „
quod in alia vita sperandum est, semper possidebun- „
tur. Quod verò dicimus, *Panem nostrum quotidia-* „
num

num da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo, quis non videat ad præsentis vitæ indigentiam pertinere? In illa itaque vitâ æternâ vbi nos semper speramus futuros, & Nominis Dei sanctificatio, & Regnum eius, & voluntas eius in nostro spiritu, & corpore perfectè atque immortaliter permanebunt. Panis verò quotidianus ideò dictus est, quia hîc est necessarius, quantus animæ carnisque tribuendus est, siue spiritaliter, siue carnaliter, siue vtroque intelligatur modo. Hîc est etiam quam poscimus remissio, vbi est commissio peccatorum; hic tentationes, quæ nos ad peccandum, vel alliciunt, vel impellunt; hîc denique malum vnde cupimus liberari: Illic autem nihil istorum est. Euangelista verò S. Lucas in (Lucæ 11.) Oratione Dominica Petitiones non septem, sed quinque complexus est: Nec ab isto vtique discrepauit, sed quomodo istæ septem sint intelligendæ, ipsâ suâ breuitate commonuit. Nomen quippè Dei sanctificatur in spiritu, Dei autem Regnum in carnis resurrectione venturum est. Ostendens ergo Lucas tertiam Petitionem duarum superiorum esse quodam modo repetitionem, magis eam prætermittendo facit intelligi. Deinde tres alias adiungit, de pane quotidiano, de remissione peccatorum, de tentatione vitanda. At verò quod ille in vltimo posuit, *Sed libera nos à malo*; iste non posuit, vt intelligeremus ad illud superius quòd de tentatione dictum est, pertinere. Ideò quippè ait, *Sed libera*, non ait, *Et libera*, tamquàm vnam petitionem demonstrans: Vt sciat vnusquisque in eo se liberari à malo, quod non infertur in tentationem. Sic vtrumque Euangelistam concillat *S. Augustinus* in *Enchiridio*, Cap. 115. & 116.

Et Libro 2. *De Sermone Domini in Moate*, Cap. 10. Septem Petitionum distinctionem ita rursus explicat. *Cùm vita nostra temporaliter nunc agatur, atque speretur æterna, & cùm æterna priora sint dignitate, quamuis temporalibus priùs actis ad illa transeatur; trium primarum petitionum impetrationes, quamquam in hac vita quæ isto sæculo agitur exordium capiant: (Nam & sanctificatio Nominis Dei ab ipso humilitatis Domini aduentu agi cœpit; & aduentus Regni eius quo in claritate venturus est, non iam finito sæculo, sed in fine sæculi manifestabitur; & perfectio voluntatis eius, sicut in cælo, & in terra, siue iustos, & peccatores cælum, & terram intelligas, siue spiritum, & carnem, siue Dominum, & Ecclesiam, siue omnia simul, ipsa perfectione nostræ beatitudinis, & ideò sæculi terminatione complebitur.) Tamen omnia tria in æternum manebunt. Nam & sanctificatio Nominis Dei sempiterna erit, & Regni eius nullus est finis, & perfectæ nostræ beatitudini æterna vita promittitur. Permanebunt ergo ista tria consummata atque cumulata in illa vita, quæ nobis promittitur.*

Reliqua verò quatuor quæ petimus, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur. Quorum primum est, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. *Hoc ipso enim quòd dictus est quotidianus panis, siue spiritalis significetur, siue in Sacramento aut victu isto visibilis, ad hoc tempus pertinet, quod appellauit hodie: Non quia spiritalis cibus non est sempiternus; sed quia iste qui quotidianus dictus est in Scripturis, siue in strepitu sermonis, siue quibusque temporalibus signis exhibetur animæ: Quæ omnia tunc vtique non erunt, cum omnes erunt docibiles Deo, & ipsam ineffabilem lucem veritatis non motu corporum significantes, sed puritate mentis haurientes. Et peccata nunc nobis dimittuntur, & nunc dimittimus; quæ harum quatuor reliquarum secunda petitio est: Tunc autem nulla erit venia peccatorum; quia nulla peccata. Et tentationes temporalem istam vitam infestant: Non autem erunt, cum perfectum erit quòd dictum est*, (Psal. 30.) Abscondes eos in abscondito vultùs tui. *Et malum à quo liberari optamus, & ipsa liberatio à malo ad hanc vtique vitam pertinet, quam & iustitiâ Dei mortalem meruimus, & vnde ipsius misericordiâ liberamur.*

Septenarius ille Petitionum numerus Beatltudlnlbus Euangelicis, & septem Donis Spiritus-Sancti respondet. (Matth. 5.) *Si enim timor Dei est; quo beati sunt pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum cælorum: Petamus vt sanctificetur in hominibus Nomen Dei, timore casto permanente in sæcula sæculorum. Si pietas est, quâ beati sunt mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram Petamus, vt veniat Regnum eius, siue in nos ipsos, vt mitescamus, nec ei resistamus; siue de cælo in terras in claritate aduentûs Domini, quo nos gaudebimus, & laudabimur, dicente illo:* Venite benedicti Patris mei, accipite Regnum, quod vobis paratum est ab origine Mundi. (Matt. 25.) In Domino enim, (Psal. 33.) *(inquit Propheta,)* laudabitur anima mea: audiant mites, & iucundentur. *Si scientia est, quâ beati sunt qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: Oremus vt fiat voluntas eius sicut in cælo, & in terra; quia cùm corpus tanquàm terra, spiritui tamquàm cælo, summâ & totâ pace consenserit, non lugebimus: Nam nullus alius huius temporis luctus est, nisi cùm aduersum se ista confligunt, & cogunt nos dicere:* Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: *& luctum nostrum lacbrymosa voce testari,* Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis (Rom. 7.) huius? *Si fortitudo est, quâ beati sunt qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: Oremus vt panis noster quotidianus detur nobis hodie, quo fulti atque sustentati, ad plenissimam illam saturitatem venire possimus. Si consilium est, quo beati sunt misericordes, quoniam ipsorum miserebitur: Dimittamus debita debitoribus nostris, & oremus vt nobis nostra dimittantur. Si intellectus est, quo beati sunt mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: Oremus non induci in tentationem, ne habeamus duplex cor, non appetendo simplex bonum, quo referamus omnia quæ operamur, sed simul temporalia, & terrena sectando. Tentationes enim de his rebus quæ graues, & calamitosæ videntur hominibus, non in nos valent, si non valeant illæ, quæ blanditijs earum rerum accidunt, quas homines bonas, & lætandas putant. Si sapientia est, quâ beati sunt pacifici, quoniam ipsi filij Dei vocabuntur: Oremus vt liberemur à malo: Ipsa enim liberatio liberos nos faciet, id est, filios Dei, vt spiritu adoptionis clamemus, Abba, Pater.* (Rom. 8.) Hæc S. *Augustinus*, Libro 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 11.

ARTICVLVS III.

Orationis Dominicæ Proœmium explicatur.

PATER NOSTER QVI ES IN CÆLIS.

1 CVm in omni deprecatione beneuolentia concilianda sit eius, quem deprecamur, deinde dicendum quid deprecemur; (S. August. lib. 2. de Ser. Dom. in Monte, cap. 4.) laude illius ad quem oratio dirigitur, solet beneuolentia conciliari, & hoc in orationis principio poni solet: In quo Dominus noster nihil aliud nos dicere iussit, nisi *Pater noster qui es in cælis*. Cùm enim multa in Scripturis Sanctis dicta sint in laudem Dei: Nusquam tamen inuenitur præceptum Populo Israël vt diceret, *Pater noster*, aut vt oraret *Patrem Deum*; sed Dominus eis insinuatus est, *tamquàm seruientibus, id est, secundùm carnem adhuc viuentibus*. Hoc autem dico, cum Mandata Legis acciperent, quæ obseruare iubebantur: Nam Prophetæ sæpè ostendunt eumdem Dominum nostrum etiam Patrem eorum esse potuisse, si ab eius Mandatis non aberrarent: Sicuti est illud, *Filios genui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me*: (Psal. 1.) & illud, *Ego dixi, Dij estis, & filij Excelsi omnes*: (Psal. 81.) Et illud *Si Dominus sum, vbi est timor meus? & si Pater sum, vbi est honor meus?* (Malach. 1.) Et alia permulta, vbi arguuntur Iudæi, quia filij esse peccando noluerunt. Leguntur & alia Oracula Scripturarum Diuinarum veteris Testamenti, quibus Deus hominum Pater appellatur, vel significatur, sed ea propheticè dicta sunt de futuro Populo Christiano, qui Patrem Deum erat habiturus, secundùm illud Euangelicum, *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*. (Ioan 1.) Patrem si quando vocauerunt Deum Veteris Testamenti homines, nomen Domini adiungebant, vt ratione creationis, conseruationis, prouidentiæ, supremæque dominationis Patrem à se vocari significarent. *Isaiæ 64. Et nunc Domine, Pater noster es tu, nos verò lutum Et fictor noster tu, & opera manuum tuarum omnes nos*. Et Sapientiæ 14. *Tua autem, Pater, prouidentia gubernat*. Christianorum proprium est, Deum Patrem suum appellare, eique orando dicere, *Pater noster*, Ineffabili charitate hanc nobis gratiam dedit, vt per baptismum regenerati *Filij Dei nominemur, & simus*. Ad Christianos enim pertinent illa Apostoli verba: *Quicumque Spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis Spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei*. (1. Ioan 3. Rom. 8.) Quamobrem Oratio Dominica à *S. Augustino*, *Enchiridij* Cap. 71. *Quotidiana*

Fidelium oratio vocatur. Et Libro 2 *Contra Iulianum*, Cap. 3 ait: *Quod ad baptizatum pertineat Oratio Dominica, quis Christianus ignoret?*

2 Quoniam verò quod vocamur ad æternam hæreditatem, vt simus Christi cohæredes, & in adoptionem filiorum veniamus, non est meritorum nostrorum, sed gratiæ Dei; eandem ipsam gratiam in orationis principio commemoramus, cum dicimus, PATER NOSTER. *Quo nomine, & charitas excitatur; quid enim carius filijs debet esse quàm Pater? & supplex affectus, cum homines dicunt Deo*, Pater noster, *& quædam impetrandi præsumptio quæ petituri sumus; cùm prius quàm aliquid peteremus, tam magnum donum accepimus, vt sinamur dicere*, Pater noster, *Deo. Quid enim iam non det filijs petentibus, cum hoc ipsum ante dederit, vt filij essent? Postremò quanta cura animum tangit, vt qui dicit*, Pater noster, *tantò Patre non sit indignus? Si enim quisquam plebeius Senatorem grandioris ætatis ab eo ipso patrem vocare permittatur, sine dubio trepidabit, nec facilè audebit, cogitans humilitatem generis sui, & opum indigentiam, & plebeiæ personæ vtilitatem: Quantò ergo magis trepidandum est appellare Patrem Deum, si tanta est labes, tanteque sordes in moribus, vt multò iustius eas à sua coniunctione Deus expellat, quam ille Senator cuiusuis Mendici egestatem? Quandoquidem ille hoc contemnit in Mendico, quo & ipse potest rerum humanarum fragilitate deuenire: Deus autem in sordidos mores nunquam cadit. Et gratias misericordiæ ipsius, qui hoc à nobis exigit, vt Pater noster sit: Quod nullo sumptu, sed sola bona voluntate comparari potest*. Verba sunt *S. Augustini* Libro 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 4.

Tractat. de Orat. Dom. Sed & *S. Cyprianus* longè ante docuerat, Dominicam Orationem ad Christianos solos pertinere. *Homo nouus* (inquit) *renatus, & Deo suo per eius gratiam restitutus, primo in loco dicit*, Pater noster qui es in cœlis, *quia filius* esse iam cœpit. In sua (*inquit*) propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis potestatem, vt filij Dei fierent, his qui credunt in nomine eius. *Qui ergo credidit in nomine eius, & factus est Dei filius, hinc debet incipere, vt & gratias agat, & profiteatur se Dei filium, dum nominat Patrem sibi esse in cœlis Deum; contestetur quoque inter prima statim natiuitatis suæ verba renunciasse se terreno, & carnali patri, & Patrem solùm nosse se & habere cœpisse, qui sit in cœlis, sicut scriptum est*: Qui dicunt patri, & matri, Non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuum seruauerunt. *Item Dominus in Euangelio suo præcepit, Ne vocemus nobis patrem in terra, quod sit scilicet nobis*. Vnus Pater qui est in cœlis. *Et Discipulo qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit*: Sine, mortui mortuos suos sepeliant: *Dixerat enim patrem suum mortuum, cum sit credentium Pater vnus*. *Dicimus*, Pater noster, *id est, eorum qui credunt; eorum qui per eum sanctificati, & gratiæ spiritalis natiuitate reparati, filij Dei esse cœperunt. Quæ vox Iudæos etiam perstringit, & percutit, qui Christum sibi per Prophetas annunciatum, & ad se prius missum, non tantùm infideliter spreuerunt, sed & crudeliter necauerunt. Qui iam non possunt Patrem Deum vocare, cum Dominus eos confundat, & redarguat dicens*: Vos de Diabolo patre nati estis, & concupiscentias patris vestri facere vultis, *&c. Et per Isaiam Prophetam Deus clamat indignans*: Filios generaui, & exultaui, ipsis autem me spreuerunt, *&c.* Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis. Semen nequam, filij scelesti. *In quorum exprobationem, Christiani quando oramus*, Pater noster, dicimus; *Quia noster esse cœpit, & Iudæorum qui eum reliquerunt, esse desijt: Nec peccator Populus potest esse filius, sed quibus remissa peccatorum datur, eis filiorum nomen adscribitur eis, & æternitas repromittitur, Domino ipso dicente*: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum. *Quanta autem Domini indulgentia, quanta circa nos dignationis eius, & bonitatis vbertas; qui sic nos voluerit orationem celebrare in conspectu Dei, vt Deum Patrem vocemus, & vt est Christus Dei Filius, sic & nos Dei filios nuncupemus? Quod nomen nemo nostrûm in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare. Meminisse itaque, fratres dilectissimi, & scire debemus, quia quando Patrem Deum dicimus, quasi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo Patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi Dei templa, vt Deum in nobis constet habitare. Nec sit degener actus noster à spiritu, vt qui cœlestes & spiritales esse cœpimus, non nisi spiritalia & cœlestia cogitemus, & agamus*. Hæc S. Cyprianus.

Paterno Dei in nos amori grato animo reddamus mutui amoris vicem. Nostri nusquam obliuiscitur Deus. *Numquid* (inquit) *obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, Ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te.* Isai. 49. Nec nos igitur Dei capiat vnquam obliuio. Nullâ hominum iniuriâ Dei in homines amor exhauritur; neque *Continet in ira suâ misericordias suas*; sed *cùm iratus fuerit, misericordiæ recordatur*. Psal. 76. Ea nos ratio vehementer excitare debet ad amorem Dei ceu optimi ac beneficentissimi Patris, ad eius misericordiam quærendam, & amplectendam, cauendùmque ne redundantiam bonitatis eius nouis iniurijs offendamus. Patrem se probat amantissimum, siue cùm nos prosperis rebus consolatur, siue cùm aduersis exercet. Percutiendo sanat, vulnerando medetur; hîc vrit, hîc secat, vt nos ab interitu sempiterno redimat. Visitat *in virga iniquitates* nostras, & *in verberibus peccata* nostra: *Misericordiam* tamen suam à nobis non aufert. Iob. 10. Psal. 88. In vtroque igitur statu filios Dei nos exhibere, & probare debemus, eique humiliter adhærere, & fideliter obsequi, vt nec tribulatio, nec angustia, nec egestas, nec persecutio, nec diuitiæ, nec honores, nec deliciæ ab eius charitate nos separent. Res prosperas, vt solatia itineris nostri à Patre immissa; calamitates, vt disciplinam, quam amantissimus Pater ad emendationem nostram adhibet, ab illo suscipiamus. In aduersis rebus diuinam illam sententiam vsurpemus: Ierem. 31. *Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus: Conuerte me, & conuertar: Quia tu Dominus Deus meus*. Tob. 11. Sancti viri *Tobiæ* sectemur exemplum, qui cùm in illa plaga cæcitatis paternam Dei manum cedentem sensisset, exclamauit: *Benedico te Domine Deus Israël, quia tu castigasti me; & tu saluasti me*. Apoc. 3. Hebr. 12. Vox illa Patris nostri qui in cœlis est nos consoletur: *Ego quos amo, arguo & castigo*. In illa Apostoli cohortatione conquiescamus: *Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: Neque fatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: Flagellat autem omnem filium, quem recipit. In disciplina perseuerate. Tamquàm filijs vobis offert se Deus: Quis enim filius quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, Ergo adulteri, & non filij estis. Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reuerebamur eos: Non multò magis obtemperabimus Patri Spirituum, & viuemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundùm voluntatem suam erudiebant nos: Hic autem ad id quòd vtile est in recipiendo sanctificationem eius*.

3 Deum non modò Patrem appellamus orantes, sed nostrum. Non dicimus, *Pater meus*, sed PATER NOSTER. Quamquam enim aliàs Deo supplicare Christianus dicendo, *Pater meus*, non minus quam dicendo, *Deus Deus meus*: Quia singulorum, non minùs quàm omnium Pater est: Nefas tamen est Orationis Dominicæ formulam immutare siue interpolare, in eâque non aliter dicendum, quam *Pater noster*, quia his verbis orare Christus nos docuit. Ideò autem docuit cœlestis Præceptor, vt Nostrum vocaremus, quia Deo gratior est oratio quam fraterna charitas commendat, & quam non pro se vno Christianus fundit, sed pro toto Ecclesiæ corpore, cuius ipse membrum est. *Ante omnia pacis Doctor atque vnitatis Magister singillatim noluit, & priuatim precem fieri, vt quis cùm precatur, pro se tantùm precetur. Non enim dicimus, Pater meus qui es in cœlis; nec, Panem meum da mihi hodie; nec dimitti sibi tantùm vnusquisque debitum postulat, aut vt in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro se solo rogat. Publica est nobis, & communis oratio: & quando oramus, non pro vno, sed pro toto populo oramus; quia totus populus vnum sumus. Deus pacis, & concordiæ Magister qui docuit vnitatem, sic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit*. Verba sunt *S. Cypriani*.

Hæc verba Dominicæ Orationis aptissima sunt ad confirmandos in Christiana pietate, & excitandos inopum, & abiectorum hominum animos, nec non ad coercendam atque deprimendam Diuitum ac Potentium arrogantiam. His enim verbis, *Pater noster*, docemur

voum

vnum esse Deum, & Patrem, Dominum omnium, diuitem in omnes qui inuocant illum, apud quem non est acceptio personarum; vnam esse Christianorum omnium ex spirituali regeneratione nobilitatem, vnum splendorem generis, parem dignitatem; cùm omnes ex eodem Spiritu, ex eodem fidei Sacramento nati simus filij Dei, eiusdémque Regni cœlestis cohæredes. Fratres
Ephes. 5. Galat. 3. sumus omnes: *Membra sumus Corporis Christi, de carne eius, & de ossibus eius;* (inquit Apostolus.) *Omnes enim,* ait, *filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu. Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudæus, neque Græcus: Non est seruus, neque liber: Non est masculus, neque fœmina. Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Vnus est Pater vester qui in cœlis est;* (inquit Christus.) *Omnes autem vos fratres estis.*
Matth. 23. Fratres sunt omnes homines iure naturæ matris vnius: *At quantò digniùs fratres, & dicuntur, & habentur, qui vnum Patrem Deum agnouerunt, qui vnum Spiritum biberunt sanctitatis, qui de vno vtero ignorantiæ eiusdem ad vnam lucem expauerunt veritatis?* (inquit *Tertullianus*, Cap. 38 *Apologetici*.) Fraternæ itaque necessitudinis istius memores Christiani, fraternæ, & comiter se gerant inuicem; nec se alij super alios efferant insolentiùs. His enim salutaris Orationis verbis, *Pater noster*, quæ proferunt, *Admonentur etiam diuites, vel genere nobiles secundùm sæculum, cùm Christiani facti fuerint, non superbire aduersus pauperes, & ignobiles; quoniam simul dicunt Deo*, PATER NOSTER; *Quod non possunt verè ac piè dicere, nisi se fratres esse cognoscant*. Verba sunt *S. Augustini*, Libro 2. *De Sermone Domini in Monte*.

5 His etiam verbis, quibus Dominica inchoatur Oratio, admonemur, nos ad Deum oraturos adire debere tamquàm filios ad Patrem, summa cùm reuerentia pietate, & fiducia; non in timore seruili, sed in dilectione. Danda nobis est opera, vt tales nos præbeamus, quales esse decet Dei filios; id est, vt orationes, & actiones nostræ indignæ sint diuino genere, quo nos nobili-
Act. 17. tate dignatus est beneficentissimus Deus. *Dei enim, & genus sumus*. Quamobrem implere debemus, ad quòd
Ephes. 5. nos Apostolus hortatur, officium. *Estote ergo imitatores Dei, sicut filij carissimi*. Verè namq; ac piè dicere Deo non potest, *Pater noster*, qui Dei inimicus est, qui in affectu peccati perseuerat; ille Deum non orat, sed potiùs Deo insultat. Necesse est vt qui Patrem appellat Deum, filius Dei sit, sin minus perfectâ reconciliatione, & remissione peccatorum, bona saltem voluntate, odio & detestatione peccati, spe veniæ, sancto desiderio, amore inchoato: Quemadmodum filius prodigus *in se reuersus*,
Lucæ 15. dixit: *Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccaui in cœlum, & coram te, iam non sum dignus vo-*
S. August. lib. 2. de Ser. Dom. in Monte. „ *cari filius tuus*. Vtatur ergo voce Noui Testamenti „ Populus Nouus, ad æternam hæreditatem vocatus, & dicat, *Pater noster qui es in cœlis*.

6 Deum, quem inuocamus, spatio locorum non contineri, sed vbique præsentem esse credimus. Ipsum intelligimus sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentiâ Creatorem, sine situ præsentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbique totum, (vt loquitur *S. Augustinus* Libro 5. *De Trinitate*, Cap. 1.) Illi tamen dicimus, PATER NOSTER QVI ES IN CÆLIS; tum quia in cœlis magnificentiam gloriæ suæ maximè ostendit; tum quia ibi præsertim regnat in Sanctis suis. Sic explicat *S. Augustinus* Epistola „ 120. aliàs 222. Deo *dicimus*, Pater noster qui es in cœlis; *non quia ibi est, & hìc non est. Qui præsentiâ incorporeâ vbique est totus, sed quia in eis habitare dicitur, quorum pietati adest, & hi maximè in cœlis sunt; vbi etiam nostra conuersatio est, si nos os nostrum veraciter sursum cor habere respondeat*. Sanè quemadmodum terra
Genes. 3. appellatus est peccator, cùm ei dictum est, *Terra es, & in terram ibis*: Sic cœlum iustus è contrario dici po-
1. Cor. 3. test, Iustis enim dicitur, *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*. Quapropter si in templo suo habitat Deus, & Sancti templum eius sunt; rectè dicitur, *Qui es in cœlis*, id est, *in Sanctis, & Iustis;* (vt explicat *S. Augustinus*, Libro 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 5.) *Et accommodatissima ista similitudo est, vt spiritaliter tantùm interesse videatur inter iustos, & peccatores, quantum corporaliter inter cœlum, & terram. Cuius rei significandæ gratiâ, cum ad orationem stamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum surgit: Non tamquàm ibi habitet, & Deus, quasi cæteras Mundi partes deseruerit, qui vbique præsens est, non locorum spatijs, sed Maiestatis potentiâ: Sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Deum, cum ipsum corpus eius, quod est terrenum, ad corpus excellentius, id est, ad corpus cæleste conuertitur. Conuenit etiam gradibus Religionis, & plurimum expedit, vt omnium sensibus, & paruulorum, & magnorum benè sentiatur de Deo. Et ideò qui visibilibus adhuc pulchritudinibus dediti sunt, nec possunt aliquid incorporeum cogitare; quoniam necesse est cœlum præferant terræ; tolerabilior est opinio eorum, si Deum quem adhuc corporaliter cogitant, in cœlo potiùs credant esse quàm in terra: Vt cùm aliquando cognouerint dignitatem Animæ cœlesti etiam corpus excedere, magis Eum quærant in Anima, quam in corpore etiam cœlesti; & cùm cognouerint quantum distet inter peccatorum Animas, & iustorum, sicut non audebant, cum adhuc carnaliter saperent, Eum in terra collocare, sed in cœlo, sic postea meliori fide, vel intelligentiâ magis Eum in Animis Iustorum quàm in peccatorum requirant. Rectè ergo intelligitur quòd dictum est*, PATER NOSTER QVI ES IN CÆLIS, *in cordibus Iustorum esse dictum tamquàm in templo sancto suo. Simul etiam vt qui orat, in se quoque ipso velit habitare quem inuocat: & cùm hoc affectat, teneat iustitiam; quo munere inuitatur ad inhabitandum Animum Deus*.

Vide quæ Libro primo huius Operis diximus, ad primum Symboli Apostolici Articulum, de diuinis perfectionibus, atque inter aliàs de illius immensitate agentes: & cùm Deum vbique præsentem, & non spatijs distantibus, quasi aliqua mole, vel distentione diffusum, sed vbique totum cogitas, auerte mentem ab omnibus „ imaginibus corporum, quas humana cogitatio voluere „ consueuit. Non enim sic Sapientia, non Iustitia, non sic denique Charitas cogitatur, de qua scriptum est, *Deus charitas est*. Cùm verò habitationem eius cogitas, *Vni-* „ *tatem cogita congregationémque Sanctorum, maximè in cœlis: Vbi propterea præcipuè dicitur habitare, quia ibi fit voluntas eius, perfectâ eorum, in quibus habitat, obedientiâ: Deinde in terra, vbi ædificans habitat domum suam, in fine sæculi dedicandam*.

ARTICVLVS IV.

Orationis Dominicæ Petitio prima explicatur:

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

1 NOmen Dei dicitur, non hoc solùm, *Deus*, quo eum appellamus, sed hominum de illius Diuina Maiestate, & perfectionibus adorandis existimatio, & quicquid ad illum quouis modo pertinet, quod tunc ab hominibus sanctificari dicitur, cum ab illis timetur, amatur, colitur, cum eius gloria apud homines augetur, cum bonitas, sanctitas, maiestas celebratur. Sanctificare scilicet, Scripturæ Sacræ phrasi, idem est ac celebrare, vt Ezech. 44. *Sabbata mea sanctificabunt*. Et Ioëlis 1. *Sanctificate ieiunium*. Paterni ergo honoris, tanquàm boni filij, curam gerentes, imprimis petimus, vt Deus, qui semper Sanctus est, apud omnes homines sanctus habeatur, id est, non contemnatur, sed ab omnibus, & singulis cognoscatur, & colatur fide, spè, charitate; ab omnibus verbo, & opere laudetur, & celebretur; quod non Deo, sed hominibus prodest. Ita primam istam petitionem *S. Augustinus*, explicat Libro 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 5. *Primum omnium quæ petuntur*, (inquit) *hoc est*, Sanctificetur no- „ men tuum. *Quod non sic petitur, quasi non sit sanctum nomen Dei, sed vt sanctum habeatur ab hominibus: Id est, ita illis innotescat Deus, vt non existiment aliquid sanctius, quod magis offendere timeant. Neque enim quia dictum est*, Notus in Iudæa Deus, in Israël magnum „
nomen eius: *Sic intelligendum est quasi alibi minor sit* Psal. 75.
Deus, alibi maior: Sed ibi magnum est nomen eius, vbi pro suæ Maiestatis magnitudine nominatur. Ita ibi dicitur sanctum nomen eius, vbi cum veneratione, & offensionis timore nominatur. Et hoc est quod nunc agitur, dum Euangelium adhuc vsque per diuersas Gentes innotescendo, commendat vnius Dei nomen per administrationem Filij eius. Petimus vt ad cœlestium ciuium imitationem homines vniuersi Deum in terra colant, diligant, laudent, & celebrent. Verba enim illa quæ tertiæ petitioni adiuncta sunt, *Sicut in cœlo, & in terra*, ad quam-

libet primarum trium petitionum referri posse docet Concilij Tridentioi Catechismus, vt sic intelligamus: *Sanctificetur nomen tuum, sicut in cœlo, & in terra. Adueniat Regnum tuum sicut in cœlo, & in terra. Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra.*

2 Petimus, vt Infideles diuino lumine illustrati verum Deum agnoscant, & in Numine Patris, & Filij & Spiritus-Sancti veram sanctitatem per Baptismum consequantur. Nihil magis in votis habuerunt, nihil feruentiùs desiderarunt Sancti omnes, quotquot ab origine Mundi in terris vixerunt, quàm vt diuini nominis gloria apud omnes gentes inclaresceret, ac vbique, vt par erat, coleretur. In hanc sententiam orabat Siracides Ecclesiastici 36. *Immitte timorem tuum super Gentes, quæ non exquisierunt te, vt cognoscant quia non est Deus nisi tu, & enarrent magnalia tua. Alleua manum tuam super Gentes alienas, vt videant potentiam tuam. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis, vt cognoscant te, sicut & nos cognouimus, quoniam non est Deus præter te Domine.* Sic orantes, Christi doctrinam, & exemplum sectamur, qui nihil ardentiuribus votis opta-
Ioan. 17. uit, quàm vt Paterni gloria Nominis propagaretur ac celebraretur. *Hæc est* (inquit) *vita æterna: Vt cognoscant te solùm Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Ego te clarificaui super terram: Opus consummaui, quod dedisti mihi. Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de Mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam: Vt dilectio, quâ dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.*

3 Petimus insuper his verbis, *Sanctificetur nomen tuum*, vt omnes hæreses destruantur, & eradicentur, vt omnes agnoscant, & venerentur Sanctissimam Christi sponsam, & matrem nostram Catholicam, Apostolicam, & Romanam Ecclesiam, extra cuius vnitatem, & communionem nemini datur Spiritus-Sanctus totius sanctificationis auctor. Petimus vt magicæ artes, incantationes, sortilegia, superstitiones omnes, quibus diuini nominis imminuitur, & violatur honor, penitus aboleantur:
2. Cor 1. Vt Euangelij Ministri in *simplicitate cordis, & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei*, con-
1. Cor 1. & 2. uersentur in hoc mundo; nec *in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis* Euangelium prædicent, *sed in ostensione spiritus, & virtutis, vt non euacuetur Crux Christi*. Vt Pastores, & Prædicatores diuini verbi non
Concil. Trid. Catech. quærant *quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi*.

4 Oramus etiam his verbis, vt qui puram Baptismi integritatem, & innocentiæ stolam amiserunt, ac mortalibus peccatis contaminati sunt, ad Deum sincerè conuertantur, & pristinam sanctitatem Pœnitentiæ Sacramento redimant.

5 Precamur ijsdem verbis, vt omnes homines agnoscant, *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de-*
Iacobi 1. *sursum esse, descendens à Patre luminum*. Virtutem omnem, omnia animi, corporis, externa, vitalia, & salutaria bona illi accepta referri debere, à quo bona cuncta procedunt: Vt Intelligamus semper nihil boni in nobis esse ex nobis, sed totum ex Dei gratia, & munere: Vt omnia quæcumque facimus, *In nomine Domini*, & ad eius
Psal. 113. gloriam faciamus, dicentes cùm Propheta: *Non nobis Domine, non nobis, sed Nomini tuo da gloriam.*

6 Postulamus rursus, & nos ipsos his verbis admonemus, *Sanctificetur nomen tuum*, vt non solùm verbis, sed etiam castis, & inculpatis moribus, Dei quem colimus, & Religionis quam profitemur sanctitatem comprobemus, & demonstremus; ne culpâ nostrâ nomen Dei blas-
Rom. 2. phemetur inter Gentes; sed morum integritate, & virtutum operibus, nomine quod gerimus filiorum Dei omninò dignis, omnes homines ad laudem diuini nominis excitemus, secundùm illud Christi Domini Præceptum:
Matth. 5. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est.* Cui congruit Monitum illud Principis Apostolorum:
1 Petri 2. *Conuersationem vestram inter Gentes habentes bonam: Vt ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.*

Leuit. 19. 7 Quia denique Deus dixit, *Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum:* Hac prima Dominicæ Orationis petitione. *Id petimus & rogamus, vt qui in Baptismo sanctificati sumus, in eo quòd esse cœpimus, perseueremus, & hoc quotidie deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione assiduâ repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus prædicat, dicēs:* 1 Cor. 6.
" Neque fornicarij, neque idolis seruientes; neq; adulteri,
" neque molles, neque masculorum appetitores, neq; fures, neque fraudatores, neq; ebriosi, neq; maledici, neq;
" raptores regnum Dei consequenter. Et hæc quidam
" fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sancti-
" ficati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. *Hæc sanctificatio vt in nobis permaneat, oramus: & quia Dominus, & Iudex noster sanato à se & iustificato comminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, vt sanctificatio, & viuificatio quæ Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur.* Verba sunt *S. Cypriani*, Tractatu *De Oratione Dominica*. Ex quo Ioan. 5.
loco *S. Augustinus*, Libro *De Correptione, & Gratia*, Cap. 6. probat perseuerantiam esse donum Dei. *Ecce* (inquit) *gloriosissimus Martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidie fideles Christi petunt, vt perseuerent in eo quòd esse cœperunt. Nullo autem dubitante, quisquis à Domino vt in bono perseueret precatur, donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.* Et Libro *De Dono Perseuerantiæ*, Cap. 3. *In sanctificatione igitur perseuerantiam, hoc est, vt in sanctificatione perseueremus, nos ab eo petere iste Doctor intelligit, cum sanctificati dicimus*, Sanctificetur nomen tuum. "
Quid est enim aliud petere quòd accepimus, nisi vt id quoque nobis præstetur, ne habere desinamus? Sicut ergo sanctus, cum Deum rogat vt sanctus sit, id vtique rogat vt sanctus esse permaneat: Ita vtique & castus, cum rogat vt castus sit; continens, vt continens sit; iustus, vt iustus; pius, vt pius; & cætera, quæ contra Pelagianos dona Dei esse defendimus, hoc sine dubio petunt, vt in eis perseuerent bonis, quæ se accepisse nouerunt. Quod si accipiunt, profectò & ipsam perseuerantiam, magnum Dei donum, quo cætera dona eius conseruantur, accipiunt.

ARTICVLVS V.

Orationis Dominicæ Petitio altera explicatur:

ADVENIAT REGNVM TVVM.

1 VNus Euangelij scopus est, vt ad Regnum Dei nos dirigat, vt obseruat Concilij Tridentini Catechismus: Nam & inde S. Ioannes Baptista Ministerium suum, & Christus Prædicationem suam exorsus est. *Pœnitentiam agite*, (inquit S. Præcursor:) *appro-* Matth. 3.
pinquauit enim Regnum cœlorum. Exinde cœpit Iesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim Matth. 4.
Regnum cœlorum. Inde admirabilem illum Sermonem in Monte inchoauit; *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum*. Quin etiam turbis ipsum requirentibus, & detinentibus ne discederet ab eis, ait: *Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare Regnum Dei: Quia ideò missus sum*. Et duodecim Apostolos ad prædi- Luca 4. Matt. 10.
candum Euangelium mittens: *Euntes* (inquit) *prædicate, dicentes: Quia appropinquauit Regnum cœlorum*. Et homini, qui se ad sepelliendum patrem suum ire velle dixerat, ait: *Sine vt mortui sepeliant mortuos suos:* Luca 9.
Tu autem vade, & annuntia Regnum Dei. Post Resurrectionem denique suam per dies quadraginta multoties conspicuum se præbuit Apostolis, *Loquens de Regno Dei*. Act. 1.
Id vt summo studio quæramus Christus iubet: *Quærite primum Regnum Dei, & iustitiam eius;* (inquit) *& hæc omnia adijcientur vobis*. Quod autem ardentissimis Matth. 6.
studijs præ cæteris omnibus rebus optare, & quærere iubemur, id Oratione Dominica petimus, dicentes: *Adueniat Regnum tuum.*

2 Multiplex est Regni Dei in Scripturis Sacris significatio: Dicitur enim Regnum Dei potestas eius, & imperium in omne hominum genus, rerúmque creatarum vniuersitatem; Necnon prouidentia quâ cuncta moderatur, & regit. De quibus *Esther*. 13. dicitur; *Domine Deus Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui possit tuæ resistere voluntati. Dominus omnium es; nec est qui resistat Maiestati tuæ*. Item Dei Regno significatur præcipua illa ac singularis Prouidentiæ ratio, quâ Deus pios, & sanctos homines tuetur, eorumq; vtilitatibus consulit: De qua dictum est à Dauide: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit:* & ab Isaia,

Psal. 22. Isai. 33. Isaia, *Dominus Rex noster, ipse saluabit nos*. Regnum istud, vt adueniat non petimus, cùm ab initio mundi fuerit; nisi *Adueniat* pro eodem accipiamus, ac Manifestetur hominibus.

3 Dicitur & Regnum Dei Ecclesia, in qua *Regnant cùm in illo, qui eo modo sunt in Regno eius, vt sint etiam ipsi regnum eius*. Hoc *Regnum* est *Militiæ, in quo adhuc cùm hoste confligitur, & aliquando repugnatur repugnantibus vitijs, aliquando cedentibus imperatur, donec veniatur ad illud pacatissimum Regnum, vbi sine hoste regnabitur*; (inquit *S. Augustinus*.) Lib. 20. de Ciuitate Dei, cap. 9. Hoc Regnum Dei dicitur, quia Deus cuius *Regnum est iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu-Sancto*, regnat in Iustis per fidem, spem, & Rom. 14. charitatem. Id regnum *Iustitia* dicitur, quia Christi Domini iustitiâ constitutum est. Atque de hoc Regno Do- Lucæ 17. minus ait: *Regnum Dei intra vos est*. Nam etsi per fidem regnet in omnibus, qui Sanctæ Ecclesiæ gremio continentur; præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, & charitate præditi, se tanquàm pura, & viua membra Christo præbuerunt, quos & Reges facit, quia gratiæ suæ dono, & virtute præstat, vt prauis cupiditatibus dominentur, Deoque fideliter seruiant in sanctitate, & iustitia; cui seruire, regnare est. Regnum istud gratiæ, & perseuerantiæ in eâ, vt nobis adueniat, precamur, cùm dicimus: *Adueniat Regnum tuum*. Hinc *S. Ambrosius*, Libro 5. *De Sacramentis*, Cap. 4. *Tunc venit Regnum Dei* (inquit) *quando eius estis gratiam consecuti. Ipse enim ait, Regnum Dei intra vos est*. Et *Cassianus* Collatione 9. Cap 19. *Secunda Petitio mentis purissimæ* (inquit) *aduenire iamiamque Regnum sui Patris exoptat, vel illud scilicet quo quotidie Christus regnat in Sanctis, quod ita fit cùm Diaboli imperio per extinctionem fœtentium vitiorum de nostris cordibus pulso, Deus in nobis per virtutum bonam fragrantiam cœperit dominari, & deuictâ fornicatione castitas, superato furore tranquillitas, calcatâ superbiâ humilitas in nostrâ mente regnauerit: Vel certè illud, quod præstituto tempore omnibus est perfectis, ac Dei filijs generaliter repromissum*.

4 Tertiò, Regnum Dei est gloria, & felicitas æterna, in cuius possessionem Christus Electos suos mittens in die Iudicij, dicet: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione Mundi*. (Matth. 25) Hoc Regnum Latro pœnitens expetebat, sic Dominum in cruce pendentem rogans: Domine, *Memento mei, cùm veneris in Regnum tuum*. (Lucæ 23.) De hoc Regno intelligenda est ista Saluatoris Sententia: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non potest introire in Regnum Dei*. (Ioann. 3.) De eodem Regno loquitur *S. Paulus* ad Ephesios scribens, Cap. 5. *Omnis fornicator, aut immundus aut auarus, (quod est idolorum seruitus,) non habet hæreditatem in Regno Christi, & Dei*. In eo itaque quòd dicimus, ADVENIAT REGNVM TVVM, *quod seu velimus, seu nolimus, vtique veniet, desiderium nostrum ad illud Regnum excitamus, vt nobis veniat, atque in eo regnare mereamur*; (inquit *S. Augustinus* Epistola 130. aliàs 121.)

Et Sermone 58. aliàs 42. inter Homilias quinquaginta. *Optare* (inquit) *& orare vt veniat Regnum eius, nihil est aliud quàm optare ab illo, vt dignos nos faciat Regno suo, ne fortè, quod absit, veniat, & non nobis veniat. Multis enim non est venturum, quod tamen venturum est.*
Matth. 25 „ *Eis enim venturum est, quibus dicetur*, Venite benedi-
„ cti Patris mei, percipite Regnum quod vobis para-
„ tum est ab origine Mundi. *Illis non veniet, quibus di-*
„ *cetur*, Discedite à me maledicti in ignem æternum.
„ *Cùm ergo dicimus*, Veniat Regnum tuum, *oramus vt nobis veniat. Quid est, vt nobis veniat? Vt bonos nos inueniat. Hoc ergo oramus, vt bonos nos faciat: Tunc enim nobis veniet Regnum eius.*

Item Sermone 57. aliàs 9. *De Diuersis*, Cap. 5. *Non*
„ *sic dicimus*, Veniat Regnum tuum, *quasi optantes, vt regnet Deus. Regnum ipsius nos erimus, si in illum credentes in eo profecerimus. Omnes fideles redempti sanguine Vnici ipsius, erunt Regnum ipsius. Venturum est autem ipsum Regnum, cum facta fuerit Resurrectio mortuorum: Tunc enim veniet ipse.·. Hoc est quòd optamus, & rogamus, vt nobis veniat. Nam si nos reprobi fuerimus, illud Regnum alijs venturum est, non nobis. Si autem in eo numero fuerimus, qui pertinent ad membra vnigeniti Filij eius, nobis veniet Regnum eius*. Et Sermone 56. aliàs *De Diuersis* 48. Cap. 4. *Hoc desideras, hoc cupis orando, vt sic viuas, quomodo ad Regnum Dei, quod est omnibus Sanctis dandum, pertineas. Ergo vt benè viuas, tibi oras, cum dicis*, Veniat Regnum tuum. *Pertineamus ad Regnum tuum: Veniat & nobis quòd venturum est Sanctis, & Iustis tuis.*

Et Libro *De Dono Perseuerantiæ*, Cap. 3. *Cùm dicimus*, Veniat Regnum tuum: *Nam aliud poscimus, nisi vt veniat, & nobis, quod esse venturum non dubitamus omnibus Sanctis? Ergo & hîc qui iam Sancti sunt, quid orant, nisi vt in ea sanctitate, quæ illis data est perseuerent? Neque enim aliter eis veniet Regnum Dei, quod non alijs, sed his, qui perseuerant vsque in finem, certum est esse venturum.*

Neque verò nobis dumtaxat, sed omnibus hominibus Regnum gratiæ, & gloriæ vt adueniat precamur. Itaque postulamus à Deo, vt Ecclesiam suam propagare, adunare, & custodire dignetur toto orbe terrarum. Vt ad veri Dei, & Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, fidem & cultum Infideles, & Iudæi adducantur; vt Hæretici, & Schismatici eiuratis erroribus ad sanæ, & Catholicæ Doctrinæ professionem, & ad Ecclesiæ Communionem redeant, vt compleatur, & ad exitum perducatur, quod ab *Isaia*, Propheta de Ecclesia prænunciatum est: *Dilata locum tentorij tui, &* (Isai. 54.) *pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida. Ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: & semen tuum Gentes hæreditabit, & ciuitates desertas inhabitabit*. Et alibi: (Cap. 60.) *Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus sui. Leua in circuitu oculos tuos, & vide: Omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: Filij tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere surgent*. Petimus etiam, vt hi, qui verbis confitentur Deum, factis autem negant, diuinæ lucis radijs illustrati, & peccatorum Pœnitentiâ compuncti; restituantur in pristinam filiorum Dei dignitatem; atque ita nec illis, nec nobis dominetur omnis iniquitas, non regnet peccatum in mortali nostro corpore, sed solus in illis, nobisque viuat, & regnet Deus.

5 Postremò, Regnum Dei vocatur illud, quo Deus positis omnibus inimicis suis in scabellum pedum suorum, vbique regnaturus est, destructo prorsus corpore, & regno peccati, absorptáque morte in victoria Christi Domini. Nam etsi nunc vbique regnat Deus, tamen quia non pacificè, & sine hoste ac bello regnat, & quia multi quasi rebelles eius imperio ac mandatis resistunt, factis, sin minus verbis dicentes, *Nolumus hunc regnare super nos*, regnare perfectissimè non dicitur. Tunc autem subiugatis hostibus, & amicis liberatis, inimicis damnatis, plenè regnare dicetur. De quo Regno Apostolus 1. ad Corinthios 15. scribit: *Deinde finis; cùm tradiderit Regnum Deo, & Patri, cùm euacuauerit omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissima autem inimica destruetur mors: Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cùm autem dicat: Omnia subiecta sunt ei; sine dubio præter eum, qui subiecit, & omnia. Cùm autem subiecta fuerint illi omnia: Tunc & ipse Filius subiectus erit ei, qui subiecit sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus*. (De isti loci sensu lege: August. libro quæstionum octuginta trium qu. 69.) Eo igitur affectu dicimus, *Adueniat Regnum tuum*, quo filij Patri Regi pacificum Regnum, & victoriam contra hostes precantur. Quod quia non perficietur, donec Iesus Christus Dominus noster veniat ad iudicandum viuos; & mortuos: Ideò cùm petimus, vt Adueniat Regnum Dei, secundùm Christi Aduentum, & illud quibusdam formidandum, quibusdam verò valdè desiderandum Iudicium vehementer optamus, vtque citò adueniat oramus, *Exspectantes beatam spem, & Aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu-Christi*. (Tit. 2.) GRANDIS *audaciæ est*, (inquit S. Hieronymus) (In cap. 25. S. Matth.) *& puræ conscientiæ, Regnum Dei postulare, & Iudicium non timere*.
Sint ergo lumbi nostri præcincti, & lucernæ ardentes "
in manibus nostris: & similes simus hominibus ex- " (Lucæ 12.)
spectantibus Dominum suum, quando reuertatur à "
Nuptijs: Vt cùm venerit, & pulsauerit, confestim "
aperiant ei. *Venit Dominus, cum ad iudicium prope-* "
rat. Pulsat verò cum iam per ægritudinis molestias mortem vicinam esse designat. Cui confestim aperimus, si hunc cùm Amore suscipimus. Verba sunt *S. Gregorij Magni*, Homilia 13. in Euangelia. Aduentum Domini diligamus, & desideremus, vt perfectâ charitate dicamus,

1. Ioan. 4. *Adueniat Regnum tuum*. Nam, vt ait S. Ioannes: *In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die Iudicij*. Quid est fiduciam habere in die Iudicij? *Non timere ne veniat dies Iudicij*; (inquit *S. Augustinus* Tractatu 9. in *Ioannem*.) Qui non credunt futurum diem Iudicij, nec timent, nec desiderant quòd non credunt. Cœpit aliquis credere diem Iudicij: Si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondum habet fiduciam in die Iudicij, nondum est in illo perfecta charitas. Numquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod

Eccli. 1. initium video? (inquis) Ipsum timorem. *Initium Sapientiæ timor Domini*, (inquit Scriptura.) *Cœpit ergo timere diem Iudicij: Timenda corrigat se; vigilet aduersùs hostes suos, id est, aduersùs peccata sua; incipiat reuiuiscere interiùs, & mortificare membra sua quæ*

Coloss. 3. *sunt super terram, sicut Apostolus dicit*, Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: Fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus. *Quantum autem mortificat iste, qui timere cœpit diem Iudicij, membra sua super terram, tantùm surgunt, & corroborantur membra cœlestia. Membra autem cœlestia omnia opera bona. Surgentibus cœlestibus membris, incipit desiderare quòd timebat. Timebat enim ne veniret Christus, & inueniret impium quem damnaret: Desiderat vt veniat, quia inuenturus est pium, quem coronet. Iam cùm cœperit desiderare venientem Christum casta Anima, quæ desiderat amplexus Sponsi, renuntiat adultero, fit virgo interiùs ipsâ fide, spe, & charitate. Habet iam fiduciam in die Iudicij. Non contra se pugnat quando orat, & dicit*, Adueniat Regnum tuum. *Qui enim timet ne veniat Regnum Dei, timet ne exaudiatur. Quomodo orat, qui timet ne exaudiatur? Qui autem orat cùm fiducia charitatis, optat iam vt veniat*. Hoc deside-

Ps. 6. rio inflammatus Dauid aiebat: *Et tu Domine vsquequo? Conuertere Domine, & eripe animam meam. Gemebat se differri*. Sic & nos ingemiscamus, cum eo-

Psal. 119. Psal. 41. dem Propheta dicentes: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est! ∴ Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei?*

Rom. 7. Et cùm Apostolo, *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum-Chri-*

Philipp. 1. Rom. 8. *stum ∴ Cupio dissolui, & esse cùm Christo ∴ Nos ipsi primitias Spiritus habentes* ingemiscamus, *adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri* ∴ Mortem ne timeamus, sed desideremus peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum: Ideóque studijs omnibus contendamus placere illi. *Sunt homines* (inquit *S. Augustinus*, Tractatu 9. in Ioannem) *qui cùm patientiâ moriuntur: Sunt autem quidam perfecti qui cùm patientia viuunt. Qui adhuc desiderat istam vitam, quando illi venerit dies mortis, patienter tolerat mortem: Luctatur aduersum se, vt sequatur voluntatem Dei; & hoc potiùs agit animo, quod eligit Deus, non quod eligit voluntas humana: & ex desiderio vitæ præsentis fit lucta cùm morte; & adhibet patientiam, & fortitudinem, vt æquo animo moriatur: Iste patienter moritur. Qui autem desiderat, sicut dicit Apostolus, dissolui & esse cùm Christo, non patienter moritur; sed patienter viuit, delectabiliter moritur. Vide Apostolum patienter viuentem, id est, cum patientia hic non amare vitam, sed tole-*

Philipp. 1. *rare. Dissolui, inquit, & esse cùm Christo, multò magis optimum: Manere autem in carne necessarium propter vos. Ergo Fratres, date operam, intus agite vobiscum, vt desideretis diem Iudicij. Aliter non probatur perfecta Charitas, nisi cùm cœperit ille dies desiderari. Ille autem eum desiderat, qui fiduciam habet in illo: Ille autem fiduciam habet in illo, cuius conscientia non trepidat in Charitate perfecta atque sincera.*

6 Mors Iustis expetenda potiùs quàm timenda est, quâ finis peccato in illis imponitur, concupiscentia destruitur, ad vitam æternam perennéque Regnum transitur. *Quid tantopere vitam istam desideramus*, (inquit S. Ambrosius) *in qua quantò diutius quis fuerit, tantò maiore one-*

Matth. 6. *ratur sarcinâ peccatorum? Ipse Dominus ait*, Sufficit diei

Genes. 47. malitia sua. *Et Iacob dixit:* Dies annorum vitæ meæ quos habeo, centum triginta minimi, & mali: *Non quia dies mali, sed quia nobis accessu dierum malitiæ incrementa cumulantur. Nullius enim dies sine nostro peccato præ-*

Philipp. 1. *terit. Vnde egregiè Apostolus ait:* Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum; *aliud ad necessitatem vitæ referens, aliud ad mortis vtilitatem ∴ Christus enim Rex noster est; & ideò quod Rex iubet, deserere non possumus, & contemnere. Quantos Imperator terræ huius in peregrinis locis aut honoris specie, aut muneris alicuius causâ iubet degere? Numquid hi inconsulto Imperatore discedunt? Et quantò amplius diuinis parere quàm humanis? Viuere ergo Sancto Christus est, & mori lucrum. Vnde Apostolus quasi seruus, non enim refugit vitæ obsequium, & quasi sapiens lucrum mortis amplectitur. Lucrum est enim euasisse incrementa peccati, lucrum fugisse deteriora, & ad meliora transisse. Et addit:* Dissolui enim & cùm Christo esse, multò melius. Permanere autem in carne magis necessarium propter vos. *Aliud melius, aliud necessarium. Necessarium propter fructum operis, melius propter gratiam, & copulam Christi.* Verba sunt *S. Ambrosij*, Libro *De Bono Mortis*, Cap. 2. Mors iustorum sacrificium est: Vnde Dauid post-

quam pretiosam in conspectu Domini mortem sancto- Psal. 115.

rum eius esse dixit, *Dirupisti* (inquit) *vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis:* Significans *Illud perfectum esse Sacrificium, quando vnusquisque Domino corporis huius vinculis absolutus adsisteret, & offerret se hostiam laudis*; (inquit *S. Ambrosius*, Cap. 3. eiusdem libri.) Frustra igitur homines mortem timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quòd Deus mortem non fecerit: Sed postquam lapsus homo in flagitium est præuaricationis, & fraudis, Sententia eum comprehenderit, vt in terram suam terra remearet, *Inueniemus mortem finem esse peccati; ne quo esset vita diuturnior, ea fieret culpa numerosior. Passus est igitur Dominus subtrintrare mortem, vt culpa cessaret. Sed ne iterum naturæ finis esset in morte, data est Resurrectio mortuorum; vt per mortem culpa deficeret, per Resurrectionem autem perpetuaretur natura.* Ideóque mors hæc transitus vniuersorum est, Opus est vt constanter transeas. Transitus autem à corruptione ad incorruptionem, à mortalitate ad immortalitatem, à perturbatione ad tranquillitatem. Non igitur nomen te mortis offendat, sed boni transitus beneficia delectent. *Quid est enim mors, nisi sepultura vitiorum, virtutum suscitatio?* Verba sunt *S. Ambrosij*, Cap. 4. eiusdem Libri. Vita morte amarior, etiam impio. *Grauius est enim ad peccatum viuere, quam in peccato mori; quia impius quamdiu viuit, peccatum auget: Si moriatur, peccare desinit. Plerique criminum suorum absolutione lætantur. Si emendaturi sunt, rectè: Si perseueraturi in eis, stultè; quia longè illis plus damnatio profuisset, ne incrementa facerent peccatorum.* (inquit *S. Ambrosius*, Cap. 7. eiusdem Libri.) Quod si vel ipsis peccatoribus mors optanda magis quàm vita est, potiori longè ratione Sanctis, & Iustis est expetenda, vt cùm Christo regnent, vtque in illis Deus regnet in æternum. *Quid ergo oramus, & petimus, vt adueniat Regnum cœlorum, si captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus, & poscimus, vt acceleret dies Regni, si maiora desideria, & vota potiora sunt seruire istic Diabolo, quàm regnare cùm Christo?* (inquit *S. Cyprianus*, Libro *De Mortalitate*.) *Eius est mortem timere, qui ad Christum nolit ire: Eius est ad Christum nolle ire, qui non credat cùm Christo incipere regnare. Scriptum est enim, Iustum ex fide viuere. Si iustus es, & fide viuis, si verè in Deum credis; cur non cùm Christo futurus, & de Domini pollicitatione securus, quod ad Christum voceris, amplecteris; & quod Diabolo careas, gratularis? Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundùm verbum tuum in pace;* (inquit S. Simeon) *probans scilicet atque contestans tunc esse seruis Dei pacem, tunc tranquillam quietem, quando de istius Mundi turbinibus extracti, sedis & securitatis æternæ portum petimus, quando expunctâ hac morte ad immortalitatem venimus. Illa est enim nostra pax, illa fida tranquillitas, illa stabilis, & firma, & perpetua securitas. Cæterùm quid aliud in mundo, quam pugna aduersus Diabolum quotidie geritur, quam aduersus iacula eius & tela conflictationibus assiduis dimicatur? Cum auaritia nobis, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est; Cùm carnalibus vitijs, cum illecebris sæcularibus assidua, & molesta luctatio est. Obsessa mens hominis, & vndique Diaboli infestatione vallata, vix occurrit singulis, vix resistit. Si auaritia prostrata est, exsurgit libido: Si libido compressa est, succedit ambitio: Si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat superbia, vinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit.*

Cogeres

*Cogeris maledicere, quod Diuina Lex probibet: Compelle-
ris iurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie
patitur, tot periculis pectus vrgetur, & delectat hic inter
Diaboli gladios diu stare; cùm magis concupiscendum sit &
optandum ad Christum subueniente velociùs morte propera-*
» *re, ipso instruente nos & dicente:* Amen, amen dico vo-
» bis, quoniam vos plorabitis & plangetis, sæculum au-
» tem gaudebit: Vos tristes eritis, sed tristitia vestra in
» lætitiam veniet. *Quis non tristitiâ carere optet? Quis
non ad lætitiam venire festinet? Quando autem in lætitiam
veniat nostra tristitia, Dominus denuo ipse declarat dicens:*
» Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum; & gaudiũ
» vestrum nemo auferet à vobis. *Cùm ergo Christum vi-
dere, gaudere sit, nec possit esse gaudium nostrum, nisi cùm vi-
derimus Christum; quæ cæcitas animi, quæue dementia est,
amare pressuras & pœnas, & lacrymas Mundi, & non festi-
nare potiùs ad gaudium quod numquam possit auferri? Hoc
autem fit, Fratres dilectissimi, quia fides deest; quia nemo cre-
dit vera esse quæ promittit Deus qui verax est, cuius sermo
credentibus æternus & firmus est . . . Si in Christum credi-
mus, fidem verbis & promissis eius babeamus; & non mori-
turi in æternum, ad Christum, cum quo & victuri & regna-
turi semper sumus, lætâ securitate veniamus. Quòd interim
morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: Nec po-
test vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire: Non
est exitus iste, sed transitus, & temporali itinere decurso ad
æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? . . . Eius
est in Mundo diu velle remanere, quem Mundus oblectat,
quem sæculum blandiens atque decipiens illecebris terrenæ
voluptatis inuitat. Porrò cùm Mundus oderit Christianum;
quid amas eum qui te odit, & non magis sequeris Christum
qui te redemit & diligit?* Hęc *S. Cyprianus*, Libro *De Mor-
talitate*. Cauere ab omni auaritia Christus iubet. *Parum
est auaritia pecuniæ, caue auaritiam vitæ. Horrenda auari-
tia, metuenda auaritia!* inquit *S. Augustinus* Sermone 107.
aliàs *De Tempore* 196. & *De Diuersis* 28.) Ab amore igi-
tur vitæ pręsentis, ab amore sæculi expeditum esse opor-
tet Christianum hominem, vt, quo par est animo, dicat
in Dominica Oratione, *Adueniat Regnum tuum*. Sæculi
finem, Iudicij diem votis ardentissimis optet necesse est.
*Votum Christianorum, confusio Nationum, exultatio Ange-
lorum, propter quod oramus;* (inquit Tertullianus)
» 7 Continua autem oratione & prece opus est, ne ex-
» cidamus à Regno cęlesti, sicut Iudæi, quibus hoc priùs
» promissum fuerat, exciderunt, Domino manifestante
» & probante: *Multi* (inquit) *venient ab Oriente & Occi-
dente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in Regno
cælorum. Filij autem Regni eijcientur in tenebras exterio-*
» *res: Ibi erit fletus, & stridor dentium.* Ostendit quia ante
» filij Regni Iudæi erant, quando & filij Dei esse perse-
» uerabant: Postquam cessauit circa illos nomen pater-
» num, cessauit & Regnum. *Et ideò Christiani, qui in Ora-
tione appellare Patrem Deum cœpimus, nos & vt Regnum
Dei nobis veniat oramus;* (inquit *S. Cyprianus*, in Tracta-
tu *De Oratione Dominica*.)

ARTICVLVS VI.

Orationis Dominicæ Petitio tertia explicatur:

FIAT VOLVNTAS TVA SICVT IN CÆLO ET IN TERRA

1 CVm Nomen Dei à nobis, vt par est, sanctificari
non possit, nisi fiat in nobis & à nobis voluntas
eius, quæ est sanctificatio nostra: Cùmque ad Regnum
cæleste peruenire non possimus, nisi Dei voluntatem fa-
ciamus, hoc est, nisi mandata eius seruemus, secundùm
illa Christi Domini Oracula, *Si vis ad vitam ingredi, ser-
ua Mandata*: &, *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domi-
ne, intrabit in Regnum cælorum: Sed qui facit voluntatem
Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in Regnum cælorum:*
Primis duabus Orationis Dominicæ Petitionibus tertia
hæc ordine congruo subiungitur, FIAT VOLVN-
TAS TVA SICVT IN CÆLO ET IN
TERRA.

2 Huius autem Petitionis ratio est hominis lapsi mi-
seria & infirmitas. Quamuis enim per baptismum de-
leatur ac remittatur peccatum originale, manent tamen
ignorantia & concupiscentia, manet procliuitas ad ma-
lum, voluntas carnis, lex membrorum legi mentis repu-
gnans, quâ fit, vt non quæcumque voluerimus, eadem
etiam faciamus. Quamobrem à Deo suppliciter postu-
landum est, ne voluntati nostræ nos permittat, quæ ad
peccandum tantùm valet, nisi ab ipso adiuuetur: Siqui-
dem *Sensus & cogitatio humani cordis in malũ prona sunt
ab adolescentia suâ*. Postulandum à Deo est, ne corrupto Genes. 8.
iudicio nostro nos relinquat, quo sæpè dicimus *Malum* Isai. 5.
*bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem
tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum*.
Ægrotis enim similes sumus, qui vero gustandi sensu
amisso, à salubri victu alieni sunt: Et nisi pulso morbo Concil.
sanè gustandi vim non recipiunt, nec bonorum & inte- Trid. Cathech.
grorum hominum officia possunt obire Sic nos, etsi iusti
ficati, adeòque sani secundùm mentẽ, quod nobis Gra-
tiâ suâ Medicinali pręstitit Christus, infirmi tamen sem-
per remanemus secundùm carnem, per quam seruimus
legi peccati; quâ fit vt animalis homo non percipiat quæ
Dei sunt, nec gustare possit quàm suauis est Dominus,
nisi diuinâ gratiâ adiuuetur. Pueris similes sumus, qui
suo relicti arbitrio, temerè mouentur ad omnia, ludicris
sermonibus & actionibus dediti sunt, & ea quæ noxia
sunt, imprudenter amplectuntur. Vnde Sapientia his
verbis nos commonet: *Vsquequò paruuli diligitis infan-* Prouer. 1.
tiam, & stulti ea quæ sibi sunt noxia, cupient? Et Apostolus: 1. Cor. 14.
Nolite (inquit) *pueri effici sensibus*. Prudentiam quidem
carnis, prudentiam huius sæculi ex nobis habemus, sed
prudentiam Spiritûs, quæ ad salutem necessaria est, ha-
bere non possumus, nisi auctore & adiutore Deo. Peten-
dum igitur à Deo est, vt voluntas nostra & abstrahatur à
noxijs, & ad salutaria dirigatur, vt post concupiscentias
nostras nos ire non permittat, nec tradat nos desiderijs
cordis nostri, atque in adinuentionibus nostris ire sinat,
sed quod cœpit in nobis ipse perficiat, hoc est, carnalis
concupiscentię vim in nobis coërceat, compescat, morti-
ficet, carnem repugnantem spiritui subijciat, suamque
voluntatem in nobis impleat, & à nobis perfici tribuat,
vt carne & spiritu Deo seruire, & verè dicere possimus:
Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Sic
pro Colossensibus orabat Epaphras, Apostolo teste: *Sem-* Coloss. 4.
per (inquit) *sollicitus pro vobis in orationibus, vt stetis per-
fecti & pleni in omni voluntate Dei*. Sic Apostolus ipse pro
Thessalonicensibus: *In quo etiam oramus semper pro vo-* 2. Thessal. 1.
*bis, vt dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat
omnem voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute*. Et pro
Hebræis: *Deus autem pacis aptet vos in omni bono, vt fa-* Hebr. 13
*ciatis eius voluntatem: Faciens in vobis quod placeat coram
se per Iesum Christum* A Satanæ tyrannide per Christi
gratiam erepti, & in Dei regnum translati sumus: Ne-
cesse est igitur, vt ad istius regni leges vitam omnesque
actiones nostras componere modis omnibus studeamus,
nostramque voluntatem ad voluntatem Dei velut ad
supremam & indeficientem Regulam dirigamus, quod
vt assequi possimus, suppliciter illud à Deo petimus his
verbis, *Fiat voluntas tua*.

3 Nomine igitur voluntatis Dei hîc intelliguntur
vniuersa, quæ nobis ad cælestem beatitudinem compa-
randam proponuntur, siue illa ad Fidem, siue ad Mores
pertineant: Omnia denique quęcumqe nos Christus Do-
minus per se vel per Ecclesiam suam facere iussit aut
prohibuit. De qua voluntate scribit Apostolus: *Nolite* Ephes. 5.
fieri imprudentes: Sed intelligentes quæ sit voluntas Dei.
Cùm igitur Deum oramus dicentes, *Fiat voluntas tua:*
Petimus à Deo, vt nos faciat suis obedire Mandatis; vt Concil. Trid. Catechis.
qui sine illo esse non possumus, secundùm illum viuere
valeamus: Vt ad nutum & voluntatem eius omnia fa-
ciamus; in omnibus quæ à nobis agenda sunt semper at-
tendentes *Quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, &
perfecta*: Vt ea colamus officia, de quibus in sacris Litte-
ris admonemur, quarum adorandis verbis, velut Epistolâ
quadam ad creaturam suam missâ, voluntatem suam
nobis explicat Deus Optimus Maximus Rex & Legis-
lator noster. Oramus, vt ipso duce & auctore illa omnia
præstemus, quæ eos decent, *Qui non ex voluntate carnis,* Ioann. 1.
sed ex Deo nati sunt, ad exemplum Christi Domini; qui
dixit, *Non veni vt faciam voluntatem meam, sed volunta-* Ioann. 6.
tem eius qui misit me: & *Factus est obediens vsque ad mor-* Philipp. 2.
tem crucis: Ac dulcissimarum necessitudinum vinculis
sibi coniunctos esse significauit, qui cælestis Patris Man- Matth. 12.
datis obtemperarent: *Quicumque* (inquit) *fecerit volun-
tatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater & soror,
& mater est*. Voluntati Dei obediendo secundus Adam "
se discreuit à Primo. Iste non facit voluntatem suam, "
sed

„ ſed eius à quo miſſus eſt, cùm ille fecerit ſuam, non „ eius à quo miſſus eſt; inquit *S. Auguſtinus* Lib 3. *Contra Maximinum Arianum*, Cap 20.) Eius exemplum imitari cupientes, oramus vt nulla nos tentatio, nullæ blandientis mundi illecebræ, nulla temporalium bonorũ vel adipiſcendorũ ſpes, vel amittendorum timor, non proſperæ, non aduerſæ res, nulla tandem creatura nos abducat vmquam à voluntate Dei perficienda. Hoc affectu orabat Dauid Spiritu Dei edoctus & impulſus: *Vtinam*

Pſal. 118. (inquit) *dirigantur viæ meę ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.·. Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum, quia ipſam volui.·. Da mihi intellectum vt diſcam mandata tua.·. Iudicia tua doce me.·. Greſſus meos dirige ſecundùm eloquiũ tuum: Et non dominetur mei omnis iniuſtitia.·. Doce me fa-*

Pſal. 142. S. Auguſt. in Pſalm. 36. Ser. 3. *cere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.* Iuſtus ſemper facit voluntatem Dei, ſemper ſecundùm eius voluntatem viuit *Voluntas Dei de corde eius non recedit: Quia voluntas Dei ipſa eſt lex Dei. Et in lege eius meditabitur die ac nocte.* Id vt in nobis fiat precamur, cùm dicimus, *Fiat*

Pſalm. *voluntas tua.* Bonam voluntatem à Deo ſupplices petimus, id eſt, Charitatem, quam niſi illo donante habere non poſſumus. *Niſi amor eius detur inde nobis, non eſt vnde eſſe poſſit in nobis. Ac per hoc voluntas bona quâ diligitur Deus, in homine non poteſt eſſe, niſi in quo Deus operatur & velle. Hæc igitur voluntas bona, id eſt, Deo fideliter ſubdita, voluntas ſanctitate superni Amoris accenſa, voluntas quæ diligit Deum, & proximum propter Deum, non diffunditur in cordibus noſtris, niſi per Spiritum qui datus eſt nobis;* (inquit *S. Auguſtinus*, Libro *De Patientia*, Cap. 25.) Bonam illam voluntatem à Deo nobis dari petimus, dicentes: *Fiat voluntas tua*:

Galat. 5. Rom. 8. 4 Petimus inſuper ne faciamus *Opera carnis*, quæ Apoſtolus enumerat ad Galatas ſcribens, ne *ſecundùm carnem* viuamus, Ne *deſideria carnis* perficiamus; quia, vt ipſe ait) *Si ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: Si autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Petimus, ne ſinat Deus ea nos perficere quæ ſenſus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas noſtra ſuaſerit, ſed vt Spiritu-Sancto ſuo nos ducat, regat & agat; *Quoniam qui Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei.* Petimus, vt propriam noſtram voluntatem, amoremque noſtri peruerſum, qui fons eſt omniũ vitiorum, extinguat & deſtruat, ſuaque voluntate nos moderetur. Voluntati propriæ contraria eſt rectà fonte charitas quæ Deus eſt. *Quid enim odit aut punit Deus præter propriam voluntatem? Ceſſet voluntas propria, & infernus non erit;* (inquit *S. Bernardus*, Sermone 2. pro Tempore Paſchali.) *Porrò voluntas propria quo furore Dominum Maieſtatis impugnet, audiant & timeant ſerui propriæ voluntatis. Primò namque ſe ipſam & ſubtrahit & ſubducit eius dominatui, cui tamquam Auctori ſeruire iure debuerat, dum efficitur ſua. Sed numquid contenta erit hâc iniuriâ? Nequaquam: Addit adhuc & quod in ſe eſt, omnia quoque quæ Dei ſunt tollit & diripit. Quem enim modum ſibi ponit humana cupiditas? Nonne qui per vſuram acquirit pecuniam modicam, ſimiliter mundum lucrari conaretur vniuerſum, ſi non deeſſet poſſibilitas, ſi ſuppeteret voluntati facultas? Dico ſidenter, Nemini qui ſit in propria voluntate, poſſet vniuerſus mundus ſufficere. Sed vtinam vel rebus iſtis eſſet contenta, ne in ipſum (horribile dictu!) deſæuiret Auctorem Nunc autem & ipſum (quantùm in ipſa eſt) Deum perimit voluntas propria. Omninò enim vellet Deum peccata ſua aut vindicare non poſſe, aut nolle, aut ea neſcire. Vult ergo eam non eſſe Deum, quæ, quantùm in ipſa eſt, vult eum aut impotentem, aut iniuſtum eſſe, aut inſipientem. Crudelis planè & omninò execranda malitia, quæ Dei potentiam, iuſtitiam, ſapientiam, perire deſiderat.* Crudelem hanc beſtiam, feram peſſimam, Dei inimicam expugnari vinci, ſubijci precamur Dei voluntati, vt non noſter ſenſus in nobis, ſed iugiter Eius præualeat affectus.

Concil. Trid. Catech. 5 Non ſolùm petimus, ne concedatur nobis à Deo quod temerè & libidinis impulſu cupimus, priuatoque ſtudio quod deprauatum eſt: Sed ne id etiam detur quod ſuaſore & impulſore Dæmone, qui ſe in Angelum lucis transfigurat, tamquam bonum interdum poſtulamus. Rectiſſimum illud Principis Apoſtolorum ſtudium videbatur, pietatemque ſpirans, quo Dominum à profectione Ieroſolymam, vbi Paſſionem & Mortem ſe proximè ſubiturum Diſcipulis prænunciabat, auocare nitebatur: & tamen eum Dominus acriter obiurgauit, quòd

Matt. 16. humanis ſenſibus, non diuina ratione duceretur. *Vade poſt me Satana*, (inquit) *ſcandalum es mihi: Quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed ea hominum.* Eaque occaſione Chriſtus Diſcipulis ſuis præclarum hoc abnegandæ propriæ voluntatis documentum dedit, quod totius vitæ ſpiritualis fundamentum eſt: *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Ardentiſſimi in Chriſtum Amoris argumentum videbatur, quod Sancti Apoſtoli Iacobus & Ioannes petierunt, vt iuberet ignem è cælo deſcendere, quo Samaritanorum illorum impia inhoſpitalitas plecteretur, qui eũ in ciuitatem ſuam recipere noluerunt. Verùm à Chriſto Domino reprehenſi ſunt his verbis: *Neſcitis cuius Spiritûs eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare.* Luca 9. Cùm ergo plerumque Diabolus, cui mille nocendi artes, nos ad aliqua ſuſcipienda, vel agenda impellat, quæ tametſi per ſe mala non ſint, ſpectatis tamen rerum circumſtantijs mala ſunt, noſtræque vel proximi ſaluti noxia, nihil quod alicuius ſit momenti ſuſcipiendum vel agendum eſt, niſi à ſpiritalibus viris, conſcientiæque noſtræ peritis Moderatoribus conſilium exquiſierimus, Denique feruentiſſimis precibus rogauerimus vt ſuam nobis voluntatem aperiat, illiq; totum commiſerimus, humili & obedienti animo dicentes, *Fiat voluntas tua.*

6 Maximè verò in aduerſis rebus, in rerum temporalium iactura, in charorum noſtrorum amiſſione, in morbis & infirmitatibus grauiſſimis, in egeſtate, ignominia, oppreſſione, ſi quam à Potentioribus patimur, in ipſo mortis diſcrimine, ex animo precari debemus, vt Dei voluntas in nobis ac de nobis impleatur exemplo Chriſti, qui cùm naturaliter inſito cruciatuum & mortis acerbiſſimæ timore commoueretur, ſuam tamen ad Dei Patris retulit, penituſque conformauit voluntatem. *Non* Lucæ 22. *mea* (inquit) *voluntas, ſed tua fiat.* Nuſquam aduersùs Dei voluntatem & prouidentiam obmurmurandum, mentis æquabilitas, & cor rectum cum eo tam in proſperis, quàm in aduerſis ſeruare debemus, ſiue nos viuere, ſiue mori velit; ſiue affligi, vt emendemur; ſiue ſubleuari, vt eius benignitati gratias agamus. Iniurias, vim, calamitates ab hominibus nobis immiſſas patienter ferre debemus, immò cum gaudio, quod hæc ita Deus adminiſtret, vt noſtra voluntas impediatur, quo magis adoranda illius voluntas nobis dominetur. Nec in homines, qui ſunt flagella iræ Dei, aut vindictæ eius inſtrumenta excandeſcere debemus vltionis libidine, canum inſtar, qui cùm hominem verberantem mordere non poſſint, baculum aut lapidem morſibus appetunt. Si quis igitur, quod frequenter vſu venit, contra voluntatem noſtram aliquid faciat vel omittat, loquatur, aut ſileat; ne ea re ad impatientiam aut iram commoueamur, ne queramur, vociferemur, iudicemus, condemnemus, aut verbis durioribus & contumelioſis proſcindamus, immò Deo gratias agamus, quod Dei voluntatem contra noſtram promouerint. Hanc gratiam petimus his verbis: *Fiat voluntas tua.*

7 Cùm item Dei voluntas ſit vt *Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat*, hoc eſt, vt ſortem ſuã 1. Cor. 7. æquo animo ferat: Hac petitione Dominicæ Orationis admonemur, ne ſtatum noſtrum temerè mutare contendamus, niſi aliqua detur opportunitas melioris conditionis citra vllam rerum perturbationem amplectendæ, quæ Dei prouidentia oblata potiùs, quàm noſtra cupiditate quæſita videatur: Sed magis vt ſua cuiq; ſors à Deo contigit, in ea quieto ac tranquillo animo Diuinæ Maieſtati ſeruiat. *Alligatus es vxori? Noli quærere ſolutionẽ. Solutus es ab vxore? Noli quærere vxorem:* (inquit Apoſtolus.) *Seruus vocatus es? Non ſit tibi curæ: Sed & ſi potes fieri liber, magis vtere.* Sed cum illa animi moderatio abſque Dei gratia non habeatur, hanc à Deo poſtulamus his verbis, *Fiat voluntas tua.* Rectus corde eſt, qui ex animo ſic orat. *Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te, &* Pſalm. 35. *iuſtitiam tuam his qui recto ſunt corde*, (orabat Dauid) *Quàm bonus Iſrael Deus, his qui recto ſunt corde.* Illi recto ſunt corde, qui ſequuntur in hac vita voluntatem Dei; (inquit *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 35.) *Vo-* Pſalm. 72. *luntas Dei eſt aliquando vt ſanus ſis, aliquando vt ægrotes: Si quando ſanus es, dulcis eſt voluntas Dei, & quando ægrotas amara eſt voluntas Dei; non recto corde es? Quare? Quia non vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem Dei, ſed Dei vis curuare ad tuam: Illa recta eſt, ſed tu curuus: Voluntas tua corrigenda eſt ad illam, non illa curuanda eſt ad te, & rectum habebis cor. Bene eſt in hoc ſæculo, benedicatur Deus qui conſolatur: Laboratur in hoc ſæculo, benedicatur*

Deus

Deus quia emendat & probat: & eris recto corde dicens: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

Et Enarratione in Psalmum 63. illum Versum explicans, Laudabuntur omnes recti corde, ait: Qui sunt recti corde? Qui omnia quæcumque in hac vita patiuntur, non ea tribuunt insipientiæ, sed consilio Dei ad medicinam suam; nec præsumunt de iustitia sua, vt putent se iniustè pati quod patiuntur, aut ideò esse Deum iniustum, quia non plura patitur qui plus peccat. Aliquid sentis, siue secundùm corpus, siue secundùm dispendium rei familiaris, siue per orbitatem aliquam charissimorum tuorum: Noli respicere eos quos nosti iniquiores te, & florere in istis, & non flagellari, vt displiceat tibi consilium Dei, & dicas, Ecce puta peccator sum, & propterea flagellor, quare ille non flagellatur, cuius noui tanta flagitia? Quantumcumque mali fecerim ego, numquid ego tantum feci quantum ille? Distortum est cor tuum. Quàm bonus Israël Deus; sed rectis corde. Tui autem labuntur pedes, quia zelas in peccatores, pacem peccatorum intueas. Sine curare: Nouit quid agat, qui vulnus nouit. Non secatur alius? Quid si desperare? Quid si propterea tu secaris, quia non desperaris? Patere ergo quicquid pateris recto corde: Nouit Deus quid tibi donet, quid tibi subtrahat. Quod tibi donat, ad consolationem valeat, non ad corruptionem: Et quod tibi subtrahit, ad tolerantiam valeat, non ad blasphemiam. Si autem blasphemas, & displicet tibi Deus, & tu tibi places; peruerso corde & distorto es: Et hoc peius, quia cor Dei vis corrigere ad cor tuum, vt hoc ille faciat quod tu vis, cùm tu debeas facere quod ille vult. Quid ergo? Vis detorquere cor Dei, quod semper rectum est, ad prauitatem cordis tui? Quantò meliùs ad rectitudinem Dei corrige cor tuũ? Nonne hoc te docuit Dominus tuus? Nonne infirmitatem tuam portabat, quando dixit, Tristis est anima mea vsque ad mortem? Nonne te ipsum in se figurabat, cum dicebat, Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste? Non enim duo corda & diuersa Patris & Filij: Sed in forma serui portauit cor tuum, vt doceret illum exemplo suo. Iam ecce quasi aliud cor tuum inuenit tribulatio, volens transire quod imminebat: Sed noluit Deus. Non consentit Deus cordi tuo, consenti tu cordi Dei. Audi vocem ipsius: VERVM non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater.

Matt. 26.

Et Enarratione 2. in Psalmum 22. explicans hæc verba, Rectos decet collaudatio, ait: Qui sunt recti? Qui dirigunt cor secundùm voluntatem Dei; & si eos perturbat humana fragilitas, diuina consolatur æquitas: Quamuis enim corde mortali priuatim aliquid velint, quod suę interim causæ vel negotio, vel præsenti necessitati conueniat; vbi intellexerint vel cognouerint aliud Deum velle, præponunt voluntatem Melioris voluntati suæ, & voluntatem Omnipotentis voluntati infirmi, & voluntatem Dei voluntati hominis. Quantùm enim Deus distat ab homine, tantùm voluntas Dei à voluntate hominis. Vnde gerens hominem Christus, & regulam nobis proponens, docens nos viuere, & præstans nobis viuere, ostendit hominis quamdam priuatam voluntatem, in qua suam figurauit & nostram, quia caput nostrum est, & ad eum tamquam membra pertinemus. Pater (inquit) si fieri potest, transeat à me calix iste. Hæc humana voluntas erat, proprium aliquid & tanquam priuatum volens. Sed quia rectum corde voluit esse hominem, vt quicquid in illo aliquantum curuum esset, ad illum dirigeret qui semper est rectus; Verùm non quod ego volo, (ait) sed quod tu Pater. Sed quid posset mali velle Christus? Quid aliud posset velle quàm Pater? Quorum vna est Diuinitas, non potest esse dispar voluntas. . . Ostendit quamdam hominis propriam voluntatem, ostendit te, & correxit te. Ecce vide (inquit) te in me, quia potes aliquid proprium velle, vt aliud Deus velit, conceditur hoc humanæ fragilitati, conceditur humanæ infirmitati. Aliquid proprium velle difficile est vt non tibi contingat: Sed statim cogita qui sit supra te. Illum supra te, te infra illum; illum Creatorem, te creaturam; illum Dominum, te seruum; illum omnipotentem, te infirmum; & corrigens te, subiungensque voluntati eius ac dicens, Verùm non quod ego volo, sed quod tu vis Pater. Quomodo disiunctus es à Deo, qui iam hoc vis quod Deus? Eris ergo rectus; & te decebit laudatio, quoniam RECTOS decet laudatio.

8 Sed quia ita deprauatum est cor nostrum, vt cùm vim etiam intulerimus nostræ cupiditati, eamque diuinæ voluntati subiecerimus, tamen sine auxilio Dei, quo à malo protegimur, & in bonum dirigimur, peccata vitare non possimus, & in iustitia perseuerare, petendum à Deo est, vt qui in nobis salutis opus incœpit, ipse perficiat. Petunt ergo perseuerantiam iusti homines qui faciunt voluntatem Dei, cùm dicunt in oratione, Fiat voluntas tua. CVM enim iam facta sit in eis, cur vt fiat adhuc petunt, nisi vt perseuerent in eo quod esse cœperunt? (inquit S. Augustinus Libro De Dono Perseuerantiæ, Cap. 3.) Oramus vt voluntas Dei non solùm fiat in nobis, sed à nobis. Fiat voluntas tua: Id est, Fiat in me vt non resistam voluntati tuæ. Ergo & hic pro te oras, & non pro Deo. Fiet enim voluntas Dei in te, etsi non fit à te. Nam & quibus dicturus est: Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum quod vobis paratum est ab origine mundi, Fiet in illis voluntas Dei, vt Iusti & Sancti accipiant Regnum & quibus dicturus est, Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius, Fiet illis voluntas Dei, vt mali damnentur in ignem sempiternum. Aliud est vt fiat à te. Vt ergo fiat in te, non sine causa orat, nisi vt bene sit tibi. Siue ergo bene sit tibi, siue malè sit tibi, fiet in te: Sed fiat & à te. Quare ergo dico, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra: & non dico, Fiat volũtas tua à cælo & à terra? Quia quod fit à te, Ipse facit in te. Numquã fit à te, quod non ipse facit in te. Sed aliquando facit in te, quod non fit à te: Numquam autem aliquid fit à te; si non facit in te. Verba sunt S. Augustini, Sermone 56. aliàs De Diuersis 48

Matt. 25.

Oramus (inquit S. Cyprianus) non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos faciamus quod Deus vult; Nam Deo quis obsistit, quò minùs quod velit faciat? Sed quia nobis à Diabolo obsistitur, quò minùs per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione; quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentiâ & misericordia tutus est. Ad faciendam Dei voluntatem S. Ioannes hortatur, dicens: Nolite diligere Mundum, neque ea quæ in Mundo sunt. Si quis dilexerit Mundum, non est charitas Patris in illo Quia omne quod in Mundo est, cõcupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, quæ non est à Patre, sed ex concupiscentia Mundi. Et Mundus transibit, & concupiscẽtia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum, quomodo & Deus manet in æternum. Qui in æternum manere volumus, Dei, qui æternus est, voluntatem facere debemus. Voluntas autem Dei est, quam Christus & fecit & docuit: Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facere non nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo quod Pater est, timere quod Deus est, Christo nihil omninò præponere, quia nec nobis quidquam ille præposuit; Charitati eius inseparabiliter adhærere, Cruci eius fortiter ac fidenter adsistere: Quando de eius nomine & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, quâ confitemur; in quæstione fiduciam, quâ congredimur; in morte patientiam, quâ coronamur: Hoc est coheredem Christi esse velle, hoc est præceptum Dei facere, hoc est voluntatem Patris adimplere. Hæc S. Cyprianus.

Tract. De Orat. Dom.

1. Ioan. 2.

9 Petimus autem vt fiat voluntas Dei Sicut in cælo & in terrâ, id est, vt quemadmodum perfectè adimpletur ab Angelis & cælestibus Ciuibus, qui Deo vnanimes seruiunt, & in omnibus summo studio, summa facilitate, summa charitate, summa delectatione obsequuntur: Sic ab hominibus qui in terra sunt, & de terra secundùm corpus facti sunt, adimpleatur integerrimè, concordissimè, tranquillè, delectabiliter. Vt non solùm spiritu, sed & carne Deo seruiamus; & sicut in renouatis per Dei gratiam hominibus spiritus non resistit Deo, sed illi adhæret ac voluntati eius obsequitur; ita & corpus non resistat spiritui, sed illi subdatur & pareat, quod tandẽ perfectè fiet, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc enim nulla erit cupiditas, quæ hîc tantùm minuitur in Sanctis, quantùm crescit charitas. Oramus, denique, vt quẽadmodum in Iustis, qui cælorum nomine interdum in Scripturis significantur, sic etiam in peccatoribus, quos terræ nomine quandoque Scriptura secundùm allegoriã designat, Dei voluntas fiat: Vt Deum pariter agnoscant, colant, eiusque Mandatis obediant. Hoc triplici sensu vim istius comparationis Patres explicant; quamquam primus litteræ magis congruat.

Ita S. Cyprianus, Tractatu De Oratione Dominica: Fieri autem petimus voluntatem Dei vt in cælo & in terra, quod vtrumque ad consummationem nostræ incolumitatis

per-

pertinet & salutis. Nam cum corpus è terra, & spiritum possideamus è cælo, ipsi terra & cælum sumus, & in vtroque, id est, & corpore & spiritu, vt Dei voluntas fiat, oramus. Est enim inter carnem & spiritum colluctatio, & discordantibus aduersùs se inuicem quotidiana congressio; vt non quæ volumus ipsa faciamus; dum spiritus cælestia & diuina quærit, caro terrena & sæcularia concupiscit: Et ideò petimus impensè inter duo ista, ope & auxilio Dei concordiam fieri: Vt dum & in spiritu & in carne voluntas Dei geritur, quę per eum renata est, Anima seruetur. Quod apertè atque manifestè Apostolus Paulus sua voce declarat: (Gal. 5.) Caro, *inquit*, concupiscit aduersùs spiritum, & spiritus aduersùs carnem. Hæc enim inuicem aduersantur sibi, vt non quæ vultis ipsa faciatis. *Et idcircò quotidianis immò continuis orationibus hoc precamur, & in cælo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri: Quia hæc est voluntas Dei vt terrena cælestibus cedant, spiritalia & diuina præualeant. Potest & sic intelligi, vt quoniam mandat & monet Dominus etiam inimicos diligere, & pro ijs quoque qui nos persequuntur orare; petamus & pro illis qui adhuc terra sunt, & necdum cælestes esse cœperunt, vt & circa illos voluntas Dei fiat, quam Christus hominem conseruando & redintegrando perfecit. Nam cùm Discipuli ab eo non iam terra appellentur, sed sal terræ: Et Apostolus primum hominem vocet de terræ limo, secundum verò de cælo: Meritò & nos qui esse debemus Patri Deo similes, (qui Solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos,) sic Christo monente oramus & petimus, vt precem pro omnium salute faciamus: Vt quomodo in cælo, id est, in nobis per fidem nostram voluntas Dei facta est, vt essemus è cælo; ita & in terra, hoc est, in illis non credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiant esse cælestes, ex aqua & Spiritu nati.*

Ita *S. Augustinus*, Libro 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 6. FIAT VOLVNTAS TVA SICVT IN CÆLO ET IN TERRA: *Id est, sicut est in Angelis, qui sunt in cælis, voluntas tua, vt omnimodo tibi adhereant teque perfruantur, nullo errore obnubilante sapientiam eorum, nullâ miseria impediente beatitudinem eorum, ita fiat in Sanctis tuis, qui in terra sunt & de terra, quod ad corpus attinet, facti sunt, & quamuis in cælestem habitationem atque immutationem, tamen de terra assumendi sunt. Ad hoc respicit etiam illa Angelorum prædicatio,* (Lucæ 2.) Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. *Vt cùm præcesserit bona voluntas nostra, quæ vocantem sequitur, perficiatur in nobis voluntas Dei, sicuti est in cælestibus Angelis; vt nulla aduersitas resistat nostræ beatitudini, quod est pax. Item,* Fiat voluntas tua, *rectè intelligitur, Obediatur præceptis tuis:* Sicut in cælo & in terra, *id est, sicut ab Angelis, ita ab hominibus. Est etiam ille intellectus,* Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra: *Sicut in Sanctis & Iustis, ita etiam in peccatoribus. Quod adhuc duobus modis accipi potest; siue vt oremus etiam pro inimicis nostris: (Quid enim sunt aliud habendi, contra quorum voluntatem Christianum & Catholicum nomen augetur?) Vt ita dictum sit,* Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra, *Tamquam si diceretur, Faciant voluntatem tuam sicut Iusti, ita etiam peccatores, vt ad te conuertantur. Siue ita,* Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra, *Vt sua cuique tribuantur, quod fiet extremo Iudicio, vt Iustis præmiũ, peccatoribus damnatio retribuatur, cùm agni ab hædis separabuntur. Ille etiam non absurdus, immò & fidei & spei nostræ conuenientissimus intellectus est, vt cęlum & terram accipiamus spiritum & carnem. Et quoniam dicit Apostolus,* (Rom. 7.) Mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati; *Videmus factam voluntatem Dei in mente, id est, in spiritu: Cùm autem absorpta fuerit mors in victoriam, & mortale hoc induerit immortalitatem, quod fiet carnis Resurrectione, atque* (1 Cor. 15.) *illa immutatione quę promittitur Iustis; fiat voluntas Dei & in terra, sicut in cælo; id est, vt quemadmodum spiritus non resistit Deo, sequens & faciens voluntatem eius: Ita & corpus non resistat spiritui vel animæ, quæ nunc corporis infirmitate vexatur, & in carnalem consuetudinem prona est: Quod erit summæ pacis in vita æterna, vt non solùm velle adiaceat nobis, sed etiam perficere bonum.* (Rom. 7.) Nunc enim Velle (*inquit*) adiacet mihi; perficere autem bonum non: *Quia nondum in terra sicut in cælo, id est, nondum in carne sicut in spiritu, facta est voluntas Dei. Nam & in miseria nostra fit voluntas Dei, cùm ea patimur per carnem, quæ nobis mortalitatis iure debentur, quam peccando meruit nostra natura: Sed id orandum est, vt sicut in cælo, ita & in terra fiat voluntas Dei; id est, vt quemadmodum corde condelectamur legi secundùm interiorem hominem, ita etiam corporis immutatione facta, huic nostræ delectationi nulla pars nostra terrenis doloribus seu voluptatibus aduersetur.* Legatur & Sermone 56. aliàs 48. *De Diuersis*, item Sermone 57. aliàs *De Diuersis* 9. Serm. 58. aliàs 42. inter Homilias Quinquaginta, & Libro *De Dono Perseuerantiæ*, Cap. 3.

Interpretationi priori, quæ magis literalis est, adhæsit *S. Hilarius* in Psalmum 134. huius petitionis sensum esse dicens: *Fac vt sicuti voluntati tuæ in cælis ab indefessis & cælestibus Virtutibus paretur, ita & à nobis in terra pareatur, ne corporalis nos infirmitas ab exequenda tua voluntate deflectat. In cælis enim indefessis quotidie vocibus dicitur: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth, pleni sunt cæli & terrâ gloriâ tuâ. Fac vt nobis quoque nihil aliud in opere sit, nisi per quod sanctificetur Nomen tuum: Nihil aliud in spe, nisi per quod etiam in nos tuum Regnum speramus: Nihil aliud in voluntate, nisi per quod tibi Deo nostro æternæ à nobis laudes sunt deferendæ.*

ARTICVLVS VII.

Orationis Dominicæ Petitio quarta explicatur:

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.

TRes priores petitiones ad vitam æternam pertinẽt. Quatuor sequentes ad vitam istam peregrinationis nostræ: Quamuis enim Angelis æquales aliquando nos futuros ex Dei misericordiâ speremus: Quia tamen carnales interim ac mortales sumus, multis corporis animique subsidijs egentes, donec mortale hoc induerit immortalitatem; ideò cælestis disciplinę Magister Christus Iesus iubet vt omnia tam spiritualia, quàm temporalia bona ad hanc vitam traducendam necessaria supplices à Deo bonorum omnium Auctore postulemus: Mala item omnia, quæ nos à Regni cælestis tramite per Christum ipsum præmonstrato auertere possunt, humiliter deprecemur.

Oramus igitur in hunc modum: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Da æterna, da temporalia. Promisisti Regnum, noli negare subsidium. Dabis apud te sempiternum ornamentum, da in terra temporale alimentum. Duobus autem modis intelligenda est ista petitio de pane quotidiano, siue pro necessitate carnalis victûs, siue etiam pro necessitate spiritalis alimonię. (S. August. Sermone 57. aliàs De Diuersis 9.)

1 Primùm ergo *Panis* nomine hic intelligitur quicquid ad præsentis vitæ subsidium necessarium est, nempè cibus, potus, indumentum, cæteraque omnia sine quibus commodè viuere non possumus. Panis enim nomine cætera quæ ad corporalem substentationem pertinent, in Scripturis Sacris sæpè significantur. Genes. 28. *Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quàm ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersúsque fuero prosperè ad domum patris mei, erit mihi, Dominus in Deum, &c.* Genes. 43. *Audierant quòd ibi comesturi essent panem.* 4. Regum 6. *Pone panem & aquam coram eis, vt comedant & bibant, & vadant ad dominum suum. Appositáque est eis ciborum magna præparatio*, &c. Lucæ 14. *Cùm intraret Iesus in domum cuiusdam Principis Pharisæorum Sabbato manducare panem, &c.* Nec tamen primaria intentio animi nostri ad hæc temporalia ferri debet, quibus à Christo dictum est: *Quærite primùm Regnum Dei & iustitiam eius; & hæc omnia adijcientur vobis:* (Matth. 6.) Cùm enim dixit: *Primùm*, significauit quòd hoc *posteriùs* quærendum sit, *non tempore, sed dignitate*; vt loquitur *S. Augustinus*, Libro 2. *De Sermone Domini in Monte*, Cap. 16. Quamuis porrò laborandum sit vt necessaria temporalis vitæ subsidia nobis procuremus, panem tamẽ à Deo postulare in dies singulos iubemur vt agnoscamus illum de manu Dei, id est, eius prouidentia & paterna benignitate nos recipere, qui filios suos non relinquit, cùm malis etiam prouideat, & brutis etiam animantibus det escam opportuno tempore. Vnde Propheta ait: *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictũ, nec semen eius quærens panem.* (Psalm. 36.) Improbi qui Deum non timent, nec ex fide viuunt, laboribus suis, industriæ, solicitudini tribuunt comparata vitæ temporalis subsidia: Iusti verò, tametsi labori parcendum non esse sciant, quia ex iustâ Dei Sententiâ in sudore vultûs nostri parere nobis panem debemus, (Genes. 3.) Deo tamen acceptum referunt quotidianum victum, & quicquid ad vitæ sustentationem

opus

opus est. Firmissimè enim credunt (vt par est) inanes fore labores nostros nisi Deus illis benedixerit; Quod & experientià comprobatur, siquidem Deo sæpè ob scelera nostra irato fruges in deteriorem segetem degenerāt, vel suc crescente agrestium herbarum asperitate opprimuntur, vel nimbis, vento, grandine, vredine, rubigine perculsæ & prostratæ intereunt; aut salubri nutriendi roborandique corpora nostra virtute quodam modo sunt destitutæ. Quò pertinet illud Isaiæ 3. *Auferet Dominus à*
1. Cor. 3. *Ierusalem & à Iuda omne robur panis, & omne robur aquæ.*
Ioel. 2. Itaque *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*, à quo & *Imbrem matutinum & serotinum*, opportunasque frugum nostrarum incrementis & maturitati tempestates, & solis aliorumque siderum influxus immitti atque dispensari fides docet. Laborandum igitur, sed sine solicitudine quam prohibet Christus dicens, *Nolite soliciti esse, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Hæc enim omnia Gentes inquirūt.* Labores nostri Dei benedictioni sunt commendandi, qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione. Qui sic in timore Dei laborant, labores manuum suarum, cum gaudio cordis & gratiarum actione manducant, quicumque sunt illorum fructus vt dona Dei percipientes: Cùm interim impijs, quorum laboribus Deus non benedicit, vanum sit ante lucem surgere, & quamuis locupletissimi videantur, non manducant sæpè nisi panem doloris.

Docet autem nos Christus *Panem* simpliciter postulare, vt quicquid est superfluæ voluptatis, magis quam necessariæ frugalitatis resecet, intelligamusque nos necessaria dumtaxat, non superflua; non exquisitam ciborum copiam, non vestium pompam, non variæ pretiosæque suppellectilis apparatum & ornamenta quærere debere; vt *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti*
1. Tim. 6. *simus.* In quem modum Salomon orabat, dicens: *Mendicitatē & diuitias ne dederis mihi: Tribue tantùm victui meo*
Prou. 30. *necessaria: Ne fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicā: Quis est Dominus? Aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei.*

2 *Panem nostrum* à Deo postulamus, vt admoneamur nos ad necessitatem dumtaxat mortalis huius vitæ subleuandam, non ad luxuriam, bona illa temporalia optare & petere à Deo debere; illaque nobis à Deo dari vt alamur & commodè sustentemur, quantùm vitæ præsentis necessitas, decorumque status nostri exigunt, seu *congruens habitus personæ hominis, quo habita non sit inconueniens eis, cum quibus honestè officiosèque viuendum est*; (vt loquitur *S. Augustinus*, Epistola 130. aliàs 121. Cap. 7.) *Nostrum* etiam appellamus, quod iure à nobis acquirendus sit, non iniuria fraude, furto, aut quibusuis malis artibus parandus. Quæ enim sic parta sunt, non nostra sunt, sed aliena; ac proinde restitutioni obnoxia, adeò vt nec eleemosynam ex illis erogare liceat. *Non enim habet gratiam liberalitas, si iniuria perseuerat; quia non spolia, sed dona quæruntur*, (inquit *S. Ambrosius.*) *Nostrum*
S. Ambr. Lib. 8. in Lucam. igitur panem dicimus, quem labore nostro & industria peperimus, adiuuante Dei benignitate: Petimus autem à Deo bonam mentem, quâ rectè partis sobriè, iustè ac piè vti possimus. *Nostrum* denique panem appellamus quia illum cum pauperibus diuidendum accepimus, qua de re legendus *S. Ioannes Chrysostomus*, Concione 2. De Lazaro *Panem nostrum* dicimus, & tamen vt detur, oramus: *Noster quippe fit cùm accipitur, qui tamen Dei est, quia ab illo datur. Sic iustitia nostra dicitur, non quæ ex nobis nostra est, sed quæ diuina largitate fit nostra*; (ait *S. Gregorius*, Lib. 24. *Moralium*, Cap. 7.)

3 PANEM QVOTIDIANVM petimus, qua voce frugalis victus, & parabilis intelligitur, non exquisitus, non delicatus; qui naturæ sufficiat, non qui gulæ seruiat, deliciasque subministret. Vnde hâc voce temperantia & sobrietas commendantur. Damnatur etiam cupiditas eorum, qui domum ad domum coniungunt, & agrum agro copulant vsque ad terminum loci, qui diuina maledictione apud Isaiam percelluntur. Studium thesauri-
Isai. 5. zandi in terra, diuitiasque congregandi, ista voce, *Quotidianum*, Christus damnauit, iubens quod Apostolus prædicauit, vt *Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus.*
Hebr. 13. Nam *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, &*
1. Tim. 6. *in laqueum Diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.*

Tollitur præterea solicitudo & cura crastini, cùm *Panem quotidianum* à Deo petere Christus docet, qui & paulò post hanc legem præscribit: *Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. Suffi-* Matth. 6. *cit diei malitia sua.* Labor exercendus, anxia solicitudo deponenda. Iactanda cura super Dominum, & ipse nos enutriet, qui manum aperiente implentur omnia bonitate. Vbi Dominus ait, *Nolite solliciti esse in crastinum*,
" ad id pertinet, vt temporalia non amemus, neque ti-
" meamus ne nobis desint necessaria, & propter ipsa cō-
" quirenda vel Deo vel hominibus seruiamus; (inquit *S. Augustinus*, Libro *Contra Adimantum*, Cap. 24.) Cùm fiducia panem nostrum *Quotidianum* à Patre nostro cælesti vt postulemus, necesse est vt quotidie in eius cultu & amore perseuerare firmo proposito statuamus. Sic enim implebitur in nobis Propheticum illud Oraculū: *Timete Dominum omnes sancti eius: Quoniam non est inopia* Psalm. 33. *timentibus eum. Diuites eguerunt & esurierunt: Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.* Quamuis enim sæpè pauperes sint iusti, cùm tamen victum vel in diem habent, & sua sorte sunt contenti, diuitibus feliciores sunt. *Pereat auaritia, & diues est natura*; (inquit *S. Augustinus.*)

4 Quotidianum Panem à Deo nobis dari supplicamus, *Da nobis*, ab eius benignitate dumtaxat nos præsentis vitæ subsidia exspectare professi. His verbis monentur diuites *Non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum.* Nam & ipsi Mendici Dei sunt. *Profiteris* 1. Tim. 6. *te Mendicum Dei*, (inquit *S. Augustinus*, Serm. 56. aliàs *De Diuersis* 48.) *Sed noli erubescere. Quantumlibet quis sit diues in terra, mendicus Dei est. Stat mendicus ante domum diuitis: Sed & ipse diues stat ante domum Magni Diuitis. Petitur ab illo, & petit. Si non egeret, aures Dei non pulsaret. Et quid eget diues? Audeo dicere, ipso pane quotidiano eget diues. Quare enim abundant illi omnia? Vnde, nisi quia Deus dedit? Quid habebit, si Deus subtrahat manum suam? Nonne multi dormierunt diuites, & surrexerunt pauperes? Et quod illi non deest, Misericordiæ Dei est, non potentia ipsius.*

5 Hunc Panem dari nobis *Hodie* rogamus, id est, eo ipso die quo petimus; vel toto vitæ huius mortalis decursu. Nullus præterit dies, nulla hora, nullum momentum temporis, quo nō indigeamus temporali aliquo subsidio, quod, qualecumque sit, nomine panis quotidiani significatum est. Hac voce, *Hodie*, Paupertatem Euangelicam edocemur, quam spiritu & animo amplecti, affectum à terrenis opibus & temporalibus bonis abstrahendo, Christianus quisque tenetur. Vnde *S. Cyprianus*, Tractatu De Oratione Dominica: *Potest verò & sic intelligi* (inquit) *vt qui sæculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fide gratiæ spiritalis abiecimus; cibum nobis tantùm petamus & victum: Quando instruat Dominus & dicat:* Qui non renunciat omnibus quæ sunt eius, non "
potest meus discipulus esse. *Qui autem Christi cœpit es-* "
se discipulus, secundùm Magistri sui vocem renuncians omnibus, diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis extendere. Meritò Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur: Quia & contrarium sibi fit & repugnans vt quæramus in sæculo diu viuere, qui petimus Regnum Dei velociter aduenire. Et *S. Augustinus* Sermone 56. aliàs *De Diuersis* 48. Cap. 6. *Impudentia est* (inquit) *vt à Deo petas diuitias: Non est impudentia, vt petas panem quotidianum. Aliud est vnde superbias, aliud vnde viuas.* HODIE petimus, id est, *hoc tempore*; (inquit idem Doctor Sermone 57.) *Cùm transierit vita ista, numquid petemus panem quotidianum? Tunc enim non vocabitur* Quotidie; *sed* Hodie. *Nunc vocatur* Quotidie, *quando transit dies, & venit alius dies. Numquid vocabitur* Quotidie, *quando erit æternus vnus dies?*

6 Quem *Panem quotidianum* dicimus, vt apud S. Lucam legitur, *S. Hieronymus* vertit *Supersubstantialem*: Quam vocem in S. Matthæi Latina Versione seruauit Ecclesia, Huius tamen vocis eadem vis est ac istius, *Quotidianum*. Dicitur *supersubstantialis*, Græcè ἐπιούσιος; id est, substantiæ superadditus, vel super substantiam adiectus ad illam roborandam, conseruandam, augendam. Hebraicam vocem hoc verbo expressam, septuaginta Interpretes, vbicumque in Veteri Testamento occurrit,

red-

reddunt περιούσιον: ἐξαίρετον, id est, *præcipuum* vel *egregiũ* transtulit *Symmachus*. Quando ergo petimus vt peculiarem vel præcipuum nobis Deus tribuat panem, Panem spiritualem petimus, illum scilicet qui dicit: *Ego sum Panis viuus qui de cœlo descendi* In Euangelio, quod secundùm Hebræos appellabatur, pro supersubstantiali Pane, *crastinum* significari secundùm vim Hebraicæ vocis, *Machar*, S. Hieronymus obseruat, vt sit sensus: *Panem nostrum crastinum, id est futurum da nobis hodie.* Secundùm hanc interpretationem ἐπιοῦσα est omne id spatium vitæ quod nobis emetiendum superest, incognitum quidem nobis, Deo autẽ cognitum ἐπιούσιον id quod ei spatio sufficit. Homines plurimi, incerti quandiu victuri sunt, senectutis exspectationem auaritiæ prætendunt: & sæpè quò minùs est viæ, eò plus quæritur viatici. Vult Christus nos Deo hanc curam committere, vt quantum vitæ superest, tantum nobis suppeditet subsidiorum temporalium. Neque ita tamen vt poscamus id omne nobis repræsentari. Est enim valdè illiberalis animi non credere Deo nisi sub pignore. Quemadmodum igitur filij & serui, qui sunt in potestate Patris-familiâs & boni, & sapientis, & diuitis, non postulant vt alimenta in multos annos sibi recondere liceat, sed contenti sunt alimento diurno: Ita & Christus abesse volens à precibus nostris tam diffidentiam, tum auiditatem, panem dumtaxat in diem postulare nos docuit. Atque hunc sensum confirmant Versiones Orientales. Versio Syriaca: *Da nobis Panem indigentiæ nostræ hodie.* Æthiopica: *Cibum nostrũ cuiusque diei nostri da nobis hodie.* Persica: *Panem nobis da qui diei necessarius est.*

7 *Possumus supersubstantialem Panem & aliter intelligere, qui super omnes substantias sit, & vniuersas superet creaturas;* (inquit *S. Hieronymus* in Cap. 6. S. Matthæi.) *Nam Panis vitæ Christus est*, ait S Cyprianus, *& Panis hic omnium non est, sed noster est: & quomodo dicimus*, Pater noster; *quia intelligentium & credentium Pater est; sic & Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui Corpus eius contingimus) Panis est. Hunc autem Panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cælesti Pane prohibemur, à Christi Corpore separemur; ipso prædicante & monente*: Ego sum Panis vitæ qui de cœlo descendi. Si quis ederit de meo Pane viuet in æternum. Panis autem quem ego dedero, caro mea est pro sæculi vita. *Quando ergo dicit in æternum viuere; si quis ederit de eius Pane; vt manifestum est eos viuere qui Corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: Ita contra timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi Corpore, procul remaneat à salute; comminante ipso & dicente*: Nisi ederitis Carnem Filij hominis, & bibetis Sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. *Et ideò Panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & Corpore non recedamus.* Quæ verba Sancti Hominis Dei, *Perseuerantiam penitus à Domino Sanctos indicant poscere, quando hac intentione dicunt*, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie; *ne à Christi Corpore separentur, sed in ea sanctitate permaneant, quâ nullum quo inde separari mereantur, crimen admittant;* (inquit *S. Augustinus*, Libro *De Dono Perseuerantiæ*. Cap. 4.)

Et Sermone 58 aliàs 42 inter Homilias quinquaginta: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, Eucharistiã tuam, quotidianum cibum. Norunt enim fideles quid accipiant, & bonum est eis accipere panem quotidianum huic tempori necessarium. Pro se rogant vt boni fiant, vt in bonitate & fide, & vita bona perseuerent. Hoc optant, hoc orant: Quia si non perseuerauerint in vita bona, separabuntur ab illo Pane Ergo*, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, *quid est? Sic viuamus, vt ab Altari tuo non separemur.*

8 Panis quotidianus, quem à Deo poscimus, verbum etiam Dei Patres interpretantur. *S. Augustinum* audiamus Sermone 56. aliàs *De Diuersis* 48. *Quia* (inquit) *iste panis visibilis & tractabilis datur & bonis & malis; est panis quotidianus quem petunt filij. Ipse est sermo Dei, qui nobis quotidie erogatur. Panis noster quotidianus est: Inde viuunt non ventres, sed mentes. Necessarius est nobis etiam nunc operarijs in vinea, cibus est, non merces. Operario enim duas res debet, qui illum conducit ad vineam, cibum, ne deficiat; & mercedem, vnde gaudeat. Cibus noster quotidianus in hac terra sermo Dei est, qui semper erogatur Ecclesijs: Merces nostra post laborem vita æterna nominatur.* Et Sermone 57. aliàs *De Diuersis* 9. *Et quod vobis tracto* (inquit) *Panis quotidianus est: & quòd in Ecclesia lectiones quotidie auditis, panis quotidianus est: & quòd hymnos auditis & dicitis, panis quotidianus est Hæc enim sunt necessaria peregrinationi nostræ. Numquid illuc quando venerimus, codicem sumus audituri? Ipsum verbum visuri, ipsum verbum audituri, ipsum manducaturi, ipsum bibituri quomodo Angeli modò Numquid Angelis codices sunt necessarij, aut disputatores, aut lectores? Absit. Videndo legunt: Vident enim ipsam Veritatem, & illo fonte satiantur vnde nos irroramur.*

Quantâ reuerentiâ audiendum sit Christi verbum, docet *S. Cæsarius*, Sermone 45. in Appendice Augustiniana 300. *Quid vobis plus esse videtur*, (inquit) *verbum Dei, an Corpus Christi? Si verum vultis respondere, hoc vtique dicere debetis, Quòd non sit minus verbum Dei, quàm Corpus Christi. Et ideò quanta sollicitudine obseruamus, quando nobis Corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manibus in terram cadat; tantâ sollicitudine obseruemus, ne verbum Dei quod nobis erogatur, dum aliud aut cogitamus aut loquimur, de corde nostro depereat: Quia non minus reus erit qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille qui Corpus Christi in terram cadere negligentiâ suâ permiserit.*

Panis noster quotidianus, quem assiduè desiderare, & petere à Deo debemus, iustitia est. *Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.* Iustitia porrò Christus est, *Qui factus est* Matt. 5.
nobis iustitia & sapientia. Cibus est qui reficit, nec deficit, qui insumitur, & non consumitur; qui esurientes satiat, & integer manet. Hunc cibum manducant, qui piè Dei verbum audiunt. Sed *Bene manducat, & malè digerit, qui audit verbum Dei, & non facit: Non enim ducit vtilem succum, sed crudum ructat indigestione fastidium;* (inquit *S. Augustinus* Serm. 28. aliàs 7. editorum ex Carthusiæ Miss.) In cælis *Non erit aliquis Magister verbi, sed Magistrum Verbum.* in terris autem etsi alius sit Prædicator verbi, alij auditores; *Intus tamen vbi nemo videt, omnes auditores sumus: & omnes & foris & intus in conspectu Dei factores esse debemus. Vnde intus factores?* Quia qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam mœchatus est eam in corde suo *Et potest esse mœchus nullo hominum vidente, sed Deo puniente. Quis est ergo intus factor? Qui non ad concupiscendum videt. Quis est foris factor?* Frange panem tuum esurienti. *Hoc enim cùm fit, videt & proximus: Sed quo animo fit, non videt nisi Deus.* Estote ergo factores verbi, & non auditores tantùm, fallentes vosmetipsos: *Non Deum, non eum qui prædicat. Ego enim vel quisquis vobis prædicat verbum, cor vestrum non videt: Quid agatis intus in cogitationibus vestris, iudicare non potest. Quia homo non potest, intuetur Deus, cui cor humanum non potest occultari. Ipse videt quo studio audis, quid cogites, quid timeas, quid proficias de supplementis suis, quàm instanter ores, quemadmodum depreceris Deũ ex eo quod non habes, quomodo gratias agas ex eo quod habes: Ille nouit qui exacturus est.* Verba sunt *S. Augustini*, Sermone 179 aliàs *De Diuersis* 27. Pane illo cælesti pasci debent, eoque pariter indigent & illi qui erogant. Nam, (vt ibidem ait S. Augustinus) *Verbi Dei inanis est forinsecus Prædicator, qui non est intus auditor.*

1. Cor. 1. — Matth. 5. — Isai. 58. — Iacobi 1.

9 Panis denique quotidiani nomine, quem à Deo postulamus, intelliguntur omnia subsidia spiritualia, quæ Animæ nostræ necessaria sunt in dies, siue *Gratia quotidiana*, vt vocat *Innocentius I.*

ARTICVLVS VIII.

Orationis Dominicæ Petitio quinta explicatur.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

1 PEccata nostra *debita* vocantur, quòd illis tamquã ære alieno obstricti Diuinæ Iustitiæ teneamur. Vnde *Lucæ* Cap. 11. eadem Petitio his verbis enunciatur: *Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis.* Cùm enim verò peccando abstulerit homo debitum honorem & obedientiam Deo, eius

eius legem violauerit, Diuinæque Maiestati irrogauerit iniuriam, ipsi satisfacere debet per Pænitentiam, aut pœnas inuitus dare. *A Deo* quippe *accipit natura peccatrix vt sit misera, si non rectum fecerit; & beata, si fecerit.*
S. August. Lib. 3. De Lib. Arb. Cap. 15.
Quia enim nemo superat Leges Omnipotentis Creatoris, non sinitur Anima non reddere debitum. Aut enim reddit bene vtendo, quod accipit; aut reddit amittendo quo bene vti noluit. Itaque si non reddit faciendo iustitiam, reddet patiendo miseriam, quia in vtroque verbum illud debiti sonat. Hoc enim etiam modo dici potuit quod dictum est; si non reddidit faciendo quod debet, reddet patiendo quod debet. Nullo autem temporis interuallo ista diuiduntur, vt quasi alio tempore non faciat quod debet, & alio patiatur quod debet, ne vel puncto temporis vniuersalis pulcritudo turpetur, vt sit in ea peccati dedecus sine decore vindictæ. Sicut enim qui non vigilat, dormit: Sic quisquis non facit quod debet, sine interuallo patitur quod debet; quoniam tanta est beatitudo iustitiæ, vt nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere; (inquit *S. Augustinus.*) Igitur statim atque peccauit homo, pœnæ obnoxius est, & satisfactioni; statim diuinæ iustitiæ debitor est. Omne peccatum est iniquitas, pro qua iustitiæ lege satisfieri debet, aut pœnæ dari. Quocirca peccata debita nuncupantur, & debitis assimilantur *Matthæi* 18. propositâ parabolâ serui qui Domino suo debebat decem millia talenta, quod debitum dominus liberaliter dimisit; & alterius, cui conseruus debebat centum denarios, quos ille immisericorditer exegit. Et Christus de hominibus illis decem & octo, super quos cecedit turris in Siloë ait, Lucæ 13. *Putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Ierusalem? Non, dico vobis: Sed si Pænitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.*
4. Reg. 4.
Hinc *S. Cæsarius* Areiatensis Episcopus Viduam ære alieno obstrictam, cuius oleum Miraculo auxit Elisæus, vt debita solueret, Ecclesiæ per Christum à debitis peccatorum liberatæ figuram fuisse ait, Sermone 23. in Augustiniana Appendice 42. aliàs De Tempore 206 *Vidua ista* (inquit) *debitum graue contraxerat, non solidorũ, sed peccatorum. Debitum habebat, & creditorem crudelissimum sustinebat: Quia se Diabolo multis peccatis obnoxiam „ fecerat. Sic enim & Propheta prædixit,* In peccatis ve-
Isai 50.
„ stris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrẽ „ vestram. *Vidua ergo illa pro tam grandi debito captiua quodammodo tenebatur. Captiua erat, quia Redemptor nondum venerat. Sed posteaquam Viduam istam verus Redemptor Christus Dominus visitauit, ab omnibus debitis liberam fecit. Vnde enim illa Vidua liberata sit, videamus. Vnde, nisi de augmento olei? In oleo Misericordia intelligitur. Ergo Viduæ illi ideò debitum creuerat, quia oleum misericordiæ peccando perdiderat. Defecit oleum, & debitum creuit; creuit oleum, & perijt debitum: Creuerat cupiditas, & perijt charitas; redit charitas, & perit iniquitas. Veniente vero Elisæo Christo Domino, Vidua, hoc est, Ecclesia, per augmentum olei, id est, donum gratiæ & misericordiæ, vel charitatis pinguedine, de peccatorum debito liberatur.* De isto debito Christus Dominus ore Prophetæ locutus est. *Quæ*
Psalm 68.
non rapui (inquit) *tunc exsoluebam.* Ex qua Saluatoris Sententia intelligitur, non solùm nos debitores esse, sed etiam non esse soluendo; cùm Peccator per se satisfacere nullo modo possit. Quare confugiendũ nobis est ad Dei Misericordiam, & ad virtutem ac meritum Passionis Iesu Christi, à qua omnis satisfaciendi vis & ratio tamquã ex fonte profluxit, & sine qua nemo vmquam veniam peccatorum impetrauit. Pretium igitur illud incomparabile à Christo Domino in cruce persolutum, vbi Sanguine suo deleuit chirographum, quod erat contrarium nobis, applicari nobis à Dei Misericordia rogamus his verbis: *Dimitte nobis debita nostra.* Ad Deum tamquam ad Patrem, non quasi ad Iudicem confugimus; à quo nõ vt ex Iustitiâ nobiscum agat, sed ex Misericordia postulamus. Si enim iniquitates obseruauerit, quis sustinebit? Sed apud ipsum misericordia est, & copiosa redemptio. Oramus, inquam, vt non intret in iudicium cùm seruis suis, sed ineffabilem misericordiam suam clementer ostendat, quâ simul nos & à peccatis omnibus exuat, & à pœnis quas pro his meremur; eripiat; vt aliàs etiam orat Ecclesia.

2 Vt autem petitionis istius fructum consequamur, agnoscere & confiteri debemus imprimis nos omnes reos esse Deo peccatorum plurimorum, in quæ quotidie labimur. Neminem enim, Christo & Deipara Virgine exceptis, aliquando fuisse, esse aut futurum esse ita perfectè iustum, vt sine peccato fuerit, sit, vel futurus sit in hac vita, quæ tentatio est super terram, Dogma Fidei est, verbo Dei firmatum 3. Regum 8. *Non est homo qui non peccet.* Psal. 142. *Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.* Psal. 13. *Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Ecclesiastis 7. *Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Prouerb. 20. *Quis potest dicere, Mundum est cor meum, purus sum à peccato?* Et Cap. 24. *Septies enim cadit Iustus, & resurget.* Ieremiæ 2. *Dixisti, Absque peccato & innocens ego sum: & propterea auertatur furor tuus à me. Ecce ego iudicio contendam tecum, eò quòd dixeris, Non peccaui.* Iacobi 3. *In multis offendimus omnes.* 1. Ioannis 1. *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.*

Hoc fidei dogma confirmant Patres, inter alios *S. Hieronymus* in Epistola ad *Ctesiphontem*, & *S. Augustinus* Libro 2. *De Peccatorum Meritis & Remissione*, Cap. 10. & sequentibus vsque ad 17. Libro *De Natura & Gratia*, Cap. 34. 36. 60 Libro *De Gratia Christi*, Cap. 48. & 49. Libro 4. Contra duas Epistolas Pelagianorum, Cap. 10. & toto Libro *De Perfectione Iustitiæ hominis.* Sic habet Libro *De Natura & Gratia*, Cap. 36. *Exceptâ itaque Sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus cùm de peccatis agitur, haberi volo quæstionem.* ∴ *Si omnes alios Sanctos & Sanctas, cùm hic viuerent, congregare possemus, & interrogare vtrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus, vtrum hoc quod iste dicit* (scilicet Pelagius) *An quod Ioannes Apostolus? Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, nonne vna voce clamassent,* Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos „ decipimus, & veritas in nobis non est? *An illud humiliùs fortasse responderent, quàm veriùs? Sed huic iam placet, & rectè placet,* LAVDEM HVMILITATIS IN PARTE NON PONERE FALSITATIS. *Itaque hoc si verum dicerent, haberent peccatum; quod humiliter quia faterentur, veritas in eis esset: Si autem hoc mentirentur, nihilominus haberent peccatum, quia veritas in eis non esset.*

3 Obijciebant Pelagiani multa Scripturæ testimonia, quibus Deus homines ad sanctimoniam & perfectionẽ adhortatur, & illud Dauidis: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescit in Monte Sancto tuo? Qui* Psalm. 14. *ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.*

Respondet *S. Augustinus*, Libro *De Perfectione Iustitiæ*, Cap. 9. Horum testimoniorum aliqua currentes exhortari, vt perfectè currant, aliqua ipsum finem commemorare, quò currendo pertendant. *Ingredi autem sine macula non absurdè etiam ille dicitur, nõ qui iam perfectus est, sed qui ad ipsam perfectionem irreprehensibiliter currit, carens criminibus damnabilibus, atque ipsa peccata venialia non negligens mundare eleemosynis. Ingressum quippe, hoc est, iter nostrum, quo tendimus ad perfectionem, munda mundat oratio. Munda est autem oratio vbi veraciter dicitur,* Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus: *Vt dum non „ reprehenditur, quod non imputatur, sine reprehensione, hoc est, sine macula, noster ad perfectionem cursus habeatur: In qua perfectione, cùm ad eam venerimus, iam non sit omninò quod ignoscendo mundetur.*

4 Obijciebant verba illa, quæ de *Zacharia* patre Ioannis Baptistæ, & vxore eius *Elisabeth* scripta sunt Lucæ 1. *Erant iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela:* Quibus significari videtur, vtrumque sine peccato vixisse.

Respondet *S. Augustinus*, Libro 2. *De Peccatorum Meritis*, Cap. 13. & Libro *De Perfectione Iustitiæ*, Cap. 17. Zachariam & Elisabeth iustos dici, quia eminẽtis erant pietatis, & quicquid eis inerat iustitię, non erat ad homines simulatum, ideò dictum est, *Ante Deum.* Hinc tamen rectè non colligi, sine vllo peccato perfectam illos habuisse iustitiam. Solus Christus *Pontifex* est *sanctus,* Heb. 7. *innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus: Qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum Sacerdotes, priùs pro suis delictis hostias offerre, deinde pro Populi.* In hoc „ Sacerdotũ numero Zacharias, in hoc Phinees, In hoc „ ipse Aaron, à quo iste ordo exorsus est, fuit, & quicum- „ que alij in illo Sacerdorio laudabiliter iustéque vixe- „ runt; qui tamen habebant necessitatem Sacrificium „ primitus pro suis offerre peccatis, solo Christo exi- „ stente, cuius venturi figuram gestabant, qui hanc ne- „

necessi-

„ ceſſitatem Sacerdos Incontaminabilis non haberet. „ Itaque omnes quicumque in hac vita Diuinarũ Scripturarum teſtimonijs in bona voluntate atque actibus iuſtitię prędicati ſunt, & quicumque tales vel poſt eos fuerunt, quamuis non eiſdem teſtimonijs prædicati atque laudati, vel nunc vſque etiam ſunt, vel poſtea quoque futuri ſunt, omnes magni, omnes iuſti, omnes veraciter laudabiles ſunt, ſed ſine peccato aliquo non ſunt: Quoniam Scripturarũ teſtimonijs, quibus de illorum laudibus credimus, hoc etiam credimus, *Non iuſtificari in conſpectu Dei omnem viuentem; ideò rogari ne intres in iudicium cum ſeruis ſuis: Et non tantùm vniuerſaliter fidelibus omnibus, verùm etiam ſingulis eſſe Orationem Dominicam neceſſariam quam tradidit Diſcipulis ſuis.* Denique aliud eſt eſſe *ſine peccato*, quod de ſolo in hac vita Vnigenito dictum eſt, aliud eſſe *ſine querela*, quod de multis iuſtis etiam in hac vita dici potuit: Quoniam eſt quidam modus bonæ vitę, de quo etiam in iſta humana conuerſatione, iuſta querela eſſe non poſſit. Quis enim iuſtè queritur de homine, qui nemini malè vult, & quibus poteſt fideliter conſulit, nec contra cuiuſquam iniurias tenet libidinem vindicandi, vt veraciter dicat, *Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris?* Et tamen eo ipſo quo verum dicit, *Dimitte, ſicut & nos dimittimus*, ſine peccato ſe non eſſe declarat.

S. August. Lib. 2. De Peccator. Mer. Cap. 14.

Idem lib. De Perfect. Iustitia c. 11.

Matt. 6.

5 Neque fauent Pelagianis verba illa Iob 23. *Vias eius cuſtodini, & non declinaui à mandatis eius, neque diſcedam.* Vt enim reſpondet *S. Auguſtinus*, Libro *De Perfectione Iuſtitię*, Cap. 11. *Cuſtodiuit vias Dei, qui non ſic exorbitat, vt eas relinquat, ſed in eis currendo proficit; etſi aliquando vt infirmus offendit, aut titubat: Proficit autem minuendo peccata, donec perueniat vbi ſine peccato ſit. Non enim aliter poteſt eo modo proficere, niſi cuſtodiendo vias eius. Declinat autem à mandatis Domini atque diſcedit Apoſtata; non ille qui, etiamſi habeat peccatum, confligendi tamen cum eo perſeuerantiam non relinquit, donec eò perueniat, vbi nulla cum morte contentio remanebit.*

6 Non fauent etiam Pelagianis verba illa Iob 27. *Non enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.* Vt enim ibidem obſeruat S. Auguſtinus, *Tunc nos in iſta vitâ, in qua ex fide viuimus, non reprehendit cor noſtrum, ſi eadem fides, qua corde creditur ad iuſtitiam, non negligit reprehendere peccatum noſtrum. Vnde dicit Apoſtolus*, „ Non enim „ quod volo facio bonum, ſed quod odi malum hoc ago. *Bonum eſt enim concupiſcere, & hoc bonum vult iuſtus qui ex fide viuit: & tamen facit quod odit, quia concupiſcit; quamuis poſt concupiſcentias ſuas non eat.... Ideò non eum reprehendit cor eius in omni vita eius; hoc eſt in fide eius, quia Iuſtus ex fide viuit: & ideò fides eius eſt vita eius. Scit enim quia non habitat in carne eius bonum, vbi habitat peccatum: Sed non ei conſentiendo viuit ex fide, qua inuocat Deum, vt adiuuetur pugnans contra peccatum; quod vt omninò ibi non ſit, adiacet ei velle, ſed perficere bonum non adiacet. Non facere bonum non adiacet, ſed perficere. Nam in eo quòd non conſentit, bonum facit; & in eo quòd odit concupiſcentiam ſuam, bonum facit; & in eo quòd eleemoſynas facere non ceſſat, bonum facit; & in eo quòd illi qui in eum peccat ignoſcit, bonum facit, & in eo quòd petit ſibi dimitti debita ſua, & veraciter dicit quòd dimittit etiam ipſe debitoribus ſuis, & orat vt ne inferatur in tentationem, ſed liberetur à malo, bonum facit. Ei tamen bonum non adiacet, quod tunc erit, quando illa concupiſcentia, quæ habitat in membris eius, nulla erit. Non ergo eum reprehendit cor eius, quando reprehendit peccatum quod habitat in membris eius, & non habet quam reprehendat infidelitatem eius. Ita nec in vita ſua, id eſt, in fide ſua, à corde ſuo reprehenditur, & ſine peccato non eſſe conuincitur. Quod & ipſe Iob de ſe confitetur*, vbi dicit: *Nihil te latuit peccatorum meorum. Signaſti iniquitates meas in ſacculo, & annotaſti ſi quid inuitus tranſgreſſus ſum.*

Rom. 7.

Iob. 14.

Tob. 4.

7 Obijciebant Pelagiani verba illa Tobiæ: *Noli timere fili, pauperem vitam gerimus, ſed multa bona habebimus, ſi timuerimus Deum, & receſſerimus ab omni peccato, & fecerimus bona.*

Reſpondet *S. Auguſtinus*, Libro *De Perfectione Iuſtitiæ*, Cap 13. In hac mortali vita dici non poſſe: quòd hominum aliquis receſſerit ab omni peccato, ſed ſolùm in altera. Hic iuſti proficiunt, illic perfecti erunt, & in illa perfectione bonorum omnium cumulo perfruentur. *Veriſſimè* (inquit) *tunc erunt homini multa bona, cum receſſerit ab omni peccato. Nunc enim ei nulla erunt mala, vt opus habeat dicere*, Libera nos à malo. *Quamuis & nunc omnis qui proficit, rectâ intentione proficiens, recedit ab omni peccato, & tantò inde fit longinquior, quantò plenitudini iuſtitiæ perfectionique propinquior: Quia & ipſa concupiſcentia, quod eſt peccatum habitans in carne noſtra, etſi manet adhuc in membris mortalibus, minui tamen non deſinit in proficientibus. Aliud eſt ergo, recedere ab omni peccato, quod nunc in opere eſt; aliud, receſſiſſe ab omni peccato, quod in illa perfectione tunc erit.*

8 Obijciebant Pelagiani illud 1. Ioannis 3. *Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit: Quoniam ſemen ipſius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt.*

Reſpondet *S. Auguſtinus*, Eum qui ex Deo natus eſt, eâ ratione nullum prorſus peccatum ſiue mortale, ſiue veniale admittere, quamuis in peccata venialia interdum labatur, quatenus ex carne & ſanguine natus eſt. *Secundùm id* (inquit) *quod ex Deo nati ſumus, in eo qui apparuit vt peccata tolleret, id eſt, in Chriſto manemus, & non peccamus; hoc eſt autem, quòd homo interior renouatur de die in diem: Secundùm autem quòd de homine illo nati ſumus, per quem peccatum intrauit in Mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſijt, ſine peccato non ſumus; quia ſine illius infirmitate nondum ſumus, donec illa renouatione, quæ fit de die in diem, quoniam ſecundùm ipſam ex Deo nati ſumus, infirmitas tota ſanetur, in qua ex primo homine nati ſumus, & in qua ſine peccato non ſumus: Cuius reliquijs in homine interiore manentibus, quamuis de die in diem minuantur in proficientibus*, SI DIXERIMVS *quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quamobrem in quantum Deo noſtro fide, ſpe, & charitate connectimur, & cum in quantum poſſumus imitamur, non peccamus, ſed filij Dei ſumus. In quantum autem ex occaſione carnalis infirmitatis, quia nondum morte reſoluta, nondum Reſurrectione mutata eſt, motus reprehenſibiles improbique ſubrepunt, peccamus. Quod vtique fateri nos conuenit; ne durâ ceruice non languoris noſtri ſanitatem, ſed damnationem ſuperbiæ mereamur. Vnde vtrumque veriſſimè ſcriptum eſt, &*, " Qui natus eſt ex " Deo, non peccat: *&* Si dixerimus quia peccatum non " habemus noſmetipſos decipimus, & veritas in nobis " non eſt. *Illud enim ex primitijs noui hominis, hoc ex reliquijs veteris dictum eſt: Vtrumque enim agimus in hac vita. Paulatim autem nouitas accedit, & paulatim vetuſtate decedente ſuccedit. Cùm verò vtrumque agatur, in ſtadio ſumus; nec ſolùm percutimus Aduerſarium bonis operibus, ſed etiam peccata incautiùs vitando percutimur.* Verba ſunt *S. Auguſtini*, Serm. 351. aliàs 50. inter Homilias 50.

Nec venialia tantùm ſeu leuia, ſed grauia mortaliaque peccata committere poteſt, qui ex Deo natus eſt; illa quidem manendo in ſtatu iuſtitiæ, iſta verò excidendo à felici illo ſtatu & gratiâ adoptionis filiorum Dei. Hæc explicatio doctrinæ Patrum conſentanea eſt. *Tertullianus* enim Libro *De Pudicitia*, Cap. 19. vbi duo diſtinxit genera delictorum, quædam quotidianæ incurſionis, quibus omnes ſumus obnoxij; alia grauiora & exitialia, qualia ſunt idololatria, negatio, blaſphemia, homicidium, fraus, mœchia, & ſi qua alia violatio Legis Dei, ſubdit: *Hæc non admittet omninò qui natus ex Deo eſt; non futurus Dei filius, ſi admiſerit.* Et *S. Auguſtinus* Libro 1. Contra *Gaudentium* Donatiſtam, Cap. 30 ait: *Quod non poteſt iuſtè, non poteſt iuſtus: Quoniam hoc quidem decernendo priùs amittit iuſtitiam, vt quod non poteſt iuſtus, poſſit iniuſtus.* Et Libro 83. Quæſtionum, Quæſtione 61. exponens illa verba Apoſtoli, *Prudentia carnis Legi Dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt:* Ait hæc verba idem ſignificare ac ſi diceretur: Nix non calefacit, nec enim poteſt. Quandiu ſcilicet nix eſt, non calefacit; ſed reſolui poteſt & feruere vt calefaciat: Sed cùm hoc facit, iam nix non eſt. Sic Anima Deo ſubiecta eſſe non poteſt, quamdiu pro magnis & ſpiritualibus bonis temporalia bona concupiſcit, quæ Prudentia carnis eſt: Sed Deo ſubiecta erit, cùm ſpiritalia bona deſiderare cœperit, & temporalia contemnere, quę Prudentia eſt ſpiritûs. Ita qui ex Deo natus eſt, non peccat, ſed nec peccare poteſt lethaliter, quatenus ex Deo natus: Cùm autem peccabit eo genere peccati quod charitatem extinguit, filius Dei eſſe deſinet. Et hæc quidem expoſitio gemina eſt illi, quâ ſimiles Scripturæ Sacræ Sententiæ neceſſariò exponendæ ſunt, & vulgò à Sacris Interpretibus exponuntur; vt illa Chriſti

Domi-

Domini Sententia, Matth. 7. *Non potest arbor mala bonos fructus facere:* Cuius sensus est, Non posse bonam voluntatem, quatenus bona est, & in sua integritate permanet, mala opera edere: Quamuis ab illo statu mutari possit, & malos fructus, sine mala opera producere, cum deprauata fuerit, & in arborem malam degenerauerit. Sic exponitur, & illa Sententia Apostoli 1. ad Corinthios 2. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritûs Dei: Stultitia enim est illi, & non potest intelligere.* Sensus est, non posse intelligere, quamdiu animalis manet, & sensibus atque cupiditatibus addictus est: Quãuis facilè intelligat, si in virum spiritalem euaserit.

9 Obijciebant Pelagiani omnia Scripturę testimonia, quibus probatur esse præceptum homini, vt sine peccato sit: Non esset porrò præceptum, si esset impossibile.

Respondet *S. Augustinus*, Libro *De Perfectione Iustitiæ*, Cap 8. Id esse reuera præceptum hominibus, nec tamen sequi quòd impleri possit in corpore mortis huius, vbi caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. *Quamdiu ergo peregrinantes à Domino, per fidem ambulamus, non per speciem, vnde dictum est,* Iustus ex fide viuit; *hæc est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illam perfectionem plenitudinémque iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena, & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursûs rectitudine, & perfectione tendamus, castigando corpus nostrum, & seruituti subiiciendo, & eleemosynas in dandis beneficijs, & dimittendis quæ in nos sunt commissa peccatis, hilariter & ex corde faciendo, & orationibus indesinenter instando; & hæc faciendo in doctrina sana, qua ædificatur fides recta, spes firma, charitas pura. Hæc est nunc nostra iustitia, quâ currimus esurientes, & sitientes ad perfectionem plenitudinémque iustitiæ, vt eâ postea saturemur.* Sed quia in his ipsis operibus iustitiæ quædam labeculæ subrepunt tantò magis, quantò minùs quisque, & tantò minùs quantò magis profecerit, *Meritò in oratione dicimus*, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Si tamen quòd dicimus, & faciamus, vt vel ipsi etiam diligantur inimici: Vel si quisquam adhuc in Christo paruulus hoc nondum facit; pœnitenti tamen quòd in eum quisquam peccauit, & veniam petenti, ex intimo cordis ignoscat, si vult vt eius orationem Pater cœlestis exaudiat. In qua oratione, si contentiosi esse nolumus, satis nobis propositum speculum est, vbi inspiciatur vita Iustorum, qui ex fide viuunt, & perfectè currunt, quamuis sine peccato non sint. Vnde dicunt*, Dimitte nobis, *quia nondum quo curritur peruenerunt.* Præceptum certè dilectionis Dei nonnisi in futura vitâ perfectissimè implebitur, cum nulla lex erit in membris repugnans legi mentis. Tunc prorsus toto corde, tota anima, tota mente Iustus diliget Deum, quod est primum summúmque Præceptum. *Cur ergo non præciperetur homini ista perfectio, quamuis eam in hac vita nemo habeat? Non enim rectè curritur, si quo currendum est, nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis Præceptis ostenderetur?*

Habacuc. 2.

10 Verum (inquies) Deus vult hominem esse sine peccato: Itaque sine peccato esse potest. Deinde, nisi Iusti vitare possent omnia peccata venialia, liberè non peccarent. Tandem sequeretur, peccandi necessitatem quamdam hominibus etiam iustis inesse.

Respondetur, Velle quidem Deum Optimum Maximum, vt homo sit sine peccato, & inde sequi quòd sine peccato esse possit, partim in hac vita, partim in altera; in hac quidem sine peccato quouis damnabili, & mortali, & sine plurimis venialibus; non tamen sine omni prorsus peccato veniali. Interior enim homo noster renouatur de die in diem diuinæ gratiæ beneficio sanantis infirmitates nostras: Sed tamen perfectam sanitatem hic non consequimur, *Tunc ergo erit perfecta iustitia, quando plena sanitas: Tunc plena sanitas, quando plena charitas; Plenitudo enim legis charitas: Tunc autem plena charitas, quando videbimus eum sicuti est. Neque enim erit quòd addatur ad dilectionem, cùm fides peruenerit ad visionem;* (inquit *S. Augustinus*, Libro *De Perfectione Iustitiæ*, Cap. 3)

Possunt autem iusti vitare singula peccata venialia, quod sufficit, vt liberrimè peccent, quamuis omnia vitare non valeant, vt docet Theologorum Princeps. *Non potest* (inquit) *homo abstinere ab omni peccato veniali propter corruptionem inferioris appetitus sensualitatis: Cuius motus singulos quidem ratio reprimere potest; Non autem omnes. Quia dum vni resistere nititur, fortassis alius insurgit: & etiam quia ratio non potest semper esse peruigil ad huiusmodi motus vitandos.*

S. Thom. prima secunda Q. 109. A 8.

Cuidam reuera peccandi venialiter necessitati hypotheticæ, & morali iustos esse obnoxios, quamdiu in corpore mortis huius versantur, non diffitendum est: Quæ tamen necessitas cùm humana libertate facilè cohæret; vt explicat *S. Augustinus*, Libro *De Perfectione Iustitiæ*, Cap. 4. *Respondetur* (inquit) *per arbitrij libertatem factum, vt esset homo cùm peccato; sed iam pœnalis vitiositas subsecuta, ex libertate fecit necessitatem. Vnde ad Deum fides clamat*, De necessitatibus meis educ me. *Sub quibus positi, vel non possumus quod volumus intelligere, vel quod intellexerimus, volumus, nec valemus implere. Nam & ipsa libertas credentibus à Liberatore promittitur.* Si vos (inquit) Filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. *Victa enim vitio in quòd cecidit voluntate, caruit libertate naturæ. Hinc alia Scriptura dicit*, A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. *Sicut ergo non est opus sanis Medicus, sed malè habentibus: Ita non est opus liberis Liberator, sed seruis, vt ei dicat gratulatio libertatis*, Saluam fecisti de necessitatibus animam meam. *Ipsa enim sanitas est vera libertas, quæ non perisset, si bona permansisset voluntas. Quia verò peccauit voluntas, secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas, donec tota sanetur infirmitas, & accipiatur tanta libertas, in qua sicut necesse est permaneat beatæ viuendi voluntas, ita vt sit etiam benè viuendi, & nunquam peccandi voluntaria felixque necessitas.*

Psal. 24. Ioann. 8. 2. Petri 2. Matth. 9. Psal. 30.

11 Obijciebant Pelagiani, Deum iustè non imputare peccata, si vitari omnia non possint.

Respondet *S. Augustinus*, Libro *De Perfectione Iustitiæ*, Cap. 6. Deum non imputare peccata his, qui fideliter, ei dicunt, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Et iustè non imputat, quia Iustum est quòd ait, *In qua mensura mensi fueritis, in eadem remetietur vobis.* Peccatum est autem, *Cum vel non est charitas, quæ esse debet, vel minor est quàm debet; siue hoc voluntate vitari possit, siue non possit: Quia si potest, præsens voluntas hoc facit: Si autem non potest, præterita voluntas hoc fecit; & tamen vitari potest, non quando voluntas superba laudatur, sed quando humilis adiuuatur.*

Matth. 7.

12 Pelagianorum errorem, quo contendebant, esse in hac vita, vel fuisse iustos nullum omnino habentes peccatum, refellit rursus *S. Augustinus* Libro 4. ad *Bonifacium* Cap. 10. testimonijs luculentissimis. *SS. Cypriani & Ambrosij.* Illud *S. Cypriani* prætermittere non possum in Tractatu De Oratione Dominica. *Post subsidium cibi* (inquit) *petitur, & venia delicti; vt qui à Deo pascitur, in Deo viuat: Nec tantùm præsenti, & temporali vitæ, sed & æternæ consulatur, ad quam veniri potest, si delicta donentur: Quæ debita Dominus appellat, sicut in Euangelio suo dicit:* Dimisi tibi omne debitum, quia me rogasti. *Quam necessariæ autem, quam prouidenter, & salutariter admonemur, quod peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, vt dum indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, cum innocens nemo sit, & se extollendo plus pereat; instruitur & docetur peccare se quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique, & Ioannes in Epistola sua monet dicens:* Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. *In Epistola sua vtrumque complexus est, quod & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam, cùm rogamus. Ideò & fidelem dixit Dominum ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis suæ reseruantem. Quia qui orare nos pro peccatis, & debitis docuit, paternam Misericordiam promisit, & veniam secuturam.*

13 Africana denique Synodus à Sede Apostolica confirmata, Pelagianum errorem, Catholicæ, quam exposuimus, Veritati contrarium damnauit Canonibus 6. 7. & 8. ex ijs qui Synodi Mileuitanæ nomine inscribuntur. Octauus his verbis conceptus est: *Quicumque verba Dominicæ Orationis, vbi dicimus*, DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, *ita volunt à Sanctis dici, vt humiliter, non veraciter hoc dicatur; Anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti velle; & corde dicit, Quæ dimittantur, sed debita non habere?*

Idem dogma firmauit Sacra Synodus Trideotina, Sessione 6. Canone 23. cuius hæc sunt verba: *Si quis hominem semel iustificatum dixerit ampliùs peccare non posse, neque gratiam amittere, atque adeò eum qui labitur, & peccat, aumquam verè fuisse iustificatum: Aut contra, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi ex speciali Dei priuilegio, quemadmodum de Beata Virgine tenet Ecclesia; Anathema sit.*

14 His itaque Orationis Dominicæ verbis, *Dimitte nobis debita nostra*, nos peccatores, non solùm humiliter, sed etiam veraciter confitemur. Quod autem rogamus, *Dimitte nobis*, admonemur in hoc fraternæ charitatis, vt non minore mentis feruore ac deuotione petamus proximis nostris delicta sua ignosci, quàm nobis nostra condonari supplicamus. Quin & maiori ac feruentiori charitate veniam alijs rogasse Sancti videntur, quam sibi, suæque salutis pœne fuisse immemores, vt aliorum salutem procurarent atque à Deo precibus impetrarent. Hoc Spiritu charitatis accensus S. Paulus pro Israëlitarum salute orabat: *Veritatem* (inquit) *dico in*
Rom. 9. *Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientiâ meâ in Spiritu-Sancto: Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem, qui sunt Israëlitæ.* Eodem Spiritu
Exod. 32. Moses orabat pro Populo idololatriæ reo: *Obsecro*, (inquit) *peccauit Populus iste peccatum maximum, feceruntque sibi Deos aureos: Aut dimitte eis hanc noxam; aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.* Dicimus autem DEBITA NOSTRA, longè aliter ac diximus antea, *Panem nostrum*: Noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur; sed nostra sunt peccata quia in nobis sunt ex nobis ipsis, & non à Deo, quo auctore nemo fit deterior

S August. Serm. 58. alias 42. inter Homilias 40. Luce 18. *Dimitte nobis debita nostra*, dicimus, & dicamus; quia verum dicimus. Quis enim hic viuit in carne, & non habet debita? Quis est homo sic viuens, vt ei non sit ista oratio necessaria? Inflare se potest, iustificare non potest. Bonum est illi, vt imitetur Publicanum, nec tumescat sicut Pharisæus, qui ascendit in Templum, & iactauit merita sua, texit vulnera sua. Ille autem sciuit quare ascenderit, qui dicebat; *Domine, Propitius esto mihi peccatori*. Hoc Dominus Iesus orare docuit Discipulos suos, illos magnos primos Apostolos suos, arietes nostros. *Si ergo peccatis suis dimittendis arietes orant, agni quid debeat facere, de quibus dictum est,*
Psal. 28. Afferte Domino filios arietum? ∴ *Remissio peccatorum vna est, quæ semel datur; alia quæ quotidie datur. Remissio peccatorum vna est, quæ semel datur in sancto Baptismate; alia, quæ quamdiu viuimus hìc, datur in Dominica Oratione*, Propter quòd dicimus, *Dimitte nobis debita nostra*. Et baptizati sumus, & debitores sumus, Non quia aliquid remansit, quòd nobis in baptismo non dimissum fuerit: Sed quia viuendo contrahimus, quòd quotidie dimittatur. *Qui baptizantur, & exeunt, sine de debito ascendunt; sine debito pergunt. Qui autem baptizantur, & tenentur in hac vita, de fragilitate mortali contrahunt aliquid, vnde etsi non naufragatur, tamen oportet, vt sentinetur. Quia si non sentinatur, paulatim ingreditur, vnde tota nanis mergatur. Et hoc orare, sentinare est. Non tantùm autem debemus orare, sed & eleemosynam facere: Quia quando sentinatur, ne nauis mergatur, & vocibus agitur, & manibus. Vocibus agimus, cum dicimus*, Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Manibus autem agimus, cum facimus.*
Isai. 58. Eccli. 29. Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam. Include eleemosynam in corde pauperis, & ipsa pro te exorabit ad Dominum. *Dimissis ergo peccatis omnibus per Lauacrum Regenerationis, in magnas angustias conclusi fuerimus, si non nobis daretur quotidiana mundatio sanctæ orationis.* Verba sunt *S. Augustini*, Sermone 56. aliàs *De Diuersis*. 48.

15 Peccata ergo quotidiana, & leuia Dominica Oratione mundantur, si omninò displiceant, eorumque deponatur affectus, nec ore dumtaxat, sed animo verè pœnitenti dicamus Deo, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus*. Vnde *S. Augustinus*, in *Enchiridio*, Cap. 71. ait: *De quotidianis breuibus, leuibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfacit. Eorum enim est dicere*, Pater noster qui es in cœlis, *qui iam Patri tali regenerati sunt ex aqua, & Spiritu. Delet omninò hæc oratio minima, & quotidiana peccata.* Grauia verò mortiferáque peccata, quæ ab Apostolo, & à Patribus crimina vocantur, *Quæ non admittit bonæ fidei, & spei Christianus*, (vt *S. Augustinus* loquitur) solâ Oratione Dominica non purgantur, sed vberioribus fletibus, grauioríque ac diuturniori satisfactionis labore opus est, atque imprimis Pœnitentiæ Sacramento, re, vel certè desiderio, suscepto. Conducit tamen Dominica Oratio ad impetrandam etiam lethalium peccatorum veniam, cum Peccator deposito huiusmodi criminum affectu, sinceróque dolore compunctus quòd Deum optimum amantissimúmque Patrem offenderit, ipsum vt filius diligere incipiens, ad eumque instar Prodigi reuersus, & deinceps illum colere, super omnia diligere, eíque in omnibus obsequi apud se statuens, ait: *Pater, peccaui in cœlum, & coram te: Iam non sum dignus vocari filius tuus.* Hinc *S. Augustinus* in *Enchiridio*, post verba mox citata subdit: *Delet & illa, à quibus vita fidelium et tam sceleratè gesta, sed pœnitendo in meliùs mutata discedit: Si quemadmodum veraciter dicitur*, Dimitte nobis debita nostra, *quoniam non desunt quæ dimittantur; ita veraciter dicatur.* Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Id est, si fiat quod dicitur; quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.*

Et Libro 21. *De Ciuitate Dei*, Cap. 27. *Oratio quotidiana, quam docuit ipse Dominus, vnde & Dominica nominatur, delet quidem quotidiana peccata, cum quotidie dicitur*, Dimitte nobis debita nostra; *atque id quòd sequitur non solùm dicitur, sed etiam fit*, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: *Sed quia fiunt peccata, ideò dicitur; non vt ideò fiant, quia dicitur. Per hanc enim nobis voluit Saluator ostendere, quantumlibet iustè in huius vitæ caligine, atque infirmitate viuamus, non nobis deesse peccata, pro quibus dimittendis debeamus orare, &*
eis qui in nos peccant, vt & nobis ignoscatur, ignoscere. Non itaque propterea Dominus ait, Si dimiseritis peccata hominibus, dimittet vobis & Pater vester peccata vestra, *vt de hac oratione confisi, securi quotidiana scelera faceremus, vel potentiâ qua non timeremus hominum leges, vel astutiâ quâ homines falleremus: Sed vt per illam disceremus, non putare nos esse sine peccatis, etiamsi à criminibus essemus immunes: Sicut etiam Legis Veteris Sacerdotes hoc ipsum Deus de Sacrificiis admonuit, quæ iussit eos primùm pro suis, deinde pro Populi offerre peccatis. Nam & ipsa verba tanti Magistri, & Domini nostri vigilanter intuenda sunt. Non enim ait, Si dimiseritis peccata hominibus, & Pater vester dimittet vobis qualiacumque peccata: Sed ait*, Peccata vestra. *Quotidianam quippè orationem docebat, & iustificatis vtique Discipulis loquebatur. Quid est ergo*, Peccata vestra, *nisi peccata sine quibus nec vos eritis, qui iustificati, & sanctificati estis? Vbi ergo illi, qui per hanc orationem occasionem perpetrandorum quotidie scelerum quærunt, dicant Dominum significasse etiam magna peccata, quoniam non dixit, Dimittet vobis parua, sed*, Peccata vestra: *Ibi nos considerantes qualibus loquebatur, & audientes dictum*, Peccata vestra, *nihil aliud debemus existimare quàm parua, quoniam talium iam non erant magna. Verumtamen nec ipsa magna, à quibus omninò mutatis in melius moribus recedendum est, dimittuntur orantibus, nisi fiat quòd ibi dicitur*, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Si enim minima peccata, sine quibus non est etiam vita Iustorum, aliter non remittuntur: Quantò magis multis & magnis criminibus inuolnti, etiamsi ea perpetrare iam desinant, nullam indulgentiam consequuntur, si ad remittendum alijs, quod in eos quisque peccauerit, inexorabiles fuerint, cum dicat Dominus*, Si autem non dimiseritis hominibus, neque Pater vester dimittet vobis.

Et Libro 1. ad *Bonifacium* Contra duas Epistolas Pelagianorum, Cap. 14. *Quicquid* (inquit) *parit nunc ista concupiscentia, si non fiat illi partus, qui non solùm peccata, verum etiam crimina nuncupatur, pacto illo quotidianæ orationis vbi dicimus*, Dimitte nobis debita nostra, sicut dimittimus, *& eleemosynarum sinceritate mundantur. Neque enim quisquam sic desipit, vt dicat ad baptizatos dominicum illud non pertinere præceptum*, Dimitte, & dimittetur vobis; date, & dabitur vobis. Luce 6.
Nullus autem in Ecclesia rectè posset ordinari Minister, si dixisset Apostolus, Si quis sine peccato, Tit. 2.
Vbi ait, Si quis sine crimine est. *Aut si dixisset*, Nul- 1. Tim. 3.

lum

lum peccatum habentes, *vbi nit*, Nullum crimen habentes: *Multi quippè baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduersum non inflentur, & disrumpantur insaniâ: Non quia aliquid peccati remanet, quod in Baptismate non remittatur; sed quia à nobis in huius vitæ infirmitate manentibus, quotidie fieri non quiescunt, quæ fideliter orantibus, & misericorditer operantibus quotidie remittuntur. Hæc est Fidei Catholicæ sanitas, quam Sanctus vbique seminat Spiritus, non prauitatis hæreticæ vanitas, & præsumptio spiritûs.*

16 Postulationi veniæ conditionem adijcimus ex Institutione Christi: *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Igitur si volumus Deum nobis veniam concedere delictorum, parcamus illis necesse est, à quibus iniuriam accepimus. Ad iniuriarum obliuionem, & condonatio-
Matth. 5. nem, ad inimicorum dilectionem, & Lex Christi iubentis, & exemplum, & proposita merces, nempè dignitas filiorum Dei, & pacti necessaria obseruantia, vt dimittamus, si dimitti nobis à Deo volumus, nos obstringunt, inuitant. Adiunxit Christus, & addidit legem, *Certa nos conditione, & sponsione constringens, vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundùm quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, scientes impetrari non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcircò & alio in loco dicit*: In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. *Et qui seruus post dimissum sibi à Domino omne debitum conseruo suo noluit ipse dimittere, in carcerem relegatur. Quia indulgere conseruo suo noluit, quod sibi à Domino indultum fuerat, amisit. Quæ adhuc fortius Christus in præceptis sui maiore*
Marci 11. *censuræ suæ vigore proponit*. Cùm steteritis *(inquit)* ad orationem, remittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & Pater vester, qui in cœlis est remittat peccata vestra vobis: Si autem vos non remiseritis, neque Pater vester, qui in cœlis est, remittet vobis peccata vestra. *Excusatio tibi nulla in die Iudicij superest, cum secundùm tuam sententiam iudiceris: & quod feceris, hæc & ipse patiaris. Pacificos enim, & concordes atque vnanimes esse in domo sua Deus præcipit: & quales nos fecit secunda natiuitate, tales vult renatos perseuerare; vt qui filij Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus, & quibus Spiritus vnus est, vnus sit & animus, & sensus. Sic nec Sacrificium Deus recepit dissidentis, & ab Altari reuertentem priùs fratri reconciliari iubet, vt pacificis precibus, & Deus possit esse pacatus. Sacrificium Deo maius est pax nostra, & fraterna concordia, & de vnitate Patris, & Filij, & Spiritus-Sancti plebs adunata. Neque enim in sacrificijs, quæ Abel, & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus sed corda intuebatur; vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel, pacificus, & iustus dum Deo sacrificat innocenter; docuit & cæteros quando ad Altare munus offerunt, sic venire cùm Dei timore, cum simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ille dum in Sacrificio Dei talis est ipse, postmodum Sacrificium Deo factus est; vt Martyrium primus ostendens, initiaret sanguinis sui gloriâ Dominicam Passionem; qui & iustitiam Domini habuerat, & pacem. Tales à Domino coronantur, tales in die Iudicij cùm Domino vindicabuntur. Cæterùm discordans, & dissidens, & pacem cùm fratribus non habens, secundùm quod Beatus Apostolus, & Scriptura Sancta testatur, nec si pro Nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis fraternæ poterit euadere; quia sicut scriptum est*: Qui fratrem
1. Ioann. 3. suum odit, homicida. *Non potest esse cùm Christo, qui imitator Iudæ maluit esse, quam Christi. Quale delictum est, quod nec Baptismo Sanguinis potest ablui? Quale crimen est, quod Martyrio non potest expiari?* Verba sunt *S. Cypriani*.

Quotidie ergo dicamus, & corde vero dicamus, & quod dicimus faciamus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Sponsionem facimus cùm Deo, pactum & placitum. Hoc tibi dicit Dominus tuus: Dimitte, & dimitto: Non dimisisti: Tu contra te tenes, non ego. Habetis inimicos? Diligite illos. Nullo modo tibi potest nocere sæuiens inimicus, quantum tibi noces si non diligis inimicum. Ille enim nocere potest aut villæ tuæ, aut pecori tuo, aut seruo tuo, aut filio tuo, aut coniugi tuæ, aut vt multum, si illi data fuerit potestas, carni tuæ? Numquid, quomodo tu, animæ tuæ. *Diligite inimicos vestros*. Primò credite posse fieri: & orate, vt fiat in vobis voluntas Dei. Quid enim tibi prodest malum inimici tui? Si malum nullum haberet, nec inimicus tuus esset. *Bonum illi opta, finiat mala, & non erit tibi inimicus. Non enim inimica est tibi in illo natura humana, sed culpa. Omittamus originem primam. Deus Pater Ecclesia Mater: Ergo nos fratres*. Sed inimicus meus Paganus est, Iudæus est, Hæreticus est. Saulus inimicus erat Ecclesiæ; oratum est pro illo, factus est amicus. Non solùm destitit esse persecutor, sed laborauit, vt esset adiutor. Oratum est contra illum: Sed contra eius malitiam, non naturam. *Ora & tu contra malitiam inimici tui: Illa moriatur, & ille viuat. Si enim mortuus fuerit inimicus tuus, quasi inimico caruisti, sed nec amicum inuenisti. Si autem mortua fuerit malitia eius: & inimicum amisisti, & amicum inuenisti*. Dimitte, & dimittetur vobis: Quod si non feceritis, peribitis. *Quid tu ubi semper cor in terra? Audi*, Sursum cor, *extende, dilige inimicos. Si non potes diligere sæuientem, dilige, vel petentem. Dilige hominem, qui tibi dicit, Frater, peccaui, ignosce mihi. Tunc si non ignoueris, non dico; deles orationem de corde tuo; sed delebeiis de libro Dei*. Verba sunt *S. Augustini*, Sermone 56. aliàs *De Diuersis 68*.

17 Verum (inquies) si veniam delictorum eâ conditione à Deo postulamus, vt ipsi dimittamus iniurias ijs qui nos offenderunt, & inimicos nostros diligamus, si iniuriarum immemores esse oportet; quis poterit Dominicam Orationem dicere, cùm maxima pars Christianorum, etiam Deum timentium, iniurias voluntariâ obliuione conterere non possit, & omnem vindictæ appetitionem extinguere?

Respondetur, Etsi caro concupiscat aduersus spiritum, & carnalis appetitus sit ad vltionem procliuis; si tamen spiritus aduersùs carnem concupiscat, si ratio & voluntas Dei præcepto subdita, & inchoatâ saltem charitate instructa, corruptæ naturæ appetitionibus reluctetur, & iniuriarum obliuisci sincere velit, atque dimittendi proximo puriorem affectum, seu maiorem charitatem à Deo sibi dari desideret, humilitérque postulare velit; posse qui ita est affectus Orationem Dominicam recitare, ac dicere, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Nam præter quam quòd totius Ecclesiæ nomine hæc dicuntur, in quâ plures sunt pietate, & charitate insignes, qui sæuientibus etiam inimicis iniurias ex animo remittunt: Id à Deo petentes, rogamus quicquid ad illud impetrandum necessarium est, scilicet veræ Pœnitentiæ, & Charitatis dona, adeóque & bonam voluntatem erga eos, qui nos quouis modo læserunt. Si soli debent dicere, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, qui diligunt inimicos, nescio quid faciam, nescio quid dicam; (inquit *S. Augustinus*.) Dicturus (S. August. Serm. 5 aliàs De Diuersis 42.) enim vobis sum, Si non diligitis inimicos vestros, nolite orare? Non audeo: *Immò vt diligatis, orate*. Sed numquid vobis dicturus sum, Si non diligitis inimicos vestros, nolite in Oratione Dominica dicere, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*? Putas quia dico, Nolite dicere? *Si non dixeritis, non dimittuntur: Si dixeritis, & non feceritis, non dimittuntur. Ergo dicendum est, & faciendum, vt dimittantur*. Maximum hoc eleemosynæ genus est, inimicis parcere, vt ostendit *S. Augustinus* in *Enchiridio*. Capp. 72. 73. & 74. Ad omnia sanè quæ vtili misericordiâ fiunt, valet quòd Dominus ait, *Date elee-*
Luc. 11. *mosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*. Non solùm ergo qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægroto, vel incluso visitationem, captiuo redemptionem, debili subuectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, non sano medelam, erranti viam, deliberanti consilium, & quòd cuique necessarium est indigenti; verùm etiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat; & qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coërcet aliquâ disciplinâ, & tamen peccatum eius quo ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur, non solùm in eo quòd dimittat atque orat, verum etiam in eo quòd corripit, & aliquâ emendatoriâ pœnâ plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati: Quia ipsi

sibi

sibi inueniuntur esse inimici, amici verò eorum potiùs illi quos inimicos putant; & reddunt errando mala pro bonis, cum reddere mala Christianus non debeat nec pro malis. *Multa itaq; genera sunt eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nostra peccata: Sed eâ nihil est maius, quâ ex corde dimittimus, quòd in nos quisque peccauit. Minùs enim magnum est erga eum esse beneuolum, siue etiam beneficum, qui tibi nihil mali fecerit: Illud multò grandius, & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest facit, tu bonum semper velis, faciásque cùm possis,* Matth. 5. *audiens dicentem Deum,* Diligite inimicos vestros, benefacite eis, qui vos oderunt, & orate pro eis, qui vos persequuntur. *Sed quoniam perfectorum sunt ista filiorum Dei, quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum, orando Deum, secúmque agendo luctandóque perducere: Tamen quia hoc tàm magnum bonum tantæ multitudinis non est, quantam credimus exaudiri, cùm in oratione dicitur,* Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; *Proculdubio verba sponsionis huius implentur, si homo qui nondum ita profecit, vt iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine, qui peccauit in eum, vt ei dimittat, dimittit ex corde: Quia etiam sibi roganti vtique vult dimitti, cùm orat & dicit,* Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: *Id est, Sic dimitte debita nostra rogantibus nobis, sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris. Iam verò qui eum in quem peccauit, hominem rogat, si peccato suo monetur, vt roget, non est adhuc deputandus inimicus, vt eum diligere sit difficilè, sicut difficilè erat, quando inimicitias exercebat. Quisquis autem roganti, & peccati sui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest. Quem verò lateat Euangelij auditorem, siue lectorem, quis dixerit,* Ego sum Veritas? Joan. 14. *Qui cùm docuisset orationem, hanc in ea positam Sententiam vehementer* Matth. 6. *commendauit, dicens.* Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis peccata vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet peccata vestra. *Ad tàm magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est: & tamen potens est ille etiam mortuos suscitare.*

18 Magna tentatio est, horrenda, tremenda, omnibus viribus, omni virtute vitanda, velle vindicari. Vnde enim accepturus veniam iueras pro cæteris delictis, hoc perdis. Si quid alijs sensibus, alijs cupiditatibus peccaueras, hinc erat sanandum, quia dicturus eras, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Qui te instigat, vt vindiceris, perdet tibi quod dicturus eras, *Sicut & nos dimittimus debitoribus* S. August. Serm. 17. ex 21. De diuersis 9 *nostris.* Illo perdito, cuncta tenebuntur: Omninò nihil dimittitur. Hinc Dominus traditâ Orationis formulâ, quod hanc petitionem spectat, maximè inculcauit, cæteris petitionibus prætermissis: *Si enim dimiseritis homi-* Matth. 6. *nibus peccata eorum,* &c. Non multum fuerant illa commendanda, in quibus si peccator est, vnde curetur, agnoscat: *Commendandum in quo si peccaueris, cætera non est vnde sanari.* Hoc enim debes dicere, *Dimitte nobis debita nostra.* Quæ debita? Non deest: Homines sumus. Paulò plus locutus sum quàm debui, dixi aliquid quòd non debui, risi plusquam debui, bibi ampliùs quàm debui, audiui libenter quòd non debui, vidi libenter quòd non debui, cogitaui libenter quod non debui: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Periisti, si hoc perdidisti. *Pugnate cùm corde vestro, quantum potestis. Et si videtis iram vestram stare aduersus vos, rogate contra illam Deum: Faciat te Deus victorem tui, faciat te Deus victorem non inimici forinsecus tui, sed intrinsecus animi tui.*

ARTICVLVS IX.

Orationis Dominicæ Petitio sexta explicatur:

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.

1 PRopter præterita peccata dicimus, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Propter illa in quæ possumus incidere, dicimus. *Et ne nos inducas in tentationem.* Ad non peccandum enim arbitrij potestas non sufficit, nisi adiuuetur infirmitas. Non peccare, sanctificationis est, hoc est, diuini muneris per Spiritum-Sanctum. Dogma fidei est, *Neminem etiam baptismatis gratiâ renouatam, idoneum esse ad superandas Diaboli insidias, & ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum Adiutorium Dei,* (vt habetur in Capitulis Sedis Apostolicæ, adnexis Epistolæ *Cœlestini I.* ad Episcopos Galliæ.) *Necesse est enim, vt quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuuante vincamur;* (inquit *Innocentius I.* in Epistola ad Concilij Carthaginensis Patres.) Hinc *S. Augustinus* Libro *De Natura & Gratia*, Cap. 67. *Potest* (inquit) *peccatum caueri, sed opitulante illo, qui non potest falli. Nam & hoc ipsum ad cauendum peccatum pertinet, si veraciter dicimus,* Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Duobus enim modis etiam in corpore cauetur morbi malum, & vt non accidat, & vt si acciderit, citò sanetur: Vt non accidat, caueamus dicendo,* Ne nos inferas in tentationem: *Vt citò sanetur, caueamus dicendo,* Dimitte nobis debita nostra. *Iam verò cùm dicunt Sancti,* Ne nos inferas in tentationem: *Quid aliud quàm vt in sanctitate perseuerent, precantur? Nam profectò concesso sibi isto Dei dono, quod esse Dei donum cùm ab illo poscitur, satis aperteque monstratur: Isto ergo concesso sibi dono Dei, ne inferantur in tentationem, nemo Sanctorum non tenet vsque in finem perseuerantiam sanctitatis. Neque enim quisquam in proposito Christiano perseuerare desistit, nisi in tentationem primitus inferatur. Si ergo concedatur ei quòd orat, vt non inferatur; vtique in sanctificatione quàm Deo donante percepit, Deo donante persistit.* Verba sunt *S. Augustini*, Libro *De Dono Perseuerantiæ*, Cap. 5. Et Cap. 6. *Imperauit Deus, vt ei Sancti eius dicant orantes,* Ne nos inferas in tentationem. *Quisquis igitur exauditur hoc poscens, non infertur in contumaciæ tentationem, quâ possit, vel dignus sit perseuerantiam sanctitatis amittere. At enim, voluntate sua quisque deserit Deum, vt meritò deseratur à Deo. Quis hoc negauerit? Sed ideò petimus, ne inferamur in tentationem, vt hoc non fiat: Et si exaudimur, vtique non fit; quia Deus non permittit, vt fiat. Potens ergo est, & à malo in bonum flectere voluntates, & in lapsum pronas conuertere ac dirigere in sibi placitum gressum. Cui non frustra dicitur,* Ne nos inferas in tentationem. *Nam quisquis in tentationem non infertur, profectò nec in tentationem suæ malæ voluntatis infertur: & qui in tentationem suæ malæ voluntatis non infertur, in nullam prorsus infertur.*

2 Vt autem petitionis istius sensus magis explicetur, vis istius verbi, *Tentare*, imprimis exponenda est. Tentare, est periculum de aliquo facere. Sed quia varijs modis de aliquo periculum fieri siue experimentum sumi potest, varia quoque acceptio est vocis istius, *Tentare*. Quemadmodum enim aliter tentat discipulum Præceptor, aliter Sophista; ille vt erudiat, iste vt decipiat; ille ad exercitationem, iste ad illusionem: Ita Deus homines tentare dicitur, quorum virtutem probat seu explorat, non quasi nescius intimorum animi sensuum, propensionum, & affectionum: Sed vt alijs illorum virtutem perspectam, & notam faciat ad exemplum; vtque omnes ob idipsum Deum laudent, eiúsque Maiestati gratias agant. Sunt enim plurimi, qui multum in Christiana perfectione se prouectos putant, seque Deo firmiter adhærere, eúmque diligere confidunt, priùs quàm sui periculum fecerint. At cùm aduersitatis procellæ à Deo immissæ fuerint, vel permissa Diaboli tentatio, tum demum discunt experimento suo quàm longè absint à perfectione Iustitiæ. Tentantur ergo, vt sibi ipsis cogniti fiant, vtque erudiantur, ac probentur. *Qui* Eccli. 34. *non est tentatus, quid scit?* (Inquit Sapiens.) Hanc tentandi rationem bonam esse, & solam Deo conuenire certum est. Vnde Deuteronomij 13. dicitur: *Tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat vtrum diligatis eum.* Sic legimus Abraham esse tentatum, vt filium immolaret. *Tentauit Deus Abraham:* Obedientiáque suâ, reli- Genes. 22. gione, fide gloriam immortalem apud Deum, & apud homines promeritus est. Sic Iob tentatus à Deo est, vt virtus eius elucesceret, fierétque exemplum patientiæ singulare ad memoriam hominum sempiternam. Ita se tentari Dauid rogabat: *Proba me Domine, & scito cor meum, interroga me, & cognosce semitas meas.* Psal. 138. *Proba me Domine, & tenta me.* Psalm. 25. Eodem sensu de *Tobia* dictum Tob. 12. est: *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio*

proba-

probaret te: Sic tentare dicitur suos Deus, cum inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit, quod probandæ eorum patientię causâ facit, & alijs sint exemplum Christiani officij. Hinc *Iacobi* 1. scriptum est: *Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se*. *Omne gaudium existimate fratres, cum in tentationes varias incideritis, scientes quòd probatio fidei vestræ patientiam operatur; Patientia autem opus perfectum habet, vt sitis perfecti, & integri in nullo deficientes*. De isto tentationis genere *S. Augustinus*, Enarratione in Psalmum 36 Sermone 1. *Fortasse* (inquit) *ipse Abraham nondum nouerat quas vires haberet fides eius: (Vnusquisque enim se tentatione tanquàm interrogatus agnoscit:) Sicut Petrus quas vires haberet fides eius vtique nescie-*

Luc. 22. „ *bat, quando dixit Domino*, Tecum sum vsque ad mortem. *Dominus autem, qui nouerat eum, prædixit vbi deficeret, prænuntians illi infirmitatem eius, tamquàm tactâ venâ cordis eius. Proinde Petrus qui ante tentationem præsumpsit de se, in tentatione didicit se. Sic ergo non absurdè sentimus, & Patrem nostrum Abraham cognouisse vires fidei suæ, vbi iussus immolare vnicum filium suum, non dubitauit nec trepidauit ei offerre, qui dederat; quia quemadmodum nesciuit vnde daturus erat nondum natum, sic credidit posse reparare immolatum. Dixit ergo Deus*,

S. August. Epist. 105. aliàs 146. Nunc cognoui: Quod *intelligimus*, *Nunc cognoscere te feci*. Alia est igitur *Tentatio deceptionis*, *alia Tentatio probationis: Secundùm illam non intelligitur qui tentat nisi Diabolus, secundùm hanc verò tentat Deus*. Hinc Dia-

Matth. 4. 1. Thessal. 3. bolus *Tentator* in Euangelio nuncupatur: & Apostolus de eodem scribit: *Ne fortè tentauerit vos is, qui tentat, & inanis fiat labor noster*. Tentat igitur Diabolus non vt instruat, sed vt destruat; non vt erudiat, sed vt decipiat: non vt prosit, sed vt perdat, hominésque secum pertrahat in sempiternum interitum. Hæc tentandi ratio Deo

Iacobi 1. conuenire non potest. *Nemo cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur:* (inquit S. Iacobus:) *Deus enim intentator malorum est: Ipse autem neminem tentat*.

3 Neminem Deus in tentationem inducit impellendo ad peccatum, aut illud suggerendo, quia odio habet omnes operantes iniquitatem; sed nos in tentationem inducere dicitur quatenus permittit, vt Diaboli tentationibus superemur, occulto iudicio, sed tamen iusto, gratiam suam nobis subtrahens ob peccata nostra. *In illâ*

Serm. 57. aliàs de Diuersis 6. *tentatione* (inquit S. Augustinus) *quâ quisque decipitur, & seducitur, neminem tentat Deus: Sed planè iudicio suo alto, & occulto quosdam deserit. Cùm ille deseruerit, inuenit quid faciat Tentator. Non enim inuenit aduersus se luctatorem, sed continuò illi se exhibet possessorem, si deserat Deus. Ne deserat ergo nos, ideò dicimus*, Ne nos infe-
„ ras in tentationem. Vnusquisque enim tentatur, *ait*
„ *Apostolus Iacobus*, à concupiscentia sua abstractus, &
„ illectus: Deinde concupiscentia cùm conceperit, pa-

Iacob. 1. „ rit peccatum, peccatum autem cùm consummatum
„ fuerit, generat mortem. *Quid nos docuit? Vt pugnemus contra concupiscentias nostras. Nullus hostis metuatur extrinsecus: Te vince, & victus est Mundus. Quid tibi facturus est tentator extraneus, siue Diabolus, siue minister Diaboli? Quicumque homo proponit lucrum, vt seducat, auaritiam in te non inueniat: Quid facit propositor lucri? Si autem auaritia in te inuenta fuerit, viso lucro inardescis, vitiosæ escæ caperis laqueo. Si autem non in te inuenerit auaritiam, remansit frustra extenta muscipula. Proponit tibi Tentator pulcherrimam fœminam: Adsit intus castitas, victa est foris iniquitas. Vt ergo non te capiat proposita pulchritudine mulieris alienæ, cum tua libidine intus pugna. Non sentis hostem tuum, sed sentis concupiscentiam tuam. Diabolum non vides, sed quid te delectet, vides. Vince intus quòd tu sentis. Pugna, pugna: Quia qui te regenerauit, iudex est: Proposuit luctam, parat coronam. Sed quia sine dubio vinceris, si illum Adiutorem non habueris, si te deseruerit; ideò potius in oratione*, Ne nos inferas in
„ tentationem. *Ira Iudicis donauit quosdam concupiscen-*

Rom. 1. „ *tijs suis*, Tradidit illos Deus in concupiscentiam cordis illorum. *Quomodo tradidit? Non cogendo, sed deserendo*. Præterea, nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum eius beneficijs, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & Patris substantiam, vt prodigus ille filius dissipamus, viuendo luxuriosè, nostris cupiditatibus morem gerentes. Tunc enim temporalia illa beneficia, ingenij dotes, scientiæ claritas, opes, honores, dignitates, &c. Quæ ad iustitiam & gratiarũ actionem, Deo adiuuante nos prouocant; eo deserente nobis occasiones peccati fiunt vitio concupiscentiæ nostræ. Quamobrem de huiusmodi beneficijs diuinis dicere possumus, quod de Lege Apostolus dixit: *Inuentum est mihi* Rom. 7. *Mandatum quòd erat ad vitam, hoc esse ad mortem*.

4 Deum igitur oramus, *Ne nos inducat in tentationem*, id est, Ne nos tentatione vinci permittat siue patiatur. In eumdem sensum Discipulos vigilare, & orare monuit Christus, *Ne intretis* (inquit) *in tentationem*. Intrare Matth. 26. namque in tentationem, est tentationi cedere: Quod tunc fit cùm peccatorum nostrorum meritis caremus aut luce, quâ peccatum, tentationísque fallaciam, & Diaboli artes lucis Angelum simulantis, malúmque sub specie boni sæpè proponentis dignoscamus; aut iustitiæ Amore, quo carnis, & mundi illecebris, amoribus & terroribus resistamus. Vnde *S. Cyprianus* hanc Petitionem sic enunciat: *Et ne nos patiaris induci in tentationem*. Quod & *S. Augustinus*, Libro *De Dono Perseuerantiæ*, Cap. 6 obseruauit. *Quod dicimus Deo* (inquit) *Ne nos inferas in tentationem; quid dicimus nisi, Ne nos inferri sinas? Vnde sic orant nonnulli, & legitur in codicibus pluribus: & hoc sic posuit beatus Cyprianus*, Ne patiaris nos induci in tentationem. *In Euangelio tamen Græco nusquam inueni, nisi, Ne nos inferas in tentationem*. Quibus verbis ostenditur, Nihil contra nos Aduersarium posse, id est, Diabolum, qui *Tamquàm leo rugiens, circuit quærens quem deuoret*, nisi Deus ante permiserit; vt omnis "
timor noster, & deuotio atque obseruatio ad Deum "
conuertatur, quando in tentationibus nostris nihil "
Malo liceat, nisi potestas inde tribuatur. Datur au- "
tem potestas aduersus nos Malo secundùm nostra pec- "
cata, sicut scriptum est: *Quis dedit in direptionem Iacob*, Isai. 42. *& Israël eis qui prædantur illum? Nonne Deus cui peccauerunt, & nolebant in vijs eius ambulare, neque audire Legem eius, & superduxit super eos iram animationis suæ?*
Potestas verò dupliciter aduersus nos datur, vel ad "
pœnam cùm delinquimus, vel ad gloriam cùm proba- " Iob. 2.
mur: Sicuti de Iob factum videmus, manifestante "
Deo & dicente: *Ecce omnia quæcumque habet, in manus tuas do: Sed ipsum caue ne tangas*. Quando autem rogamus ne in tentationem veniamus. *Admonemur infirmitatis, & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbè atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis aut passionis gloriam suam ducat, cùm Dominus ipse humilitatem docens dixerit*: Vigilate, & orate ne veniatis in tentationem. "
Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: " Matth. 26
Vt dum præcedit humilis, & summissa confessio, & datur totum Deo; Quicquid suppliciter cùm timore, & honore Dei petitur, ipsius pietate præstetur. Verba sunt *S. Cypriani*, Tractatu, *De Oratione Dominica*.

5 Quam assiduè verò ac feruenter frequentanda sit hæc precandi ratio, exploratum erit considerantibus humanam ignorantiam, imbecillitatem, fragilitatem. *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*. Adamus in Paradiso cecidit, in tantâ non peccandi facilitate, cum tantâ gratiæ ac donorum Creatoris vbertate, cùm tantis liberi arbitrij sani prorsus, & integri viribus. Apostolorum Princeps lapsus est in tanta professione singularis fortitudinis, eximijque in Christum Dominum amoris, cum paulò ante benè sibi fidens dixisset Saluatori ac Magistro: *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo*. Vnius mulierculæ voce perterritus, Dominum negauit: Auræ leuissimæ flatu concussa Ecclesiæ columna est. Alij viri sancti humanæ naturæ fragilitate grauiter peccauerunt Diabolo tentante: Quid non igitur nobis timendum est, qui tantis in periculis assiduè constituti sumus, ab hostibus domesticis, carne scilicet, concupiscentiáque nostrâ; ab extraneis, Mundo scilicet ac Diabolo vndique oppugnati; *Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus*. Eua nostra interior caro nostra est. Dalila est quàm Philistæus confœderatam habet, & in exitium nostrum coniuratam: Cupiditatibus nostris vtitur, vt cor expugnet, vt animam occupet. *Circuit ille nos singulos, & tamquàm hostis clausos obsidens, muros explorat, & tentat an sit pars aliqua membrorum minus stabilis, & minus fida, cuius aditu ad interiora penetretur. Offert oculis formas illices, & faciles voluptates, vt visu destruat castitatem. Aures per canoram Musicam tentat, vt soni dulcioris auditu soluat*, Iacobi 1.

& molliat Christianum vigorem. Linguam conuicio prouocas; manum iniurijs lacessentibus ad petulantiam cædis instigat: Vt fraudatorem faciat, lucra proponit iniusta: Vt animam pecuniâ capiat, ingerit perniciosa compendia: Honores terrenos promittit, vt cœlestes adimat: Ostentat falsa, vt vera subripiat: & cùm latenter non potest fallere, exsertè atque apertè minatur, terrorem turbidæ persecutionis intentans, ad debellandos Dei seruos inquietus semper, & semper infestus: In pace subdolus, in persecutione violentus. Verba sunt S. Cypriani, Tractatu De Zelo, & Liuore. Iob 18. scriptum est, Absconditа est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam. Sæpè enim (inquit S. Gregorius Libro 14. Moralium, Cap. 7.) Proponuntur animo cùm culpa honores, diuitiæ, salus, & vita temporalis; quæ mens infirma dum quasi escam videt, & decipulam non videt, per escam quàm videns appetit, in culpa constringitur, quæ non videtur. Existunt enim qualitates Morum, quæ certis vitijs sunt vicinæ. Nam Mores asperi aut crudelitati, aut superbiæ solent esse coniuncti. Mores autem blandi, & quàm decet paulò ampliùs lætiores, nonnumquam luxuriæ, & dissolutioni. Intuetur ergo inimicus generis humani vniuscuiusque Mores, cui vitio sint propinqui, & illa opponit ante faciem, ad quæ faciliùs cognoscit inclinari mentem: Vt blandis lætisque Moribus sæpe luxuriam, nonnumquam vanam gloriam; asperis verò mentibus iram, superbiam, vel crudelitatem proponat. Ibi ergo decipulam ponit, vbi esse semitam mentis conspicit: Quia illic periculum deceptionis inserit, vbi viam esse inuenerit propinquæ cogitationis.

6 Mundo præterea confœderatus est Diabolus, vt nos in peccatum, & damnationem æternam pertrahat. [1. Ioan. 2.] Omne quòd est in Mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: Quæ non ex Patre, sed ex Mundo est. Triplex ista concupiscentia, triplex est diabolicæ tentationis instrumentum. Concupiscentia carnis, voluptatis infimæ amatores significat: Concupiscentia oculorum, curiosos: Ambitio sæculi, superbos, vt explicat S. Augustinus Libro De Vera Religione, Cap. 38. Triplicem istam tentationem Christus) qui per omnia tentatus est absque peccato, vt nobis vincendi vires, vincendi formam tribueret, in deserto sustinuit. Dic (inquit Tentator) vt lapides isti panes fiant. At ille vnus, & solus Magister, Non, inquit, in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quòd pro-
„ cedit de ore Dei. Ita enim domitam docuit esse opor-
„ tere cupiditatem voluptatis, vt nec fami cedendum
„ sit. Sed fortè dominationis temporalis fastu decipi
„ poterat, qui carnis voluptate non potuit: Omnia er-
„ go mundi regna monstrata sunt, & dictum est: Omnia
„ tibi dabo, si cadens adoraueris me. Cui responsum est,
„ Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Ita
„ calcata est superbia. Subiecta est autem extrema etiam
„ curiositatis illecebra: Non enim vt se de fastigio Tem-
„ pli præcipitaret, vrgebat, nisi causâ tantùm aliquid
„ experiendi. Sed neque hîc victus est, & ideò sic res-
„ pondit, vt intelligeremus non opus esse ad cognoscen-
„ dum Deum tentationibus visibiliter diuina explorare
„ molientibus: Non tentabis (inquit) Dominum Deum tuum. Quamobrem Quisquis intus verbo Dei pascitur, non quærit in ista eremo voluptatem. Qui vni Deo tantùm subiectus est, non quærit in Monte, id est, in terrena elatione iactantiam. Quisquis æterno spectaculo incommutabilis veritatis adhæreseit, non per fastigium huius corporis, id est, per hos oculos præcipitatur, vt temporalia, & inferiora cognoscat. Verum diuina gratia opus est, vt in corpore mortali, & in hoc Mundo viuentes Mundi concupiscentijs non cedamus. Totus Mundus in maligno positus est. Auram pestilentissimam veluti respirare, & pestifera lue non affici, quam difficile! Voluptatis blanditijs non illici, opum fulgore non percelli, cupiditate non corrumpi, visco non implicari, non inquinari; honorum & laudum humanarum flantibus ventis à Christianæ Humilitatis sensu non dimoueri, quam rarum! Ad Deum itaque confugiendum est, gratiæ eius ad tàm periculosas tentationes vincendas necessarium omninò implorandum est auxilium, dicendo: Et ne nos inducas in tentationem.

Cùm istâ triplici tentatione Dominus tentatus fuisset, recessit Diabolus. Et consummata omni tentatione (inquit S. Lucas) [Lucæ 4.] Diabolus recessit ab illo, vsque ad tempus. His tribus suggestionibus omnem tentationem consummatam ait, ad illecebram vtiq; pertinentem. Duo sunt enim quæ in peccata homines illiciunt, aut impellunt, voluptas aut dolor: [S. August. Serm. 4. alibi 42. de diuersis.] Voluptas illicit, dolor impellit. Contra voluptates, necessaria est continentia; contra dolores, patientia. Hoc enim modo suggeritur humanæ menti vt peccet: Aliquando dicitur, Fac & hoc habebis: Aliquando autem, Fac, ne hoc patiaris. Voluptatem præcedit promissio, dolorem comminatio. Vt ergo habeant homines voluptatem, vel non patiantur dolorem, peccant. Extensa est parata muscipula Inimici. [Idem Enarr. 2. in Psalm. 30.] Posuit in muscipula errorem, & terrorem: Errorem, quo illiciat, terrorem, quo frangat, & rapiat. Tu claude ianuam cupiditatis contra errorem, tu claude ianuam timoris contra terrorem, & educeris de muscipula. Huiusmodi pugnæ exemplum ipse sibi Imperator tuus, qui propter te etiam tentari dignatus est, in se demonstrauit. Et primò tentatus est illecebris; quia tentata est in illa ianua cupiditatis, quando illum tentauit Diabolus [Matth. 4.] di-
“ cens, Dic lapidibus istis, vt panes fiant. Adora me, &
“ dabo tibi Regna ista. Mitte te deorsum, quia scriptum
“ est, Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent
“ te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum. Omnis hæc illecebra cupiditatem tentat. At vbi clausam ianuam inuenit cupiditatis in eo, qui tentabatur pro nobis, conuertit se ad tentandam ianuam timoris, & præparauit illi Passionem. Denique hoc dicit Euangelista, [Lucæ 4.] Et consummatâ
“ tentatione, Diabolus recessit ab eo ad tempus. Quid est ad tempus? Tamquàm rediturus, & tentaturus ianuam timoris, quia clausam inuenit ianuam cupiditatis. Sic totum corpus Christi tentatur vsque in Finem. [S. August. Serm. 2.] Ideò Deus contra ista duo, quorum est vnum in blanda promissione, alterum in terribili comminatione, & promittere dignatus est, & terrere: Promittere Regnum cœlorum, terrere de supplicijs inferorum. Dulcis est voluptas, sed dulcior est Deus: Malus est dolor temporalis, sed peior est ignis æternus. Habes quòd ames pro Mundi amoribus, immò pro immundis amoribus: Habes quòd timeas pro Mundi terroribus. [S. August. Serm. 2.] Promittit Mundus carnalem voluptatem: Responde illi, Delectabilior est Deus. Promittit Mundus honores, & sublimitates sæculares: Responde illi, Altius est omnibus Regnum Dei. Promittit Mundus superfluas, vel damnabiles curiositates: Responde illi, Sola non errat veritas Dei. Delectationem vnam veram, & falsæ delectationi oppone, & dolori. Quænam illa est? Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ: Vt videam voluptatem Domini. [Psalm. 26.] Delectatio illa contra vtrumque pugnabit, & contra sæuientem Mundum, & contra blandientem. [S. August. Serm. 2. Psal. 24.] Vincendi formam Christus ostendit: Sed parum est moneri, nisi impetres adiuuari. Dicas ergo, Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Respice in me, & miserere mei, quoniam vnicus, & pauper sum ego.

7 Carnis, Mundique adminiculis fretus Diabolus, nos, & apertè, & per cuniculos aggreditur. Hostis naturam, & qualitates scire desideras? Spiritus est, viribus potens, Fortis armatus, astutiâ insignis, leo impetu, insidijs draco, cui mille nocendi artes, malitia incomparabilis, odio, inuidia, furore aduersùs homines percitus. Induite vos armaturam Dei (inquit Apostolus) [Ephes. 6.] vt possitis stare aduersus insidias Diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio aduersùs carnem, & sanguinem; sed aduersus Principes, & Potestates, aduersus Mundi Rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Eo maximè spectat illorum nequitia, vt cœlesti nos priuent hæreditate, damnationisque suæ consortes efficiant. Nihil non audet hostis teterrimus, nihil non aggreditur, qui & primos homines in Paradiso est aggressus, & Apostolos appetiuit, Vt cribraret eos sicut triticum, nec ipsum Christi Domini os erubuit, qui denique Tamquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret. [1. Petri 5. Eccli. 2.] Pios maximè impugnat, hisque in singula temporis momenta struit insidias. Quamobrem Sapiens monet: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. De Behemoth Diaboli figurâ, Iob 40. scriptum est: Fœnum quasi bos comedet. Fœni nomine, carnalium vita significatur, secundum illud Prophetæ, Omnis caro fœnum. [Isai. 40.] Cur verò in comestione fœni non equo, sed boui comparatur? Respondet S. Gregorius, Libro 32. Moralium, Cap. 10. Equi fœnum quamlibet sordidum comedunt, aquam verò nonnisi mundam bibunt. Boues autem aquam quamlibet sordidam bibunt, sed fœno non nisi mundo vescuntur. Quid est ergo quòd boui, qui

mundo

mundo pabulo pascitur, Behemoth iste comparatur, nisi hoc quod de isto antiquo Hoste per Prophetam alium dicitur : Habacuch 1. Esca eius delecta? *Neque enim se eos gaudet rapere, quos prauis ac sordidis actionibus implicatas, in imis secum respicit voluntariè iacere. Fœnum erga comedere sicut bos appetit; quia suggestionis suæ dente conterere mundam vitam Spiritualium quærit.* Quòd malos non tentet, non infestet Diabolus, haud mirum est: Membra enim eius sunt. Ita vnum corpus sunt Diabolus & omnes iniqui, vt plerumque nomine capitis censeatur corpus, & nomine corporis appelletur caput. Nam capitis nomine censetur corpus, cùm de peruerso homine dicitur, *Ex vobis vnus Diabolus est*. Et rursum nomine corporis appellatur caput, cum de ipso Apostata Angelu dicitur, *Inimicus homo hoc fecit*. Iste igitur Princeps omnium peruersorum alios socios habet, alius filios. Qui namque sunt eius socij, nisi apostatæ Angeli; qui cum eo de cælestis Patriæ sede ceciderunt? Vel quos alios filius habet, nisi peruersus homines, qui de eius praua persuasione in malitiæ operatione generantur? Quibus dictum est, *Vos ex Patre Diabolo* estis. Sicut ergo Redemptor noster vna persona est cum congregatione bonorum: Ipse namque caput est corporis, & nos huius capitis corpus: Ita antiquus hostis vna persona est cum cuncta collectione reproborum, quia ipse eis ad iniquitatem quasi caput præeminet: Illi autem dum ad persuasa deseruiunt, velut subiunctum capiti corpus inhærent (inquit *S. Gregorius*, Libro 13. *Moralium*, Cap. 12. & Libro 4. Cap. 14.) Tantùm igitur abest, ne ipsos tentet ac persequatur, vt potiùs ipsi vtatur velut Ministris ad tentationem & persecutionem piorum. Sed hæc aperta tentatio est.

8 Longè verò periculosiores sunt tentationes, quibus occultè & per cuniculos corda piorum pulsat. Has describit *S. Bernardus*, Sermone 6. in Psalmum 90. & Sermone 33. *in Cantica*, seu potiùs exponit descriptas his Prophetæ verbis: *Scuto circumdabit te veritas eius: Non timebis à timore nocturno, à sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano.* Primordia, inquit, nostræ conuersionis primus exagitat *Timor, quem statim horror vitæ ingerit arctioris, & insuetæ austeritas disciplinæ.* Atque is *Timor nocturnus* dicitur, vel quia nox in Scripturis significare solet aduersa, vel quoniam propter quod aduersa pati aggredimur, id nondum reuelatum est. Si enim dies ille luceret, in cuius lumine pariter & labores & præmia videremus, timor omninò quorumuis laborum nullus esset præ desiderio præmiorum, dum clara luce appareret, *Quoniam non sunt condignæ passiones* Rom. 8. *huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis.* Nunc verò quoniam abscondita sunt ab oculis nostris, & nox est interim in hac parte, tentamur à timore nocturnu, & pro bonis quæ non videmus, formidamus quæ impræsentiarum sunt aduersa tolerare. *Sagitta volans in die*, est *Inanis gloria*. Fama siquidem vulat: & ideò in die, quia ex operibus lucis. Si hæc exsufflatur tamquam inanis aura, restat vt solidius aliquid afferatur de diuitijs & honoribus sæculi, si fortè qui non curat laudes, appetat dignitates. *Negotium perambulans in tenebris*, est *Hypocrisis*. Etenim ista de ambitione descendit, & in tenebris habitatio eius, quippe abscondit quod est, & quod non est, mentitur, Negotiatur autem omni tempore, formam retinens pietatis ad sese occultandum, virtutem autem eius vendicans, & omnes honores. *Dæmonium meridianum*, quod solet maximè insidiari perfectis, quos videt diligere iustitiam & odisse iniquitatem, est propositiu mali sub specie boni & virtutis. *Quos enim perfectos boni nouerit amatores, malum eis sub specie boni non mediocris, sed perfecti persuadere conatur*; (inquit S. Bernardus) *Vt citò consentiat qui magnopere diligit bonum, & facilè qui currit, incurrat.* Vigilandum igitur & orandum est, *Vt non circumueniamur à Satana: Non enim* 2. Cor. 2. *ignoramus cogitationes eius*, qui sæpè *Transfigurat se in Angelum lucis.*

Sicut autem malum sub specie boni ac virtutis proponit viris perfectis, viris virtutum, qui omnia superauerint, virtutes, fauores, honores: Ita probos quidem, sed minùs perfectos de minimis primùm peccatis tentat, vt eos sensim ad grauiora pertrahat. Qua de re præclarè differit *S. Ioannes Chrysostomus*, Homilia 87. in Matthæum. *Veterator* (inquit) *malorum Diabolus cùm sit, magnâ malitiâ, multâ operâ, ingenti studio, condescensioneque nonnullâ ad perditionem hominum vtitur. A minimis enim plerumque incipit, quod intueri hoc modo licet. Studebat in Pythonissæ nugas ac deliramenta Saul Regem detrudere, Sed id si ab initio suasisset, mentem ille non adhibuisset: Quando enim id fecisset, qui Pythonissas expellebat? Propterea sensim & paulatim ipsum inducit. Nam quoniam Samueli non obtemperauit, & holocausta ipso absente offerri præparauit, accusatus ait, Necessitas hostium facta est maior. Cúmque flere oportuisset, quasi nihil mali fecisset, lætabatur. Iussit rursum nonnulla de Amalecitis Deus, ea quoque transgressus fuit. Hinc aduersùs Dauid insaniuit: Ac sic paulatim lapsus, in perditionis barathrum se immisit. Similiter etiam de Caïn factum esse videmus. Non enim confestim cædem fratris illi suggessit, ne magnitudine rei commotus, tam scelestum facinus abominaretur: Sed priùs persuasit deteriora offerre, nullum esse id dicens peccatum: Deinde inuidiæ veneno succendit, nihil etiam hinc mali secuturum persuadendo. Ita sensim in eum illapsus, ad cædem fratris, & ad negationem sceleris impulit. Repellenda igitur malorum initia sunt. Nam etiam si ad maiora prima non progrederentur peccata, non esset tamen negligendum: Nunc verò per istam incuriam gradatim semper ascendunt; Quapropter omni studio atque operâ funditus principia peccatorum sunt euertenda. Non enim vim delicti solam consideres, nec quia paruum sit, cogites: Sed illud præcipuè tene, quia si radicem non euulseris, magnum inde peccatum succrescet. Mirabile quiddam atque inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnumquam non tanto studio magna videri peccata esse vitanda, quàm parua: Illa enim vt auersemur, ipsa peccati natura efficit: Hæc autem eo ipso quo parua sunt, desides reddunt: & dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generosè insurgere. Vnde citò ex paruis maxima fiunt negligentia nostrâ. Hoc ipsum corporibus quoque accidere videbis. Sic in Iuda maximum proditionis malum exortum est: Nisi enim paruum esse putasset pecuniam inopum surripere, in tantam impietatem non aduenisset. Iudæi quoque nisi putassent inanis gloriæ delictum minimum esse, vsque ad cædem Christi lapsi non fuissent. Hâc viâ omnia scelera fieri videbis. Nemo enim repente ad extremum improbitatem insilijt. Habet quippe insitum quemdam animo pudorem atque innatum, quem subitò calcare atque proijcere non potest: Sed sensim atque paulatim ex negligentiâ perit. Hoc pacto etiam idolorum cultus aditum inuenit, cùm vltra quàm oportet viui ac defuncti nonnulli honorarentur: Hoc pacto simulacra & statuæ adoratæ sunt: Hoc pacto denique fornicatio & cætera vitia dominantur. Consideremus autem si nimiùm quidam ac importunè risit, reprehensus à quapiam est? Respondet alius, Nihil id esse mali. Quid enim est risus, aut quid vmquam ex risu mali sequetur? Orta tamen ex immoderato risu paulatim scurrilitas, à scurrilitate turpiloquium, à turpiloquio operatio turpis profecta est. Cùm alius proximo malediceret ac conuitia diceret, reprehensúsque esset, contempsit, dicens, Nihil esse mali huiusmodi verbis vti: Sed hinc dissidia & odia nata sunt, inde inimicitiæ capitales, hinc contumeliæ, à contumelijs porrò pulsatio, ac inde cædes plerumque secuta est. Sic à minimis ad maxima gradatim Diabolus ducit.* Cùm igitur tam multiplices támque periculosæ sint vaferrimi Hostis tentationes & insidiæ, *Oportet semper orare, & numquam deficere*, Vt ille qui insidiatur vel certat extrinsecùs, nullâ irrumpat ex parte, nullâ nos fraude, nulla nos possit virtute superare. *Quantaslibet autem aduersùm nos erigat machinas, quando non tenet locum cordis, vbi fides habitat, eiectus est foras.* Quid aliud verò petimus, cùm dicimus, *Et ne nos inducas in tentationem?* (Inquit *S. Augustinus*, Tractatu 52. in *Ioannem*.)

9 Oramus autem, non simpliciter & absolutè, vt Deus tentationes à nobis auertat, sed ne nos tentationibus succumbere patiatur. Optare tamen licet ac orare, vt nulla tentatione pulsemur, qua ad peccatum solicitamur, ad id præsertim peccati genus ad quod sumus procliuiores. Periculosa enim saluti per se tentatio est, ideòque humilitas Christiana illam declinare suadet, non illam optare, non quærere, non se illi exponere, sed de suis viribus diffidendo, illam humiliter deprecari. Eas quidem, cùm, permittente Deo, nobis immittuntur, tolerare debemus, non amare. *Numquid* (inquit

quit *S. Augustinus* Libro 10. *Confessionum*, Cap. 28.) *non tentatio est vita hominis super terram? Quis velit molestias & difficultates? Tolerari iubes eas, non amari. Nemo quod tolerat amat, etsi tolerare amat.* Cùm autem petimus vt omninò non tentemur, non semper exaudimur, quia Deus vtiles excitandæ vigilantiæ nostræ ac fidei, præsertimque domandæ superbiæ tentationes esse nouit. Vnde Apostolus 2. ad Corinthios 12. scribit: *Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogaui, vt discederet à me: & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: Nam virtus in infirmitate perficitur.* Hinc *S. Gregorius*, Libro 23. *Moralium*, Cap. 16. ait: *Cùm, sicut cupimus, ad Deum proficimus, si profectum nostrum tentatio nulla pulsaret, alicuius nos fortitudinis esse crederemus. Sed quia nobiscum supernâ dispensatione agitur, vt infirmitatis nostræ quia proficientes obliuiscimur, tentati recolamus: & in profectu nostro quid de diuino munere, & in tentatione cognoscamus, quid de proprijs viribus simus. Quæ nos perfectò tentatio ad plenum raperet, nisi protectio superna seruaret. Sed pulsat, nec frangit: Impellit, nec mouet; quatit; nec deijcit: Vt de nostra infirmitate sentiamus esse, quod quatimur, & de diuino munere esse, quod stamus.*

Cùm itaque in potestate nostra non sit omninò non tentari, parati esse debemus ad tolerandas animo Christiano & fideli tentationes; & ad resistendum Diabolo, Ephes. 6. *Scutum fidei sumentes, in omnibus, in quo possimus omnia tela nequissimi ignea extinguere. Confortamini in Domino, & in potentiâ virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias Diaboli.* Diuinâ protectione freti, cum beato Iob dicamus: *Libera me Domine, & pone me* Job 17. *iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.* Et cum Da- Psal. 22. uide, *Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Vigilemus, oremus, humiliemus nosmetipsos, ieiunio & eleemosyna Diabolum à nobis expellamus: Resistamus Satanæ, & fugiet à nobis. Sobrij simus, ipsi resistamus *fortes in fide*. Assumamus gladium Ephes. 6. *spiritus, quod est verbum Dei*, induamur *loricam iustitiæ*, *galeam salutis* assumamus, *Succincti lumbos in veritate*. *orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantiâ*: Vt Christianæ Militiæ armis muniti, possimus *Resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare*. Mundum ne diligamus Diabolo confœderatum ad perniciem nostram, neque ea quę in mundo sunt: *Si quis* enim *diligit* 1. Ioan. 2. *mundum, non est Charitas Patris in eo.* Christus, Mundum, Diabolumque vicit, nobisque vicit; confidamus, & in adiutorio Altissimi speremus, in eiusque protectione com- Psal. 90. moremur. Dicamus Domino: *Susceptor meus & refugium meum es tu, Deus meus, sperabo in eum: Quoniam ipse euellet me de laqueo venantium*: & scuto circumdabit nos veritas eius, vt vndequaque munitum cor nostrum, nulli Aduersarij incursibus pateat. *Fidelis* enim *Deus est*, (inquit A- 1. Cor. 10. postolus) *qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.* Christus Diabolum alligauit spiritualibus vinculis, eius potestatem cohibuit ac frenauit, ne vim ac fraudem omnem exerceat ad seducendos ac deijciendos fideles Dei cultores. *Alligatus est Diabolus, ne faciat quantùm* S. August. in Psal. 61. *potest, ne faciat quantùm vult: Tamen tantùm tentare sinitur, quantùm expedit proficientibus. Diabolus potestas quædam* Idem in Psal. 61. *est, plerùmque tamen vult nocere, & non potest, quia potestas ista sub potestate est. Nam si posset tantùm nocere Diabolus, quantùm vult; non aliquis istorum remaneret, aut aliquis fidelium esset in terra. Qui dat potestatem Tentatori, ipse tentato præbet misericordiam. Ad mensuram enim permittitur tentare Diabolus. Noli ergo timere permissum aliquid facere Tentatorem: Habes enim misericordissimum Saluatorem Tantùm permittitur ille tentare, quantùm tibi prodest, vt exercearis, vt proberis, vt qui te nesciebas, à te ipso inueniaris.* „ ApudDeum non est iniquitas: Tu tantùm ad eum per- „ tine, in ipso spem pone; ipse sit adiutor tuus, Salutare „ tuum, in illo sit locus munitus, turris fortitudinis, re- „ fugium tuum ipse sit, & non te sinet tentari supra „ quàm potes ferre, sed faciet etiam cum tentatione exi- „ tum, vt possis sustinere: Vt quod te sinit pati tentatio- „ nem, potestas eius sit; quòd non sinit vltra in te fieri „ quàm potes ferre, misericordia eius sit: *Quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia.* Cor nostrum Diabo- Serm. 12. aliàs 20. De Diuersis, & 31 ex Homilijs 50. lus obsidet, oppugnat, nō expugnabit, non vincet, nisi voluerimus. Si *Diabolus aliquid suggerit, consentientem tenet, non cogit inuitum*, (inquit S. Augustinus.) *Non enim seducit ille aut trahit aliquem, nisi quem inuenerit ex aliqua parte iam similem sibi. Inuenit enim eum aliquid cupientem: & cupiditas aperit ianuam intranti suggestioni Diaboli. Inuenit illum aliquid timentem, monet vt fugiat, quod illum inuenit timere: Monet vt adipiscatur, quod illum inuenit cupere: & per has duas ianuas cupiditatis, & timoris intrat. Claude illas, & imples illud Apostoli*, Non detis locū Dia- Ephes. 4. bolo. *Ibi enim voluit ostendere Apostolus, quia quamuis intret & possideat Diabolus; homo illi tamen locum dedit, vt posset intrare.*

Verùm dicet aliquis, Si alligatus est Satanas, quare " adhuc tantùm præualet? Verùm est, Fratres, multum " præualet; sed tepidis & negligentibus, & Deum in ve- " ritate non timentibus dominatur. Alligatus est enim " tanquam innexus canis catenis; & neminem potest " mordere, nisi eum qui se ad illum vltro mortifera se- " curitate coniunxerit. Iam videte quàm stultus homo " ille est, quem canis in catena positus mordet. *Tu te ad* " *illum per voluntates & cupiditates sæculi noli coniungere, & ille ad te non præsumet accedere. Latrare potest, sollicitare potest; mordere non potest nisi volentem. Non enim cogendo, sed suadendo nocet: Nec exterquet à nobis consensum, sed petit.* Verba sunt *S. Cæsarij* Arelatensis Episcopi, Sermone 18. aliàs inter Augustinianos *De Tempore* 197 nunc In Appendice 37. Quamobrem si fortè tentationi consenseris, Diabolum ne accuses, sed te ipsum. *Satanas fecit* (inquit) *ipse mihi persuasit: Quasi Satanas habeat potestatem cogendi. Astutiam suadendi habet. Sed si Satanas loqueretur, & taceret Deus, haberes vnde te excusares: Modò aures tuæ positæ sunt inter monentem Deum, & suggerentem Serpentem. Quare huc flectuntur, hinc auertuntur? Non cessat Satanas suadere malum: Sed nec Deus cessat admonere bonum. Satanas autem non cogit inuitum: In tua potestate est consentire, aut non consentire. Si aliquid persuadente Satana mali feceris; dimitte Satanam, accusa te, vt accusatione tua Dei misericordiam merearis. Expetis illum accusare qui non habet veniam? Te accusa, & accipis indulgentiam*; (inquit *S. Augustinus*; Enarratione in Psalmum 91.)

11 Per cupiditatem rerum temporalium regnat in " homine Diabolus, & cor eius tenet. Tales sunt omnes " qui diligunt istum Mundum. Mittitur autem Diabo- " lus foras, quando ex toto corde renuntiatur huic Mun- " do. Sic enim renuntiatur Diabolo, qui Princeps est hu- " ius Mundi, cùm renuntiatur corruptelis, & pompis, & " Angelis eius. Ideòque ipse Dominus iam triumphan- " tem naturam hominis portans, *Confidite* (inquit) *ego* " Ioann. 16 *vici Mundum.* Multi autem dicūt, Quomodo possumus " vincere Diabolum, quem non videmus? Sed habemus " Magistrum, qui nobis monstrare dignatus est, quomo- " do inuisibiles hostes vincantur. De illo enim dicit A- " postolus, *Exspolians Principatus & Potestates, traduxit* Coloss. 2. *confidenter, palā triumphans illos in semetipso.* IBI ERGO *vincuntur inimicæ nobis inuisibiles Potestates, vbi vincuntur inuisibiles cupiditates: & ideò quia in nobis ipsis vincimus temporalium rerum cupiditates, necesse est, vt in nobis ipsis vincamus & illum, qui per ipsas cupiditates regnat in homine. Quando enim dictum est Diabolo*, Terram man- " Genes. 3. ducabis: *dictum est peccatori*, Terra es, & in terram ibis. " *Datus est ergo in cibum Diabolo peccator. Non simus terra, si nolumus manducari à Serpente. Sicut enim quod manducamus, in nostrum corpus conuertimus, vt cibus ipse secundùm corpus hoc efficiatur quod nos sumus: Sic malis moribus per nequitiam & superbiam & impietatem hoc efficitur quisque quod Diabolus, id est, similis eius; & subijcitur, ei sicut subiectum est nobis corpus nostrum. Et hoc est quod dicitur, Manducari à Serpente. Quisquis itaque timet illum ignem, qui paratus est Diabolo & Angelis eius, det operam triumphare de illo in semetipso. Eos enim qui foris nos oppugnant, intus vincimus, vincendo concupiscentias, per quas nobis dominantur.* Verba sunt *S. Augustini*, Libro *De Agone Christiano*, Cap. 2. Id vt Pater cælestis gratiâ suâ nobis præstet, suppliciter postulamus his verbis: *Ne nos inducas in tentationem.* Petimus auxilium, quo carnalem libidinem, & cupiditates omnes domemus. Petimus ne vlla nos creatura sua fucata venustate, ac dulcedine ad peccatum prouocet, atque à Christi charitate separet. Petimus ne Mundi malitia, persecutiones, calumniæ, vexationes ad impatientiam, vindictam, aliáque vitia nos impellant; sed vt constantes ad mortem vsque, fidem, spem, & dilectionem in Deum firmam teneamus. Petimus vt cùm Deus nos pro peccatis nostris in hôc Mundo varijs flagellis castigat,

huius

huius tentationis ac probationis felicem faciat exitum, vt hic ita emendemur, ne cum hoc Mundo damnemur. Petimus denique, ne nos Diaboli tentatio obruat, cuiuscumque genera illa sit. Rogamus autem non pro nobis solis, sed pro Christianis omnibus, vt Deus, cuius beneficio arcus fortiũ superatus est, & infirmi accincti sunt robore, doceat manus nostras ad prælium, det nobis protectionem salutis, & sub vmbra alarum suarum nos protegat aduersùs hostes Animarum nostrarum, vt partâ aliquando ex Mundo, Carne, Diabolóque victoriâ, simul
1. Cor. 1. agamus immortales in sempiternum *Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum*: Simulque exsultantes in gloria, festiuis Angelorum plausi-
Apoc. 12. bus gratulatorias voces misceamus, dicentes: *Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius: Quia proiectus est Accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Et ipsi vicerunt eum propter Sanguinem Agni, & propter verbum testimonij sui, & non dilexerunt animas suas vsque ad mortem. Propterea lætamini cæli, & qui habitatis in eis.*

ARTICVLVS X.

Orationis Dominicæ Petitio septima explicatur;

SED LIBERA NOS A MALO.

1 QVod suis Electis adprecatus est à Patre Christus è vita migraturus, *Rogo vt serues eos à malo*, id fideles suos precari docuit, eámque voluit esse diuinæ huius orationis clausulam, quæ vim & rationem Petitionum complectitur cæterarum. His enim verbis, *Sed libera nos à malo* (inquit *S. Cyprianus*) comprehendimus *Aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc Mundo molitur Inimicus; à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet; si deprecantibus atque implorantibus opem suam prę„ stet. Quando autem dicimus,* Libera nos à malo, *nihil remanet quod vltra adhuc debeat postulari, quando semel protectionem Dei aduersùs malum petimus, quâ impetratâ, contra omnia quę Diabolus & Mundus operantur, securi stamus & tuti. Quis enim ei de sæculo metus est, cui in sæculo Deus tutor est?*

2 Rectè quidem *Mali* nomine Diabolum intellexerunt *Tertullianus, S. Ioannes Chrysostomus*, & alij. Ille enim sine addito *Malus* dicitur, quòd in extremo malitię gradu constitutus sit, à quo reuocari nequeat. Deinde, quòd eius inuidiâ, & suggestione homines ad peccatum incitentur; sitque omnium malorum caput. Tertiò, quòd eo velut suæ iustitiæ Ministro Deus vtatur in pœnis repetendis à facinorosis & sceleratis hominibus. Quartò, quòd nobis perpetuum bellum inferat, quamuis nihil ipsum læserimus, nosque odio capitali insectetur: Et si nos fide armatos, & secundùm Christi præceptum vigilantes ac orantes in peccatum impellere non possit, externis tamen malis nos quacumque potest ratione diuexat, vt vel hinc periculum faciat euersionis nostræ. Vt sancti Iob, & aliorum plorum exempla probant. Quamobrem Dei auxilium imploramus, vt nos *A malo*, id est, à Diabolo li-
Cardinalis Groppe-rus in Enchirid. Christ. Instit. & Concil. Trid. Catech. berare dignetur. Dicimus autem, Christo docente, *Libera nos à Malo*, non à malis: Quia mala omnia, quæ nobis à proximis inferuntur, ad Satanam tamquam impulsorem & incentorem referenda sunt, omnéque odium & iracundiam nostram in ipsum conuertere debemus, non in homines, qui illius suggestione & impulsu nobis iniuriam inferunt. Quamobrem si nos læserit Proximus, Deum orare debemus, vt non solùm nos, sed & Proximum nobis iniuriam inferentem, à Malo, id est, ex Diaboli manu & laqueis liberet. Magis enim sors persecutorum nostrorum dolenda est quàm nostra, sicut magis dolenda est sors phrenetici, quàm amicorum aut famulorũ ipsi ministrantium, in quos sæuit, nisi ligetur. Non enim qui patitur, sed qui facit iniuriam, miser est.

3 Non negandum tamen est, quin hic mali nomine intelligendum etiam sit, quicquid periculorum est, incommodorum, aduersarumque rerum, quæ corpori & animæ, fortunis, & famæ, vel acciderunt, vel iam imminent, vel accidere possunt. Hoc autem petitionis huius à priori discrimen est; quòd illâ Deum oremus, vt nos à malo culpæ (vt vocant) siue à peccato immaculatos seruet; ista, vt à malo pœnæ præsentis & futuræ liberet; illa, ne tentationibus nos succumbere patiatur; ista, ne prę-sentibus calamitatibus, aut futuris nos opprimi vel euerti permittat. Petimus igitur à Deo, vt nos paterna sua bonitate seruet ab aqua & igne, à fulgure & tempestate, vt grandinem frugibus noxiam, annonæ caritatem, seditiones, bella, morbos, pestem, vastitatem arceat; vt vincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, cateráque id genus mala prohibeat; omnes denique flagitiorum & facinorum causas auertat. Oramus etiam ne temporalia bona, scilicet diuitiæ, honores, valetudo, robur corporis, hæc ipsa vita, nobis ad malum, & ad Animæ nostræ exitium conuertantur. Oramus etiam Deum, ne repentina & improuisa morte intercipiamur & opprimamur, ne in nos iram Dei concitemus, ne in damnationem æternam incurramus. Hanc Petitionem & in Missa, & in Litanijs sic interpretatur Ecclesia, Deo supplicans vt liberet nos *Ab omnibus malis, præteritis, præsentibus, & futuris, vt ope Misericordiæ eius adiuti, & à peccato simus semper liberi, & ab omni perturbatione securi.* Temporalia verò mala & flagella sic deprecari debemus, vt primo loco, & ardentibus votis, sanctificationem Diuini Nominis, Regnum Dei, voluntatis eius adimpletionem in terra sicut in cælo, quotidianæ gratiæ auxilium, Panemque verbi Dei, & Sacramentorum subsidia Animæ nostræ sustentandæ necessaria, remissionem peccatorum nostrorum, & victoriam tentationum optemus & postulemus; liberationem verò ab incommodis, calamitatibus, damnis rerum temporalium, morbis, persecutionibus ea solùm ratione deprecemur, qua nobis impedimento esse possunt ad Dei obsequium, & ad æternam salutem; totumque diuinæ voluntati committamus. Media quidem humana & legitima minimè negligenda sunt, vt morbos, vt mortem, vt improborum hominum iniurias declinemus, aut propulsemus; sed spes omnis in Deo collocanda est, qui iustos ad se clamantes in aduersis rebus exaudit, vt Abraham, Iacob, Ioseph, Iob, Dauidis, Tobiæ, Iudith, Esther, Susannæ exempla in Veteri, aliáque insignia in Nouo Testamento demonstrant. *Clamauerunt iusti, & Do-* Psal. 33.
minus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.

4 Varijs autem modis benignissimos Deus seruos suo à malis liberat: Primò cùm imminentes calamitates prohibet. Sic Iacob eripuit ab inimicis, quos in illum concitauerat Sichimitarum cædes à filijs eius patrata *Terror* Genes. 35.
enim *Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes*. Præterea, homines à malis liberat Deus, cùm illos in summum discrimen adductos, integros & incolumes seruat, quemadmodum tres Pueros in ardentem fornacem coniectos, & Danielem in lacum leonum detrusum seruauit. Tertiò, nos liberat à malis, quatenus vitæ præsentis incommoda & calamitates viribus nostris attemperat, vt eas tolerare possimus. *Cibabis nos pane lacrymarum* (inquit Propheta) *& potum dabis nobis in lacrymis, in mensura.* Quid est, *In mensura?* Apostolum audi: *Fidelis est Deus qui non vos permittit tentari supra quàm potestis ferre* IPSA *est mensura, vt erudiaris, non vt opprimaris;* inquit *S. Augustinus* Enarratione in Psalmum 79. Quartò, Iustos à malis Deus liberat, multa interiùs dans illis solatia quibus subleuentur. Quò pertinet illud Prophetæ: *Secundùm multitudinem do-* Psal. 93.
lorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam Multi dolores, sed multæ consolationes: „
Amara vulnera, sed suauia medicamenta. Hinc Apo- „ S. August. in hunc Psalm.
stolus 2. ad Corinthios 7. *Repletus sum* (inquit) *consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Nam & cùm venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: Foris pugnæ, intus timores. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus.* Et Cap. 1. *Benedictus Deus, & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: Vt possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem quâ exhortamur & ipsi à Deo. Quoniam sicut abundant Passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra.* Fieri certè non potest, quin magno solatio afficiantur, qui persuasum habent, se Deo volente calamitates, incommoda, persecutiones pati; Deum seruis suis in tribulationibus singulari quadam ratione adesse: *Cum ipso sum* (inquit) *in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum:* Qui se Christo pro nobis omnibus passo conformari & similitudinem mortis eius in se ipsis exprimi gaudent: Qui rerum aduersa-

rum

rum perpessionem viam esse ad Regnum cælorum certò credunt: Quoniam & *Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam*: Et sic oportet pati Christianum, *Quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnũ*. Nam *Si commortui sumus, & conuiuemus: Si sustinebimus, & conregnabimus*. Consolatur nos Deus propositâ breuitate laborum, & magnitudine atque æternitate præmiorum. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Requiem venalem habeo, eme illam de labore. *Quodammodo proposuit Deus venale Regnum cælorum: Pretium ipsius labor est*. Quantus labor est? Ostendit Deus quanta sit illa requies, tu iudica quanto labore emenda sit. *Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te*. Quanto labore digna est requies quæ non habet finem? Æterna requies æterno labore rectè emitur: Sed noli timere, misericors est Deus. *Si enim haberes æternum laborem, numquam peruenires ad æternam quietem. Ergo vt aliquando peruenias ad id quod emis, non in æternum laborandum est: Non quia non valet tanti, sed vt possideatur quod emitur. Digna est quidem emi labore perpetuo: Sed necesse est vt labore temporali ematur*... *Paucos annos laboras, & in ipsis paucis annis non deest consolatio, non desunt gaudia quotidiana. Sed noli gaudere in sæculo, gaude in Christo, gaude in verbo eius, gaude in lege eius. Quantæ sunt istæ consolationes in tantis laboribus?* Verum est ergo quod scribit Apostolus, *Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. Ecce quantum pretium damus, quodam modo vnam siliquam ad comparandum thesauros sempiternos, siliquam laboris ad requiem, fœlicitatem, & delectationem incredibilem & nusquam finiendam, ad bonum quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, ad fruitionem Dei, ad gaudium Domini, cuius non erit finis, ad bona quæ præparauit in terra viuentium his qui diligunt illum. *Gaudes ad tempus, noli ibi fidere: Tristis es ad tempus, noli desperare. Non te corrumpat fœlicitas, & non frangat aduersitas. Recedat spes sæculi, & accedat spes Dei*. Clama cum Propheta, *Et factus est mihi Dominus in refugium, & Deus meus in auxilium spei meæ*. Modò enim Dominus spes. Quandiu enim hîc sumus, in spe sumus, nondum in re. *Sed ne in spe deficiamus, adest Promissor erigens nos, & temperans mala quæ patimur*... *Sic mittit in fornacem tribulationis, vt coquatur vas, non vt frangatur*: Vas (inquam) misericordiæ, *Quod præparauit in gloriam*. Quintò iustos à malis liberat Deus, occulto & inuisibili modo, semperque verum est quòd *Salus Iustorum à Domino, & protector eorum est in tempore tribulationis*. Non minùs protector fuit Machabæorum Martyrum, qui igne sunt consumpti; quàm trium puerorum, quos ab ignis vi liberauit. *Vtrisque adfuit; illis in aperto, istis in occulto. Illos visibiliter liberabat; istos inuisibiliter liberabat; coronabat. Illi quidem de morte liberati sunt; sed in huius vitæ tentatione manserunt: Ab igne liberati, ad pericula reseruati: Vno Tyranno victo, adhuc certaturi cum Diabolo. Machabæi meliùs & tutiùs liberati sunt. Ab illis tribus viris, cæteris remanentibus, illa vna tentatio superata est: Ab istis ista vita finita, quæ tota tentatio est*. Verba sunt *S. Augustini*, Serm. 301. aliàs *De Diuersis* 110. Cap. 3.

Act. 14. Luc. 24. 2. Tim. 2. S. August. Enarrat. in Psal. 83. Psal. 83. 2. Cor. 4. S. August. ibidem. Psal. 93. Psal. 36.

5 Denique quod hâc Petitione rogamus, *Libera nos à malo*, omni ex parte in nobis perficietur, cùm huius mortalitatis onere deposito, ab ignorantiæ, concupiscentiæ, corruptionisque malo planè liberi erimus, absorptâ morte in victoria. Tribus igitur postremis Dominicæ Orationis Petitionibus precamur 1. Remissionem peccatorum quæ commisimus. 2 Gratiam qua peccata deinceps caueamus & vitemus. 3 Vt à concupiscentiæ malo penitus liberemur. *Manet enim malum in carne nostra, non naturâ in qua diuinitus creatus est homo, sed vitio quo voluntate prolapsus est, vbi amissis viribus, non ea quâ vulneratus est, voluntatis facilitate sanatur. De hoc malo dicit Apostolus:* Scio quoniam non habitat in carne mea bonum. *Cui malo non obedire præcipit, cùm dicit*: Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desiderijs eius. *Si ergo his desiderijs concupiscentiæ carnis illicitâ voluntatis inclinatione consensimus, ad hoc sanandum dicimus*, Dimitte nobis debita nostra: *Adhibentes remedium ex opere misericordiæ, in eo quod addimus*, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Vt autem non ei consentiamus, deprecamur adiutorium dicentes*, Et ne nos inducas in tentationem. *Non quòd ipse Deus tali tentatione aliquem tenet: Sed vt si fortè tentari cœperimus à concupiscentia nostra, adiutorio eius non deseramur, vt in eo possimus vincere, ne abstrahamur illecti. Deinde addimus quod perficietur in fine, cùm absorbebitur mortale à vita*: Sed libera nos à malo. *Tunc enim nulla erit talis concupiscentia, cum qua certare, & cui non consentire iubeamur. Sic ergo totum hoc in tribus beneficijs positum breuiter peti potest: Ignosce nobis ea in quibus sumus abstracti à concupiscentia: Adiuua ne abstrahamur à concupiscentia: Aufer à nobis concupiscentiam*. Sic explicat *S. Augustinus*, Libro 2. *De Peccatorum Meritis & Remissione*, Cap 4.

Rom. 7. Rom. 6.

Oramus itaque vt non solùm non inducamur in malum, quo caremus; quod sexto loco petitur, sed ab illo etiam liberemur, quo iam inducti sumus. Quod cùm factum fuerit, nihil remanebit formidolosum, nec omninò metuenda erit vlla tentatio. Quod tamen in hac vita quandiu illam mortalitatem circumferimus, in quam serpentinâ persuasione inducti sumus, non sperandum est posse fieri; sed aliquando futurum sperandum est. Sed tamen Sapientia, quæ in hac quoque vita concessa est, fidelibus seruis Dei non est desperanda. Ea est autem, vt id quod Domino reuelante fugiendum esse intellexerimus, cautissima vigilantia fugiamus & id quod Domino reuelante appetendum intellexerimus, flagrantissima charitate appetamus. Ita enim reliquo mortalitatis huius onere ipsa morte deposito, ex omni hominis parte perficietur beatitudu, quæ in hac vita inchoata est, & cui capessendæ atque obtinendæ nunc omnis conatus impenditur.

S. August. Lib. 2. De Ser. Dom. in Monte. Cap. 9.

ARTICVLVS XI.

Explicatur vltima vox Orationis Dominicæ:

AMEN.

1 GRæci Dominicam Orationem his verbis absoluunt, *Quoniam tuum est Regnum, & potentia, & gloria in sæcula sæculorum, Amen*. Ita nunc Græci Codices habent, necnon Syriaca & Arabica Versio, *S. Ioannes Chrysostomus*, Auctor Operis Imperfecti in Matthæum, *Euthymius*, & *Theophylactus*. Sed in vetustissimis Exemplaribus Græcis hanc non exstitisse clausulam, non *Tertulliani* tantùm, & *Origenis*, & *S. Cypriani* qui eam non legerunt, sed maximè *S. Hieronymi* auctoritas probat, qui cùm Nouum Testamentum, iussu *S. Damasi* Romani Pontificis Græcæ fidei reddiderit, hæc tamen verba nec vertit, nec in Commentarijs exponit. Vnde nec illa ceu Dominicæ partem Orationis agnoscit Ecclesia Latina: sed diuinam illam Orationem concludit hac voce, *Amen*, quam *S. Hieronymus* vocat *Signaculum Dominicæ Orationis*.

2 AMEN, Hebræum verbum est, cuius, sicut & quorumdam aliorum, *Propter sanctiorem auctoritatem seruata est antiquitas* in Latina Scripturæ Sacræ Editione, & in Ecclesiasticis Precibus, vt loquitur *S. Augustinus*, Libro 2. *De Doctrina Christiana*, Cap. 11. Tum maximè ob Christi Domini reuerentiam, cuius in ore sacratissimo frequens fuit. Multiplex est vocis huius interpretatio. Primò, vim habet affirmandi: *Amen*, id est, *Verè*, seu *Verum est*. Atque eo sensu hanc vocem vsurpauit Christus, *Amen, amen dico vobis*. Eodem sensu hanc adhibuit Apostolus 2. ad Corinthios 1. *Dei Filius Iesus-Christus* (inquit) *qui in vobis per nos prædicatus est, non fuit* EST & NON, *sed* EST *in illo fuit. Quotquot enim promissiones sunt, in illo* EST: *Ideò & per ipsum* AMEN *Deo ad gloriam nostram*. id est, omnes Dei promissiones per Christum obligatæ & confirmatæ, veræ sunt, ratæ, ac immutabiles. Vnde cùm illas legimus vel audimus, dicendum est, AMEN *Deo*. Et 1. ad Corinthios 14. *Cæterùm si benedixeris spiritu: Qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? Quoniam quid dicas, nescit*. Secundò, verbum istud vim habet exprimendi consensum aut desiderium eius qui dicit, AMEN, id est, *Fiat*. Hoc sensu sæpè vsurpatur à S. Paulo, alijsque Apostolis. Rom. 1. *Ipsi gloria in sæcula. Amen*. Rom. 14. *Deus pacis sit cum omnibus vobis. Amen*. 1. Cor. 16. *Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Iesu. Amen*. 2. Cor. 13. *Gratia Domini*

nostri

nostri Iesu-Christi, & Charitas Dei, & communicatio Sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen. Ephes. 3. *Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Iesu, in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.* Et Cap. 6. *Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Iesum-Christum in incorruptione. Amen* 1. Tim 1. *Regi sæculorum immortali, inuisibili, soli Deo, honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Cap 6 *Gratia tecum. Amen.* 2. Tim. 4. *Liberauit me Dominus ab omni opere malo: & saluum faciet in Regnum suum cæleste, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.*∴ *Dominus Iesus cum Spiritu tuo. Gratiam vobiscum. Amen.* Apoc. 20. *Dicit qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio. Amen. Veni Domine Iesu. Gratia Domini nostri Iesu-Christi cum omnibus vobis. Amen.* Hac maximè significatione Dominicam Orationem obsignat. *Amen.* Attentionem scilicet nostram recolligentes, & fiduciam in Deum magis ac magis excitantes, hâc voce petimus vt omnia fiant quæ antea precati sumus. Deum rogamus, vt promissionem suam implere dignetur à Christo Saluatore nostro obsignatam, cùm Discipulis suis, fidelium omnium sui Nominis cultorum personam gerentibus ait: *Amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in*
Ioann. 16. *Nomine meo, dabit vobis.*

3 Verùm & aliam huius vocis mysticam significationem, cùm à Sacerdote Missam celebrante, & Dominicam Orationem recitante profertur. Concilij Tridentini Catechismus appositè obseruat. In alijs scilicet precibus publicis, AMEN à Ministris, siue à Populo respondetur, consensumque seu desiderium significat. Vnde S. Iustinus Martyr, *Apolog.* 2. scribit: *Absolutis precibus & gratiarum actione, quilibet de Populo qui adest, faustis vocibus acclamat Amen.* S. Dionysius Alexandrinus, in Epistola ad *Sixtum* Romanum Pontificem, apud *Eusebium* Libro 7. Historiæ, Cap. 9. *Qui gratiarum actionem frequenter audierit, & cum cæteris responderit, Amen.* S. Hieronymus, Præfat. Libri 2. Commentar. in Epistolam ad Galatas. *Vsque hodie Romanæ plebis laudatur fides. Vbi alibi tanto studio & frequentiâ ad Ecclesias & ad Martyrum sepulcra concurritur? Vbi sic ad similitudinem cælestis tonitrui AMEN reboat?* S. Augustinus, Libro 2. *Contra Epistolam Parmeniani*, Cap. 7. *Cùm Episcopus solus intus est, populus orat cum illo, & quasi subscribens ad eius verba respondet*, AMEN. Et in Fragmento Sermonis contra Pelagianos: *Amen vestrum subscriptio vestra est, consensio vestra est, adstipulatio vestra est.* S. Ambrosius Libro De ijs qui Mysterijs initiantur: *Ante Consecrationem aliud dicitur: Post Consecrationem Sanguis nuncupatur. Et tu dicis*, AMEN, *hoc est, Verum est.* Et Florus Magister in Expositione Missæ: AMEN *autem quod ab omni Ecclesia respondetur, interpretatur, Verum, non vbicumque & quomodocumque, sed mystica religione. Hoc ergo ad tanti Mysterij consecrationem, sicut & in omni legitima oratione respondent fideles, & respondendo subscribunt.* Theodoretus, in Epistola 2. ad Corinthios Cap. 1. *Non solus* (inquit) *Sacerdos orans offert hymnum, sed etiam qui* AMEN *adiungit, est oblatæ glorificationis particeps.* At in Sancto Missæ Sacrificio, cùm pronuntiatur Oratio Dominica, rei sacræ Ministri, & Populus, dicunt, *Sed libera nos à malo*; non dicunt, *Amen*; Id Sacerdoti ex perpetua Ecclesiæ consuetudine seruatur. Cuius quidem consuetudinis hanc rationem affert Concilij Tridentini Catechismus, quòd Sacerdos ad Altare Mediator sit Deum inter & Populum Christianum, Deique & hominum sit interpres. Deo Populi vota, preces, oblationes offert: Populo Dei voluntatem ac verbum explicat. Omnium Fidelium nomine offert Deo Corpus & Sanguinem Christi, cuius incruentum Sacrificium Oratione Dominica prosequitur. Hæc omnium qui Sacrificio intersunt, communis oratio est, quia complectitur quicquid à Deo legitimè, iustè, ac sanctè peti potest. Quamobrem Populus respondet, *Sed libera nos à malo*, velut significans, circumstantes fideles, pro quibus offertur, vel qui offerunt cum Sacerdote hoc Sacrificium laudis, eiusdem Sacerdotis ore Dominicam Orationem fundere, & quicquid propter æternam, aut temporalem istam vitam ipsis necessarium est, à Deo in Christi Filij eius nomine petere. Tum verò Sacerdos Dei nomine loquens, respondet, *Amen*; significans ac veluti denuntians, Deum preces nomine Filij sui oblatas, Corporisque & Sanguinis ipsius Sacrificio ac virtute fultas, exaudiuisse, & quod fideliter petitum est, concessisse. Sicut olim Christus Chananææ Mulieri respondit, *Fiat tibi sicut vis.*

4 Quoties verò in Oratione Dominica, alijsque sa- Matt. 15.
cris precibus *Amen* dicimus, cælestem patriam cogitare, & ad æternam beatitudinem flagranti charitate suspirare debemus, in quâ *Tota actio nostra* AMEN, & HALLELVIA *erit. Non sonis transeuntibus, dicemus* Amen & Halleluia, *sed affectu animi. Quid est Amen? Quid Halleluia?* Amen, *Est verum*: Halleluia, *Laudate Deum. Quia ergo Deus Veritas est incommutabilis, sine defectu, sine prouectu, sine detrimento, siue augmento, sine alicuius falsitatis inclinatione perpetua & stabilis, & semper incorruptibilis manens; hæc autem quæ agimus in creatura & in ista vita, velut figuræ sunt rerum per significationes corporum, & quædam in quibus ambulamus per fidem. Cùm viderimus facie ad faciem quod nunc videmus per speculum in ænigmate, tunc longè alio & ineffabiliter alio affectu dicemus, Verum est: Et cùm hoc dicemus, Amen* [...] *que dicemus, sed insatiabili satietate. Quia enim non* [...] *rit aliquid, ideò satietas: Quia verò illud quod ne* [...] *rit semper delectabit, ideò quædam, si dici potest, insatiabilis satietas erit. Quàm ergo insatiabiliter satiab* [...] *veritate, tam insatiabili veritate dices, Amen. Iam* [...] *quis potest dicere*, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? *Quia itaque* [...] *ne aliquo fastidio & cum perpetua delectatione videbimus Verum, & certissimâ euidentiâ contuebimur, amore ipsius Veritatis accensi & inhærentes & dulci & casto amplexu, eodemque incorporeo, tali etiam voce laudabimus eum & dicemus, Halleluia. Exaltantes enim se ad parilem laudem flagrantissima charitate inuicem & in Deum, omnes ciues illius ciuitatis dicent, Halleluia: Quia dicent*, AMEN. 1. Cor. 2.

I N-

INDEX
LIBRI V.
DE ORATIONE.

FINIS.